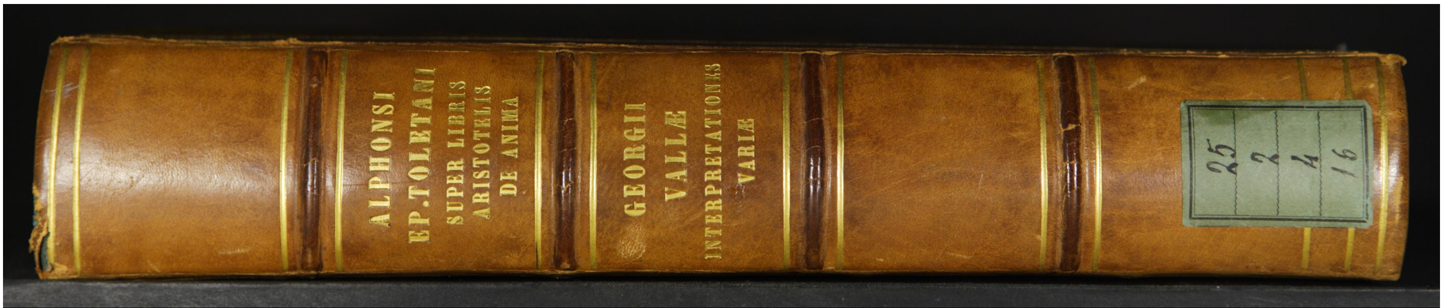

ALPHONSI
EP. TOLETANI
SUPER LIBRIS
ARISTOTELIS
DE ANIMA
GEORGII
VALLÆ
INTERPRETATIONES
VARIÆ
25
2
4
16

Georgio Valla Placentino Interprete.

Hoc in volumine hec continentur

¶ Georgius Valla Placentinus Magnifico eqti Iurato Hieronymo Georgio Veneto Patricio senatori eximio salutem. D. æternam.

PRISCA DOCTISSIMORVM Virorum ad nostra usq; tempora ꝓpagata tenuit cõsuetudo: ut quos amore & obseruãtia prosequerẽtur: eos studiorum suorum aliquo munere salutarent: quo & salutati se ab illis diligi & obseruari exploratum habentes nossent inde perennem sibi laudẽ deriuari rursusq; salutantes memoriam ab eorum præstantia singulari ue amicicia suam posteris facerent immortalem. Ita nempe philosophorũ facile princeps plato timæum: & critiam & phædronem & alcibiadem multosq; alios inscripsit dialogos Nec minus acumine mirificus doctissimus eius discipulus Aristoteles Ethica una nicomachia. altera eudemia. ad alexandrũq; tã rhetorica q̃ de mundo inscripsit. Ita ex nostris uarro ciceronem nuncupatione ornauit ut cicero & lucullum & hortensium & brutum & plærosq; alios ut plinius imperatorem titum & alii alios ne plures incassum recensere contendam. Verum cur demum Hieronyme Georgi uir clarissime in huius operis translatione te potissimum nuncuparim plures me sunt causæ cohortatæ. In grauissimo huius tuæ ciuitatis senatu autoritas singularis: splendor publicus tũ magistratibus tũ legationibus obeundis multis ad præcipuos totius nominis christiani & maximis de rebus unde insignem laudem rettulisti. Nec non ingens tua lenitas atq; mansuetudo: qua me multa complectendũ beniuolentia esse duxisti ad quas cumulandas uirtutes tuas doctrina quoq; minime uulgaris accessit proinde ad ista tua peritarũ sacra litterarũ filio tuo paulo peracuti ingenii nostro discipulo hoc de arte differendi opusculũ latinũ faciũdũ esse censuimus. tũ ꝙ ad aristotelicam doctrinam aspirantibus breuiter & dilucide nec minus commode & acute artis differendi munera initiantibus quæ opportuna uidebantur amplexus sit eruditus hic imprimis autor tum quod per hæc ad alia enucleanda longe ei facilior futurus sit accessus. ac ne te præfatione longius traham iam Nicephorum lege de arte differendi per me latine disputantem:

¶ Hæc præfatio prima errore Imprimentium quæ omissa hic posita est logicam præcedit Nicephori.

¶ Georgius Valla Placentinus. Illustri Guidoni Duci Vrbini Durantisq; Comiti Salutem dicit æternam.

SAepe ac diu Illustris Guido Vrbini; nec non exercitus Veneti dux sapien-
tissime dubitaui: An quem plurimum obseruantia: & amore prosequerer ad
clarissimorum uirorũ interpretationẽ: ubi de optimarum artiũ studiis ageret: te
potissimum nuncuparem. Nam quo minus id facerem obsistere atq; adeo rei mili-
tari officere uidebatur. Quod nõ modo nihil commercii liberales disciplinæ cũ mi
litia habere uiderentur; Verum ipsam potius e regione oppugnare atq; a suo pror-
sus abducere instituto: nempe quies tumultum: mens lenis & pacata asperam &
truculentam. & perinde silere litterales artes inter arma. Quod tota bellica ratio
solum initatur bene administrandi res militares prudentia: usuq; atq; sollertia. Nam
quæ demum ex liberalibus disciplinis militari opem tulerit cum acie pugnandum:
frons dirigenda: cornua utrinq; promouenda: equites pro cornibus locandi: aut
cum phalange facta prælium ineundum: uel ut loci hostisue natura ista mutare com
pulerit? Perinde si priscos nobis libeat annales percurrere Cõperiemus inde liberales
exordium cœpisse disciplinas ubi bella terminata atq; restincta obmutuere. In bello
armorum congressus: cædes: direptiones. agrorum fœdationes: & dispoliabula co-
gitari. Contra hic disputationes. Tam animi quam corporis institutiones: colendo-
rum agrorum rationes: uitæq; honestæ præmia contineri. Cum hæc inquam atq; si-
milia mecum tacitus reputarem e diuerso mihi succurrebat. Alexandrum macedo-
nem cognomento magnum a timotheo per idem tempus arte musica celebri insti-
tutum: non ad acrius modo prælium in eundum modulandi suauitate non præpedi
tum: sed etiam nõ mediocriter adiutum: sicut & aliis quoq; quas ab Aristotele hause-
rat disciplinis. tametsi in diuersum agentibus ad alia cuncta procliuius accipienda.
hinc euasisse expeditiorem: consultiorem. Quod sane nequidem philippum eius præ
terierat patrem qui tanto philosopho ipsum tantopere duxerit concredendum.
poetas porro eo usq; probasse Alexandrũ ut cum in sigæo ad Achillis tumulum asti-
tisset o fortunate intulerit adolescens qui tuæ uirtutis Homerum præconem inuene-
ris. nec non maximi regis Darii quem tam bello quam prælio superarat preciosissi-
mum de præda nactus scriniũ (id unguentis recondendis sibi Darius adornarat) ipsi
philologiæ principi seruando deputarit. chœrili porro ut cumq; iepta poemata (nec
iudicio rex falebatur munificentissimus; uerum ne ullius labor apud se foret irritus)
honesto munere cumularit. Achillem quoq; pellei ac marinæ thetidis filium qui in
bellatoris cognomen uenit acerrimi. etiam inter flagrantissima bella a cithare cantu
non destitisse. Quin & medendi peritia: quam a chirone in montibus acceperat the
salicis eo usq; instructum iueniebam ut quem alius curare non posset telephum sena
uerit. unde illud Sanus achilleis remeauit telephus herbis Cuius ꝑtulerat uires & sensit
in uno lethalem placidamq; manum medicina per hostem. Quid pœna memorem
quid machaona quid podalirium? q̃to usui suis fuerint commilitonibus? at quid nos
iamdudum græcos? impensius aduerterunt clarissimi romani imperatores cuncta
non temporum esse: non ætatum omnium: neq; locorum. sola liberalium disciplinarũ stu
dia. adolescentiam agere senectutis honus atq; molestiam: leuare: delenire. res secun
das ornare aduersis esse perfugium atq; solatium. delectare domi non impedire fo-

ris. pernoctare. nobiscũ pegrinari: & qcqd ucusq̃ sit comites agere honestissimas. Carus eni fuit a fricão supiori ennius ut i scipionũ sepulchro cõditus phibeat? an nõ sulpitius ille gallus q primus romani generis utriusq; luminis cælestis defectus in uulgus ex tulit in l. pauli exercitu tribunus militum exercitũ de lunæ defectiõe sollicitũ pridie q̃ pses rex ẽ superatus liberauit pductus & a paulo. ut ab animis militũ terrorẽ excuteret. an non marius ille arpinas. l. plotiũ poetã eximie dilexit? sylla uero cũ malus poeta epigrãma lõgiusculis uersibus suaꝝ laudũ obtulisset statim iussit præmiũ dari? ea conditione neqd postea de se scribere: ne poetæ etiã mali sedulitas spreta uideret? L. autẽ muræna tyrãnionẽ amisenũ i signẽ grãmaticũ nec nõ dialecticum cui lucullus mythridatico bello captũ cõcesserat: nõ libertate mõ sed etiã ciuitate dõauit habuitq; carissimum? pompeius theophanem mitylenæum rerum suarum scriptorem in contione ciuitate donauit. idem confecto mythridatico bello posidonii nobilis physiologi pariterq; mathematici nec non & medici ædes subiturus. Fores pulsari: ut fere mos est a lictore noluit: sumisitq; lictorios ianue fasces cui se tot nationes tot hominum egregiorum milia summiserant. uelut olim ãnibal philosopho phormioni post tot cum romanis bella confecta ob liberales disciplinas homo barbarus arte bellica tam uersutus aures admouendas existimauit. Quid c. cæsar dictator perpetuus. Cui tam bellica fortuna q̃ scientia militari nemo potuit adæquari? an non de annalogia libros reliquit pulcherrimos? an non fontem atq; elementa tam scribendo q̃ præcipiendo aperuit eloquentiæ? Rerum suarũ nobis relinquendo commentarios adeo probatos ut historiam inde scribere uolentibus non præbita facultas: sed erepta uideatur? quid in cæteris mentis retexam sublimitatem omnium capacem quæ cælo continentur? Quantus doctrina augustus eius adoptiuus? qua terrarum subegit orbem moribus exornauit: legibus emendauit: pace stabiliuit: planeq; confirmauit? ac ne eiusmodi omnes quod infinitum sit. recensere contendam hi facile quanta cum re militari liberalium artium sit affinitas omnia: mihi etiam altius rimanti: ostendebant: quo fit ut nulla relinquatur hæsitatio Qum scientia bellica nostra tempestate præclarum ducem tot in unum quasi corpus congestis uirorum doctissimorum libris artium liberalium in fines uarios tendentium te imprimis hac appellarem nomenculatura. Verum hæc tantis per sub alieno quoad propediem sub nomine nostro expetendorum ac fugiendorum quadraginta & nouem uolumina: si deus dator concesserit: tibi licebit qualiacũq; sunt inspicere. Tum q; te priscorũ qui magni fuere nominis ducũ æmulum esse depræhenderim tam militaris: q̃ litterariæ rei scientia quibus famam minime uulgarem tibi peperisti siue labore i negotiis: fortitudine in periculis: industria in agendo. cõsilio in puidendo. siue tẽperantia. Fide: facilitate munificẽtia: ac liberalitate siue in fouẽdis omnibus scientiis: amplectẽdisq; hominibus doctis ut iure sicut potẽtissimi principes ita Venetus ducẽ sibi te delegerit senatus: cui i toto terraꝝ orbe siue sapientia. siue opib⁹: siue uirib⁹: par nusquã inuenitur. atq rei totius litterariæ: nedũ philologiæ ab inclyto patre tuo hereditariũ munus habuisti: quẽ tu rectissimo imitatus cõsilio doctos oẽs merito honore psecutus es. pinde excussa atq; abacta iam oĩ ãbiguitate hæc nõ iiuria tuæ cõgrua dignitati & officio: atq; uolũtati deputauim⁹ deniq; illd quoq; accedit ad cumulũ debitũ tibi a me hoc ãoris monumẽtũ exhiberi quo cũ oĩ laude dignissimo patre tuo conciliatam olim non paruam beniuolentiam in te instauremus atq; propagemus: quod sane sedulo facere moliemur. Vale æternum.

¶ NICEPHORI INSIGNIS PHILOSOPHI DE ARTE DISSERENDI LIBER: GEORGIO VALLA PLACENTINO INTERPRETE.

QVEMADMODVM qui legendi: & lecta recte sentiendi: callem q̃runt primum quidem elementa: ac litteras discunt inde ad syllabas trāscendunt: a syllabis ad dictiones pueniūt: & deniq̃ ad orationem ipsam ita qui totius philosophiæ instrumētum hoc est disserendi artem quam dialecticem græci uocāt: expectunt in prædicamentis dinoscendis n primis erudiri debent. Inde ad interpretationem progredi ab interpretatione ad figuras ferri: decem nanq̧ prædicamenta tanq̃ aliqua quædam elementa sunt quippe quæ simplices quædam sunt uoces: & disiunctæ: & per sese duntaxat inspectæ: essentia: q̃titas: qualitas: ad aliquid: ubi: quando: facere: pati: compositum esse: habere: & quæ sub ipsis sunt: & quæ ex ipsis diuisa: ut corpus: incorporatū: animatum: inanimatum: sensibile: insensibile: animal: zohophytum idest ex animali stirpeq̧ constans: rationale: irrationale: mortale: immortale: homo: equus: columbus: scombrus: apes: dipsas: & similes species: & quæ sub essentia & quæ sub aliis p̄dicamentis emergunt: quæ multitudine innumerabilia sunt: non tamen infinita sed repertu difficilia. Hæc igitur & simplices uoces: & locutiones quas phases uocant græci. Video tamen a nonnullis phasim non locutionem sed dictionē interpretari & lexin appellari locutionem: uerum modo res intelligatur de uerbo nō ero sollicitus: & termini uocitantur simplices quidem uoces: ut pote in compositæ. Locutiões autem ut pote partes affirmatiuarum: uel negatiuarū: termini quippe quod propositionum partes sint: ita prope ut elementa: ac principia illis qui ad philosophiā aspirāt capessendā: unde ad id quod sermocinationis est: idest significabilis uocis tanq̃ ad syllabas aliquas: ac elementorū mixtiones ducimur in prædicamentis quidē: dicentes: homo: equus: currit: uincit: in eo quod de sermocinatione homo currit: equus uincit: collectim: & coniunctim: nam simplices uoces: siue locutiones uel terminos libet appellare copulando aientias uel negationes: siue propositiones conficimus. a quibus sane abeuntes ad figuras complexu rursus aientium: uel negationum siue utcūq̧ propositionum syllogismos efficimus dictionum rationem iuxta dictorum proportionem retinētes: ut homo animal est: animal essentia: ergo homo ē essentia. nam cum syllogismi propositionibus constent: propositiones autem terminis: prædicamenta quidē terminos. Quod autem ad locutionem attinet propositiones figuræ uero syllogismos edocēt. At ad prædicamenta mox redibimus. dubitabundi itaq̧ nonnulli aiunt cur nā ens prædicamentum non dicitur quod unum: ac supremum omniū fertur subiectorum unde cuncta inuenta sunt prædicamenta: hæc nimirum causa est quod subiecta unum quodq̧ prædicamentum suscipiunt & nomen & terminum nominis prædicamenti: ut essentia: prædicamentum est primū & ita diffinitur essentia res est ipsa per sese alio nō egens ut sit. Proinde omnia quæ sub ipsa sunt: nomen ac diffinitionem eius suscipiunt. Nam homo: & equus & omnes species & quæ speciallissimæ: & quæ sub alternæ essentiæ dicuntur: & res quæ per sese sunt nō egentes quopiam ut sint. Idem est in cæteris quoq̧ prædicamentis. At in ente nō id

inuenias. Nõ enim omnia quæ ſub ente ſunt entis diffinitionẽ ſuſcipiunt: ſiqui
dem ens res eſt per ſeſe alio non egens ut ſit: & quæ adeſt & abeſt præter ſubiecti
corruptionem. Quæ autem ſub ipſo: nomen quidem hoc accipiunt ſed nõ hãc
diffinitionem: nam ens dicitur eſſentia & reliqua decem prædicamenta ens di-
cuntur: atq; diffinimus eſſentiã & aliter reliqua prædicamenta: hoc ſane modo
eſſentia res eſt per ſeſe altero non egens ut ſit: nõ tamen etiam & quæ adeſt & ab
eſt præter ſubiecti corruptionẽ. Rurſus q̃titas adeſt quidem & abeſt præter ſubie
cti corruptionem: non tamen etiam res eſt per ſeſe nõ egens alio ut ſit: hoc idem
in cæteris eſt inuenire prædicamentis. Proinde genus eſſe ens dici nõ poteſt. Ve
rum q̃uis de prædicamentis ipſis prædicetur æquiuoce prædicatur non uniuoce
ut genus: cæterum neq; ut ab uno & ad unum illa ſi quidem denominatiue prædi
cantur in medicina medicus liber: medica manus: medicum opus: & a ſalute ſalu
bre medicamen: ſalubris cibus. Decem igitur ſine controuerſia ſunt prædicamen
ta eorũ quæ ſunt propemodum principia generaliſſimaq; genera quæ a nobis re-
cenſa ſunt: quæ autem ſubipſis ad ſpecialiſſimas uſq; ſpecies perueniẽtia ſub alter
na genera & ſpẽs dicũt̃: ſicut in eſſentia ẽ uidere. Diuidit̃ nãq; eẽntia ĩ corpus &
in corporis expers. Corpus in animatum: & animæ expers. Animatum inſenſibi
le & ſenſu carẽs. ſenſibile in animal & zohophytum: animal in rationale: & ratio
nis expers. Rationale immortale: & in immortale: mortale in hominem: equum
& reliquas animalium ſpecies. Eſſentia igitur genus eſt generaliſſimũ ſupra quod
nullum aliud eſt genus quodq;: cum ſit genus nullo modo ſpecies eẽ poteſt. Ho
mo autem ſpecies eſt ſpecialiſſima ſub qua nulla ſuccedit ſpecies: & quæ ſpecies
tãtũmodo eſt necunq̃ genus. Quæ ãt a generaliſſima: hoc eſt eſſentia ad ſpecia
liſſimã uſq; ſpeciem uerbi cauſa hominẽ & genera & ſpecies ſubalterne dicuntur
eadẽ: genera quidẽ ad ea quæ ſequuntur relata. Species uero ad ea quæ ipſas ante
cedunt eadẽ etiã differentiæ dicũtur relata ad ea quibus in diuiſione opponuntur
ut corpus differentia dicitur ut pote ad incorporatũ & animatũ ad inanimatum:
& ſenſibile ad inſenſibile: & rarionale ad irrationale: & mortale ad immortale re
latum: at tam eſſentia q̃ homo differentiæ nõ dicuntur: nec enim oppoſita in di
uiſione habent. Nã homini equus: nõ dicitur diuiſione oppolitus: neq; bos: neq;
camelus: idem de cæteris dicendum eſt animalibus. At ſpecies dicuntur homo &
bos & equus & per ſeſe diuiſæ. Atqui nequidẽ animali in diuiſione opponitur zo
hophytũ nõ enĩ e regione opponitur qua neq; differentia dicitur animal ut pote
ad zohophytũ dictũ: alioqui uero differẽtia dicitur quæ genus excedit ſpẽs: nã ho
mo excedit animal rationali & mortali: dicitur ſiquidẽ homo animal rationale:
mortale: ſed animal q̃q̃ potentia hæc habet: actu tamen priuatur. Propriũ in ſpe
ciebus ſpectatur: ut propriũ hominis riſibile: equi hinnibile: canis latrabile: diuidi
tur autem proprium quadrifariã: quod ſoli ſpecies adeſt: nõ utiq; toti ut homini
geometrã eſſe: uel toti quidem: nõ utiq; ſoli ſicut homini bipedem eſſe: uel ſoli &
toti: ſed aliquãdo ut homini caneſcere: uel ſoli & toti & ſemper ut homini riſibile
qui tametſi nõ ſemper rideat: uerũ tamẽ potentia ſemper. Accidens aũt eſt quod
adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem ut album: nigrum ſedere: ſtare: at ac-
cidens aliquod quidem ſeparabile eſt aliquod autem inſeparabile: ſeparabile qui
dem ſedere: inſeparabile uero naſum repandũ eſſe ſimũ & ſimilia. Age uero quo

simulacrũ aliquod quinq; uocum tradamus cuius facies & imitatio in decẽ ꝑdica mentis elucet. Q uẽadmodũ.n.in hominis natura sunt ascendentes & descendẽ tes & in obliquũ eũtes mulierq; & agnationes: Ita in ꝑdicamentis eãdem faciem quinq; uoces cõseruãt: & ascendentiũ qdem locũ tenent genera: descendentium uero species: oblique aũt euntiũ differentiæ: mulier porro ꝓprii: agnationem rur sus accidentiũ: nã in domicilio mulieris accidũt agnatiões. Sortitæ aũt sunt qnq; uoces numeꝝ quinariũ nec eũ excedũt ex huiusmodi diuisione. Prædicatũ porro uel essentialiter ꝑdicatur: uel adherenter essentiæ & si adhærenter qdem essentiæ facit accidens. Sin aũt essentialiter: uel de indiuiduis ꝑdicatur: & non speciebus & facit speciem: uel de speciebus ꝑdicatur & uel de unica facitq; ꝓpriũ de uno siqui dem solo risibile: ꝑdicatur: & de unico hinnibile: & unũ qd'q; ꝓprium de sua spe cie ꝑdicatur: & circa unũ inspicitur: uel de pluribus speciebus ꝑdicatur & uel in eo qđ quid est: & facit genus. nã dicenti quid est hõ? respondemus animal: & quid animal? respõdemus essentia. Genus autem animal & essentia alterum: quidem hois: alteꝝ uero animalis: uel in eo qđ quale quid est & facit differentiã interro gãti eni quale quid est animal hõ? respõdemus rationale mortale: q̃ quidem sunt differentiæ: & qualis quæ est essentia animal? respõdemus animata sensilis. diffe rentiæ siquidẽ hæ sunt animalis: præit genus ut pote uniuersalius post quod spe cies ad genus relationem habens: deinde differentia ut pote proprio uniuersali or. Inde proprium ut pote essentialibus magis affine & in eo qđ quid est ipsum quoq; ꝑdicatum. deinde accidens ut pote essentiæ adhærens & in eo quod ẽ qũo habet ꝑdicatum. Sed quoniã ꝑdicãtium quædã æquiuoce ꝑdicãtur: quædã uniuo ce: quædã de nominatiue. diffinitur igitur ut hic paucis rem cõpræhendã æquiuo cum cuius nomen solũ cõe iuxta nomen uero ratio essentiæ alia: ut hæc uox canis nomẽ terrestris: & marini canis: & cælestis est. Iuxta nomen aũt ratio essentiæ cu iuslibet hoꝝ propria ac sua est aliã siquidem diffinitiõem marini: & aliã terrestris aliãq; cœlestis iterrogati reddemus. Vniuoca aũt quoꝝ nomẽ cõe & iuxta nomẽ ratio essentiæ eadem ut animal & hõ: & bos: & iuxta nomẽ ratio essentiæ eadem essentia nãq; animata sensilis tã hõ q̃ bos. Denomiatiua porro: quæcunq; ab ali quo differũt casu & iuxta nomen habent appellationem quemadmodũ a grãma tica: grãmaticus: & a fortitudine: fortis: quæ & nois & rei cõmunicationem habẽt & differentiã rei: & differentiã nois: ut difinitio quoq; ostendit: nã dicendo quæ cunq; ab aliquo cõmunicationem: & differentiã rei significamus quæ enim sunt ab aliquo: cõmunicãt in eo quod ab aliquo: atqui nõ unum & idem sunt oĩa quæ ab aliquo. Dicendo nãq; quæ differũt casu & iuxta nomen appellationẽ habent. cõmunicationem & differentiã constituunt nois: differunt siquidem casu infine nois ut grãmatica grãmaticus communicant porro in reliquis. Sciendum quod æquiuocis eregione explicãtur & extẽdunt' polyonyma: rem habẽtia cõmunem indifferentibus noibus: ut ensis: gladius: machæra: spatha: Vniuocis e regione obiiciuntur: heteronyma: quæ differentiam rei: & nominis habent: ut homo & album. nam hoc quidem animal: illud uero color quæ nimirum nominibus: & rebus sunt alia. Medium locum inter hæc quattuor tenent homonyma in quam polyonyma synonyma: & heteronyma. est paronymum quod his assimulatur per aliquid: & differens ab his. quatenus enim communicationem habet nomi

nis assimulatur æquiuocis: dissimile aũt est apolyonymis & heteronymis: quatenus porro differẽtiã hẽt nominis assimulat͛ qdẽ polyonymis & heteronymis: dissimile aũt est æquocis & uniuocis: & rursus ubi cõmunicationẽ rei habet assimulat͛ qdẽ uniuocis & polyonymis: dissimile aũt ẽ æquocis: & heteronymis: ubi porro rei differentiã habet: assimulatur qdẽ æquocis et heteronymis: sed dissimile est uniuocis et polyonymis:

De Essentia.

ESsentia igitur res est subsistens per sese existẽs alio nõ egens ut sit: tãetsi genituræ subset ueluti cum primum producta est. Nam solum diuinũ nũq̃ genitũ est; & proprie per sese existit quia ab omnibus absolutum. ac seiũctum est. reliqua autem prædicamẽta circa essentiã inspiciuntur ad quæ extensa dicitur res per sese existens: non ut diuinum. at nouem prædicamẽta adsunt & absunt præter subiecti corruptionẽ ut pote uniuersa accidens. siqdem magnum & paruum quod ipsum q̃tum est in natura sua nõ p̃sistit: auget͛ siqdẽ ad sũmã usq; habitudinẽ corp orisq; cumulum. at cõtinentia: & parcitas minutionẽ & subtractionẽ admittit eodẽ tñ manẽte subiecto ut uerbi cã homine: pueri siqdẽ sumus: et ad uirilem ætatẽ excrescimus: & ĩ eadem essentia p̃manemus q̃titate differentes itidem nũc album nunc nigrum idem cernitur qualitate distinctum nec tam̃ essentiã mutat: & nũc qdem amicus nunc uero idem inimicus differt in eo quod ad aliqd: essentia autem idẽ manet: & nunc qdem mediolani nunc uero placentiæ quod ubi est prædicamenti alteram non admittit essentiam: transitq; nunc & idem manet: hoc autem est q̃do: & rursus: modo stat modo sedet estq; compositum esse: & armatus est & inermis idem & est habere uerberat aliquis & secat idẽ manẽs essentia nullo modo immutata: estq; facere & secatur aliqs & uerberatur immutata essentia: & est pati. Decẽ uero nec plura sunt prædicamenta idq; ex diuisione quadam certum est. Diuisio autem est huiusmodi: ens uel in subiecto est: uel non est in subiecto quod quidem in subiecto non est essentiam facit: quod autem in subiecto aut per se inspicitur aut nõ per se: & quod nõ per se facit ad aliqd: affecta enim sunt quæ ad aliquid ideo neq; per se inspecta & alium referunt. nam filius patrẽ refert: seruus uero dominum: & frater fratrẽ & omnino quæcũq; sũt ad aliquid. quod autem per se aut diuisibile est & facit quantum aut indiuisibile & facit quale: reliqua autem sex prædicamenta ex horum mixtione gignuntur. essentia namq; cum quãto mixta uel in loco spectat͛ & ubi prædicamentum facit uel in tempore & quãdo efficit cum qualitate mixta ue actionem habet & est facere: uel passionem & est pati. Cum eo autem quod est ad aliquid conueniẽs uel ĩ alio ponitur: & compositum esse dicitur uel ei accommodatur atq; adiicitur alterum & est habere. ẽt aliter dicitur uel circumpræhendit & facit haber͛. compræhẽdit enim tunica corpus. & prudentia & reliquæ uirtutes sicut etiã uitia animam. Sciendum autem est quod nulla essentia sua diffinitione sensilis est. nam uisus coloris est cõpræhẽsor nõ essẽtiæ: & olfactus suffumigationũ: & gustus saporũ: & auditus sõituũ: & tactus tẽpamentorũ nõ essentiarũ ipsaꝝ. in ordine aũt post essẽtiã ponit͛ quantitas & p̃it q̃litatẽ quod naturaliter q̃titatur: ut hoc utar uerbo. ut cũq; res ĩ aceruum surgit & p̃inde circa ipsum q̃le spectat͛. dicit͛ ẽt aliter qđ queadmodũ eẽntiæ. ita ẽt q̃titati nihil ẽ cõtrariũ: & ob hoc cõmunicãtia sibi inuicẽ sũt p̃xia.

Verum tamẽ dicẽdo ꝙ naturaliter primum quãtitat̃ paralogiſmus eſt quando in naturalibus corporibus contrarium euenit. primũ ſiquidẽ qualitãtur: ut exẽpli cã ſæmentis in naturæ officina uel frigeſcit: uel caleſcit: uel ſicceſcit: uel humeſcit: uel albeſcit: uel nigreſcit atq; ita icremẽtũ capit & effigiẽ. Qualitas ſubĩde ãteit id qd ẽ ad aliqd: qm̃ q̃le p ſeſe ẽ. ad aliqd autẽ affectũ ac i relatione poſitũ eſt. primũ ſpectantur per ſeſe ſingula & ita inrelatione. ita reliqua his ſubſtruuntur. ubi enim præcedit qñ quod locus quidem ſit ĩmobilis: tempus uero mobile. Atqui qes motum præcedit: & principium ortum ipſum & ĩmobilitas motum. facere autem añ cedit pati: qm̃ agere q̃ pati ualidius eſt. Rurſus ſitũ eſſe præcedit habere quod poni q̃ circũponi ſimplicius ſit: nam quod circumponitur bis ponitur circumponi quoq; abſq; poni non eſt inuenire. nimirum circũpoſit⁹ ipſe quoq; cõpoſituſ quodam modo eſt iuxta quendã compoſiti eſſe ſitum: ut ſtat⁹: ſeſſio: recubatio. eſſentiæ igitur ſuum eſt nõ ſuſcipe magis & min⁹ nõ. n. magis animal homo q̃ equus: Qualitatis autẽ ſuſcipe magis & minus album ſiqdem magis & minus dicit̃ itidem nigrum & cæteræ qualitates. quãtitatis ꝓprium eſt æquale & i æquale. ut ſpithamẽ cubitum inæqualis. tres autẽ palæſtæ ſpithamæ æquales & quinq; decem: in æqualia. bis uero quĩq; æqualia decem. Eius autem quod eſt ad aliquid proprium eſt oppoſita colligere: nã patre exiſtente eſt etiam filius: & domino exiſtente eſt etiã ſeruus. Vbi autem proprium compræhenſio ſiue ambitus qñ uero nõ permanere: facere porro actio: ut pati paſſio: cõpoſitum eſſe eius proprium eſt ſitus habere adiectio. Diuiduntur autem eſſentia quidem ut diximus in corpus & corporis expers. corpus inanimatum & anima carens: animatum ĩſenſibile & ſenſu uacuum. Senſibile in animal & zohophytum: nõ contradi uĩdendo quidem: ſed diuiditur tamen animal inrationale & ratione carens. Rationale autem immortale: & mortis expers. mortale in ſubiectas ſibi ſpecies hominem: equum: bouem: & reliquas. Species autem in ſingularia: & unum quodq; ſuperius cõtra diuiſorũ peculiares diuiſiones habet ad in diuidua uſq;: ac ſingularia propemodum progredientes. Quantitas in ſeptem diuiditur: lineam: ſuperficiem: corpus: locum: tempus: numerum: & orationem: & q̃rum quidem aliud eſt cõtinuum aliud diſcretũ & cõtinui quidem quinq; ſunt ſpecies: diſcreti uero numerus & oratio. Item quãti quoddam eſt ſitum habentium ad ſe inuicẽ earum quæ in ipſis conſtiterunt particularum ut linea: ſuperficies: corpus: locus: quoddam autem nõ habẽtium ſitum ut numerus: tempus: & oratio. Nam licet continuũ ſit tempus: tamen ſitum nõ habet quod nõ perſtet. Quod autem non perſtat quomodo ſitum habuerit: In ſup a q̃to etiã quattuor inueſtigatæ ſunt ſcientiæ: nã continuum uel immobile eſt tum facit geometriã: uel mobile & facit aſtronomiã. Diſcretum porro: uel per ſeſe inſpicitur & facit arithmeticam: uel ad alterum habet relationem & facit muſicam. Qualitas diuidit̃ i habitum: & affectiõem: paſſibilem: qualitatem: & paſſionem potentiã: & ĩpotentiã: figurã: & formã. Eſt autem hĩtus itenſio affectionis & in ſe ſe ꝑmanentiæ quã monemoteta uocãt & ſtabilimentum ex iugi & exercitata affectiõe: ut i naturã trãſlata: & ſecũda q̃dã uſu cõpata natura. Dicunt autem habitus etiam per naturam nobis inſita: nedum ab affectione: & promotione nobis ingenita ut uiſus: & reliqui ſenſus ſunt. Paſſiua qualitas ſimiliter paſſionis eſt incrementum & intenſio & difficulter delebilis eſt firmitudo: uel etiam indelebilis.

Visus ē ꝑfecto Aristoteles habitū quidē & affectionem in uirtutibus accipere & disciplinis: depræhensibilibusq; disciplinis. Passionē uero & passiuam qualitatē in ira: & odio: & intemperātia: & reliquis uiciosis perturbationibus: & ex lāgore affectibus. Caliditates autē & frigiditates nūc ī habitu: & affectione ponit. nunc autem in passiua qualitate: & passione. dicēdūq; est quod quatenus participes ha bitus ipsas appellauit: quatenus autem affectum iniiciūt passiuas qualitates has no minauit. Cum infirmitudinem & in unum coierint. mediocris nāq; participatio uel alteratio: affectio: uel pturbatio nominata est: proinde a participando habi tus dicatur: uel affectio merito quidem caliditas. Ab alterādo autem passiua qua litas uel passio. potentia autem dicitur sicut in infante ut cum dicimus potētia cur sorem esse: potētia philosophum & omnino cum in præsentia nō habuerit quod possit exercere: at tēporalibus accessibus contingens est ut id possit efficere. Impo tentia autem quando nō capax est natura ad aliquam olim obeundam actionem ut homini uolare impossibile est: & aquilæ in aqua uitā agere: & equo sermocina ri: & quæcunq; natura impossibilia sunt. figura dicitur talis expressio: & linearis effictio. forma extrinsecus prominēs coloris qualitas idea: & informatio: & inter polata coloratio: & simpliciter talis quædam iniecta uisui superficiei forma. sunt qui figurā in rebus in animatis accipiāt: formā autē in rebus animatis: alii porro figurā quidē fastigiose cedentē: formā uero supernā superficiē uocēt. Ad aliquid porro generalius diuisum quadrifariā diuiditur cui sentētiæ grāmatici quoq; asti pulātur: natura: fortuna: arte: & electiōe. Vbi diuidit ut quidē simplicius sex mo dis in sursum: deorsum: ante: pone: dextrorsum: & sinistrorsum. sed horū singu la uariātur nā eius qđ est sursum multæ differētiæ in nubibus in æthere: ī astris ad polū usq;: supra polū & deorsum similiter & reliqua infinities in infinitū parti cularioribus locis uariātur. Quādo diuiditur ī præsens: præteritū: & futurū: tem pus præsens in diuisibile: præteritum in nouem: & futuꝝ in quinq;. facere diuidi tur in rem & orationem: & intellectū siue sensum interiorem actio in per manū exercitiū in per arma & instrumenta actionem: & per pedes: & singula horū in peculiares actitatiōes & particulariter diuisas. Sermo āt ī græcā: latinā & barbarā linguā quaꝝ quælibet linguas uarias ac differētes hēt: Intellectus āt in intellectus ī finitos ornantiū & exornātiū. Sub eo eni qđ est facere & oratio & intellectus est quippe q̄ actiōes sunt partis rationalis: dicimus siquidē qđ facit ille: sermociatur: ne an disserit: intellectum excutit: colloquit: pati porro in ea quæ ī anima sunt & q̄ in corpore & hoꝝ unūquodq; exactione alterius patietur uel in bipartita actio ne: quæ porro in infinitas passionum species diuiduntur. Cōpositū aūt esse in tria diuiditur: statum: sessionē: recubitū: quoꝝ singula differentiis uariātur. Nā status distinctus est uel in tota plāta: uel in extremis digitis: uel in rectis ilibus: uel genicu lā ibus ascensibus æqualibus: & in æqualibus in ambobus pedibus: uel uno innixa c ure. Sessio āt similiter: recta: prona: supinata in rectāgula genuū figura: uel obtu si anguli: uel acuti anguli & uicissim pedibus: uel a iter affectis. Recubitus similiter supinus recūbit: ꝑnus: obliquus extēsim se cōmouēs: uel iflexū: uel in cōtractā figu rā: & simpliciter uaria nec uniformis diuisio: itē diuidit cōpositū esse infusionē ut ī frumēto ē uidere: harena: olco: aqua: & reliqs q̄cūq; cōpositi esse: sūt: q̄ aridæ uel ēt humidæ cognita sūt naturæ. eniuero ēt nauigare ei⁹ qđ ē cōpositū eē: ē in lino

ac ræte & supellectilibus. Habere in permutatiōem diuersam diuiditur sicut subditum est armatum: tectum esse: in interpositione; ut in modio in fidelia: reliquisq; uasis. Dicimus eni; modium habere triticum: uel uinum fideliam & in possessionem: ut opes habet: iugum fert: uel habet & id genus alia.

De Locutione.

SIcut ab elementis ad cōpositas dictiones orationesq; ita a prædicamentis progredientibus eundum ad id quod de locutione est: elementorum siquidem rationem nomina & uerba sine complexu inspecta retinent: quæ etiam dictiones nominantur: complexa uero ratione; habent syllabarum & aientes. uel negatiuæ dicuntur: nō; negandi particula uel apposita uerbo: uel ab eo ablata: uel definitione: uel modo materiæ constant. Determinationu; autem species duæ uniuersalis prædicatoria siue aiens omnis: & negatiua huius non omnis particularis prædicatoria aliquis: & negatiua huius nullus ut sint cū negatiuis quattuor. At curnam eius quod est omnis non dicimus nullus esse negatiuam: sed non omnis rursus eius quod est aliquis: cur nō aliquis dicimus esse negatiuam: sed nullus nempe q ei quod est omnis contradictorie opponitur non omnis. contrarie autem nullus & ei quod est aliquis: contradictoriæ quidem opponitur nullus subcontrariæ uero non aliquis. Atqui contradictoriæ opposita magis sunt negatiuæ quippe quæ nō coincidunt in falsum neq; in uerum: sed in omni materia aiente uera necesse est negatiuam falsam esse: falsa autem aiens negatiuam necessario falsam esse. Quæ uero cōtrarie uel subcontrarie opposita sunt in materia contingenti eorum quædam simul falsa sunt: quædam simul uera: tertia porro materia ē necessaria ut respirare hominem: Cōtingens ut deambulare hominem: Impossibilis ut uolare hominem: in quarum nulla simul uera sunt contradictoria: uel simul falsa idq; ex propositionibus coniectari potest: oīs homo respirat uerum: non omnis hō respirat falsū: oīs hō ābulat falsu; nō oīs hō ābulat ueꝝ: oīs hō uolat falsū: nō oīs hō uolat uerū: nā si nullus etiā nō aliquis. illud aliquis homo respirat uerū. nam si omnis etiam aliquis: nullus hō respirat falsum. aliqs homo ambulat ueꝝ: nullus homo ambulat falsum: aliquis homo uolat falsum: nullus homo uolat uerū. Ita igitur habent contradictorie opposita. quæ uero contrarie considerandū ut in cōtingēti simul falsa sunt: oīs hō ambulat: nullus hō ābulat ābo falsa. Quæ aūt subcōtrariæ simul uera sunt: aliqs hō ambulat: nō aliqs hō ābulat uera sūt ambo. quilibet autem & aliquis subalterne habent quēadmodū nullus ad non aliquis: quorū quilibet & aliquis in necessaria materia uera sunt. In impossibili autē simul falsa sed incōtingenti alterū quidē uerū est: alteꝝ uero falsum. At nullus & non aliquis in necessaria simul falsa sūt. In impossibili uero simul falsa. sed in cōtingēti alterū quidē uerū est: alterū uero falsum ut solas contradictorias ꝓpositiones semp in omni materia se oppugnātes inuenias nec ad unū cōcurrentes: sed semper alterutra uera necessario altera sit falsa: quēadmodū sine definitionibus & cum definitionibus aientes dicuntur & negatiuæ: ita etiā absq; modis & cū modis. Modi autem sunt hoc ipsum necessarium esse dicendo expressum: & cōtingens esse: & impossibile esse: si itaq; sine determinationibus & modo materiæ: hoc est necessariū esse: contingens esse impossibile esse propositio proferatur a uerbo aiens & negatiua iudicantur addita uel ablata non negandi particula ut homo ambulat aiens

homo non ambulat. Negatiua determinatiōe autem aliqua apposita ab ea quæ sunt aíentes uel negatiuæ iudicantur præposita huic negādi particula: uel etiā ab lata ut omnis homo ambulat nō omnis homo ambulat aliquis homo ambulat: nullus homo ambulat: modo autem materiæ propositioni ānexo excellit magis quod ab hoc aientiam uel negationem infigendo: ut necesse omnem hominem respirare: nō necesse omnem hominem respirare: contingens omnem hominē differere: non contingens omnem hominem differere. Impossibile omnem hominem uolare: nō impossibile omnem hominem uolare. Nam si uniuersalis determiatio accommodatur cæterum nō ex ipsa; sed a modis negatio & aientia fit. Sed quoniam omnis propositio ex nomine ex uerbo constat dicendum quid sit nomen & quid uerbum & quid indefinitum nomen & quid indefinitum uerbū & quid casus nominis & quid uerbi. Nomen igitur est ut homo: uerbū autem ambulat. Indefinitum nomen hocce non homo: indefinitum uerbum nō ambulat. Casus nominis sunt obliqui: casus autem uerbi præterita: ac futura: Cæterum indefinitum uerbum negationem facit indefinitum autem nomen neutiq̄: nam nō homo ambulat nō negatiua sed aiens est ex idefinito nomine. Proinde a nomine & uerbo definito uel indefinito: determinatæ uel indeterminatæ aiētes uel negatiuæ ex subiecto & prædicato propositiōes dicūtur. Si autem uerbum in nomē fuerit immutatum tum uerbo est nobis opus est ad perfectam aiētiam uel negatiuam: ut homo iustus est ecce iustificatur ut ita loqui permittatur: uerbum conuersum est in nomen iustus & ob hoc est uerbo egemus ad aientis perfectionem: & rursus negatiua homo iustus non est: dicunturq; huiusmodi propositiones ex tertio appredicato siue adiacēte. Harum autem species sunt tres simplex: ex transpositiōe: & priuatoria. Simplex quidem quæ iam dicta ut homo iustus ē: & eius negatiua homo iustus non est. Ex transpositione autem homo non iustus est hoc enim non iustus non negatio: sed aientia est ex transpositione: dicitur etiam huius negatio homo non iustus non est. Priuatoria autem ut homo iniustus est & eius negatiua homo iniustus non est. His ita definitis inspiciendum nobis esse ducimus omnes propositiones quot nam demum sint: quæ igitur ex prædicato & subiecto definito nomine: indefinitæ propositiones sunt duæ: una prædicatoria hoc est aiens homo ambulat: altera abnegatiua homo non ambulat: quæ autem cum determinationibus aliæ quattuor uniuersalis aiens omnis homo ambulat: particularis negatiua non omnis homo ambulat. uniuersalis negatiua nullus homo ambulat: particularis aiens aliquis homo ambulat. Ecce tibi sex: ex indefinito autem nomine aliæ fiunt sex: non homo ambulat: non homo non ambulat: omnis non homo ambulat: non omnis non homo ambulat: nullus non homo ambulat: aliquis non homo ambulat: ecce iam duodecim. Ex tertio autem apprædicato simplices quidem aliæ duodecim: ex transpositione rursus aliæ duodecim & negatiuæ similiter duodecim: quater igitur duodecim quadragintaocto. His si adiiciantur modi ex uno quoq; modo quadragintaocto fiunt ut sint centum quadraginta quattuor quibus adiectis quadragintaocto quæ sine modo sunt ad centū nonagintaduas excrescunt. His in tribus temporibus substructis præsens: præteritum: & futurum omnes quingentæ septuaginta sex esse ostenduntur neq; his plures est iuenire propositiōes: nisi forte aliquis eas quæ in uno quoq; tēpore diffe-

rentes sunt uel et nominis casibus illis uelit ānumearare quæ a nobis quod numeratu operosiores q̃ cognitu difficiliores uiderentur explosæ sunt quod minus inspectio/ne dignæ uiderentur. sicut etiam singulares: quibus Aristoteles in syllogismorum ex/positione minime usus est: ab uniuersalibus & perpetuis syllogismos texens quibus singulares quoq; āmixtæ inspiciuntur. Latere autem nos non debet quod indicatiua solum species orationis propositionibus est utilis utpote etiam sola ad aientiam: & negationem tendens: non imperatiua: non optatiua: non uocatiua: neq; interroga/tiua: harum siquidem nihil ad aientem orationem uel negatiuam excutiendam est idoneum.

¶ De figuris unde syllogismorum ortus: & doctrina.

AT iam ad figuras & ad syllogismorum ortum: siue disciplinam atq; inuen/tionem ueniamus: quos faciem diximus gerere dictionis. Nam sicut dictio/nes sententiam efficiunt & notionem. Ita syllogismi conclusionem & ex/quisita problemata conficiunt: ac in apertum & discussum perducunt. Omnis igitur syllogismus ex duabus saltem propositionibus constat maiore: ac minore. maiorem quidem uoco cuius terminorum unus prædicatus fit in conclusione. minorem autem cuius subiectus fit ut essentia omni animali animal omni homini essentia igitur om ni hōi. ecce prædicata est essentia & subiect⁹ ē homo in conclusione: In utracūq; igit͏̃ propositione essentia ipsa fuit maior propositio posita autem est in ea q̃ dixit essentia omni animali: hæc nempe maior propositio in qua rursus homo ipsa erat minor. ap positus autem fuit in ea quæ dixit animal omni homini quæ fuit minor. Terminus quoq; primus prædicatus in conclusione dicitur. Postremus autem subiectus: medius uero assistit in omni conclusione. Quoniam igitur ut dictum est omnis syllogismus ex duabus propositionibus saltem conflatur maioreq; & minore maiore totiens po/sita quotiens propositionum annumeratio. totiens autem ipsi minore annexa. ita quingentis septuagintasex maioribus propositionibus cum minoribus multiplicatis euenit totos syllogisticos & asyllogistos modos congregari in myriadas triginta tres & mille septingentos septuaginta sex: significat autem myrias una dena milia. ex mo/dorum autem mixtura duodecies rursus totidem colliguntur: uel enim maiore propo/sitione necessaria posita minore uero uel contingente uel impossibili uel maiore exi/stente. minore uero necessaria uel contingente. uel impossibili: uel maiore contingen te minore necessaria uel existente uel impossibili uel maiore impossibili: minore au/tem necessaria uel existente: uel contingente duodecies multiplicantur omnes præ/dicti ut simul omnes imixti: & mixti in myriadas tricenas nonaginta octo & mille tricenos duodecim perueniant absoluendi. Nam sitrinam dicimus esse materiam necessariam: contingentem: & impossibilem. Contingentem certe Aristoteles i duo diuisit in euenientem: & futuram: & euenientem quidem existentem nominat futu ram uero proprie contingentem. ex harum autem quattuor mixtura per coniugatio/nes syllogismos in mixtionibus exponit. Cum itaq; trinæ sint figuræ in unaquaq; fi/gura tot sint texti syllogismi triplicati enumeratorum omnes fiunt ut omnino sint nu mero quidē myriades mille centum nonaginta quattuor ac tria milia nongēti trigin/ta sex syllogistici pariterq; asyllogisti. In prima quidem figura myriades sexaginta/sex & termille quingenta quinquaginta duo syllogismi. In secunda similiter toti/dem: In tertia myriades centum denæ ac qnæ: nongenti ac uiginti: ac simul omnes

syllogistici myriades ducentæ quadraginta tres: & ter mille uiginti quattuor. Reliqui autem asyllogisti myriades octingentæ quinquagita una nongēti duodecim: ut sit ad asyllogistos ratio syllogisticoum modorū in prima ac secunda figura sub quina multiplicatione. in tertia autem sub duplicatione terquinquies. Fiunt porro alii quoq; ex asyllogistis syllogistici pp contingentis materiæ mutabilitatē & ad alia ac rursus ex syllogisticis asyllogisti pp uniuersalē negatiuā incōtingente materia quæ in se nō conuertitur in aliis conuersa materiebus ut deinceps ostendet̃ et q ex ablatiōe iuxta sensum materiæ tot fuerint syllogismi ac non plures. q aūt in materia pspecti & singulares et q in hos resoluti infinities sunt infiniti. Nā quēadmodū in rhetorica status numero certo cōpræhendunt̃: singulares autē in his icidentes in infinitum producuntur ita etiā hic: sane scientia huiusmodi syllogismoꝝ numerū ostendit: at qui singulares & ex eis incidunt infiniti sunt ac numero ullo cōpræhendi non possunt. Cum ergo hi tot sint Aristoteles hexada unā iuxta id quod est propositionū simplicius accipiens unā quidē ex duabus indeterminatis quattuor aūt ex indeterminatis in nomine determinato in his syllogismos explicat exēplis quo ab his reliquos quoque indicet. At quoniā syllogismus ut dictum est ex duabus saltem propositionibus conficitur maiore & minore sexies iuxta dictum modum posita maiore tantundem porro minore ei annexa sexies sex triginta sex fiunt. Posita namq; maiore propositione uniuersali aiente & minori illata uniuersali aiente uel uniuersali negatiua uel particulari aiente: uel particulari negatiua uel indefinita aiente: uel indefinita negatiua sex hinc syllogistici & asyllogisti emergunt modi. Rursus posita maiore uniuersali negatiua & inducta minore sexies sicut dictum est alii fiunt sex. Rursus posita maiore particulari aiente: minore sexies similiter illata alii porro recensebuntur sex. ac rursus posita maiore particulari negatiua minore uero ut dictum est sexies illata sex alii procreantur. Item posita maiore indefinita aiente & sexies huic annexa minore etiā hinc sex fiūt. & indefinita negatiua maiore posita & ea ut superius sexies minore prolata itidem alii emergunt sex: & ecce sexies sex omnes triginta sex facti sunt modi syllogistici & asyllogisti. Horum in prima quidem figura sex sunt syllogistici asyllogisti autem triginta. In secunda quoque similiter. In tertia uero decem syllogistici & uiginti sex asyllogisti. quantum autem ad cuiuslibet figuræ cognitionem pertinet. In prima nimirum figura medius quidem terminus primo subiicitur termino: de extremo autem prædicatur. In secunda figura medius termius de ambobus extremis prædicatur. In tertia uero figura medius terminus ambobus subiicitur extremis. ex tribus enim terminis saltem omnis syllogismus constat quemadmodum ex duabus propositionibus medio termino ambabus propositionibus implexo ob hoc plures propositionum sunt termini. in prima igitur figura syllogistici modi hi sunt. Primus ex duabus uniuersalibus aientibus propositionibus uniuersalē aientē colligit conclusionem ut essentia omni animali: animal omni homini: essentia igitur omni homini. Secundus ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente uniuersalem negatiuam colligit conclusionem ut animatum nulli inanimato inanimatum omni lapidi, ergo animatum nulli lapidi. Tertius ex maiore uniuersali aiente & minore pticulari aiēte pticularē aientē colligit conclusionē ut aial omni hōini hō alicui albo aial ergo alicui albo. Quart9 ex maioř uniuersali negatiua & minore pticulari aiēte pticularē negatiuā colligit cōclusionē ut aiatū nulli iaiato i anima

alicui

alicui albo animatũ igitur nõ omni albo. Quintus ex maiore uniuersali aiente & minore indefinita aiẽte: idefinitã aiẽtem colligit cõclusionẽ. Termini aũt tertii modi animal omni homini hõ in albo: hoc enim sine definitione est animal igitur in albo æquiualet aũt hoc ei quod est alicui albo: nã indefinita idẽ ualẽt quod particularia. Sextus ex maiore uniuersali negatiua & minore indefinita aiente indefinitã negatiuã colligit cõclusionẽ. Termini quarti modi animatũ nulli inanimato: i animatũ in albo animatũ igitur nõ in albo. Qui aũt præter hos omnes sunt asyllogisti. Asyllogisti aũt dicuntur quod cõtrarias & indiscretas colligãt cõclusiones ut in uno exemplo secundi modi primæ hexadis in eadẽ prima figura: essentia omni animali animal nulli inanimato: essentia omni inanimato ecce in eodẽ modo & eadẽ qualitate & q̃titatæ cõtrariæ collectæ sunt conclusiones similiter & in reliquis asyllogistis modis euenit quod in syllogisticis modis nunquam fiet: nam in prius exposito syllogismo collectum est: essentia omni inanimato. Rursus animal omni homini hõ nulli in animato animal nulli inanimato. Ecce contraria in eodem modo etiã quãtitate. Vniuersales enĩ propositiones sumptæ sunt colligentes conclusiones omnis & nullus quod asyllogistico modo alienũ est: nã proprie syllogismus unã eandẽq qualitate & q̃titate colligit conclusionẽ. In secũda porro figura syllogistici modi hi sunt. Primus ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente negatiuã uniuersalẽ colligit conclusionẽ: negatiuæ siquidẽ omnes secundæ figuræ sunt conclusiones ut animatũ nulli inanimato animatũ omni homini: ianimatũ igitur nulli homini. Secũdus ex maiore uniuersali aiente & minore uniuersali negatiua uniuersalẽ negatiuã colligit cõclusionẽ: ut animatũ omni homini animatũ nulli ianimato: homo igitur nulli inanimato. Tertius ex maiore uniuersali negatiua & minore particulari aiente negatiuã particularẽ colligit cõclusionem: ut animatũ nulli inanimato animatum alicui corpori: animatum igitur nõ omni corpori. Quartus ex maiore uniuersali aiente & minore particulari negatiua particularẽ negatiuã colligit cõclusionẽ: ut animal omni homini animal nõ omni albo hõ non omni albo. Quintus ex maiore uniuersali negatiua & minore indefinita aiente indefinitã negatiuã colligit cõclusionẽ. Termini tertii modi: animatũ nulli inanimato animatũ i corpore: i animatũ igitur nõ in corpore. Sextus ex maiore uniuersali aiente & minore indefinita negatiua indefinitã negatiuã colligit cõclusionem. Termini quarti modi: ut animal omni homini animal nõ in albo: homo nõ in albo: præter hos alii sunt asyllogisti. Referẽdũ autẽ in hac quoq figura exemplum unum in primo modo primæ hexadis: ut animal omni mortali: animal omni homini mortale omni homini. Rursus in eodem modo animal omni homini animal omni equo homo nulli equo: idẽ in cæteris asyllogistis modis inuenitur. In tertia figura syllogistici sunt hi Primus ex duabus uniuersalibus aientibus particularem aientem colligit cõclusionem ut animal omni homini animatũ omni homini animal alicui animato. Colligitur nãq etiã ipsum omni est: quando termini fiunt causæ: nempe materiæ & modi nõ syllogismi texturæ. Nã semper illud omni colligeretur ut essentia omni homini animal omni homini: eẽntia igitur omni animali. Atqui quod per raro est id inscientia lex nõ est sed quod semper quodãmodo euenit. Et quoniã particulare in uniuersali inuenitur: sed uniuersale in particulari neutiq̃ hac de causa

particulares esse dicuntur tertiæ figuræ conclusiones & si uniuersale est quãdo col ligit᷑. Primus igit᷑ hic modus ē. Secũdus aũt ex maiore uniuersali negatiua & mi nore uniuersali aiente pticularē negatiuã colligit conclusionē: ut animal nulli in animato corpus omni inanimato animal nõ omni corpori est: quãdo etiã colligi tur nulli sicut in primo modo omni: sed particularē colligendũ dicimus hic cõclu sionē propter eandē causam quã etiã in primo diximus. Tertius ex uniuersali aien te & minori particulari aiente particularē colligit conclusionē ut animal omni ho mini albũ alicui homini animal alicui albo. Quartus ex maiore uniuersali nega tiua & minore particulari aiente particularē colligit negatiuã conclusionē ut ani/ matũ nulli animali albũ alicui animali inanimatum nõ omni albo. Quintus ex maiore particulari aiente: & minore uniuersali aiente particularē aientem colligit conclusionē ut animal alicui animato corpus omni animato animal alicui corpi. Sextus ex maiore particulari negatiua: & minore uniuersali aiente particularē ne gatiuã colligit conclusionem ut animal nõ omni animato corpus omni animato animal nõ omni corpori. Septimus ex maiore uniuersali aiente & minore inde/ finita aiente indefinitã aientem colligit conclusionem. Termini tertii modi ani/ mal omni homini albũ: in homine animal igitur in albo. Octauus ex maiore uni uersali negatiua & minore indefinita aiẽte ĩdefinitã negatiuã colligit cõclusionē. Termini quarti modi inanimatũ nulli: animati albũ: in animati animatũ nõ in al bo. Nonus ex maiore indefinita aiente: & minore uniuersali aiente indefinitam aientem colligit conclusionē. Termini quinti modi animal inanimato corpus omni animato animal igitur in corpore. Decimus ex maiore indefinita negatiua & minore uniuersali aiente indefinitã negatiuam colligit cõclusionem. Termini sexti modi animal nõ inanimato corpus omni animato animal nõ in corpore. s. nõ omni corpore. diximus nãq; pro particulari capi indefinita. Qui prærer hos alii sunt asyllogisti: ponatur etiã in hac figura exemplũ asyllogistorum in secũdo modo primæ hexadis animal omni homini equus nulli homini: animal igitur oĩ equo. Rursus albũ omni cygno coruus nulli cygno albũ nulli coruo: idē in cæteris asyllogistis modis euenit quoq; terminos etiã ipse per tete obseruans inuenies nõ semp easdē colligentes cõclusiones. At in syllogisticis modis (ut dictũ est) eædē & qualitate & quãtitate figuræ idē ac simile cõcludent. In quibus aũt eadem exposita fuerint nec eadē colligitur cõclusio sed alia qdem particularis: alia aũt uniuersalis cã est materiæ non modi (ut dictũ ē.) Qui autē singulares ppetuo syllogismi de q bus ne aristoteles qdem mentionē fecit uniuersalibus syllogismis adhæserunt. si/ cut illi omnē subiectã speciem: ita etiã hi totã amplectũtur psonã ut pyrrhus fuit achillis achilles pelei peleus æaci ergo pyrrhus fuit æaci unde & æacides dictus. Iõ inquit diuinus paulus ut paucis absoluã ppter habrahã & leui decimas capiēs de/ cimatus est: nã leui fuit iacob filius iacob isahac isahac habrahã: similiter & ex sin gularibus negatiui uniuersalibus negatiuis fiunt cõpatione. Sciendũ sane est qđ cõe syllogisticis modis in tribus nimiq; figuris ē deteriorē ppositionē seq conclu sionē ut etiã deteriorē materiã ĩ mixtione: est autem uniuersali deterior particula ris q̃ aiens negatiua q̃ definita indefinita & in materiebus q̃ cõtingens q̃ existens existens q̃ necessaria. Necessaria aũt & impossibilis mutuo potentia sibi inuicem sunt æquales: nã necesse esse est impossibile nõ esse & necesse nõ esse impossibile

esse. Hac ēt rōne de impossibili materia idē dicet᷑ ubi de mixtione tractatū est. cū igitur ꝓpositionū una uniuersalis fuerit aiens: altera autē uniuersalis negatiua: uniuersalis negatiua erit conclusio. Si aūt una qdē fuerit uniuersalis aiens: altera uero particularis aiens: particularis aiens erit cōclusio. Sin āt una qdē uniuersalis negatiua: altera uero particularis aiēs qm̄ negatiuā esse deterius est q̄ aientē. esse particularē aūt esse q̄ uniuersalē esse deterius est ambarū imminutio suscipit cōclusionē alterius quidē negatiuā: alterius uero in parte etiā negatiua fit particularis: indefinitā aūt unā assumptā: indefinita sequitur cōclusio. In materiebus si necessaria fuerit & existens existentē sequitur. Sin aūt necessaria & cōtingens contingentē similiter. Sin aūt existens & cōtingens rursus contingentē. Propria porro primæ figuræ syllogisticorū modorū sunt maiorē propositionē uniuersalē esse: minorē aientem & oēm cōclusionis speciē subire. Secundæ figuræ propria: maiorē propositionē uniuersalem esse: minorē uero dissimilis figuræ: conclusiones autē negatiuas semper. Tertiæ figuræ propria maiorē propositionē indifferentē esse minorē aientem cōclusionē particularē: itaq; primæ figuræ demōstratio per rectitudinem est & demōstratio uocatur. Secūdæ aūt & tertiæ nō per rectitudinem qdem sed p cōuersionē uel impossibili reductione ad eā demōstrationem q̄ per rectitudinem est: etiā ipsa reducit᷑ hoc est ad primā figurā: p rectitudinem uero dicitur demōstratio quod a primo termino ad mediū ueniamus. a medio aūt ad ultimū: quod sane etiā cognoscibile primæ figuræ diximus ut essentia omni animali animal: omni homini & deinceps cōclusio. Ecce a primo termino essentiæ ad mediū qui est animal: a medio aūt ad ultimū uenimus hoc est hoiem. At in secunda figura nō ita est sed a medio termino incipientes ad primū imus & rursus discedētes a primo adhuc ad mediū reuertimur illic rursus ad ultimū secedimus ut animal omni homini animal nulli inanimato hō nulli inanimato. Ecce a medio termino ad primū uenientes & rursus ad mediū hoc est animal recurrentes ad inanimatū qui est ultimus terminus uenimus inde cōclusio hō igitur nulli inanimato. In tertia aūt figura a primo incipiētes termino ad mediū imus inde mediū relinquentes & ad ultimū euntes rursus ab illo ad mediū recurrimus. ut animal omni homini animatum omni homini: ecce a primo termino qui est animal ad medium imus qui est homo inde medium relinquentes ad ultimum puenimus: & ab illo rursus ad medium hoc est hominem secedimus inde cōclusionem animal igitur alicui animato. Ita igit᷑ secundæ ac tertiæ figuræ non rectā quādam sed obliquam demōstrationem habent cōclusiones: sed per cōuersionem uel inabsurdum reductionem ad rectam demonstrationem hoc est ad primā figuram huiusmōi reducimus figuras. est qdē cōuersio cū ꝓpositiōe; cōuertimus facientes prædicatum terminū subiectū: subiectum aūt prædicatū: absurda aūt reductio cum una ꝓpositiōe falsa i syllogismo collecta alienum hic hoc est falsum in cōclusione consequit᷑. Sciēdum aūt est ꝙ cum sint quattuor definitæ ꝓpositiōes uniuersalis aiens: uniuersalis negatiua: particularis aiens: particularis negatiua indefinitæ idem ualent qd̄ particulares: uniuersalis quidem aiens in eā q̄ est aliqs cōuertit᷑ ut animal omni hoi hō alicui animali uniuersalis negatiua in se ipam ut al ut animal nulli inanimato & inanimatū nulli animali: q̄ est aliqs in se ipsam ut album alicui aiali & aial alicui albo. Quæ āt nō ois nō conuertit᷑: neq;. n. si hō nō oi aiali iā etiā aial nō oi hoi. In cōtingente āt materia q̄ est nullus nō cōuertit᷑ neq;. n.

si motus nulli hoī cōtingit iam etiā hō nulli motui acciderit: neq; .n. cælesti motui cōtingenter nō existit hō: sed necessario nō existit. nā cōtingenter nō existens pōt existere ob hoc etiā q̄ est nullus incōtingente trāsmutatur in eū q̄ est aliquis. nā quē admodum motus nulli hoī cōtingit: ita etiā oī cōtingit: at nō utiq; e conuerso neq; enim hō motui oī cōtingit & perinde nō erat cōtingēter ne qdem hoīem uni motui cōtingere ergo nullus incōtingente in se nō cōuertitur. Verumenimuero ut ad rectā demōstrationem hoc est primā figurā q̄ sunt secundæ figuræ p cōuersionem uel ipossibilē deductionē reducātur iā nobis dicēdū ē. Ponat̄ nāq; prim⁹ modus secūdæ figuræ hoc mō aīal oī hoī aīal nulli inaīato hō igitur nulli inaīato hunc igit̄ p cōuersiōem in primā figurā ita reducemus nā si aīal nulli inaīato & inaīatū prorsus nulli aīali: atqui aīal erat oī hoī: concludetur ut in primæ figuræ secundo mō: q; inaīatū igitur nulli hoī & ecōuerso hō nulli inanimato. Id aūt erat a principio conclusio ita igitur p cōuersionem ad rectā demōstrationē hoc est ad primā figurā reductus est secūdæ figuræ syllogismus per absurdā reductionem deducetur hoc mō ut in quarto mō secundæ figuræ ut animal omni homini animal nō omni albo nō igitur sit animal omni homini animal omni albo & colligetur ut in primo mō primæ figuræ animal omni albo: atqui erat etiā nō omni qđ est absurdū: collectū aūt est absurdum ꝑpter oppositā cōclusioni: q̄ fuit nō omni: ꝓpositiōem q̄ fuit omni falsa igitur hæc: qn̄ ꝑpter ipsam euenit absurdum uera igitur q̄ est nō omni. Ecce etiā per absurdi reductionem in primā figurā secundæ reducetur: eodē mō reliqui secūdæ figuræ syllogismi & tertiæ oēs in primū reducentur per cōuersionē qdem aliqui per impossibile uero oēs. Incōtingenti aūt materia: qđ uniuersalis negatiua ꝓpositio nō cōuertatur nō poterunt hac cōuersione q sunt secūdæ & tertiæ figuræ in primā reduci: sed etiā q per impossibilis reductionē qcunq; per oppositā ꝓpositionē ei cōclusioni q̄ est cōtingit nulli uolūt impossibile nulli cōcludere. Quoniā illud cōtingit nulli trāsmutat̄ in illud cōtingit omni nisi per opposita utriusq; idest cōtingere nulli & cōtingere omni colligat̄ illud impossibile. At ꝑpter ꝓpositionē oppositā uni & dimidia cōtingentis dicitur colligi cōclusio: ac illud ꝑfecto euenit pp trāsmutationē illius nullus & qđ nō nulli mōi ī aliis materieb⁹ asyllogistis asyllogistici eueniūt pp cōtingentē ut q sunt ex duabus uniuersalibus negatiuis ꝓpositionibus oēs & ex uniuersali negatiua minore & in prima & tertia figura. Ac de his qdē hactenus. Sunt aūt ꝑter memoratos syllogismos alii syllogismi q hypothetici nominātur nūero qdē sex. quoꝝ primus qdē idē est cū ꝑdicatoriis: quos categoricos illi uocāt: syllogismis differēs tātū in eo qđ est p hypothesim efferri: reliq uero aliter hn̄t. sed exēplo hi quoq; ipsi explicēt & primus q categoricis similis est inducat̄. Si deus iustus ē sunt in inferno iudicia: si sunt in inferno iudicia immortales aīæ hic igit̄ in primo mō primæ figuræ categoricoꝝ syllogismoꝝ refertur dūtaxat qđ hypotheticus est differēs ut iā dictū: qđ si negatiuū fuerit ꝓpositū ꝓblema & p primā figurā etiā reliquoꝝ hypotheticoꝝ fiet cōstructio. secūdus modus hypotheticoꝝ ex añcedēte: & cōsequēte positiōe añcedētis colligit cōsequēs: ut si hō est: etiā animal ē. atq hō ē ergo etiā animal. Tertius ex añcedēte & cōsequēte pempto cōsequente pimit añcedēs ut si hō ē etiā animal ē: atq animal nō ē neq; igit̄ hō. Ducit̄ āt hoc & cū oppositōe cōuertēdo ut si cōuertas ab animali ad hominē opposite: nā p primā positionē cōuertere impossibile ē nisi in æqualētibus terminis ut homine

& risibili

& risibili:in iis naq; cõuersio,ēt absq; oppositiõe uera. Nã si hõ ēst etiã risibile & si risi bile ēt hõ in:inæqualib⁹ uero nequaq̃.at q̃ cũ oppositiõe cõuersio in his ẽ concinna. Q uartus modus ex negatiuo nexu positione unius cõnexo℞ reliqua pimẽdo:ut nõ idẽ est & homo & equus et bos:atq homo est non ergo cætera. Q uintus qui ex duo bus aut pluribus disiunctis cõiunctionib⁹ positionẽ unius reliqua extinguẽs uel sim pliciter ex eis q̃ absunt a uero iducit reliqua:ut uel dies est uel nox:atq dies nõ est:nox igit̃ est: V el rursus ut sit sextus modus hoc illo maius uel minus uel eq̃le est : atq neq; maius neq; minus eq̃le igit̃.ac totidẽ sunt hypothetici.at ĩ ipsis qnq; inspectant̃ an tecedens:ut homo cõsequẽs & secundũ stoicos desinens uocatũ: ut aĩal copulatũ qd̃ a stoicis tropicon dicit̃ quod antecedẽs & consequẽs colligit:ut si homo : est etiã aĩal est.trãsmutatio q̃ p̃sumptio hoc est prolepsis appellat̃:conclusio quæ illatio quoq; noĩatur. & aliq̃n copulatũ:aliq̃n transumptio q̃nq; etiã utraq; ad ambiguitate; ac q̃/ stionẽ pueniunt: q̃ p categoricũ quoq; interim syllogismũ demonstrant̃:ac ita inde post p categorici syllogismi horũ demonstrationẽ hypoteticus etiã texit̃ ac pficit̃.

ℂ De Propositionum Facultate.

A T iam ad totius philosophiæ ueniamus fundamentũ qd̃ de facultate pro positionũ est :cuius utilitas ac intentio uel etiã ex ipsa colligi:ac coniectari appellatione põt . Vt eni ppositionibus abũdemus omni quocũq; p posi to ambiguo pblemate admirãda quædã doctrina cõparet̃:p quã ppositionib⁹ re/ ferti eo℞ qui in pblemate sunt termino℞ cõmunicationẽ uel alienationẽ p conclu/ sionẽ demõstremus tradiderũt igit̃ talẽ doctrinã per quandã inspectionẽ pceptores mei longe acutissimo:ac pitissimo paucis maxĩo quodã tanq̃ centro cunctã ppemo dũ philosophiã cõpræhendente:id aũt est huiusmodi.qm̃ unũ quodq; pblema ad inuestigandũ platum duobus est cõpræhensum terminis.altero certe termino aliquo mediũ locum tenente egemus conuenire faciente extrema ad se inuicẽ: siu e utcũq; discriminãte:ac distinguente. Sumit itaq; philosophus pro uno: ac primo termino siue extremo.a.elementũ pro extremo autẽ .e.pro medio uero termĩo.b.c.d.f.g.h. tria qdẽ pp ad primũ extremũ medii termini talẽ relationẽ & q̃litatem.altera ãt tria pp relationẽ ad extremu;.tris nãq; q̃sdã q̃litates ad utrũq; extremũ medius hẽt ul̃.n. sequentẽ ipsa medius est: hoc est uniuersalio℞ uel eoru; ĩ qbus sequunt̃ hoc est par/ ticulariũ:uel alieno℞.Capit̃ itaq;.b.qde; loco sequentiũ.a.hoc ẽ primũ extremũ.c. loco eo℞ in qbus sequit̃.d.loco alieno℞ rursus.f.loco sequentiũ.e.hoc ẽ extremum terminũ.g.loco eo℞ in qbus sequit̃ .h.ãt loco alieno℞. Inde p uno termino medio duo elemẽta. In uno quoq; pblemate sumunt̃ pp relationẽ & q̃litatẽ quã ad utraq; extrema medius terminus hẽt:ut exẽpli cã sit quæsitũ si homo aĩal est. q̃rimus igitur mediũ terminũ p quẽ cõnectamus inuicẽ pblematis terminos hoc est hoĩ aĩal sit me dius terminus rationale hoc igit̃ rationale binas hẽt relationes unã qde; ad animal aliã uero ad hominẽ: & est sequentiũ qdem hominẽ.eo℞ aũt in qb⁹ sequit̃ aĩal uolẽ tes igit̃ p hoc medio termino elem̃ta assumere.c.f.assumimus duo p uno termino medio pp duplicẽ:ut diximus huius relationẽ &est qdẽ.c.hoc est rationale eo℞ in q b⁹ sequit̃ .a.hoc est aĩal.f.ãt hoc est ipm rursus rationale sequentiũ.e. hoc est homi nẽ & dicimus.a.hoc est aĩal oĩ inesse rationali hoc est.c.f.ipsu; ãt rursus rationale oi e.hoc est hoĩ.a.igit̃ hoc est aĩal omni. e.hoc est hoĩ.ita igit̃ etiã in oĩbus pblematis duo elementa loco medii termini ab sequentib⁹ extrema uel eo℞ quæ hæc sequunt̃ uel alienorum assumimu s ppter horum medium terminum qualiscunq; fuerit scien

terq; indagamus ac excutimus. at de uno quoq; eoru; dicendum est. nã unũ quodq; triũ elementorum q̃ ad. a. extremũ cuilibet eorum quæ ad ultimũ extremũ adiungunt quã libet iuncturã ad terminu; assumendo & in quali mõ p̃dictorum triginta sex & ĩ qua figura incidit inspiciendo: ita oẽs inueniemus modos syllogisticos & asyllogistos in parua hacce & nõ parua inspectiõe: nihilq; nos oium latere & præterire poterit. Ab igitur. b. f. in prima quidẽ figura quattuor assyllogisti inueniunt modi qui a maiore particulari aiente uel particulari negatiua: uel indefinita aiente uel indefinita negatiua & minore uniuersali aiente. In secunda uero figura asyllogistus unus q ex duabus uniuersalibus aientibus. In tertia uero asyllogisti undecim qui ex maiore particulari aiente: & minore uel particulari aiente: uel particulari negatiua: uel indefinita negatiua: uel indefinita aiente: & rursus a maiore particulari negatiua & minore: uel particulari aiente: uel particulari negatiua: uel indefinita negatiua: uel indefinita aiente: ecce ex. b. f. medio termino uiginti & unus absoluti sunt asyllogisti modi in prima & secunda & tertia figura. ab autem. c. f. in prima quidem unus ex duabus uniuersalibus aientibus comparatur modus syllogisticus qui & primus & melior & præstãtior: In secunda autẽ asyllogisti quattuor q̃ ex maiore particulari aiente uel particulari negatiua: uel indefinita aiente uel indefinita negatiua & minore uniuersali aiẽte. In tertia itidẽ quattuor duo syllogistici qui ex maiore uniuersali aiente & minore particulari aiente uel indefinita aiente & duo asyllogisti qui a maiore uniuersali aiente & minore uel particulari negatiua uel indefinita negatiua. ecce a. e. f. nouẽ modi perfecti sunt tres syllogistici & sex asyllogisti in prima & secunda & tertia figura a. d. f. In prima figura unus qui etiã secũdus in ipsa syllogisticus ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente. In secunda unus syllogisticus qui ex maiore uniuersali negatiua & minore uniuersali aiente uniuersalẽ negatiuã colligens conclusionẽ: negatiuæ siquidẽ omnes secundæ figuræ cõclusiões. In tertia uero quattuor duo syllogistici ex maiore uniuersali negatiua & minore p̃ticulari aiente: uel indefinita aiente: & duo asyllogisti ex maiore uniuersali negatiua & minore uel p̃ticulari negatiua uel indefinita negatiua. ecce etiã ab. d. f. sex syllogistici & asyllogisti p̃fecti sunt modi. quattuor q̃dem syllogistici secundus in prima: & primus in secunda: quartus & septimus in tertia. duo aũt asyllogisti in tertia ab. b. g. sexdecim. In prima figura asyllogisti gignunt modi qui ex maiore particulari aiente: & minore uel particulari aiente uel particulari negatiua: uel indefinita negatiua uel indefinita aiente: & ex maiore particulari negatiua: & minore uel particulari aiente uel particulari negatiua uel indefinita aiente: uel indefinita negatiua: & ex maiore indefinita aiente: & minore uel particulari aiente: uel particulari negatiua: uel indefinita aiente uel indefinita negatiua: & ex maiore indefinita negatiua & minore uel particulari aiente: uel particulari negatiua uel indefinita aiente: uel indefinita negatiua. In secunda aũt quattuor duo quidẽ syllogistici ex maiore uniuersali aiente: & minore particulari negatiua. qui etiã quartus in hac figura & qui ex maiore uniuersali aiente & indefinita negatiua. qui etiã sextus & duo asyllogisti qui ex maiore uniuersali aiente: & minore uel particulari aiente: uel indefinita aiente. In tertia aũt syllogistici quattuor ex maiore particulari aiente: & minore uniuersali aiente. qui etiã quintus in hac figura enumeratus est & ex maiore particulari negatiua: & minore uniuersali aiente. qui etiam sextus & qui ex maiore indefinita aiẽte: & minore uniuersali aiente: qui etiã nonus: & qui ex maiore indefinita negatiua: & minore uniuersali aiente: qui etiam decimus. ecce etiam ab. b. g. uigiti & quattuor

procreati ſunt modi: ſex ſyllogiſtici & decem & octo aſyllogiſti. ab autem. c. g. in pri-
ma quidem figura quattuor emergunt modi. duo quidē ſyllogiſtici q ex maiore uni
uerſali aiente: & minore particulari aiente: qui etiā tertius in hac figura & qui ex ma-
iore uniuerſali aiente: & minore indefinita aiente: qui etiā quintus. duo aūt aſyllogi
ſti qui ex maiore uniuerſali aiente: & minore uel particulari negatiua uel indefinita
negatiua. In ſecunda uero figura ſexdecim aſyllogiſti qui ex maiore particulari aien-
te: & minore uel particulari aiente: uel particulari negatiua: uel indefinita aiente uel
indefinita negatiua: uel particulari negatiua maiore. minore aūt uel particulari aiēte
uel particulari negatiua: uel indefinita aiente: uel indefinita negatiua uel maiore in-
definita aiente minore autē: uel particulari aiente: uel particulari negatiua: uel indefi
nita aiente: uel indefinita negatiua: & ex maiore indefinita negatiua & minore par-
ticulari aiente: uel particulari negatiua uel indefin ta aiente uel indefinita negatiua.
In tertia autē unus ſyllogiſticus qui etiā primus in hac figura ex duabus uniuerſalib9
aientibus particularē aientem colligit cōcluſionē in hac ſiquidē figura: ut prædictum
eſt uniuerſalis aiens non colligit' concluſio. ecce etiā ab. c. g. uiginti & unus indagati
ſunt modi: ab aūt. d. g. In prima quidem figura quattuor reperiuntur modi: duo qui-
dem ſyllogiſtici ex maiore uniuerſali negatiua: & minore particulari aiente qui etiā
quartus in hac figura & ex maiore uniuerſali negatiua & minore indefinita aiente q
etiam ſextus: duo autem aſyllogiſti qui ex maiore uniuerſali negatiua & minore par-
ticulari negatiua uel indefinita negatiua. In ſecunda ſimiliter quattuor: duo quidem
ſyllogiſtici ex maiore uniuerſali negatiua: & minore particulari affirmatiua qui etiaꝫ
tertius in hac figura & exmaiore uniuerſali negatiua & minore indefinita aiente qui
etiam quintus: duo autem aſyllogiſti a maiore uniuerſali negatiua & minore uel par
ticulari negatiua: uel indefinita negatiua. In tertia autem figura unus ſyllogiſticus qui
ex maiore uniuerſali negatiua: & minore uniuerſali aiente qui etiam ſecundus in hac
figura. ecce a. d. g. nouē in tribus figuris abſoluti ſunt modi. ab āt. b. h. In prima qui-
dem quattuor aſyllogiſti idagati ſunt modi a maiore uel particulari negatiua: uel par
ticulari aiente: uel indefinita negatiua: uel indefinita aiente: & minore uniuerſali ne
gatiua. In ſecunda uero unus qui ſecundus ſyllogiſticus emergit modus qui ex maio-
re uniuerſali aiēte & minore uniuerſali negatiua. In tertia q̄ttuor aſyllogiſti ex maio
re particulari aiēte: uel particulari negatiua: uel idefinita aiēte uel indefinita negatiua
& miore uniuerſali negatiua: ecce etiā a. b. h. nouem i trib9 figuris emerſerūt modi,
ab autē. c. h. i pria qdē figura aſyllogiſtus unus ex maiore uniuerſali aiēte & minore
uniuerſali negatiua. In ſecunda uero quatuor aſyllogiſti a maiore: uel particulari aien
te: uel particulari negatiua uel indefinita aiente: uel indefinita negatiua: & minore
uniuerſali negatiua. In tertia autem unus aſyllogiſtus a maiore uniuerſali aiente: & mi
nore uniuerſali negatiua. ecce etiam a. c. h. ſex aſyllogiſti modi apparuerunt in tribus
figuris. ab autem d. h. in prima quidem figura unus aſyllogiſtus inuenitur modus q
ex duabus uniuerſalibus negatiuis & in ſecunda ſimiliter & in tertia eodem modo.
ecce etiam a. d. h. tres aſyllogiſti emerſerunt modi in tribus figuris. Cunctos itaqꝫ
collectos ſyllogiſticos: & aſyllogiſtos: qui omnes ab elementis ad terminos aſſumpti
ſunt per tres figuras editos modos octo ſupra centum inueniemus nullo in qualibet
figura propoſitorum triginta ſex modorum relicto. nam ter triginta ſex cētum octo
complent. ita etiam eos qui ſunt ab omnibus hexadibus nō eos modo qui ex ſubie-
cto ſunt & prædicato ſed etiaꝫ qui ex tertio appprædicato ſiue adiacente ſunt huic do

ctrinæ annectes: ac si eos qui sunt cum modis & hinc mixtione facta his annumeres etiam myriadas illas syllogismorum si in unum committere uolueris omnes hac mi rabili doctrina contentos depræhendes: & horum nullum inuenies disciplinæ ræti/ culum subterfugiens. nam uniuersa: ita ausim dicere. sapientia in hoc exiguo maximo q; examine compræhenditur. Terminus ac perfectio syllogismorum in his est inqui bus ipsi ratiocinando ueritatē inuenimus & ab aliis disputata cognoscere poterimus ubi recte habeant & ubi non. At quemadmodum infrumento zizania coalescunt & rosis adhærent uepres salubribusq; medicinis uenena diluuntur: ita etiam cu; syllogis mis paralogismi commiscentur: non syllogismorum modo erratum inducentes: ma teria & propositionibus sophisticis ueritatis colorem exhibentibus ad falsum & ca/ ptionem in eruditos deuoluunt: profecto oportet sicut medicos sapientes uenena: ita peritos philosophos paralogismorum modos nosse quo non in falsum pro ue/ ro labantur.

Paralogismi per Dictionem.

MOdi igitur paralogysmorum per dictionem quidem sunt sex per æquiuoca tionem: per amphibologiam: per compositionem: per diuisionem: per ac centum: & per figuram dictionis. extra uero dictionem sunt septem. per ac cidens: per ubi aut simpliciter per elenchi inscitiam: per consequens: per id quod est inprincipio quæri. per id q; est ponere non causas ut causam qd' etiam non per hoc dicitur. per id quod est plures interrogationes unam facere: quod ut apertius sit: exē plis illustrabitur. Per equiuocationem exemplum animal animatū est. at qui scriptū animal est ergo scriptum animatū est: quod est falsum per amphibologiā. quod qs uidet: id omnino uidet: columnam uidet: ille ergo columna uidet. per amphibologiā autem dicitur quod ambigitur in hoc: id omnino uidet utrum ipse uideat uidens. pro inde debet respondens distinguere ne occulte in captionem irrepat. Per composi/ tionem possibile est sedentem ambulare: atqui sedet ille: ergo ambulat: per compo/ sitionem uero dicitur: q; in hac habet paralogismum quod sensus bifariam possit ac cipi: nam si diuidas sedentem ab ambulare non est captio: possibile siquidem est sur gere & ambulare. at compositum paralogismum fecit. Per diuisionem. quinq; duo & tria in numeros diuidi non possunt quinq; igitur in numeros diuidi non possunt hoc falsum. euenit autem falsum a diuidente quinque in propositione in duo & tria per se neutrum in numeros diuidi potest. nam dualitas in unitates diuiditur: atqui unitates numeri non sunt. & trinitas in unitatem & dualitatem. dualitas autem nu/ merus non numeri. inde a partibus & circa totum conclusio enuntiatur. Per accen/ tum: ut qui cecidit lapsus est milo clodium cecidit. ergo milo lapsus est: Per figuram autem dictionis hoc modo. discere exercitatorium est: exercere autem circa discipli/ nam docere est. ergo discere docere est.

Paralogismi extra dictionem.

PEr accidens ut socrates alter est a corisco: coriscus est homo: socrates igitur aliud est ab homine: non natura aliud sed impressis proprietatibus: atqui proprietates impressæ præter naturam sunt non idem quod natura: Con/ clusio autem ab eis quæ sunt præter naturam sumens alteritatem ad naturam intu/ lit quod socrates aliud ab homine sit per accidens quoq; illa ut homo animal: ani/ mal uero

mal uero genus:igitᷣ homo genus.rurſus homo animal:animal tryſillabum ergo ho
mo tryſſillabum.item homo animal animal neutrum. homo igitur neutrum. hæc
igitur.& huiuſmodi per accidens habent captioſam cōcluſionem. per accidēs autem
dicitur quod de animali non per eſſentiam prædicantur dicta ſed ſenſibile & ani-
matum etiam corpus & ſimpliciter q̄cumq; ad animalis ſumuntur diffinitionē hæc
de ipſo prædicantur eſſentialiter.de genere autem nomen nequaq̄ quemadmodum
neq; diſſyllabum uel neutrum:uel ſimpliciter quecunq; prædicare feceris nomina
indagando quæ non indiffinitione huic competunt.quoniam igitur homo eſſentia
liter ſubiicitur animali.de animali autem per accidens prædicatur genus:ſicut etiam
reliqua hac de cauſa paralogiſmus contingit eorum q̄ prædicantur de animali per ac
cidens & quæ cū homine copulanṫ: qui eſſentialiter animali ſubiicitur. Qui aūt p
ubi ſimpliciter paralogiſmi ſunt uel quando ea q̄ ſunt ubi quod eſt ſimul prædicata
ſimpliciter hoc eſt proprie prædicata fuerint ut pater maior eſt cauſa:cauſa autē per
naturam:ergo pater maior per naturam falſum eſt quod cauſa copulata eſt naturæ.
ſi quidem pater maior eſt filio cauſa q̄ per naturam:quod ergo dictū eſt paralogiſ-
mum fecit ut dicitur hic paralogiſmus per ubi.nam propterea ꝙ ubi dictū eſt & ibi
ſimpliciter & in compoſitæ dicta ſunt iñ locū captio cæpit.neq; enim omnia q̄ ſi-
mul prædicata ſunt proprie etiam prædicantur neq; q̄que proprie ea etia; ſimul:ſed
illa & ſimul & proprie prædicari poſſunt:quæcūq; eſſentialiter prædicātur ut homo
animal rationale mortale intellectus & ſcientiæ capax.hæc enim proprie & ſimul p̄-
dicantur de homine.nam homo & animal dicitur & rationale & mortale & ſimul
hæc.non tamen q̄cumq; per accidens prædicantur ea etiam proprie & uerum affe-
runt:& ſimul uera ſunt:ſed per alterū tantū non utiq; ubi & ſimpliciter. Per elenchi
autem inſcitiam ut duo ſunt & non dupla:dupla igitur non dupla.igitᷣ duo eſſe du-
pla & non dupla uere dicitur utrunq; alia atq; alia ratione:dupla ſiquidē ſunt unius:
trium autem nō dupla:nō tamen in una eadēq; re erunt dupla & nō dupla. ſi igitur
in tali ſophiſmate ſuccūbat p elenchi dicitur inſcitiā qui ergo norit qdnā ſit elenchus
non ſuccubuerit.elenchus namq; eſt contradictio unius & eiuſdem non tantum no-
minis ſed rei & nominis non uniuoci ſed eiuſdem ex eis quæ neceſſario data ſunt
non annumerato a principio per idem:& ad idem:& identidem:& in eodem tem-
pore qui ergo talia omnia norit non ſuccumbet captioni per inſcitiā elenchi: ut in ꝓ
poſito ſophiſmate.nam qui norit idem ad aliud:atq; aliud non idem debere efficere
eſſeq; & non eſſe non captabitur ad idq; qdᷓ eſt dupla dicere non eſſe dupla:ſed con
feſtim inſtabit aduerſus ſecum diſſerentem dicendo non recte dicis duo dupla pro
tendens eſſe & non dupla non enim ad idem dicuntur hæc eſſe:ſed ad aliud atq; ali
ud.quoniam ad idem hoc eſt unitatem duo dupla ſemper dicunṫ nec unq̄ nō dupla
eſſe dicerentur ita confeſtim inſtans non ad captionem deuolueris uerū q̄ ſupius de
elenchi diffinitione dicta ſunt ad uerbum recognoſcamus:elenchus eſt contradictio
unius & eiuſdem.ſi curæ ſit inquit diſſerere nobis in diſputatiōe propoſitum & præ-
ter æquum inſtantem debemus ſe oppugnantem conuincere & contraria enuntia-
tum oſtendere.hoc enim etiam contradictio dicitur non de alio.atq; a io.nam ſi di-
cat platonem quidem diſſerere ſocratem uero neutiq̄ nihil fuerit utiq; contrarium
ob hoc dicendo contradictionem adiecit uniuſ & eiuſdem non enim de alio tēptat
mentionē ipſi facere elenchū ꝓferendo:ſiquidē nō id elēchus ē ſed de uno & eodē:
S; qm̄ multa ſunt noīe unū multa frequēter ſignificat ſicut uoces equoce ut canis &

huiusmodi alia distant non nomine sed re: nõ solum enim inquit nomen unũ esse
oportet sed etiam significans rem unã: huius enim causa nõ nominis solũ posuit cũ
unũ nomen sit: sed multa significans: ac ita cõtraria aliquis dicens nõ mentiet: ut ca
nis latrat terrestris siquidem latrat: marinus uero non latrat. rursus quoniã nõ solum
ex æquiuocatione contingit aliquẽ contraria dicere neq; ob id mentiri: sed etiam ab
uniuocatione: ut animal ambulat animal nõ ambulat. cõtingit siqdem aliquod qde;
deambulare: aliquod autẽ nõ. adiecit etiã nominis nõ uniuoci: sed neq; cõnumerato
ait eo quod est in principio hoc est nõ sumpto quod in questione positũ est hoc enĩ
in principio ad demonstrationis rationẽ. nõ enim p se oportet indicare quod nõ p
se: quãdo qdem neq; id elenchus est: est sane huiusmodi cũ medius terminus q ali-
cui extremorũ ascitus sit denoiatus aliter iuxta ꝓlationẽ elatus: & p huiusmõi mediũ
textus fuerit syllogismus: ueluti in problemate eius qd' immortalis aĩa: sit nãq; medi
um incorruptibilis qd æque ualet ac ĩmortale & texat syllogismus aĩa incorruptibilis
incorruptibile immortale aĩa igitur immortalis: nihil hic demonstratum est sed qd'
a principio hoc est qd' incorruptibilis: rursus aĩa est intellectus: intellectus immortalis
aĩa igitur immortalis idem enim est intellectus siue forte rectius aĩus uel mens: & aĩa
ac secunda ꝓpositio q̃ fuit in q̃stione qd' intellectus immortalis sed per idem inquit
si unum & idem & neq; æquiuocum: neq; uniuocum fuerit dictum neq; in principio
sumptum sit: pro aliam atq; aliam partem dixerimus existere a ĩqd eidem: & nõ exi-
stere uerum dici contingit: ut æthiops niger & non niger: nam in cute quidem niger
est: dentibus autem non niger. At etiam ad idem nõ ad aliud ait dici debet hocce ali
quid esse & non esse quemadmodũ prædictus paralogismus quod duo dupla & non
dupla ad aliud siqdem & aliud hoc esse dicitur non oportet autem aliud: ac aliud sed
ad idem indicare & aientem & abnegantem disputatorem si curet qdem ipsum con
uincere sibi contradicentem. Cæterũ similiter inqt uel neq; qdem hoc potentia illud
uero actu: quoniam ne ita qdem est contradicere nã infantem dicendo locutilem &
nõ locutilem non est contradicere: quippe q potentia qdem sit locutilis: actu autem
necdum & in eodem inqt tempore nã qd' alio atq; alio tempore malum & non ma
lum idem dicitur nõ impossibile est. hæc aũt oĩa scire opus est ei qui capi nolit: & ali
um captũ uelit carpere. proinde nisi norit hoc neq; cape potuerit & ipse fallere studẽ
tibus poterit occurrere: & ꝓinde hoc est quod p elẽchi inscitiã uocauimus. Per cõse-
quens ut uoranus noctu uagatur: noctu uagans fur est: ergo uoranus fur est: falso enũ
tiatũ est nõ enim necesse omnẽ noctu uagantẽ etiã furẽ esse. dicit aũt per cõsequens
quod sequat furẽ uagari noctu capi aũt ꝑpostere ac cõuersim põt quod etiã noctu ua
gans sit fur & corripi argumenti ratio: quoniã nõ ita habere cõuertẽdo dep̃hẽditur.
Per id quod est in principio quæri uel sumere. fiunt quidẽ ita etiã totidẽ modis quot
contingit a principio quæri. sed uidentur carpere quod non possint perspicere idem
ac aliud quod est per sese indicare quod neq; per se apertum est & propositionem
efficere problema: ut in eo quod est per elenchi inscitiam ostensum est. Per id
quod est non causam ponere ut causam. fit sane hoc in syllogismis per impossibile
cum diuisim ab hypothesi nihilominus terminatur impossibile ut si uelimus osten-
dere per impossibile quod album insit non omni animali: dicimus ita si omni ani-
mali insit album: animal uero omni animato. animatum autem omni stirpi ani-
mal igitur omni stirpi quod est per quam absurdum: neq; per hypothesim euenit
quæ fuit album omni animali: sed per illã quæ dicebat quod animal omni animato.

proinde non demonstratum est tali adductione. propositum fit autem hoc in eo q̈ supra & in eo qđ infra hoc est ad ꝑdicatū terminū hypotheseos & ad subiectū & in utroq; porro bifariā in eo q̈ supra & ī eo qđ īfra hoc ē antepositū ꝑdicatū ꝓpositionū & post ꝑdicatū & ante subiectū & post subiectū: ac cōspicue cū ad nullum hypotheseos terminum qui ꝑ īpossibile copulet syllogismū ut albū omni animali: aial omni sensibili sensibile omni inanimato in aiatum omni stirpi. sensibile igiť omni stirpi qđ est absurdū. ecce ad nullū hypotheseos terminū; hic ꝑ impossibile collectus ē syllogismus. Per id quod ē plures interrogatiōes unā facere: ut socrates & plato hō ē q̄ igiť plures interrogatiōes unā facit ita sophisma format ille socratem & platonē cædit: socrates & plato homo est ille igiť hominē nō homines cædit: falsum est in utroq; siue singularē & unū numero hominē noscem⁹: siue eū q in specie: in neutro hoꝝ uera est cōclusio. diciť autē ꝑ plures interrogatiōes unā facere qđ unūquodq; subiectū ꝓprie eget interrogatiōe: alia qdem de socrate: alia aūt de platone si debeat aliqs accurate respōdere & nō cōfundet differentias subiectoꝝ ne fallāt q autē cōmiscet differentia subiecta & tāq; de uno multa interrogās captauit respōdentē si adactus sit eius interrogatiōe tāq̄ de uno etiā ipse subiecto respōderit. In his paralogismorum modis cōspicua: & euidens integritas est nec in aliis posita modis qui a materia & modis fallaciā auferāt. nā syllogistici modi instrumenti rationē ꝑtinentes ad subiectā ipsis materiā etiā syllogismos effingunt: demōstratiuos: uel dialecticos: uel rhetoricos: uel sophisticos: uel poeticos. q igiť ex ueris ꝓpositiōibus texti sunt syllogismi ueri sunt ac demōstratiui noiant̄. qui autē ex magis qdem ueris: minus uero falsis siliter ꝓpositiōes hn̄t dialectici sunt nomine appellati q aūt æque ueꝝ ac falsū cōtinent ipsi quoq; digesti ꝓpositiōib⁹ rhetorici esse dicunt̄. qui porro magis qdē falsis. minus aūt ueris: nec minus suas uident̄ habere ꝓpositiōes sophistici nominati sūt q aūt ab undiq; falsis ubiq; falsi sunt & poetici & fabulosi nominant̄: i singulis quorū sua q̄dā est aiæ uis un̄ ꝓducunt̄ & exoriunt̄. nā cum sint quinque quodāmō aiales potentiæ mens animi sententia opinio: imaginatio & sensus animi sententia quidē artificis locū obtinet & effectrix cā est syllogismoꝝ ut etiā e sensu animi hætymologia exorta est. animi sententia siqdē est trames quidā & uia notiōis a ꝓpositiōib⁹ ad cōclusionē. reliquæ aūt tāq; quidā thesauri in animi sententia ad ꝓpositionū assumptionē exortæ sunt. eniuero aī sentētia uel a mente ꝓpositiōes capit & demōstratiuū facit syllogismū: uel ab opinione q̄ in duas diuidiť opiniōes rationalē: & irrationalē & si qde; ab rationali facit dialecticū: sin aūt ab irrationali: rhetoricū: uel ab imaginatiōe quā uocāt græci phātasiā & sophisticū cōstituit: uel a sensu: & poeticū efficit: sed referat̄ qlibet ēt syllogismus demōstratiōis cā. deus iustus ē: iustus distributor unicuiq; secundū suā dignitatē dat. deus ergo distributor ē unicuiq; secundū suā dignitatē: q oīo uerus: ac demōstratiuus est: Rursus deus oīum cā est unū quoddā oīu; cælū terra & oia alia: cū oibus ēt uitiū est. deus igiť cā cæli: terræ oīum cū oibus ēt uitii: multa in pte uerus q & dialecticus. rursus pedius noctu uagať noctu uagās fur est. pedius ergo fur est partim uerus cum falso communicans: is etiam rhetoricus. rursus q̄cumq; dicas ex ore tuo exeunt: atq dicis currū: mare: & reliqua omnia ergo hæc ex ore tuo exeunt plurima in parte falsus q & sophisticus. Item achillis equi differebant differere rationalium est. achillis igitur equi rationales omnino falsus qui & poeticus & fabulosus. demōstratiui igitur syllogismi quoniam de ueritate curam habent alterutram contradictionis partem ueram constituunt. reliqui autem de ueritate

non admodū curā habentes utrāq; cōtradictionis ptē possunt statuere:ut in dialecticis deus omnium cā unū quiddam ex oībus est uitiū ;deus igitur uitii est causa. rursus quæcunq; facit deus bona facit:atqui uitium nullum in numero bonoꝝ est nullius ergo uitii productor deus est;Item ut in rhetoricis aurelius noctu indagat:noctu indagans sicarius est:Aurelius ergo sicarius est. Item Aurelius ueritus spectari noctu indagat:atqui pudore suffusus si uideatur noctu idagat sicarius non ē:Aurelius ergo sicarius nō est. Itē in sophisticis quæ nō abiecisti habes:cornua nō abiecisti ergo cornua habes;iterū quæ nō sumpsisti nō habes;Cornua nō sūpsisti:cornua igit̃ nō hēs. Itidē in poeticis achillis equi disserebāt:disserere rationaliū ē, ergo achilis equi rationales. rursus achillis eq disserebāt:atqui disserere nō p naturā disserere ē rationaliu;, achilis igit̃ equi rationales nō sunt. ꝓinde i oibus citra syllogisticos positis syllogismis idē iuenies: deniq; hæc circūspectorū dialecticoꝝ species ē ualidissima. Interrogatio:cōtradictio: & cōtrarii inrespōdendo ex assūptis assertio ac si contradictionis ps uera sit dicat respōdēs aliis captiosis assūptis ad falsum ꝑducendo:sin aūt falsa cōtradictionis pars fuerit i absurdū reductio ipsū coarguat. Habes syllogismorū oēs tā uerorū q̃ falsorū species breui quoad fieri potuit tractatu cōpræhensas ad ueꝝ excutiendū falsūq; auertendū habes totius tractādæ philosophiæ istrumentū:conspicuāq; traditionē:unde & numeroꝝ ꝓportiōes:& modulatuū consonātiæ: & magnitudinū emensiones & errātiū stellaꝝ diaria interualla:ac ut uno cōplectar uerbo scientiæ oēs:& quauis arte excogitatæ disciplinæ sine cōtrouersia a priscis doctissimis uiris emerserūt. Proīde q circa philosophiā sepatim ꝑsese icitati uersatiq; sunt expiētiā qdem nacti; scientiā uero nō prorsus tutā assecuti sunt:nisi hac duce:atq hinc tāq̃ ab aliquo cōmoti stimulo ad capescēdas se accingit disciplinas. sensim quidē primo ob armatus muniet̃ :at subide cælo caput figet:& terræ uestigiū qppe q cōpos ē syllogismoꝝ haud quāq̃ uagis sed necessitatem afferentibus ductibus omnem scientiā nedum artem inuestigare potuerit. ¶ Nicœphori logica fæliciter explicit.

¶ Georgius Valla Bernado Saluatico Genuensi Primario Patricio. S. D. æternā.

SAepenumero a me optie Bernarde Saluatice poposcisti:ut quæ ab iteruentioib⁹ uacuus tibi ad me uētitāti de ratiōe disserendi ex quottidiano usu lingua ꝓdiderā:quo tenaciori hærerēt memoriæ scriptis cōcrederē:qn̄qui dē quēquā aliū nō satis nactus esses:q aut id posset:aut q tā amice id præstare moliretur. Rē certe mihi nō arduā fore censuisti:qn̄ totā dialecticen facultatē:siue ad rethoricā:siuæ ad cæteras tendentē disciplinas plurib⁹ aliis fuerā uoluminib⁹ amplexus. Q uāobrē cōciliata iāpridē īter nos amicitia tuo obsequēdū ardēti studio. nec lōgius differendū existiauit:tū quod magnifica:& amplissima domus tua id ab oibus eruditis nedū a me expostulet:tū qđ honestissimū tuū esse desideriū nr̄a diffiteri non pōt amicitia. Siquidē citra hāc unā facultatē nulla integre teneri disciplina nec alia ratiōe cunctis quottidie usurpatis uulgo sermonibus ubi quæpiam disceptatio oboriatur: ex urgatq; ambiguitas ratum quicq̃ effici posse uideatur:unde fit ut nō iniuria Plato & Platonici thricā quasi fastigium dicas cunctarum uocitarint disciplinarū:quod q̄sq; res magnas & magnopere expetendas oratione:sine hac duce transigere possit nemo. ut iure ne tibi quidē tam ad priuata q̃ ad publica munia obeunda sine huius facultatis sacris accedendum censueris. Proinde age mi Saluatice:salua si non uis tibi omnia hanc demum unam toto pectore amplectitor disciplinam. Vale.

Georgii

ℭ Georgii Valle Placentini De Expedita Ratione Argumentandi.

QVemadmodũ qui legendi: & lectorꝝ sensus iter scire desiderant: primũ elementa ac litteras discunt: inde ad syllabas a syllabis ad dictiones q̃ partes dicunt̃ orationis ab istis ad orõnẽ pueniunt. ita q oĩu; disciplinarꝝ cognoscere cupiũt instrumẽtũ: rõnẽ dispu tãdi. In qnq; uocib⁹ q̃ uulgo p̃dicabilia dici solẽt & categoriis q̃ p̃dicamẽta noĩant̃ prio debẽt erudiri. Inde ad q̃stiones argumẽ torꝝ locos locutionẽq; trãsire. Postrẽo argumentatõib⁹ cõmuni ri: ut sua tueant̃ & aliena refellãt. De simplicibus itaq; uocibus: ac significatis prio. mox de cõiũctis q̃ breuiter ac dilucide a nobis fieri potuerit loquemur. Receptũ igi tur iã apud oẽs est philosophos p̃dicamenta numero decẽ esse quasi oĩum q̃ indis putationẽ ueniãt quæpiã elementa. Quod simplices uoces: simplicem significatũ oñdãt & p se natura suapte inspiciãtur: essentia: q̃tĩtas: qualitas: ad aliquid ubi: q̃do: facere: pati: cõpositũ esse: habere: quæq; sub ipsis sunt: ac ab eis distributa ut corpus uacãs corpore aĩatũ inaĩatũ: qđ subsensũ cadit & sensus expers. Zohophytũ qđ ex stirpe & aĩali cõstat ut Vrtica marina & spõgia: sentit siq̃dẽ ppius accedẽtes. aĩal rõ nale & rõnis expers: hõ: equus: colũba: scõbrus: apes: aliaq; q̃ insecta dicũtur dipsas & similia q̃ spẽs sub essñtiæ genere positæ. Ita quæ. sub cæteris iã memoratis sunt p̃ dicamentis innumera. Hæ uoces ut simplices (rẽ. n. unã nõ referũt) ita principia sũt q̃ ad oẽm disputationis ingressum p̃discenda. a q̃bus taq̃ litteris adnexũ aliquẽ taq̃ ad syllabas puenimus ut hõ: equus: uincit: currit: ut sit equus currit: hõ uincit. decem nimirꝝ sunt hæc principia q̃a neq; ens nec res nec aliud simile principii nomẽ hr̃e nisi cõfusum põt. at decẽ iã noĩatorꝝ prima generalissima dicũt̃ q̃ sub illis sub alter na tũ etiã species. quarꝝ q̃ ultima & a qua statim ad idiuidua descensus ẽ. Specialis sima noĩat̃ ut hõ: equus: anser. At eẽntia genus generalissimũ supra qđ genus aliud non est: qnq; ãt uoces quas cognitu diximus necessarias his principiis allgãt̃. q̃ sũt genus: species: differẽtia ppriũ accidẽs q̃ inuentæ sunt quo diffinẽdi ac diuidẽdi nobis inotescat disciplina. differentia oppositionẽ in diuisione oñdit ut substantia & accidens. corpus & incorporatũ: aĩatũ & inanimatũ. aĩal & uacãs aĩa: rõnale irra tionale. ubi est uidere hominẽ differẽtiã non dici qđ in diuisione non hẽat oppo sita: nã homini equus in diuisione aut aliud animal non opponit̃ at spẽs dicunt̃ hõ equus: anser: pagarus. neq; animal opponit̃ zohophyto: q̃a non e regione oppo nunt̃. Alioqui differentia dicit̃ qua genus excedit spẽs ut hõ. excedit. n. animal ra tionali. dicit̃ siquidẽ hõ animal rationale: sed animal tãetsi rationale hẽt ptãte non tñ etiã actu. ppriũ in spẽbus spectat̃: ut est ppriũ hominis risibile. equi hinnibile: canis latrabile. Diuidit̃ ppriũ quadrifatiã. In id qđ soli inest speciei non utiq; toti ut homini geometrã esse: uel toti quidẽ sed non soli sicut homini bipedẽ esse uel so li & toti: sed non ppetuo ut homini canescere uel soli & toti & semp ut homini ri sibile qui tã etsi non semper rideat potentia tamen semper. ideo non ridentem sed risibilem dicimus & perinde ppriũ ẽ quod unius cuiusq; suũ. Accidens aũt est qđ adest & abest præter subiecti corruptionem ut albor: nigror: pallor: sedere: stare. Est tñ accidens aliud quidem separatile: non separatile aliud. separatile quidem sedere: inseparatile uero aduncum nasum esse uel repandum uel simum & similia. Ex his est uidere in prædicamentis faciem & immutationem quinq; uocum elucescere.

Nā quēadmodū i hōīs cōditōe sūt ascēdendētes & descēdētes & in obliquū tēdentes & cognatōes ita in pdicamētis eā qnq; uoces faciē custodiunt: & ascendētium quidem locum tenent genera: Descēdentium uero species sicut obliquæ euntium differentiæ. At mulier pprii. cognationes porro accidentium. Simplices quoq; uoces sunt subiectum & pdicatum. Subiectum de quo aliqd dicit. pdicatum qd dicit de aliquo: ut Plato disputat hoc ipsum plato subiectum de quo dicit disputat. Ita prisci: qbus accedimus potius q̄ iunioribus: qui pdicatū subiectum & copulā partes faciūt orōnis: de qua re ne sim hoc loco nimius disputare in psentia detrectabo. Prædicatū igitur aut essentialiter dicit de subiecto: aut essentiæ adhærendo. si adhærendo essentiæ: facit accidens. Sin essentialiter: aut de indiuiduis dicit & nō spēbus ac speciem facit uel de speciebus seu formas libet (ut Cicerōi placuit) appellare. dicit: aut de unica specie: & facit pprium de uno siquidem solo risibile prædicatur: ita de uno hinnibile ac unum quodq; proprium de sua specie prædicat: aut de pluribus speciebus prædicatur & uel in eo qd quid est. Ac facit genus. nā dicenti quid ē hō: Respōdemus aīal: & quid aīal occurrimus: essentia tā. n. aīal q̄ essentia genus. eēntia quidem aīalis: aīal uero hoīs: aut in eo qd quale qd ē & facit differentiā. interrogāti. n. quale quid ē aīal hō: occurrit rōnale q̄ differētia est: & qualis q̄ est essentia animal: sciscitāti occurritur aīata sensilis. differētiæ siquidem hæ sunt aīalis; sequuntur ut pote inferiores species ipsum genus inde differētia quod pprio sit uniuersalior. Inde pprium quod essentialibus magis affine sit & cognatum in eo quod quid est pdicatum. Post accidens ut pote essentiæ aduētitium pdicatum in eo quod quale. Verumenimuero quoniā pdicantium q̄dā æquiuoce pdicātur: quædā uniuoce: q̄dā denoīatiue. quia in libris expetēdorū ac fugiendorū pluribus id psecuti sumus satis erit cognitionis tenuis cā paucis cōprœhendisse. Aequiuocū igitur est cuius nomen solum cōe pter nomen uero essentiæ: ratio alia ut hæc uox canis terrestris est & marini & cælestis; Præter nomen aūt ratio essentiæ cuiuslibet horū ppria ac sua est aliā siquidem sciscitātibus terrestris aliā marini aliā cælestis reddemus deffinitionem. Vniuoca porro quorū nomen cōmune & pter nomen ratio essentiæ eadem: ut aīal & hō & equus: quibus pter nomē ratio essentiæ eadem essentia siquidem animata sensilis tā hō q̄ equus. denomīatiua porro q̄ ab alio casu differūt præterque nomē habent appellatōem ut a grāmatica grāmaticus a musica musicus q̄ & nominis & rei habent cōicationem & differentiā rei & differentiā nominis sicut etiā oñdit diffinitio q̄. n. sunt ab aliquo cōicāt in eo qd ab eo sed nō unū & idem sunt: differunt siquidē casu ut grāmatica grāmaticus: in reliquis tñ cōicāt. Illud pariter nos ne lateat æquiuocis e regione opponi polyonima rem in nominibus differentibus hñtia cōem ut ensis: gladius. machæra: spatha. Vniuocis e regiōe obiici heteronyma quæ differentiā rei & nominis habent ut hō & albor. nā alterū animal alterū color. locū medium inter hæc quattuor obtinent homonyma inq̄ polyonyma. synonyma & heteronyma ē paronymum. quatenus. n. cōicationem habet nominis assimulatur æquiuocis seu homonymis: at dissimile polyonymis & heteronymis: quatenus porro nominis habet differentiā assimulatur polyonymis & heteronymis: at dissimile æquiuocis & uniuocis: tursus ubi rei habet cōicationem assimulatur uniuocis & polyonymis dissimile æquiuocis & heteronymis ubi rei differentiā habet assimulatur æquiuocis & heteronymis. Sed dissimile uniuocis & polyonymis.

ℭ De Essentia.

ESsentia igitur res est subsistẽs & p se quatenus essentia existẽs alio nõ egẽs
tãetsi ortui ac genituræ substet sicut cũ primũ ꝓducta est: nã solus deus or/
tu caret: & ꝓprie p se existit qa ab oĩbus quoddã absolutũ ac seiunctũ est. at
reliqua p̃dicamenta circa essentiã. Nouẽ siquidẽ p̃dicamenta adsunt & absunt p̃ter
subiecti quæ est essentia corruptionẽ: qppe quæ accidentis noĩe nuncupant᷑. Magnũ
nãq; & paruũ quod quantũ ẽ in ui sua nõ p̄sistit quod ĩcrementũ & diminutionem
subeat ad corporis hĩtudinẽ. Continẽtia & parcitas maior & minor eodẽ manẽte sub
iecto: ut homine: pueri siqdẽ ad uirilẽ ætatẽ excrescĩmus ĩ eadẽq; essentia p̄manem⁹
quãtitate differẽtes. Itidẽ nũc albũ nũc nigrũ idẽ cernit᷑ qualitate distinctũ ubi eadẽ
essẽtia & q nũc amicus mox inimicus differt ĩ eo quod ad aliqd cũ tamẽ essentia nõ
mutet᷑ & nũc quidẽ Placẽtiæ nũc uero Genuæ qď ubi est p̃dicamenti: nec alterã ad
mittit essentiã. Præterit nũc & idẽ manet quod erat subiectũ idq; est qñ. Modo stat
modo sedet qď est cõpositũ esse: & armatũ ẽ: & inerme quod ẽ habere. Cædit aut se
cat idẽ manens essentia neutiq̃ ĩmutata: estq; prædicamẽtũ facere: & secat᷑ qs: aut cæ
ditur ĩmutata eẽntia: estq; pati. Decẽ uero nec plura sunt prædicamẽta id qď ex q̃daz
certũ est distributiõe: quæ ẽ huiusmõi. Ens aut ĩ subiecto ẽ: aut nõ ẽ in subiecto: quod
in subiecto nõ est facit essentiã: quod ĩ subiecto aut p se ĩspicit᷑: aut nõ p se. quod nõ
perse facit ad aliqd affecta: siquidẽ sunt quæ ad aliqd: ideo nõ p se spectat᷑ & aliũ refe
runt. Filius. n. patrẽ refert. seruus aũt dominũ & frater fratrẽ: & prorsus quæcũq; sunt
ad aliqd talia. Quod porro p se aut diuisibile est & facit quantũ: aut ĩdiuisibile & cõ
stituit quale. reliqua sex prædicamenta ex hoꝝ mixtiõe gignunt᷑. Essentia nãq; cum
q̃to mixta uel ĩ loco spectat᷑ & ubi p̃dicamentũ facit uel ĩ tẽpore: & qñ efficit cũ qua
litate mixta uel actiõnẽ hẽt: estq; facere uel passiõnẽ: & est pati. Cũ eo aũt qď ẽ ad ali
quid cõueniẽs uel in alio ponit᷑ & cõpositũ esse dicit᷑: uel ei accõmodat᷑ atq; adiicit᷑
alterũ. estq; habere. Itẽ circũpræhẽdit & facit habere: cõpræhẽdit. n. tunica corpus
& uirtutes & uitia aĩam. Rursus quẽadmodũ essentiæ ita & q̃titati nihil est cõtrarium
obhoc ĩuicẽ cõmunicãtia sunt ꝓxima. qualitas ante ĩt quod ẽ ad aliqd. qm̃ quale p
sese est. ad aliqd aũt affectũ ac in relatiõe positũ est. Reliqua his substruunt᷑ ubi nãq;
præcedit qñ quod locus ĩmobilis: tẽpus uero mobile. atq quies motũ præcedit & pri
cipiũ ortũ ipsum & ĩmobilitas motũ. facere antecedit pati. qm̃ facere q̃ pati nobili⁹
est. Cõpositũ esse p̃cedit habere quod poni q̃ circũponi simplicius. Rursus essentiæ
suũ & peculiare ẽ nõ suscipere magis & minus. nõ. n. magis animal homo q̃ equus.
Qualitatis autẽ suscipere magis & minus. Albũ siquidẽ magis & minus dicit᷑ ita cæ
tera accidentia qualitatis. quantitatis propriũ est æquale & inæquale: ut palmus: ulna
ut tres: tertiæ ulnæ unius uni ulnæ æquales & quinq; & decem inequalia. At bisquiq;
ipsi decem æqualia. eius porro quod est ad aliquid proprium est opposita colligere:
Nam patre existẽte est etiam filius: & domino existente est seruus ubi proprium est
compræhensio. sicut ipsius quando nõ permanere sed e ffluere facere est actio: ut pati
passio: Compositum esse est proprium situs: ut habere adiectio. Diuiditur autẽ essen
tia in corpus & uacans corpore. Corpus inanimatum & anima carens. animatum in
sensibile & sensu uacuum: sensibile in animal & zohophytum. rursus animal in ratio
nale & ratione carens. Species autẽ ultima: ut homo: ĩ indiuidua: ut Socratem. Pla
tonem. Georgium. Eucarpum. Quantitas diuiditur in lineam: superficiem: corpus:
locum: tempus: numerum: & orationem: & quantũ quidem aliud est continuũ aliud

discretum:Continui quinq; sunt nominatæ species. discreti reliqua duo numerus:& oratio. Rursus quanti quoddam est situm habentium ad se inuicem earũq; in ipsis constiterũt particularum:ut linea:superficies:corpus:locus quoddam non habentiũ situm:ut numerus: tempus & oratio. nam licet tempus sit cõtinuum non tamen etiã habet positionem. quod non perstet. at quod non perstat quo pacto positionem habere potuerit? Rursus a quanto quattuor effluant mathematicæ. nam continuum uel imobile est & Geometriam facit: uel mobile & procreat Astronomiam: discretum uel per sese ĩspicitur & facit Arithmetticã: uel ad alterum affectionem habet & facit Musicam. Qualitas diuiditur ĩ habitũ:& affectionem passibilẽ qualitatem:& passionem potentiam:& ĩpotentiam:figuram & formã. habitus est intensio affectionis & in sese permanentiæ ex iugi & exercitata actione:ut in naturã transire uideat̃. & quædam cõparata usu natura habitus etiã nomen obtinent quæ a natura sunt nobis insita nedum affectione:ut uisus & cæteri sensus. Passiua qualitas similiter est passionis ĩcrementum intensioq; difficulter delebilis:planeue indelebilis. non defuerunt philosophi qui in moribus pariterq; disciplinis habitũ dicerent passiuamq; qualitatem in ira odio reliquisq; pturbationibus ex langore. Caliditates porro & frigiditates nunc ĩ habitu & affectione ponerent:nunc in passiua qualitate & egritudine: & perinde a participando habitus uel affctio iure dici uidetur caliditas. ab alterando autẽ passiua qualitas uel passio. Potentia ut in infante cum dicimus cursorem uel iracundũ esse. potẽtia grãmaticum uel musicum uel astronomũ & omnino eorum quæ in præsentia nõ possit exercere:at temporum accessu contingens ut id possit efficere. Impotem uero cum qui capax non est natura ad aliquam olim obeundã actionem:ut homini uolare impossibile est:& aquilæ in aqua uitam ducere: & equo sermocinari:& cætera quæ factu impossibilia: Figura dicitur linearis effictio reiq; alicuius expressio forma prominens qualitas substantiaue & idea & informatio & interpolata coloratio. Sunt qui figuram in rebus accipiant inanimatis: Formam uero in rebus animatis. Alii figuram quidem fastigiose procedentem. formam uero supernam uocent superficiem Ad aliquid generalius distributum quadrifariam diuiditur. Cui sententiæ grãmatici quoq; astipulantur in naturam. fortunam. artem: & propositum. Vbi distribuitur simpliciore modo in sursum: dehorsum. ante. pone. dextrorsum. læuorsum:sed horũ singula uariam habent affectionem:nam eius quod est sursum multæ differentiæ ĩ nubibus in æthere in astris ad polum supra polum. Similiter dehorsum & reliqua in infinitum particularioribus locis euariantur. Quando autem diuiditur ĩ præsens præteritum & futurum tempus. præsens in diuiduum reliqua diuiduntur. Facere distribuitur in rem & orationeq; & sensum interiorem. Actio per manuũ exercitium perq; instrumenta omnia & horum singula in sua sactiones sermo in omniũ nationum idiomata. interrogtãi namq; quid hic mihi facit? occurrimus: sermocinatur: disserit: intelligentia excutit. Pati in ea quæ in anima sunt & quæ in corpore quæ passiones sunt infinitæ. Compositum esse distribuitur in statum sessionem recubitum. quorum singula suas habent differentias. Nam status est uel in tota planta uel in extremis digitis uel geniculantibus. uel ascensu æquali uel inæquali ambobus pedibus uel uno cruris nixu Sessio quoq; recta. prona: supinata alterna poplitis in genua mutatione & similibus. Recubitus pariter supinus: pronus obliquus atq; ita in cætera. Compositũ esse quoq; est uidere ut in aceruo frumenti harenæ: ut in oleo aqua & similibus: & uariis agendi figuris habere distribuitur sicut in armatum uel quomodocũq; tectum esse permuta-

tione

tione aliqua aut impositione:ut in modio infidelia reliquisq; uasis. dicimus naq; modium habere triticum uinumue habere fideliam in possessionem:ut cum quis habet opes, iugum fert uel habet & similia.

¶ De Quæstionibus:

EXpositis simplicibus rebus ac uocibus de quibus omnis oritur ambiguitas consequens uidetur ut ambiguitatum siue quæstionum genera ostendamus: quæ ueterum cõsensu philosophorum aut soli deo uel naturæ cælesti sunt cognita aut omnibus obuia aut solis peritis hominibus explorata: quæ soli naturæ cælesti cognita nefas indagare: quæ omnibus certa delirum est disputando exquirere. sola restant igitur peritis dumtaxat explorata ratione & intelligentia patefacere: quorum ratio est omnino quadripartita. Quæritur siquidẽ an sit. quid sit. quale sit: & cur sit. An sit. ut an Vlysses Aiacem occiderit: an ultra India; sint populi. an Genua a magone pœno sit diruta: & a romanis restituta. quid sit homo. quid sit eclipsis quid sit continentia. quid sit helectrum. quale sit: ut qualis sit indica natio. qualis fuerit plato. qualis Nardus celtica. qualis Neroniana uita. cur sit. ut cur cælum rotundum. Cur homines ciuitates condiderint. Cur leges quibus tenerentur sciscendas eẽ existimauerint. Cur gallorum rex in italiam duxerit exercitum. proinde an sit coniectura explicatur hoc modo: ut cum quæritur natura ne sit ius inter homines an opinionibus aut cum quæritur quæ fuerit origo cuiusq; rei ut quæ origo grãmaticæ aut rhetoricæ disciplinarum ue reliquarum: aut de interitu: ut nũ sit in homine uirtus interitura. qd sit difinitione explicat̃: ut cũ quæritur quid sit iusticia: qd sit sacrilegus qd sit æther. ꝓpriũ: ne sit recte loqui grãmatici & ornate dicere: sit ne ꝓpriũ oratoris. aut quot sunt ꝑtes orõnis: quot sunt uirtutũ genera. aut si quærit̃ quæ sit natura auari. seditiosi. gloriosi. insulsi. quale. sit ne appetenda gloria an expetẽda pecunia. Laus ne an opes magis expetẽdæ. nũ fugienda paupertas. æquũ ne sit ulcisci iniurias. honestum ne sit gloriæ causa mortem obire. Cur sit finem spectat & coniectura explicatur.

¶ De sedibus argumentorum pariterq; argumentis.

POstea q̃ quæstionum genera cognita sunt. ut omnis soluatur ambiguitas opus est argumentis quæ ut arte depræhensa teneantur quibus de locis eruantur inspiciendum est: & quoniam dialecticorum seu probabilium cupis habere cognitionem demõstratiuorum & sophisticorum locos missos faciemus: quos tibi in nostro magno licebit opere expetendorum ac fugiendorum intueri. nunc demum probabilibus erimus contenti. Sunt ergo loci unde probabilia educuntur argumenta argumentorum ipsorum sedes quorum alios extra dicẽdi rationẽ ad id quod in controuersia positum est comprobandum accipimus. alii quos ex causa trahimus illos artis expertes hos artificiales solemus appellare. ex illo priore genere sunt præiudicia: rumores: tormenta: tabulæ: iusiurandum. testes. ex altero sunt ex toto: ex partibus ex nota. ex coniugatis. ex genere. ex forma. ex similitudine. ex differentia. ex contrario. ex adiunctis. ex antecedentibus. ex consequentibus. ex repugnantibus. ex causis. ex effectis. ex comparatione maiorum: aut parium: aut minorum. Præiudicium itaq; dicitur res quæ cum statuta fuerit affert iudicaturis exemplum quod sequantur. ut a senatu aduersus Milonem. Confirmantur præcipue duobus auctoritate eorum qui pronunciauerunt. & similitudine rerum de quibus quæritur. erit ergo a præiudicio

argumentum huiusmodi. Senatusconsulti de hac re præiudicium latum est: non est ergo quod de ea plura dicamus: nam aduersus consulta senatus decretaue principium uel magistratuum remedium nullum est: Rumor ac fama publicum testimonium est: quod qui uult īfringere sermonem uocat sine ullo certo autore dispersu: cui malignitas dederit initium incrementum credulitas quod fraude inimicorum alicui possit accidere innocentissimo. A tormentis probamus cum dicimus inuentam eiusmodi in quæstionem ob uera fatendi necessitatem contra tormenta. dicit ipsa esse plærunq; causam falsa dicendi quod aliis patientia facile mendacium faciat aliis infirmitas necessarium. A tabulis. aut pro tabulis: aut contra tabulas: quas scimus refelli ac recusari. id notius est argumentandi genus q̄ ut pluribus hoc tempore uideatur explicandum. A testimoniis argumentatur circa quæ patronis causarum sudor pro testimoniis & contra testimonia quo pacto argumentandu; res ipsa nos admonebit. A iure iurando argumentabimur magnum momentum uideri a uiri autoritate inductum: aut a uiri improbitate refellemus. Peruulgata satis hæc sunt argumentorum genera quæ artis dicuntur expertia: & ex ea quæ agitur causa facile nobis suggeruntur. quare ad artificialia transeamus. A toto igitur ducitur argumentum. cū quod in quæstione positum est diffiniendo comprobamus. diffinitio proprie per genus & differentiam fit: ut homo est animal rationale. rhetorica est ars benedicendi. sed aliquando loco diffinitionis utimur descriptione: ut homo est animal bipes cuius caput in cælum attollitur: & binæ ab humeris dependent manus: & eo modo reliqua. Si ergo quæstio de toto aliquo ea diffiniēdo diluitur. Est autem diffinitio ut Plato inquit breuis oratio subiectæ rei naturam ostendens: ut autem Aristoteles. Diffinitio est oratio quæ id quod diffinitur explicat quid sit. hæc igitur proprie per genus & differentiam: ut diximus id facit. sed aliquando etiam diuidendo: ut genus in species. Aliquando partiendo: ut totum in partes: ut si fuerit quæstio de animali quid sit: de toto animali quæritur per genus ergo & differentiam diffiniendo diluo quæstionem. cum dico animal ē substantia animata sensilis. diuidendo autem idem ostēdo oblique dicendo animal est quod partim in terris: partim in aquis: partim in aere uitam ducit. Partiendo hoc modo: animal est quod anima constat sensibili & corpore. Aliquando diffinimus a contrarii remotione: ut Horatianum illud uirtus est uitiū fugere sapientia prima stulticia caruisse. si fuerit ergo quæstio an concha maris sit animal a toto nempe ab animali traho argumentum per diffinitionem. dicendo animal est substantia animata sensilis. Concha maris est substantia animata sensilis. ergo concha maris est animal. Ex partium enumeratione trahitur argumentum: ut si quæratur an montis crypta sit domus diluitur quæstio hoc modo: domus constat solo. fundamento ac parietibus consurgit: & tecto superne contegitur: crypta non est huiusmodi: non ergo domus. A nota uerbi seu etymologia locus dicitur argumenti cum quod in quæstione positum est etymologia dissoluitur: ut si quæratur de quopiam an sit locuples. ab etymologia argumentabor hoc modo. Locuples est qui locis abundat: abundat autem locis ille: est ergo locuples. potest & per negationem cō probari: ut quod ex humo non est: id non est homo: non est autem ex humo anima. non ergo anima est homo. A coniugatis. Coniugata dicuntur quæ sunt ex uerbis generis eiusdem: ut prudens prudentia prudenter. ut si quæratur de quopiam sit ne prudens: arguetur esse hoc modo: prudenter agit: ergo prudens est. Ita iuste agit: ergo iustus: ager est compascuus: ergo licet compascere. A genere: sicut a toto diximus

partes

partes comprobari partiendo: ita a genere ſpecies diuidendo comprobamus. Nam cum rhetorica in partes diuidatur inuentionem: diſpoſitionem: elocutionem: memoriam: & pronuntiationem. Siquid fuerit harum partium oſtendemus eſſe inter partes rhetoricæ collocandum. At cum eiuſdem artis ſint ſpecies demonſtratiua Deliberatiua Iudicialis. In quas rhetorica genus diuiditur: oſtendemus ſi qua oratio ſtructa in harum aliqua fuerit ſpecie totam eo confluere rhetoricam & partes ipſius ibidem inueniri: & ſi quis moriens legauit argentum uxori omne ſuum quæratur num etiam numerata domi pecunia legata ſit a genere eruetur argumentum hoc modo omne argentum uxori legauit maritus. atqui numerata domi pecunia argentum eſt: ergo & numerata domi pecunia legata eſt. A forma ſiue ſpecie. eſt cum ſicut a partium enumeratione totum comprabari diximus: ita a ſpecie genus demonſtratur: quæ hoc modo diſtiguntur. Si totum uelimus oſtendere omnes nobis partes ſunt oſtendendæ: nam ſi orationis partes non octo: ſed pauciores attingamus non poterimus omnem orationem illis concludere. uelet ſi rhetoricam tanq̃ totum quoddam uelis per inuentionem & diſpoſitionem compræhendere non poſſis: Contra uero ipſam tanquam genus oſtenderis una dumtaxat expreſſa ſpecie uel iudiciali uel deliberatiua uel demonſtratiua: ut rhetorica depræhenditur: ubi iudicialis fuerit oratio. ut quoniam reſpublica ueterum fere conſenſu tres habet ſpecies: quæ populi: quæ paucorum: quæ unius poteſtate regatur. ad genus quod eſt reſpublica conſtituendum una harum ſatis erit. A ſimilibus argumentum eſt ut ſi continentia uirtus eſt & abſtinentia. ſi fidem debet tutor: & procurator ac ſicut in inductione de qua poſt. ubi de argumentatione interrogando: ut prudentiane eſt uirtus & iuſticia non eſt: Item ſi feræ partus ſuos diligunt: qua nam in liberos noſtros indulgentia eſſe debemus. A differentia num ſi læticia: bonum & uoluptas. non quod mulieri idem & pupillo. ſi barbarorum eſt in diem uiuere: noſtra conſcilia ſempiternum tempus ſpectare debent. ac in utroq; genere & ſimilitudinis & diſſimilitudinis exempla ponunt oratores ex aliorum factis: aut dictis: aut euentis fictæq; narrationes plærunq; ponuntur. A contrario. Si Gracchus nefarie præclare opimius. Si frugalitas bonum: Cur non malum luxuria? ſi malorum cauſa bellum eſt: erit emendatio pax. ſi ueniam meretur q̧ imprudens nocuit non meretur præmium qui imprudens profuit? per interrogationẽ: ut Horatianum illud. Deſcriptas ſeruare uices operũq; colores. Cur ego ſi nequeo ignoroq; poeta ſalutor? & rurſus: Cur neſcire pudẽs praue: q̃ diſcere malo: Ab adiunctis ſi pietati ſũma tribuẽda laus debetis moueri Cũ Q. Metellũ tã pie lugere uideatis. ſi bonũ iuſticia ẽ recte iudicãdũ. ſi malũ pfidia nõ ẽ fallẽdũ qđ qs nõ habuit quomodo pdit? quẽ qs amat ſciens non lædit Quem quis heredem ſuum eſſe uoluit carum habuit: Ab antecedentibus ſi uiri culpa factum diuortium: & ſi mulier nuntium remiſit tamen pro liberis manere nihil oportet ſi natum eſt morietur. Si multis cumulabat officiis diligebat: colebat. A conſequentibus ſi & ferro ille interfectus & tu inimicus & cum gladio cruento compræhenſus in illo ipſo loco & nemo præter te uiſus eſt & cauſa nemini fuit occidendi & tu ſemper audax quid eſt quod de facinore poſſimus dubitare. Item ut pro opio Cicero quos educere inuitos in prouinciam non potuit eos inuitos retinere qui potuit: Conſequens enim eſt eos qui inuiti duci non potuerunt: Inuitos non potuiſſe retineri. rurſus ſi portorium rhodiis locare honeſtum eſt: & hermocreonti cõducere

& quod discere honestum est: & docere. idem efficit Domitii Afri sententia ego ac cusaui: uos damnastis. Consequensq; natus est: ergo morietur: Ex repugnantibus qui sapiens est: stultus non est: ut Crassi illud non si opimium defendisti Carbo idcirco te bonum ciuem putabant: simulasse te & aliud quidem quæsisse perspicuum ē: quod Gracchi mortem sæpe in concionibus deplorasti: quod P. africāi necis socius fuisti: quod eam legem in tribunatu tulisti: quod semper a bonis dissensisti: & per interrogationem unde per acuta efferuntur enthymemata: de quibus mox. hoc modo paucos ciues metuis occidere: ne respublica intereat nihil allaboras. hunc quem non accusas damnas: & quem de te benemeritum autumas esse male mereri acclamitas? Item id quod scis: prodest: & id quod nescis: non obest. Ex causis. ut Auaritiam si tollere uultis mater eius: tollenda luxuries. Si sapientia bonum uirum facit: bonus uir est utiq; sapiens: ideoq; boni est honeste facere: mali turpiter: & qui honesta faciunt boni: qui turpia mali recte iudicantur. Hoc genus ad exhortandum plurimum ualet: uirtus laudem facit: sequenda igitur, at uoluptas infamiam: fugienda igit᷑ scientia gloriam parit. discendum igitur. Imperitia rerum contemptum gignit: uitanda igitur. Ex effectis non difficile fuerit trahere argumentum: nam ut causa quid sit futurum indicat: ita quod effectum fuerit causa demonstrat. dies est: ergo sol lucet super terram. peperit: ergo cum uiro concubuit: hic locus oratoribus & poetis & quandoq; philosophis ac eis omnino qui ornate & copiose loqui possunt suppeditat mirabilem copiam dicendi cum denuntiant quid ex quaq; re sit futurum: Causarū nāq; cognitio cognitionem facit euentorum suas tamen effectorum causas oportet adducere: nam sicut corpus in lumine umbram necessario facit & ubicūq; est umbra ibi esse corpus ostenditur: ita necessarium non est ut qui coloratus a sole sit. iter quoq; puluerulentum facit: sed non omne iter puluerem mouet neq; quisquis puluerulentus ex itinere est. Ex comparatione maiorum. si bona existimatio diuitiis præstat & pecunia tantopere expetitur. quanto gloria magis expetenda est. Item si quis sacrilegium facit: faciet & furtum. Si adulterū occidere licet: & loris cædere. Ex minore: hic paruæ consuetudinis causa huius mortem fert tam familiariter quid si amasset: quid hic mihi faciet patri: rursus qui facile ac palam mentitur: peierabit. Iterum. si furem nocturnum occidere licet: quid latronem. Ex pari. ut est eiusdem & erripere cōtra rempublicam: & largiri pecunias. iterum. q ob rem iudicandam pecuniam accepit & ob dicendum falsum testimonium accipiet: rursus quæ pena aduersus patris interfectorem iusta est: eadem aduersus matricidam iuste infligitur.

¶ Qui loci quibus congruant quæstionibus.

Memorati hactenus omnes loci ad quæstiones plærasq;: sed alii ad alias aptiores: ad cōiecturā igit᷑ maxīe apta: quæ ex causis: quæ ex effectis: q̄ ex cōiunctis sumi possunt. Ad definitionem autem pertinet ratio: & scientia definiendi atq; huic generi finitimum est illud quod a Cicerone appellatur de eodem & de altero: quod genus forma quædam est diffinitionis. Nam si quæratur sit ne idem pertinacia & perseuerantia: rex & tyrānus. tutor & curator definitionibus iudicandū est. loci autem conuenient in definitione consequentes antecedentes repugnantes & adiuncti: & præterea qui ex causis & effectis: ut si hanc rem illa sequitur: hanc non

sequitur

sequitur. aut si huic rei res illa antecedit: huic non antecedit: aut si huic repugnat: illi non repugnat: aut si huic rei hæc: illius alia causa est, aut si ex alio hoc ex alio illud effe ctum est ex quouis horũ id de quo quæritur idem ne an aliud sit inueniri potest. Ad tertium genus quæstionis in quo quale sit quæritur cadũt quæ in comparatione sũt memorata: quæ expetenda: quæq; fugienda animi corporis & externa cõmoda uel incõmoda. Cum de æquo & iniquo quæritur æquitatis loci colliguntur: qui sunt & na tura & instituto. natura ut quilibet sua tueatur. Instituto aut lege. aut pacto. aut moris uetustate confirmata omnia suggerunt nobis argumenta. itidem pietas. sanctitas. iu sticia aut æquitas amentatas nobis ad ineundũ certamen hastas abunde suppetunt quarto generi cur sit conueniunt omnes qui coniecturæ loci sunt a nobis dicti. De niq; cũ sint quæstionũ genera duo præcipua: unũ infinitũ quod thesim græci: nostri propositum. alterum finitum quod illi hypothesim: nostri causam uocant: ac de pri mo satis multa hoc tempore dictum sit. paucis secundũ quoq; concludamus quod so lum temporis personæ lociq; complexu continetur.

ℂ De quæstione causæ.

REbus itaq; in omnibus argumentamur: aut ex eo quod personis: aut ex eo quod negociis attributũ est: personis quidem attribuũtur nomẽ. natura. ui ctus. forma. habitus. affectio. studia. consilia. facta. casus: orationes. Nomẽ quo singuli nominantur proprio ac certo uocabulo. ab eo sæpe etiam poetæ aliquod sibi assumũt ad probandũ: improbandũue argumentũ: ut Plautinũ illud in bacchidi bus adeon me fuisse fungũ. ut qui illi crederem cũ ipsum mihi nomen eius archide midis clamaret ademptturũ esse si quid crederem. Loci quoq; nomẽ præbet argumẽ tũ: ut idem poeta in fabula quæ Menechmi inscribit̃. propterea huic urbi nomẽ Epi damno inditũ est: quia nemo ferme huc sine damno diuortit̃. Natura aut diuina: aut humana. hũanæ una uirilis: altera muliebris. natio quoq; ut græca: latinaq;: aut barba ra. patria ut Genuensis an Veneta cognatio: ut qui maiores qui consanguinei. ætas pu er an adolescens: uel natu grandior præbent argumentũ. Cõmoda quoq; & incomo da in natura considerant̃ animo corporiue insignita ut ualetudo: imbecilitas. longitu do: breuitas. forma. deformitas. uelocitas. tarditas. acumen. hebetudo. memoria. ob liuio. comitas: officiũ. prudentia. patientia. & contraria. & deniq; talia omnia quæ a natura inuehunt̃: Nam similes parentibus ac maioribus suis sæpe filii credunt̃: ut in de honestæ turpiterq; uiuendi causæ fluant sui quoq; nationibus & gentibus sunt mo res. patria. quoniam ciuitatũ leges sunt: & instituta: & opiniones. sexus. ut latrociniũ facilius in uiro. Veneficium in fœmina credatur. Aetas. quia aliud aliis animis magis conuenit. educatio & disciplina: quoniam refert plurimũ a quibus & quo q̃sq; sit isti tutus. ducit̃ quoq; in argumentum species libidinis ut robur: petulantiæ, atq; in uictu hæc spectabuntur. In fortuna seruus an liber. locuples an pauper. priuatus an cũ po testate & ea iure ne an iniuria. fælix & clarus an contra. quales liberos habeat: & si de mortuo quæritur quali morte decesserit. In habitu ut trahi argumẽta inde possint cõ consideratur animi aut corporis constans & absoluta aliqua i re perfectio uirtutis ar tis ue alicuius perceptio: corporis quoq; aliqua commoditas non natura data; sed studio & industria parta. In affectione animi aut corporis ex tempore aliqua de causa commutatio ut læticia: cupiditas: metus: molestia: morbꝰ: debilitas & id ge nus alia. In studio q̃d ẽ assidua & uæhemẽs uolũtatis i re aliq̃ occupatio: ut grãmatica

rhetorica:geometria:mercatura. In consilio quid adhibuisse uideri potuerit ex eis quæ temptauit aut peregit. In factis. in casu:in oratione. quid fecerit: quid acciderit: aut quid dixerit: hæc ac talia personis deputantur: unde uis argumentorum non parua erui potest. In negociis quid antecesserit: quid in re ostendatur: quid consecutum sit spectatur: causa quoq; omnium consideratur. Capitur argumentum a loco: a tempore: a modo: ab occasione: a facultate: ex opportunitate i quam loci: ex magnitudine: ex interuallo: longinquitate. propinquitate. solitudine. celebritate: & natura loci commoda uel incōmoda ad id perpetrandum de quo est quæstio. In tempore. interdiu an noctu. præsens. præteritum: futurum suggerit argumenta. Nam iamdiu facta in fabularum uidentur numerum peruenisse. Cōsideratur etiam quid ocius & quid ocissime aut contra: uti magnitudo negocii multitudoue melius colligatur. Occasio est tempus habens in se alicuius rei ideadom faciendi: aut non faciendi opportunitatem: ac sicut in tempore spatium. ita in occasione spectatur opportunitas. hæc aut publica. aut communis. aut singularis. Publica ut ludi. dies festi nundinæ. bellum. Commune quod stato fit tempore: ut messis. uindemia. æstus. frigus. Priuatim: ut nuptiæ. funus. conuiuium. somnus. In modo quemadmodum & quo animo factu; sit: auguramur. Cuius partes prudentia & imprudentia. Inscitia. casus. necessitas. In facultatibus quomodo facilius confici uel non confici de quo quæritur potuerit. hi fere: & consimiles sunt loci unde educi fere ad omnem diluēdam quæstionem possunt argumenta.

¶ De Locutione argumentationis.

SVperest ut de argumentationum locutione dicamus. In qua re tractanda ne ex facili difficilem faciamus aggressum multa: meras plane prestitas. omittemus quæ ad argumentandum mentem non modo non explicant aut adiuuant: sed implicant atq; præpediunt. quis nāq; hypotheses suppositiones nominare solent isti citra cuiuspiam traditionem proponere non cognouerit? aut propositas confusa omni abacta barbarie non depræhenderit. Nam proponētem omnis homo est omnis homo quis non cernat falsum enuntiare idq; ex loquendi more terminorum expositionem: uerborum & orationum interpretationem solēt barbari homines appellare: quæ prorsus ridicula sermonumq; laruæ quædam sunt q; ab usu omni remotæ ciuili sint. deinde hæ si quæ paulo remotiores fuerint loquendi cōsuetudines de grāmatica facultate usuq; dicendi clarissimorum auttorum facile percipi possunt: atq; innotescere. ut non Aristotelicum: nō platonicum: non cuiusq; alterius eminētis philosophi iudicium hæc iure attingenda censuerit. facessant ergo ista a nobis quoq; quæ differentibus non tam prosunt q̄ officiunt. Quid porro unam quamq; rem consequatur: aut non consequatur consequentias isti uocant: memorandum existimarem nisi apud prudentes non in quam stolidos me facere uerba cognoscerem: quos modo in uerbis caligo nulla: ambiguitas nulla occurrat quidnam demum potest effugere? Reliquum igitur est ut ea dumtaxat prosequamur: quæ ad argumentationis structuram faciunt: quæ doctissimi etiam philosophi quiq; apiēda putauerunt. quæ eatenus negligenda non sunt quatenus eis q̄uis diluitur ambiguitas si modo certis definitisq; rationibus concludantur: Cum igitur omnis argumētatio rebus: & uerbis constet. ac de rebus satis dictum: super est ut uerba: & uerborum

structuram

ſtructuram oſtendamus. Argumentoſæ igitur cuiuſlibet orationis duæ omnino ſunt partes: nomen: & uerbum: ſiquidem quæcūq; iſtis adiiciuntur non tam partes q̄ partium adminicula & ueluti pedamenta quædam nominanda ſunt. Nomen: ut Plato. Verbum: ut diſputat. ut ſit explicata oratio: plato diſputat. Accidentia orationis ſunt Vniuerſalis. Particularis: Indefinita. Singularis quæ quantitatem exprimūt. Vniuerſalis: ut quilibet homo ē riſibilis. Indefinita: homo eſt riſibilis. Particularis: Eucarpus ratiocinatur. Singularis: hic ambulat. Item ut ſit: aut ſimplex aut connexa. ſimplex ut dies eſt. Connexa: ut ſi dies eſt: nox non eſt. necnon negandi: aut aiendi qualitate: in ſignitur: ut Eucarpus legit. Eucarpus non legit. In quibus omnibus bini conſiderandi ſunt termini: qui ſubiecti ac prædicati nomine iam recepto apud omnes ſolent nuncupari. Eſt autem ſubiectum de quo aliquid dicitur, quod ſubſideat paſſionibus ut Eucarpus ridet: eſt ſiquidem Eucarpus in quo ridendi paſſio. Prædicatum ipſum eſt uerbum in quo incluſa ea paſſio quæ ieſſe cuipiam dicitur. nec audiendi qui trifarie partiuntur orationem in prædicatum: ſubiectum: & copulam. copulam uerbum ipſum iuniores appellando: quid enim magis ridiculum eſt q̄ ita omnem reſoluere orationem: ut pro eo quod eſt Plato diſputat: dicas plato eſt diſputans cōſuetum loquendi modum peruerſe barbare ruſticeq; imutando q̄ enim ridiculum ſit loquendi modum ab iis potiſſimum diſcere uelle qui ipſi loqui neſciāt: nam cum dico plato ſcribit id ſcribit dialogos pro una re ac paſſione accipio quæ de platone dicitur prædicatumq; id totum nominandum ſicut nihilominus cum dico plato eſt philoſophus quippe quod id ipſum eſt philoſophus res una eſt tanq̄ ſit uoce una enunciata. mens ſiquidem humana ita plane concipit non minus q̄ ſi adhuc plures adiicias paſſiones: ut plato eſt philoſophus diſputator egregius. faceſſant ergo nugatoriæ ac prærancidæ tales reſolutiones: quæ orationes enormant: diſputantem implicant: & rerum propemodum nullam ſecum afferunt explicationes atq; commoditatem. Ex iis itaq; connexa oratio enuntiatio nuncupatur. ea in argumentatione ut ſyllogiſmo collocata: ſi in primo loco propoſitio: ſi in ſecundo aſſumptio: ſi in tertio connexio. uel complexio a priſcis linguæ latinæ uiris a iunioribus mendoſe concluſio ſolet appellari. ut ſi quæſtio oriatur ſit ne utilis dialectica: texatur hoc modo epichirema utilis eſt quæuis ſcientia uerum a falſo diſcernens. hæc propoſitio. eſt autem huiuſmodi dialectica: hæc aſſumptio. ergo utilis dialectica. hæc complexio. Omnium porro enuntiationum ex quibus quæ in ſubiectis ſunt paſſiones: Indicantur quædam citra medium ullum fidem faciunt a cunctiſq; hominibus receptæ ſunt. quædam non omnibus. quæ igitur ab omnibus receptæ ſunt quod fidem ſecum ferant nominantur a græcis Axiomata: a latinis autem effata & communes notiones ita nanq; ueteres. Iuniores uero animi conceptiones: quæ porro non omnibus inſident nec ſatis receptæ ſunt: ſed quibuſdam dumtaxat theſes græce latine poſitiones appellantur: quæ unum quodq; aſtruunt diffinitiones dicuntur. quæ uero ex alio aliud pronuntiant communi nomine hypotheſes. Hypotheſum autem quædam ueræ & creditæ ab eo qui diſcit admittuntur ob capiendam ſcientiam. Aliæ non creduntur: quæ itaq; creduntur diſcentibus admiſſæ proprio nomine æquiuoco generi hypotheſes: quæ uero non creduntur petitiones dici ſolent. Ex his igitur orationibus omnes texuntur argumentationes. Argumentationum genera ſunt duo Syllogiſmus ſeu Epichirema græce at latine hoc aggreſſio: ille ratiocinatio & epagoge a græcis dicta: a latinis inductio. ex ſyllogiſmo fit

Enthymema quod cõmentum nominamus sicut ex inductione exemplum atq; similitudo. Syllogismus itaq; ut dictum est oratione siue simplici siue cõnexa constat triplici. Prima propositio. Secunda assumptio. Tertia complexio appellata. qui cum pluribus fiat modis eos longius prosequendos non ducimus: tum quia simplicem arguendi quæris calem (ut rhetores quoq; docent) & sequuntur oratores non per multarum disciplinarum inuios anfranctus te uelis detorquere. tum quia si modo id scire concupiscas possis ex magno nostro opere expectendorum ac fugiendorum per exiguo negocio quicquid uelis tibi depromere in totum omnis argumentationis ratio hoc habet: ut tribus limitibus cõstet uno quem indubitatum esse conuenit altero qui medius est tertio: qui ex consensu fit utriusq;: ut omne animal est substantia animata sensilis: hic caret controuersia. Crocodilus est substantia animata sensilis hic medius limes: extrema connectens. ergo crocodilus est animal hic ex consensu superiorum conficitur: ex syllogismo Enthy mema conficitur. id de propositione aut assumptione concluditur ut si probabile texas argumentum hoc modo æschyne tradenda non est pecunia. quandoq; pecuniam capiens Pisistratus Tyrãnidem occupauit. uel hic noctu obambulat fur ergo est. inductio autem ex pluribus aut exemplis aut similitudinibus conficitur. si de hominibus exempla sunt sin de cæteris similitudines. uelut si fuerit quæstio: an is demum homo dicendus sit generosus qui clarissimo natus genere per inductionem argumentabor hoc modo: quis nam clitellarius mulus generosus est. nonne qui ingentia subuectat honera? quid dorsuarius? non ne qui gressu incedit lenissimo? non qui d estirpe ortus clarissima? Pomu; quod uocabis generosum non ne quod saporis electissimi? nõ quod de pulcherrima arbore? aut deamœnissimo decerptum loco? Ita ergo hominem quem generosum uocaueris? nonne qui uirtutibus nobilitatus est non qui maioribus ortus sit eminẽtissimis. hæc Inductio exemplum est ut a priuato homine Gracchus mediocriter statum Reipu. labefactans impune occisus ẽ. & consul Cicero Catilinã orbẽ terrarũ subuertentem impune nõ occiderit? Similitudo quoq; de rebus eodẽ modo cõparatur atq; extruitur.

¶ Hæc habui Bernarde Saluatice quæ de argumentandi ratione quam tantopere efflagitabas ad te conscriberem: quæ si aliquibus in locis paulominus tibi obuia uidebuntur: debes cogitare nullam esse disciplinam: quæ aliquo nõ egeat interprete. quæ si crebrius repetantur: non dubitem fore tibi apertissima: præsertim si ab huiusmodi exercitatione non abhorreas Vale.

¶ Ratio Argumentandi fæliciter Explicit.

¶ Georgius Valla Placentinus Illustri Principi Alberto pio Carpensi. S.P.D.

ARistippus socratica insignis sapientia philosophus Alberte Carpensis Princeps Inclyte naufragio fortunis dispoliatus suis cum rhodiorum littus a scæua tempestate iactatus tenuisset. Ibi geometricas in terra descriptas figuras offendens ad commites conuersus fertur exclamasse omnibus confidendum: ac bene sperandum esse quod humana obturetur uestigia. nec spe falsus ob singularem nanq; doctrinam multo est honore: munereq; cumulatus Ptolemæo quoq; philadelpho quã carus fuerit honore probatus: donisq; exornatus Eratosthenes ob duplicati cubi quã ei iscripsit inuentionẽ priscorũ monumenta scriptorum docuere. Nec non quantum Marcellus unius syracusis fuerit Archimedis geometrica facultate solertis acumen admiratus ingenii eius militibus suis præscripta ostenderũt. Q d cũ omnia

syracusa n ope

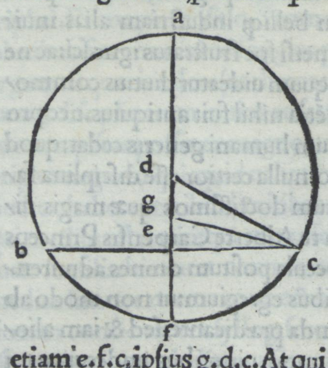
ſyracuſanorum ferro: & flammis ſummittenda eſſe cenſuerit: ſoli huic geometræ: cu-
ius opera tam diu bellum ſyracuſani diſtulerant: & romanis repugnandi acriterq; re-
ſiſtendi cœperant fiduciam: atq; adeo romanam uim belliq; induſtriam alias inui-
ctam repulerant: contuderāt: perfregerant: uoluit tametſi ſpe fruſtratus ignoſci: ac ne
plures alios commemorando in hac parte magiſq; æquum uideatur diutius commo-
remur miſſos facimus alios: apud quos geometria ſciētia nihil fuit antiquius. nec pro
fecto iniuria: quippe quod uſui: & commodo plurimum humani generis cedat: quod
q; uel ipſe clariſſimorum philoſophorum teſtimonio: nulla certior eſſe diſciplina fa-
cile comprobetur: nullaq; ut iam apud omnes receptum doctiſſimos quæ magis ui-
res foueat: augeat locupletet ingenii. Et perinde cum te Alberte Carpenſis Princeps
optime unum tanq̄ artium liberalium eminenti ſpecula poſitum omnes admiren-
tur: bonis extremis inſignem corporis dotibus omnibus egregium: ut non modo ab
Aldo tuo uiro plane integerrimo de te nobis admiranda prædicante: ſed & iam alio-
rum fama percelebri hauſimus: accepimus: uti animi quoq; uirtutibus undecunq; mi
rificum: philoſophiæq; imprimis cupidiſſimum ad quam tenendam citra mathema
ticas præſtantiſſimorum omnium philoſophorum conſenſu aſpirare poteſt nemo.
Iure tibi Euclidis quartumdecimum elementorum uolumen: quo latini carebamus
quod nuper latinum fecimus tibi deſtinandum: interpretemq; ei adiiciendo Hypſi
clem eximium philoſophum: quo aſtrologiam quoq; ad quam a geometria certiſſi-
mus ē acceſſus attīgas latinos a nobis factos Nicephori: & Procli Lycii de fabrica uſ-
uſuque Aſtrolabi libellos mittendos eſſe putauimus. In qua re ſi ſtudium induſtriāq;
noſtrā tibi placuiſſe cognouerimus: alia huic muneri accedere cōſtituemus. Vale.

ℭ Hypſiclis ideputatū Euclidi uolumen Interprete Georgio Valla Placentino.

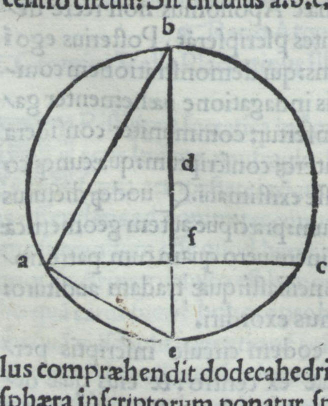
BAſilides Tyrius o Protarche cum ueniſſet alexandriā: patriq; no-
ſtro familiaris ſubſtitiſſet: de mathematicarum ſcientiarum con-
ciliata beniuolentia: quo tempore urgebat peſtilentia diu cū ipſo
uerſatus eſt: perſcrutando quandoq; quod ab Apollonio ſcriptū
eſſet de habita comparatione dodecahedri: & Icoſahedri in ea-
dem ſpæra deſcriptorum: quam inter ſe inuicem habeant propor
tionis rationem. Q uia uiſus eſt hæc Apollonius non recte de-
ſcripſiſſe ipſi hæc: ut a patre meo erat audire enucleantes pſcripſerāt. Poſterius ego ī
terueni editum alium ab Apollonio librum proferens: qui demonſtrationem com-
plectitur eius: quod obiectum foret: qui in quæſtionis indagatione uæhementer ga-
uiſi ſunt. uiſum eſt ab Apollonio editum: nam circumfertur: communiter conſidera
re Q uod autem a nobis uiſum eſt. Accurate diligenterq; conſcriptum: quæcunq; co
mentationis gratia depræhendi tibi depromenda eſſe exiſtimaui. Q uodq; dicturus
eſſem unus miræ ſolertiæ ob mathematicarum omnium: præcipue autem geometricæ
cognitionem egregie poſſis iudicare. Ab conſuetudinem uero quam cum patre no-
ſtro contraxiſti: & beniuolentiam: quam benigne conciliaſti: quæ tradam audituro:
tempus fuerit: ut ab exordio ſuperſedere itaq; ſtruximus exordiri.

ℭ A centro circuli alicuius in pentagoni latus in eodem circulo inſcriptis per-
pendicularis acta dimidia eſt ſimul utriuſq; eius quæ ex centro: & eius quæ de-
cagoni in eodem inſcriptorum circulo. Sit Circulus a. b. c. Et in a. b. c.

circulo pentagoni æquilateri latus b.c. Capiaturq; centrum circuli. d. & in b.c. ꝑpédicularis agat̃. d.e. ꝑducaturq; in rectas lineas d.e. recta linea d.e.f. aio d.e dimidiũ eẽ lateris hexagoni: & decagoni i eodem circulo descriptorum. Coniungatur cũ d.c.e.f. ponaturq; e.f. æq̃lis g.e. & ab g. in. c. coniungatur g.c. quia quintuplũ est totius circuli circunferentia ipsius d.f. c. circunferentiæ: & est totius circuli circunferentiæ dimidia a. c.f. sed ipsius b.f.c. dimidia f.c. & a.c.f. ergo circunferentia quintupla est ipsius f.c. circunferentiæ quadrupla ergo est a.c. ipsius f.c. ut autem a.c. ad f.c. Ita qui. sub a.d.c. ad eum qui sub f.d.c. angulũ: quadruplus ergo est qui sub a.d.c. eius qui sub f.d.c. at qui duplus qui sub a.d.c. eius qui sub e.f.c. duplus ergo etiam e.f.c. ipsius g.d.c. At qui est qui sub e.f.c. æqualis ei: qui sub e.g.c. duplus ergo qui sub e.g.c. eius q sub g.d.c. æq̃lis ergo d.g. ipsi g.c. At qui g.c. ipsi f.c. est. Aequalis ergo etiam d.g. ipsi f.c. Est autem etiã. g.c. ipsi e.f. æqualis: ergo æqualis d.e. utriq; e.f.c. cõmunis ponatur d.e. utraq; ergo d.f.c. dupla ipsius d.e. & est d.f. quidẽ æqualis lateri hexagoni. at. f.c. æqualis lateri decagoni. Ergo d.e. dimidia est lateris hexagoni: & decagoni in eodem circulo descriptorum. ex his manifestũ ex præceptis: quæ in tertiodecimo libro elementoꝝ quod a centro circuli in latus trianguli æq lateri perpendicularis acta dimidia est eius quæ ex centro circuli.

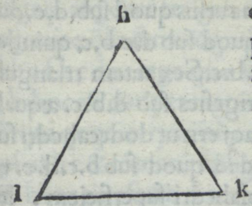
℄ Circulus idem comprændit dodecahedri pentagonum: & icosahedri triangulum in eadem sphæra inscriptorum. hoc scribitur ab Aristero in libro cuius index quinq; figurarum comparatio. At ab apollonio in secunda comparationis editione dodecahedri ad icosahedron. quod est ut dodecahedri superficies ad icosahedri superficiem: ita etiam ipsum dodecahedrum: ad icosahedrum quod sit eadem perpendicularis a centro sphæræ ad dodecahedri pentagonũ & icosahedri triangulum nobis quoq; scribendũ est quod idẽ circulus cõpræhendit dodecahedri pentagonũ: & icosahedri triangulũ in eadem sphæra descriptoꝝ hocce præscripto. Si in circulo pẽtagonũ æquilaterũ inscribatur quod a latere pentagoni: quodq; ab ea quæ sub duobus lateribus pentagoni subtensa recta linea quintuplum erit eius quod ab ea quæ ex centro circuli: Sit circulus a.b.c. & in a.b.c. circulo pentagoni latus sit a.c. capiaturq; centrum circuli. d. & i. a.c. perpendicularis d.f. & ꝑducatur in b.e. & connectatur a.b. Aio quæ ab b.a. A.c. quadrata quintupla esse eius quod ab d.e. quadrato cõiungatur a.e. dodecagoni: ergo a.e. & quia dupla est b.e. ipsius b.d. quadruplum ergo quod ab b.e. eius quod d.e. ei autẽ quod ab b e æqualia sunt quæ ab b.a.. a e. quadrupla ergo quæ ab b.a. e eius quod ab. b.d.e. quintupla autẽ quæ ab d.e.e.a. æq̃lia sunt ei quod ab a.c. quintupla ergo sunt quæ ab b.a. A.c. eius quod ab d.e.

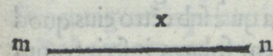
℄ Hoc demonstrato: demonstrandũ ut idẽ circulus comprændit dodecahedri pentagonum: & icosahedri triangulum in eadem sphæra inscriptorum ponatur sphæræ diameter a.b. inscribaturq; in eadem sphæra

dodecahedrũ

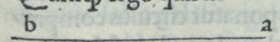
dodecahedrum: & icosahedrum. Sitq; unum quidem dodecahedri pentagonum c.d.e.f.g. Icosahedri autem triangulum k.l.h. aio quod quæ ex centris circulorum

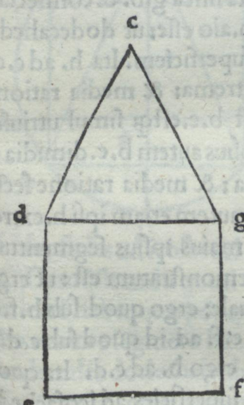
quæ circa ipsa æqualia sunt: hoc est quod idem circulus cōpræhendit c.d.e.f.g. pentagonū & k.l.h. triangulū coniungat d.g. cubi ergo latus d.g. ponatur nimirū quæpiā recta linea. m.n. ut sit quintuplū quod ab a.b. eius qd' ab. m.n. Est autem etiā sphæræ diameter potētia quintupla eius quæ est ex centro circuli a quo icosahedrū descriptū est. secet m.n. extrema: & media ratiōe. m.x. sitq; maius segmētū m.x. decagoni: ergo m.x. & quia quītuplū quod ab a.b ipsius m.n. triplum autem quod ab b.a. eius quod ab d.g.

tria ergo quæ ab .d.g. æqualia quinq; quæ ab m.n. ut aūt que ab d.g tria: ad tria quæ ab.c.g. Ita quinq; sunt: quæ ab m.n. ad qnq; quæ ab m.x. Quinq; ergo quæ ab k.l. æqualia sunt tribus quæ ab d.g. & tribus quæ ab c.g. At qui

quinque quidem quæ ab k.l. æqualia. Sunt autē etiā quinq; eis que ab illis quæ ex centro circumscripto circa k.l.h. triangulū circuli. At tria quæ ab d.g. & tria quæ ab c.g. sunt æqualia decem & quinq; eis quæ ab c.a. quæ ex centro circūscripti circuli circa c.d.e.f.g. Nam prius demōstratū

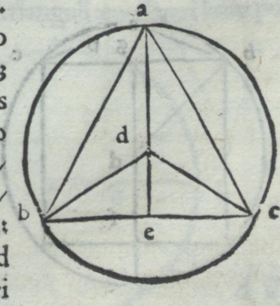

quæ ab d.g. cū eo qd' ab c.g. quintupla eius quod ab. ea quæ ex centro circūscripti circa pentagonū c.d.e.f.g. quindecim ergo que ab ea: quæ ex centro æqualia sunt ipsis xv. quæ ab ea quæ ex cētro æquale: ergo est uni eorū quæ ab ea: quæ ex centro ergo dimetiēs. quæ & diameter appellatur æqualis est diametro. Idem ergo circulus cōpræhendit dodecahedri pētagonum: & icosahedri triangulum in eadem sphæra inscriptorū.

¶ Si fuerit pentagonum æquilaterum: & æquiangulum: & circa ipsum circulus & a centro perpendicularis in latus unum acta fuerit trigesies sub uno latere & perpendiculari æquale est dodecahedri superficiei. sit pentagonum æquilaterum: & æquiangulum a. b.c.d.e. & circa pentagonum circulus: & capiatur centrum f. & ab f. in c.d. perpendicularis agatur f.g. aio trigesies sub c.d. f.g. æquale duodecim pentagonis: quæ sunt a.b.c.d.e connectantur e.f. F.d. quia quod sub c.d.g.f. duplum esse ipsius e.d. f. trianguli. Ergo quinquies sub c.d.f.g. decem sunt triāgula æqualia.

Atqui decem triāgula duo sunt pentagona: & quinq; sexies: quod ergo trigesies sub c.d.g.f. æquale est duodecim pētagonis. Duodecim autem pentagona dodecahedri sunt superficies: quod ergo trigesies sub c.d f.g. æquale ē dodecahedri

p 17. tertij decimi: & 4. eiusdē

p corellarium. 16. tertij decimi elemētorum

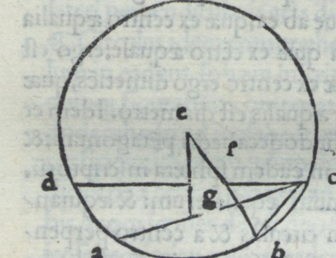
p 9. tertij decimi.

p corellariū 16. eiusdem

p 17. tertij decimi

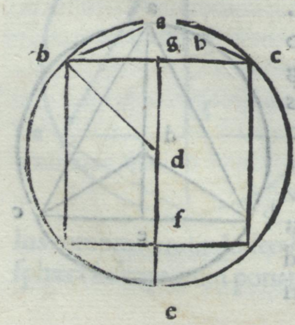
ſuperficiei ſimiliter demonſtrabimus quod etiam ſi fuerit triangulum æquilaterum ut a.b.c.& circa ipſum circulus & centrum circuli.d.perpendicularis d.e.trigeſies ſub b.c.d.e.æquale eſt icoſahedri ſuperficiei.quia enim rurſus quod ſub.d.e.duplum eſt ipſius a.b.c.duo ergo triangula ſunt æqualia ei quod ſub d.e.b.c.quindecim.tres ſex ergo triangula d.b.c.æqualia ſunt tribus ſub d.b.c.Sex autem triangula ut d.c.b.æqualia ſunt duobus a.b.c.& quindecies. Ergo trigeſies ſub d.b.c.æquale eſt uiginti a.b.c.triangulis hoc eſt icoſahedri ſuperficiei.Itaq; erit ut dodecahedri ſuperficies ad icoſahedri ſuperficiem.Ita quod ſub c.d.f.g.ad id quod ſub b.c.d.e.ex hoc manifeſtum:quod ut dodecahedri ſuperficies ad icoſahedri ſuperficiem. Ita quod ſub latere pentagoni:& ſub ea quæ ex centro circuli circa pentagonum acta in ipſam perpendiculari ad id quod ſub latere icoſahedri:& ea quæ ſub cētro eius quod circa triangulū circuli in ipſam acta perpendiculari in eadem ſphæra inſcriptorum icoſahedri & dodecahedri.

¶ Hoc certe depræhenſo demonſtrandum quod erit ut dodecahedri ſuperficies ad icoſahedri ſuperficie;ita cubi latus ad icoſahedri latus:ponatur circulus compræhendens dodecahedri pentagonum:& icoſahedri triangulum.In eadem ſphæra inſcriptorum d.b.c.& inſcribatur in d.b.c.circulo trianguli æquilateri latus c.d.Pentagoni autem a.c.capiaturq; centrum circuli e.& ab e.in d.c.C.a.perpendiculares ducantur e.f.g.e.& producatur in rectas lineas ipſius e.g.recta linea g.b.& connectatur b.c.ponaturq; cubi latus g.h.aio eſſe:ut dodecahedri ſuperficies ad icoſahedri ſuperficiem.Ita h.ad c.d. Nam quia utriuſq; e.b c.extrema:& media ratione ſecta maius ſegmentum eſt b.e.eſtq; ſimul utriuſq; ipſius e.b.c.dimidia e.g.Ipſius autem b.e.dimidia e.f.& ipſius e.g.ergo extrema:& media ratione ſecta maius ſegmentū eſt e.f.Eſt autem etiam ipſi h.extrema & media ratione ſecta maius ipſius ſegmentum c.a ſicut in dodecahedro demonſtratum eſt:ut ergo h.ad c.a.Ita e.g.ad e.f.æquale:ergo quod ſub h.f.e.

ei quod ſub c.a.e.g.Et quia eſt ut h.ad.c.d.Ita quod ſub h.e.f.ad id quod ſub c.d.f.e.eiſ autem quod ſub h.e.f.æquale eſt quod ſub c.a g.e.ut ergo h.ad c.d. Ita quod ſub c.a.g.e ad id qđ ſub c.d.f.e.hoc eſt ut g.dodecahedri ſuperficies ad icoſachedri ſuperficiem.ita h.ad.c.d.

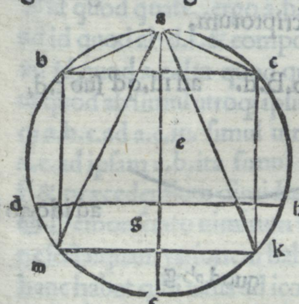
¶ Aliter demonſtrandū qđ eſt ut dodecahedri ſupficies ad icoſahedri ſupficiē:ita cubi latus ad icoſahedri latus huiuſce pſcripti:ſit circulus a b c inſcribanturq; circulo a b c pentagoni æquilateri latera a b.a c:& coniungatur b c:& capiatur centrum circuli d & ab a in d.connectatur recta linea d e ponaturq; ipſius a d rectæ lineæ dimidia d f.at g c ipſius c h tripla ſit:aio qđ ſub a f b h æquale eſſe pentagono.Nam ab b in d coniungatur b d quia dupla ē a d ipſius d f.Seſqualtera ergo eſt ipſius a d quæ a f rurſus quia tripla ē g c ipſius c h.dupla uero g h ipſius h c ſeſqualtera ergo eſt g c ipſius h g:ut ergo f a ad a d ita c g ad g h æquale ergo eſt qđ ſub a f h g ei quod ſub d a c g.At c g ipſi b g æqualis ē

quod

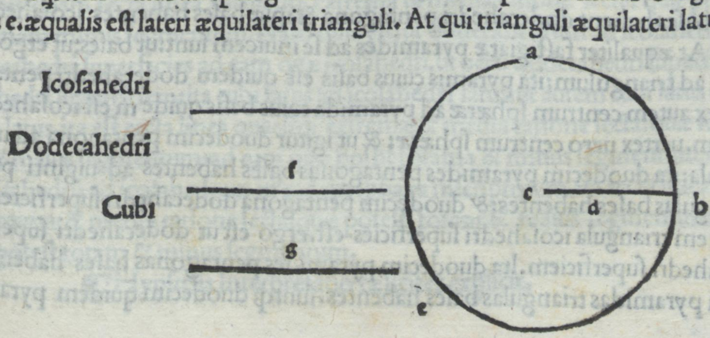
quod ergo ſub a d b g æq̃le eſt ei qđ ſub a f h g quod aũt ſub a d b g duo ſũt triangula ut a b d & qđ ſub a f g h ergo duo ſunt a b d. quiq; ergo quæ ſub a f g h decẽ ſũt tri/angula atq decẽ triãgula duo ſunt pentagona. quiq; ergo quæ ſub a f g h duobus pen tagonis æq̃lia ſunt: & qa dupla eſt g h ipſius h c quod ſub a f g h duplũ eſt eius quod ſub a f h c duo ergo quæ ſub a f h c æq̃lia ſunt uni qđ ſub a f h g qnq; eis quæ ſub a f g h. hoc eſt duo pentagona ꝓinde quiq; quæ ſub a h. H c æq̃lia ſunt uni pentagono. Atqui qnquies quæ ſub a f h c æqualia ſunt ei quod ſub a f h. b quia qntupla eſt h b ipſius h c & cõmune faſtigium eſt a f quod ergo ſub a f b h æquale ẽ uni pentagono.

¶ Hoc patefacto nunc ponatur circulus compræhendens dodecahedri pẽtagonũ & Icoſahedri triangulum ĩ eadem ſphæra inſcriptorum: & inſcribantur in a b c circu/lo pentagoni æquilateri latera b a, a c & coniungatur b c & capiatur centrum circuli e & ab a in e cuniungatur a e & producatur a e in f & erit a e ipſius e g dupla. ſed tripla K c ipſius c h & ab g ipſi a f ad rectos angulos d m. Trianguli ergo eſt æquilateri. d K æquilaterũ ergo eſt a d K triangulum & quia quod ſub a g h b æquale eſt pentagono at quod ſub a g d triangulo eſt ergo ut quod ſub a g h b ad id quod ſub d g a. Ita pen tagonum ad triangulum ut autem quod ſub b h a g ad id quod ſub d g a b h ad d g &

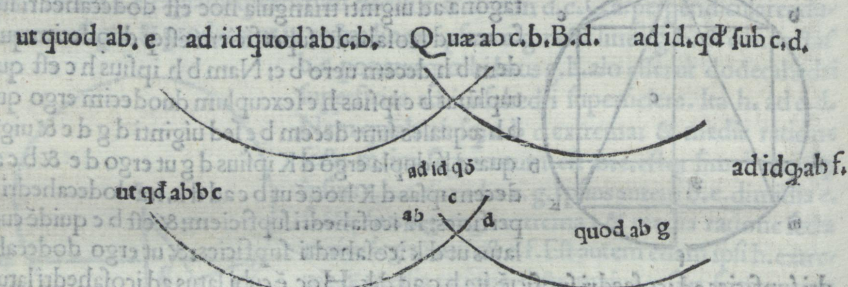
ut ergo duodecim h b ad uiginti d g ita duodecim pẽ tagona ad uiginti triangula hoc eſt dodecahedri ſup ficies ad Icoſahedri ſuperficiem eſtq; duodecim qui/dem b h decem uero b c: Nam b h ipſius h c eſt quí/tuplũ: at b c ipſius h c ſexcuplum duodecim ergo quæ b h æquales ſunt decem b c ſed uiginti d g d e & uigiti quæ d K dupla ergo d K ipſius d g ut ergo d e & b c ad decem ipſas d K hoc ẽ ut b c ad d k. Ita dodecahedri ſu perficies: ad icoſahedri ſupficiem: & eſt b c quidẽ cubi latus ut d k icoſahedri ſupficies: & ut ergo dodecahe dri ſupficies ad icoſaedri ſupficiẽ. ita b c ad d k. Hoc ẽ cubi latus ad icoſahedri latus.

¶ Demõſtrandũ quod etiã recta linea quacũq; ſecta extrema: & media ratiõe quã rationẽ habet quæ põt qđ ab tota: & qđ a maiore ſegmẽto ad potentẽ: qđ ab tota & a minore ſegmẽto hãc hẽt rationẽ cubi latus ad icoſahedri latus. ſit cubus. a. b. cõ/præhendẽs dodechahedri ꝑẽtagonũ: & icoſahedri triãgulũ ĩ eadẽ ſphæra inſcripto rũ: & capiat᷑ centrũ circuli. c. & ꝑducat᷑ quæpiã ab c. utcũq; recta linea. b. & ſecet᷑ ex trema: & media ratiõe in d. & maius ſegmẽtũ ẽ c. d. decagoni ergo ẽ latus c. d. ĩ eodẽ circulo deſcripti ponat᷑ nimiꝝ icoſahedri latus: ẽ dodecahedri aũt f. cubi uero g ergo e. triãguli æq̃lateri ẽ latus at f. pẽtagoni eodẽ ĩ circulo iſcripti at f. maius ẽ ſegmentũ & quia e. æqualis eſt lateri æquilateri trianguli. At qui trianguli æquilateri latus po/

tentia triplum est ipsius b c.triplum ergo ē quod ab e eius quod ab b c. Atqui etiam sunt quæ ab b c d tripla eius quod ab c d. & .econuerso: ut ergo quod ab e ad ea quæ ab c b.B d.ita quod ab c b ad id quod c.d ut aūt quod ab b.c.ad id quod ab c.d. Ita est quod ab g.ad id quod ab.f.maius ergo est segmentum. f.q̄ g.& ut ergo quod ab e.ad ea quæ ab c b.B d.ita quod ab g.ad id quod ab f. & mutuo etiam ediuerso: ut ergo quod ab g.ad id quod ab e. Ita quod ab f. ad ea quæ ab.c.b.B.d. ei autem quod ab b.æqualia sunt quæ ab b.c.d. Nam pentagoni latus.potest hexagoni latus & decagoni:ut ergo quod ab g.ad id quod ab e.ita quæ b c.d. ad ea quæ ab c.d.b:ut autem quæ ab b.c.d.ad ea:quæ ab c.d.b.Ita recta linea quacunq; extrema:& media ratione secta:quæ potest quod ab tota & a maiore segmenio ad eam quæ possit quod ab tota:& quod a minore segmento:& ut ergo quod ab g. ad id quod ab e:ita recta linea quacunq; extrema & media ratione secta potens quod ab tota:& quod a maiore segmento ad eam quæ possit quod ab tota:& quod a maiore segmento:ad eam quæ possit quod ab tota .& quod a minore segmento: & est g. quidem cubi latus: ad e.icosahedri.Si ergo recta linea extrema:& media ratione secta fuerit:erit ut quæ potest totam:& maius segmentum ad eam quæ possit totā:&minus segmentum: Ita cubi latus ad icosahedri latus in eadem sphæra iscriptorum.

Ut qđ ab g.ad id qđ ab e. ita q̄dratū.qđ eq̄le eis que ab ipsa b.c.C.d ad q̄dratum qđ equale ab b c b d

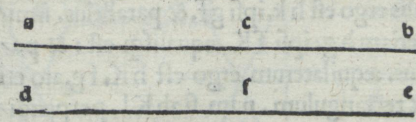
hoc nāq; dēmōstratū ē ut hic sta a theodosio

℃Demonstrandum quod ut cubi latus ad icosahedri latus:ita solidum dodecahedri ad solidum icosahedri:nam quia æquales circuli comprætendunt dodecahedri pentagonum:& icosahedri triangulum in eadem sphæra inscriptorum:at in sphæris æquales circuli æqualiter a centro absunt.Nam a centro sphæræ ad circulorum plana perpendiculares actæ sunt æquales:& in centra circulorum cadunt.Itaq; a centro sphæræ ad centrum circuli comprætendentis icosahedri triangulum:& dodecahedri pentagonum æquales sunt hoc est perpendiculares.æqualis ergo fastigii sunt pyramides quæ bases habent dodecahedri pentagona & ipsæ bases habentes icosahedri triangula.At æqualiter fastigiatæ pyramides ad se inuicem sunt:ut bases:ut ergo pentagonum ad triangulum:ita pyramis cuius basis est quidem dodecahedri pentagonum. uertex autem centrum sphæræ ad pyramida cuius basis quide m est icosahedri triangulum.uertex uero centrum sphæræ:& ut igitur duodecim pentagona ad uiginti triangula:ita duodecim pyramides pentagonas bases habentes ad uiginti pyramidas triangulas bases habentes:& duodecim pentagona dodecahedri superficies ē.Viginti autem triangula icosahedri superficies est.ergo est ut dodecahedri superficies ad icosahedri superficiem.Ita duodecim pyramides pentagonas bases habentes ad uiginti pyramidas triangulas bases habentes.suntq; duodecim quidem pyramides pētagonas

p°6.duodecimi

tagonas bases habentes solidum dodecahedri. Viginti uero pyramides triangulas bases habentes solidum icosahedri. Et ut igitur dodecahedri superficies ad icosahedri superficiem; Ita solidum dodecahedri ad solidum icosahedri: ut autem superficies dodecahedri. ad superficiem icosahedri ita demonstratum est cubi latus ad icosahedri latus. Et ut ergo cubi latus ad icosahedri latus. Ita solidum dodecahedri ad solidum icosahedri: & quæ sequuntur.

¶ Quod si duæ rectæ lineæ extrema: & media ratione sectæ fuerint in proportione sunt subiecta demonstrabimus hoc pacto. secetur enī a. b recta linea extrema: & media ratione in. c. eius maius segmentum sit a. c. similiter autem etiam extrema: & media ratione secetur in f. & maius ipsius segmentum sit d. f. aio esse ut totam a. b. ad maius segmentum ipsius a c. ita totam d. e. ad maius segmentum d. f. Nam quia

quod sub a. b. c. æq̄le ē ei qđ ab a. c. quod aūt sub d. e f. æq̄le ē ei qđ ab a b. c. æq̄le ē ei qđ ab a c. at qđ sub d. e f. æq̄le ē ei quod ab d. f. ē ergo ut quod sub a. b. c. ad id qđ ab a. c. ita quod sub d. e. f. ad id qđ ab d. f. & ut quod quater. ergo a. b. B. c. ad id quod ab a. c. est. Ita quod quater sub d. e. E. f. ad id quod ab d. f. & componendo est: ut quod quater sub a. b. c. cum eo quod ab a. c ad id quod a. c. Ita quod quater sub d. e. f. cū eo quod ab d. f. ad d. f. Proinde etiam ut quod ab simul utroq; ipsius d. e. f. ad id quod ab d. f. & longitudine: ut simul utraq; a. b. c. ad a. c. ita simul utraq; d. e. f. ad d. f. componendo ut utraq; a. b. c. cum ipso a. c. ad ipsam a. b. ita simul utræque d. e. f. cum ipsa d. f. ad d. f. hoc est duæ d. e. ad d f. & præcedentium dimidia. hoc ē ut a. b a. d a. c. ita d. e. ad. d. f.

Atq̄ q̄ter sub ab b. c cū eo q̄ ab ipsa. a c eq̄le ē ei q̄d a b ꝛ reliquo segmēto b c uidelicet ut una dscriptio q̄drato p 8. secundi libri

p. 17. sexti

ab b c cū a c due sūt a b nā a c admittēs b c eq̄lis ē ipsi a b itidē ēt d f admittēs f e eq̄lis fit ipsi d. e.

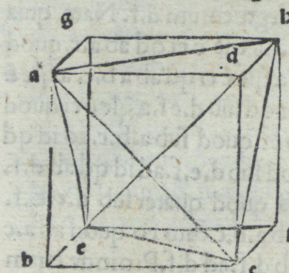
¶ Demonstrato nimirum hocce quod recta linea utcūq; extrema: & media ratione secta: quam rationem habet quæ potest quod ab tota: & quod a maiore segmento hanc habet cubi latus ad icosahedri latus. hoc utiq; demonstrato quod ut cubi latus ad icosahedri latus: ita dodecahedri superficies ad icosahedri superficiē i eadem sphæra inscriptorum. hocce etiam proposito ut dodecahedri superficies ad icosahedri superficiem etiam ipsum dodecahedrum ad icosahedrum quod sub eodem circulo cōprehendatur tam dodecahedri pentagonum: q̄ icosahedri triangulum: non dubium quin si in eadem sphæra inscribatur dodecahedrum: & icosahedrum rationem habeant rectæ lineæ qualiscūq; extrema mediaq; ratione sectæ quæ potest quod a tota: & a maiore segmento ad eam quæ potest quod a tota: & a minore segmento. Cum hæc & nobis cuncta percepta sint non dubium quin si in eadem sphæra inscribatur dodecahedrum: & icosahedrum. dodecahedrum ad icosahedrum rationem habebit: quam recta linea qualicūq; extrema & media ratione secta. quæ potest totam etiam minus segmentum. Nam quia est: ut dodecahedrum ad icosahedrum: ita dodecahedri superficies ad eam quæ icosahedri. ut uero dodecahedri superficies ad icosahedri superficiem: ita cubi latus ad icosahedri latus: ut autem cubi latus ad icosahedri latus. ita est recta linea quacūq; extrema: & media ratione secta: quæ totam potest: & maius segmentum: ad eam quæ possit totam: & minus segmentum; ut ergo dodecahedrū ad icosahedrum in eadem sphæra inscriptorum. ita recta linea qualicūq; extrema: & media ratione secta: quæ potest totam & maius segmentum ad eam quæ potest totam & minus segmentum.

Nā quia ipsi ab b c cum a c. eq̄le ē a b itidē ēt ipsi d e. e f cū d f dimidium d e ptes itidē multiplicibus eandez habebūt rationez

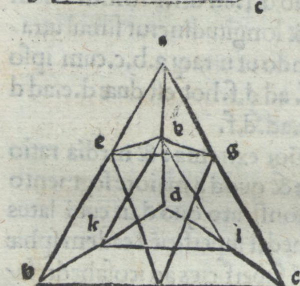
¶ Hypsiclis Interpretatio fæliciter explicit.

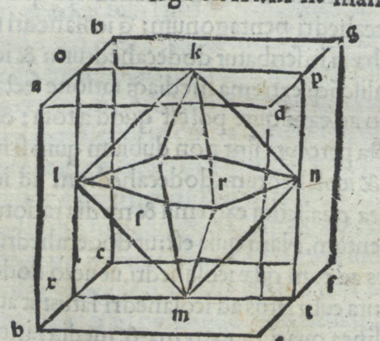
Euclidis elementorum quartus decimus liber.
Georgio Valla Placentino Interprete.

AD datū cubum pyramida describere. ē datus cubus a b. c d. e f. g h. in quo oportet pyramida inscribere cōnectantur a. c. A. e. g. e. a. h. e. h. h. c. nō dubium quin a e. c a. h e. a h c. triangula sint æquilatera nam quadratorum sunt diametri latera pyramis: ergo est a e. c h. & inscribitur dato cubo. In data pyramide octahedrum describere: sit data pyramis a b. c d. & secetur bifaria; ipsis e f. g h. k l. punctis & coniungantur h k. k l. e f. f g. & reliquæ: &

quia a b. dupla est utriusq; ipsarum h K. g f. æqualis ergo est h k. ipsi g f. & parallelus. similiter etiam h g. ipsi f K. æqualisq; est: & parallelus. æquilaterum ergo est h K. f g. aio etiam & rectangulum. nam si ab K l. perpendiculares agantur in plana e f. b g. f c. e g. e f. h K. K l. d g. l g. Itidem demonstrabimus quæ in h. k. f g. quadrati æquilatera. In dato cubo octahedrum inscribere. Sit datus cubus a. b. c. d. e. f. g. h. Et capiantur centra insidentium quadratorum k l. m n. n K. Aio K. l. m. n. quadratum esse ducatur nanq; ipsi K l. parallelus x o. p o. quia igitur dupla est p o. ipsius h K. at x o. ipsius h l. equalis est eius quod ab l h. & perinde etiam h K. ipsi h l. quod ergo ab K l. duplum est eius quod ab h l. & perinde utiq; etiam quod ab m r. duplum est ipsius l x. æquale ergo quod ab K l. ei quod ab m. l, æquilaterum ergo est K l. m n. manifestum quoq; quod &

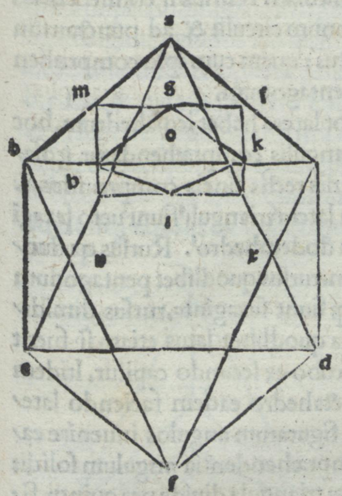

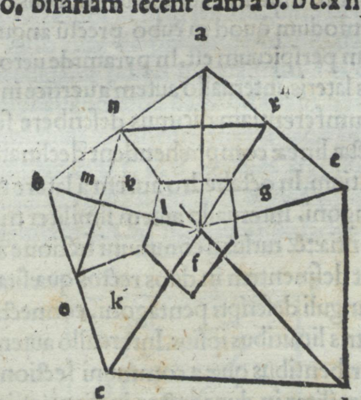
rectangulum capiantur ipsi b d. e g. bina quadrata centra r s. & connectantur r l. r. m r k. r n. f c. f l. f n. non dubium quin æquilatera sint facientia octahedrum triangula: nam eadem ratione demonstrauimus.

In dato

¶ In dato octahedro cubum describere capiantur eorum quæ sunt circa a b c. a c d. a b e triangula circulorum centra K h. K l. & coniungantur g h. g K. l K. Aio quod g h. K l. quadratum est agantur per g h. K l. ipsis b c. b e. c d. c e. paralleli m o. m n. n x. x o. quia igitur æquilaterum est a. b. c. triangulu; quæ ab a. in h. centrũ eius q est circa a b c. triangulũ circuli bifariam scindit eá quæ ad a ipsi a. b. c. trianguli æqualis ergo n h. ipsi m h. Et perinde æqualis est etiam n h. ipsi h g. æqualis. ergo etiam h. m. ipsi g m. Quoniam etiam h. m. ipsi m n. æqualis est & rectus qui sub g. m. h. ex quo manifestum quod g h. æqualis est ipsi g K. & perinde etiam reliquæ. Quia igitur parallelo grammum est g. h. k. l. in uno est plano: & quia dimidius est uterq; sub g. h. K. n. h. l. rectus reliquus ergo qui sub K. l. h rectus est. itidem & reliqui. Quadratum ergo est. g h. K l. possibile ergo a principio sumpta g. h. K l. centra & parallelos agentia m n. n x. x o. o m Connectere g h. h. l. l K. k g. ac dicere g h. k l. quadratum. Si utiq; capiamus reliquorum triangulorum centra: & connectamus eadem demonstrabimus reliqua quadrata habebimusq; in dato octahedro cubum inscriptum quod facere oportebat.

¶ In dato icosahedro dodecahedrum inscribere ponatur pentagonum icosahedri a. b. c. d. e. & centra circulorum circa a f e. a f b. b f c. f c d. d f e. triágula g. h. k. l. m n. & coniungantur g h. h k. k l. l m. m n. & rursus coniungantur f g. f h. f k. producantur in x. n o. bifariam secent eam a b. b c. x n o. punctis: & ut n x. ad

n o. ita. g h. ad h. k. æqualis ergo etiam h n. ipsi o m. similiter etiam reliquæ ipsius g h. k l m. pentagoni latera æqualia demonstrabuntur atque etiam æquiangula

Nā quia duo n.x.nō apud duas g.h.h.k.æquales angulos compræhendūt etiam reli qua manifesta intelligantur ab.f.in ipsius a.b.c.d.e.f.septanguli planum ppendicu laris acta quæ cadet in centrum circuli:qui circa pentagonum si utiq; ab n. in punctū in quod cōiicit quæ ab f.perpendicularis:cōnectemus etiā p h parallelū ipsi agemus. non dubium quin committat ei quæ ab f.perpendiculari: & ab e. parallelus rectum angulum compræhendet cum ea quæ ab f.perpendiculari. Rursus si connectamus ab ipsis f.g.in centrum eius circa a.b.c.d.e.pentagonum circuli: & ad punctum in quo committitur qui ab h.ei qui ab g.cōiunctus rectus: quem cum ipso compræhen dit.non dubium quin in uno sit plano g.h.k.l.m pentagonum.

¶ Nec nos lateat quod si quispiam dicat nobis quot latera habet icosahedrum.hoc pacto occurremus.non dubium quin sub uiginti triangulis compræhendatur icosa/ hedrum:quodq; unumquodq; triangulum sub trinis rectis lineis compraendatur. Oportet igitur nos multiplicare uiginti triangula in latera trianguli fiunt uero sexagi ta:quorum dimidium est triginta.similiter etiam in dodecahedro. Rursus qa duo/ decim pentagona compræhendunt dodecahedrum.rursus quodlibet pentagonum habet quinq; rectas lineas facimus duodecies quinq; fiunt sexaginta.rursus dimidi/ um est triginta. Cur autem dimidium facimus:quia quodlibet latus etiam si fuerit triangulum:aut pentagonum:aut quadratum:ut in cubo ex secundo capitur. Itidem eadem disciplina & in cubo & in pyramide:& in octahedro eadem faciendo late/ ra inuenies. Quod si rursus uelis cuiuslibet quinq; figurarum angulos inuenire ea/ dem porro faciendo dirime per plana unum compræhendentia angulum solidi: ut quia icosahedri angulum compræhendunt quinq; triangula diuide per quinq; fi/ unt duodecim anguli icosahedri. At in dodecahedro tria pentagona compræhen/ dunt angulum.partitor per tria tum habebis angulos uiginti qui sunt dodecahedri. Similiter etiam in reliquis inuenies angulos. Quæsitum est quo pacto in qualibet quinq; solidarum figurarum unum planum qualecumq; datum compræhendenti/ um.Comperitur etiam declinatio in quam inclinantur ad se inuicem compræhen/ dentia plana quamuis figuram. inuentio autem: ut Isidorus noster insignis magi/ ster enarrabat habet hunc modum quod in cubo prectū angulū compræhendentia ipsum plana inter se inuicem perspicuum est.In pyramide uero exposito uno trian/ gulo centris terminis unius lateris.interuallo autem a uertice in basim perpendiculari acta ambitione:quam circumferentiam dicimus describere secent se inuicem: & a sectione centra cōnexæ rectæ lineæ compræhendent declinationem planorum py/ ramidem compræhendentium.In octahedro autem a latere trianguli descripto qua drato centris limitibus diagoni. Interuallo autem similiter trianguli perpendicula/ ri describantur circumferentiæ:& rursus a communi sectione ad centra connexæ re/ ctæ lineæ compræhendent desinentem in duos rectos quæsitæ inclinationis.In Ico sahedro autem a latere trianguli descripti pentagoni. connectatur subtensa duobus lateribus recta linea:& centris limitibus ipsius.Interuallo autem trianguli perpendi/ culari circumferentiis describentibus quæ a communi sectione in centra connexæ cōpræhēdent desinentē:similiter in duos rectos inclinationis icosahedri planorū. At ī dodecahedro exposito uno pētagono cōnexa similiter sub duob⁹ laterib⁹ subtē sa recta linea cētris limitib⁹ ipsius.iteruallo āt acta ppēdiculari a bifariā ipsius facta

Anguli 20. triangulorū 60.

sectione

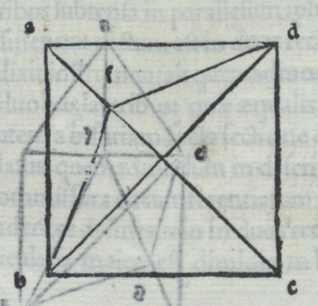
ſectione in parallelũ ipſi latus pentagoni deſcribantur circumferentiæ: & a puncto in quo committuntur inuicem inter ſe ad centra connexæ: ſimiliter comprȩhendẽt deſinentem in duos rectos inclinationis planorum dodecahedri.

¶ Hoc pacto itaq; iam a nobis dictus uir clariſſimus de memoratis reddidit rationem in quouis euidenti patefacta demonſtratione: in quo aperta fuit in ipſis demõſtrata inſpectio. ſingulorum ipſe rationem exponam: & primum in pyramide. Intelligatur igitur pyramis ſub quatuor æqlateris comprȩhenſa triangulis. a. b. c d. ipſius a. b. c. baſis intellecto. uertice autem. d. & ſecto a. d. latere bifariam in. e. connectantur b. e. E. c. & quia æquilatera ſunt a d b d c. triangula & bifariam ſecta ſunt a d b e c e. ergo ſunt perpendiculares in a d. Eſt inquam qui ſub b e c angulus acutus. Nam quia dupla eſt. a. c. ipſius a e quadruplum ẽ quod ab a c eius quod ab a e: ſed qđ ab a c æquale eſt eis quæ ab a e. E c. quorum quod ab a c. ad id quod c e rationem habet quam d ad c. eſtq; æqualis c. e ipſi e b quod ergo ab b c. minus eſt eis quæ ab b e. e c. acutus ergo eſt qui ſub b e c quia igitur duorum planorum a b d. a d c. communis ſectio eſt a d: & communi ſectione ad rectos angulos ſunt rectæ lineæ in utroq; plano actæ b e. E. c & acutum comprȩhendunt angulum qui ſub b. e. c. ergo angulus declinatio eſt planorum eſtq; data: datur enim b. c. quæ eſt latus trianguli: & utraq; b e. E c quæ eſt perpẽdicularis æquilateri trianguli. Centris igitur b c hoc eſt limitibus unius lateris. interuallo autem trianguli perpendiculari deſcriptæ circumferentiæ ſecant ſe inuicem in e puncto: & ab ipſo in b c connexæ rectæ lineæ comprȩhendent planorum declinationem. Id autem erat dictum quodq; centris b c. Interuallo autem trianguli perpendiculari deſcripti circuli ſe inuicem ſecant perſpicuum eſt. Nam utralibet b e. b c. maior eſt dimidia b c. centris porro b c: & interuallo dimidia b c deſcripti orbes ſe ſe inuicem contingunt. quod ſi minor ſit neq; contingunt: neq; ſecant. ſin maior omnino ſecant: atq; hæc ratio quæ de pyramide manifeſta: & demonſtrationes conſequens apparet. Intelligatur porro in quadrato a b c d pyramis uerticem habens e: ac ipſius comprȩhendentia baſis bifariam triangula æquilatera. erit autem a b. c d e pyramis dimidium octahedri. ſecetur latus unum unius trianguli a e bifariam in f & coniungantur b f. F. d æquales ergo ſunt b f d f & perpendiculares in a e. Aio quod qui ſub b f d angulus obtuſus eſt. Coniungatur namq; b d. & qa quadratum eſt a c. Diameter autem b. d. quod ab b d duplum eſt eius quod ab d a

p diffinitionem 11 elemẽto rũ

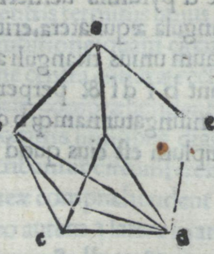
p 47. datorũ euclidis

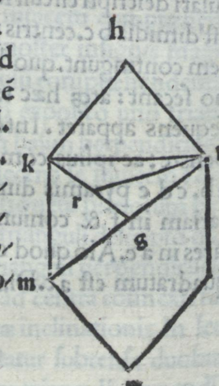

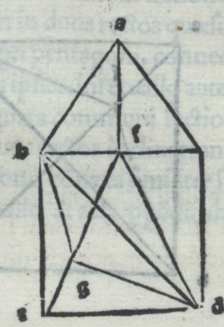
quod autem ab d a ad id quod ab d.f.habet rationem:ut paulo ante dictū est quã.d ad c. & quod ab b d.ergo ad id quod ab d f rationem habet quam octo ad tria. At qui æqualis d.f.ipsi f·b,quod ergo ab b.d.eorum quæ ab b f.F d maius est obtusus. ergo est qui sub b f d:& quia duorū planorum a b e.a d e secantium se inuicem.com munis sectio est a e:& ad rectos angulos ipsi utriq; planorum ductæ sunt.at b f.F d. compræhendentes obtusum:qui sub b f d.ergo angulus desinens est in duos rectos declinationis a b e.a d e planorum.Si itaq; detur qui sub b f d.datur etiam dicta de/clinatio quia igitur datur triangulum octahedri:& latus unun est octahedri ad:& ab ipso quadratum descriptum est a c.datur etiam b d quæ est diameter quadrati. Præ/terea etiam b f.F d.perpendiculares trianguli.Proinde etiam qui sub b f e angulus datur:descripto igitur quadrato a latere trianguli:ut a c:& coniuncta diametro:ut b d.Si centris b d interuallo trianguli perpendiculari circulos descripserimus secãt se inuicem in f. & ab f ad centra connexæ rectæ lineæ comprehendunt declinatio nem quæ sub b f d:quæ est desinens:ut dictum est in duos rectos declinationis pla/norum:& hic plane manifestum:ut utraq; b f.F.d est dimidia ipsa b d maior & ob hoc in fabrica instrumentali circulos inuicem inter se secare necesse est:ac ex demon stratione manifestum factum est:ut b d ad d f potentia rationem habet quam octo ad tria:dimidiæ uero b d potentia est quadrupla:& perinde ob hoc maior utraq; ef ficitur b f.F d dimidia b d:atq; hæc de octahedro.

p42. datorum euclidis

¶ At in icosahedro intelligatur pentagonum æquilaterum a.b.c.d.e:In hoc au/tem pyramis uerticem habens f.ut pote compræhendentia ipsam triangula æquila/tera:erit nimirum a.b.c.d.e.pyramis:pars icosahedri figuræ secetur latus unius tri/anguli f.c.bifariam in g.& coniungantur b.g.G.d.& quæ sunt æquales:& perpen/diculares facte in f.c.Aio quidem sub b.g.d.angulū obtusum esse.Ibidemq; est ma/nifestum:nam connexa b.d.obtusum subtendit qui sub b.c.d.pentagoni angulum quo maior:qui sub b.g.d.mino/res nanq; b.g.G.d.ipsis b.c.C.d. similiter eis:quæ ante hūc quod qui sub b.g.d.angulus desinens ẽ in duas iclinationis b.f.c.C.f.d. triangulorum hac data est data. Nam a latere trianguli icosahe/dri descripto pentagono con/nexa sub duobus lateribus sub/tensa pentagoni:quemadmo/

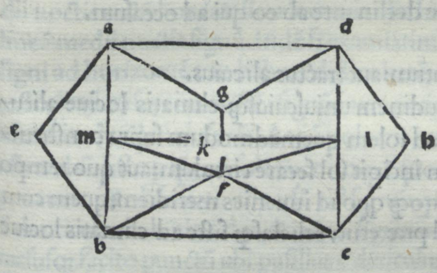

dum in descriptione b d date similiter etiam b g. g d perpendicularium triangulorum: datur etiã qui sub b g d: si eni centris limitibus sub duobus lateribus subtensa pẽtagoni: ut b d iteruallo triãguli ꝑpendiculari circuli scripserint secant iuicẽ: ut p g: & quæ ab. g. in b. d. connexæ rectæ lineæ cõpræhendent desinentẽ in duos rectos planorum inclinationis: & hic ex descriptione manifestũ ẽ quod utraq; ipsis b. g. G. d. maior est dimidia b. d. Esse autem etiam in instrumentali fabrica demonstrari. Intelligatur separatim æquilaterum quidem triãgulum h. k. l. At ab k. l. pentagonum describat k. m. n. x. l. & cõiungant m. l. & agatur ꝑpendicularis h. k. l. triãguli. h. o. ipa h o maior ẽ dimidia m. l. acta ab k. in m. l. ꝑpendiculari k. p. qa qui sub K. l. p. maior est tertia parte recti hoc est eo qui sub g. h. o. constituatur ei qui sub K. h. o. æqualis q sub p. l. r. Ergo p. l. perpendicularis ẽ æquilateri trianguli cuius latus r. l. proinde qđ ab r. l. ad id quod ab l. p. rationem habet q̃ d. ad c. Atqui maior K. l. q̃ l. r. quod ergo ab K. l. ad id quod ab l. p. maiorẽ rationẽ habet q̃ d. ad c. habet aũt etiã ad id quod ab h. o. quam d. ad c. ergo K. l. ad. l. p. maiorem habet rationem: quam ad h. o. maior ergo h. o. quam l. p.

¶ Sed in dodecahedro hoc modo intelligatur unum triangulum cubi a quo dodecahedrum describitur a. b. c. d. & duo plana dodecahedri a. e. b. f. g. G. d. h. c. f. hic inquam etiam data est inclinatio duorum pentagonum secetur f. g. bifariam in K. & ab K. ipsi f. g. ad rectos angulos agant in utroq; plano K. l. K. m. & coniungatur m. l. fateor primũ quod qui sub m K. l. angulus obtusus est: nam demonstratum est in tertio decimo elementorum libro aut status dodecahedri quod quæ ab K. perpẽdicularis acta in a b c d quadratum dimidia est lateris pentagoni: & perinde minor est dimidia m l & ob hoc qui sub m K l. angulus obtusus est simul quoq; demonstratum est. in

eodem theoremate quod etiam quod ab K l æquale est ei quod ab dimidio latere cubi: & ei quod ab dimidio latere pentagoni: & perinde eadem K l & K m æquales existentes maiores sunt dimidia m l ipso ergo qui sub m K l angulo dato desinens in duos rectos inclinatio erit planorum utique data. Quia igitur latus ipsius a b c d quadrati subtensa est duobus lateribus pentagoni. At qui datur pentagonum: datur ergo m l. Datur autem etiam utraq; m K. K l perpendiculares enim sunt a bifariam facta sectione sub duobus lateribus subtensa in parallesum ipsi lateris pentagoni ut f g datur ergo qui sub l K m desinens: ut dictum est in duos rectos quæsita inclinatione. Recte ergo in cõstructione dixit instrumentali quemadmodum oportet dato pentagono cõnecteresubtensam duobus lateribus: quæ æqualis fit lateri cubi & cæteris limitibus ipsius. Interuallo autem a bifariam facta sectione ducta perpendiculari in parallelum ipsi pentagoni latus: quemadmodum in descriptione K l ipsi K m descriptæ circumferentiæ: & a commissura circumferentiarum puncti ad centra connectere rectas lineas compræhendentes desinentem in duos rectos iclinationis planorum. Nam quod K l perpendicularis maior est dimidia m l dictum est ut in elementis hoc demonstratum est.

Insignis Philosophi Nicephori Astrolabi Ex positio Georgio Valla Placentino Interprete.

SI Astrolabi peritiam tenere uolueris ipsam hoc modo adito. Primum quærito in quot partibus solis sit cursus circulo omni per cæleste corpus ab astronomis in.360.partes distributo. At hoc pacto inueneris dextra manu capiendo astrolabũ a ligato in circulo eius fune sinistrumq; humerum ad solem conuertẽdo siste: ad quæuis astrolabum in te a parte ad quam regularium fo ramen sub structilli: quod etiam perpendiculũ appellatur. Col ligat cunctas ad superficiem impressas sphæras: & ubi inscriptæ sunt quadripartii or bis.90.partes: ac cũ uideris solis radium forinsecus introrsum ingredientem supernũ mediclinii f oramen: & e regione oppositum alterum inferius subire secareq; bifariã omnem impressuram illic rectam lineam obseruato: quotas partes regulari seu me diclinii extremum attingat: ac sicut id inueneris habere scito ita quoq; solem. Po stea si uelis scire: sit ne meridies nec ne rursus cape sicut instruximus astrolabũ: sisteq; ad solem: & considera rursus quotas partes contingat mediclinii extremũ: solisq; pe netrans foramina radius eumq; scribe numerum: & rursus siste: idq; crebro facito quo ad compereris mediclinii extremum peruenire trans quadripartii descriptas par tes cum id uideris rediisse in parte una: scito tum esse meridiem: & traducto quidem sole recense partes ab exortiuo horizonte declinante ab eo qui ad occasum.

De Latitudine climatum: aut tractus alicuius.

SImiliter si uelis cognoscere latitudinem uniuscuiusq; climatis locíue alicu ius cape tibi astralobum: sisteq; ad solem quemadmodum supra constitui mus: quo tempore meridianum incipit sol secare circulum: aut quo tempo re arietem: aut libram ingredi incipit: sistitoq; quoad inuenies meridiem: quem cum inueniris partes orbis annumera: quas sol præteriit: relictasq; siste ad climatis locíue latitudinem.

De Horis diurnis: & ex ortu: ac occasu diei.

s Imiliter si nosce uelis quota sit diei hora: & quota signi pars ascendere inci piat horizontem: nec nõ quando occidere incipiat: & quota ad uerticem centrũ incipiat: & quota eius aduersa ac e regione opposita: cape tibi astro labum: siste ad solem obseruando in quotis sit partibus: cumq; acceperis orbes: & de scriptum horas compræhendentẽ: & loci clima quod cogitas impressaq; duodecim signa habentem: exquirito aliquot signi partes tum sol sit prouectus: Ibiq; sistito: & deinde pone supra orbem horas continentem: nec non loci clima orbem ferentem signa: conuerteq; solis punctum ad exortiuũ horizontem: qui est in climatis circulo traducitoq; partium numerũ: quem sol in orbe præteriit iuxta in climatis circulo pa rallelos horizontis. Postea obseruato aduersum e regione signum in significato pun cto signi: quod ut prædiximus præterit: ac ubi comperies quota sit hora: deinde con sidera quota hora quo signo attigit exortiuum horizontem: ac si inuenias sit ne septi ma: aut octaua: plures ue: aut pauciores scito habere ad occasum & aduersum ipsius si gnum. Itidem obseruato inquot partes secet signum meridiani centri recta linea ac ita habere comperies: & e regione aduersum signũ unum ad centrũ noctis mediæ.

De duodecim

¶ De Duodecim domorum dominatibus.

DOmuum dominatus quos penetrant signa duodecim si uelis cognoscere quando incipiat penetrare unũ quodq; signum singulas domos capiendo astrolabum siste contra solem: & reperi in quota sit parte ad excelsissimam ab astronomis secti in 360. partes orbis, inde intuere horizontem quota signi alicuius pars hunc contingat. Ibiq; punctum notato. Idq; conuerte ad octo horarũ finem lineamq; considerato: quæ mediæ noctis centrum diuidue secet. Inueniesq; quota pars signi alicuius incipiat penetrare secundum domus dominatum. Inde cõuerte ipsum ad finem decem horaꝝ. Inde porro obseruato medii noctis lineam: comperiesq; quota pars signi alicuius incipiat penetrare tertium domus dominatum. postea considerato ex aduerso e regioneq; primo signum contingens horizontem ubi sit: & partes enumera. & quot in hoc habere inuenies: & aduersum ipsius signum quod primum dicebamus horizontem attingere. Illicq; punctum facito: uolueq; ipsum ad duarum horarum finem. Inspiceq; medii noctis lineam inueniesq; quota pars signi alicuius inceperit permeare quintum domus dominatum: nam quartus inuenietur quando in quattuor angulis existentes inueniuntur itidem uoluta eiusmodi punctum ad horaꝝ q̃tuor finẽ: inspiceq; medii noctis lineã inueniesq; quota hora aliquod signũ inceperit penetrare sextũ domus dominatũ. dein traducito q̃ his sunt aduersa ad alios domuũ dominatꝰ. sin a liena medii noctis nõ occiderit inueni exacti signi ptẽ qđ sit positio domini habẽtis signa duodecĩ accurate cõsideres medii noctis rectã lineã: & sicut iueneris illic habere signũ i eius ptibꝰ. scito ita habere p lineã medii noctis signũ. Itidẽ si examiatim uelis inuenire partẽ q̃ sublimitatẽ faciat signi ad horizontẽ: an habeat difficultatẽ: qđ nõ ad modũ sit indicati loci positio: custodi aduersuʒ eius existẽs signũ iuxta occiduũ horizontẽ: & cuiusmõi illius ptẽ iuenies: scito huiꝰ eẽ eiusmõi. At cũ uolueris iuenire horæ ptẽ quota sit totiꝰ horæ cape astrolabũ: sisteq; ipʒ ad solẽ: iuenitoq; i quota hora sit domini diuisi i 360 ptes. Ibiq; pmaneto: & obseruato aduersũ eiꝰ signũ: qđ tibi idicat horã: facitoq; illic pũctũ ubi ẽ denticulus habẽtis orbis duodecĩ signa: uolueq; punctũ aduersuʒ ad horæ pricipiũ rursusq; facito punctũ ubi pusillus ẽ dẽticulus: & uolue aduersũ pũctũ ad eiusdẽ horæ finẽ. & rursus punctũ facito ubi ẽ dẽticulus: & cõsiderato quotæ sũt horæ a puncto facto: qđ ẽ i horæ principio aduersum ad alterũ usq; punctũ facti quod ẽ aduersum in fine horæ. Inde porro cõsiderato quot ptes sũt a puncto facto quotcũq; fuerit aduersum ad horæ pricipiũ ad primũ usq; factum cũ sol est in sua sublimitate. deinde considerato quã habeat rationẽ hæ partes ad omnes partes quas denticulus præteriit. ac ut has habere inueneris ad totas partes: scito etiam horæ partẽ esse an hæ sint pars dimidia omniũ: & illæ dimidiæ: an hæ tertia pars: & illæ pars tertia: ita deinceps.

¶ Ad Scienda partis scrupula.

QVoniam parallelos quoq; ad quas partes traducimus: quas Sol permeat. est cum indagamus nec ueritatem satis integre consequimur: expedit ipsas quoq; nosce quo facias ubi oportet punctũ i parallelis quod ꝓ sole capimus. Si est i linea: ecce habes integrã ueritatẽ nostiq; quotæ sint horæ: sin extra lineã: uelisq; nosse ubi ponat punctũ quod in signo quod sol pmeat pro ipso põamus uoluẽdo punctũ ad lineã: & figendo pũctũ ubi est paruus denticulus orbis signiferi: rursusq; uoluendo id ad eius parallelũ & punctũ rursus faciendo ubi ẽ denticulus nu-

mera partes ĩpreſſas:q̃s duo cõpræhendũt puncta paruuli dẽticuli:ac ſi ſex ptes cõpræ hendũt duo paralleli:uelisq; ponere pũctũ ad duo qa duo dimidia ſũt ſex ptiũ:pone ẽt ip̃e dẽticulũ ad 3.dimidiã ptes q̃s cõpræhẽdit ſin dimidiũ ad dimidiã ſi 4.dimidia.ad 4.dimidiã atq; ita deĩceps.

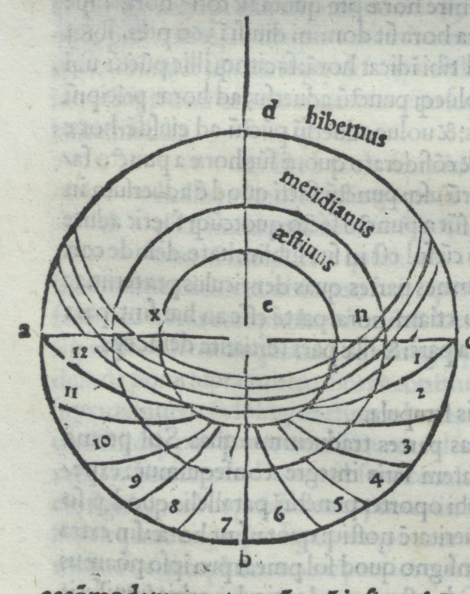
¶ Ad cognoſcẽdũ ĩ quo domus dominatu ſit plãetes.

CVm autẽ uis noſſe ĩ quoto domus dñatu ſit unus qſq; planetes a 12.domuũ dominatibus quos inueniſti cõſidera in quota ſigni parte ſit planetes idq; ſignũ ĩuenito iter 12.domuũ dñatus ĩſpiceq; an permeet in qua eſt planetes & traducito ipſum ĩtra domus dñatum:ſi non permeat ĩducito pone ipſuʒ domus do minatũ ſin domus dñatus eſt a pricipio domus dominatus quo ad princi piũ alterius domus dñatus C.ognoſcẽdũ hoc quoq; tibi eſt quod ſi planetes eſt ad partes 5.aut 4 aut minus prope angulum principii intra ĩpſum inducitur:ſin prope nõ inducitur.

¶ De nocturnis horis.

SImiliter ſi noſſe uelis noctu quota ſit hora:& quota pars ſigniẽ ad ſublimitatẽ cape aſtrolabũ ſiſte aut ad ſtellã quæ noĩatur cor Scorpii:aut ad cor Capricorni:aut ad cor Leonis:aut alibi ubi deſcriptiões in aſtrolabo & altero cõniuẽdo oculo appone alterũ foramini regularii ut uideas ex altero ſtellã e regione poſitã deĩde numera in quota parte eſt ab horizõte & illic ſiſte & quã ſigni ĩueneris partẽ ſeccare horizontẽ ſcito illã facere exaltationẽ. Hæc ip̃a hora eſt ubi ſol exiſtit horæ ãt ptẽ ut ĩuenias qua prius docuimus diſciplina cõperies ptẽ horæ diurnæ hicq; ĩuenies ſublimitatẽ uelis ĩuenire ẽt 12.domuũ dñatus & traductiões & ĩ ipſis uagãtes ſtellas ad ſua loca ſicut prius cõſtituimus.

¶ Gregoræ Nicephori Philoſophi de ſtructura Aſtrolabi de ĩſtrumẽti tympanis in q̃bus orbis differẽtia climata deſcribunt̃:quo pacto cõueniat deſcribere tres orbes hibernũ tropicũ & æqnoctialẽ & æſtiuũ tropicũ Georgio Valla Placẽtio Interprete.

EXterius cõceptaculũ qd tympana cõpræhẽdit ĩ q̃bus diſticta orbis terrarũ climata deſcribunt̃ hic cognoſcet̃ ſi cui curæ fuerit cõſtruer̃ mox Iam q̃ ĩ ipſis ſunt tympanis exaremus ĩ quouis igit̃ ipſorũ ſcribimus extra orbẽ ꝓportionalẽ hiberno tropico. Sit aũt exẽpli cã q̃ dicta ſunt ita.ut primo faciamus orbẽ hiberno tropico ꝓportionalẽ a b c d.circa cẽtrũ e binæ diametri ſe ĩuicẽ ſecãtes ad rectos angulos ad cẽtrũ e.a e c.& d e b diuidit̃q; orbis ibi ĩ quatuor q̃dripartia uſq; quaq; ĩterſe ĩuicẽ eq̃lia exacta habẽtia ptes nonagita deĩde capiamus ex a b q̃dripartio f b. ambitũ q ſit ptiũ 24.tãtũdẽ fere diſtat hibern⁹ circulus ab æquinoctiali capiẽdoq; ulnã extrorſus accõmodamus extremũ unũ ipſius ad F uel ad 24 ptem ab 2. Alterũ aũt extremũ ipſius ad c ubi cõtingit talẽ hibernũ circulũ ad libellaʒ obliqua diameter & qm̃ ita poſitũ

cubitum

cubitum contingit rectã diametrũ d e b notamus exacte contactũ puncto aliquo in g littera & cẽtro qdẽ e iteruallo aũt e g. scribimus circulũ æqnoctiali ꝓportionalem g h p K. ide rursus diuidimus ipsius g k. qdripartitũ i ptes 90. a quo rursus assumim⁹ g l circũferẽtiã q̃ sint partiũ 24. tantũdẽ.n. fere abest æqnoctialis circulus ab æstiuo. & capiẽdo cubitũ. rursus accõmodamus unũ ipsius extremũ ad l alteꝶ ad h. ubi con tingit talẽ æqnoctialẽ circulũ examinatim obliq̃ diameter: & qm̃ ita positũ cubitum cõtingit rectã diametrũ d e b. notamus attactũ ad libellã puncto aliquo i m littera & cẽtro qdẽ e. iteruallo aũt e m circulũ describim⁹ ꝓportionalẽ æstiuo tropico m n x. hoc utiq; facim⁹ ideclinãter ad aliaq; ĩtegra plana climatũ i quacũq; uelimus magni tudine.

❡ Traditio quomõ describere oporteat i tympanis circulos parallelos.

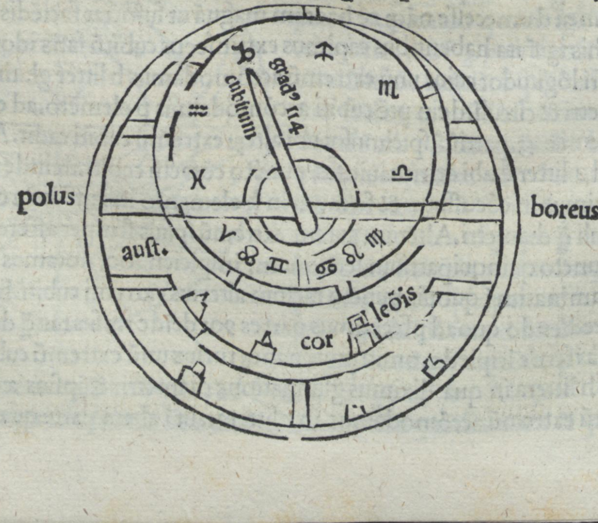
His igit᷑ ita exaratis ẽ deiceps memorãdũ: ut in dictis tympanis describẽdi sunt paralleli circuli uel diametri & cã qua ita fiãt. hoc pacto facimus æq nocti alẽ circulũ diuidimus nẽpe g h. p K. i 360. ptes ide cognoscẽdo ex re gula isigniũ ciuitatũ quã ptolemæus exposuit quot i orbe terraꝶ latitudie ab æqno ctiali ptes distat quotũcũq; cõtigerit qd᷑ uelimus clima describere auferim⁹ tantũdẽ ptiũ sectionẽ ex eqnoctiali circulo: dicat᷑ sane euidẽtiæ cã demus nos uelle ab uno ali quo plano describere dictorũ tympanoꝶ p byzantiũ clima: & qa ut uult qspiã facit paralleloꝶ iterualla sit i hoc qnquipartiũ ipsoꝶ iteruallũ: primũq; capiat᷑ ex h p. he micyclio æqnoctiali ambit⁹ h p. q sit ptiũ 43. nã tantũdẽ ẽt abest ab æqnoctiali p by zantiũ clima & 12. qdẽ omittat᷑ nũc qd᷑ neq; tractatu abolet᷑ quod sit admodũ breue Alioq qa ifiniti ĩtelligunt᷑ i terra climatũ paralleli ponat᷑ uelle nos describere clima i uentũ & ĩtegras habẽs ptes ab æqnoctiali distãtia nempe 43. neq; plus neq; minus & qm̃ qnquipartiũ posuimus i ꝑsentia esse stellaꝶ iteruallũ paralleloꝶ circuloꝶ icipien do a. p. notamus pũctis qbuspiã qnquipartia iterualla utriq; supne & iferne. hic.n. fa cere oportet pricipiũ ãnumeratiõis qnqpartiũ. sectionũ aut q̃liũcũq; & relinquẽdo ꝓpositi climatis ptes latitudinis ab p icipientis ad h usq; pueniẽtis: ut iã diximus 43. latitudinis p bizantiũ clima. Inde trãseundo rursus icipiemus a. p. sursũ ad sequẽtẽ par tẽ numerãdo qnqpartia segmẽta p æque quoad trãsierimus binas circuli diametros desup descẽdentẽ & obliq; secantẽ & occurremus r litteræ. fiũt nãq; ab p ad r usque qnquipartia segmẽta 36. ptes uero 180. addimus aũt ad huc ipsi d e b. diametro dein ceps alterã lineã d u. necesse nãq; eẽ hãc tam magnã ut sufficiat faciẽdis i ipsa debitis sectionib⁹. his igit᷑ ita habentibus capimus extrinsecus cubitũ satis idoneũ: ut possit cõmoda heri lõgitudo: cuius unũ extremũ accõmodamus h litter᷑ glutiniũ exactũ ob liquæ diametri & circuli. dein ptẽ cubiti accõmodamus p elemẽto. ad extremũ utiq; h p circũferentiæ 43. partiũ. ispicimusq; ubi alteꝶ extremũ cubiti cadit. At cadit in di ctã lineã ad s litterã ubi ẽt notauimus puncto cõtactũ cubiti. deinde unũ extremũ cubiti omittimus in cõcussum & firmum in h elemento in iam dicta conglutinatio ne tam circuli q̃ diametri. Alterum autem extremũ ipsius semper afferendo sistimus in quouis puncto quinquipartium sectionum: inspiciendoq; notamus semper in re cta linea examinatim i quouis puncto tactum alterius extremi cubiti. hocq; facimus semper ꝓgrediendo quoad pfecerimus partes 90: deĩde rursus tanq̃ de alio pricipio facimus silr̃ ia iferne icipiẽdo. omittimus nanq; rursus unũ extremũ cubiti icõcussũ & solidum in h littera in qua diximus glutinatione diametri: & ipsius æqnoctialis cir culi. At alterũ extremũ accõmodamus in r littera: aut i altera parte quæ K r circũferẽ

tiæ oppositis 43.ptib⁹.íspicim⁹q; ubi mediũ cubiti cadit:cadit uero í q elemẽtũ sup ne trãseũte recta linea:notamusq; in ipsa itegre cõtactũ cubiti puncto quopiá.deide iuxta supius dictũ modũ:uno quidẽ extremo cubiti semper in h posito littera:altero autẽ semp circũacto & pmutante in circũferentia æqnoctialis posita puncta qnqui partiũ sectionũ notamus:considerantes itegre p puncta quædã quẽuis cõtactũ quẽ contingũt superne transeuntis rectæ lineæ media cubiti quo ad terminauerimus par tes 90.illic nãq; íuenimus aliaꝝ ẽt 90.partiũ terminũ supne institutoꝝ:(ut dictũ est) Exin iterim uolumus parallelos describere circulos quærimus in supne penetrãte re cta linea s d e q b & mediũ itegre ipsius s & q íuenientesq; utimur ipso anticentro. Centro qdẽ ipsoꝝ medio iterualo aũt a medio usq; ad s aut q.idẽ .n. ẽ circulũ descri bimus a & maiorẽ aio parallelũ pportionalẽ horrizõti climatis q debet semp utrin q; contactus diametri secare ipsorũ k h qbus cõtingit itegre circulũ postea capimus rursus itegre supne qdẽ post s pũctũ nẽpe secudũ í linea punctũ. íferne ãt post q pũ ctũ aut secũdũ í línea pũctũ íbidẽ similiter & itegre:rursũ quærimus qđ iter hæc quo íuẽto utimur anticẽtro facimus secũdũ parallelũ circulũ priore minorẽ id ipsũ facien do ac pmutãdo quoduis pũctũ í recta linea supne & íferne.facim⁹ deíceps oẽs paral lelos circulos quoad paulatí coeũtes utrinq;:ut dictũ ẽ paralleli circulí cõcurrãt inuicẽ ad 90 ptes.illic.n.cõducti paralleli círculi sunt 18.at ex punctis signa 36.una oẽs uero partes 180.id nãq; 18.paralleli simplicẽ uim nõ habent:sed duplicem.nã per cõueni entia superne & inferne puncta hi fiunt & ob hoc 18.paralleli habent 36.quinquipar tia segmenta quod erat demonstrandum.

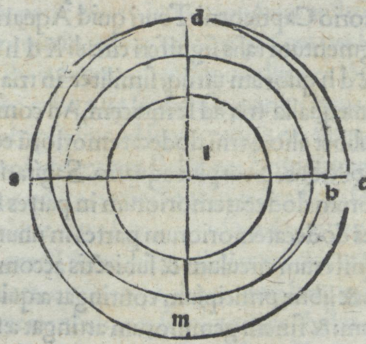
¶ Sciẽdũ qđ si p uigesimã partẽ describas parallelos fient tibi decem sin p 10:ptes 5.posteaq; descripseris horizontí parallelos:aut parallelos medío í singulis iclinatio nibus horizõtẽ pone lymbũ í exteriore regiõe hiberni tropici omissa quã dirimes bi nis parallelis p̃dictis:quodlibet aũt q̃dripartiũ diuides in.90.his peractis scribe etiã re liqua astrolabi tympana p differẽtes iclinatiões.

¶ De horaꝝ descriptiõe.

Orarũ notationẽ ita feceris diuidẽdi tres orbes hibernus & æstiuus & me ridianus sub horizõte í segmenta 12.æq̃lia & assumptis lineis ab hiberno a d æstiuum scribe ambitus cir culares per istructa puncta horꝝ uidelicet tri um circulorum:ubi diuisi sunt & his interiectas regiones notando describe primam & secundam atq;:ita deinceps ad duodecim usq; incipiendo ab occiduo horizonte.

¶ De horarum descriptione.

¶ Quo modo stellas in aranea oporteat collocare

¶ Quo pacto oporteat in instrumento construere araneam.

Oscere iā uidetur tēpus ut de paulo antedicta tympanorū loquamur ara n ea. Cū igit' araneā uoluerimus cōstruere capiemus tympanū in quo ipsam uelimus describere. describemusq; prīo ī ipso ut ī aliis tympanis tres orbes: binos tropicos: & mediū æquinoctialē. Oportet autem id esse multiplū: aut ad tympana alia habere crassitudinem quo si abradatur & expoliatur: ac in eo iprimat' quicq̄ possit sustinere. inde exacte considerando inuenimus medium ipsius 44. rectæ lineæ æstiuum circulum diuidue secantis delata ad æstiuum usq; circulum: & ipsi adiuncta ad quartum punctum. Est nāq; medium ipsius 44. rectæ lineæ x. & centro quidem x. interuallo autem d x. orbem describimus proporti nalem signifero k m h d. comprehendentem intra se totum æstiuum tropicum & attingentem ipsum in puncto uno m. capientem uero ipsum totum intra æstiuum tropicum & ipsum contingētem in puncto uno d. Partimur autem eiusmodi orbem per litteras k h. in duo inæq̄lia segmenta in qua linea in medio facimus foramen æquale tympanorum sectionibus: ut sol continet araneam & tympana, non dubium quin agamus hinc & illinc huiusce diametri alias lineas binas parallelos ei: ut hinc habeat latitudinem proportionalem ad consistendum & ad suscipiendum ad medium foramen. idem facimus & in duobus circulis exterioris inq̄ & circulum maximum ambientis quem hiberno diximus esse proportionalem & in signifero. ipsos enim duplicamus: ut habeatur sufficiens latitudo præter hibernum circulum ad partem exteriorem signiferum autem in interiore. Distribuimus igitur ut dicebamus per demonstratam lineam k h. talem ut ostendimus circulum in bina inæqualia segmenta in maius k d h. & minus k m h ut sit proportionale minus hemicyclium boreo hemisphærio signiferi ueluti a principio Arietis ad principium usq; libræ. maius autem proportionale australi hemispærio. Sphæra nāq; considens & imposita in sese & necessitate in plano descripta in hanc figuram deuoluatur necesse est: ut alterum quidem minus. alterum uero maius fiat cuiusmodi in tympanorum parallelis circulis factū est. Diuidimus autem talis circuli minus segmentum rursus in bina æqualia segmenta: quorum utrūq; rursus

in tria duodecima totius circuli: ut sit inæqualia quidem tria ad se inuicem. Compara mus quodlibet trium dodecatemoriorum cuilibet aliorum trium do decatemorioꝝ quæ æqualia e regione sint unum uni. Arietis namq; dodecatemorium æquale e regiõe posito dodecatemorio Capricorni Tauri quid Aquarii Cancri Pisciuꝫ. deide partimur rursus maius segmentum talis signiferi circuli K d h itidem in duo æqualia segmenta & ipsum K d & d h quorum utrũq; similiter in tria dodecatemoria totius circuli: ut sint hic quoq; inæqualia tria ad se inuicem. Ad comparatum quodlibet tri um dodecatemoriorũ cuilibet alioꝝ triũ dodecatemoriorũ eorum quæ e regiõe sint æqualia altera alteri libra piscibus. Scorpius aquario. Sagitarius capricorno. deinde partimur quodlibet dictorum dodecatemoriorum in partes seu gradus: ut hodie lo/ quimur 30. ut fiant omnes dodecatemoriorum partes in unum collectæ 360. Consti/ tuimus autem dictum signiferum circulum & subiectis accomodamus tympanis: ita ut circũacta aranea arietis & libræ principium contingat æquinoctialem tropicũ utro biq;. Aranea uero cancrum: & finem geminorum attingat æstiuo tropico principiuꝫ capricorni & finis sagittarii cõtingat hibernũ tropicũ quod oportebat demõstrare.

¶ Quo modo oporteat scribere in aranea quasdam hærentes cælo stellas.

CVm rerũ cælestium peritũ oporteat non solum interdiu horas inspicere ad solem perspectu: sed etiam ad stellas noctu existimamus oportere doctrinã aliquam inueniendaꝫ: qua facile & sine errore id obtineamus i aranea stel las quas uelimus describendo non certe plurimas, sed ex insignibus minus 12. ne si plu res fuerint subiectos parallelos occultent circulos tympanorum. Inuenerimus igitur ad id doctrinã tutissimã quæ est huiusmodi.

¶ De Cubito doctrina.

COnstituemus utiq; cubitum quempiam æquale dimidio tympanorum seu araneæ diametri quod sit eiusmodi: ut habere in extremo uno debeat fora men quod aliis foraminibus accommodetur in medio tympanorum pla/ ni quodam umbilico proportionali polo rectæ sphæræ septentrionali. Colligatur au tem tympanis in aranea quo in concussum cubiti unum maneat extremum & tuto al terum circũagatur extremum: circũacto igitur ipso in uno quopiam tympano tribus orbibus impresso: in quo uis astrolabo habente inscriptum æquinoctialem & binos tropicos inspicimus integre: ac notamus ipsum puncto: potius uero impressione qua piam ubi attingatur circulus æquinoctialis: deinde quod ab huiusmodi impressione ad extremũ usq; cubitũ contacto in circũductione omnifariã hiberno circulo parti/ mur imprimentes infere 24. partes inuicem æquales. totidẽ nãq; distat æqnoctialis ab hiberno tropico. præterea in alterutram deinde partẽ ab æquinoctiali ipressiõe ad punctũ usq; in circũductione contacti æstiui tropici diuidimus itidẽ in 24 fere partes totidẽ nãq; distat eqnoctialis circulus ab æstiuo tropico. facimusq; eiusmodi 24. ptes æquales qdẽ inter se iuicẽ: sed nõ æquales in alterutra ab æqnoctiali ad hibernũ usq; tropicũ. Verũ ꝓportionales suo interuallo: qm̃ neutiq̃ æqualia iterualla sunt ad utrã/ q; æqnoctialis i tali tympanorũ positione. quod aũt ab æstiuo tropico ad umbilicum usq; ꝓportionale ad septẽtrionalẽ usq; polũ sphæræ colligato tympanis cubito parti mur in 66. æquales quidem inter se inuicem: sed prædictis non æquales ut sit ibi to tum cubitum diuisum in 114. partes inæquales quidem inter se inuicem ut dictum est.

at rursus

at rursus æquales:si quis congruam spectauerit proportionem.

❡ Sic igitur concinato & reuoluto cubito cũ stellam quãpiam uoluerimus hærentium cælo operire posita aranea in debito per longitudinem loco signiferi necnon per latitudinem in utraliber parte eius in septẽtrionẽ:aut austrũ circũagimus cubitũ in signifero quoad inuenerimus in ipso quæsitam partem per longitudinẽ & inueniẽdo sistemus inconcussum ibi cubitum ostendendo illic per lõgitudinem absentiã stellæ poni oportere. Itẽ posito cubito ita iconcusso numeramus a signifero quotas canon instruit partes distare ab ipso siue ad septemtrionem siue ad austrum :& ibi demonstrabimus oportere poni absentiam stellæ per latitudinem.

❡ Sciendum quoq; hoc qđ ita circũacta aranea ĩtra signiferũ cõpræhensa parte demõstramus septẽtrionalẽ:at extra signiferũ usq; ad tympani conceptaculum australẽ ita nimirũ abradentes exacti & euoluẽtes stellas relictas araneæ ptes iperfectas eiicimus & relinquimus:tamen omittendo aliqua tanq̃ hemicyclia aut etiã plus minusue hemicyclio quod oporteat insidere ipsis glutinatas stellas. dimittendo nimirũ talia hemicyclia angusta quatenus locus patit̃:ne admodũ cõtegant orbes in plano tympanorũ descriptos. Est nimirũ aranea maximus & cõpræhensorius orbis signiferũ ip; & memorata orbis segmenta compræhendens:qui circulo linealiter uelut compræhendes in tympanis descriptum hibernum circulum.

❡ Nosse expedit quo res tota sit aptior quod nos adiecimus binas araneæ facimus descriptiones:in quarũ una lineatim exponimus orbes ipsos & solũ q̃bus aranea speciẽ facit:in altera uero araneam ipsam absolute ĩ qua maiori euidentia cubitũ descripsimus quo oportet metiri & describere stellas in locis idoneis demõstrando quomodo oporteat alligare araneæ unũ eius extremũ per interuenientem mediũ umbilicum ꝓportionalẽ polo septẽtrionali circũagendo ipsum orbe. describimus aũt p ip; etiam stellas aquilã quæ secundæ magnitudinis quæq; abest a signifero longitudine partibus qndecim a capricorno a signifero abest latitudinẽ in aq̃lonẽ partes 29. descripsimus quoq; & in altera parte cor leonis basiliscũ appellatũ qđ priæ magnitudis : b estq; longitudine ĩ signifero partes 14. leonis abestq; per latitudinem a signifero adaquilonem partes 10.

❡ Cum a tympano tribus orbibus ĩpresso cõstruimus araneam prio qđẽ ita ut ẽ planũ notãdo signiferũ:ut ãtecedẽs sermo lineatim demõstrauit. hoc ẽ cõpræhẽdẽdo in uno puncto attactũ etiã hiberno facimus ĩtra signiferũ p latitudinẽ & describunt̃ 12. signa partesq; ipsorũ:& qm̃ æstiuus circulus & duo reliq. Itẽ obseruati sunt ĩ plano tympani feci ad circũferentiã ipsius æstiui 12. pũcta multo examine diuidue distributa hoc ẽ ĩ uno ipsius q̃dripartio tria æq̃lia ĩterualla:atq; ita cubitũ nobis positũ ad bina pũcta 12. cõtingẽdo oĩa & mediũ ipsorũ centru ad cẽtrũ usq; æstiui. necessario itaq; ita posito cubito capiunt̃ ẽt bina loca signiferi ĩ q̃bus notauimus atramẽto sectiões duas. Ita igit̃ cõuersim faciẽdo:ut cũ cũctas sectiões 12 centrũ exactum æstiui:q ẽ & æquinoctialis & hiberni:qđ etiã polus uniuersitatis posterius constituat̃. cõtingit igit̃ inæqualitas signorũ: ut sit maius & minus segmẽtũ signiferi multo magis habere æqualitatẽ metiendo inuicẽ æqualiter signa in primo parallelo ꝓportionali horizõti hac de causa non per signa modo seccare oportet æstiuũ: ut dicebamus:sed etiã p partes: aut intripartia:aut in quinquipartia interualla iuxta instrumenti magnitudinẽ nempe in circumferentia æstiui:ut dictum est. ac idest huiusmodi.

ℭ Procli Diadochi Platonici Philosophi de Fabrica usuq; Astrolabi Georgio Valla Placentino Interprete.

Vm ad lunæ obseruatiões necnō stellaℊ hærentiū cælo utile Ptolemæus ꝓcudi docuerit in quito magnæ cōstructionis mathematicæ libro istrumentū nos quoq; septē orbiū Astrolabū putamus causa exponendū: eius plane fabricā: usumq; tradendo q̄ aptissime fieri a nobis potuerit: Differt itaq; Meteoroscopium ab Astrolabo huiusmodi: quatenus illo hæc quoq; possis augurari quæcūq; ꝑ ipsu; queas & plura alia quæ ad astronomiā capessendam utilia sunt: idq; orbium multitudine: quibus illud excedit. Nouem siquidem extruitur orbibus & maiore doctria comparatur. At ad prædictas obseruationes commode hic quoq; suffragatur Astrolabus: quem is quoq; monstrauit binos primum orbes constituendo: qui æquales habeant diametros facit utrūq; quadratu;. Est uero quadratus orbis qui in quattuor æquales diuisus est superficies. Vnam quidem extra conuexum. Alteram uero intra cauum: sed duas parallelos has contingentes per quas est circuli profunditas. Hos nimirum orbes cōnectit ut sese ad angulos rectos inuicem secent. hoc faciunt quando descripto orbe circa cōmune punctum æquales circumferentiæ circa cōmune punctum angulos subtenderint. Expedit sane ipsos ita cōcinare unius quidem cauam secando superficiem in dimidio profunditatis. alterius autem cōuexam. itidem etiam sectionum distantias in longitudinem æquales efficere: ita ut sibi accōmodatæ sese inuicem perfricent in unaq; fiant superficie labia sectionum extrorsus introrsusq; necnon huiusmodi absoluantur sectiones & per diametrum componantur. ita demum concinentur orbes duo ad angulos rectos: ut unus quidem sit in cōpactione totius instrumenti contra eum qui est per polos. Alter autem contra eclipticam sumatur: sitq; punctorum cōmunium. Alterius quidem per cancrum. Alterius uero per capricornum. Nam per hæc principia qui per polos est seccat eclipticam. postea capiendo alterum: quem struendo proportionalem ei q̄ est per polos distinguit quarta parte a cōmuni sectione circumferentiam: habetq; & reliqui circuli polum: ut eclipticæ hocq; punctum assequitur cylindrium excedens introrsum & extrorsum ipsum perforando punctum idq; per diametrum quo etiam in illud æquale & simile assequatur cylindrium & præterea per huiusmodi cylindria duos admittit orbes alios duobus circulis aliis. Alterum quidem forinsecus: ut cōmodo examine sua cauitate conuexo accōmodetur eius qui est per polos. Alterum uero intrinsecus: ut ad libellam suo conuexo ipsius cauitatem accōmodet: sitq; ambobus qui per polos medius: post autem concinationem quattuor orbium seccat signiferū in 360. partes hoc modo ad cōuexam quidem superficiem in dodecatemoria inscriptis inquam nominibus signorum dodecatemoriis. In profunditate autem ipsius latera æquo pariq; modo dodecatemoriis totam certam habeat crassitudinem ad interualla quinq; partium dimidium crassitudinis ad cauam superficiem ad interualla partis unius. ad dimidium porro idq; in caua superficie quoquo uersus parte una post id similiter astrolabum intus ita concinna: ut orbiculum accōmodes: alterum tenuem qui crassitudinem minorem habet: latitudinem uero necessario æqualem astrolabi latitudini: ut suo conuexo per longitudinem: ac latitudinem accōmodans illius cauitati ab

ti ab ipsa compræhendatur: moueaturq; sub ipso non excidens illíustemporibus. cir/
cum actus autem sine inpedimento ab illius caua superficie huic orbiculo binas con/
fictiones per diametrum adiicit æquales ad rectosq; angulos annuẽtes ad sese inuicẽ
& ad circuli centrum: & habendo meatus lucis ĩ medio: ut per ipsos fiat aspectus. quo
modo positionem esse conueniat circulorum & meatuũ memorauimus. Cũ igit᷑ per
duos orbes ĩstrumẽtũ describimus. his utiq; qnq; circulis quoꝝ ẽ intimus tenuis or/
biculus supra quẽ per crassitudinẽ diuisus astrolabus & supra hũc clíptica & q poloꝝ
& supra hũc foris eius q p polos cõparatus affabre astrolab⁹. His igit᷑ adiicit exduo
bus illis orbibus ĩstrumentũ: quod diximus per quod ĩ boream & austrum solis pro
gressus inuenimus: adiicit sumendo per conuexum extra astrolabum pentedecagoni
latus a puncto per quod fabricatum per polos in superficie inter media: & poli signi
feri: & per cancrum sectionis & per limitem huius lateris comparans cylindrium re/
ctum huicq; per diametrum alterum tantum fastigium utrũq; habens q̃ta sit crassitu
do foris astrolabi: & propterea binos orbes examinatim accõmodando dictis quiq;
orbibus quo eleuationes capiamus iuxta latitudines solis & lunæ transitus in duobus
circulis: ut prius: ex quinq; circulis ĩstrumentum moueatur circa æquinoctialis polos.
At bini astrolabi circa signiferi polos circumaguntur in longitudinem. Fabrica igit᷑
hæc astrolabi. at usus huiusmodi.

De usu Astrolabi.

ERigimus instrumentum in plano horizonti parallelo columella uidelicet
aliqua suffulta in meridiana linea. si solis uelimus capere distantiam circum
agemus circulum. qui per polos est: qui quartam habeat positionem ab ex/
timo ad tantum usq; quantum signifer sub hoc circumactus obumbretur per totam
suam cauam circumferentiam: idq; examinatim. Tum enim certum erit ĩ eodẽ esse
plano: ut in instrumento signifer ad solis signiferum habeat: maneteq; ipsius posi/
tione. proferemus etiam foras astrolabum quoad ipse fuerit in caua superficie imu/
nis a lumine cũq; id factum fuerit. hoc est cum pariter orbes obũbrarint per cauas
superficies capiendo ipsorum supra terram sectionem: partemq; signiferi ĩ qua sectio.
Secatur nãq; ut iam dictum est ĩ conuexa superficie signifer in partes suas hanc fate/
mur solem obtinere: cognito autẽ sole hoc modo quot partibus distat lunaq; existẽ
te supra terram inueniemus etiam eius distantiam intra astrolabum proferendo &
tenuem orbiculum quoad per fixiones: quæ sunt in tenui orbiculo ipsam perspicia/
mus oculorum altero: coniuncte altero. ne uario aspectu rectitudo perturbetur. ita de
mum: qualis sit eclipticæ in longitudine: qua distat sectio: facile erit dinoscere ex inte
riore astrolabo & signiferi facta supra terram sectione tempore iam dicti aspectus
& quot eclipticæ partibus distet ad septẽtrionem: aut meridiem in ad rectos angulos
circulo eclipticæ eadem intra astrolabum diuisione. Quanta enĩ inuenitur distantia
a medio astrolabi puncto ad mediam lineam cõmunis sectionis astrolabi & signife
ri: tanta etiam erit lunæ distãtia ad utrasq; eclipticæ partes. Distãtia uero lunæ sum/
pta interdiu a sole poteris rursus per canones partis inuentæ: qua distat in signifero
noctu luna: & stellas etiã perspicere. transferentibus nobis inter unum astrolabum
inquam spectare nos oportet, lucescentem stellam: eodem nãq; modo quo & lunæ
distantiam a sole huiusq; ad lunam distantiam possumus inuenire etiam supra terrã
non existente luna: Ratiocinantibus nobis ex canonibus quam habeant signiferi

partem apparens luna: stellaq; perfecta fit manifesta ad lunã ipsius distantia. Ita nãq; ipse Ptolemæus i septio magnæ cõstructiõis mathematicæ iuenit cor leonis p id tem pus habẽs leonis 2. dimidia ptis ab Hipparcho obseruatũ i trigesima cãcri parte capi endo qdẽ iterdiu a sole lunæ ad ipsum distantiã: noctu autẽ ratiocinãdo cursũ quẽ fe cit medium duoꝝ aspectuum luna interdiu in quã ubi ipsa perspecta: est & noctu ubi in corde Leonis. atq; ita inueniendo quot partibus ea stella distet a luna quã obtine bat perspecta stella quod rursus inueniens collegit quota parte distaret eclipticæ quæ in corde leonis stella ex distãtia cõpræhensionis lunæ: hæc deniq; fabrica hic ẽ astro labi usus. Hoc longe accõmodatissimum tibi erit instrumentum ad lunæ stellarumq; obseruationes: quas non possis nisi per lunam tenere quemadmodum apertissimẽ ipse docuit Ptolemæus.

¶ Proclus Astrolabus fæliciter explicit.

¶ Georgius Valla Placentinus Magnifico Artium doctori Iohãni Baduaro Veneto Patricio: oratori declarato ad Regem Hispaniæ Salutem dicit æternam.

CVm sint in mathematicis res multæ atq; perpulchræ Iohannes Baduare pluribus ac eximiis autoribus explicatæ demonstrataeq; uoluminibus lõge omnium pulcherrima de solis lunæq; magnitudine Samii Aristarchi tradi tio est: eam ob conciliatam pridem iter nos amiciciam latinam a nobis factam tibi destinandam esse censuimus: meæ erga te beniuolentiæ pignus immortale: quod iucundũ & pergratum fore habemus exploratum. Tum quod philosophus pitissi mus: mathematicaꝝ quoq; sis studiosus disciplinarũ. Tum ob quæstionũ nobilita tem altissimamq; indaginem: taceo autoris eximii doctrinam complurium insigni um philosophorum eximiis laudibus comprobatam. Proinde iam ipsum loquen tem Aristarchum doctissime inspicito philosophe. Valeq; æternum.

¶ Aristarchi Samii de Magnitudinibus & distantiis Solis & Lunæ Georgio Valla Placentino Interprete.

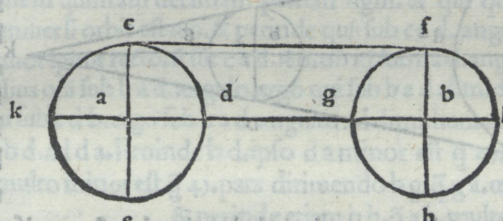
LVnam a sole lumen admittere terram puncti: ac centri habere rationem ad lunæ globum: Cum luna diuidua nobis apparuerit. uergere in nostrum uisum dispescendo opacum & lucidum lunæ maximum orbem. Cum luna diuidua nobis apparuerit. Tum ipsã a sole abesse minus quadripartio: quadripartii trigesimo. umbræ latitudinẽ lunarũ esse duarum. Lunam subtendere par tem signi quintamdecimam. Ratiocinio itaq; colligitur solis distantia a terra: lunæ distantia maior quidem q̃ octupla: minor uero q̃ uigesicupla: ob id quod de diuidua receptum est eadem porro habet rationem quam 19. ad 3. maiorem: minorem uero 43. ad 6. ob rationem inuentam circa distantiam ob id quod de umbra receptũ est & eo quod luna subtendat signi partẽ quintãdecimam.

¶ Duas sphæras æquales quidem idem cylindrus compræhendit: Inæquales autem

autem idem conus uerticem habens ad minorem sphæram : & per eadem centra acta recta linea: rectus angulus est ad utrunq; orbem: ubi contingitur cylindri uel coni sphærarum superficies.

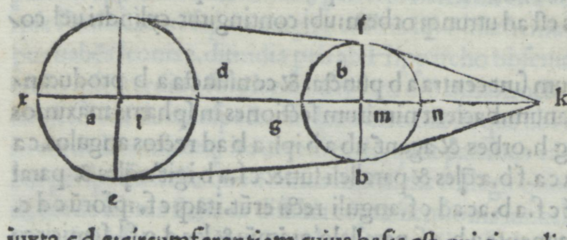
¶ Sint æquales sphæræ quarum sint centra a b puncta: & coniuncta a b producantur: & producantur per a b planum. Facient nimirum sectiones in sphæris maximos orbes faciant. igit̄ fiāt. c d e. f g h. orbes & agant̄ ab a b ipsi a b ad rectos angulos. c a e. f b h. & cōiungant̄ c f. & q̄a c a. f b. æq̄les & paralleli sūt: & c f. a b igit̄ æq̄les & paralleli sūt parallelogrāmū ergo ē c f. a b. ac ad c f. anguli recti erūt. itaq; c f. ipsorū c d e. f g h. orbes attingūt. sin aūt manente a b. a f. parallelo grāmū: & k c d. g f l. semicirculi compræhensi in idem rursus reuoluetur unde ferri inceperunt. ipsa k c d. g f l. semicirculi educentur per sphæras. sed a f. parallelogrāmum gignet cylindrum cuius bases erunt qui circa diametros c e. f h. orbes recti existentes ad a b. quod in omni permutatione maneant c e. h f. rectæ ipsi a b. nec dubium quin illatio ipsius sphæras contingat quandoquidē c f. per totā permutationē contingit K c d. g f l. semicirculos.

¶ Sint utiq; sphæræ rursus quarum centra sint a b inæquales maior cuius cētrum a aio sphæras ab eodem cono compræhendi uerticem habente in minorem sphæram coniungantur a b & producatur per a b planam faciet sectionem. in sphæris orbes faciat sectiones c d e. f g h. c d x. orbis orbe g f h. Proinde etiam ex centro c d e. orbis

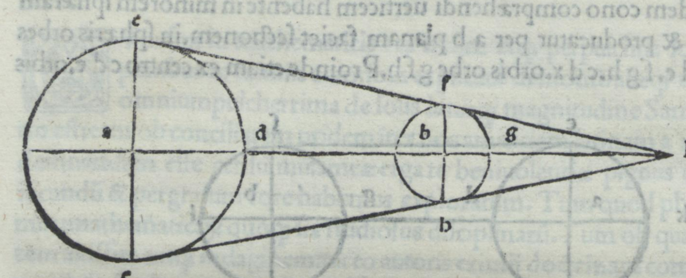

maior est q̄ quæ ex centro f g h. orbe. possibile nimirum est capere punctum ut K quo sit ut ex centro c d e. orbis ad eam quæ ex centro f g h. orbis. ita a K. ad g b. sit igitur captum K punctum & agatur K f. contingens f g h. orbem & coniungatur f b. & per a ipsi f b. parallelus agatur a c. & coniungātur c f. & quia est ut a K. ad K b. ipsa a d. ad b h. æqualis a d. ipsi a c. & b h. ipsi b f. est igitur ut a k. ad a b. ipsa a c ad b f. estq; parallelus a c. ipsi b f recta ergo est c f K. Estq; rectus qui sub a b f. rectus. ergo etiam qui sub K a c. attingit ergo k c. ipsum c d e. orbem. Agantur utiq; c l. f m in a b. perpendiculares. si utiq; manente K x. ipsa x c d. g f n. hemicyclia & ipsa K c l. K f m. triangula compræhensa in idem rursus reuoluentur unde ferri inceperunt x c d. g f n. hemicyclia conducentur iuxta sphæras. at K c l. triangulum : & K f m gignent conos quorum bases sunt qui circa diametros c e. f h. orbes recti existentes ad K l. axem. Centra ipsorum l m. & conus sphæras continget ad superficiem. quoniam etiam K f c. contingit x c d. g f n. hemicyclia iuxta omnem permutationem.

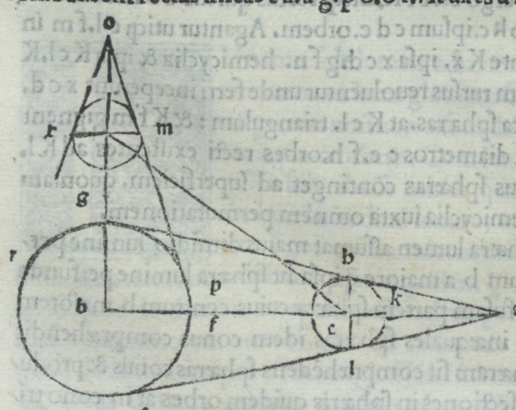
¶ Si sphæra a maiore q̄ ipsa sit sphæra lumen assumat maius dimidio lumine perfunditur. sphæra enim cuius centrum b a maiore q̄ ipsa sit sphæra lumine perfundatur cuius centrū a. aio lumine perfusam partem sphæræ cuius centrum b maiorem esse hemisphærio. Nam quia duas inæquales sphæras idem conus compræhendit uerticem habens ad minorem sphæram sit compræhēdens sphæras conus & producatur per axis planum faciet utiq; sectiones in sphæris quidem orbes at in cono tri-

angulum. faciat igitur i sphæris orbes c d e.f g h. in cono autem triangulum c e K. non dubium quin iuxta f g h. circumferentiam sit sectio sphæræ:cuius basis est circa diametrum f h.orbis pars lumine perfusa & sub sectiõe ea quæ iuxta c d e:circumferentiam cuius basis est qui circa diametrum c e.orbis rectus existens in a b.rectam lineam : etenim f g h.circũferentia lumine perfunditur sub c.d e. circumferentia.extrema si quidem radii sunt c x.e h.estq; in f g h.sectione centrum sphæræ b.proinde sphæræ pars lumine perfusa maior est hemisphærio.

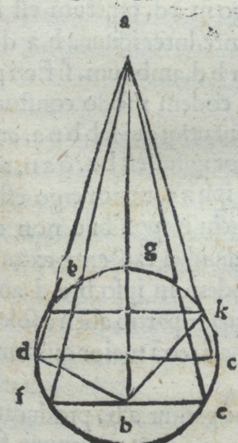
¶ In luna minimus orbis dispescit opacum & lucidum cum compræhendens conus & solẽ & lunã; uerticem habuerit ad nostrũ uisum. Sit noster uisus ad a solis autem centrũ b lunæ porro centrum cum comprehendens conus solem & lunam uerticem habuerit ad nostrum uisum c. cum autem minus d non dubium quin a c b. in recta sint linea. educatur per a b & d puncti planum. Faciet autem sectiones in sphæris orbes. at in conis rectas lineas. faciat in sphæra quoq; per quam fertur centrum lunæ orbem c d a. igitur centrum est ipsius. nam id supponitur:at in sole e f r. orbem: ut in luna cum comprætehendens conus solem & lunam uerticem habuerit ad nostrum uisum orbem h l. Cum autem non m n x. in conis autem rectas lineas e a. a g. p o. o r. At axes a b. b o. & quia est ut ex centro e f g. orbis ad ex cẽtro h K l. ita ex cẽtro e f g. orbis ad ex cẽtro m n x. uerum ut quæ ex centro e f g orbis ad ex cẽtro h l k. orbis. ita b a ad a c. ut aũt ex cẽtro e f g. orbis ad ex centro m n x. orbis. ita est b o. ad o d. & ut igit͛ b a ad a c. ita b o. ad o d. & distributim ut b c. ad c a. ita b d. ad d o. & e diuerso ut b c. ad b d. ita c a. ad d o. est q; minor b c. ipsa b d. centrũ. n. est a ipsius c l. orbis. minor ergo etiam a c. ipsa d o estq; æqualis h k l.

h K l. orbis ipſi m n x. orbi minor ergo eſt etiam h a. ipſa m x p aſſumptũ, pinde etiam circa diametrũ h l. orbis deſcriptus rectus exiſtens ad a b. minor eo q circa diametrũ m x. orbẽ deſcriptum rectũ ad b o. Cæterũ circa diametrũ h l. orbis deſcriptus rectus exiſtẽs ad a b. diſpeſcens eſt in luna opacum & luminoſum cũ cõpræhẽdes conus ſolem & lunã uerticẽ habuerit ad uiſum noſtrũ. at circa diametrũ m x: orbis rectus exiſtens ad b o. diſpeſcens eſt in luna opacum & luminoſum quando compræhendens conus ſolem & lunam non habuerit uerticem ad noſtrum uiſum: proinde minor orbis diſpeſcit in luna opacum & luminoſum quando compræhendens conus ſolem & lunam uerticem habuerit ad noſtrum uiſum.

¶ Orbis in luna diſpeſcens opacum & luminoſum indifferens eſt in luna maximo orbi ad ſenſum.

¶ Sit namq; uiſus noſter ad a lunæ uero centrum ad b & coniungantur a b. producatur q; per a b. planum: faciet utiq; ſectionem in ſphæra maximum orbem faciat e c. f d. in cono autem rectas lineas a c. a d. a f. ergo circa diametrum c d. ad rectos angulos exiſtens ipſi a b horizon eſt in luna opacum & luminoſum. aio nimirum indifferentem eſſe maximo ad ſenſum. agatur namq; per b ipſi c d. parallelus e f. & receptum ſit ipſi d f. dimidiam eſſe utranq; g K. g h. & coniungantur K b. K a. a h. b. d. & quia receptum eſt lunam ſub quinta decima parte ſigni ſubtenſam qui ergo ſub c a d. angulus uenit in quintam decimam partem ſigni. at qui quintadecima ſigni pars: ſignorum uniuerſi orbis eſt 180. & perinde qui ſub c a d. angulus uenit in 180. totius orbis quattuor igitur rectorũ ſũt c a d. 180. ob id ſub c a d. angulo ſunt 45. recto eſtq; ipſius dimidius qui ſub b a d. angulo. ergo qui ſub b a d. dimidii recti eſt pars: & quia rectus eſt qui ſub a d b. ergo ſub b a d. angulus ad dimidium recti maiorem habet rationem q̄ b d. ad d a. Proinde b d. ipſo d a minor eſt q̄ 45. pars & perinde etiam b g. q̄ b a. multo minor eſt q̄ 45. pars dirimendo b g. q̄ g a. minor ẽ q̄ 44 pars

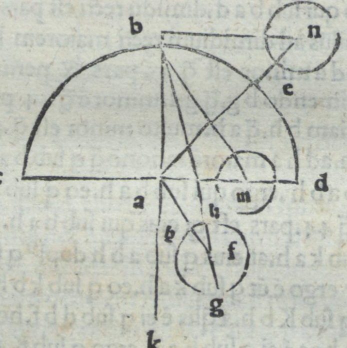

& perinde etiam b h. q̄ a h. multo minor eſt q̄ 44. pars hẽtq; b h. ad h a maiorẽ rationẽ q̄ q ſub b a h. ad eum q ſub a b h. ergo qui ſub b a h. eo q ſub a b h. minor eſt q̄ 44. pars eſt q; eius qui ſub b a h. duplus eius q ſub k a h. at eius q ſub a b h dupl⁹ q ſub k b h. minor ergo ẽ ẽt q ſub k a h. eo q ſub k b h. q̄ 44 ps. Verũ q ſub K b h. æq̄lis ẽ ei q ſub d b f. hoc ẽ ei q ſub c d b. hoc ẽ ei q ſub b a d. ergo q ſub K a h. eo q ſub b a d mĩor ẽ q̄ 44. ps uerũ q ſub b a d. recti ẽ 90. ps itaq; q ſub k a h. recto ẽ minor q̄ 3960. quæ autẽ ſub tãto angulo ĩſpecta magnitudo ſenſum effugit noſtri aſpectus eſtq; æq̄lis K h. circũferentia ipſi d f. circũferẽtiæ. inſup ergo magis d f. circũferentia ſenſum fugit noſtri uiſus ſi. n. cõiungantur a f. qui ſub f a d. angulus minor erit eo q ſub K a h. d ergo idẽ q d f eẽ exiſtiabiť. id ppea ẽt c. ip; e eſſe exiſtimabiť & pinde ẽt c d ad e f. effugiet ſenſũ. diſpeſciť ergo ĩ luna opacũ & luminoſũ effugitq; ſenſum maximo.

¶ Cum luna diuidua nobis apparet: tũ maximus orbis q iuxta diſpeſcẽtẽ ĩ luna opacũ & luminoſum ipſius uergit ad noſtrũ uiſum hoc eſt q iuxta diſpeſcentem maxi-

mus orbis & noster uisus in uno sunt plano. Nam quia diuidua existente luna appa-
ret dispescens luminosum & opacum lunæ orbis uergens ad nostrum uisum: & ipsi
indifferens qui iuxta dispescentem maximus orbis. cum igitur luna diuidua nobis
apparuerit tum maximus orbis qui iuxta dispescentem uergit ad nostũ uisum.

¶ Luna infra solem fertur diuidua existens minusq; quadripartio a sole abest: sit
namq; uisus noster ad a; solis autem centrum b & connectatur a b & producatur per
a b, & ce ntrum luna diuidua existente planum. Faciet utiq; sectionem in sphæra in
qua defertur centrum solis maximum orbem. Faciat igitur c b d. orbem & ab a ipsi
a b, ad rectos angulos agatur c a d. quadripartii igitur est b d. circumferentia. aio lu-
nam infra solem ferri & diuiduam existentem minus quadripartio abesse a sole hoc
est q̃ centrum est ipsius inter b a. a d. rectas lineas & d e b. circumferentiam. quod si
non sit centrum ipsius f inter d a. a l. rectas lineas & coniungatur b f. igitur b f. axis
est compræhendentis coni solem & lunam sitq; b f. recta linea ad dispescentem in
luna opacum & luminosum maximum orbem. Sit igitur maximus orbis in lu-
na qui ad dispescentem opacum & luminosum g h k. & quia diuidua existente
luna maximus orbis qui ad dispescentem i luna opacum & luminosum & noster
uisus in uno sunt plano. Coniungantur a f. ergo a f. in k g h orbis est plano estq; b f.
K g. h. orbi ad rectos angulos: & perinde etiam ipsi a f. rectus ergo est qui sub b f a.
angulus. atqui etiam obtusus b sub b a f. quod est impossibile. non ergo f punctum
in eo qui sub d a l. angulum loco est. aio nequidem in a d. nam si fieri possit sit m &
rursus coniungantur b m. sitq; maximus orbis qui ad dispescentem cuius centrum
m. hac ratione demonstrabitur qui sub b m a. angulus rectus ad maximum orbem.
At etiam qui sub b a m quod factu impossibile. non ergo in a d. centrum est luna
diuidua existente. Inter igitur a b. a d est. aio etiam inter b d. ambitum. si fieri pos-
sit intus ad n. eodem modo construatur demonstrabitur utiq; qui sub b n a. angu-
lus rectus. maior igitur est b a. q̃ a n. atqui æqualis est b a ipsi a e. maior ergo est a e.
q̃ a n. quod factu impossibile non ergo centrum luna diuidua existente extra erit

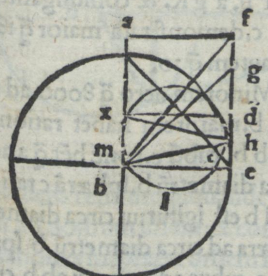
b e d. ambitum. itidem demonstrabitur quod nequidem in ipso b e d ambi-
tu intus ergo luna infra solem fertur & diuidua minor quadripartio abest a sole.

¶ Absentia qua sol abest a terra absentia qua abest luna a terra maior quidem est
q̃ deciocticupla minor autem uigesicupla.

¶ Sit namq; solis centrum a. terræ autem b. & coiungantur a b. producatur.
Luna uero diuidua existente centrum c. & producatur per a b & c. planum faci-
atq; sectionem in sphæra qua fertur centrum solis maximum orbem a d e. &
coniungantur a c, c b. & producantur b c. in d. erit sane per c. punctum cen-
trum lunæ diuidua existente rectus qui sub a c. b. agatur utiq; ab b. ipsi b a. ad
rectos angulos b e. & producatur b c. in d. erit itaq; d e. ambitus ipsius e d a. ambi-

tus

tus 30. receptum namq; est cum luna nobis diuidua apparuerit abesse a sole minus quadripartio quadripartii 30. & perinde etiam qui sub e b c. angulus rectus est 30. Compleatur utiq; a e. parallelográmum, & coniungatur b f. erit utiq; qui sub f b e. angulus dimidius recti qui sub f b e angulus bifariam b g. recta linea. qui ergo sub g b e angulus quarta pars est recti. atqui etiam qui sub b d e. angulus 30. est pas recti. ratio igitur qui sub g b e anguli ad eum qui sub d b e. angulum existentem 15 ad duo. qualium enim est rectus angulus 60. talium est qui sub g b e. 15. at sub d b e. duo & quia qui g e ad e h. maiorem habet rationem q̃ qui sub g b e. angulo ad eum qui sub d b e. angulum ergo g e. ad e h. maiorem habet rationem q̃ 15. ad 2. & quia æqualis est b e. ipsi e f. estq; rectus qui ad e ergo ab f b. eius quod est ab b e duplum est at ut quod ab f b. ad id quod ab b e. ita est quod est ab f g. ad id quod ab g e. ergo quod ab f g. eius quod ab g e. duplum est: sed m h. ipsorum K e maior est q̃ dupla & perinde ab f g. ad id quod ab g e. maiorem rationem habet m h. ad K e. & f g. igitur ad g e maiorem habet rationem quam 7. ad 5. & componendo igitur f e. ad e g. maiorem habet rationem q̃ 12. ad 5. hoc est q̃ 36. ad 15. Atqui demonstratum etiam g e. ad. e h. maiorem habere rationem q̃ 15. ad 2.

per æque igitur f g. ad e h. maiorem habet rationem q̃ 36. ad 2. hoc est q̃ 18. ad 1. ergo f e. q̃ e h. maior est 18. Atqui f e. æqualis est ipsi b e. nam quadratum b e. ergo ipso e h. maior est q̃ 18. multo ergo b h. ipso h e. maior est q̃ 18. At ut b h. ad h e. ita est a b. ad b c. ob triangulorum similitudinem. ergo a b. q̃ b c. maior est 18. estq; a b. quidem distantia: qua distat sol a terra c b. autem distantia qua distat luna a terra: distantia ergo qua distat sol a terra ea distantia qua distat luna a terra maior est q̃ 18. aio nimirum etiam minorem q̃ 20. agatur namq; per d ipsi e b. parallelus d K. & circa d k. b. triangulum circulus describatur d K b: erit utiq; eius diameter d b. quod rectus sit ad K. angulus & concinnetur b l. hexagoni & quia sub d b e. angulus 30. est rectus: & sub b d K. igitur 50 est recto. e diuerso igitur b K. ambitus 60. est totius orbis. est autem etiam b l. pars quælibet totius orbis: ergo l b. ambitus ipsius b K. ambitus 10. est; habetq; b l. ambitus ad b k ambitum maiorem rationem q̃ b l. recta linea ad b K. rectam lineam. ergo b l. recta linea q̃ b k recta linea minor est q̃ 10. estq; eiusdem dupla b d. ergo b d q̃ b K. minor est 20. ut autem b d. ad b K. a b ad b c. & perinde etiam a b q̃ b c. minor est 20. & est a b. quidem distantia qua distat sol a terra. at b c. distantia qua distat luna a terra minor est q̃ 20. atqui demonstrata est etiam maior q̃ 18.

℃ Quando sol deficit tum id conus comprehendit solem & lunam uerticem habens ad uisum nostrum. nam quia si defecerit sol per obiectum lunæ deficit inciderit sol in conum comprehendentem lunam uerticem habentem ad nostrum uisum: incidens autem: aut conueniet in ipso: aut superabit: aut deficiet. si igitur superauerit non deficiet totus: sed eminebit ipsius excedens. sin autem defecerit permanserit deficiens quoad præterierit deficiens. atqui totus deficit: nec perdurāt deficiens

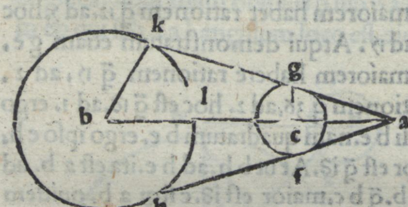
Nam id ex obseruatione manifestum & perinde neq; superarit neq; defecerit conue
niet ergo in cono & compræhendetur sub cono comprahendente lunam uerti-
cem habentem ad nostrum uisum.

¶ Solis diameter diametro lunæ maior est q̃ 18. minor autem q̃ 20.

¶ Sit noster uisus ad a solis autem centrum ad b lunæ porro centrum c. quando cō-
præhendens conus solemq; & lunam uerticem habuerit ad nostrum uisum: hoc est
quando a c b. puncta in recta fuerint linea & producatur per a c b. planum faciet se-
ctiones in sphæris maximos orbes ac in cono rectam lineam. faciat igitur in sphæ-
ris maximos orbes f g. K. l. h. at in conis rectas lineas a f h. a g K. & coniungantur
c g. b K. erit utiq; ut b a. ad a c. b k. ad c g. At b a. ipso a c. demonstrata maior q̃ 18.
minor q̃ 20 & b K. igitur ipsa c g. maior est q̃ 18. minor autem q̃ 20.

¶ Sol ad lunam maiorem habet rationem q̃ 5832. ad 1. Minorem uero q̃ 8000. ad 1.

¶ Sit solis quidem diameter a lunæ autem b a. ergo ad b. maiorem habet ratioñ
q̃ 18: ad a: minorē uero q̃ 8. ad a & q a ab a cubus ad eū q ab b. cubū c. rōnē hēt q̃ a ad
b. habet autē etiam quæ circa diametrū a sphærā ad circa diametrū b. sphærā c ratio
nem q̃ a. ad b est igitur: ut circa diame-
trum a sphæra ad circa diametrū b spæ
rā: ita q ab a. cubus ad eum qui ab b. cu-
bum. At ab a cubus ad eum qui ab b. cu
bum maiorem habet rationem q̃ 5832.
ad 1. minorem uero q̃ 20 ad unū & per-
inde sol ad lunam maiorem habet ra-
tionem q̃ 5832. ad 1. minorem autem
q̃ 8000 ad 1.

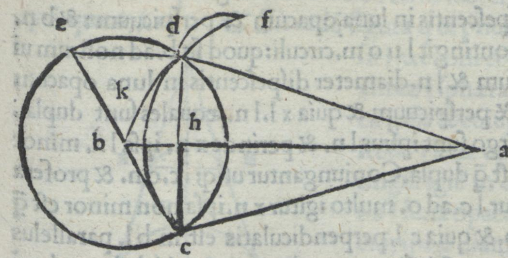

¶ Lunæ diameter distantia qua abest
centrum lunæ a nostro uisu minor qui-
dem est q̃ 2. 45. maior autem q̃ 30.

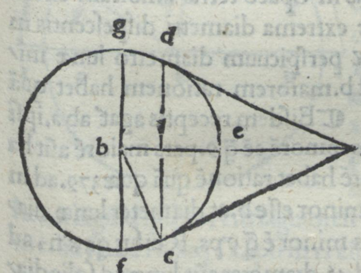
¶ Sit enim noster uisus ad a lunæ au-
tem centrum ad b. quando compræhendens conus solem & lunam uerticem ha-
buerit ad nostrum uisum: aio fore ut in propositione coniungantur nanque a b. &
producatur per a b. planum faciet nimirum sectionem in sphæra orbem. at in cono
rectas lineas faciat igitur in sphæra orbem c e d. in cono rectas lineas a d. a c. & con-
iungantur b c. & penetret in e. manifestum igitur ex prius demonstrato quod qui sub
b a c: angulus est dimidius recti 45. & eadem ratione b c. ipso c a. minor est q̃ 48.
multo igitur b c. ipso b a. minor est q̃ 45. pars estq; ipsius b c. dupla c e. igitur ipsa a b.
minor est q̃ duo 45. estq; c e. lunæ diameter b a. autē distantia qua distat centrum lu
næ a nostro uisu. ergo diameter lunæ distantiæ qua distat centrum lunæ a nostro
uisu minor est q̃ duo 45. aio utiq; etiam maiorem esse c e. ipsa b a. q̃ 30. pars con
iungantur nanq; d e. & d c. & centro quidem a. distantia uero a c. circulus describa-
tur c d f. & congrue in c d f. circulum a c. æqualis d f. & quia rectus qui sub e
d c. recto qui sub b c a. est æqualis. Atqui etiam qui sub b. a c. ei qui sub e c d. est
æqualis reliquus ergo qui sub d e c. reliquo qui sub h b c. æqualis æquiangulum ergo
est c d e triangulum a b c. triangulo. est igitur ut b a. ad a c. ita e c. ad c d. & mutuo ut
a b. ad c e. Ita a c. ad c d. hoc est d f. ad c d. sed quia rursus qui sub d k c. angulus 45.

pars est

pars est c d. igitur ambitus 180 pars est circuli & perinde c d. ambitus d f. ambitus 30. pars est habetq; c d. ambitus d f. ambitum minor existens quã d f. ambitus ad ipsum d f. ambitum minorem rationem habet q̃ c d. recta linea ad f d. rectam lineam. ergo c d. recta linea ipsa d f. maior est q̃ 30. atqui æqualis f d. ipsi a c: ergo d c. ipsa c a. maior est quam 30. & peride etiam c e. quam b a. maior est. atqui etiam demonstratum est etiam minorem esse quã duo 45.

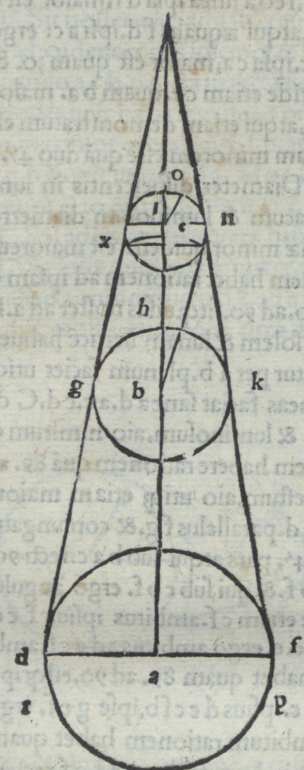

¶ Diameter dispescentis in luna opacum & luminosum diametro lunæ minor quidem est maiorem autem habet rationem ad ipsam q̃ 89. ad 90. sitq; uisus noster ad a. lunæ uero centrum b. quando compræhendens conus solem & lunam uerticẽ habuerit ad nostrum uisum: & coniungatur a b & producatur per a b. planum faciet utiq; sectiones in sphæra orbem in cono autem rectas lineas faciat sane a d. a c. c d. C d. igitur diameter est circuli dispescens in luna opacum & luminosum. aio nimirum ẽt c d. diametro lunæ minorem quidem esse: at maiorem habere rationem quã 89. ad 90. quod autem c d. minor sit diametro lunæ manifestum. aio utiq; etiam maiorẽ rationẽ habere quã 89 ad 90. agatur naq; per b. ipsi c d. parallelus f g. & coniungatur b c. erit rursus per eadem qui sub d a c. angulus recti 45. pars atqui sub b a c. recti 90. pars. & est qui sub b a c. angulus æqualis ei qui sub c b f. & qui sub c b f. ergo angulus recti est 90. hoc est qui sub f b e anguli 90. & perinde etiam c f. ambitus ipsius f c e. ambitus est 90. c. e. ergo ambitus ad e c f. ambitum rationem habet quam 89. ad 90. estq; ipsius c e b. ipse d e c. ipsius d e c f b. ipse g e f. ergo d e c. ad g e f. ambitum rationem habet quam 89. ad 90. habetq; d. c. recta linea ad g f rectam lineam maiorem rationem quã d e c. ambitus ad g e f. ambitum & d c. igit̃ recta linea ad g f. rectã lineã maiorẽ hẽt rationẽ quã 89. ad 90.

¶ Subtensa recta linea sub excepta in terræ obumbratione circumferentia circuli quo ferũtur extrema diametri dispescentis in luna opacum & luminosum diametro qdẽ lunæ minor est quã dupla. at ad ipsam maiorẽ habet rationẽ quã quæ 88. ad 45. At solis diametro minor quidem est quã nona pars sed maiorẽ hẽt rationẽ ad ipsam quã q̃ 22. ad 25. Verũ ad eam quæ ab centro solis acta ad rectos angulos axi. Cõiecta uero coni lateribus maiorẽ habet rationẽ quã quæ 379. ad 41.125. Sit nanq; solis centrũ in a. terræ aũt centrũ b. lunæ porro c perfecta existente eclipsi quẽ defectũ dicimus: & primo tota incidente in terræ obũbrationẽ & producat̃ per a b c. planũ: faciet utiq; sectiones in sphæris qdẽ circulos at in cono rectas lineas cõphendente solẽ & terrã, faciat in sphæris quidem maximos circulos d e f. g h K. l m n. ĩ obumbratione autẽ terræ circulũ p quẽ ferunt̃ extrema diametri dispescentis in luna opacum & luminosum x l n. In cono autem rectas lineas d g x.

f K n. axis autem sit a b l. non dubium quin a b l axis cõtingat m n. circulum propter obumbrationem terræ lunarum esse duarum certum diuiduecꝫ dirimi n. l x. ambitũ ab a b. axe: & insuper lunam primo incidisse in terre obumbrationem. coniungan-

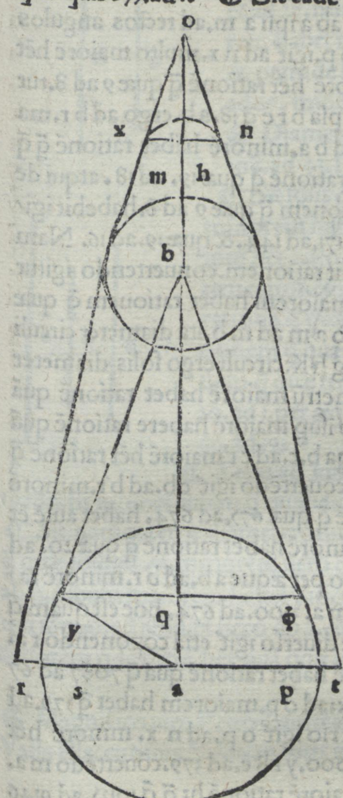
tur autem x n. n l. b n. l x. l n. igitur est diameter dispescentis in luna opacum & perspicuum: & b n. contingit l n o m. circuli: quod sit b. ad nostrum uisum & l n. diameter dispescentis in luna opacum & perspicuum & quia x l. l n. æquales sunt duplæ. ergo sunt ipsius l n. & perinde x n. ipsa l n. minor est q̃ dupla. Coniungantur uticꝫ l c. o n. & proferatur l c. ad o. multo igitur x n. ipsa non minor est q̃ b. & quia c l. perpendicularis est in b l. parallelus ergo est ipsi x n. æqualis ergo ẽ qui sub l x n ei qui sub c l n. angulus ac. est æqualis quidem n l. ipsi l x. at c l. ipsi c n. simile igit̃ est x n l. triangulum ipsi l n c. triãgulo. est igit̃ ut x n. ad n l. ita n l ad l c. Atq n l. ad l c. maiorem habet rationem q̃ quæ 89. ad 45. hoc est quod ab n l. ad id quod a b. l c. maiorẽ habet rationem q̃ 7321. ad 2025. & ab x n. igitur ad id quod ab n l. maiorem habet rationem q̃ 7321. ad 2025. & quod x n. ad l o. maiorem habet rationem q̃ 7321. ad 4050. habet autem & 7321. ad 4050. maiorem rationem q̃ 88. ad 45. n x. ad l o maiorem habet rationem q̃ quæ 88. ad 45. ergo extensa sub cõpræhendentibus in opaco terræ ambitum circuli in quo feruntur extrema diametri dispescentis in luna opacum & perspicuum diametro lunæ minor quidem est b. maiorem rationem habet quã quæ 88. ad 45. ℭ Eisdem receptis agat̃ ab a. ipsi a b. ad rectos angulos p a r. aio x n. diametro solis minorẽ eẽ q̃ 9. pars maiorẽ aũt habere rationẽ ad ipam q̃ q̃ 22. ad 225. at ad p r. maiorẽ habet rationẽ quã quæ 379. ad m o. 125. Nã quia demõstratũ est x n. diametro lunæ minor esse b. at diameter lunæ diametro solis mior ẽ q̃ 18. ps ergo x n. diametro solis minor ẽ q̃ 9 ps. Rursus qa x n. ad diametrũ lunæ maiorẽ habet rationẽ: q̃ quæ 88. ad 45. diameter aũt lunæ ad solis diametrũ maiorẽ hꝫ rationẽ q̃ q̃ 45. ad 3000. Nã qa lunæ diameter ad solis diametrũ maiorẽ hꝫ rõneꝫ q̃ q 1. ad 20 & cũcta q̃dragies & qnqes hẽbit ergo x n. ad diametrum solis maiorẽ rationẽ q̃ q̃ 88. ad 300 hoc ẽ quã q̃ 22. ad 225. agatur uticꝫ ab b. ipsi d e. orbẽ cõtingentes b y s. & cõiungant̃ y φ. & y a. erit uticꝫ ut diameter dispescẽtis in luna opacũ & pspicuũ ad diametrũ lunæ: ita y φ. ad diametrũ solis qđ idẽ conus cõpræhẽdat solẽ & lunã uerticẽ habentẽ ad nostrũ uisũ. at diameter dispescẽtis i luna opacũ & lucidũ ad diametrũ lũæ maiorẽ hꝫ rationẽ q̃ q̃ 89. ad 90. & y φ. igit̃ ad solis diametrũ maiorẽ hꝫ rationẽ q̃ q̃ 89. ad 90. & ut q y. igit̃ ad y a. ita y a ad a s. qꝛ sint paralleli s a y q. & y a. ad a s. igit̃ maiorẽ hꝫ rationẽ q̃ quæ 89. ad 90. multo ergo magis y a. ad a r. maiorẽ hẽt ratione q̃. q̃ 89. ad 90. & 2. ergo diameter solis maiorẽ hẽt rationẽ q̃ q̃ 89 ad 90. Atq demõstratũ ẽ ẽt x n. ad diametrũ solis maiorẽ hẽre rationẽ q̃ quæ 22. ad

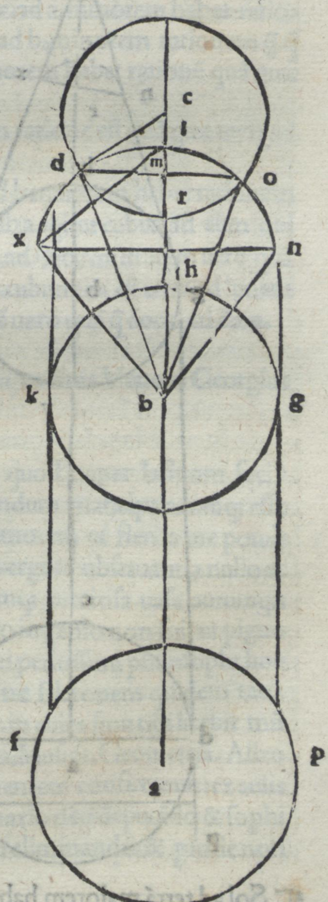
225. per

225. p æque multo igit' magis x n. ad p r maiorẽ hẽt rationẽ q̃ collectus ex 22. & 89. ad eã q̃ ex 90. & 225: hoc ẽ t k n s y g. & dimidia hoc est t h o 379. ad 41. r y g o.

¶ A cẽtro terræ ad cẽtrũ lunæ iuncta recta linea rectæ lineæ quã admittit ab axe ad centrum lunæ q̃ sub ea q̃ umbraculo terræ subtensa recta linea maiorẽ habet rationeȝ quã quæ 675. ad 1.

¶ Sit eadẽ figura q̃ & prius exposita & ita sit luna ut centrũ ipsi9 sit ĩ axe coni cõpræhẽdẽtis solẽ & terrã. sitqȝ c. at maximus ĩ sphæra circulus p o m. ĩ eodẽ plano ex istis cũ ipsis & cõiũgat' m o. ergo m o. diameter ẽ dispescẽtis ĩ luna opacũ & ꝑspicuũ. cõiungant' utiqȝ cõ/tingũt igit' m o p. orbẽ qa o m diameter ẽ dispescẽtis ĩ luna opacũ & ꝑspicuũ. & qa æq̃lis est x l. utraqȝ eniȝ ipaꝝ diameter ẽ dispescẽtis ĩ lũa opacũ & ꝑspicuũ: æq̃lis ergo ẽt x m l. ambit9 ipsi m l o. ambitui & x m. igit' ipsi l o. atq l o ipsi l b. æq̃lis ẽ & x m igitur æq̃lis ẽ ipsi l m & x b. eq̃l' ipi b l. qa b. pũctũ cẽ/trũ ẽ terræ & pũcti & cẽtri rationẽ hȝ ad lunæ sphæraȝ & o m p circulus ĩ ipso pla/no est ergo b m. ꝑpẽdicularis ẽ ĩ x l. est ãt etiã c m. ꝑpẽ/dicularis in b m. parallelus ergo ẽ c m. ipi x l. ẽ aũt etiaȝ parallelus si/mile ergo est l x s. triãgulũ ipsi m r c. triãgulo. est igit' ut s x. ad m r. ita s l. ad r c. atq s x. ipsi m r. est minor q̃ 2: qa etiã x n. ipso m o. mĩor ẽ q̃ 2. & s l. igit' ipso maior q̃ dupla. & piñ s r. ipso r c. multo minor est quã 2. ergo s c. ipsa c r. minor ẽ quã tripla. C r. ergo ad c o. maiorẽ hȝ rationẽ quã q̃ 1. ad 3. & qa est ut b c. ad c m. ita c m. ad c r. Atq b c. ad c m. maiorẽ hȝ rationẽ quã q̃ 45. ad unã: & c m: igit' ad c r. maiorẽ hȝ rationẽ q̃ q̃ 45. ad 1. hȝ ãt ẽt c r. ad c s. maiorẽ rõnẽ q̃ q̃ 1. ad 3. p æque igit' c m. ad c s. maiorẽ hȝ rationẽ quã q̃ 45. ad 3. hoc ẽ quã 15. ad 1. Atq demõstratũ ẽ b. ad c m. maiorẽ hẽre rationẽ quã q̃ 45. ad 1. p æque igit' b c. ad c s. maiorem habet rationem q̃ quæ 675. ad 1.

¶ Solis diameter ad terræ diametrum maiorem habet rationem q̃ quæ 19. ad 3. minorem uero q̃ quæ 43. ad 6.

¶ Sit nanq; solis qdem centrũ a terræ uero centrũ b. at lunæ centrũ c pfecta existẽte eclipsi hoc ẽ ubi a b c. in lineã rectã ponant᷑: & pducat᷑ p axem planũ faciatq; sectiones in sole qdẽ d f. circulũ in terra uero g. h K. ĩ obũbratiõe autẽ n x. ambitũ in cono rectas lineas d g n. f K x. & coniungant᷑ n x. & ab a ipsi a m. ad rectos angulos agat᷑ o a p. & qa n x. diametro solis minor ẽ q̃ 9. ps o p. igit᷑ ad n x. multo maiorẽ hẽt rationẽ q̃ quæ 9. ad 1. & cõuertẽdo q̃ m a. ad a r. maiorẽ hẽt rationẽ q̃ quæ 9 ad 8. rursus qa a b c. ipsa b c. maior ẽ q̃ 18. multo ergo maior ipsa b r ẽ q̃ 18. a b. ergo ad b r. maiorẽ hẽt rationẽ quã quæ 18. ad 1. e diuerso igit᷑ b r. ad b a. minorẽ habet rationẽ q̃ q̃ 1. ad 18. & cõponendo r a. igit᷑ ad a b. minorẽ habet rationẽ q̃ quæ 19. ad 18. atqui demonstratum etiam m a. ad a r. minorem habere rationem q̃ quæ 9 ad 8. habebit igitur per æque m a. ad a b. minorem rationem q̃ quæ 171. ad 144. & quæ 19. ad 16. Nam partes hoc pacto multiplicationibus eandem habent rationem. conuertendo igitur

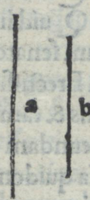

a m. ad b m. maiorem habet rationem q̃ quæ 19. ad 3. ut uero a m ad m b. ita diameter circuli ad diametrũ g h K. circuli ergo solis diameter ad terræ diametrũ maiorẽ habet rationẽ quã quæ 9 ad 3. aio ĩsup maiorẽ habere rationẽ quã q̃ 43. ad 6. & qa b. c. ad c r maiorẽ hẽt rationẽ q̃ quæ 675. ad 1. cõuertẽdo igit᷑ c b. ad b r. minorẽ habet rationẽ q̃ quæ 675. ad 674. habet autẽ ẽt a b. ad b c. minorẽ habet rationẽ q̃ quæ 20. ad 1. habebit ergo per æque a b. ad b r. minorẽ rationẽ q̃ quæ m a. 3500. ad 674. hoc est quam q̃ 6750. ad 337. e diuerso igit᷑ etiã cõponendo r a. ad a b. maiorẽ habet rationẽ quã q̃ 7087 ad 6750. & quia n x: ad o p. maiorem habet q̃ 579. ad 10000. e diuerso igit᷑ o p. ad n x. minorẽ hẽt rationẽ q̃ 10000. y r k e. ad 379. cõuertẽdo m a. igit᷑ ad a r. maiorẽ rationẽ hꝫ q̃ q̃ 10125. ad 9146 at hẽt r a. ad a b. maiorẽ rationẽ q̃ q̃ 7087. ad 6750. p æque igit᷑ hẽbit m a. ad a b. maiorẽ rationẽ q̃ cõpræhensus numerus sub 10425. & 7087 ad cõpræhẽsũ numerꝝ sub 9146. & 6750. hoc ẽ 15875. ad 5500. hẽt aũt etiã 15875. ad 15500. maiorẽ rationẽ q̃ q̃ 43. ad 37. & m a. igit᷑ ad a b. maiorẽ hẽt rationẽ q̃ quæ 43. ad 37. cõuertẽdo igit᷑ a m. ad m b. minorẽ hẽt rationẽ q̃ q̃ 43. ad 6. atqui ut a m. ad b m. ita est diameter solis ad diametrum terræ. ergo diameter solis ad diametrum terræ. minorem rationẽ habet q̃ quæ 43. ad 6. Atqui demonstratum est maiorem habere rationem quã quæ 19. ad 3.

¶ Sol ad terrã maiorem habet rationẽ q̃ q̃ 6859 ad 27. minorẽ uero q̃ 19507. ad 216.

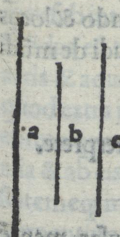
¶ Sit eim

ℭ Sit enim solis quidem diameter a terræ uero b. demonstratum est quod ut globus solis ad terræ globum ita qui ab diametro solis circulus ad eum qui a diametro terræ cubum quemadmodum & in luna & perinde quia est qui ab a. cubus ad eum qui ab b. cubum ita sol ad terram. Atqui ab a. cubus ad eum qui ab b. maiorem habet rationem q̃ quæ 6859 & ad 27. minorem uero q̃ quæ 19507. ad 216. nam a. ad b. maiorem habet rationem q̃ quæ 19 ad 3. minorẽ uero quã q̃ 43. ad 6. & perinde sol ad terram maiorem habet rationem q̃ quæ 6859 ad 27. minorem uero q̃ quæ 19507. ad 216.

ℭ Diameter terræ ad diametrum lunæ in maiori ratione q̃ q̃ 108. ad 43. In minori autem q̃ quæ 60. ad 19.

ℭ Sit solis quidem diameter a. lunæ b. at terre c. & quia a. ad c. minorem habet rationem q̃ 43. ad 6. e contrario igitur c. ad a maiorẽ hẽt rationẽ q̃ quæ 6. ad. 43. habet autem etiam a. ad b. maiorem rationem q̃ quæ 18. ad a per æque igitur ad b. maiorem habet rationẽ q̃ quæ 108. ad 43. Rursus quia a. ad c maiorem habet rationem q̃ quæ 19. ad 3. contra igitur c. ad a. minorem habet rationem q̃ quæ tria ad 9. Atqui habet a ad b. minorem rationem q̃ q̃ 20. ad 1. per æque igitur est ad b. minorem habet rationẽ quã quæ 60 ad 19.

ℭ Terra ad lunam in maiori quidem ratione est quã quæ 19712 ad 19760. in minori autem q̃ quæ 16100: ad 6859.

ℭ Sit namq; terræ diameter a. lunæ autem b. ergo a ad b maiorem habet rationem q̃ quæ 108. ad 43. minorem uero q̃ quæ 30 ad 19. & qui ab a. igitur cubus ad eum qui ab b. cubum maiorem habet rationem quam qui 19712. ad 19507. minorem uero quã qui 16000. ad 6859. ut uero ab a. cubus ad eum qui ab b. cubum: ita est terra ad lunam maiorem qdẽ rõnẽ hẽt quã quæ 19712. ad 19507: minorẽ uero quã q̃ 6000 ad 6859.

ℭ Magnifico uiro Petro Lauretano Patricio Senatorii ordinis Veneto Georgius Valla Placentinus Salutem dicit æternam.

T Imæi locri de uniuersitatis natura opusculum quod nuper latinum feci mus Petre Lauretane tibi potissimum destinandum mancipandumq; esse existimaui quo mutuum meum esse erga te amorem ut fieri a me potuit ostenderem. obseruaui te equidem semper. At cum mea erga te obseruantia nullo ac cedente testimonio haud quaq̃ posset innotescere. Cumq; preciosa uasa aurumq; quibus tu sane affluis mittere non possem: tua domo tuo ingenio non fuit ut pigno re digniore meum erga te animum aperirem: q̃ ut Timæi peritissimi philosophi hoc tibi liberalium disciplinarum dicarem sacrarium: quod ne Platonem quidem tantum inq̃ philosophum admirari: imitari: & sequi puduit. in cuius sinu tibi licebit mũdanæ fabricæ itueri rationes: quas Theologia. Arismetica. Musica. Geometria. Astrologia Physiologia: Ethicaq; humano generi exarauit: mentem confirmauit: ex auiis teneribris in ueritatis lucẽ pduxit mundi ortũ optimo maxĩo deo deputãdo & sophisticas sycophãtias strophasq; quorũdam philosophantiũ eliminando. & pinde non

fuerunt hæc mea quidem sententia ulli hoc tempore potius domui deputanda: q̃ Lauretanæ quando uirtutum omnium lauream gestat insignis. Nam ut Leonardi di ui marci nempe huius reipublicæ procuratoris patrui tui illustrem prætereeam sapi/entiam aliorumq; qui belli domiq; mirifico sunt honore decorati. Quid Anto/nio lauretano nostro dici potest in obeundis legationibus integrius? Quid in ma/gistratibus continentius? Quid in iudicando iustius: ad cuius doctrinam senatoriãq; maiestatem non una grauitatis: lenitatis: benignitatisq; laus accedit. Erectissimam uero ad omnem æquitatem atq; modestiam: omnẽq; laudem Venetiis & tam incly to senatu dignissimam mentem tuam satius mihi duco silentio prætereundam q̃ pau cis perstringendam. Non itaque iniuria hanc censui gemmam e græcia quidem de/uectam, sed tamen longe magis preciosam q̃ quæ ex penitissima arabia cognomen to fælice india ue apportantur tibi delegandam tuoq; scrinio consecrandã. Deniq; ne tecum iam pluribus agam: quam hoc tempore par esse uideatur: quando & locus erit suus ista mihi prosequendi accommodatior: ipsum iam Timæum audi de mũdi opificio disserentem.

¶ Aristarchus Samius fæliciter explicit.

¶ Timæi Locri de Vniuersitatis natura Georgio Valla Placentino Interprete.

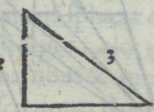
Timæus Locrus hæc profatus est cũctorũ duas esse causas. mentẽ quidem eorum quæ ratiõe & intelligẽtia admistrant. Necessi/tatem uero eorum quæ uis per corporum diffundit potestates. At quorum natura per se boni sit: deum nominari optimo/rumq; principium esse certum duxit. Quæ porro consequun/tur adiuuantesq; causæ sunt in necessitatem reduci. At simul om nia ideam: materiam sensilemq; ut horum germen. & hoc qui/dem esse semper ingenitumq; ac eorum quæ facta sunt exemplar. Quæcunq; in mutatione posita sunt tale namq; aliquid ideam dici atque intelligi. Materiam uero signaculum impressionemq; & matrem & nutricem ac procreatricem esse tertiæ es/sentiæ. ut pote simulacra in se se excipientem: & amq; impressam: hæc ipsa germi/na conficere. Hanc sane materiam sempiternam esse professus est: non utiq; immo/bilem. At informem per se se & figuræ expertem: omnem tamen formam admit/tentem. eam quoq; circa corpora partitam esse nec non naturæ alterutrius. Appel/lat uero materiam locum atq; regionem. bina igitur sunt principia: quorum unum forma maris ac patris habet rationem. Alterum materia fœminæ & matris. Terti/um porro est quod ex iis procreatum. Quæ cum tria sint tribus cognoscuntur idea quidem mente per scientiam. materia autem illegittimo ratiocinio nec dum recto depræhenditur aspectu: sed proportione dumtaxat. At germina sensu & opinatione prius q̃ igitur cælum foret ratione & intelligentia fuit idea atq; materia ac deus opi/fex melioris. Quoniam igitur quo antiquius quid obscurius est q̃ nouum: & inor/dinato præcedit ordinatum. probus cum sit deus intuens materiam suscipere ideã & alterari uarie quidẽ: sed iordinate censuit ipsam in ordinem agendã esse: ac ex inde/finitis mutationib9 ad definitũ q̃ddã deducendã esse. quo fierent corporum consonæ discretiões: nullãq; temerariã subirẽt trãsmutationẽ. Fecit igit hũc mũdũ ex uniuer/

sa materia

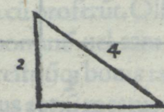
ſa materia. Ipſũ cõſtituẽs naturæ eorum quæ ſunt terminũ: qđ cũcta alia i ipſo cõclu dantur: unum: unigenitum: conſumatum: animatum: nec non rationalem quando/ quidem præcellunt quæ talia in animis & rationis expertibus: & globoſum corpus: alias ſiquidem antecedit globoſa figuras. Cum itaq; uoluerit opus optimum produ/ cere hunc deum fecit genitum: nunq̃ delebilé ulla de cauſa foris ipſum compactum deo ſi unq̃ ipſum cenſuiſſet diſſoluendum: ſed probi non eſt opus longe pulcherri/ mum interitui ſubſternere. perdurabit ergo cum ſit talis indebilis: indiſſolubiliſq; ac beatus. potentiſſimus autem eſt eorum quæ creata ſunt. quia de potentiſſimis exor/ tus eſt cauſis. non manuum exemplaria ſpectando confecit: ſed ideam & intellecti/ lem eſſentiam: in qua quod factum eſt conſertum pulcherrimum: & nulli indagatio ni obnoxium effectum eſt. At perfectum ſemper: præter ea quæ ſub ſenſum cadunt quod exemplum illud ipſius cuncta compræhendat in ſe ſe animalia: quæ ſub intelli gentiam cadunt nec quicq̃ aliud foris reliquit. quod ſit terminus abſolutus eorum quæ ſub intelligentiam cadunt. ſicut & hic mundus eorum quæ ſub ſenſum ueniunt. ſolidus eſt tangibilis & ſpectabilis terræ ſibi partem aſciuit igniſq; & quæ inter hæc aeris & aquæ. ex perfectis omnibus cõſtitit corporibus: quæ ſunt in ipſo uniuerſa. quod extra ipſum pars nulla relicta ſit. quo ſit integerrimum corpus uniuerſitatis. eorum quæ non intereant maxime ab interitu immune. neq; enim ſeorſum ab his alia & ab eis quæ intus. nam quæ optima connexa ſunt proportione ex æqua pote/ ſtate: neq; inuicem particulatim cohibent. neq; cohibentur: ut hoc quidem capiat in/ crementum: illud uero imminutionem. manet porro in ipſa concinnitate indiſſo/ lubili ratione præſtantiſſima. Trium namq; quorumcunq; terminorum cum etiam interualla eadem inter ſe inuicem conſtituta fuerint ratione tum medium numero æque definimus primo accommodantes ac tertium medio. at denuo etiam contra congruent locis & ordine. Verum hæc numerari non omni æquali poteſtate poſ/ ſunt. bene ſane habent quo ad figuram: quo ad motum: quatenus quidem ſphæra eſt ut pote ſimile ipſum ſibi. cunctas etiam alias figuras omnes ait generis conſimi/ lis poſſe progredi. Per circularem uero motum perpetuo reſtitui: ſola namq; ſphæra poteſt & concuſſa & mota in eodem componi ſpatio ut pote nunq̃ deficiens: ne quem alium capiens locum. ex medio ducta in ſphæram extremam æqualia eſſe ſci/ mus omnia. Leuiſſimum autem cum ſit examuſſim foris in ſummo mortalibus non eget inſtrumentis quæ ex uſu aliis ſunt animalibus attributa accommodataq; mun/ do animam in medio agglutinans extrinſecus operuit undiq;. ita ut ſe ex ſeſe ope riat. Temperationem ipſam temperans ex forma quæ ſub partitionem non cadit: & partibili eſſentia: ut ex his duabus una foret temperatio: cui ammiſcuit binas po/ tentias motuum principia quod eſſet eiuſdem naturæ: & quod alterius: quæ etiam mixtu difficilis eſt non facile ammiſcebatur. Rationes certe hæ omnes ſunt nume/ ris harmonicis concretæ: ut rationes particulatim ex ſcientia diſtribuerit: ne ignore tur ex quibus anima ac per quæ conſtiterit: quam non poſt eſſentias conſtituit cor/ poratas deus ut nos uerbis uſurpamus. Nam prius quod honore & poteſtate & tem pore antecedit. fecit antiquiorem unam detrahendo ex toto primam partem illa/ rum unitatum quattuor in decem & octo & tribus centeſimis. huius autem duplam & triplam facile dedit ratiotinari ſtanti primæ. Oportere autem ſcimus omnes cum plenitudinibus & ſeſquioctauis terminos triginta ſex uniuerſum fieri numerũ centũ & quattuordecim miliũ ac ſexcẽtorũ nonaginta quinq; ſuntq; diuiſiões huiuſmodi.

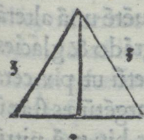
M 1 2 3 4 5 6 7
cccıↄↄxiiii. dcxcv. ccclxxxiiii. ccccxxxii. cccclxxxvi. dxii. dlxxvi. dcxlviii. dccxxviiii
8 9 10 11 12 13 14
dcclxviii. dccccxiiii. dcccclxxii. cMↄ xxiiii. cMↄ clii. cMↄ cccvi. cMↄ ccccl viii.
15 16 17 18 M 19 20 M 21
cMↄ dxxxvi. cMↄ dccxxv. cMↄ dccccxliiii. ccxlviii. ıı clxxxvii. ccxxxiiii. ıı dlxxxxii.
M 22 23 M 24 M 25 M 26 M 27 M 28
ıı dccccxvi ccclxxii. ııı ccccl vi. ııı dccclxxxviii. ıııı ccclxxiiii. ıııı. dcviii. v clxx-
M 29 30 M 31 M 32 M 33 M 34 M
xiiii. v dcccxxxii. ccıↄↄccclxviii. vı cxliiii. vı dlx. vı dccccxii. vıı. dcclxxvi. vııı
35 M 36
dccxlviii. vııı cccxvi. Rationis igitur animã hoc modo diſtribuit. Ad deum ſempi
ternum mens ſpectat ſola cunctorum ducem & horum productorem: ſed genitum
uiſu inruemur: mundumqꝫ huncce & eius partes quæcunqꝫ ſunt cæleſtes: quæ ſane
ætheriæ ſunt diuidue diſtributæ ut eſt unius & eiuſdem naturæ: & alterius. quorũ quæ
externa cuncta agũt quæ ſunt interna ab ortu in occaſum eamque per omnẽ motum:
quæ uero alterius interna a ueſpertino in matutinũ aſcendentia & ꝑ ſe ſe mota. Con
uertunť aũt per accidens eodẽ meatu robur habentia in mundo effluxum. qui uero ẽ
alterius meatus harmonicis rationibus diſtribuiť ut in ſeptem orbibus compacti ſint
quoꝝ lunæ unus terræ ꝓpinquiſſimus ob ambulans menſtruũ ambitũ attribuit. Alte
rum poſt lunã ſoli & annuo tempore eius peragit curſum. dein duo ſunt curſu pari
cum ſole mercurius & iuno: quẽ ueneris & luciferi plæriqꝫ omnes uocant ex multitu-
dinis omnis conſuetudine quæ ſacram aſtronomiam nequaquam ſapit: neqꝫ or-
tuum & occaſuum ueſpertinorum matutinorumqꝫ tenet ſcientiam. ea nanqꝫ ſtella
quandoqꝫ ueſpertina ſolem conſequens eatenus quatenus ſub eius luce non occulte-
tur: quandoqꝫ uero matutina ſi præceſſerit & præoriatur ante lucana lucifer appella-
tur ſæpe quidem fit par quæ ueneris & mercurii: quod æqualis cum ſole ſit curſus. at
non ſemper. cæterum multæ hærentes cælo ſtellæ. multæqꝫ errabundæ quatum om-
nes ſupra finientem præcurrentes ſolem magnitudine diem prænuntiant. Aliæ tres
Martis & iouis & ſaturni ſuas habent properationes inæqualeſqꝫ annos curſumqꝫ
peragunt: conuerſiones faciendo fulxiones atqꝫ occultationes: nec non defectiones
facientes feſtinas ortuſqꝫ & occaſus itemqꝫ fulxiones euidentes matutinas ac ueſper-
tinas conficiunt ad ſolem: qui diem elargitur ab ortu in occaſum means noctem ab
occaſu in ortum procurrens actus a meatu qui unius & eiuſdem naturæ eſt. annum
porro motu peculiari ac ſuo. Ex his motibus qui duo ſunt obliquum unum efficit.
proſerpens quidem per partem unam diurno tempore. Circumuolutus autẽ a globo
hærentium ſtellarum ſingulis cõuerſionibus noctem diemqꝫ. temporis haſce partes
conuerſiones uocant: quas deus cum mundo excoluit: neqꝫ enim ante mundũ erant
aſtra & perinde nequidem annus neqꝫ horarum ambitus: quas ortum metitur tẽpus
huiuſmodi: quod nũquam geniti temporis eſt ſimulacrum: quod æuum uocitamus
nam quemadmodum ad ſempiternum exemplar ex formali mundo hoc cælũ edu-
ctum eſt ita ad ſempiternum æui ſimulacrum hoc cum mundo tempus creatum eſt
terra in medio obfirmata deorum limes noctis & dux eſt occaſus & ortus gignens
per finientium defectiones: quæ uiſu & terræ defectione circumſcribuntur. eſt autẽ
omnium

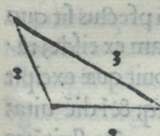
omniū intra cælū corporum antiq̄ſſima: nec tamen aqua ſeorſum a terra genita eſt: neqꝫ aer ab humore abeſt. At ignis ſolus ab humore & materia quā ſuccēdit nō pdu/rauerit. proīde oīum radix & fundamētū terra firmata ē in eodē momēto principia eoꝝ quæ gignunt̄ tāq̄ ſubiectū materia: ſed tanq̄ ratio formæ ſpecies a q̄bus ꝓducta ſunt corpora terra & aqua ignis & aer. hoꝝ ortus huiuſmōi omne corp⁹ ex planis cō ſtat. id aūt ex triangulis quoꝝ unū q̄dē rectāgulū iſoſceles ſemiq̄drāgulū. Alteꝝ i æq̄ liū lateꝝ habēs maiorē potētia triplā minimo q̄ in ipſo angulus.

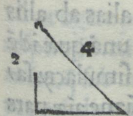
Tertiū recti ē duplus huius ē medius duo nāqꝫ triū hic ē q̄ aūt maximus rectus ſeſqualter ē medii. At triplus minimi: Cū hoc ſit triangulū ſemitriangulū ē æq̄lateri trianguli diuidue deſecta ꝑpēdiculari a uertice ad baſim i partes æq̄les. bina q̄dē rectāgula quoꝝ ſunt utriuſqꝫ: ſꝫ i quo duo latera q̄ circa rectū ſūt ſola æq̄lia at i quo tria oīa iæq̄lia. id ſcalenū uocitet̄. illđ porro ſemiq̄dratū prīcipiū cōſtituēdæ terræ ē: q̄dratū nāqꝫ ex iis ex q̄ttuor ſemiq̄dratis cōſtitutū. atq̄ ex q̄dratis gignit̄ cubus ſtabiliſſimū fundamen & ſedes omniū corpoꝝ cū ſex latera & octoangulos habeat ob hoc grauiſſima ac motu difficillima terra ē corpuſqꝫ i alia mutabile q̄đ cōmunicationē nō hēat ut certū ē cū alio triāguli genere. ſola nāqꝫ terra ſuū hēt elemētū ſemiquadratū. At hoc elemētū ē alioꝝ corpoꝝ ignis aeris aquæ ſexies nā/cōpoſito ſemitriāgulo triāgulū ex ipſis æq̄lateꝝ efficit̄ ex q̄b⁹ pyramis 4. baſes & æq̄les habēs āgulos cōpōit̄ ſpēs igniſqꝫ mobiliſſima & tenuiſſima. Adde etiā octahedrō. nā octo baſes & ſex angulos hēt. at ſex hēt angulos aeris elemētū. Tertiū icoſahedrū q̄đ baſes habeat uiginti & angulos duodeci aq̄ elementū i plurimas diuiſibile partes ēt grauius ē. hæc nimirū ab eodē cōflata elemēto i ſe iuicē cōuertunt̄. Verū dodecahedrū ſimulacrū cōſtituit uniuerſitatis ꝓximæ ad ſphærā accedēs. ignis certe ob partiū tenuitatē p cuncta penetrauit: aer p alia præter ignē aqua p terram. cuncta igit̄ ſunt plena nullū inane relinquētia: uniuerſitatis autem conuerſione pariter ducitur & uiciſſim ſublatum teritur citra ceſſatione; qualitate trāſmutata i ortū & occaſum deueniēdo hīs nimiꝝ

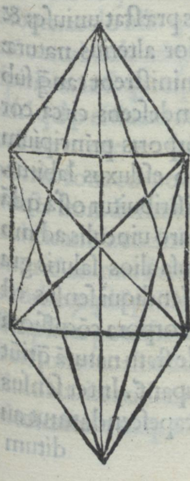

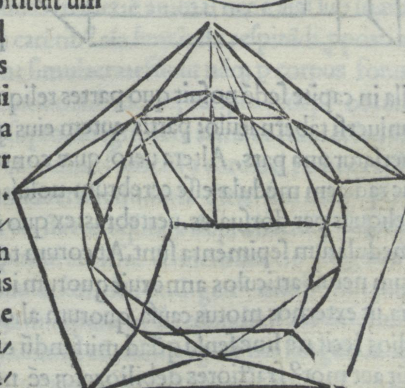

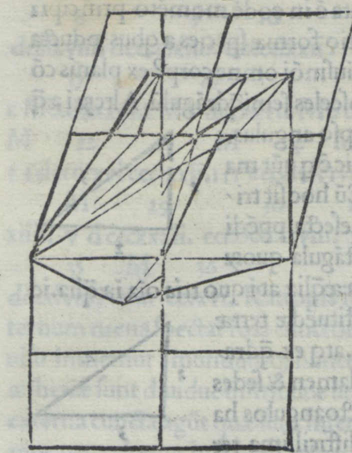

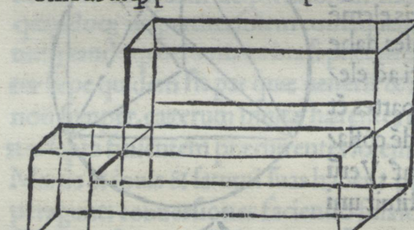
quinq; utens deus hũc cõstituit mundũ.ut sub tactũ pp terrã caderet & sub uisu; pp ignẽ:q̃ sunt extrẽa:q̃ aere & aqua ualidissimo uĩculo colligauit ꝓportiõe q̃ ipsa cõti-

nua posset cohibere.nã si colligatũ planu; mõ sit una satis fuerit medietas.At si solidũ binis opus ẽ medietatibꝰ binis ergo mediis bina extrẽa cõgrue rũt quo sit ut ignis ad aerẽ aer ad aquã:& aq̃ ad ter rã & uicissim ut ignis ad aquã & aq̃ ad terrã terra ad aerẽ & cõtra ut terra ad aquã aqua ad aerem & aer ad ignẽ uicissimq; ut terra ad aerẽ aq̃ ad igne; & qm̃ ui æq̃lia sũt oĩa.ratiões quoq; ipsoꝝ i æqui librio sunt unus nimiꝝ hic mũdus perito uinculo cõstat ꝓportionali. Veꝝ quodlibet q̃ttuor corpo rũ multas h; spẽs ignis qdẽ flamã & lumẽ & fulgo rẽ ob iæqualitatẽ.q̃ i ipsis sunt trianguloꝝ hac de cã aer quoq; unã qdẽ purã & sudã:alterrã uero hu mectã & nubilosam.nec nõ aqua fluẽtẽ unã alterã cõcretã cuius modi nix & pruina:grãdo & glacies

hũidu; nãq; fluẽs:ut mel oleũ.At concretũ ut pix.cera cõcretæ species sunt aliæ fusibiles Aurũ argẽtũ æs stãnũ plũbũ.cassiterus. Frãgibiles aliæ.sulfur.bitumẽ.nitrũ sal.alumẽ.lapides unius generis,post mũdi cõstitutio- nẽ mortaliũ ortũ animaliũ ꝓduxit:quo pfectus sit quo absolutũ hẽret simulacrũ.hũanã igit̃ aiam ex eisde; ra- tionibus atq; potestatibus tẽperatis diuidẽdo natura alterabili distribuit quæ excipit

ipsum iexercẽdo:moribũdaq; & i diẽ uita; agẽtia tribuit animalia.quoꝝ aĩas fluitãtes iduxit:alias a luna:alias a sole: alias ab aliis erraticis i alterius parte,præter unã quæ idẽ põt quã parti iseruit rationali simulacꝝ sa- pientia iperiosis populis.nã hũane aiæ pars una rõnalis ẽ & itellectilis altera ratiõis ex- pers & stulta.Rationalis præstat uniusq; & eiusdẽ naturæ ẽ.at deterior alterius naturæ illa in capite sedẽ posuit quo partes reliquæ aiæ & corporis ei sũministrent tanq̃ sub uniuersi tabernaculo: partis autem eius quæ expers rationis excandescens circa cor uersatur una pars. Altera uero quæ concupiscibilis circa iecur corporis principium ac radicem medulæ esse cerebrum uoluit in quo principatus a quo effluxus labitur. reliquus per dorsuales.uertebras:ex quo in sæmen rationemq; distribuitur ossa qdã medularum sepimenta sunt.At eorum tegumen & inuolucrum caro uinculis ad mo tum neruis articulos annexuit quorum internos alios fouendi causa alios salutis gra tia.ut externos motus causa.quorum alios esse attributos loco sapiendiqui sensus est alios fecit ne sine sensu qd̃ad mittendũ excidat:aut qbus patiẽtia corpora cõcussiora sũt aut motꝰ fractiores debilioresq; eẽ necesse ẽ. Quicũq; igit̃ de statu naturã q̃tiũt sunt dolores:ut qcunq; sese ad eam conuertunt uoluptates nuncupant̃. Inter sensus omnes uisu nobis tribuit deus ad cælestia inspicienda scientiãq; capescendam:ut au

ditum

ditum produxit ad ſermones & modulatus concipiendos: quo qui homines naſcen
tes caruerint nequidem loqui poſſunt: & pinde non iniuria hunc ſenſum ſermoni fi
nitimũ eſſe perhibẽt. qcunq; corpoꝝ langores nominant̃ ex tactu nomenclatura;
conſequuntur ut examina locũ. tactus nãq; uitales iudicat poteſtates. Caliditatẽ: fri/
giditatẽ: ariditatẽ: humiditatem. leuitatẽ: aſperitatẽ: ſimilitudinẽ: referentia: reſpon/
ſantia: molia: dura. At grauia & leuia tactus quidẽ p̃iudicat: ſed ratio definit quæ ad
mediũ: & quæ a medio nutu ferunt̃. dehorſum aũt & mediũ idem ait. nã ſphæræ cẽ
trum idem eſt quod infra. quod ultra ipſum ad extremũ uſq; ambitũ ſupra. Calor igi
tur partibus tenuis & corpoꝝ diſtinctor eſſe uidet̃. frigiditas craſſa partibus & mea/
tuũ cõpletrix quæ de guſtu tactui aſſimulant̃ nẽpe concretiõe & diſcretione: Rurſus
quæ ad meatus ptinent diducit figurationibuſq; uel acria uel leuia eliquantia & ſtrin
gentia linguæ, apparent acria. quæ mediocriter ſtringunt ſalſa. At quæ ſuccendũt &
carnẽ diffluere compellunt acuta. Contraria uero leuia & dulcia ſuccũ proferũt. Olfa
ctus ſpecies ob meatuũ anguſtias non ſunt ſeductæ: qui ſolidi diſponunt̃ uel tam q̃
conciliant̃ & diſtinguuntur marcoribus & cõcoctionib⁹ terræ terreſtriũq; bonis tæ/
triſq; odoribus. Vox eſt ploſus in aere per aures ad animã effigiatus auriũ meatus ſe
cedendo ad iecur uſq; penetrans in his flatus cuius motus auditus eſt. locis autẽ audi
tus. qui celer ſonitus: acutus qui uero tardus: grauis q mediis inter utrũq; menſurã om
nem reſpuunt: & qui multi ac effuſi in gẽtes: pauci uero & coacti exigui. qui ad ratio/
nes inſtructi ſunt muſicas modulabiles q inordinati & rationis expertes amodulatu
& harmonia abſunt. Quartũ genus eorũq; ſub ſenſum cadunt, per quã multiforme
ac maxime uariũ: ſpectabilium dicitur in quo colores uarii & colorata ĩfinita. primi
tñ colores quattuor. albus niger fulgẽs: puniceus. Cæteri nãq; ex his gignunt̃ a mixtis
albus igit̃ uiſum diſcutit: ut niger cõtrahit; ſicut calor tactũ diſſipat. at frigus põt col/
ligere: acror guſtũ colligit ut acor uim dirimẽdi agnatã hẽt. Foueri aũt flãtiũ aialiũ;
tabernaculũ: nec nõ cõtrahere nutrimẽta p uenas digerẽdo ĩ totũ ĩcremẽtũ p deflu/
xũ ut agere p uehicula humecta ſub flatu q diſſipat. ipſa ĩ extrema uſq; deferẽdo. fitq;
reſpiratio. cũ ĩ natura. nuſq̃ ſit inane. Influẽs aũt ac hauſtus aer p eo ẽ q effluit pſpira/
mẽta. q̃ ſub uiſum nõ cadũt q̃ hũiditatis exptia uident̃ q̃dã quoq; ab naturali abſum
pta caliditate. ut igit̃ abſũpto par fomẽtũ reparet̃ ĩſtauret̃q; neceſſe ẽ niſi dicas exina
nitiõem eẽ qđ ſane fuerit alienũ neq; eni refluus euadet: ẽ animal nec ẽ aial ſub inani
tabernaculo ſiľia quoq; q̃ faciũt ĩſtrumẽta in carẽtib⁹ aia ſunt iuſta reſpirãdi pportio
nẽ cucurbitula nãq; & electrũ reſpiratiõis ſunt ſimulacra: effluũt nãq; p corpus foras
ſpiritus. ac ſi qs reſpiratiõibus os ac nares admouerit. Inde tãq̃ euripus ĩ corp⁹ obtun
dit̃ qđ p effluxus retẽdit̃ cucurbitula qdẽ abſũpto. ab igni aere attrahit hũorẽ: helec
trũ uero excreto ſpiritu ſimile reſumit corp⁹. at omne fomẽtũ a cordis ẽ radice. qđ
uẽtris fons corpori ĩducit̃ ac ſi plus fluitãs maduerit redũdãtia dicit̃ ſim min⁹ ph/
thiſis hoꝝ definita pubes ẽt in ipſa effluxus & ĩ fluxus eq̃litate depræhendit̃ ſolutis
ædificatiõis cõcinitatibus ſi nõ amplius ſit ſpiritui acceſſus fomentũue nõ ſuggerat̃
morit̃ animal facta q̃ multa uitæ mortiſq; cauſæ ſunt: ſed unũ gen⁹ morb⁹ nõiatur
morboꝝ qdẽ prĩcipia primaꝝ ſunt potentiaꝝ diſtẽperãtiæ ſi redundarit aut defecerit
ſimplices potẽtiæ caliditas: uel frigiditas uľ hũiditas uľ ariditas poſt has ſanguinis cõ
uerſiones ac alterationes ex differentia cauſaq; carnis eliquatæ uitioſitates ſi ex muta
tionibus in acidum uel ſalſum uel acre ſanguinis conuerſiones aut carnis fiant eliqua
tiones: bilis nãq; & pituitæ ortus hinc eſt ſucci morboſi & humorum putredines ob

ſcuræ quidem quæ non in imo difficiles quarum in oſſibus ſunt principia remedium reſpuentes ex medula ſuccenſæ morborum poſtrema ſunt flatus biles pituita hæc ſi aucta & fluitantia in loca aliena atq; regiones íportunas irrumpant cum enim regionem occupant alienam cognatam ſibi relinquendo tum corpora malo ſuccumbunt: & in eadem hæc reſoluuntur. ac corporis quidem langores huiuſmodi & ex talibus. at animæ morbi ſunt complures aliiq; aliarum ſunt poteſtatum eiuſq; ſub ſenſum cadit ſenſus imbecillitas recordandi poteſtatis obliuio earum quæ ſub impulſum ueniunt appetentiæ cibi deſtitutio & alacritatis amiſſio. ægritudinis autem agreſtes atrociſſimiq; langores & rabies furioſe. Rationalis porro inſcitia & amentia uitioſitatis principia uoluptates & ægrimoniæ cupediæ & metus. Ex corpore quæ animæ ammiſceantur ſunt ægritudines quæ uariis nominibus appellantur amores: & ueneres. & cupidnies effrenes & iræ peruicaces ac furores perſiſtentes. cupediæq; graues & uariæ: uoluptates inmoderatæ. in totumq; inepte habere circa affectus & eorum ſubſterni imperio extremum uirtutis & uitii initium eſt redundare namq; in his aut opprimi ſecuſue eſt bene maleq; affici circa hos impulſus uim ingentem ſe habere oſtendunt corporum temperies torpentes uel calidæ aut in alio id genus conſtitutæ in atras biles: dementiaſq;: & petulantias: & libidines nos impellendo fluitantiaq; membra ſtupidos reddunt formaſq; corporum pituita affluentium magis ꝙ recte ualentium. unde iræ ſumiſſiones & obliuiones: d eliramentaq;: & pauores emergunt plurimum. Certe poſſunt conſuetudines in quibus in ciuitate uel domi uictuſq; quottidianus animæ delitiarum pabulum ſuggerens aut uires cõfirmãs. Tibiatus nãq; & ſimplicia nutriméta: exercitationeſq; ac mores conſueſcentium maximam uim ad uirtutem uitiumq; ſumminiſtrant. Cauſæq; eæ de parentibus ac potius elementis adducũturq; ex nobis: quod ſegnities non ſit nobis ab deſideratis deſinentibus operibus: quo autem bene habeat animal corpus expedit ſuas habere uirtutes. ſanitatem, ſenſus expeditos. robur: & pulchritudinem: pulchritudinis initium eſt commenſurabilitas quam ſymmetriam uocant ad membra ipſa atq; animam natura nãq; tanꝙ inſtrumentum concinnat. tentorium: obtemperanſq; eſt ac modulabile quiddam uiuendi rationum ſubiectionibus. Expedit quoq; animam reſumendi uirtutibus congruere ut temperantiæ corporis ſanitas conueniat. prudentiæ ſenſuũ expedita alacritas fortitudine robur & firmitudo. iuſtitiæ. corporis conſentiat pulchritudo, horum ex natura fontes ſunt atq; principia: at media & extrema ex diligẽtia induſtriaq; corporis quidem exercitia & medicamina animæ uero inſtitutio & philoſophia hæ nãq; poteſtates tam corpora ꝙ animas fouent & confirmant: laboribus: exercitiis & uictu puriſſimo medicamibus qdẽ corpora: íſtitutionibus uero ac diſciplinis aĩa iubẽdo & ĩ clamãdo ſtabiliunt nãq; exhortãdo: ſuſcitãdo ĩpulſũ ac ad oblata opa demulcẽdo. Vnguẽtatrix igit & huic finitima medicia cõponẽdo corpora curat. ad uallidiſſimã uiriũ pducẽs. harmoniaꝫ. ſanguinẽ purgatũ & cõfluũ ſpiritũ efficiẽdo quo tãetſi cõcuſſiões ſuboriãt. firmitudinẽ tñ ſuã teneãt obfirmatæq; ſint uires tã ſanguinis ꝙ ſpũs. muſica nimirũ atq; eius dux philoſophia aĩaꝫ dirigẽdo ſub diis ac legibꝰ cõponẽtes aſſuefaciũt & pſuadẽt ĩpellũtq; ut ratiõis exps. rationali ob tẽperet parti ratiõiſq; exps furor mitiget ſitq; placabilior cupedia ipſa cohibeat ne citra rationẽ cõmoueat. mẽteq; ĩpeditæ neqdẽ acqeſcat uel ope uel cõſideratiõe. is nãq; tẽpãtiæ terminus ẽ pſuaſioq; & tolerãtia & uigilãtiaĩ & pria philoſophia ꝙ abſterget deletq; falſa ſcientiã ĩſeruerũt reuocantes ex magna inſcitia mẽtẽ: ut ſe ĩ rerum

diuinaꝛ

diuinarum attollat aspectum in quibus q̃ maxime fieri possit uersetur. simul humana exercendo moderato uitæ tempore: quod faustum est cui nãq; dæmon fata eius mo di sorcienda obtulit uerissima ad beatissimam uitam agitur opinione. Quod si ad hæc quispiam fuerit truculentior minimeq; obtemperans ei meritus infligitur crucia tus, qui ex legibus quiq; ex sermonibus magna cælæstia adducẽdo ostenta atq; adeo in inferno quod ineuitabiles cruciatus expectandi sint ab ĩfernis dæmonibus & alia omnia in quibus Ionicum poetam probo prisca conminiscentem. nam quemadmo dum corpora quandoq; uirulentis ac lethalibus sanitati restituimus. Cum saluberimis non possumus ita animas falsis cohibemus sermonibus cum regi ueris non possunt necessariæ igitur infligi mulctæ perhibetur ut animæ improbæ meticulosorum ten toria subeant muliebria. ita demum contumeliæ data inmanium ac. sanguĩe huma no cruentorum ferarum corpora sub eundo afflictari ueneri in mersorũ animas porcorum aprorumue subire formas. leuium & sublimia captantium: formas uo lucrum & aerem petentium: segnium autem & inertium rudium atq; dementium. In aquatilium ideam cuncta autem hæc fatum secundo ortui deputauit. Cum pernicio sis fraudulentisq; dæmonibus terrestribus. in quam & humana explorantibs quibus omnium imperator attribuit dispensationem deus mundi perfecti atq; consumati ex diis & hominibus cæterisq; animalibus quæcũq; fabrefacta sunt ad longe præ stantissimam nũq̃ genitæ ac sempiternæ formæ similitudinem.

¶ Timæi Locri finis

¶ Georgius Valla Placentinus Magnifico Victori Pisano Veneto optimati patricio. S. D. æternam.

P Ythagoreorum platonicorumq; sententia in cunctis tam productis q̃ pro ducendis rebus natura nihil harmonia habet antiquius, quandoquidem ni hil est quod æque re℞ cunctarum salutem tueatur: ac foueat: non cæli mo do custodiendo motus illasq; sempiternas conuersiones unde infima moribundaq; hæc corpora oriuntur: administrantur: immutantur, ue℞ etiam animas magnope di rigendo: a solis nãq; primo dein lunæ cæterorumq; siderũ cursu uices temporũ ortus augumenta & interitus istorum corpo℞ esse nemo dubitat: nulla alia re q̃ sua rerum proportione quæ harmonia nuncupatur: moderamine temperieq; sua salubri singu la continendo: quod est in salute ac perpetuitate humores redundantes absumendo: corruptos corrigendo: languentes suscitando: extrarios eiectando: permixtos digerẽ do: & deniq; membris omnibus sua munera & officia custodiẽdo: uniuersitatis sem per & ubiq; habendo rationem. hanc igitur qui æmulatur uniuersitatis opificis sequi tur uestigia: solusq; ad ipsius imaginẽ similitudinemq; iure dicetur esse productus ci uium uel in sua ditione: cuiuscunq; hominum generis alios in officio continendo: alios ad mansuetudinem a scæuitia & imanitate facundia reuocando: alios ab inertia segnitieq; suscitando: alios ope & opere adiuuando: alios cõmonendo armandoq; consiliis: nec minus ferocia ingenia subdomando. aut cõpescendo leniendoue: q̃ dir cæus ille Amphion in condenda thebana ciuitate aut threicius uates in antiquissima insolenteq; rusticitate quæ a mõtibus: arboribus: fluminibus uolucribus feris nomen inuenit: quorum omniũ cum in te Inclyte Victor Pisane iam idoles administrando rum cernatur: perspicua. non iniuria censui cleonidis de harmonia opusculũ erudi tione & acumine refertissimum a me tibi latinum esse faciendum: ut enim de cælo

harmonia ad hæc īferiora regēda corpora diuinitus dimissa ē:ita tu nobis uideris eē tribut⁹ a maiorib⁹ illis clarissimis uenetæ ciuitatis primorib⁹ optio illius auspitio no minis q̄ classis uenetæ dux nō minus re q̄ nōine fuit hostiū oīum:ī quoꝝ cōgressum iuit Victor. Vtq; harmōia cūctis hūanis moderat̄ corporib⁹:ita tu nobis ī hoc ætatis flore magistratib⁹ seuerissimis sūma laude ꝑfunctus es:idolesq; subest adhuc multo maiora pficiēdi:tū īsignib⁹ reb⁹ gestis: tū īgenio graui & pacuto:ut.n.tā maioꝝ tuo rū q̄ tuū decus īgeniū:sic ipsius īgenii q̄ ī te fulget lumen ꝑmittit eloquētia: ut huius ciuitatis flos q̄dā delibutus sicut de Cethego dixit Ennius nobis plane esse uidearis. Proīde age Victor clarissime ut cæpisti disciplīas obiter amplectitor liberales:ſi q̄dē tā ad autoritatē uēdicandā q̄ ad capessendā eloquētiā opus ē doctria:sine q̄ etiā si q̄d bn̄ dicit̄ adiuuāte natura:tn̄ qa id fit fortuito semp locuples & uirile eē nō pōt:flace scatq; sæpe necesse ē oratio q̄ nō senilis mō ætas accedēs & īdustria:ſ3 ēt doctria ma ior lōge feraciorē grauiorēq; faciet:q̄ sane ī te fore ītegerrima tua nobis īdoles pol licet̄: & pīde Venetæ aliqn̄ ciuitatis sūmū duce deo uideare adepturus fastīgiū. deni que ut alia te nosse oīa delectat ita Cleonidis iā suspice harmonica.

¶ Cleonidæ harmonicum introductorium Georgio Valla Placentino Interprete.

HArmonica scientia est īspectiua actiuaq; naturæ modulādi. mo dulatus aūt ex phthongis & īteruallis certū ordīnē habētibus cō stat. Cuius septē sunt partes de phthongis:de interuallis. de gene ribus: de melopoeia. de systemate. de tono. de mutatiōe. Phthō gus igit̄ est uocis lapsus uno in tenore modulabilis. Interuallum sub duobus inæqualibus cōpræhensum phthōgis acumine & gra uitate. Genus est certa quattuor phthongoꝝ diuisio. Systema est ex pluribus q̄ uno cōstans īteruallis: Tonus ē uocis quidā locus latitudinis expers sy stema suscipiēs: Mutatio similis alicuius ī dissimilē locū transpositio. Melopoeia usus est eoꝝ q̄ exercitationi harmonicæ subiecta sunt ad id q̄d suū est cuiuslibet argumēti hæc ī uocis q̄litate īspiciunt̄ cuius bini sunt motus. Vnus quidē cōtinuus ac rationalis appellatus alter uero īteruallaris & modulatilis: Continuus igitur motus uocis itentio nes & remissiones obscuras facit ad silentiū usq; nuspiam cōsistēs: sed īteruallaris uo cis motus cōtinuo mouet̄ cōtrarius: solas nāq; facit & inter has uoces intercapedies mutuo utrūq; faciendo. hos igit̄ solos tenores appellamus: A tenoribus autē trāsitus intentiones interualla: quæ uero tenoꝝ faciūt differentiā itensio est ac remissio. hoꝝ porro absolutio acumen & grauitas:nam unū quidē p intensionē factū in acumen agit. Alterū per remissionē ad grauitatē. Grauitas q̄dem est p remissionē facta ab solutio. At acumen p intensionē absolutio facta. Singulis namq; contingit intēdi. Vocant̄ sane tenores & phthōgi. tenores q̄dem ab īstrumentoꝝ cōtactu a tendēdo phtōgi autē q̄m sub uoce exercent̄. phthōgi certe sunt tenore īfiniti. potestate uero ī singulis generibus decē & octo genera aūt tria diatonū. chroma harmonia & modu lat̄ diatonū ī parte graui p tonū & tonū & hēitoniū in pte acuta e cōtrario p hemito nium & tonū & tonū. Chroma in parte graui per trihemitoniū & hemitoniū & he mitoniū. In parte acuta contra per hemitoniū & hemitonium & trihemitoniū har monia ī parte graui p ditonū & diesim & diesim. In parte acuta e contrario p diesim & diesim & ditonum sunt quidem in diatono genere phthongi hi. proslambanome

nos. hypate hypaton parhypate hypaton lichanos hypatō diatonos hypate meson
parhypate meson lichanos mesō diatonos mese trite synēmenō panete synēmenon
diatonos. nete synēmenō paramese. trite die Zeugmenō paranete diezeugmenō dia
tonos nete diezeugmenon trite hyperbolæon paranete hypbolæon diatonos. nete
hypbolæō. In chromate hi ꝓslābanomenos hypate hypatō parypate hypatō licha-
nos. hypatō chromatice hypate mesō parhypate meson lychanos meson. Chroma-
tice mese trite synēmenō paranete synēmenō chromatice. nete synēmenō: paramese
trite diezeugmenō paranete diezeugmenō chromatice. nete diezeugmenō. trite hy
pbolæō paranete hypbolæō. chromatice nete hypbolæō. In harmonia hiproslābano
menos hypate hypatō parhypate hypatō, lichanos hypatō enharmonius. hypateme
son. phypate meson, lichanos meson enharmonius. mese trite synēmenō, paranete
synēmenō. enharmonios, nete synēmenō paramese trite diezeugmenon paranete.
diezeugmenō enharmōios nete diezeugmenō: trite hypbolæon paranete hypbolæō
enhermōios nete hypbolæō. In generꝫ āt mixtiōe hi. ꝓslābanōenos hypate hypatō
parahypate hypatō enharmōios lichāos hypatō chrōatice. lichāos hypatō diatonos
hypate mesō, parhypate mesō. lichanos mesō enharmōios. lichanos mesō chromati
ce. lichanos mesō diatonos. mese. trite synēmenō. paranete synēmenō enharmōios
paranete synēmenō chrōatice. paranete synēmenō diatonos. nete synēmenō para-
nese. trite diezeugmenō parāete diezeugmenō enharmōios parāete diezeugmenon
chrōatice. parāete. synēmenō diatonos, nete diezeugmenō. trite hypbolæō paranete
hypbolæō enharmonios paranete hypbolæō chromatice. paranete hypbolæō dia-
tonos: nete hypbolæō. An numeratorꝫ phthōgorū alii qdem sunt statarii. Alii uero
motorii: Satarii igit̄ sūt qcūq; i generū differētiis nō itercidūt; sed in uno manēt te-
nore. Motorii uero q Cōtra hēnt i generū nāq; differētiis mutant̄ nec pmanēt uno
i tenore. sunt igit̄ statarii octo hiproslābanomenos hypate hypatō. hypate meson.
mese nete synēmenō paramese nete diezeugmenō nete hypbolæō. Motorii āt hi q
medii horꝫ oēs statariorꝫ alii sunt barypycni quos grauispissos possumus dicere. Alii
apycni nō spissi & cōpræhēdētes pfecta systemata. barypycni igit̄ sunt qnq; hi hypa
te hypatō. hypate mesō. mese paramese. nete diezeugmenō apycni & systemata pfe
cta cōpræhēdētes. reliq tres ꝓslābanomenos nete synēmenō nete hypbolæō. mo-
toriorꝫ āt alii qdē sūt mesopycni. alii aūt oxypycni. Alii uero diatoni. mesopycni igit̄
sūt qnq; hypate hypatō: parhypate mesō trite synēmenō. trite diezeugmenō: trite hy
pbolæō. oxypycni aūt siliter p genus qnq;. In harmonia qdē enharmonii. In chro-
mate aūt chromatici diatonū nāq; ñ ē pycni particeps. Sūt igit̄ i harmonia hi licha-
nos hypatō enharmonios lichanos meson enharmonios paranete synēmenon en-
harmōios. paranete diezeugmenō enharmōios. paranete hypbolæō enharmōios in
chrōate uero hi lichāos hypatō chrōatice lichāos mesō chrōatice. paranete synēmenō
chrōatice. paranete diezeugmenō chrōatice. paranete hypbolæon chromatice. At in
diatono hi lichanos hypaton diatonos. lichanos meson diatonos paranete synēme
non diatonos. parāete diezeugmenon diatonos paranete hypbolæon diatonos in-
teruallorꝫ aūt differētiæ sunt qnq; quæ magnitudie iter se iuicē differūt & quæ gene-
re & quæ consona dissonantiū etiam composita in compositorū & rationalia irra-
tionalium. Itaq; per magnitudinem est qua maiora sunt quædam interualla quædā
minora: ut ditonum tonus hemitoniū diatessaron: diapente. diapason & similia. dif-

ferentia uero per genus qua quædam sunt interualla diatonica quædam chromatica: quædam enharmonia. quædam cõsona qua alia sunt interualla cõsona, alia diapho na: Cõsona igitur sunt diatassaron: diapente: diapason & similia. Diaphona porro minora q̃ diapason omnia: Cunctaque inter symphona minora sunt quam diatessa ron diesis hemitonium: tonus ditonum: Inter autem cõsona tritonum: tetratonũ: pẽ tatonum & similia: est nimirum cõsonantia duorum mixtio phthõgorum acutioris & grauioris non ut purgent: sed ut exasperent uocem, Compositi uero est differẽtia qua alia sunt interualla ĩcomposita alia composita. Incomposita igitur ĩterualla sunt quæ deiceps phthõgorum compræhẽsiora: ut hypates & parhypates & lichãi & me ses: eadem est ratio & in reliquis ĩteruallis. Composita uero quæ sub nõ consequen- tibus: ut meses & parhypates meses & netes: parameses & hypates. Sunt autem quæ dam communia compositi & ĩcompositi ĩterualla quæ ab hemitonio ad ditonum usq; nam Hemitonium est ĩ harmonia compositum. In Chromate autẽ & diatono ĩcompositum: Tonus ĩ chromate compositus: at ĩ diatono ĩcompositus: trihemito- nium in chromate ĩcompositum: at ĩdiatono compositum. ditonum ĩ harmonia in compositum: ĩ chromate & diatono compositum: minora hemitonio cuncta sunt composita: similiter etiam quæ minora ditono cuncta composita. Rationalis & irra tionalis est differẽtia qua ĩteruallorum quædã sunt rationalia: quædã irrationalia q̃ surda quoq; dicũtur. Rationalia igit̃ sunt quorũ magnitudies possis demonstrare ut tonum: hemitonium: ditonũ: tritonũ & similia: irrationalia uero quæ magnitu dies declinãt ĩ maius aut minus irrationali aliqua magnitudine. Genera aũt tria quæ præ- dicta sunt. omne igit̃ erit melos: aut diatonicũ: aut chromaticũ: aut enharmoniũ: aut cõmune: aut mixtũ ex his. Diatonicũ igit̃ ẽ quod utitur diuisiõe diatonica. chroma ti cum uero chromatica: enharmoniũ quod enharmonia Cõmune quod statariis cõ stat mixtũ ĩ quo bini aut terni characteres generales apparẽt ut diatoni & chroma- tis & harmoniæ. Fiũt uero generũ differẽtiæ admotorios phthongos. mouet̃ quidẽ lichanos ĩtoniæo loco: parhypate aũt ĩdisiæo. lichanos igit̃ est acutissima quæ tonũ ab altero abest eorũ quæ tetrachordum compræhendũt. grauissima quæ ditonũ simi liter etiã est parhypate grauissimaq; diesim a grauissimo distat eorũ quæ tetrachordũ compræhendãt acutissima quæ hemitoniũ distat. Chroa ẽ generis specialis differen tia. chroæ sunt rationales ac cognitæ sex. harmoniæ una. chromatis tres. diatoni duæ harmoniæ igit̃ eadẽ generis utitur diuisiõe. modulat̃. n. per diesim quartã portionẽ & diesim æqualẽ & ditonũ. chromaticarũ diuisionũ. grauissima ẽ mollis chromatis color. modulat̃ aũt p diesim. tritemoriũ ẽ diesim æqualẽ & æqualẽ tono & dimidio & tertio. at sesqualterũ & diesi sesqualterã enharmõii diesis & diesi æq̃lẽ heptatetar tomorion diesum ĩcompositũ etiã ĩteruallũ. tres nãq; septẽ: uiginti & unũ. at toniæũ chrõma eodẽ generis colore utit̃. Modulat̃ nãq; per hemitoniũ & hemitonium & trihemitonium. uocatur aũt dicta chromata ab ipsis ĩexistẽtibus hærentibusq; spissis nã toniæum ab ĩhærente ipsi per toni cõpositionẽ & squalterũ a minimo spisso itidẽ chroma. quãdoquidẽ ĩ ipso spissum chroma remittit̃ & exoluit̃. diatonicarum autẽ diuisionum diatonũ molle uocat̃. Syntonum autẽ alterũ igit̃ mollis diatoni color modulat̃ per hemitoniũ & triũtetartomoriorum. diesum ĩcompositum ĩteruallum & qnq; tertartomoriorum. diesum similiter ĩcompositũ interuallũ. sed syntoni dia- toni eadem cum genere cõmunicat diuisione. modulatur. n. per hemitonium & to- num: & tonum demonstrãtur etiam in numero colores hoc pacto: supponitur nam

que tonus in duodecim quaſdam minimas portiões diſtributus: quorum unũ quod
que dodecatemoriuꝫ quæ particula duodecima dicitur toni uocatur. ad toni propor-
tionem reliqua accedunt interualla. Nam hemitonium in ſex dodecatemoria. dieſis
uero quæ tetartemorios hoc eſt quattuor partiũ in tria. ſicut tritemorios quaſi trifidã
dicas in quattuor. totũ ãt diateſſaron ĩ triginta. harmõia igiť modulabiť p tria dodeca
temoria magnitudo. 3. & 24. molle autẽ chroma per 4. & 4. & 22. at ſeſqualterũ chro-
ma per quattuor dimidium & quattuor dimidiũ & 21. at toniæũ chroma per. 6. & 6.
& 18. at molle diatonum per 6. & 9. & 15. at Syntonum per 6. & 12. & 12. Syſtematu m
differentiæ ſunt ſeptem. quattuor quidem eædem cum interuallis quæ per magni tu-
dinẽ: & quæ per genus: & quæ cõſoni: & quæ rationalis: & irrationalis tres ꝓpriæ ſy-
ſtematum ſunt differentiæ quæ conſequitur & hyperbati & ſynemmeni & diezeug-
meni & immutabilis & intermutabilis. magnitudine igitur differunt maiora ſyſte-
mata a minoribus: ſicut diapaſon tritoni: aut diapente: aut diateſſeron: aut ſimiliũ. Ge
nera autem diatonica enharmoniorum: aut chromaticoruꝫ uel chromatica uel enhar
monia reliquorum. Conſoni autem & diſſoni different quæ ſub conſonis cõpræhé
ſa ſunt phthongis ab eis quæ ſunt ſub diſſonis. Cõſona autẽ ſunt in ſyſtemate immu-
tabili ſex. minimum quidem diateſſaron tonorum duorũ & dimidii ut eſt quod ab
hypate hypaton ad hypaten meſon. Secundum aũt diapente tonorum trium & di-
midii ut eſt ab proſlambanomeno ad hypaten meſon. Tertium diapaſon tonorum
ſex ut eſt ab proſlambanomeno ad meſen. Q uartũ diapaſon & diateſſaron tonoruꝫ
octo & dimidii ut eſt quod ab proſlambanomeno ad neten ſynemmenon aut para-
neten diezeugmenon diatonon. Q uintũ diapaſon & diapente tonorum nouem &
dimidii ut eſt quod a proſlambanomeno ad neten diezeugmenon. Sextum diſdiapa
ſon tonorum duodecim ut eſt a proſlambanomeno ad neten hyperbolæon. Synem
menon autem ſyſtema ad quartum uſqꝫ conſonum procedit. Primum namqꝫ in ipſo
diateſſaron. Secundum diapente. Tertium diapaſon. Q uartum diapaſon & diateſ-
ſaron. at uocis locus augetur ad octauum uſque conſonũ quod eſt diſdiapaſon & dia
teſſarõ & diſdiapaſon & diapẽte. diſſona autem ſunt quæ minora quam diateſſaron
cunctaque quæ ſunt media inter dicta conſona. Fiunt etiam figuræ eiuſdem magnitu
dinis quæ ex eiſdem in compoſitis conſtant & numero quæ ex æqualibus omnibus
uel ſimilibus figuris alterationem non faciunt. ipſius igitur diateſſaron tres ſunt ſpe-
cies. Prima quæ ſub barypycnis quod eſt grauiſpiſſis compræhenſa ut quæ ab hypa-
te hypaton ad hypaten meſon. Secunda quæ ſub meſopycnis mediiſpiſſis cõpræhẽſa
ut eſt ab parhypate hypaton ad hypaten meſon. Tertia quæ ſub oxypycnis acutiſ-
ſpiſſis cõpræhenſa ut eſt a lichano hypaton ad lichanon meſon. In harmonia igitur
& chromate ad pycni ſeu ſpiſſi habitudinem figuræ conſonorum capiuntur. at ĩ dia-
tono in ſpiſſo non fit. Diuiditur autẽ genus id in hemitonia & tonos: exiſtit uero in
diateſſaron conſonantia. hemitonium quidem unum. toniæaauteꝫ duo. ſimiliter &
in diapente hemitonium unum. toni tres. at in diapaſon hemitonia duo: toni quin-
que ad hemitoniorum autem habitudinem figuræ inſpiciuntur. ipſius igitur diateſſa
ron prima eſt ſpecies cuius hemitonium in parte graui ponitur tonorum. Secunda
cuius prima ad partem acutam. Tertia cuius medium tonorum. ſunt autem hæc. re
liquis ſimilia generibus ab eiſdem phthõgis in eoſdẽ. ipſius autẽ diapente quattuor
ſunt figuræ prima ſub barypycnis compræhenſa cuius prima tonus ad partem acutã.
Eſt autem ab hypate meſon ad parameſen. Secunda ſub meſopycnis compræhenſa

cuius secũdus tonus ad partem acutam. est autem a parhypate meson ad tertiã dię zeugmenon. Tertia sub oxypycnis compræhensa cuius tertius tonus ad partem acutam. est uero a lichano meson ad paraneten diezeugmenon. Quarta sub barypycnis compræhensa cuius quartus tonus ad partem grauem. est autem a mese ad neten diezeugmenon uel ab proslambanomeno ad hypaten meson. In diatono prima est figura quarta cuius tertia ad partem grauem ipsius diapason species sunt septem prima sub barypycnis compræhensa cuius primus tonus ad partem acutam. est ab hypate hypaton ad paramesen: appellata uero est ab antiquis Mixolydium. Secunda sub mesopycnis compræhensa cuius secundus tonus ad partem acutam. est a parhypate hypatos ad triten diezeugmenon uocatur lydium. Tertia sub oxypycnis compræhẽsa. cuius tertius tonus ad partem acutam: est a lichano hypaton ad paraneten diezeugmenon. uocatur phrygium. Quarta sub barypycnis compræhensa cuius quartus tonus ad partem acutam: est ab hypate meson ad neten diezeugmenon. uocatur Dorium. Quinta sub mesopycnis compræhensa cuius quintus tonus ad partem acutam est ab parhypate meson ad triten hyperbolæon. nominatur hypolydium. Sexta sub oxypycnis compræhensa cuius sextus tonus in parte acuta est a lichano meson ad paraneten hyperbolæon nuncupatur hypophrygium. Septima sub barypycnis compræhensa cuius primus tonus in parte graui est ab mese ad neten hyperbolæon uel ab proslambanomeno ad mesen. uocatum id Cõmune & locricum & hypodorium. In diatono autem prima est species diapason cuius primu; ad partem grauem quartum ad partem acutam est hemitonium. Secunda cuius tertium ad partem grauem primum ad partem acutam. Tertia cuius secundum ad utranq;. Quarta cuius primũ ad partem grauem tertium ad partem acutam. Quinta cuius quartu; ad partem grauem primum ad partem acutam. Sexta cuius tertium ad partem grauem. Secundum ad partem acutam. Septima cuius secundum ad partem grauem tertium ad partem acutam. Rursus etiam hæc ab ipsis phtohngis ad eosdem sicut in harmonia & chromate eisdemque nominibus appellatur. at rationali & irrattonali differentia differẽt systemata quæcunque ex rationalibus interuallis constant eorum quæ ex irrationalibus. quæcunq; enim rationalia ex rationalibus sunt. quæcunque autem ex irrationalibus irrationalia. at sequenti & excedente differentia different systemata quæ per sequentes phthongos modulata ea quæ per excessum. at Synẽmeni & diezeugmeni different systemata. Quæcũq; per dieses synemmenũ tetrachordorum compositionem habẽt diezeugmenum. est nimirum Synaphæ quæ cõtactus duorum tetrachordorum consequenter modulantium similium per figuram phthongus cõmunis: diazeuxis q̃ disiũctio est duorum tetrachordoꝝ deinceps modulantium similium per figuram tonus per medios. Sunt autem Synaphæ omnes tres media. acutissima. grauissima. est quæ grauissima quidem quæ ex eo quod hypaton & medioru; tetrachordorum. Cõmunis uero ipsa coaptat phthongus hypate meson. Messe est synaphæ q̃ ex mesis & netis synemmenis. Cõmunis ipsa coaptat phthongus mese. acutissima ẽ Synaphæ quæ ex diezeugmenis & hyperbolæis. Cõmunis ipsa coaptat phthongus nete diezeugmenon. Diazeuxis est una quæ ex mediis & diezeugmenis. Cõmunis autem ipsa disiungit tonos qui inter mesen: paramesen. perfecta sunt systemata duo quorum unum minus. alterum maius. est quidem minus per synaphen a proslambanomeno ad neten synemmenon. existunt autem in ipso tetrachorda tria synẽmena hæc sub mediis synemmenis & tonus a proslambanomeno ad hypaten hypaton.

Cõsoni

Consoni diffinitio est ipso diapason & diatessaron, maius certe est per diazeuxim ab proslambanomeno ad neten hyperbolæon, in quo sunt tetrachorda quattuor per duo disiuncta. In uicem uero copulata quod hypaton & meson diezeugmenō & hyperbolæon. Itemque toni duo a proslambanomeno ad hypaten hypaton & a paramese ad mesen. Consonorum diffinitio est eo quod disdiapason cum sint quinque tetrachorda in systemate immutabili quod ex ambobus perfectis compositum: duo sunt cōmunia utrique perfectorum hypaton & meson. propria eius quod est per synaphen neton copulatorum quæ dicunt synemmena eius quod est per diazeuxim neton diezeugmenon: & neton hyperbolæon. Immutabilis & mutabilis different qua differunt simplicia systemata a nō simplicibus. Simplicia igitur sunt quæ ad unā mesen modulātia, dupla uero quæ ad duas. tripla quæ ad tris. multiplicia quæ ad plures. Est autem mese phthongi uis cui contingit per diazeuxim ad partem acutam tonum habere incompositum. per synaphen cui contingit trium tetrachordorum copulatorum nempe medii esse acutissimo aut acutissimi grauissimo. at a mese & reliquis phthongis potestates depræhendunt᷑. siquidem quoquo modo habere queuis ipsorum ad mesen palam efficitur.

¶ De Tono.

Onus dicitur quattuor modis ut phthongus & interuallum: & ut uocis locus & ut tenor: phthongi nomine utuntur qui dicunt heptatonum lyram sic Terpander & ion. is. enim inquit.

Nos quoq; quadrisonos cupientes edere cantus.
Septitonis fidibus iuuenes celebrabimus hymnos.

¶ Habes semper consonas harmonias triuias cantu priusquidem heptatonum psallebant per quattuor omnes græci raram attolendo musam: aliiq; complures hoc usi sunt nomine: pro interuallo cum dicimus a mese ad paramesen tonum esse: ut uero locus cum dicimus uocis dorium uel phrygium: uel lydium aut aliorum quempiam: sunt autem toni Aristoxeni sententia tresdecim hypermixolydius qui ethyperphrygius appellatur. mixolydii duo. acutior & grauior quorum acutior etiam hyperiastius uocatur: grauior autem etiam hyperdorius. Lydii duo acutior & grauior quorum grauior etiam æolius uocatur. phrygii duo acutior & grauior dorius unus Hypolydii duo acutior & grauior quorum grauior etiam hypoæolius nuncupatur: necnon iastius quorum grauiores hypophrygii duo quibus grauior etiam hypoiastius nominatur hypodorius horum acutissimus dorius: qui consequuntur ab acutissimis ad grauissimum usq; hemitonium in uicem excedentes affines duo. trihemitonio. proportionaliter uero: habent & in reliquorum tonorum distantia. Verum hypermixolydius hypodorio ipso diapason est acutior: ut tenor autem tonus dicit᷑: quatenus dicimus quempiam acuti tonum aut graui tonum: aut medio uocis tono uti.

¶ De mutatione.

Vtatio dicitur quattuor modis per genus: per systema: per tonum: & per melopoeiā: per genus igitur fit mutatio cum ex diatono ī chroma uel harmonium: aut ex chromate: uel harmonia ī reliquorum aliquod fit mutatio per systema cum ex synaphæ ad diezeuxim aut contra fit mutatio per tonos cum ex doriis ad phrygia: aut ex phrygiis ad lydia: aut hipermixolidia: aut hipodoria: uel in totum cum ex aliquo tresdecim tonorum ad aliquem reliquorum fit mutatio: Fiunt sane mutationes ab hemitonio īcipientes ad diapason usque quarum quædam per cō

sona fiunt interualla. quædam per dissona. harum modulabiles quidem quæ per con sona fiunt interualla & toniæa reliquarum autem modulabiles minus quam immo dulabiles: aliæ magis. in quibuscunque igitur ipsarum cōmunicationis plus est modu labiliores in quibus autē minus magis modulatus expertes. Quoniam necessarium omni mutationi cōmune aliquid esse aut phthongoum aut interuallum: aut syste/ ma. capitur cōmunicatio per phthongorum similitudinē. Cum enim inter se inuicē imutationibus inciderint similes phthongi per spissi participationē modulabilis fit mutatio: at cum dissimiles modulatus expertes per melopoeiā fit mutatio cū ex dia/ stetico more in systalticū aut sychasticū aut exesychasticū in aliquodue reliquorum fit mutatio: est autē Diastaticus mos melopoeiæ quo significatur magnificētia & animæ uirilis exaltatio & res gestæ heroicæ affectusque his accōmodati. Vtitur his inprimis tra gœdia reliquique quæ huic figuræ deputantur. Systalticū quo colligitur anima ad humi/ litatē deuoluta affectionēque minime uirilem. Conuenit huiusmodi constitutio ama/ toriis affectibus & gemitibus & planctibus & id genus aliis. Hesychasticus mos est melopoeie cui accidit animæ pacatio constitutioque liberalis & pacifica cui cōgruūt hymni. pæanes: præconia consilia & huiusmodi alia.

De Melopoeia.

MElopoeia est usus prædictarum harmoniæ partium uimque habentium subiectorum quattuor sunt quibus melopoeia conficitur. Agoge. ploce. pet tia. tone. Agoge igitur est ex cōsequētibus phthōgis meli uia. Ploce mutua in teruallorum positio parallelus: pettia autem quæ ab uno tono sæpe facta percussio. Tone quæ diutius commoratur in una de prompta uoce descripta figura plana mo/ dulantium comprahendens potestates.

De potestate.

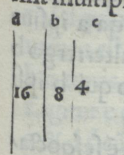
POtestas ordo est phthongi in systemate qua cognoscitur quilibet phthon gus. Melopoeia est usus subiectorum harmonicæ tractationi ad id quod su um est cuiuslibet hypotesis hic est terminus actionis quæ iuxta modulatū.

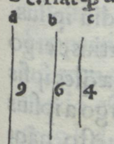
De phthongis.

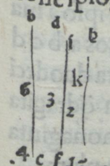
SI quies fuerit & immobilitas erit utique silentium: silentio autem existente & motu nullius facto nequidem quicquam audietur: si debet igitur quicquā audi/ ri plagam & motū prius esse oportet: proinde quoniā omnes phthongi fi unt facta aliqua plaga: atqui plaga fieri nulla prorsus potest nisi prior motus antecesserit. Motuum alii sunt densiores: alii rariores & densiores quidem acutiores phthon gos reddunt: rariores uero grauiores acutioribus esse necesse est: quoniam ex spissio ribus & pluribus constant motibus. grauiores autem quoniam ex rarioribus & mi/ noribus constant motibus: ut acutiones quam conueniat: sint remissiores: motuum ablatione sint quam conueniat grauiores extensos additione motus esse quam sit opus: ideo ex portionibus constare phthongos dicendum est quandoquidem additione & ab/ latione sunt congruitatis. Cuncta autem ex particulis constantia numeri ratione di/ cuntur ad se uicem coniectari. innumeri ratione ad se inuicem dici necesse est: at nu merorum alii in ratione multiplici dicuntur: alii super particulari: alii super partienti & perinde phthongos in huiusmodi rationibus ad se inuicem dici necesse est: horū quidem alii multiplices & super particulares uno nomine dicuntur ad se inuicem. Co gnoscimus etiam phthongorum alios quidem consonos esse: alios autem dissonos & consonos quidem unam mixtionem ex ambabus facere: at dissonos non. Cum

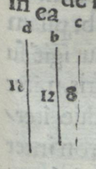
hæc ita

hæc ita habeant æquum est consonos phthongos(quandoquidem unam ex ambabus uocis faciunt mixtionē)esse uno nomine ad se inuicē dictoꝝ numerorum siue sint multiplices siue supparticulares. Si īteruallū multiplex cōpositū aliquod fecerit īteruallū ipsū quoq; erit multiplex sit īteruallū b c.sitq; multiplex.b.ipsi⁹ c fiatq; ut c. ad b. b ad d. aio etiam d.ipsius c.esse multiplicē:nā qm̄ b.ipsius c.est multiplex:metitur ergo c.ipsum b.atqui erat etiā ut c.ad b.b.ad d & perinde metitur etiā c.ipsum d.multiplex ergo est d.ipsius c.Si īteruallū biscōpositū totū fecerit mltiplex ipsū quoq; erit multiplex:sit īteruallū b c.fiatq; ut c.ad b.ita b.ad d.& sit d.ipsius c.multiplex.aio etiā b.ipsius c.eē multiplicē:nā qm̄ d.ipsius c.multiplex ē:metitur ergo c.ipsum d.atqui didicimus si fuerint numeri quotcunq; ꝓportionales hic ad ultimū metiat̄ interiectos quoq; in medio metiet̄:metitur ergo c.ipsum b. ergo multiplex b. ipsi⁹ c.Supparticularis īteruallī neq; unus neq; plures ꝓportionales īcidēt numeri:sit.n. supparticulare interuallū b.ipsius c.minimi uero in eadē ratione ipsoꝝ b c.d f h.hi itaq; ab unitate sola metiunt̄ cōmuni mensura aufer æqualē ipsi h.qui sit f K.reliq̄ unitas supparticularis igit̄ d f.ipsius h.excessus d k cōmunis mensura ipsius d f.& h.est unitas.ergo d K.nō ergo incidet in d f h.ullus medius:erit.n.incidens ipso d f.minor atq; h.maior & ꝑinde unitas diuiditur quod fieri nullo modo pōt nō ergo incidet in d f h.quispiā:quocunq; uero ī minimos medii ꝓportionales incidunt totidē etiā in ea dē ratione habētes ꝓportionaliter īcidēt.At nullus ī d f h.īcidet neq; ī b c. incidet.Si īteruallū nō multiplex biscōpositū sit totū neq; mltiplex erit neq; supparticulare sit namq; interuallū non multiplex b c.fiatq; ut c. ad b. b ad d.aio d.ipsius c.neq; multiplicē neq; supparticularē esse. sit.n.primū d.ipsius c.multiplex igit̄ didicimus q̄ si interuallū biscōpositū totū fecerit multiplicē ipsum quoq; multiplicem esse.erit igit̄ b.ipsius c.multiplex cuius non erat īpossibile ergo d.ipsius c.esse multiplicē:& ne quidē supparticularem superparticularis nāq; interualli medius nullus ꝓportionalis īncidit at in d c.incidit b impossibile ergo d ipsius c uel multiplicē uel superparticularē esse. Si interuallum biscōpositum totū nō faciat multiplex ne ipsum q̄dem erit multiplex.sit namq; interuallū b c.fiatq; ut c.ad b.b ad d.neq; sit d.ipsius c multiplex neq; inquā b.ipsius c erit multiplex:nam si sit b.ipsius c.multiplex erit etiā d.ipsius c.multiplex.at non est non igitur b.ipsius c.erit multiplex.Duplū interuallū ex duobus maximis constat superparticularibus ex sesquialtero & sesq̄tertio:esto nāq; b c.ipsius d f.sesqualter at d f.ipsius h.sesq̄tertius aio b c.ipsius h.duplū esse auferendo nāq; æquale ipsi h.ipsum f g.& ipsi d f.ipsum c l.igit̄ qm̄ b c.ipsius d f.sesqualter b l.ergo ipsius b c. tertia pars est:at ipsius d f.dimidiū.Rursus d f.ipsius h.sesquitertius est at d K.ipsius quidē d f. quarta pars ipsius uero h.tertia pars igitur quoniam d K.ipsius d f.est quarta pars b. autem ipsius d f.dimidium ipsius ergo b l.dimidium erit d k.atqui erat b l ipsius b c. pars tertia ergo d K.ipsius b c.sexta pars est.erat autem d K.ipsius h.tertia pars ergo b c.ipsius h.duplus est.

Aliter.

Sit enim a ipsius b sesqualter b autem ipsius c sesquitertius a inquā ipsius c est duplus:nam qm̄ sesqualter est a ipsius b ergo a habet b & eius dimidiū duo igit̄ a æquales sunt tribus b.Rursus quia b ipsius d est sesquitertius b igitur

habet c & ipsius tertium tres ergo b. æquales sunt ipsis quattuor c. atq tres q b. æq̃les sunt duobus ipsis a. duo ergo a. æq̃les sunt quattuor ipsis c. ergo a æq̃lis est duobus ipsis c. duplus ergo ē a ipsius c. Ex duplo interuallo & sesqaltero triplũ fit īteruallum sit. n. a ipsius b duplus: at b ipsius c sesqualter a inquã ipsius c ē triplus: nã qa a ipsius b est duplus ergo a æqualis est duobus ipsis b. Rursus qa b ipsius c ē sesqualter: ergo b habet c & ipsius dimidiũ. duo ergo qui b æq̃les sunt tribus ipsis c atq; duo qui b ipsi a: & a igiť æqualis ē tribus ipsis c. triplus ergo est a ipsius c.

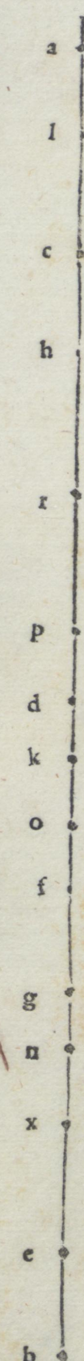
SI a sesqualtero interuallo sesquitertiũ interuallũ auferať reliquũ ē sesqoctauum: sit nãq; a ipsius b sesqualter sed c ipsius b sesqtertius a inquã ipsius c ē sesqoctauus: nã quia a ipsius b est sesqualter a ergo hẽt b & dimidiũ ipsius. octo igiť qui. a æq̃les sunt duodecim ipsis b. Rursus qm̃ c ipsius b ē sesqtertius c ergo hẽt b & tertiũ ipsius noué ergo q c sunt æq̃les duodeci ipis b atq 12. q b sũt æq̃les ipsis a. ergo octo q a sũt æquales noué ipsis c ergo a æqualis ē c & octauo eius ergo a ipsius c ē sesqoctauus: Sex sesqoctaua īterualla maiora sunt īteruallo uno duplo: esto nãq; nũerus a & ipsius a sesqoctauus sit b: at ipsius b sesqoctauus c: Ipsius aũt c sesqoctauus d ipsius d. sesqoctauus ē ipsius e sesqoctauus f ipsius f sesqoctauus g. g iquã ipso a maior ē q̃ duplus: qa didicius septē iuenire nũeros cõsequẽtes iuicē sesqoctauos a b c d e f g. sit qdē a M. 26. bina milia centũ 44. at b. M. 29. quattuor milia trecēta duodeci sed c. M. 33. mille octingēta septuagintasex. d. autē M. 33. tria milia ducenta q̃dragita octo: sed ē M. 41. nouē milia trecenta q̃ttuor f. M. 41. bina milia trecenta nonaginta duo g. M. 53. mille quadringenta q̃draginta unum: estq; g. ipso a maius q̃ duplum.

DIapason interuallũ est multiplex: sit nãq; nete hypboleon a mese b. ꝓslambanomenos c. ergo a c interuallũ disdiapason existẽs est cõsonũ aut igiť superparticulare ē aut multiplex. atq sesqualterũ nõ est: supparticularis. n. īteruallĩ medius nullus ꝓportionalis ītercidit: multiplex ergo ē. Quoniã igiť duo īteruaIla ab b c. cõposita faciũt multiplex totũ: & a b. igiť ē multiplex. Diatessaron interuallũ & diapente ē utrũq; supparticulare: sit nãq; nete synẽmenon a mese aũt b. hypate uero meson c. ergo a c. interuallũ disdiatessaron existens est dissonũ nõ ergo multiplex: quia igiť bina īteruaIla æqualia a b. b c: cõposita totũ nõ facient multiplex: ne quidē igitur a b. est multiplex: atqui est consonũ, supparticulare ergo eadē etiã demõstratio & in diapente diapason interuallũ est duplũ: demõstrauimus nãq; ipsum multiplex igitur aũt duplũ ē aut maiusq̃ duplũ: sed quia demonstrauimus duplũ interuallum ex duobus maximis cõstare supparticularibus. si itaq; erit diapason maius duplo nõ constabit ex duobus solis supparticularibus: sed ex pluribus. Constat aũt ex duobus consonis interuallis ex diapente & diatessaron: nõ ergo erit diapason maius duplo: duplũ ergo: sed quia diapason est duplũ: duplũ autē ex maximis supparticularibus duobus constat etiã diapason igiť ex sesqualtero & sesquitertio constat hæc eni maxima. Cõstant nãq; ex diapente & ex diatessaron quæ sunt supparticularia: ergo diapente quia maius est sesqualterum erit ut diatessaron sesquitertium: non dubium quin etiam diapente & diapason sit triplum: demonstrauimus nãq; quod ex duplo interuallo & sesqualtero triplũ interuallũ fit. perinde etiã diapason & diapente triplũ: at disdiapason est quadruplũ: demonstratũ ergo quid consonorũ quodlibet in aliqbus rationibus habet cõpræhẽdentes phthõgos ad se inuicē. Reliquũ est de toniæo interuallo disserere ut est Sesquioctauum. didicimus nãq; quod si a sesqualtero interuallo

teruallo sesquitertium interuallum auferas reliquum erit sesquioctauum. Si a diapen te diatessaron auferatur reliquũ erit. Toniæum iteruallũ ergo toniæum interuallũ est sesquioctauũ. Diapason minus ẽ sex tonis demõstratũ nãq; diapason duplũ tonus uero sesquioctauus at sex sesqoctaua iterualla maiora iteruallo sunt duplo: ergo diapason minus est sex tonis diatessaron minus duobus tonis & dimidio & diapẽte minus tribus tonis & dimidio esto. n. nete diezeugmenon b. paramese c. mese d. hypatemesõ f. igitur c d. interuallũ tonus est at b f. cũ sit diapason minus sex tonis. Reliqua igit̃ b c. & d f. cũ sint æqualia minora sunt quinq; tonis. itaq;. i. b c. minus duobus tonis & hemitonio qđ ẽ diatessaron: at b. d. minus tribus tonis & hemitonio qđ est diapente tonus nõ diuidit̃ in duo æqualia neq; in plura: demõstratus nãq; supparticularis: Supparticularis ãt iterualli medii neq; plures neq; unus ꝓportionaliter interueniunt nõ ergo dirimet̃ tonus ĩ partes æq̃les. Paranetæ & lichani capient̃ ꝑ cõsonãtias hoc modo. esto nãq; mese b. instituat̃ diatessaron. i. c. & a c. ꝑficiat̃ diapente in d. tonus ergo b d. Rursus a b d. diatessaron intendat̃ in e. & a b e. ꝑficiat̃ ĩ f. diapẽte. tonus ergo f. d. ditonus ergo f. b. Lichanos igit̃ f. similiter paranetæ capient̃ parhypate & tritæ nõ dirimunt spissum in partes æq̃les. esto. n. mese b. lichanos c. hypate d. itendat̃ ab b. diapente in f. tonus ergo f d. & ab f. diatessaron ꝓtendat̃ ĩ e. tonus est igit̃ f d interuallũ & c e: Cõmune ꝓponat̃ d c. ergo f c. æq̃le est d e. atq diatessaron f e. non ergo medius ꝓportionalis iteruenit aliqs ipsoꝝ f e. nã supparticulare iteruallũ. estq; æqualis: d f. ipsi c e. nõ ergo ipsius d c. medius interuenit qui est ab hypate ad lichanõ nõ ergo parhypate distributum est spissum in partes æquales. Similiter neq; trite canonẽ describet peruocatum immutabile systema.

¶ Canon ĩmutabilis qui & phthongus est grauissimus bombyx dicitur.

ESto Canonis lõgitudo quæ ẽt neruí a b. & distribuat̃ in q̃ttuor æq̃lia ꝑ c d e. erit ergo ab b a grauissimus phthõgus bõbyx. is aũt a b. ipsius. c b: est sesqtertius. itaq; c. b ipsi a b. cõsonũ erit ipsi diatessarõ ad partẽ acutã: eritq; ab ꝓslãbanomẽos ergo c b erit hypatõ diaton⁹. Rursus qa a b ipi⁹ b d. ẽ duplus cõcinet ipsi diapason. & erit b. d. mese. Rursus quia q̃druplus ẽ: ab ipsius. e b. erit e b. nete hyꝑbolæon. dispescui nãq;. c b. bifariam in. f. eritq; duplus. c b. ipsius f b. itaq; cõcinit c b ad f b. diapason itaq; erit. f b. nete synẽmenon. assumpsi ipsius. d b. tertiã partem. d g. ac erit sesqualter. d b. ipsius. g b. proide cõcinet. d b. ad g b. ĩ ipso diapẽte. ergo. g b. nete erit diezeugmenõ. posui ipsi. g b. æqualẽ. g h. ergo. h b. ad. g b. cõcinet diapason: ut sit. h b. hypate meson. Capiebã. h b. tertiã partẽ. h K. eritq; sesq̃lter. h b. ipsius K b. & ꝑinde eẽ. K b. paramesen capiebã ipsi. K b. æq̃le. l k. fietq;. d b. hypate grauis. erũt ergo sumpti in canone oẽs phthõgi ĩmutabilis systematis: reliquũ ẽ: ut oporteat delatos capere. secabã. e b: in octo & uni eoꝝ æq̃lẽ posui. e m. & ꝑinde. m b. ipsius. e b. fore sesquioctauũ. Rursus dirimebã. m b. in octo uni ipsoꝝ æquale posui. n m. tono ergo grauior erit. n b. ipso. m b. at m b. ipso. b e. ꝑinde erit qdẽ. n b. trite hypbo leon. m b. hypbolæõ diatonus. Capiebã. n b. tertiã partẽ. posuiq; uni ipsoꝝ æq̃le. n x & ꝑinde. x b. ipsius. n b. esse sesquitertiũ & diatessaron cõcinere ĩ grauitate fieri. x b. triten diezeugmenõ rursus ipsius. x b. capiebã partẽ dimidiã. feci æqualẽ ipsis. x o. & ꝑide per e. cõsonũ esse o b. ad. x b. ergo. o b. erit parhypate mesõ & ipsi. x o. æq̃le posui. o p: & ꝑide fieri. p b. parhypaten hypatõ. Capiebã nimiꝝ ipsius. b c. quartã partẽ. c r. & ꝑide esse. r b. mediũ diatonum.

¶ Finis Cleonidæ ĩtroductorii harmonici. Interprete Georgio Valla Placentino.

¶ Georgius Valla Placentinus Magnifico Equiti Iurato Sebastião Baduaro Veneto
Patricio eximio senatori Salutem dicit plurimam.

QVoniam Sebastiane Baduare multis & insignibus uirtutibus cunctis te spe
ctantibus offers: eminentẽ quandam istissimæ rei publicæ pteferens imagi
nẽ condigna quoq; tuæ doctrinæ & congrua munuscula tuo pacuto mittẽ
da censuimus igenio. non ueriti ne minus obuia abstrusa spinosioraq; repudies: ma-
lisq; tibi opulentã facundiã uolubili uerbo℞ ambitione iactatam culta oratione phu
catam popularibus auribus accõmodatiorem q̃ sermunculum rudi ueritate simplice;.
de deo siquidem uox sinceritate pura non uiribus niti debet eloquẽtiæ; At robustis &
ualidis non aures mulcentibus illecebris: sed ui sua in conscientiæ præcordia penetrã
tibus sensibus obarmari. Nec ut pote pauca reiiceres metuimus quãdoquidem est &
paruis etiam sua in rebus gratia. plus nãq; carbunculus aut adamanticulus q̃ mons to
facius. plus perẽnis fonticulus unde purus trepidanti aqua scaturiat riuulus q̃ uoracis
simus lacus unde uorticosum & formidolosum flumen errumpat. plus breuis hor-
tulus uenustulis holeribus fruticibusq; decoratus q̃ latissimus longe lateq; patens fili-
cibus urticis rubisq; redundans fundus humanum pascit obtutũ. Alioqui unde nam
mens tua ad ardua ut solet contemplanda potuit magis oblectari q̃ diuina cogitãdo:
deniq; in publica cõmoda grauissime deliquerim si plurimum occupata tua tempora
longiore sermone distinere temptauerim. quæ modo re℞ maxima℞ legationibus:
modo seuerissimis retenta sunt magistratibus: ut in hac tua sanctissima ciuitate nunq̃
fere ab officio uel publico magistratuum uel priuato amico℞ plane tibi cessare liceat.
Verum cum hæc maiora sint q̃ ut ipsa breuis sustinere possit oratio in aliud referen-
da tempus relegamus ac ne huiusce opusculi iam præfationis modũ excedã loquendi
finem faciam: ac te tandẽ Eusebii Viri doctissimi sublimi cõmittã disputationi.

¶ Eusebii Pamphili de quibusdã Theologicis Ambiguitatibus
Opusculum Georgio Valla Placentino Interprete.

VIsa sunt quibusdã rationem fugientia non nulla ad theologiam
pertinentia ut hæc. primũ aiunt monada in Dyada moueri. nam
facile quispiã ita dicentem percunctabit᷑; utrum igitur his ut erat
in statu prius monas nempe unitas. insuper motabilẽ aliquã capi
ens potestatẽ mota est in Dyada dein in triada, hinc alteram ad
mittens potestatẽ primæ cõtrariã ut dicẽdo statiuã: ita ipsius mo
tus extiterit aut existens monas mota iugiter in Dyada ad tria-
da usq; pergens tãquam intercapedine aliqua existente in Dya-
de statũ in ipsa inuenit monade habente motabilem. Triadẽ uero statiuã ut ita dicã
Ve℞ has duas orationes plurima comitantur absurda. Nam si est monadici motus
aliquod principium. diuini as obtinuit principium. Atqui etiam passio motum in-
uenit & inuitum obtinuit statum: ac ut in dramate atq; fabula nobis emerserit deus:
principium capiens & passionis particeps: & ultra meatum inuite insistens quo ali-
quid non fuerit ridiculosius. si infinities unitate mota extrinsecus q̃piam aduenit po
tentia: ipsam ab impetu detergens: In diuisionem uero ac numerum inducens & ultra
meatum monadicum impediens: ac rursus ut in scena inuentus est alius deus ab in-
specto in unitate infinities & primo mota ac ut ita dicam non consistente monadi-
cæ effusionis contrarius simulq; ualidior. Atqui id absurdissimum duos primos a

contrarios deos constituere. Quod igitur sit deus omnibus propemodum constat & confessum est græcis inq̃ & barbaris. Nã Epicurus & si qsq̃ est alius qui deum esse neget indignus est ut nominetur quod casu & fortuna uel tali deliramento ac furore regi mundum sint opinati: enimuero quod sit deus nouerunt omnes. at demõstrare deum esse neq; qsq̃ potest neq; fieri ulla demonstratio potest siquidẽ demonstrationes ab uniuersalibus particularia demonstrant. At uniuersalius eo quod primum est nemo dixerit neque unq̃ confixerit. Id nãq; prorsus fuerit primum quod dixerit primo & quo ad peruenire potuerit. nã ubi cõstiterit & citra hypothesim posuerit illud inuenerit primo esse. Id propterea demonstrationem constituentem deum esse inuenire haud quaq̃ facile est. Verum solatium quoddam ex inductione tanq̃ disciplina theologiam scrutati sibi inuenerunt atq; tradiderunt ex ordinato uniuersitatis motu globosæ uertiginis in qua inhærent sidera & quæ suum habẽt & peculiare motum & quæ una cæli conuersione uoluunt: taliisq; huiusmodi ad confirmandum abusi sunt. Nec minus etiam iuxta nos uitalem harmoniam inter sermones assumendo. nos uero talia missa facientes aliam quandam breuiorem uiam ut censeo etiam magis necessariã peragemus & ferme geometricis demonstrationibus esse deum ostendemus Incipiendum igitur hoc pacto a cõmunibus & receptis rebus aut intelligentiis quæ demonstrationem faciant.

¶ Est nimirum essentia nec spectans quisq̃ contra dicit aut quomodocũq; sentiens: Est nãq; & lapis & lignum: & equus & homo: quæ in aliqua pariter sunt essentia: est & in hac sensus: idq; qlibet confessus fuerit. tangit nãq; ac uidet animal auditq; & olfacit. Est igitur essentia & in ea uis melior sensus. est ẽt phantastice cognoscere in quibusdam sentientibus animalibus: quod ipsius participãtia tenuissimũ quiddã subter ostendunt: ut araneæ. apes formicæ hinc & memoria in nõnullis exoritur ut canibus & eqs & aliis talibus. est igitur cũ eis quæ dicta sunt essentia & sensu & potestate phãtastica potestas multo melior dictis. At est etiã inter ista omnia melior uis cognoscẽdi intellectilis inq̃ animæ: quæ rationẽ gignit insitã & componit expeditam & prõptricem artesq; facit iam predictis potior in multa moderatione constituta. fert nãq; in se se etiã inferiores potestates melius q̃ in quibus solũ hæ exortæ sunt. Quoniam igitur hæc ita habent: idq; receptũ est: necessario aliquid est excellens ex quo hæc ẽt cõposita sunt. Nã si domus nõ fuerit ea sine artifice ex lapidibus & lignis & cemẽto conglutinata. Verum neq; nauis cõpacta unq̃ fuerit absq; aliquo nauis artifice. Quo pacto hoc modo omnia speciosissime cõpacta differentibus cõparationibus constiterint absq; aliquo opifice ac effectore? at quoniã hæc tẽporale habuere principium illud sine tempore esse necesse est. At qm̃ hæc corruptioni sunt obnoxia. illud omnino temporis expers atq; incorruptibile quod est ꝑoccupans & præueniens eorum quæ post ipsum & ab ipso factorum & ante productiuũ potestatũ quarum hæc sunt participantia. si igitur est hic ens. est etiam aliquid quod ante illud ens: ac si est sensus est aliquid ante quod sentiatur aut potius supra sensile: ac si est hic mens siue intellectus est aliquid ꝑintelligens uel etiã supra intelligens intelligentiaq; eminens. obhoc est deus ita nãq; primo existens a cunctis nominatus est iam demũ etiam a nobis simplicissime & sensibiliter demonstratũ fere est esse deum. neq; enim unq̃ qdquã constiterit aliquod nõ habẽs prĩcipiũ: ex quo subeat essentiam: sitq; potestatis particeps. Cum hæc igitur recte sint a nobis dicta. ad ambiguitatẽ nobis eundum est: estq; a nobis ea diluenda. Motũ quidem proprie in diuinis non dicimus: & nequidem statũ. nostris

nãq; rebus ista cõgruunt: & sub sensum ueniunt motu siquidem sex modis dicto per ortum & interitũ: per augmentũ & diminutionẽ. per alterationẽ & ex loco ad locum transitum: nullũ ex iis inuenimus q congruat præuenienti æternitati: longe enim ab ortu sunt diuina & eam consequente corruptione: nullo pacto nãq; diuina augentur & nequidem diminutioni sunt obnoxia: neq; etiã alterantur. prorsus nãq; ea omnes fugiunt alterationem. at nequidẽ mutant̃ a loco ad locũ. Supra locum nãq; est ut supra tempus: sed transitiuam cognitionem qua primo cognouimus ens: & quæ nimirum ex ipso: hunc dicimus motum & ad anterius non transeuntem diximus statum: Monadẽ igitur imagine concipientes prio deinde non sine gẽitura itelligentes i dyada uelut phantasia hãcce mouimus. hinc procedentes a triada constitimus super hæc secuti rationes non ultra mouentes intelligentiis imobilia: imobile nanq; duntaxat diuinum ac cuncta ab ipso mouentur. omne nanq; motum ab hoc uult moueri: idque si mouens mouetur ab alio rursus moueri necesse est: neq; constiterimus infinities hæc subiicientes nisi ad imobile peruenerimus quod ita mouens est ut nõ moueatur hoc autem primo ens exortum est. qm̃ natura mouens corpora ab alio mouetur. Si quidem anima naturam mouet & animam mens siue intellectum libeat appellare quã porro græcoꝝ sententia doctissimorũ præstantiores potestates. has ptãtes pría causa & ieffabilis illa cuncta administrans potentia. Cum igitur de motu, ac statu eorum quæ de diuina natura dicuntur quatenus oportuit exposuerimus. Iam nobis ad aliam transeundum est ambiguitatem quæ dicit esse quando unum dissidens multa fiat. hinc quoq; ex dicta solutione nobis erit cognitum. Q uo pacto monas non in dyade usq; constiterit: & nequidem i triade q; ultra processerit. ac primo quidem ita ambigendum est. an sit proprie ens aliquod non ex aliquo: aut ex aliquibus ad uniformẽ aliquam phantasiam compositum: sed in uno habens essentiam: quo pacto manens unum quod est secesserit nec manens unum: In duo autem aut tria annumeratum: quo pacto non secesserit: manseritq; in concussum & suam perpetuo custodierit speciẽ. Nam ante triadem dyas causa status. Griphus igit̃ sermo uidetur ac ænygmatis ut reor habet speciem. Si hoc qdem in duo aut tria annumeratũ nõ secesserit. at ens proprie quod est unum susceperit̃ statu; quod etiam in numeꝝ cadentia per eandem participationem quo ad ipsius erit particeps in concussiones custodierit & conseruarit. Cum autem ex statu exierint hæc huiusmodi uacillantia corruptionẽ patiunt̃ & ab uno euersionẽ. Est igit̃ ut a cũctis theologis examinatũ ẽ ac sicut nobis i primis exalatũ ẽ primum ens. oĩbus inq̃ chaldæis: ægyptiis: Indis: Grecis ipsis & oĩno quot cunq; theologiã attingẽtibus uolentibusde deodisserere. Id nimirũ ens & conficiens sicut receptũ est causa. Ergo ex hoc cunctæ quæ expertes materiæ species quæq; materiosæ & expertes quidem materiæ fere proximæ eandem consident materiam. tam etsi iuxta rationem effectricem. tanq̃ longissime. At quæ participant materiæ uidentur quodammodo ab hoc administrari: quæ stent extra specialem simplicitatem & in diuersum formata compositione ex materia nãq; & forma substiterũt. Si igit̃ ex primo ente incipiens aliquis exqrere eoꝝ quæ sunt naturas itrat circa inferiora: quo ad in alteꝝ simplicius ens materia occurrerit: materiã aũt dico nõ continuo formis subiectam. hæc nanq; formæ particeps specifica noĩata est materia: sed ut ita dicam ipsa materia quam autohylen uocant: quæ etiã obscurã quandã entitatis ut ita loquar ostensionem obtinuit primo nãq; ente eiusdem speciei existente: & opificem specierum iactante potestatem: autohyle nempe ipsa ex se se materia proprie

nominata

nominata fuerit: quod ex cõtraria sibi subiectũ maxime existens nõ ens aut ens: sed abdicat & sic primo ens excessu ut ita loquar substãtificæ potestatis & exiguam quã-dam entitatis emphasim idẽ nãq; maxime speciei congruit per se triangulũ nãq; dicimus & per se hominẽ cum extra materiã ipsa inspicimus. Hãc igitur materiã physici essentiam subiiciũt neutiq̃ speciem utpote susceptricẽ cũctaꝝ speꝝ & pãdochen quod est omne suscipiens ipsam nominarunt. Et mænada rursus utpote expultricem specieꝝ & aliaꝝ acceptricẽ & alia qualiacũq; talia. Hæc aũt in nõ ente magis q̃ ente impssa habet imagines & obscuras ostẽsiones exarationesq; primi entis: ex quo oĩs essentia ad actionẽ est p potentiam ducta idq; iure. Nam ex diametro ad se inuicem posita simulacra quædã piiciũt similitudinis incõpræhẽsibile intellectui primũ ens cõstituit incõpræhẽsibile intellectui etiã extremũ: sed quid eoꝝ quæ illius siquid etiã est cõpræhẽsibile suo dephendit ratiocinio. Ens. n. est at id extremũ illegitimũ iuxta ex stagyra philosophũ. Nõ ens enim ex negãtia primũ diffinitur qd' nihil existat entiũ effectrix nãq; causa & melior ipsoꝝ. Ex negatione diffinitur etiã extremũ: quod entiũ nihil existat: sed ipsis deterius. simplicissimũ primũ: simplicissimum quoq; postremũ tametsi differentibus uariat formis ab hoc & quidã apud græcos theologi simul principiũ ipsi materiæ opifici imaginati sunt male cernẽtes & indigne ut pposita fert ipsoꝝ hypothesis nam materia iuxta nõ ens magis cognita: eius quod ẽ faciẽs & uniuersi faciens potestas & ipsius esse hanc participare facit & substerni existentibus & factis: q̃tum nãq; admittens magnitudinem cõstituit. At trãsumens qualitatis corpus naturale cõsumauit. Hanc materiã quæ simplicissimũ ens est in se se uacillare aiunt quod soleat a specie in speciẽ transilire nec magis ad hoc: q̃ ad illud amicabiliter agentẽ immobilis uero omnino est & in exercitata primo enti aduersa. Illo nãq; solum faciente ipsa sola patitur. Et illo dũtaxat mouente ipsa solum mouetur ita nimirum. Hac subiecta & cõtinue quanta & qualia patiente existentiamq; capiẽte. Immobilia quidẽ omnino atq; ita sub hac perfecte acta demõstrantur. At uita illinc & primo gradu in ipsa attactus suscepit motũ. Siue igit sensum & per se actionẽ & animal dispensatũ est sentiens. Aduersante uero huic mente seu intellectu rationale & intellectile effectũ est animal ex quo etiã artes pductæ sunt imagines quædã primæ essentiæ & cũcta efficientis naturæ. Omnis igit necessitas præcipuæ ac proprie neq; p participationẽ in primo ente ẽ talis. Vita igit illinc & mens: ut ipsi uitæ ppetuo ens permaneat. Mẽti aũt effigiat & continet ea quæ sunt. Colligit itaq; ex eis quæ dicta sunt ut primo ens uitale esse oporteat & intellectile unde oĩs essentia & uita & intellectus participatione magis q̃ specie nominat. Illud nãq; est ipsum p se ens p se uita & per se intellectus quod autem præter hæc omne magis nõ ens q̃ ens: quia erat cũ non erat ens: sed hac perpetuitate etiã manet ens & uiuit & intelligit. Eatenus enim particeps est uitæ quatenus illud pbuit & tantum intelligit q̃tum illud tradidit. At uita & intellectus in ente nõ tanq̃ in aliquo cõstiterũt. Ita igitur & ob hæc primo ens uiuens & intelligens existens manet in concussum. Nam quo pacto essentia ad suam uitã uacillauerit quam produxit: uel quo pacto hæc ad illam: aut intellectus ad suam essentiam & uitam aut hæc ad illa. Hinc unum ens simplicissimum & unitum. Tria sunt & ob hoc inconcussum. admirandã habens unionẽ & admirabiliorem distributionem: uel ineffabilem hãc & magis ineffabilẽ illam: sed ut etiam ex diuinis uoluminibus iam dicta stabiliamus q; est qui est pater ex quo uita & intellectus testis qui

dicit ad moysem interrogantẽ quod sit eius nomen ego sum inqt qui sum. At filius
uita ex ente enhypostatus proueniẽs & in ipsum reuertẽs id testat̃ in euãgeliis dicẽs:
ego sum uita: At spiritus intellectus qđ ab ente ipsum quoq; pueniẽs utpote ex fon/
tana essentia & p uitam eẽntialiter intro apparẽs & manẽs in ipsa & p hãc ad id qđ
est ex quo rediens ut hæc sint unũ tria. Hunc intellectũ uniuersitatis græci obscuram
quandã cognitionẽ ex ipso capiẽtes nominarũt. Hoc nãq; est cũcta exornans & cũ/
ctis inter dilatans explicansq; cũ opifici potestate essentiã faciente & uitã faciente te
nuitas partiũ quædã existens totius naturæ qđ olfactũ deitatis uocat quidã theolo/
gus scrutatus diuina & nostra. Iam certe uiginti rationibus demõstratũ est quemad/
modũ primum ens necessario tria est unum ens & inconcussum: quod nihil talium
uacillet in aliquo dictorum quæ se inuicem conseruant & stabilitate causarum & opi
fici causa coadiuuantium causarum. materia non habente id utiq; incõcussum. sim/
plicissima etiã hac perficiẽte quibus diximus rationibus. Vacillat autẽ hæc qđ non sit
particeps uitæ & intellectus qppe quæ est p se materia & longe a specificis consistat.
Ita a nobis theologi ambiguitas soluta est quo pacto ens uacillãdi uim cognatam ha
bet & quo pacto maneat incõcussum: sed hic uelut aliquod etiam correllariũ nobis
ex dictis inuentũ sit tanq̃ hominis trãsitui ortu iudicãte mortẽ nõ aliud ex trib⁹ uim
agnatam habet hoc capere ad conseruandum & ad primũ reducendum axioma præ
ter primã uitam siue utcũq; per se uitam. Nã cum in apparẽtia eius essentiæ nõ iudica
ta est neq; profecto omnino corruptio intellectus at substitutus elapsus imortalita/
tis: oportet primã uitã mortuum ferre si quo pacto re delemẽtarit ad imortalitatem.
nũq̃ etiam dæmoniũ genus hinc apparet nõ uim cognatã habẽs recipere ad primũ
ordinẽ regressum. nã quo pacto si erat ad naturã id nõ pactũ est bono opifici ad ex/
tremũ usq; pri⁹ cognoscẽti sua opificia & i pcordiis moto circa cuiuslibet bonum &
ei⁹ pfectionẽ. Cæter̃ i his quoq; neq; eẽntia corrupta est ad nõ ens pgrediens. neq;
porro uita. Sũt. n. etiã uiuentibus & si nõ pspera p uitã. at intellectus ipsis subuersus
est atq; corruptus & uelut i alterã quãdam speciẽ secessit. neq;. n. alterationẽ ppessus
est: sed alterã quãdã ut ita loquar specificaturã. oportuit nãq; ab intellectu culturã ip/
sis fieri at primi erat id itellectus. Fieri aũt nõ poterat ut itellectus intellectũ admitte
ret atq; dirigeret. Alioq ipartibile impartibili quodãmodo cõcurrisset ad unionem.
Ob hoc ut cẽseo dæmonũ natura irreceptibilis pmãserat primo itellectui & ob hoc
etiã incorrigibilis. Ecce etiã hoc alter̃ correlariũ ex eis quæ dicta sunt cõparẽs: expli
catæ sunt igit̃ ambiguitates ut a nobis fieri potuit qđ monas in dyada mota ad tria/
da usq; cõsistat item esse cũ etiã unum uacillans in se multa gignat. materia siquidem
ut demõstrauim⁹ unũ existẽs & oio simplicissimũ uacillat ad se plapsib⁹ formarum.
Atqui tale ens quale diximus incõcussũ oio manet & infractum sup excellẽs omnem
unionem & diuisionẽ. neq; enim est unũ: sed supra unũ & pinde tria neq; diuisioni
alicui subiicit̃. Nam supra diuisionẽ est & ob hoc unũ. Quia supra unionẽ hui⁹ est
unio & supra diuisionẽ diuisio qđ etiam melius quispiã nominarit superunitũ & sup
diuisum. Nã ex ipso omnis unio & oĩs diuisio ut ex participantibus participantia ut
ex essentia deducta & ut sic dicã essentiata ob infinitam huius naturam genitricẽ &
effectricem essentiæ potestatẽ ac animalis effectricẽ actionem & perfectissime ne uer
bi nouitatem uerear usurpare unifractricem.

¶ GEORGIVS Valla Placentinus clarissimo iurisconsulto ducis Ferrariæ pur
purato ac prælecto iudiciorum arbitto iohanni Vallæ salutem dicit æternam.

Cupienti

CVPIENTI mihi Iohãnes Valla doctissime iuriscõsulte: nomen tuum apud inclytos principes insigne munere aliquo ꝓsequi unde animũ meum tuis mirificis doctibus deditum esse cognosceres: succurrere cleomedis insignis philosophi bina quæ latina facerem de mundo uolumina. ꝙ ut ille animo cõtẽplãda exactissime describendo mondanã exposuit elegantiã. ita in præstantissimorum principũ conspectu seu legationum grauissimarũ munere perfunctus seu honorario delectus iudicio tanq̃ sidus aliquod inter homines fulgens nobis emicueris. Nam si nõ iniuria dici solet principibus placuisse uiris haud ultima laus est: q̃to maior fuerit honorari: præferri autẽ honore aliis: ut tibi contigit iam reꝝ humanaꝝ est attingere fastigiũ: ꝙ si etiam uirtutis face præfulgeat id iam est terrena relinquere ac admotus illos cælestes propius accedere: quos apud cleomedem me interprete tibi licebit intueri animiq; tui magnitudinẽ amplissimis & te dignis rebus confouere: & tuis insignibus uirtutibus spẽ concipere & fide quam in christo maximo optimo per trinitatis habemus diuinitatem cõfirmari: ut aliquando ad tot collucentiũ siderũ sub uoles flãmas quod ex mentis tuæ integritate tibi euẽturum cõfido. Quem igit̃ ad te dedimus cleomedẽ inspicito cum per otiũ id facere licuerit: licet enim plurimis ut necesse est te interuẽtionibus distineri nõ dubitem: quia tamen nõ admodum multis liber litteris cõtinetur puto supesse otium unde quid loquatur queas intueri: quod cum facies Georgii Vallæ gentilis tui memineris scio. Age itaq; & utrũq; facere ne detractes ut cleomedem quem tibi hospitẽ doctissimum cõciliaui ne contempseris & nos gentiles tuos amore prosequere.

CLEOMEDIS Circularis Inspectionis meteoroꝝ Liber Primus. De Meteoris: Georgio Valla Placentino Interprete.

CVM MVNDVS multis dicat̃ modis: de mũdana elegãtia nũc omnis nostra futura est oratio. Mundus est ex cælo terraq;: necnõ naturis: quæ eis cõpræhendũtur opificium. Is corpora cũcta compræhẽdit. nec extra ipsum (quemadmodum alibi demõstratur) prorsus quicq̃ est. nõ infinitus: sed definitus esse hinc facile comprobat̃: qđ natura ipsum administret: nec fieri possit ut infiniti ulla sit natura: naturam siquidem cuius est oportet imperare. Quod uero ipsum natura administret hinc facile datur ĩtelligi. Primo & ei⁹ partiũ serie: deĩde & ꝓcreatoꝝ ordĩe. Tertio ex cõi ad se inuicẽ partiũ quæ ĩ ipso includũt̃ affectiõe. Quarto: ꝙ ad aliqd sint singula ꝓcreata: & deniq; qđ oĩa ĩ usus cõmodissimo cedãt, quæ peculiaria: & suarũ singula sunt naturaꝝ. Et pinde cũ distinctã naturã hẽat: ipsum termĩatũ eẽ necesse ẽ. Extra ipsum uero inane undiq; in ĩfinitũ ꝓfluit. hui⁹ qđ qdẽ a corpe cohibet̃ locus nũcupat̃. quod aũt nõ cohibet̃ inane. Quod uero sit inane paucis explicabimus. Omne corpus ĩ aliquo eẽ necesse ẽ. Id autẽ in quo ẽ ipsum occupãs & cõplẽs aliđ eẽ ac plane ĩcorporatũ oportet: & tãq̃ sub tactũ nõ cadẽs: hmõi ꝓfecto substãtiã lociq; naturã: qualiscũq; sit: corpus admittere & cohibere: & inane eẽ ꝓfitemur. Quod porro ĩ eiusmodi aliquo sint corpa: præcipue in aquis: & omni humida essentia nobis par est ĩtueri. Cũ enim ex uase humorẽ cõtinẽte solidũq; aliquod in se corpus: & solidũ sustulerimus collabit̃ aqua ĩ sublati locũ: neq; ãplius hæc apparet eleuatio: sed minor: q̃ta sublatæ rei fuerit magnitudo. Rursuq; si in uas humore repletum solidum aliquod immittatur tantum humoris

exudat superflui q̃tus solidi tumor fuerit iniecti. neq; id accideret nisi i aliquo humor ipsum replēs extitisset: & qualicūq; a corpore occuparet̃. Idē uero: & in aere fieri existimādū ē. Is nāq; ex loco ipsum cōpræhēdēte extrudit̃ cū a solido aliquo cōpræhēdet̃. Cū igit̃ in uas aliqđ qdpiā infundimus: ex ipso flatū sentimus euadētem præcipue cū oris fuerit angusti. Eniuero mundū quoq; ex loco motū possumus intelligere quē nūc occupauit. Hoc nimirū eius trāsitu relictū cōpræhēdemus locū esse inane: & in quē occupatū cōpræhēsumq; a se se trāsierit. Is certe fuerit inane repletū. Quod si etiā in ignē omnis resoluat̃ essentia: quēadmodū iucūdissimis uisum ē physicis: locū plusq̃ decies millies ipsum occupasse necesse est: quēadmodū in uaporē corpora exhalāt solida. qui igit̃ in cōflagratione ex effusa occupatus est eēria locus nūc inanis ē: nullo ipsum cōplente corpore. Quod siquis occurrat cōflagrationē fieri nullam: is inane nō esse eo modo minime cōtrouersat̃: nā si ꝓfusam modo intelligamus eēntiam ultraq; ꝓtēsam: re nulla obuia: quæ talē extensionē possit ꝓhibere: id ipsum in quod opinione secesserit in extensione inane fuerit. quēadmodum si curæ sit nunc quoq; nosse ab ipsa occupatū inane cōpletū fuerit. Quāobrē nugas agūt: qui extra mūdum nihil esse aiūt. Id enim ipsum qđ nihil uocāt nullā effusam essentiā cōtrastādo poterit ꝓhibere. Proinde alicuius effusa assumatur essentia: & ab ipsa quoduis naturaliter cōpræhēsum ab existimante cōplebitur eiusq; fiet locus quod est inane a loco occupatū ac cōpletū. Id porro correpta essentia & in aceruū cōducta minorē fiet inane. quemadmodū igit̃ est quidpiā quod corpus suscipiat: Ita etiā possibile ē corpus suscipere. Id autē quod cōpleri planeq; occupari a corpore possit est inane. aliq̃ itaq; inanis substantiam esse necesse est: est sane eius opinatio simplicissima: cum sit corporis: & tactus expers: neq; figuram habēs: neq; figurati: nec pacientis quicquā: neq; facientis: sed simpliciter corpus excipiētis: neq; existentis. tale nimirum est inane. In mundo autem prorsus non esse ex eis quæ apparent licet nobis perspicere: nam si non in totum cognita horum fuisset essentia fieri non potuisset ut a natura contineretur: ac administraretur mundus: neq; eius partium ad se inuicem quæpiam foret communicatio: neq; ab uno loco: quem mundus compræhendat: & spiritu: qui omnifariam cognatus non sit potuisset a nobis spectari uel audiri: interiectis nāq; inanitatibus ab ipsis sensus inhiberentur. Angustissimi quoq; oris uasa in aquis subuersa per aquæ influentis inanitates implerentur. at id non fit: quod aere compleantur: qui erumpere planeq; euadere non potest: quod ipsorum ora ab aqua obsideantur. Suntq; infinita alia: de quibus dicere necesse non est: quibus id demonstratur. In mūdo ergo inane esse impossibile est. At Aristoteles: & eius sectæ omnes ne quidem extra mūdum inane esse contenderūt: oportet. n. inqūt eius factionis philosophi inane corporis uas esse. Atqui extra mundum corpus est nullum: & perinde ne quidem inane: quod sane sub insulsum simillimūq; est: ut si quispiam dicat: quia in aridis: & aqua carentibus locis aqua esse non potest: ne quidem uas: quod aquam posit excipere. Nos ergo latere non debet uas corporis duobus dici modis: uno cū corpus habet a quo imbuit̃: altero quod pōt corpus excipere. Verū aiūt: si extra mundum sit inane feret̃ ꝑ ipsum mūdus nihil habendo qđ cōtineat quodq; ipsum possit suscipere. Quibus respondemus fieri non posse ut per inane deferatur: quando quidem ad suum. uergit medium idq; habet dehorsum quo uergit. nisi enim id medium hēat mūdus: & dehorsum feret̃ dehorsū ꝑ inane mūdus quēadmodū i oratione

quæ est

quæ est de meatu ad mediũ demonstrabit᷑. & illud quoq; ab eadẽ dicit᷑ factiõe: qđ si extra mundũ sit inane fusa ꝑ ip̄; essentia ĩ infinitũ dispargeret᷑: atq; dispesceret᷑. cui occurrimus: ne id q̄dẽ posse pati: habitũ siq̄dẽ hẽt: q ipsam cõtinet: atq; agglutiat: ac ip̄a; cõpræhẽdẽs ĩane facit nihil. hæc potestate eximia utẽdo se cõseruat corripiẽdo: ac rursus ĩ se effundẽdo: iuxta suas naturales mutatiões aliq̄ñ in ignẽ effundẽs: aliq̄ñ in mundanã concitata geniturã. Insulsum etiã est qđ aiunt si extra mundũ sit ĩane id infinitum esse opus sit. quod si infinitum sit extra mundum inane. etiã ĩfinita corpora esse oportebit non enim de inani ambiguitatẽ consequitur corpus esse infinitũ: nam de inani opinio nusq̄ esse desinit: at in corporis notione illico etiam terminatum cõpræhendit᷑ nihilq; potest habitus infiniti esse. quo pacto potuerit: quod sit infinitũ ab aliquo cohiberi. Dicuntur autẽ etiã alia nonnulla ab ipsis similia. Quod igitur extra mundum inane esse necesse sit ex his: quæ demonstrata sunt depræhenditur. ꝙ uero id ab omni parte in ĩfinitum penetret maxime necessarium est. hincq; didicerimus omne terminatũ in alterius generis aliud terminat᷑. quodq; aliud a terminato est ut statim in cunctis aer terminatus in alterius generis aliud desinit æthera & aquam. Itidem æther in aera: & cælum: & aqua in terram: & aerẽ: & terra in aquã & aerem. Et similiter nostra corpora in alterius generis aliud terminantur superficiemq; quæ corporis expers est. necesse igitur etiam si mundum compræhendens inane terminatur ut non sit infinitum in alterius generis aliud desinere. Atqui nihil est alterius generis aliud ab inani cognoscere in quod desinat. Infinitum ergo est nam si norimus quicq̄ alterius generis aliud ab inani in quod terminabitur: id completum esse opus erit. quodq; compleuit ratio non pronunciat cunctorum corporum a mundo compræhensorum a quibus cognitum non contingere ut uspiam terminetur: quod extra est inane. Infinitum ergo est. Præterea ut omne terminatum ab aliquo compræhẽsum intelligitur. quod si minus ne quidem fuerit terminatum. Ita etiam si inane ab aliquo terminetur ipsum cõpræhẽdi necesse est. Quid nam igitur id fuerit: corpus ne at id fieri non potest: quia nullum extra mundum corpus. Quod si etiam aliquod sit rursus id finitum ab inani compræhẽdi oportebit. ac id porro inane si nõ erit infinitum ab alio corpore compræhẽdetur. quod etiã ipsum rursus ab alio inani compræhendatur necesse est: & ipsum habere extrema oportuit atq; hoc in infinitũ usq;. Et ꝑinde corꝑa fuerint & multitudine: & magnitudine infinita: quorũ neutrũ esse pōt. Proinde si terminatũ est quod extra mundum inane & omnino ab aliquo cõpræhenditur a corpore autẽ nõ compræhenditur: ab incorporato itaq; cõpræhendat᷑. Quod nã igit᷑ id erit. tẽpus ne: an sup̄ficies: dicẽdum utiq; est aliquid huiusmodi. at id dicere recte nõ possis ab aliquo horũ in quã inane compræhẽdi. opus igitur erit aliud esse inane: quod ipsum compræhẽdat: & hoc ab alio cõpræhẽdi opus erit qđ nõ sit infinitũ. hocq; ab alio ĩ ĩfinitũ usq;: atq; ita qui noluerint infinitũ dicere extra mũdum inane in necessitatẽ decurrent infiniti inanium relinquendo alienas essentias: quod extremã habet absurditatem. necesse igitur est nobis confiteri infinitum extra mundum inane esse. Cum igitur infinitum sit: & corporis expers: neq; quidq̄ sursum habet: neq; infra: neq; ante: neq; pone: neq; dextrorsum: neq; læuorsum: neq; mediũ. Hæ nãq; habitudies: quæ sunt septẽ de corporibus inspiciũt᷑ quarũ nulla circa inane ẽ. Ipse autẽ mũdus cũ sit corpus habet aliq̄d supra: & ĩfra: reliquasq; necessario habitudines. Anteriora quæ ad occasum ipsius eẽ aiũt: qa

ad occasum impulsum habet. Posteriora uero ad ortũ ab eis nanq; in anteriora procedit. unde eius dextera ad septentrionem. læua uero ad meridiem erunt. Atq; hæc q dem ipsius habitudines nihil occultum habent. At reliquæ habitudines multam antiquis physicis præbuere molestiã: multiq; per locũ facti dilapsus sunt. cũ nosse non possent in mundo globosæ figuræ: infra quidem ab ipsius toto medioxumũ esse necessarium, sursum autẽ a totius medio ad extrema ipsiusq; superficiem penetrans. Cóuenientibus duabus habitudinibus in ipso: & eiusdem medio: & infra existente: in prosusis figura corporibus his distinctis: in globosis autẽ nequaq̃: sed cõuenientib⁹ duabus habitudinibus a superficie enim uergere necesse est ad ipsoꝶ mediũ globosis habitibus. atq; ita infra ipsas hæc habere in quæ deuergant. Id nimirum mundo euenit: quod sit figuræ globosæ. Idemq; fit infra & ipsius medium: hisce habitudinibus in se confluentibus. hoc sane in primis demonstrabitur in oratione: quæ erit de meatu ad medium. In præsentia uero ab imaginatis a nobis sensu simplicius demonstrabimus: omnes igitur in quo orbis terraꝶ climate simus facile intuemur cælum nobis a uertice imminere. quæ uero ipsius circũmeant cuncta nobis existimamus declinantia. deinde procedentibus ad quæcũq; terræ climata: quæ tanq̃ in declinatione fuerant imagine compræhensa nobis fiunt ad uerticem. neq; id cõtingeret nisi undiq; cælum terræ incubaret: mundiq; medioxumũ sit infra a quo ad cælum isurgit supra nominatur. Et cum mare nauigemus in quo terra loco nõ spectatur circumcirca i horizonte. quem latina uoce dicimus finientẽ nobis cælum imaginamur aquam contingere. at cũ eo perueneri mus ubi nobis imaginamur cælum maris aquas contingere rursus spectatur superne incubare, procedendoq; quouis nauigio id contingit. proinde si fieri possit: ut nauigiis: uel quoquomodo aliter ambulãdo terra circuatur: nul la pars erit ubi cælum non superne incubet. Et perinde mundi medium pariter tam infra q̃ medium est. Verum hoc potius exarat disciplina quæ de grauium corporum meatu ad medium est.

¶ De cæli orbibus.

ORbes in cælo paralleli hoc est segmenta quinq; describuntur: unus quidẽ qui diuidue cælum dispescit: quem æquinoctialẽ appellamus: cuius utrinq; duo: ut æquinoctiali minores ita inter se inuicem æquales. nominanturq; tropici; quia per solis puncta tropica a nobis describuntur: qui ultro citroq; solis limites sunt extremi. ad utrunq; porro istoꝶ alii totidem describuntur. quoꝶ unus quidẽ boreus uocatur arcticus cui contrarius antarcticus australis. hi per alias atq; alias climatum differentias: alii apud alios maiores: & minores euadũt: & deniq; euanescũt. Et ubi non comparent unus sub aspectum prorsus nõ cadit: alter apparet perpetuus. his nimirum cæli interuallis quæ memoratis orbibus distingunt: terræ partes quinq; subiiciuntur una sub arctico nempe septentrione cõpræhendit altera supposita spatio: quod inter septentrionem: & æstiuum tropicũ est. Tertia inter duos Tropicos: q̃ medioxumũ obtinens locum incubantem superne sibi habet æquinoctialẽ. Quarta medium hiberni tropici spaciũ: & antarctici tenet. Quita sub antarctico. has itaq; terræ partes physici zonas seu Cingula uocant: quoꝶ extima utraq; ob gelu rigorem in habitabilia esse perhibentur: ut medioxumum propter æstum habitationi nõ est obnoxium. Inter quod & extima sunt temperata. Temperatior siquidem utraq; efficitur zona ab exusta: & utraq; assistente & contermina frigida. Rursus harum temperatarum utranq; in duas dispescunt partis in eam quam supra terram: & eam quam

sub

ſub terra eſſe opinantur dimidiam quattuor habitatas eſſe ferunt. Q uaꝝ nos unam homines habere ꝓhibent: alterã quos poecos uocãt: quod ualet circũhabitantes. qui in eodẽ quo nos tẽperato climate ſub terra credunt habitare. Tertiã antoecos: quod eſt e regione habitantes. Q uartã nobis antipodas: qui obiectã e regione nobis habitãt temperatã. ſunt uero ipſoꝝ qui ſub terra clima incolunt. quos etiã antomos: qđ eſt humeris auerſos uocant. Atq ſub terra antipodes. Omniũ nanq; in terra gradientium ad centrum terræq; medioxumũ ueſtigia ſpectare neceſſe eſt. Nam cũ figuræ ſit ipſa globoſæ inferne eſt medioxumum: Vnde qui circũ nos habitãt neutiq̃ fiunt antipodes. Sed qui intẽperato ſub terra climate habitant: qui e regione nobis obiiciuntur: nam eoꝝ ueſtigia noſtris ſunt oppoſita ueſtigiis. Cum circa nos habitantiũ noſtra neutiq̃ ſpectent ueſtigia: ſed eoꝝ quos antoecos diximus nominari. Et perĩde hi rurſus inuicẽ inter ſe fiunt antipodes. Atqui ſunt nobis antipodes antoeci fiunt eis q circum nos habitant. Tales ſunt hæ profecto habitudines: quales amicoꝝ: & fratrũ: nõ utiq; patrum & filioꝝ neq; ſeruoꝝ & dominoꝝ. Ille ſi quidem ex altera parte ſibi correſpondent noſtroꝝ enim perioecorum nos perioeci efficimur & antipodũ antipodes. Itidem antoecorũ antoeci. Sunt etiã nobis quædã illoꝝ ſingulis cõmunia & ſeparata ad perioecos quidẽ cõmunia ſunt nobis primo quod eandẽ temperatã habitamus. deinde quod eandem hiemẽ: habemus & æſtatem: horaſq; alias: & augmẽta & diminutiones dierum pariter & noctium. differunt autem diebus: & noctibus. nobis enim cum erit dies illis noctem eſſe oportet: & uiciſſim obliquius hoc dicto. non examinata ratione cum nobis ſol occiderit ſumit initium apud illos ortus quia quam longus dies nobis fuit tam illis nox longa temporaq; nobis permutantur quæ in augmento quæq; in minutione dierum ſunt: & noctium nunc globoſam terram ambiens circuenſq; ſol: quibus quãdocunq; radios iaculatur terræ faſtigiis itinere ſupinuectus eam illuſtrat illuminatq;: Inde ſupra terrã adhuc nobis ꝑſpectus illis oriri appareat neceſſe eſt. Cunq; ſit globoſa terra ipſa; ambiendo ꝑ oĩa ſcãdendo faſtigia aliqñ aliis ĩminet exoriens. Sed antoecis ſunt nobis cõmunia: quod unũ: & illi & nos ſupra terrã habeamus hæmiſphæriũ. Secundũ autẽ nos habemus in eodẽ dies & noctes: hocq; paulo latius dictũ. Siquidẽ cum nobis dies eſt lõgiſſimus illis ẽ breuiſſimus: & cõtra ꝑmutatur nanq; nobis cũ illis ſpatiũ temporariũ dieꝝ inq̃ ac noctiũ augumenta & diminutiones. Verũ cum antipodibus nobis nihil ẽ cõe: quod omnia cõtra reſpondeant. Nã ſub terra inter nos inuicẽ climata habemus: & tẽpora habemus contraria die noctuq;. Idẽ eſt de augumentis & diminutionibus dieꝝ. Q uod ãt eẽ oporteat perioecos & antipodas: & antoecos docet phyſiologia: qñqdẽ hoꝝ nihil memoratᷣ i hiſtoria: neq;. n. ad perioecos. Vllũ nobis eẽ iter põt quod in nauigabilis: & beluoſus nobis ad ipſos acceſſu; ꝓhibeat oceanus: & neqdẽ acceſſus ẽ ad eos nobis qui cõtra nos tẽperatã zonã hẽnt qñqdẽ torrida nõ põt a nobis ſuperari: quæ ꝓfecto tẽperata terræ climata æque quoq; habitari neceſſe ẽ. Nã animãtiũ amica natura eſt: & ubicũq; cunctis rationalibꝰ: & rationis expertibus cõpleri aĩalibus potuit terra: ibi capit optionẽ hinc nobis ẽ aperienda cauſa qua partes aliæ rigeſcũt gelu: aliæ torrentᷣ æſtu: aliæ ſunt tẽperatæ: & cur tẽpora ꝑmutantur augumẽta: & diminutiões: quæ ſibi inuicem opponuntur temperatæ dierum habent.

De globorum cæleſtiũ conuerſione.

C Vm igitᷣ cælũ circũcirca ſupra terrã: & aerẽ cõuertatᷣ huncq; motũ a prouidentia nactũ ſit ad ſalutẽ: & uniuerſitatis diuturnitatẽ. Id habens cuncta in

ipſo cõpræhenſa ſidera circũagat neceſſe eſt. quoꝝ alia a mundo cõuerſa ſimpliciſſi-
mũ motũ habẽt: & p oẽ cælũ eadẽ tenent loca. alia uero mouent̃ qdẽ: & a mũdo cir
cũacta neceſſario ob illã cõuerſionẽ: ſed alio delecto mouent̃ motu: quo alio tẽpore
partes cæli alias tenent. Is aũt ipſoꝝ motus mundano motu ẽ obliqor. Q ui cæli mo
tui uidet̃ cõtrarius: qppe qđ ab occaſu in ortũ deferant̃. Pría itaqꝫ omniũ aſtra non
errãtia qđ cælo hæreãt uocitant̃. alia uero errãtia: qñqdẽ alias ímundi partib⁹ aliis
emicant. hærentes igit̃ cælo ſtellæ cuípiã epibatis pſimiles uidebunt̃: q in ſuis poſiti
locis a naui deferunt̃ a ſuo nõ cedentes loco. errãtes ãt & uagæ cõtrario nauis motu
ferri tãq̃ a prora i puppis locũ ꝓcedãt: quẽ obliqorẽ motũ formicarũ ꝓgreſſibus di-
xeris eſſe pſimilẽ: q̃ in rota figulari rotæ motu repãt cõtrario: hærentiũ itaqꝫ cælo ſtel
laꝝ multitudo ẽ infinita. errãtes uero ſint ne plures íncertũ ẽ. Septẽ certe in noſtram
puenere cognitionẽ: q̃rũ altiſſima eſſe nobis uidet̃ phænon dicta quæ ſaturni ſtella:
trigeſimo ãno unde cœpit ſuũ ambitũ & delectũ motũ pficiens. Sub hoc Iouis ẽ ſtel
la uocata phaethon: quæ duodeci ãnoꝝ ſpatio ſuũ abſoluit ambitũ. Sub quo pyrois
q̃ martis ícertiorẽ habens motũ uidet̃ itaqꝫ ẽt is duob⁹ annis & menſib⁹ qnqꝫ ſuum
cõficere ambitũ. ſub quo ſol eſſe intelligit̃ q̃ aliaꝝ medius eſt ſtellaꝝ: q ſuũ circulũ an
nuo pagit ſpatio. hoc motu definit anni tẽpora q̃ttuor. cũ mũdano ãt motu dies con
ficit. Sub ſole Venus ẽ ãnuã ipſa quoqꝫ cõuerſionẽ habẽs nominat̃ ãt cũ ſolẽ cõſeqt̃
occidentẽ ueſper: cũ uero orientẽ antecedit lucifer: q̃ ſtellã tã heoſphorõ q̃ phoſpho
rõ nominare cõſueuerunt. Sub ueneris ſtella ẽ Mercurii: q̃ & ſtilbõ hoc ẽ radians di
cta eius quoqꝫ ãnuũ eſſe curſuꝫ phibẽt ſub Mercurio Luna eſt oíuꝫ ſtellaꝝ terræ ꝓxía
q̃ in æthere ad aeris cõtactũ eſſe memorat̃: unde & opacũ eius ſpectat̃ corp⁹. qđ ue
ro lumíe colluſtret̃ a ſole lumẽ mutuat̃ eius hemiſphærio ad ſolẽ ſemp cõuerſo fulgẽ
te. Hæc ſuũ pagit orbẽ uiginti & ſeptẽ dieb⁹ addita parte unius diei dimidia: ad coi
tũ ãt cũ ſole trigíta dieb⁹ uenit. Hæ oẽs ſtellæ cõtrario cæli mouent̃ motu. aliæqꝫ in
aliis pſpectæ neqꝫ íordinatũ iter faciũt: neqꝫ ut fors obtulit a mũdi partib⁹ ícedũt: ſꝫ
p eũ orbẽ q ſignifer appellat̃ ipꝫ neutiq̃ excedẽdo.

ℭ De orbe ſignifero.

E St nimiꝝ ſignifer circulus obliquus p tropicos & æqnoctialẽ ꝓiectus: quí
utrũqꝫ tropicũ uno i pũcto cõtingit: Sꝫ æqnoctialẽ diuidue ſecat. hui⁹ nem
pe ſigniferi ſatis ãplã habẽtis latitudinẽ partes aliæ ſunt ſeptẽtrionales aliæ
auſtrales: aliæ íter has mediæ. ideo ẽt tribus ſcribunt̃ círculis: quoꝝ medius ſolaris no
minat̃: alii altrínſecus: quoꝝ unus ſeptẽtrionalis. alter auſtralis. p hũc ſigniferũ uagæ
aliæ ſtellæ motu delecto mõ ad ſeptentrionẽ: modo ad auſtrũ accedũt. ſolus ſol p me
diũ dũtaxat mouet̃ nõ in ſeptẽtríonẽ nõ in auſtrũ uergẽs. Sꝫ mũdi ipſi⁹ ſepentrio-
nales: & auſtrales partes petit a tropicis ad ſolſticia pueniẽs. i ſignífero ãt neutrã pteꝫ
ſꝫ medíoxumũ ſuo itinere orbẽ ſecat. unde ẽt ſolaris circulus appellat̃: at reliquæ ua-
gæ ſtellæ: & mũdi auſtrales: & ſeptẽtrionales: & ipſius ſigniferi ptes petũt i ipſo oblí
quæ motæ. Permetiendo. n. a ſeptentriõe i auſtrũ: atqꝫ porro inde i ſeptentrionẽ re
currendo nõ rectã lineã neqꝫ ſimplicẽ ſicut ſol: ſed obliquã p ipꝫ mouent̃ ſꝫ qñqꝫ a ſe
ptentrionali ad mediũ ferunt̃: & tum dicunt̃ faſtigiati hũiliari. Cũ aũt p mediũ íce
dentes in auſtrũ ſecedunt dicunt̃ hũiliter hũiliari. recurrentes porro ad mediũ. hũi-
liter in ſublime eleuari. at cũ a medio ſeptentrionẽ uerſus pmearint: ſublimiter ſubli
mes fieri. Nã cõtingit ſeptentrionales ſigniferi ptes plurimũ ſupra horizõteꝫ eleuari
cũ auſtrales partes magis horizonti ꝓpinquæ fiãt. Q uod mundus a ſeptentríone in
auſtrũ íclinet̃ í noſtro terraꝝ orbe. Cũ hoc pacto i ſignifero planetæ moueant̃ Sol
íter tropicos mundi emenſus latitudinẽ. exurat ſubíectã terræ latitudinẽ neceſſe ẽ: iã

dicto

dicto iter tropicos iteruallo. Cũ porro neq; ab australibꝰ ad septẽtrionalia iens æsti-
uũ excedat tropicũ: neq; ab hoc ad australia hibernũ tropicũ: cõtigit sub polis zonas
gelu rigere ut pote quæ a sole lõgissime absunt: q̃ iter tropicos & articos eæ i latitudie
collocatæ tẽperatæ sunt. eadẽq; cã ẽ cur illæ gelu rigentes: & hæc torrida. & istæ i ter
ta tẽperatæ sunt. Q uot porro tẽpatis tẽpora ꝑmutent̃: qđ augeant̃ ac minuãt̃ dies
huiusmõi est cã. Cũ figuræ sit terra globosæ: & undiq; sub cælo æque ĩfra sit eius clima
ta cõtingit nõ eãde; ad signifeꝝ asseq hitudinẽ. alia. n. sub aliis cæli ꝑtibꝰ sunt. Vnde
& cõplexionibꝰ est differẽtia: sicut ẽ demõstratũ. In torrida igit̃ ipsiꝰ terræ medioxu
mũ ita hẽt: ut neq; ad septẽtrionẽ: neq; ad austꝝ mũdus ĩclinet̃: ſ; eqssimã hẽt positio
nẽ sup horizõte inspecto utroq; polo nullo orbe arctico i hoc climate existẽte. ſ; cun
cta prorsus occidũt sidera: & rursus oriunt̃: nullũq; simpliciter semp apparere ibi põt.
At ab hoc climatæ ĩtẽpatas uersus abeũtibꝰ alteratior mũdi positio imagiat̃ poloꝝ
altero latitãte: altero sublato: & ab orizõte sublimi. si qspiã igit̃ Illic ad nostrã zonam
eat tẽperatã australis ei polus occultat̃ terræ iter eundẽ gibbi obiice. Septẽtrionalis ãt
ad fastigiũ ab orizõte cõsurgit. sin ad alterã tẽperatã a torrida iter faciat erit cõtrariũ
sublato ab horizõte polo australi: sicut septentrionali occultato.

¶ De Torrida.

DEtur itaq; qspiã a torrida in nostrã ire tẽpatã an nõ cũ adhuc sub eqnoctiali
fuerit utrũq; polũ i horizõte spectauerit: neq; occultabit̃ ei. Astrũ aliqđ: ne
q; ꝑpetuo apparebit: & ꝑinde ne qdẽ ullus arcticus circulus. Circulus nanq;
arcticus est limes semp apparentiũ nobis astroꝝ. Antarticus uero limes semp occul-
toꝝ. Cũ cœperis huc illic ꝓficisci polus australis tibi occultet̃ necesse ẽ gibbi terræ ob
iice. Septentrionalis ãt ex fastigii ratiõe attollet̃. Et ꝑinde ita ĩclinationẽ capit mun-
dus a septentrione i austꝝ: ut aliæ ꝑtes occultẽt̃ aliæ ei semp appareant: & circa polos
astra. Septentrionales q circũ hæc habitãt his substernant̃ necesse ẽ: ut itineris tulerit
ĩcliatio: mundo semp magis ex itinere inclinatã capiẽte positionẽ. Septentrionalia
signiferi sublimis & plurimũ i horizõte sublata spectabunt̃. australia uero hũilia: ma-
gisq; ad horizontẽ accedẽtia. atq; hoc mõ a meridie ad septẽtrionẽ: i ens ad græcum
terræ ꝑueniet clima: ad qđ sua aratur cõposuit phænomena nempe apparẽtia cõtin
git ipꝰ; horizõtẽ draconis caput: & helices pedes. huic arctici magnitudini sit æq̃lis ne
cesse ẽ q astra occulta limes cõpræhẽdit. atq; ita ĩclinato mũdo deĩceps nosse oportet
q̃libet hærentiũ cælo stellaꝝ cũ mũdo obuolutã circa suũ cẽtrũ circulũ describer̃: qui
oẽs sunt paralleli. Cunq; iter ipsos maximꝰ sit æqnoctialis: minimi q circa polos mũ
di sunt. Et ꝑinde q ab iis ad æqnoctialẽ sunt descripti iuxta ꝓportionẽ maiores eua-
dũt: quo fuerit a polis maior distãtia: q porro ab æqnoctiali ad polos habita ratione
distãtiæ miores. Cũ igit̃ & maximi: & minimoꝝ: & medioꝝ orbiũ hæc ita habeant
i climate: qđ sub æqnoctiali dimidiata climata supra terrã: & dimidiata sub terra sũt
Illic huc itinere cõtendẽti: ut polus attollit̃: & mũdus inclinat̃. Ita neqdẽ orbes eãdẽ
custodiũt habitudinẽ. Cæteꝝ cũ sit æqnoctialis maximus & i duas ꝑtes mũdũ æque
dispescat: manet ad unguẽ dimidiũ supra terrã oĩs siqdẽ orbis diuidue dirimẽs mun
dũ aut horizõ nempe finiẽs ẽ: aut æque ab horizõte diuidit̃ ut supra terrã dimidiu;
semp appareat: & dimidiũ occultet̃ q̃re cũ sit maximꝰ æqnoctialis eandẽ seruat ha
bitudinẽ ẽt iter tẽpatas. at ab ipso ad polos euntibꝰ orbes neutiq̃ tales. Sed ipsoꝝ
quotcũq; quo magis ad polũ ieris septentrionalẽ: eo maiora supra terrã segmenta fi
ant necesse ẽ hoꝝ sublimioꝝ i nostra tẽpata minora sub terra sũt segmẽta. quotcũq;
uero ad austrũ e cõtrario maiora sub terra segmẽta habẽt ut minora supra terrã ubi si
militer totus arcticus occultat̃: ut septentrionẽ habitãtibꝰ apparet ꝑpetuus: & ꝑinde

in nostro tẽperato climate ita hẽt cõtra uero i e regione posito nobis tẽpato climate: nã q̃ humilia nobis: illis sunt sublimia: & cõtra. ut ab australib⁹ ad mũdi septentriona lia ꝓcesseris illis inclinati: nã ab æqnoctiali eo iter faciẽtib⁹ septentriõalis polus occul tat' australis aũt attollit'. & ꝑinde q̃ sunt illis sublimia nobis hũilia: & cõtra. itaq; etiã arcticus ipsis orbis occultat' ut cõtrarius attollit'. Cũ hæc ita habeant sol a solstitiis ad solstitia ꝑ signiferũ cõtendẽs mãifesto oẽs cõtinget circulos. q̃ sunt iter tropicos. Cũ ergo a septentriõe i austrũ iens hibernũ tropicũ cõtigerit breuissimũ nobis cõficit di em. Is nanq; orbis oĩu; quos sol attigit sub terra maximũ segmentũ hẽt. ut minimu; supra terrã: & ꝑinde nobis noctẽ tũ maximã: & diẽ breuissimũ faciat necesse ẽ. Cum uero hibernũ cõtigerit ad nos se cõuertit ad mũdi sublimiora recurrẽs orbib⁹ semp cõtigit maius hiberno segmẽto habere supra terrã. Atq; ita habita segmentoꝝ ratiõe dies capit ĩcrementũ ad æqnoctiũ usq; nocte facta breuiore. Cũ uero æqnoctialẽ con tigerit: sub quo æq̃le sub terra ei quod supra terrã segmẽtũ æqnoctiũ facit: & hic reli quũ qđ supest ad æstiuũ recurrẽs quot quot orbes assequet' maiora supra terrã segmẽ ta habentes lõgiores noctib⁹ dies faciat necesse ẽ. hoc ꝓcedente augumento quoad æstiuũ orbẽ cõtigerit: q maximũ supra terrã apud nos segmentũ hẽt omniũ quos sol attingit: & ob hoc i æstiuo solstitio diẽ efficit lõgissimã. hinc porro ad australia cursu cõtẽdẽs minora solstitiali æstiuo supra terrã segmenta facit ex habita ratiõe diminu ti diei: noctis maiora spatia facit ad æqnoctialẽ usq; ad quẽ cũ applicuerit æqnoctiũ fa cit autũnale. cõfesti; ipsũ trãseũdo orbes attigit: q miora supra terrã hẽnt climata: atq; ita ab æqnoctio autũnali lõgiores fiũt dieb⁹ noctes maneto; diei cõminutio quoad hibernũ attigerit solstitiũ. nox uero supra diẽ capit incrementũ: q̃ ab hac cõuersione cõminuit' quoad æqnoctialẽ attigerit uernũq; fecerit æqnoctiũ. Cũ hæc iuxta memo ratos orbes ita habeãt: q hũiles nobis orbes habentib⁹ e regiõe tẽpatũ clima; subli mes & sublati euadũt cõtra: ita q nobis æstiu⁹ ẽ orbis: illis hibernus: & ea ẽ cã cur ex al tera pte sibi correspõdeãt tẽpora ãni: & augumẽta: & diminutiões dieꝝ i regiõib⁹ tẽ peratis in totumq; uniuersalis augumenti & diminutionis dieꝝ noctiumq;: cũ in tor rida hoꝝ nihil sit: s; omnino æqnoctium: qñqdem parallelorum æque partes supra terrã: & sub terra sunt. per signifeꝝ. n. delectum sol efficiens motum: & alio tempore alias pmeãs ptes ãni tempora cõplendo æstiuum qdem solstitiũ facit cũ ꝓxĩe ad nos ꝑuenerit maxĩe septentrionalẽ describẽdo circulũ: & lõgissimũ diẽ faciẽdo ut breuis simã nocte;. Solstitiũ uero hibernũ facit cũ lõgissime a nr̃o climate abierit fueritq; hũillimus fere ad horizõtẽ maxĩe australẽ orbẽ describendo lõgissimã ãni noctẽ fa ciẽdo: ut breuissimũ diẽ. æqnoctiũ ãt uernũ facit cũ ab hibernis cõuersionib⁹ ad sep tentrionẽ & æstiuũ tropicũ iens: medius iter utrunq; iter faciẽdo i duo æq̃lia mũdu; dispescẽs circulũ descripserit diẽ nocti æq̃lẽ faciẽdo. Autũnale ãt æqnoctiũ facit. cũ ab æstiuo tropico i austꝝ: & ad hibernũ tropicũ se cõuerterit medioxumus itidẽ inter extimos limites eundẽ æqnoctialẽ circulũ descripserit. Auctos ãt exhibet dies ab hiber no tropico ad septentrionales mũdi ptes scãdens minutas e cõtrario ab æstiuo tropi co i austꝝ tendens atq; hibern ũ tropicũ.

ℭ De augumento dieꝝ.

Augumenta dieꝝ & noctiũ. neutiq̃ singulis dieb⁹ æque addũt & subtrahunt s; cũ principiũ incrementi dies acceperit: prĩo qdẽ; mẽse toti⁹ excessus duo decima auget' parte: qua maxim⁹ minimũ diẽ superat: secundo ãt sexta: ut tertio quarta: & quarto siliter quarta: & qnto sexta. & sexto duodecima ꝑinde si sex horis maximus excedit diẽ minimũ primo qdẽ mense dimidia hora diei addit'. secũ do ãt hora. tertio hora & dimidiũ: ut trimestri triũ horaꝝ fiat additio. Et q̃rto siliter

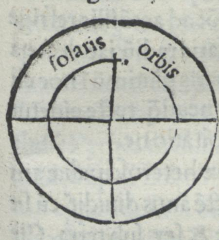
hora

hora & dimidium adiiciet: quinto hora. ultimo hemihoriũ atq; ita sex horæ com- plent. qbus excedit maximus diē minimũ. causa uero inæqualitatis icrementi hæc est.

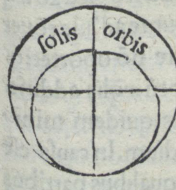
¶ Causa incrementi inæqualis dierum.

Signifer orbis p quē iter facit sol cũ sit obliquus: & æqnoctialē i duob⁹ secet pũctis utrunq; tropicoȝ uno i puncto attingat. æqnoctialē qdē & ,pximos parallelos rectior secat. & paȝ deest ad rectos angulos: ſ; i tropicis obliqor: & magis inclinat⁹ ,pgredit: & piũ acutos faciēdo ãgulos: cã fit cur obliqor ipsis ,pcedēdo & in sistēdo p signifeȝ nãq; lõgũ iter faciēdo obliqor abscedit a tropicis. in æqnoctiali ue ro cũ sit erectior festiatiores ēt accessus ad ip;: & ab ipso recessus facit: diuina ,pudētia talē signiferi affectionē ad tropicos efficiēte sensim faciendo nõ aceruati horaȝ mu tatiões neq; q̃ tẽpora iter tropicos: & æqnoctia æq̃lia sunt. A uerno. n. æqnoctio ad æstiuos usq; tropicos dies sunt nonagita unus & dimidius. Ab æstiua cõuersiõe ad au tũnale usq; æqnoctiũ dies nonagita tres & dimidius ab hoc æqnoctio ad solstitium usq; hibernũ dies octogita octo. Ab hiberno solstitio ad æqnoctiũ uernũ nonaginta q̃ttuor. Sciscitabit̃ q̃spiá cũ sint æq̃les signiferi partes q̃rtæ. Cur sol ipsas tẽpore pme- at inæq̃li: cui occurrēdũ. q̃ si p ip; signifeȝ sol iter faceret tẽpore æq̃li cunctas ei⁹ par tes pmearet. sed orbis solaris media pte signiferi multo terræ uicinior ē. Ceteȝ & si subiectus solaris signifero ide; cũ ipso haberet cētȝ: & ueluti i tpe eq̃li q̃ttuor ptes sui orbis sol pmearet: na; a tropicis & æqnoctiali ductæ diametri in ptes æq̃les dirimeret ēt solarē orbē. nũc nõ idē centȝ ipsos ha- bere cõtingit. sed eccentrus ē solaris orbis: & ob hoc nõ secat̃ in q̃ttuor ptes æq̃les ab iã dictis diametris: ueȝ sunt iæq̃les ipsius circũferētiæ. soli nãq; q eisdē centris istituti orbes in ptes æq̃les sectas habēt ex diametris circũferētias: at q sunt eccētri nequaq̃. Cũ ergo solaris circulus sit eccētrus solari circulo i duodeci diuisio ptes æque ac signifer cũ sint signiferi sectiões æq̃les inæq̃lia seg mēta solaris circuli ponunt̃ & ipsius maximũ qdē erit segmentũ geminis subiectũ: minimũ aũt sagittario. quãobrē id ēt segmentũ minimo tẽpore p meat: geminis uero lõgissimo. Ibi. n. est altissimus: at i sagittario terræ ,pxim⁹: & i aliis porro iuxta ,pportionē. Inde eius orbē eccētȝ esse cõtingit: qa nõ in eode; semp mouet̃ fastigio ſ; tã sublimis itinere: q̃ rursus terræ ,pxim⁹. & neq̃dē dies cũ noctib⁹: quos naturales qdã uocãt ad li- bellã iter se inuicē sunt æq̃les ut itelligit̃: ſ; solo sensu æq̃les esse cē sent̃. Nã mũdi cõuersio minor est necessario q̃ ois cũ nocte dies i quouis ,pcursu: mũdo citius diurno cũ nocte iteruallo suũ ambitu; pagente: quē sol cõtra mũdi motũ facit. Circuēte. n. idē punctum mundo necdũ sol in oriēte spectat̃. S; cũ ambitus orbis circũactus fuerit: quē pficiebat die cũ nocte sol motu delecto: tũ ipse quoq; in oriente apparet. qd si cuncta dodecatemoria nēpe signa signiferi sint æq̃lia tẽpore ēt eq̃li oriri cõtigis set diesq; cũ noctib⁹ essent æq̃les. Nũc uero tropica signa recta qdē ascēdunt: sed ob liqua occidũt: rectisq; scãdentib⁹ ipsis. lõgius tẽpus ipsoȝ ort⁹ fiat necesse est. Cũ ptes igit̃ ipsoȝ sol die cũ nocte pmeat iuxta ,pportionē ortũ tardiorē facit. hoȝ euenit cõ trariũ isignis hibernis: & pinde ætheris cõuersiões sunt æq̃les dies autē cũ noctib⁹ ne quaq̃: si ad libellã examē q̃ras obliqus ut dixim⁹ sole ad tropicos accedēte. & abeũte & ob hoc diutius circa ipsos cõmorãte cunq; sub ipsis inqunt nõ sit hitatio: neqdē ali quãto itra ipsos syene tñ sub æstiuo iacet circulo. æthiopiã uero syene adhuc iterior

signifer

signifer

d. 91 ½ · ...
93 ½ ...
88 · ...
94 · ...
d. 365

a qbus posidonius opinat⁹ ē totū sub æqnoctiali clima esse tēpatū. nec nō quinq; zonæ terræ eē a nobilib⁹ pnuntiatæ sunt phisicis:

An sub æqnoctiali sit hitatio.

Posidoni⁹ quē terrarū orbē torridū æstū nominarūt. Tēpatū esse pmulgauit: nā ubi ingt circa tropicos sol diuti⁹ uersat neutiq̄ ea sūt ihabitata loca: nec eis interiora: cur nō multomagis sub eqnoctiali fuerit tēpata: cū celerius hūc orbē sol trāseat: & rursus æque celeriter adeat. nec i eo climate diuti⁹ cōmoret. n. uero cū i totū inqt sit nox diei æq̄lis sub eqnoctiali: & pinde refrigerādi spatiū satis amplū habeat sitq; eius aer i medioxumo & umbræ terræ fastigiosissimo ēt imbres cadēt & sufflabūt uenti ut possint aerē refrigerare qa in æthiopia imbres enarrāt p æstatem iuges pluere pcipue i ipsi⁹ articulo: uñ ēt nilus p æstatē iundare itelligit. Posidonius igit ita cēsuit. oportuit sane ita sub æqnoctiali habere qđ bis āni sint apud eos tēpora q̄ñqdem etiam sol bis illis fit a uertice bina faciendo æquinoctia.

Contra posidonium qđ sub æquinoctiali non habitetur.

Qui āt posidonii aduersant sniæ aiūt: qa diuti⁹ ad tropicos uersat sol oportet i hac posidonii eē snia. Cæterū a tropicis rursus plus sol distat: & pinde ēt q sub ipsis aer magis refrigerat possūtq; climata hitari. S; cū sit iter tropicos medi⁹ æqnoctialis: & parū ad modū absit: & celeriuscule ad ipsū redeat. Cūq; sub tropicis loca excipiant a refrigerātiū zonarū flatib⁹ etesiis. Fama ēt ē solis ardorē refrigerato aere demulceri: ad æqnoctialē usq; hi ñ possūt puenire: qđ si trāsierit: æstuosa & flamosa itineris spacia sub sole fiēt æq̄lis diei nox p se nihil pōt ad aerē illic refrigerādū. Cū sit uis solis ieffabilis rectūq; & ualidū i id clima omnifariā radiū iaculet. qa ab ipso nō magnope declinat. Intelligit aūt a physicis magni maris plurimū i hoc climate substerni. qđ medioxumū ē ad astrorū alimētū: & pide hic neutiq̄ recte uidetur sensisse posidonius.

De totius terræ habitatione.

Tota ut receptū ē hītata terra hītationū aliæ sūt pisciī aliæ heteroscii: aliæ amphiscii euadūt. Periscii qdē sub polis: qb⁹ in diē & noctē ānus diuidit cū sit icolarū horizō æqnoctialis. sex signis i totū supra terrā existētib⁹: & sex sub terra. Circūquaq; igit ipsos circūscribētes umbræ piscios faciūt pxie ad polos mūdo i regionib⁹ sub polis obuoluto. heteroscii āt sē tepatæ: qa cū circa meridiē sol fuerit zonā habētiū sēptētrionalē ad aqlonē declināt umbræ e regiōe nobis oppositā tēpatā ad austrū iidē: s; āphiscii q sē sub eqnoctiali ad austrū. n. abeūte sole: atq; hibernū tropicū ab æqnoctiali ad aqlonē uergūt ipsorū umbræ ad æstiuū āt ab æqnoctiali eunte adhūc cōuertent. atq; hæc ē de zonis terræ differētia. Illud uicisim hic nos pterire nō oportet: q p idē auget: & minuit dies cunctis nostrā tēperatā habitātibus: nec tñ æq̄lis additio & subtractio apud omnes est. Cæterum multa est in his mutatio: aliis quidem minimum fit incrementum & subtractio: aliis uero maximum: aliis medium. In causa est q nō æque apud oēs mundus inclinet q septentrionalis polus in æqualibus partibus ab horizōte attollat: s; ad meridiē hītātib⁹ parū: & ad sēptētrionē plus in horū medio mediocriter ad meridiē nāq; a septentriōe iter faciētib⁹ hūilior ē necessario polus: minorq; mūdi iclinatio. Illic porro ad septentrionē euntib⁹ ē cōtrario: nā in terra q̄ sub æqnoctiali uterq; polus i horizōte spectat: ac ut dictū ē cuncta parallelorū supra terrā & sub terra sunt æq̄lia segmēta apud quos finiētis axis ē dimetiēs: siue diameter: neq; astrorū aliqđ semp apparet: neq; occultat. Illic ad nos euntib⁹ i globosa terræ figura q supra nos polus eleuat: & horizōtes succidūt: axisq; nullius āplius ipsorū dimetiēs efficit ob mūdi factā inclinationē sublatī a plano: & poli sublimitatē. orbesq; arctici alii apđ alios emergūt iuxta finiētiū iterlapsus. oportet siqdē arcticos q̄ apđ singulos sēp

appareāt

appeāt astra ad polū cōphēsa describere: & iteruallo apđ singulos horizōte. Prope igr̄ torridā: & ad meridiē hitātib⁹ minimi euadūt arctici qđ mūdi sit iclinatio breuis & pol⁹ paꝝ a finiēte eleuat⁹ appeat. Ad septētrionē uero: & ꝓpe gelidā zonā maximos esse arcticos necesse ē: poluq; satis aplā a finiēte hēre sublimitatē: & pinde mūdū plurimū iclinari. Qui uero medioxumi sūt iter septētrionē: & meridiē iter quos sūt græci: & qcūq; eūdē incolūt parallelū eis q̄ dicta sūt mediocriter hn̄t. Itaq; ēt parallelorꝫ orbiū q sub singulis finiētib⁹ secti: in torrida in ptes æquales: i aliis climatis ī ptes secāt̄ i æquales moderatæ habitu. Apud hos q̄ sub terra & supra terrā maiora & miora segmēta: & pinde ēt iuxta dieꝝ augumēta: & dimiutōes ꝓportiōali hēbūt moderamie. Qui uero iuxta torridā hitāt: nō admodū magna hn̄t augmēta: & diminutiōes dieꝝ. Quod apđ ipsos mūdus paꝝ iclinet̄ exiguā faciēdo mutationē sectiōis q̄ circa pallelos qua i ptes i æquales a finiētib⁹ secāt̄. In gelida zōa positū clima hn̄t. Ibi multa admodū ē p augmēta dieꝝ & noctiū mutatio: mūdo plurimū apđ ipos iclinatio. Poloq; satis amplū a finiēte hn̄te fastigiū: & ob hoc maximū apđ ipsos faciēte arcticū: ut paꝝ admodū ab æstiuo absit circulo. Vbi cōseqt̄ ut apud ipsos finiētes imensissimā in ptes i æquales palleloꝝ faciēt sectiōnē. Vn̄ & p dieꝝ augumēta: & diminutiōes: maxia apđ ipsos hēt̄ mutatio. Tradit̄ itaq; i britānia cū sol circa Cācrū est lōgissimūq; facit diē: ut decē & octo horaꝝ sit dies æqnoctialiū. Nox aūt sex ūde etiā noctu tū lumen emicat sole ipso secūdū finientē ꝓcurrēte: & supra terrā lucē dimittēte. Quod fere fit apđ nos cū finiēti ꝓpi⁹ accesserit sol ortu multū luminis admittente. Vn̄ & in britānia noctu lumē dicit̄ ut scriptis ꝓditū est. Nā id fieri maxie necessariū est cū apud finiētē tū sol iter faciat nec p ꝓfundū terræ decurrat: qđ sit ipsi⁹ circuli æstiui minimū sub terra: segmentū circa insulā Thulē noīe appellatā: i qua fuisse Pythea masilliēsem philosophū ferūt totū æstiuū esse supra terrā: & factū ipsis arcticū apud hos cū fuerit sol in Cācro dies est mestru⁹ qđ ptes cancri oēs ipsis ppetuo appareāt sicut oibus in qb⁹ sol semp apparet. Ab hac isula in septētrionē ꝓceden tibus habita rōne etiā aliæ partes in Cācro signiferi ppetuo apparēt. Atq; ita quaten⁹ apud singulos apparētes supra terrā sol pmeat dies erit. Sūtq; climata necessario terræ in qbus bimestris fiet dies: & trimestris: & quadrimestris: & quiqmestris. Sub ipso polo seximestris est supra terrā quatenus hæc sol permeat quæ semp apparent dies eiusdē orbis erit finiēte arctico ipsis facto & æquinoctiali. Nam i Thule cōcidit æstiuus tropicus arctico adhuc interiore. Arcticus excedit æstiuū in ptes ad æqnoctialem hic iuxta rationē facto. Eis qui sub polo æquinoctialis tres capit affectiōes factus arcticus q̄ cōpræhendat astra semp apparētia. nullo prorsus præter hæc aut occidente: aut oriēte. Dicit̄ finiens q̄ dispescat mūdi supra terrā hemisphæriū ab eo qđ sub terra. Aequinoctialis porro q̄ dispescat ipsis in ptes æquales diem: & noctē: qui cunctis aliis p æque æquinoctialis est nec dū finiens aut arcticus. Ac iuxta differentias dierū & noctiū. De augumentis: & diminutionib⁹ hæc dicta sint. Apud omnes per æque ex æquatis tenebris: & luminibus aeris. In torrida æquales omnifariā noctes dieb⁹: at in aliis climatis alio exequant̄ modo. Ita apud singulos maximis dieb⁹ maximis noctib⁹ ex æquatis: neq; tenebris: neq; luminib⁹ aeris apud aliquos supfluentib⁹. Sed ī ptes æquales toto āno hæc dirimēte memoratæ differēiæ toti⁹ cū est terræ figura q̄ globosa ac ipsæ multo ante mūdus in aliis nāq; figuraꝝ facieb⁹ iam dictoꝝ nihil esse pōt. demōstrabimus deinceps ut totus hac figura cōstet mūdus: necnon eius præstantissimæ partes.

¶ Quod mundus sit globosus.

QVOD mūdus sit globosus aspect⁹ ipe nobis uidet̄ explicare neutiq de ei⁹ figura tulerim⁹ sniam: nec. n. cūcta nobis q̄ten⁹ hn̄t sub imagiatiōnē ueire cō

fuerũt. Proinde ab euidẽtiorib⁹ & liq̃do apparẽtibus nobis ad ea quæ nõ ex se se manifesta de appẽti cõsequẽtiã cõuẽit accedere. Itaq; si demõstrauerim⁹ solidissimã: ac dẽsissimã ei⁹ ptẽ terrã globosæ eẽ figuræ: facile ab ipa ad reliquas ei⁹ ptes accedẽdo nouerim⁹ oĩa globosa eẽ: & pinde ẽt ipa uniuersitas talẽ hẽt figurã. Multæ nimirũ a priscis traditæ sũt physicis de terræ figuræ dñiæ. Ipsorũ nãq; q̃dã suã ex aspectu secuti imaginatione terrã eẽ latã: & planã figura pnũciaerunt. Alii dephẽdẽtes q; neq̃dẽ i ipa aq̃ pmaere possit nisi pfũdã cauãq; figurã hẽat ipam hac figura cõstare uoluerũt. Alii cubicosã quadrãgulãq; eẽ pnũciarũt. Alii pyramoidẽ. At nr̃i: & oẽs mathematici: nec nõ Socratici cõplures globosã terræ figurã eẽ cõfirmarũt. Præterdictas igr̃ figuras ipsi nõ facile q̃piã aliã accõmodaueris. Necessario id uerũ ex disiũctis colligetur: aut lata & plana ẽ terra: aut caua: & pfũda: aut quadrata: aut pyramoides: aut globosæ figuræ. recipiẽdo igr̃ ad disiũctũ tãq̃ uerũ iuxta id q̃d ẽ a dialecticis appellatũ ex plurib⁹ q̃ntũ indemõstrabile pgrediẽtes demõstrabim⁹ globosæ figuræ eẽ terrã; Nã dicem⁹ præterea neq; lata ẽ: neq; caua: neq; quadrãgula: neq; pyramoides: ut hæc demõstrabim⁹: deiñ ipsam oñdem⁹ eẽ globosã necessario. Quod igitur plana nõ sit hoc pacto didicerim⁹.

ℂ Quod non lata.

SI LATAE plãæq; figuræ sit un⁹ apd oẽs hoies fuerit finiẽs. Neq;. n. i tali figura ẽ nosse quo pacto finiẽtes itercidãt q̃d si un⁹ sit finiẽs eadẽ rõne apd oẽs ort⁹ & occasus fiẽt: & pinde pricipia dierũ: & noctiũ eodẽ pacto fient: at hæc ñ sũt. Sed pluria i dictis terræ climatis appet mutatio apd alios alia tã occidẽte: q̃ oriẽte sole. Persæ nãq; ad oriẽtẽ hitãtes quattuor horis dicũtur primi solis iact⁹ excipe: añq̃ iberi excipiãt occasũ hitãtes. Hæc ãt ẽt ex aliis cõuicũtur ex syderũ quoq; eclipsib⁹. Iis nãq; apd oẽs deficiẽtib⁹ nec tñ eadẽ hora iueniũtur apd psas facere eclipsim: sed apd alios hita pportõe. Præterea si latæ & plãæ sit terra figuræ æqualiter apd oẽs pol⁹ finiẽti apparerent isistere. Ideq; circul⁹ arcticus: quorũ i ipsis apparẽtiis neutrũ ẽ: sed apd syenitas: & æthiopas minimũ a pelago appet fastigiũ. Maximũ ãt apd britãnos. i. mediis climatis iuxta pportionẽ: abeũtib⁹ a meridie ad septẽtrionẽ occultantur astra q̃dã q̃ ad meridiẽ spectãtur: & i septẽtriõe q̃dã spectãtur q̃ tũ nusq̃ cõparebãt. Ac siqs a septẽtriõe ad meridiẽ cõtẽdat econtrario fit. Quorũ nihil eueiret si terræ figura lata esset: & pinde un⁹ esset finiẽs. Nõ ergo hãc nata est figurã terra. Cõtigeret quoq; dies apd oẽs æquales esse. Quorũ oĩa sũt cõtraria in eis q̃ apparẽt. Præterea si latã planãq; nata sit figurã terra: cẽtũ miliũ tota mũdi sit diametros q̃ dimetiẽs noĩatur. Habitãtib⁹. n. i lysimachia aduerticẽ imineat dracõis caput: at i syenes loco supeminet Cãcer. At p lysimachiã: & p syenẽ eũti meridiãi q̃ntadecia ps ẽ a dracõe ad Cancrũ circũferentia: ut ex sciothericis demõstratur. At totius circuli q̃ntadecia q̃nta fere diametri efficitur. Si igitur planã terræ faciẽ dederimus ppẽdiculares i ipsã ducamus ab extremis circũferẽtiæ q̃ a dracone in Cãcrũ uẽit attigẽt diametrũ: q̃ dimetitur p syenẽ: & lysimachiã meridianũ. Erũt igitur inter duas ppẽdiculares uicẽa milia: uicẽa nãq; milia stadiorũ a syene ad lysimachiã. Quia igr̃ q̃nta ps totius dimetiẽtis id iteruallũ cẽtũ miliũ totus meridiãi dimens erit. Atq; cẽtũ miliũ dimetiẽtẽ hñs mũdus maximũ hẽbit orbẽ tricẽa stadiorũ milia ad quẽ terra puncti uicẽ hñs ducẽtorũ q̃nquagita miliũ stadiorũ est sol uero eius multiplex mima cæli ps est. Quo pacto igitur hinc nõ est manifestũ fieri non posse ut terra sit plana.

ℂ Quod nõ caua terra.

QVOD uero nõ pfundæ nõ cauæ sit figuræ hic nouerit. Si hãc terra hẽat figurã pri⁹ hispãis: q̃ persis dies emicuerit terræ edita pte accedẽtib⁹ obiecta: at distãtib⁹ magis re nulla officiẽte pspectui. Nã cũ cauũ in sole q̃cq̃ fuerit ad solem

ad solẽ cõuersa ps ipsi⁹ opaca fit i solis ortu. At e regiõe positũ elucescit. Et i totis igr ita ꝓpemodũ cõtigerit caua terræ figura exñte. Primi nãq; i occasu ortũ cõsequeret̃. Nũc ex apparẽtib⁹ noscit̃ cõtrariũ. Eteni pol⁹ arctic⁹ pl⁹ apperet iminens finiẽti eis qui ad meridiẽ in tali terræ figura obiect⁹ eminẽtia septẽtrionalibus. Itidẽ plus astra apperẽt semp i hocce climate eis q̃ ad austrũ maiorq; uicissim arcticus circul⁹. Quorũ oĩa in astris apparẽtib⁹ sunt cõtraria. Quiq; i ꝓfundissima cauitate habitãtes nullo mõ possẽt sex signa supra terrã spectar̃. Inde ne q̃dẽ æqnoctialis dimidiũ. Nos. n. cũ i ꝓfundiorẽ locũ descẽdim⁹ cælũq; suspicim⁹ pusilla ꝑtẽ ei⁹ intuemur. Nec totũ ut par fuit spectam⁹ hemisphæriũ. Noctesq; oĩsaria maiores dieb⁹ eẽnt circũferentia cæli iminente cauitati multo maiore existente circũferentia quæ imineat cauitati. Cũ sit erecta terra in mũdo medioxuma.

¶ Si cubicosa terra & quadrãgula: aut Pyramides.

SIN fuerit terra cubicosa: & quadrãgula cõtigerit sex horaꝝ fieri diẽ ut noctẽ decẽ & octo quolibet cubi latere sex horas lucis admittẽte. Quod si terra sit pyramides octo horis q̃dlibet lat⁹ splẽdesceret ipsius. Cũ igit̃ haꝝ nihil figuraꝝ apparẽtiæ oñdãt: cõuincit̃ ipam necessario eẽ globosam. Iuxta ex plurib⁹ q̃ntũ. At ẽ spectãtib⁹ p̃cipue ex apparẽtib⁹ silr demõstrare ut globosa sit terra. Quibus. n. oñsum ẽ nullã dictaꝝ figuraꝝ terræ deputatũ: Eisdẽ demõstrat̃ esse globosã. Prio nãq; i ipsis finiẽtes itercidũt. Deide nõ eadẽ apud oẽs astra spectãt̃ ad septẽtrionẽ: ac meridiẽ: neq; poli fastigiũ: neq; arctici magnitudo: neq; dieꝝ noctiũq; magnitudies. Quæ cuncta mãifeste oñdũt terræ figurã eẽ globosam. Quod i figura quauis alia nihil possit eoꝝ q̃ appareãt fieri. Nã cũ i mari ꝓpi⁹ terræ accesserim⁹ ꝓmõtoria primũ uisus asseq̃t̃: alia uero sub culmie occultãt̃. Deide supando uiã altitudies: & culmĩa supuecti: & mõtiũ trãseũdo cauitates: & q̃ ꝑpediũt. In ipsis uero nauigiis quæcũq; ꝑtes nõ spectãt̃: ex stratis rebus: & cauitate nauis eas arborẽ nauis scãdẽdo obiecta culia supãdo sæpe spectar̃ cõsueuert: naueq; a terra abeũte primũ scapha occultat̃ circa arborẽ spectantibus. Et cũ ex mari terræ appropiquauerit similiter primũ spectãtur uela. At scapha occultat̃ ab aquæ fastigio: quæ cũcta solis linearibus demõstrationibus apparent ut globosa terræ figura.

¶ Quod aer: & reliquæ ꝑtes globosæ.

NECESSE igit̃ ẽ ẽt circũfluũ aerẽ eẽ globũ ab ipsi⁹ toto sublatis exhalationib⁹ cõtractis: & ꝑide aeris figurã similẽ faciẽtib⁹. Præterea ẽt solida corpa pñt multifarie figurari. At in spiritali & ignea eẽntia cũ p se fuerint nil tale fieri moliet̃. Ad id igit̃ q̃d suũ ẽ ipsoꝝ naturæ accedit hæc explicata figura: & quæ a medioxumo oĩsaria explicãt̃ cũ sit ipsoꝝ mollis eẽntia: nec sit quicq̃ solidũ q̃ ꝑtes aliter figuret. At cũ sit aer globosus. Ita ẽt est æther cũq; sit circũplectẽs talis neq; in angulos ab aliquo declinet̃ solido: neq; in spatiosum quicq̃ figurat̃ ui illata ulla: etiã ipse globus sit necesse est. Quaobrẽ mundũ uniuersũ hãc figurã hẽre oportet. Illud quoq; nos maxie debet ꝑsuadere q̃d oĩum corpoꝝ ꝑfectissimũ sit. Id ꝑfectissimã habere figurã. Cũq; oĩum corpoꝝ sit absolutissimũ. Mũdus ut figuraꝝ oĩum glob⁹ quæ põt cunctã ambire q̃ eadẽ cõtinent̃ diametro. Neq; figura alia quæpiã globum potest cõpræhendere q̃ eãdem habeat diametrũ. Maxie necessariũ est globũ mũdũ esse.

¶ Quod terra mundi sit medium.

QVOD a mũdo cõphẽsa terra ipsi⁹ medioxumũ obtineat rursus ab accessu pluriũ q̃ntũ sine demõstratiõe aggressi cõstituam⁹. Nã eiusmodi disiunctũ & ueꝝ: & necessariũ ẽ. Terra a mũdo cõphẽsa aut ad ortũ ẽ: aut ad occasũ: aut ad septẽtrionẽ: aut ad meridiẽ: aut sublimior: aut hũilior medio: aut ipsũ medio-

xumũ mũdi obtiet ueꝝ primoꝝ nihil hẽt. Vltimũ ergo: ut demõstrabim⁹ est uerum. Mediũ ergo mũdi ipsam obtiere necesse ẽ. Quod igit̃ ad ortũ nõ sit hic manifestũ nã si adortũ fuerit surgẽte sole breuiores erũt luiatoꝝ ũbræ occidẽte ãt maiores explicabũt̃. Nã si uiciniora fuerit luiata miores fiẽt ũbræ si lõgi⁹ distabũt iuxta distãtiæ rationẽ maiores euadere cõsueuerũt. Eniuero ẽt cũcta oriẽtia nobis maiora apparerent qa uiciniores ortui simus: at occidẽtia qa nobis remotiora miora uiderent̃: primæq; diei sex horæ essent breuissimæ sole cõfesti ad uerticẽ cõscẽdente. A sexta uero longæ ueluti a uertice iteruallo utpote ad occasum maiore exñte: quoꝝ i eis q̃ apparẽt nihil est. Nõ ergo ad ortũ magis est terra: at ne qdẽ magis ad occasũ: nã cõtraria oĩa p̃dictis cõtigerẽt. Si ad septẽtrionẽ sit magis terra eueniret i oĩ ortu ad hoc clia ũbras luiatoꝝ extẽdi. Sin ad meridẽ sit ad meridiẽ etiã ũbræ inclinarit: tã oriẽte q̃ occidẽte sole. Nũc uero hoꝝ nihil euenit: sed in æqnoctialib⁹ oriẽte ad æqnoctialẽ occasum declinarẽt ũbræ: occidẽte uero ad æqnoctialẽ ortum. In hibernis solstitiis oriẽte ad æstiuos occasus: occidẽte uero ad æstiuos ortus. Cum porro hinc surrexerit i occasus hibernos fit ũbraꝝ acclinatio. Occidẽte ad hibernos ortus ut ũbraꝝ fiat decussatio. X litteræ faciẽ hñs: unde i aliqd̃ haꝝ clima nõ uergit terra. Sin medio sit sublimior ps mũdi dimidia supra terrã nõ apparuerit: neq; sex signa & cẽtũ & octogita ptes: neq; æqnoctialis dimidiũ. Sed his oĩb⁹ miora uñ noctes dieb⁹ oĩo cõtingeret eẽ maiores. Qđ si medio sit hũilior p̃dictis cũcta euenerit cõtraria maiorẽ exñte supra terrã hẽisphærio ꝓide neq; i sublimi: neq; in deiectu est hũili. Oñsum est qđ neq dẽ in aliquo quattuor climatũ. Ipm ergo mũdi medioxumũ obtinere necesse est. Præterea grauissimã omniũ in mundo corpoꝝ: & infimũ oĩum: qđ idem est ac medioxumũ.

De terræ magnitudine.

DE TERRAE magnitudie cõplures sũt physicoꝝ sñiæ: Sed in primis añcellũt. Quæ posidõii: & Eratosthẽis. Ea geometrica doctrina ipsi⁹ demõstrat magnitudinẽ. Posidonii certe simplicior ẽ sñia ipoꝝ tñ uterq; nõnullas sibi ascíscit hypotheses consecutiõe hypothesum ad demõstrationes accedit. Posidõii primo referam⁹ sñiam. Sub eodẽ iquit igit̃ meridião posita Rhodus & Alexãdria. Sũt ãt meridiãi circuli qui p polos descripti mũdi & p pũctũ qđ a uertice iminet singulis p terrã eũtib⁹ hoibus poli igit̃ iidẽ oĩum: at aduerticẽ pũctũ aliđ alioꝝ uñ infiniti describi pñt meridiani. Rhodus igit̃: & Alexãdria sub eodẽ posita ẽ meridião: Interiectũ utriq; ciuitati iteruallũ quinq; miliũ stadioꝝ eẽ existimat̃: atq; ita hẽre põat̃. Sũt uero cũcti meridiãi maxioꝝ in mũdo orbiũ ipm in duas æq̃les ptes dispescẽtes perq; ipos descripti polos. Cũ hæc ita hẽre posita sint. Dei posidoni⁹: ut par ẽ: ait signiferũ æqualẽ meridiãis qñquidẽ ipse quoq; mũdũ in binas ptes diuidit æquales in quadraginta octo ptes ipm dispescit. Singula ei⁹ signa in quattuor ptes diuidẽdo. Si igit̃ ẽt p Rhodũ: & Alexãdriã meridian⁹ in easdẽ quas: & signifer dirimat̃. Quadraginta & octo ptes æqualia erũt ipsi⁹ segmẽta iã dictis signiferi segmẽtis. Nã cũ magnitudines æquales i ptes diuidũt̃: æquales ptes diuisaꝝ magnitudinũ æquales eẽ necesse est. Cũ igit̃ hæc ita hẽre receptũ: & cõfessum sit dein iquit Posidonius canobus stella ita appellata lucidissima est ad meridiẽ in temõe arg⁹ ea i græcia neutiq̃ spectat̃ & ꝓide neq; Arat⁹ i phænõẽis ipam mẽorauit. a septẽtriõe ãt i meridiẽ eũtib⁹ primũ i rhodo sub uisũ cadit ifinietiq; pspecta cõfesti ex mũdi cõuersiõe occidit. At cũ a rhodo qna stad. milia Alexãdriã uersus nauigris i alexãdria ipsa ab horizõte sublimis appet i medio ad libellã cælo ps signi ei⁹ quarta q̃ ẽ quadragesima octaua ps meridiãi p rhodũ: & alexãdriã. Necesse igit̃ ẽt iminens eiusdẽ meridiani segmẽtũ iterualli qđ ẽ iter rhodum

dũ: & alexãdriã quadragesimã octauã ptem ei⁹ esse. Quod finiẽs rhodiorꝫ a finiẽte alexãdrinorꝫ absit quadragesima octaua signiferi orbis pte. Quia igit̃ hoc iteruallo posita est terræ pars qnqꝫmiliũ stadiorꝫ esse: & aliis subiecta segmẽtis qnqꝫmiliũ stadiorꝫ esse comprobant̃. Et is maximus terræ circulus inuenit̃ ducẽtorum quadraginta milium si fuerint a rhodo in Alexandriam quina milia: sin minus ad rationem interualli. Atqꝫ hæc posidonii doctrina de terræ magnitudine.

¶ Eratosthenis sententia de terræ magnitudine.

ERATOSTHENIS aũt ratio geometricis cõpræhẽsa argumẽtis quiddã obscuri⁹ uidet̃ cõtinere: sed ab eo dicta faciemus aptiora hypothesib⁹ præmuniẽdo. Prĩo igit̃ nobis receptũ sit sub eodẽ meridiano eẽ syenẽ: & alexãdriã: mediũqꝫ harũ ciuitatũ interuallũ qnqꝫmiliũ stadiorꝫ esse: tertioqꝫ dimissos radios a differẽtib⁹ ptib⁹ solis ad differẽtes terræ partes parallelos eẽ. Ita nãqꝫ ipsos habere geometræ constituerunt. Illud porro quartũ ponat̃ a geometris demõstratũ in parallelos dimissas rectas lineas mutuos angulos æquales efficere. Quinto ad æquales angulos pueniẽtes circũferẽtias similes eẽ: hoc ẽ eãdem ꝓportionẽ eandẽqꝫ hẽre rõnẽ ad suos circulos hoc ẽt a geometris demõstrato. Cũ.n. circumferẽtiæ ad æquales ãgulos puenerit si una q̃uis ipsarꝫ fuerit pars decia sui orbis: etiã reliquæ oẽs decẽ partes fient suorꝫ orbiũ. His pceptis difficilis nõ erit Eratosthenis disciplia. Quam hoc pacto perpenderis. Sub eodem ait est meridiano syene & alexãdria. Quia igit̃ maximi in mũdo meridiãi oportet etiã eis subiectos terræ orbes maxĩos esse. Necessario itaqꝫ q̃tũ per syenẽ: & alexãdriã uẽiẽtẽ terræ circulũ hæc disciplia demõstrauerit tãt⁹ ẽ maxim⁹ terræ circul⁹. Ait ergo hoc mõ syene sub æstiuo tropico posita ẽ circulo Cũ ergo sol fuerit ĩ Cãcro solstitiũqꝫ faciet æstiuũ: & mediũ cælũ ad libellã obtinuerit ab ũbra imũes sint necesse est horologiorꝫ gnomões sole ad unguẽ posito ad perpendiculũ hæc rõ facit dimetientẽ ad stadia trecenta. In alexãdria uero eadem hora iactãt horologiorꝫ gnomões umbrã sicut est ad septẽtrionẽ magisq̃ syene. Hac ciuitate posita sub meridiãο igit̃ ac maxĩo circulo positarꝫ ciuitatũ si circũagamus circũferẽtiã ab extremo umbræ gnomõis ad basim ipam gnomõis ĩ alexãdria horologii ipsa circũferẽtia segmẽtũ fiet maximi ĩ fossura circulorꝫ: qa maxĩo circulo subiacet horologĩi fossura. Si igit̃ ĩtelligam⁹ deĩceps rectas lĩeas p terrã ꝑductas ab utroqꝫ gnomõe ad terræ cẽtrũ cõcidẽt. qm̃ igit̃ ĩ syene horologiũ ad ꝑpendiculũ soli subiicit̃ si rectã lineã ĩtelligam⁹ a sole ueniẽtẽ ad extremũ horologii gnomonẽ una fiet recta linea q̃ a sole ad cẽtrũ usqꝫ terræ puenit. Si igit̃ alterã rectam lineã intelligamus ab extrema gnomõis ũbra ad solẽ reductã ab alexãdriæ fossura. Ipa ẽt memorata recta lĩea fient paralleli a differẽtib⁹ solis ptib⁹ ad differẽtes terræ ptes penetrãtes. In has itaqꝫ q̃ paralleli sunt. Incidit recta lĩea q̃ a cẽtro terræ ad ĩ alexãdria gnomonẽ perueniẽs ut mutuos ãgulos faciat æquales. Quorꝫ un⁹ ĩ cẽtro terræ p coincidẽtiã rectarꝫ lĩearꝫ: q̃ ab horologiis actæ sint ĩ terræ cẽtro fact⁹. Alter p collapsum extremi in alexãdria gnomõis: & ab extrẽa ei⁹ ũbra ad solẽ p ad ipm cõtactũ reducta fact⁹ & ĩ hac uenit circũferentia: q̃ ab extrẽa gnomõis ũbra ad basim ipsi⁹ circũacta. In eis ãt q sunt ad centrũ terræ a syene pueniẽs ĩ alexãdriã. Similes igit̃ circũferẽtiæ sunt ĩter se ĩuicẽ in ãgulis p ueniẽtes æqualib⁹. Quã ergo habet rõnẽ q ĩ fossura ad suũ orbẽ eã habet rõnẽ etiã a syene ĩ alexãdriã perueniens: quæ in fossura quinquagesima pars inuenit̃ sui orbis. Oportet igit̃ necessario & a syene ĩ alexãdriã ĩteruallũ quĩquagesimã esse ptem maximi terræ circuli idqꝫ est stadiorꝫ q uiqꝫmiliũ. Vniuersus ergo circul⁹ fit ducẽtorꝫ quĩquagita miliũ. Atqꝫ hæc est doctrina Eratosthenis. Ponũt̃ ẽt ĩ hibernis solstitiis horo

logia in utraq; ciuitate & utraq; iactante umbras necessario maior inuenit' in Alexan dria: quod lógius absit a solstitio hiberno hæc ciuitas capiédo igit' umbræ excessum: quo excedit' quæ in syene ab ea quæ in Alexandria eã quoq; inueniũt partẽ quinqua/ gesimã maximi in horologio circuli. Et pinde etiã ab hoc dinoscitur ducẽtoꝝ quin/ quagintamiliũ maximus terræ circulus. Erit itaq; totius terræ dimetiẽs supra octogi tamilia: ut habere oporteat tertiã partem maximi in ipsa orbis qui itaq; aiũt terrã glo bosam esse nõ posse: ob maris cauitates: & montium fastigia opinãtur: qd' a ratione admodũ abest: neq; enim editior mons qndecim stadiis ad ppẽdiculũ inuenit' neq; maris pfunditas triginta stadia ad sũmum ad stadioꝝ octogintamilia ullã habẽt ra/ tionẽ: sed uel tale est ut si in pila sit puluisculus qspiã: & eminẽtiæ circa sphæria plata/ noꝝ nõ phibẽt ipsa esse sphæria. Q uãq̃ hæ maiorẽ habẽt rationẽ ad totas sphærio rum magnitudines: q̃ cauitates maris & montiũ fastigia ad totius terræ magnitudi/ nem. Q uãta sit terræ magnitudo ex iam dictis præceptionibus est demõstratũ non modo ad totius mundi magnitudinẽ puncti rationẽ habere multis cõuincitur argu/ mentis: sed etiã solare fastigiũ nec multo maior est globus astra hærẽtia cælo conti/ nens: quemadmodũ igitur amphoraꝝ centenamilia p se inspecta magnitudine igẽ/ tem habẽt. In maris autẽ comparatione rationẽ habent nullã: sed ne qdem ad nilum aliũue quempiã magnũ fluuiũ. Ita terra per se in q̃stione habita amplam habere uide tur magnitudinẽ cuius dimẽtiens est supra octogintamilia: neq; tamẽ ad solare fasti giũ quãpiam rationẽ habere uidet': & ne qdem multomagis ad totius mũdi magni tudinẽ. Oportet nãq; magnitudinẽ ad magnitudinẽ habere rationẽ cũ maior mino/ rem metiri potuerit. V erbi causa si decupla fuerit tibi dicẽda uel deciesmilies tanta: at aquæ amphora neutiq̃ mare metiet': at ne qdẽ nilũ quẽadmodũ igit' amphora nullã habet ad ea quæ dicta sunt rationẽ. Ita ne qdem magnitudo terræ rationẽ habet ul/ lam ad mũdi magnitudinẽ. Id admodũ multis est comprobatũ argumẽtis per linea/ res obtentis demõstrationes. Primo nãq; sol cũ sit multo maior uniuersa terra ma/ riq;. Q uẽadmodum mox demõstrabit'. Tãtus tamẽ pedalẽ nobis suggerit imagi/ nem cũ sit fulgẽtissimus. Intelligere igit' nobis par est si a solari fastigio in terrã ocu/ los deiecerimus: aut prorsus nihil cernimus: aut stellæ per exiguæ uidet' magnitudo. Quod si fieri quæat ut ad solem usq; attollamur cæterasq; uagas stellas terra a nobis spectari nõ poterit ne quidẽ etiã si solis fulgorẽ obtineat: ut par sit hærẽtes quoq; cæ lo stellas terra esse maiores cũ a terra cernãtur. Et terra ipsa a uagarum stellaꝝ globis sub uisum cadere nõ possit q; sole multo sit minor. Licet sol locũ hærentiũ cælo stel/ larũ positus nõ maior forte in obtutũ casurus sit stella. Liq̃t ergo ex his pũcti uicẽ ter/ ram obtinere mũdanæ magnitudini collatã. Vndiq;.n.a terra tam æqualia uidẽtur q̃ forma similia. Q uod nõ eueniret nisi oẽs a terra ad cælũ pductæ lineæ rectæ eẽnt æquales: ut sit necesse cẽtri rationem terrã habere. Q uod etiã arguũt signiferi partes duodecim quãdo semp supra terrã sex signa comparent: quã nullã leuat ab oculis ter ræ tumor: & ne scrupulũ quidẽ partis ullũ: quãdoqdem semp supra terrã octoginta supra centũ partes e terra emersis se spectãtur: pars quoq; æqnoctialis dimidia supra terrã semp ut uidere ex æquinoctiis licet citra differentiã ullam: qd' nõ eueniret siqd æqnoctialis terra demeret aspectui: & octogintamilia aliquã haberet terræ crassitu/ dinis rationẽ ad cælum: quod oculis quoq; usurpat'. Sunt binæ stellæ tam colore q̃ magnitudine sibi inuicẽ p similes dimetiẽte oppositæ. Scorpii una: altera tauri. Ori/ ens tum una cum occidit altera quintũdecimũ scrupulũ tenẽs ad suculas colore mar/ tiales

tiales infiniēte semp ambæ conspicuæ. qđ non eueniret si quam modo partem terræ
surrectio cæli demeret prospectui dum alia oriat᷑ alia occidat. præueniret. n. ortus oc
casum omni tēpore terræ obiectus cæliq; pars ea necessario foret ad ortum emergēs
conspicua. at ab horologiis quoq; terra arguitur cētri rationē obtineṙ ad solarē globū
Comitatur enim solem umbra terræ: ut Homerus quoq; pspicue ostendit inquiens.
Labitur oceano rutili lux splendida solis.
Terræ obductu nox atris circumuolat alis.
e regione semp soli opposita ac turbinata in ipso extremo umbra solis centrū dime-
tiens habeat necesse ē. In terra igit᷑ describunt᷑ horologia a fabris quæ umbras gnomo
nū habēt quæ cū terræ umbra pariter redeūt. oportet aūt cuncta gnomonū extrema
ad solis globū centri rationē obtinere. Q m̄ igit᷑ describi nō pōt horologiū i ipso ter
ræ medioxumo in omni tamē eius parte pōt describi horologiū. non dubiū qn tota
terra ad solis fastigiū. Centri rationē obtineat: & ab hoc intellectū globū illud ēt ma
nifestū ab una sphæra multa fieri cētra nō posse hanc igit᷑ hēnt rationē q describi i ter
ra possunt horologioꝝ gnomones quā ad unū quoq; punctū coacti obtinuerit. qm̄
igit᷑ pars terræ nulla ē in qua nō cōtingat erigi horologiū tota terra centri obtinet ra-
tionē ad solare collata fastigiū & ab eo itellectū globū. hic ambigēdū nō est cur terra
puncti uicē gerēs ad mūdi magnitudinē nutrimētū cælo remittat & cū eo pariter me
antibꝰ astris tot numero & magnitudīe tātis nā aceruo pauca qdē ē terra sed potestate
maxia ut essentia sit ꝑpe imensa. Si igit᷑ ipsa; itelligamꝰ imensā aut i fumū aut i aerē
resolutā multo maior euadet mūdi cōplexu nec solū si fumꝰ aut aer aut ignis fiat mul
to plus fiet q̄ mūdus s; ēt i puluisculū resoluta. Licet. n. nobis itueri ēt ifumū ligna re-
soluta i ifinitū fere ꝓfundi fumigatū quoq; thus & q̄libet alia solida corpora i uaporē
resoluunt᷑. & si cælū cū aere & astris itelligamꝰ collectū i terræ cōcretionē i aceruū ip
sa minorē corripiet᷑. ꝓiñ aceruo qdē terra pūcti uicē gerit mūdo collata. at ptāte in
effabilis & ꝑpēsi finitū eiꝰ natura diffundit᷑ ut impos nō sit alimentū cælo remittere
& eis q̄ i cælo sunt: nec tñ ideo absumit᷑. In pte ipsa quoq; q̄piā sibi assumens ex aere
& ex cælo uia nāq; sursū ac dehorsū iqt Heraclitꝰ p uniuersā uertit᷑ essentiā uim mu-
tationi agnatā hñs p uniuersu; opifici obtēpās ad oīu; dispēsationē ac pmanentiam
ad solare itaq; fastigiū pūcti rōne; hēre qdā cōfirmarūt huiusmōi inixi aggressiōibꝰ
ratiociationibusq;. ñ apparēt iqunt eiꝰ iterualla ad astra æq̄lia p oē clima s; eadē hora
apđ alios maiora apđ alios miora. Q đ ñ eueniret si ꝓtēse a terra rectæ lineæ ad lūare
fastigiū æq̄les forēt. æq̄lia nāq; ēt iterualla apperēt. ponūt uero ēt solis defectū huiꝰ
rei signū ñ apud oēs ipso deficiēte s; plerūq; apđ alios totꝰ occultat᷑: apđ alios ps apđ
alios nō oīno neq; id cōtigerit si puncti uicē gerat terra ad lunæ fastigiū. Cæteꝝ non
ingēs hēt iteruallū & pinde aliis qdē absolute. aliis uero in pte: aliis porro non ꝑrsus
opaca euadit luna. q uero aiūt nō obtinere puncti rationē terrā his utunt᷑ aggressioni
bꝰ dicētes uisus i sublime sublatus i planis nō pfecta s; sub finiēte occultata ispicit q̄to
sublimiora attollunt᷑. ꝓinde nō ab oī terre pte in ptes æq̄les dirimit᷑ cælū q̄ uidetur
portio esse puncti rōne; terra nō obtinēs. Huic igit᷑ ambiguitati ita est occurrēdum
Q đ terre figura cū sit circularis huius rei cā ē quāobrē si terræ magnitudo sit stadi æa
mediū obtinēs & circulosa idē quoq; eueniret nec qcq̄ dicēdū eueniret. qa neq; ita
pauca pūcti rōne; ad modū obtineret. figura igit᷑ huiꝰ cā eē existimāda est. ac si quis
ab oī terræ pūcto planū opinatiōe educat nō plus aut minꝰ mūdi supra terrā pspexe
rit. s; æq̄liter & a sublimi & ab hūilibꝰ locis. magnitudies certe astroꝝ æq̄les apparēt

& ab editissimis locis & ex mari. illud hic fortasse q̄spiã dixerit q̄m̃ ex cãpis & mari si nõ spectet᷑ hemicosmiũ supra terrã. A solis certe editissimis locis forte hũerit q̄d ab ipsis dictũ rõnẽ aliq̄ ut ab editissimis locis ĩ duas ptes æq̄les diuiso mundo & ex deiectis ac hũilib⁹ nequaq̄ s; supra terrã maior appareat. nũc uero ad hãc rõnẽ nihil est si sublato uisu plus supra terrã spectat᷑ eueniẽte hoc necessario ĩ globosa terræ figura. Inde possum⁹ cõiectare terrã dicẽdã nõ eẽ eiusmõi ut collata uniuerso pũcti uicẽ gerat: nõ ẽt si plus mũdi q̄ dimidiũ sublato uisu spectari potuerit. Cæteꝝ si nõ ex planis ipsi⁹ æq̄le supra terrã spectat᷑ ex hũilib⁹ q̄dẽ ubi sint plani finiẽtes e sublimi aũt spectatis & q̄ turbinati sint & appellent᷑ ad ea ĩsup q̄ dicta sũt aiũt q̄dã. q̄a neq; alia q̄dẽ ĩhorrescerẽt gelu: alia uero torrerẽt᷑ æstu: & alia loca essent tẽpata nisi satis magna hẽret ĩterualla ad solarẽ globũ at neq̄dẽ diceret᷑ ad nos accedere sol rursusq; abire si terra pũcti uicẽ gereret. Occurrẽdũ igit᷑ hisq; rñdendũ hoꝝ oĩu; terræ figurã cã; eẽ. Nã ex iaculatu tali solariũ radioꝝ ad terræ climata & torrent᷑ ptes aliæ & refrigerant᷑ aliæ & tẽperiẽ aliæ cõsequunt᷑. q̄d plane nobis licet pspicere ĩ magis pticularib⁹ locis & paꝝ admodũ ĩter se ĩuicẽ distãtib⁹. q̄dã nimiꝝ loca circa helin exusta sunt adhærente Achaia nihil hñte suggilosum: ut si ẽt paucula sit terra id ppemodũ euẽtuꝝ sit nõ æque ĩ cuncta eius climata dispsis radiis. S; loca alia rectũ & ualidũ ex radio solẽ admittũt. Alia aũt obliquũ & remissu; mõ ad nos accedẽdo mõ recedẽdo sol ad uerticẽ dicit᷑ habere affectionẽ. q̄ñq̄dẽ quæ a terra eiiciunt᷑ rectæ lineæ ad cancꝝ & capricornũ ĩter se ĩuicẽ sunt æq̄les. quodq; cẽtri habeat terra rõne; his atq; aliis multis demõstrat᷑ argumẽtis. præfati sumus ĩ primo Epichirematũ queãdmodũ multo maior est sol q̄ terra tãetsi pedalẽ nobis uidet᷑ referre imaginẽ id mox demõstrare moliemur q̄tũ huic satis uidebit᷑ ĩstitutiõi pmendo pcipuas q̄sdã de hoc sole nõnulloꝝ ĩdagines ĩter quos præcipuus nobis Autor Posidonius.

¶ Cleomedis Cyclicæ inspectionis Meteororum. Liber Secũdus: Georgio Valla Placentino Interprete.

EPICVRVS & eiusdẽ factiõis plæriq; alii tãtillũ eẽ solẽ pnũciarũt q̄tus apparet uisus seq̄ntes imaginẽ: q̄ eius magnitudis iudicẽ cõstituerũt. par ẽ igit᷑ q̄d abnegãt nobis ĩspicere. Si tãtillus ẽ Sol q̄tus nobis apparet: ñ dubiũ q̄n multæ simul ip; magnitudies cõcipiãt: si q̄dẽ tã oriẽs q̄ occidẽs maior apparet: at mediũ nact⁹ cælũ minor ex editissimis mõtib⁹ cũ exorit᷑ maximus apparet. aut igit᷑ ipsos fateri oport; magnitudies ip; m̃ltas simul obtinere: aut si id pspicue absurdũ sit mãifesto cõcedẽdũ ẽ ipsis tãtillũ nõ eẽ q̄tus appareat. Sũt ãt q̄ dicãt maiorẽ nobis ĩ ortu & occasu imagĩe dephẽdi late ei⁹ igni explicato ab aere p ascẽsus fluxũ q̄d extremæ prorsus ẽ ĩpitiæ. terra nãq; mũdi medioxumũ obtinẽs & cẽtri rõnẽ undiq; a solari globo pæque abest. neq; oriẽs neq; occidẽs neq; ĩ q̄piã alia itineris pte sol aeri pxim⁹ accedit: s; ne q̄dẽ p idẽ tẽpus oĩb⁹ exorit᷑. cũ globosæ sit terra figuræ alias apd̃ alios & orit᷑ & occidit & mediũ obtinet cælũ. Proĩde cũ ĩcedit apud alios oriẽs & apud alios mediũ tenẽs cælũ simul & maior & minor fiet. maior q̄dẽ q̄bus orit᷑ minor uero q̄b⁹ mediũ tenet cælũ: eodẽ horæ momẽto: quo nihil ẽ patidi⁹. Talia igit᷑ q̄ iactant᷑ sunt ĩanitatis extremæ atq; socordiæ. Maior itaq; nobis sol & occidẽs imagĩe cõcipit᷑ minorq; cũ medio cæli ĩuehit᷑ spatio. Cũ ip; finiẽti ppiquũ spectam⁹ ob acris crassitudinẽ & hũiditatẽ talis nãq; aer terræ uicinior at mediũ tenens cælũ purgatior ita hic ab oculis dimissus ad ip; radi⁹ nõ refrigit᷑ s; ad finiẽtẽ emissus

cum orietᷣ aut occidet cōfringatᷣ necesse est in crassiorē & hūidiorē aerē icurrēs. atq; ita
maior nobis sol occurrit ex imagīe quēadmodū quæ ī aqua merguntᷣ solēt. Alteri⁹ q̄li
tatis ex imagīe nobis apparent qđ recto spectentᷣ obtutu. quæcūq; igitᷣ ita hn̄t nr̄i uisus
sunt existimādæ passiōes nō eoꝝ q̄ spectantᷣ accidētia. fertᷣ quoq; de ꝓfundis spectatus
sol puteis ubi id usu euenerit multo maior cōcipi ex imagīe ut pote p hūidiorein puteo
spectat⁹ aerē. neq; ē qđ hic dicas ex puteo spectātib⁹ magnitudīe solē grādescere, supne
uero ī ipsū cōiicientib⁹ oculos attenuari. at certū ē tenebricū & humectū ī puteo aerem
maiorē spectātib⁹ ipsi⁹ obiicere imaginē ueꝝ ipsius iteruallū maiorē & minorē uisui ob
iicit. mediū. n. tenēs cælū ꝓxim⁹ nobis uideri datᷣ. Oriēs āt & occidēs lōginqor. sed ab
editissimis mōtib⁹ multo apparet eē remotior & ubi ꝓpe qdē apparet ēt per exigu⁹ ubi
plus nobis ad ip̄; uidetᷣ iteruallū ipseq; maior esse existiatᷣ ex aeris q̄litate: oīu; huiusmōi
cā adueniēte. Nā p hūidiorē & crassiorē pspect⁹ aerē maior nobis & plus abesse uidetᷣ. p
aerē uero puꝝ minor magnitudīe & iteruallo ꝓxim⁹. Proīde si fieri possit iqt posidoni-
us ut p solidos parietes pq; alia spectem⁹ corpora ut ī fabulis lynceus. multo maior no-
bis sol imagīne cōcipetᷣ p ea pspect⁹ maioreq; abesse crederetᷣ iteruallo. Maiore āt ipso
& miore apparēte nobis itidēq; eisdē nobis iteruallis maiorib⁹: ac minorib⁹ re ipsa con⁹
ī ip̄; iact⁹ ab effusis a uisu radiis exhuberās sit necesse ē. Collecta uero ēt eius magnitudīe
atq; iteruallo ex uisiōe ī minimū possim⁹ binos conos itelligeᷣ. Vnū qdē re ipsa ei cōie-
ctū. Alteꝝ ex uisiōe. quoꝝ uertex qdē unus fiet ī uertice uisus. S; bases eiusmōi ut una sit
re ipsa. Altera uisiōe. ut igitᷣ hēbit re ipsa distātia ad uisiōe dephensa; ita ēt hēbit re ipsa
magnitudo ad id qđ nobis uisiōe cōceptū ē. Nā conoꝝ bases sūt dimetiētib⁹ nēpe dia-
metris æq̄les una qdē re ipsa altera uero uisiōe. Vt ergo hēt re ipsa iteruallū ad id qđ ex ui
siōe ita ēt hēre oportet q̄ re ipsa magnitudo ad eā q̄ uisiōe. At re ipsa interuallū ad id qđ
uisiōe ꝓpemodū ī ifinities maius ē. Pūcti rōnē hn̄te terra ad solare fastigiū & ab ipso itel
ligētia pceptū globū. ergo re ipsa magnitudo ex uisiōe magnitudīe infinities maior sit
maxīe necessariū ē. Nō ergo tātillus ē sol q̄tus uidetᷣ. Præterea si tātillus ē sol q̄tus appar;
si ip̄; itelligam⁹ duplū effectū ī duos diuisi utralibet ps pedalis apparebit. Proīde & si in
tm̄ itelligam⁹ ip̄; excreuisse ut ad cēties dena milia stadioꝝ ipsi⁹ utraq; iteruallo explicetᷣ
pars pedalis q̄ta est apparebit. Quod si fuerit consequens erit etiam ipsum apparere.
quantus est quod perspicue impossibile est. Neq; . n. fieri potest ut in tantam perueniat
ptāte uisus hūanus ut ad centies dena milia statioꝝ extendatᷣ tanta q̄ta re ipsa appareāt
qa mūdus ipse ꝓpe īfinite magnitudis minim⁹ nobis uisiōe cōcipitᷣ. Qm̄ igitᷣ fieri nō
pōt ut sol pedalis uideatᷣ ip̄; pedalem esse ipossibile ē. Nec. n. illđ possis dicere Sol tanto
distāte iteruallo sint ipsi⁹ pedales ptes q̄ tātillæ appareāt q̄tæ sunt: aliæ aūt non ita hēant
nā a terra iterualla ad ei⁹ oēs ptes æq̄lia erunt cētri rōnē hn̄te terra ad solarem globū ut
oporteat toti⁹ pedales esse ptes q̄les appareāt & nihilo magis hæc alia aliis. Proīde cum
ptes ei⁹ oēs sint pedales tātæ apparētes q̄tæ sunt ipse quoq; tot⁹ tm̄ ꝓtensus explicatusq;
q̄tus esse apparebit qđ māifesto ipossibile est neq; pedales ei⁹ ptes q̄tæ appareāt. Cæteꝝ
oīno nō apparebūt un̄ ne ipse qdē sol pedalis apparebit. Atq apparet. nō ergo pedalis
est. Hic igitᷣ māifestū arbitror ꝙ si tātus sit q̄tus apparet nō utiq; appareret. at qa appa-
ret neutiq̄ tātillus est q̄tus apparet. Qđ si tātillus est q̄tus apparet ipsa quoq; a uisu uisio
nis imago ei⁹ magnitudis uis iudicii ē. Cōseq̄ns erit ut dicatᷣ ipsa uisio fieri iudicatio de
eis q̄ obiiciuntᷣ uisiōes in ip̄; un̄ si tātillus est q̄tus apparet ēt talis est q̄lis apparet. Atq ap
paret cauus & albicās neutiq̄ tali circa ip̄; exn̄te figura. Aliqn̄ igitᷣ spectatᷣ æq̄lis & lūaris
faciei & nō satis itellectus at hæc oīa circa ip̄; esse ipossibile est. Falsu; igitᷣ quē hæc co-
miterᷣ ip̄; pedalē esse. Ac certe si tātillus ē q̄tus apparet ac talis est q̄lis apparet. Quo-

niam stabilis apparet fuerit utiq; ut quoq̃ nõ trãseat. atq nõ est imobilis neq; quoq̃ non trãsit unde neq dẽ tãtillus ẽ q̃tus apparet. ab his euidẽtissime orõnis ipo℞ absurditas coarguit̃. Nã si tãtillus ẽ sol q̃tus apparet arbitror notũ quoq; ẽt lunã tãtillã eẽ q̃ta apparet: qđ si ipsa: ẽt ei⁹ figuræ. Itaq; ẽt cũ mestrua ẽ a cornu ad cornu ipsi⁹ iteruallũ tãtillũ ẽ q̃tũ apparet. qđ rursus cõseqt̃ q̃ sunt ipsi ꝓpinq̃ stella℞ iterualla tãtilla esse q̃ta apparẽt: id ẽt cõseqt̃ id oẽ simpliciter stella℞ iterualla tãtilla eẽ q̃ta apparẽt. quo circa ẽt totũ qđ supra terrã hemisphæriũ mũdi tantillũ erit q̃tũ apparet. At id nõ ẽ. Nõ ergo tãtillus ẽ sol q̃tus appet; ꝑterea si luna cũ figuris tantilla ẽ q̃ta appet ẽt apparẽtes i ipsa nigrores tãtilli sunt q̃ti apparẽt. qđ si hoc mõtes quoq; tãtillos esse oportet q̃ti appent: at id nõ ita: igit̃ neq dẽ sol tãtillus est q̃tus apparet. Cũ igit̃ purus & ut fert natura fuerit aer possibile nõ est ut cõtra solẽ obtueamur. Cũ ãt aeris obiicẽ nobis exhibuerit tũ demũ ip; obtuemur qñq; alterat⁹ nobis appet. Q ñq; albus qñq; ueluti liuidus. Est igneæ faciei. Sæpenũero quoq; maculat⁹ aut cruent⁹: aut flau⁹ uisu. est ẽt aliqñ uari⁹: aut uiridis. & circa ip; sæpenũero tãq̃ spiræ nebulosæ q̃ tñ ab ipso ꝓpe ifinitis absunt stadiis & tñ nobis circa ip; esse uidẽt̃ & imõtis uertice sæpe occidẽs aut oriẽs nobis uideri dat̃, tãq̃ uerticẽ cõtingat tot milib⁹ ab oĩ terræ pte distãs quot distare æquũ ẽ terra cẽtri rõne; obtinẽte ad ei⁹ fastigium.

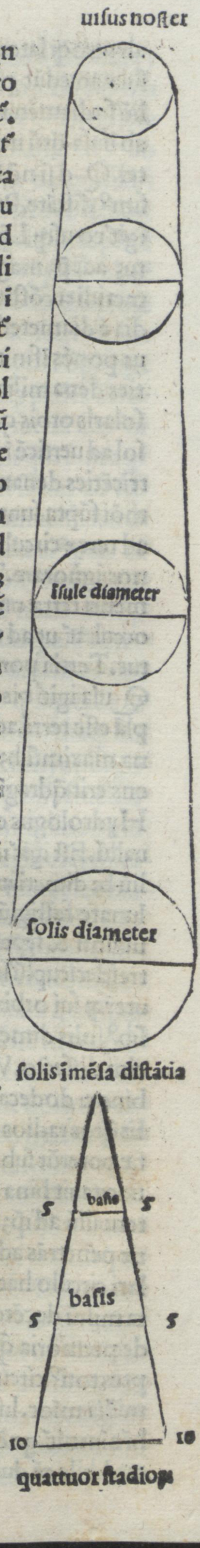
Q uo pacto igit̃ nõ extremæ fuerit stoliditatis ha℞ uisionũ examina nõ seq aliudq; facere iudiciũ tãto℞ magnitudĩe; cõminiscẽdo ut circa hæc captio atq; fallacia nõ uulgare detrimẽtũ iferre cõsueuit. Cæte℞ euidẽtissime cõuincit̃ admõ; stolidũ eẽ qđ ẽmocinãt̃ uel ab hoc mõ exqsitis. Si itelligam⁹ equũ emissũ i ãplã decurrere cãpi regionẽ: Pariterq; ex horizõtis limite solẽ exire quo ad tot⁹ emicuerit ꝓpe mãifestũ fuerit cõiectãtib⁹ nõ min⁹ stadiis decẽ ꝑfectu℞ auis ãt celerrima multipliciter magis equo trãsibit sagitta adhuc uelocissimo effluxu multo plus aue ut nõ paucorib⁹ ꝑtereat stadiis tãto tẽporis interuallo. Si igit̃ equo: æque celerẽ mũdi uiã fecerim⁹ decẽ iueniet̃ stadio℞ solis dimetiens sin aui celerimæ multo maior. Sin sagittæ nõ minor ducẽtis stadiis. Ob has igit̃ res oẽs pedalis nõ erit neq; q̃tus uidet̃. Q đ igit̃ ifinities sagitta uelocior sit mũdi meat⁹ ab huiusmõi disciplinis cognouerim⁹. Perses cũ i græciã ductabat exercitũ fert̃ hoies distinuisse destiasseq; ab susis Athenas usq; quo uoce possent q̃ fierẽt significari ab ipso i græcia eisq essent i psis. Excipientib⁹ huic negocio destiatis parallelo℞ uoces fert̃ uox tali ꝓpagatu ꝓgressa dieb⁹ binis cũ noctib⁹ a græcia i psas ꝑuenisse. qđ si talis aeris mot⁹ ac plaga uelocissima mima terræ ps dieb⁹ binis cũ noctib⁹ penetrat par ẽ ut cẽseo itelligeř q̃ta sit mũdi celeritas q̃q; ifinities celerior q nocte cũ die una ifinities maius iteruallũ q̃ sit a græcia ad psas ꝑmeet. at si itelligam⁹ sagittã pmeãtẽ maximũ terre orbẽ neq; tribus dieb⁹ cũ noctib⁹ ducẽta qnq̃gita milia trãsierit stadio℞. Cũ tñ mũdi magnitudinẽ finities terra maiorẽ die nocteq; una cælũ pmeet. Proĩde ipossibile ẽ celeritatẽ ac cursũ eius nosse neq; ulla cõplecti orõne talẽ uelocitatẽ q̃ igẽs sit: poeta nobis uoluit idicař. cũ dixit.

Q uam cito prospectus longe e specula æquora lustrat
Tam cælestis equus celeris uolat æthere summo.

¶ Cæte℞ igeniose id ab eo dictũ & ãplificatiõe mirifica. Nõ mõ cõparãdo plurima uisus penetratiõi i celeritate oñdẽda q̃ ocissime cælũ cõuertit̃: s; ẽt speculæ ponẽdo fastigiũ & ei subiectũ pelagus i qđ ꝓspectus uelox uerũtñ adhuc hæc supat̃ orõ ãple multũ cæli idicãs celeritatẽ cũ imẽsa sit nec satis ꝑcepta mũdi celeritas. Et ꝑinde quopacto nõ fuerit stolidissimũ p arte; q̃ diximus ei⁹ pedalẽ arbitrari: q̃ tãto tẽporis pmeat spatio: hui⁹ quoq; ẽmõis isulsitas hydrologiis coarguit̃. Eis nãq; oñdit̃ qđ si fuerit sol pedalis pmeabit maximũ cæli orbẽ septigẽtis qnq̃gita pedib⁹. hydrologiis. n. sub dimẽsionẽ ueniẽs ps inuenit̃ septingẽtesima & qnq̃gesima sui orbis. Nã si in quo tẽpore pmeat totus ex finiente sol cyathus utputa fluxerit

☉ ꝑ 750 Sui orbis

aqua dimissa tota die & nocte fluat iuenit̃ cyathos hẽre septigẽtos & qn
q̃gĩta. fert̃ sane talis doctrĩa a p̃mis cognita ægyptiis opinio quoq; cõpro
bat̃ ad meridiẽ cõuersis porticib⁹. nã colũnaꝝ umbræ paralleli emittũt̃.
qđ ñ fuerit nisi rectæ lineæ & ad ꝑpẽdiculũ ad quẽuis ip̃oꝝ radii emittãt̃
neq; radii rursus ad ꝑpẽdiculũ emittent̃ ad q̃lib; ipsaꝝ nisi explicet̃ tota
portic⁹ ad solẽ diametro. Fert̃ ẽt ĩ toto terraꝝ orbe secto utriq; defluxu
ad ortũ æqnoctialẽ sine ũbra fieri in æqnoctialib⁹ solis ortib⁹. neq; id
eueniret nisi toti terraꝝ orbi. Cõferat̃ solis magnitudo hoc ẽ ei⁹ latitudi
ni & ĩ æqnoctiali rurs⁹ meridie cũcta lumĩe illustrãt̃ q̃ ĩ toto orbe terraꝝ ĩ
utrãq; ꝑtẽ: q̃obrẽ ñ latitudinẽ mõ s; ẽt lõgitudĩe toti orbi terraꝝ confert̃
solis magnitudo. Lõgitudo certe toti⁹ terraꝝ orbis ab ortu ĩ occasũ ẽ. lati
tudo ãt a septẽtriõe ĩ meridiẽ penetrãs. & ꝓide oriẽs q de; ĩ æqnoctio sol
sine ũbra faciẽs ad ip̃m spectãtia latitudini orbis terraꝝ cõpatæ explicatũ
dimetiẽtẽ hẽt. At cũ mediũ tenuerit cælũ & ĩ utrãq; ꝑtẽ lõgitudine lumĩe
collustrauerit nõ ꝑ idẽ ut ꝓhibẽt cũctis mediũ tenet cælũ. S; solis q sub
eodẽ sint meridião. dicẽdũ igit̃ lati⁹ tale ꝓhiberi & ĩ Syene umbrã non
admittere q̃ lumine illustrent̃. Cũ sol fuerit ĩ cãcro ad meridiẽ itinere ad
trecẽta stadia dimetientẽ mãifesto cõminuit: Q đ sol pedalis nõ sit neq;
hæc euenerit ab umbris quoq; significat̃ sol nõ esse pedalis. Cũ. n. limitẽ
ex finiẽte eduxerit umbræ emittunt̃ lõgissimæ at cũ supra finientẽ emi-
cuerit ĩ multo breuiorẽ colligunt̃ magnitudinẽ. neq; id cõtigerit nisi cun
ctoꝝ terræ corpoꝝ ipsi⁹ radii eẽnt sublimissimi. Q đ si pedalis sit nullo
mõ cõtingeret. maiorẽ igit̃ cũctis sublimissimis mõtib⁹ dimetientẽ hẽt:
sublimioresq; ꝓmõtoriis & ex editiore loco radios emittẽs cũ tot⁹ ex fi
niẽte emicuerit ẽt ab huiusmõi doctrĩa demõstrat̃ ab ipsis phænomenis
q̃ apparẽtia possum⁹ appellare ꝓgrediẽte. Q đ nõ mõ pedalis nõ ẽ sol.
S; ẽt qđ ĩmensã hẽt magnitudĩnẽ. Cũ. n. e uertice mõtis exorit̃ aut occi
dit ipsi⁹ limes plus uertice abesse spectat̃ ab utroq; latere ĩspecto uertice.
Id ãt nõ fuerit nisi maior sit solis dimetiẽs q̃ ei uertex obiectus q si stadiæ
us fuerit maiorẽ stadiæa esse solis oport; dimetientẽ. hoc uero nõ solũ in
uertice. Veꝝ ẽt ĩ maximis fert̃ spectari ĩsulis nã cũ ĩ sublimi ꝑcipue fuerit
uisus nr̃ ex multo posit⁹ ĩteruallo ĩ maximã aliq̃ iacẽt̃ ĩsulã tã breuis ima
gine cõcipit̃ ut cũ sol ob eã oriat̃ aut occidat utrinq; ipsius appareat limes
hĩc mãifestũ ẽ solis dimetiẽtẽ maiorẽ eẽ maximaꝝ ĩsulaꝝ lõgitudĩe ex ip
sis phænomenis deĩceps re assũpta ĩdicat̃ ꝓpemodũ ĩfinities maior neces
sario esse solis diameter q̃ sint maximaꝝ ĩsulaꝝ diametri. hæc nimiꝝ do-
ctrĩa qua id cõfirmat̃ hoc pacto hẽt. Si fuerit triãgulũ ĩsosceles qđ uerbi
cã basi; hẽat stadiæã & latera ꝓducãt̃ æq̃lia basi; stadiæã cõprǽhẽdẽtib⁹
erit dupla huiusce triãguli basis ei⁹ q̃ stadiæa & r̃liquũ porro totis laterib⁹
æq̃le ꝓduxerim⁹ q̃drupla basis ꝑmi efficiet̃ ip̃i⁹ basis subiecti triãguli & ĩ
ꝓportio quoad ĩn ĩfinitũ ꝓgrediet̃. sit igit̃ nobis ut spectem⁹ ex admõ;
reliquo eadẽ magno ĩteruallo unã magnã aliq̃ ĩsulã oriẽte aut occidẽte so
le ĩ ipsã & utriq; limite emicãte posita ĩ medio ĩsula nec ñ sole. Si igit̃ uis⁹
noster ĩsulã cõprǽhẽdat basi; hẽbit: con⁹ q a uisu ĩsulæ diametꝝ. igit̃ erit
miliũ stadioꝝ ei⁹ diameter eritq; coni basis eiusdẽ magnitudis. Receptũ
igit̃ hẽamus solẽ tm̃ distare ab insula q̃tũ a nobis quoq; absit ĩsula q a igit̃

ab utroq; latere ĩsulæ limes ipsiꝰ emicat radii ab oculis effusi ad ip̃; sunt dupli ad eos q in
sulæ accedũt ꝓide ẽt basis triãguli dupla efficieť ad diametꝝ q̃ circa ĩsulã. Q d si hæc mi
liũ sit diameter solis erit bismiliũ: qñ qdẽ hæc basis ẽ maioris triãguli tm̃ igiť distãte sole
ab ĩsula q̃tũ nos quoq; e regiõe ab ipsa distamꝰ binoꝝ miliũ efficieť stadioꝝ solis diame
ter. Q d si nõ fuerit æq̃lis distãtia s; a nobis paꝝ ĩsula abfuerit sole ĩfinities plusq̃ nos ab
simꝰ distãte. Propemodũ ĩfinities solis diameter maior erit ad ĩsulã diametro. Q uomõ
igiť eo usq; Lõge distãs pedalẽ habuerit magnitudinẽ. atq; hæc doctrĩa ĩprimis apit effa
tu; ad ip̃; magnitudĩs. Syene sub cãcro posita ẽ. Cũ igiť sol ĩ eo fuerit signo & ĩn tractu
meridiei cõstiterit lumĩe ab ipso illustrata umbræ sunt exꝑtia ĩ hacce regiõe ad trecẽta sta
dia ẽ diameter tm̃ de;. n. spatiũ sine umbra ẽ. qbus ita ĩ eis q̃ apparẽt existẽtibꝰ Posidoni
us ponẽs ĩfinities multiplũ solis orbẽ terræ orbis ab hoc ĩuitatꝰ oñdit eẽ oportere trecẽ
ties dena milia solis diametrũ. Nã si orbis ad orbẽ terræ decies millecuplus ẽt segmentũ
solaris orbis qđ hẽt solis magnitudo decies millecuplũ eẽ oport; huiꝰ terræ segmẽti; qđ
sol ad uerticẽ ĩminẽs umbræ exps facit. Q uia igiť id ad trecẽta diametꝝ extẽdit stadia;
tricẽties dena milia eẽ oport; qđ h; unũquodq; solis spatiũ ad suũ orbẽ. ueꝝ hæc ex huius
mõi sũpta sunt hypothesi. Credibileq; ẽ nõ minorẽ q̃ decies millecuplũ solarẽ circulum
ad terræ circulũ. pũcti rõnẽ terra ad ip̃; hñte. euenit ẽt maiorẽ ip̃; esse aut rursus minorẽ
nos ignorare. Talis igiť doctrĩa euidẽtioris alicuius magis haberi existiať. ferť luna bis
metiri terræ umbrã ĩ integris eclipsibꝰ. q̃to siqdẽ tẽpore umbrã ĩgrediť: tãto ẽt in umbra
occultať ut ad trĩs horas pæque cõtieať una qdẽ ĩ qua ĩgrediť. Secũda uero ĩ qua occulta
tur. Tertia porro in qua euadit umbrã primũ limitẽ post secũdã horã stati subter emicãs.
Q uia igiť bis sub mẽsurã uenit terræ umbra ab lunari magnitudĩe credibile existiať du
plã esse terrã ad lunã qa igiť terra ducẽtoꝝ qnq̃ginta miliũ stadioꝝ Eratosthenis doctri
na maximũ h; orbẽ oportet eiꝰ diametꝝ plusq̃ octogĩta miliũ esse. Lunæ ergo dimeti-
ens erit q̃dragĩta miliũ. S; qa septingẽticupla ẽ luna sui orbis erit p æquæ ac sol. Hoc ex
Hydrologiis cõfirmato. Sexta uero ẽ ps circuli sui q̃ a terra puenit ad fastigiũ ipsius iter
uallũ. Est igiť id lunariũ magnitudinũ cẽntũ uigintiqnq;. S; quodlib; ĩpoꝝ q̃dragita mi
liũ h; dimetientẽ. Fiũt igiť stadioꝝ decies qnq̃ginta milia iuxta huiusmõi doctrina; ad
lunare fastigiũ rõne simpliciori recepto electili uagaꝝ stellaꝝ motu æque celeri. qm̃ lũa
uiginti & septẽ diebꝰ ac uniꝰ dimidio suũ pmeat orbẽ. Sol ãt ãnuũ h; ambitũ: oportet
tresdecicuplũ solarẽ eẽ orbẽ ad lunarẽ & pinde erit sol ad lunã tresdecicuplus; qa ipsorũ
uterq; sui orbis septingẽtesima & qnq̃gesima ps ẽ. Inueniť itaq; ex huiusmõi hypothe
sibꝰ solis dimetiẽs qnq̃gĩnta duũ miliu; orbe ipsiꝰ ꝓpemodũ: ut signifero ĩn ptes duode
cim dissecto. Vnũqđq; dodecatemoriũ erit stadioꝝ triginta miliũ ducẽtoꝝ qnq̃gita. At
binoꝝ dodecatemorioꝝ a terra ad ip̃; ẽ interuallũ: ut ẽt aratꝰ de signifero affirmat ĩqẽs.
Et q̃tos radios ĩacimꝰ de lumĩe nr̃o. Q uis lunæ mixtũ cæli cõtingimꝰ orbẽ. Sex tan
tæ poterũt sub eũ succedere ptes. Bina pari spatio cælestia signa tenẽtes. Signa hĩc
uocitauit bina signiferi dodecatemoria. Admonetq; ex memoratis carminibꝰ a terra ĩ
teruallũ ad ip̃; sextã ptẽ totiꝰ orbis esse. tertia. n. tota diameter ipsiꝰ ẽ. sexta ab oĩ pte ter
ræ penetrãs ad ip̃;. qñ qdẽ circulus cẽtꝝ h; terrã medioxumã ipsiꝰ positã. Inuẽto igiť so
lari circulo hac doctrĩa stadioꝝ trigita nouẽ miliũ qđlib; ipsiꝰ dodecatemorioꝝ fit trigĩ
ta miliũ ducẽtoꝝ qnq̃gita. si igiť hæc ĩ trigĩta ptes distribuãť ꝓpemodũ. ut signiferi do-
decatemoria q̃lib; fiet ps stadioꝝ cẽties & uicies ter cũ dimidio dena milia. dimidiæ igiť
ptes totiꝰ circuli septigẽta uigĩti at sol septigẽtesima & qnq̃gesima ps ipsiꝰ & pide pte di
midĩa mĩor. Iure igiť cũ sint dimidiæ ptis qnq̃gesies & q̃ter cũ sexta pte dena milia ipse
hr̃e ĩueniť qnq̃gesies & bisdena milia diametꝝ iuxta ita positas hypotheses. Præterea ñ
credibile eẽ duciť uagas stellas æq̃ celer̃s eẽ suo electili meatu. s; ociorẽ eẽ sublimioꝝ qp-

pe qđ ſint ignis tenuioris. quopacto.n.ñ uideať ĩpoſſibile lunã aerẽ cõmixtũ ſuũ hñte ꝫ corpꝰ æq̃ celerẽ electilẽ meatũ hr̃e eis q̃ cõſtẽt ex tenui & leuiſſimo igni. Inp alii aliã magnitudinẽ ĩ ſole eẽ ꝓnũtiarũt. Phyſicoꝝ certe atq; aſtrologoꝝ nẽo mi orẽ iã dcã ipꝫ hẽre diametrũ definierũt. At Hippchũ phibẽt mille qnq̃giticuplũ trræ eẽ ipꝫ demr̃are. Quo pacto igiť pedali fuerit iuxta oẽꝫ doctrinã ꝓpe diſciplinã ter effectã imẽſæ magnitudis iuẽtus. Cũ igiť cẽtũ & uigitiqnq; magnitudinũ ſolariũ a faſtigio ipſiꝰ ad terrã eẽ debeat ſi pedal ſit: & tãtillꝰ q̃tꝰ appet oportebit cẽtũ uigitiqnq; pedũ eẽ ad ipꝫ iteruallũ: & p inđ mſto iferior ſublimiſſimoꝝ euadet mõtiũ necnõ nõnullis ſupra decẽ ſtadia ppẽdicularẽ hñtibꝰ: atq; ita ex eiꝰ opiatiõe iueniť hoc faſtigiũ: ad qđ terra pũcti locũ obtiet ducẽtoꝝ qnq̃gita miliũ. cẽtũ uigitiqnq; pedes a terra abeſſe. Hæc certe opionẽ cõitãť ſacri capitis ſolius ueritatẽ indagãtis.

¶ De lunæ faſtigio q̃ ſpecioſa ironia philoſophi ĩ Epicuꝝ.

DE AD lunã faſtigio qd qſpiã ꝓnũtiarit? Nã ſi ſol centũ uigitiqnq; pedes a nobis abeſt & multo hũilior eſt mõtibꝰ q̃tũ a terra lunã abeſſe oportuerit. Cuiꝰ orbis ĩ miore eſt rõne q̃ treſdecĩ ſolaris circuli. Veꝝ tãetſi nõ nouerit q̃lis ſit: ne q̃dẽ idagare potuerit ea q̃ maiori egeãt inqſitiõe. Qui hũanã uoluptatẽ tãti faciat ad ſolis ui cognoſcẽdã is aſpirare nõ potuit quẽ prío cõminiſci oportuit mũdũ uniuerſũ lumine colluſtrare ꝓpe imẽſæ magnitudinis eẽ deíde ita terrã exurere: ut nõnullæ eiꝰ ptes ex æſtu itolerabili hĩtari ñ poſſint: ac ex multa ui ipe ſufflatã pbet terrã: ut fructꝰ ferat aíalia gignat ac ipſe cã ſit ꝓductiõis aíaliũ: & fructꝰ alendi augẽdiq;: & deníq; ad maturitatẽ pducendi. Itẽ nõ ſolũ dies & noctes facere. Veꝝ ẽt æſtatẽ: & hiemẽ: & alia ãni tpa. Præterea ipſe quoq; eſt cã. Cur nigri alii albi: alii ſint hoíeſ: & flaui & figuris aliis díſticti ex eiuſmodi radioꝝ imiſſiõe ĩ terræ clímata utq; nõ alia quæpiã q̃ ſola: ſolis eſt uis q̃ aquoſos & abũdãtes efficiat fluuios in uariis terræ locis. Alia loca arida: & ab aqs ímunia. Aliaq; fructibꝰ ſterilia alia ſatiſ frugifera. Et alia loca bilioſa: & fetida quẽadmodũ ichthyophagorũ: alia bene olẽtia: & aromatophora ueluti ſunt arrabiæ: & alia tales ferre poſſe fructus alia: alios & uniuerſæ ꝓpemodũ terræ dr̃iæ ipſe cã eſt q̃ p ſingula clímata mltiplicis ẽ mutatiõis. Licet ãt nobis dr̃iam cognoſcere eoꝝ q̃ in libya enarrãť quæq; in regiõe ſcythica & mæoti palude in fructibꝰ in aíalibꝰ: ac ꝓrſus oíbus ꝓductionibꝰ: & aeris tempamẽtis: atq; differẽtiis: ac reliqs in tota Aſia & Europa inſpectis differentiis fontiũ: fructuũ: aíaliũ: metalloꝝ: aq̃ꝝ calidaꝝ in mira cæli uarietate ſpecie frigidiſſima. Aeſtuoſiſſima: tẽpata: tenui: craſſa: hũida: arida & q̃cũq; id genꝰ alia apud ſingulo dr̃iæ: ac ꝓprietates inſpiciũť: quoꝝ oíum uis eſt cã ſolis. Tãta in iã memoratis ptãtis eſt affluẽtia: ut luna q̃ ab ipo lumen excipiat hãc ipam totius ptãtis in ſeſe cãm hẽt q̃ p figuraꝝ dr̃ias nõ ſolũ in aere ingẽtes efficit mutationes aeriq; ímpat infinitaſq; hẽt ꝓprietates: ſed ẽt in oceano inundatiões: & æſtus ipſiꝰ cauſa facit. Illud quoq; nobis licet intueri qđ ab eiꝰ ui ignẽ noſtrũ p refractionẽ ignis lunaris excipe nõ poſſumus: at ex ſolaribꝰ radiis arte inſtructi ignem admittimꝰ p refractionẽ cũ ad tot ſtadioꝝ milia a terra diſtet. Præterea p ſignifeꝝ: & tale iter faciendo ipſe uniuerſum cõcinnat mũdũ: cõgruentiſſimãq; pbet cũctis rebꝰ adminiſtrationẽ: q cã factus eſt pmanẽtie ordinationis digeſtioniſq; reꝝ uniuerſaꝝ hocq; interſiſtẽte: aut ſuũ locũ deſerẽte: aut ẽt ꝓrſus nõ apparẽte: neq; qdpiã naſciť: neq; augeť: ſed neq; ĩ totũ ſubſiſtet. Cæterũ ẽt oía q̃ ſunt: & q̃ apparẽt colligenť ac diſſipabũť. Oportuit itaq; eũ: qui hæc omnía noſſet cõminiſci: an fieri poſſet: ut pedalis ignis tantã tanq̃ multiplicẽ magnitudinẽ: & ita immẽſam uím cõphẽderet. Veꝝ.n. uero q̃lis iſte in uniuerſitatis principiis & de fine orõne & oío in eis q̃ de moribꝰ tradidit aliiſq; phyſicis talis ẽt in eis quæ de aſtrologia: & in loco q de uiſiõe ac reꝝ eſſet imagine: & ꝓrſus in omni cõſideratione talpis cæcutiẽtior. Nec qcq̃ miꝝ: neq;.n. eoꝝ q uoluptatis ſint aſſertores hoíum eſt eoꝝ q̃ ſũt ueꝝ inueíre. Sed uiroꝝ q nati ſint ad uirtutẽ qq; ea nihil habeãt antiquius

nō obesam carnē & saginā adamātiū qq; i ea spē obnixā cōcipiāt. Prisci igitꝰ prudētissi/
mi ipsum istū atq; eiꝰ factiōis hoīes ex ciuitatibꝰ clamoribꝰ eliminarūt talia scripta pestē
& hoīum seditionē esse arbitrati: qđ in tātā cæcitatē ipudētēq; petulātiā dogmatū sese ꝓ
fligassent. Cū tñ nūc: ut reor in delitiis ac mollicie dissoluti eiusmodi sectā eousq; uenerē
tur: ut cū ipm ueꝝ dicere uelint nō deos & ꝓuidētiā in uniuersitate eē. Aliiq; ꝑcentꝰ ipoꝝ
potius ꝑditū iri ꝓuidētiā q̄ iferre Epicuꝝ falsum dicere tā infæliciter deliniuntꝰ & eousq;
a uoluptate supantꝰ: ut ēt eiꝰ assertorē supra cūcta quæ humanā uitā sustinēt amplectantꝰ
q̄q̄ ad alia quæ ab ipsis absurdissimæ referūtꝰ id accedit stoliditatis: ut astra dicāt orientia
qdē succēdi: occidētia uero extingui: qđ ꝓfecto simillimū est ei si mō sit qspiā: q affirmet
quos uideat hoīes esse quos uidere desinat mori ac de aliis q̄cūq; sub aspectū ueniāt simi
lem hēat orationē. Ita demū Synætus fatuusq; ac dæmoniꝰ est uir: ut ne qdē illud admit
tat: ut terra globosæ figuræ ei uideatur. Aliqñ apud alios singula ipsoꝝ & occidūt & oriū/
tur eaq; de cā oportere simul extigui: & succēdi: & i cūctis horizōtū lapsibꝰ tales cōsequi
mutatiōes sine cessatione dissipationes absumptoꝝ ac rursus succēsoꝝ in oī finiētis lapsu
hoc cōtingere. At etiā par est ab aliis infinitis finiētiū lapsus ꝑdiscere. Differunt quoq; q̄
apud multas natiōes enarrātꝰ diebꝰ ac noctibus solstitioꝝ. In Meroe nāq; æthiopiæ un/
decim horaꝝ eē æstiua nox memoratꝰ in Alexādria uero decē. In hellespōto nouē in Ro
ma minor q̄ nouē. In Massilia octo & dimidia. Apud Celtas octo. Apud Mæoti septē.
In Britannia sex. Ex quibs ꝑspicuū est alias apud alios occidere & oriri solē & aliis q sub
eisdē sunt pallelis æquales horas habētibus. Hoc euenit ꝑter q̄ qđ magis positi sūt ad or
tū & celerius solis iactū cōsequūtur q̄ ad occasum & tardius: Itaq; cū sint infinitæ in finiē
tibꝰ mutationes in omni terræ climate alio atq; alio emergēte oportebit extigui & succē
di astra inumeralibꝰ modis quoꝝ nihil intelligitꝰ q̄ asinis stolidiora fedā oēm speciē &
impitiā & petulantiā præseferūt. Hūc lunæ impssa lumina q̄ aptissima sūt retūdere nō
potuerūt quominꝰ ista tā ridicula ꝓfunderet quoenī modo extīcto in occasu sole elucet
noctuq; appet uel qūo excidit luna ūbræ terræ incurrēs a pricipio nō collucēs: uel quo pa
cto ūbrā exiēs rursus fulget si sub terra sol nō sit: uel qūo sol ipse extīctus rursus ad ortū re
meat. At is anili fabellæ ꝑsuasus credidit qđ iberes cōmenti sint lapsum oceano solē so/
nitū edere extīctū: ut cadēs igni ferrū aquæ imersum. In hāc ergo ꝑuenit opinationē qui
solus & primꝰ iter oēs hoies ueꝝ indagauit: neq; illi accedit: ut cæli ps oīs ꝑ æque a terra
distet: sed in mari ipm solē arbitratꝰ est occidere rursus orientē ex mari emergere & ex
aqua qdē orientali succendi. At in aqua occidua extingui hæc sacra Epicuri indagauit per
scrutataq; est sapiētia: quē thersitæ homerico iure possumꝰ similē dicere: nā quēadmodū
ille in toto pessimꝰ exercitu græcoꝝ fuit ueluti ipe inqt poeta dicētēq; induxit Vlyssem.
Iliō appulerāt q inter fædissimꝰ oēs.   Et q̄ sequūtꝰ Vlyssemq; ꝓloquentem induxit.
Nō eqdem est qsq̄ q te sit turpior alter.   Veꝝ utcūq; talis nō pōt tñ qescere: sed pri/
mo qdē in reges iactat cōuitia gloriabūdus tanq̄ ipse sit uenerādus dein inter primarios
sese audet collocare dicens.   Hos tibi trademus rapientes oppida Achiui.
Quos ego uel alius quicūq; ē cæpit Achæus.   Ita Epicurus tanq̄ aliqs mō sit petulan
ter gloriatꝰ se in philosophātiū numero eē existimās nec phūm modo: sed ēt principatū
obtinentē atq; ita se thersitæ adhuc audatiorē facile oñdit. Ille nāq; sua opiniōe solus tāq̄
primarius parq; regibus. Iactabūdus insolescit. Necdū tñ sibi primas attribuit. Hic uero
multa instructꝰ uidelicet sapiētia atq; scientia solū sese asserit ueꝝ inuenisse & ob hoc etiā
se dignū uideri uult q primas ferat. Proinde multo qspiā iustiꝰ mihi uidetꝰ ad ipm dicere.
Thersitæ petulās uerbis: licet ore suauis. Cōprime te. Neq; ego hunc Thersitē nr̄m suauē
sicut Vlysses illū esse dixerim qñqdem præcæteris quæ ad locutionē attinent uarie cor/

corrupta sũt ut cũ igit σαρκοσ ευσταθη κατασ τηματα & τὰ περὶ ταυτησ πιστα ἐλ πισματα & λιπασμα οφθαλμῶν cũ noĩnare lachrymã uoluit & ιερασ ἀνακραυγασ isu per etiã γαλιμουσ σωματοσ & κηκισματα aliaq; id gen⁹ mala incurrens ac flagitia. Quoꝝ q̃dã plane esse dixerit in luto formata ꝓpemodũ similia eis q̃ in sacris cereris p thesmophoria iactãtur a mulierib⁹ alia a medio foro uulgaria & q̃ falsa ĩpetũt & ridicularia & serpentib⁹ hũiliora. Verũtñ:ut cũq; sit talis in sermonib⁹ & dogmatis ipm tñ nõ pudet se cũ Pythagora & Heraclito & Socrate cõferre dignũq; se cẽset q primũ iter ipsos obtĩeat locũ eis simillim⁹ q ĩter hierophãtas sacroꝝq; ãtistites sacrilegi se collocare tẽptauerit primũ ĩter ipsos se ordinẽ obtinere dignos existimãtes. Vel siqs Sardanapallũ ĩtellexerit in eximia tolerãtia cũ Hercule se cõferre tẽptãtẽ dũ clauã sibi ascîscit leonisq; ĩteritũ:dicẽtẽq; ad eũ his oĩbus ego pstãtior nõ absumes malũ piaculũ in Crocotos pellices cũ qb⁹ in cubilib⁹ merĩdiabere tũ purpurã assumẽs qñq; coronas ĩduẽs est ẽt qñ oculos pfricãs::aut ẽt in multa & feda ebrietate plut⁹ sit & q̃ ista cõsequant̃ faciat tanq̃ uermis qspiã in admodũ turpi & stercoroso iure obuolut⁹. Nõ tu igit̃ audacissimũ & impudẽtissimũ caput ex phia ꝓfligat⁹ migraueris ad Leõtiũ & philænida aliasq; meretriculas & sacra uociferaris cũ Mindyrido cũ Sardanapallo cũq; oĩb⁹ tuis bacchanalia actitãtib⁹. Ignoras phiam Herculẽ & Herculanos uiros uocitare nõ utiq; cynedos & uoluptatem. Veꝝ ĩgeniosis cũctis hoĩbus satis notũ cẽseo Epicuꝝ nũq̃ ad aliqd astrologiæ alteriusq; philosophiæ aspirare potuisse.

De terræ magnitudine.

AT NOS demõstrem⁹ solẽ pedalẽ nõ ẽẽ:neq; tãtillũ q̃tus appet qd̃ sane facere moliemur qd̃ terra maior sit. Fere igit̃ hoc iã demõstratũ. Cæteꝝ aliud erat ab eis q̃ dicta sunt pricipaliter cõfirmatũ. At nũc cõtinuo de hoc ipso dicem⁹ ab eis ipsis q apparet ĩuitati. Demõstratũ certe ẽ in pri̇o scholicon terrã pũcti rõnẽ obtinere nihil in sua crassitudie tegere trecẽtaꝝ sexagĩta ptiũ & ne qdẽ ptis pusillũ qa ad unguẽ centũ & octogĩta supra terrã semp demrãt̃ & sex signa & eqnoctialis dimidiũ queadmodũ hoc ex æqnoctiis demrãt̃. Q̃m igit̃ terra ne pusillũ qdẽ ptis tegit. Sol uero paꝝ partis dimidiæ magnitudinẽ cohibet terra fuerit maior. Itẽ posuerim⁹ aliquid æq̃lis magnitudinis terræ oriẽs:aut occidẽs tpe nullo qd̃ horizõti ĩsidebit. Nã sicut medioxuma posita ẽ terra neq; plusculũ cõtegit ptis ita ne qdẽ æq̃lis magnitudinis aliqd ipsi oriẽs:aut occidẽs tpe aliquo ĩsidebit horizõti. Atq; sol piugi ꝑpetuo tpis ĩteruallo & orit̃ & occidit ꝑide maior fuerit q̃ terra. Necnõ cũ corp⁹ a corpe globosũ a globoso lumĩe illustrat̃ si ea sint ĩter se inuicẽ æq̃lia cylindroides emittit̃ umbra ab ipsa materia:at cum maior fuerit materia q̃ lumẽ calathoides in extremo late explicata: & in ĩfinitũ ꝓgressa. Quod si lumẽ fuerit maius materiæ umbrã moetæ faciẽ habeat ac coni necesse ẽ. Q̃m igit̃ globosa sunt corpora sol ac terra & sol qd dũ lumen terra uero materia:aut calathoiden:aut cylindroiden:aut conoiden q̃ turbinata est terra remittat umbrã necesse est. Veꝝ cylindroides nõ ẽ neq; calathoides Conoides ergo. Si hoc mai⁹ q̃ ipsa est solis lumẽ. Quod uero sit neq; calathoides: neq; cylindroides terræ umbra in sermone quẽ habuimus de luna demonstrauimus. Ade solis quidẽ magnitudine hactenus dictũ sit.

De lunæ magnitudinæ solisq; ac stellaꝝ.

QVOD aũt ne luna qdem tã parua sit quãta appet licet nobis ex eis quæ de sole dicta sũt ĩtelligere. Pluria siqdem q̃ dicta sũt ad lunã referri potuerit. Imprimis aũt q̃ de sole dictæ eclipses seu defect⁹ id ĩdicauerit:nec.n.aliter deficit q̃ subter ipm decurrẽte lũa nr̃oq; obtutui obiecta nõ ꝓfecto solis:sed nr̃i uisus ẽ affect⁹ q ĩ sole dicit̃ defect⁹. Cũ igit̃ cũ so le luna coierit & ĩter coeũdũ ĩ mediis signiferi subter ipsum cucurrerit articulus in terram conoiden seu moetæ umbram demittat necesse est hæc ipsa

Carnis firma pfisti mia. q̃ de hac feda spaturas. lippaturas oculoꝝ sacras clamaturas galitus corporis clamaturas

umbra plusq̃ quaterna stadioꝝ milia ꝓgredi ꝓhibet̃. Omnis siqdem locus ĩ quo sol nõ
cernit̃ subter ipm currẽte luna umbra est lunæ. Si igit̃ tm̃ terræ: aut ẽt plus turbiatũ ipsiꝰ
extendit̃: nõ dubiũ qn ad basim qđ ipsiꝰ diametro exæquat̃ sit multiplex. Fata ãt ẽ eiuſ-
modi obseruatio in solis defectu q ĩ hellespõto totꝰ defecit obseruatũ ẽ in Alexãdria ad
qñtũ sui defecisse diametri qđ certæ ẽ iuxta imaginis uisionẽ ad digitos duos & paꝝ: nã
duodecĩ digitoꝝ eẽ in uisiõe uidet̃ solis magnitudo itidẽ lunæ. Est igit̃ hic manifestũ ꝙ
digitꝰ imago lũaris & solaris magnitudinis tãto terræ ĩteruallo ꝑiter extendit̃ q̃tũ est ab
Alexãdria ĩ hellespõtũ interuallũ sub eodẽ nãqꝫ positæ sũt meridiano hellespõtꝰ & Ale-
xãdria. Si igit̃ ꝑ hypothesim mãeat ĩcipiẽte defectu ab Alexãdria in hellespõtũ quẽpiã
abire ex eo qđ ad rõnẽ sit minor erit ꝑspectus in Alexãdria defectus digitali solis fulxio.
Q uoniã igit̃ qnqꝫ milia stadioꝝ sunt ab Alexãdria ad rhodũ & illinc alia ad helespõtũ
qnqꝫ milia necessario in rhodo digitalis erit ꝑspecta solis fluxio. Deĩde hinc in hellespõ
tũ eũtibꝰ ex habita rõne ꝓportiõis eadẽqꝫ eclipsis diminuta in hellespõto ꝑfecte occulta
erit. Certũ igit̃ atqꝫ exploratũ qđ si fulxio digitalis lũaris ac solaris magnitudinis tantæ
terræ magnitudini cõparata extẽdit̃ necessario tota ipsoꝝ corpa sexies tãtæ terræ magni
tudini cõparatæ extẽdit̃ ab huiusmodi disciplia nosse par ẽ stellas ẽt uastæ magnitudinis
esse neqꝫ tãtillas q̃tæ apparẽt: præcipue quæ cælo hærẽt & sublimissimæ. Multa nãqꝫ in ip
soꝝ magnitudinibꝰ inspecta dñia nulla digitali magnitudĩe minor imagĩe cõcipit̃. At lu
cifer binoꝝ remittit digitoꝝ uisionẽ & ꝑinde eiꝰ dimetiẽs solis dimetiẽtis: si eodẽ absint
a terra ĩteruallo: si nõ habeãt rõnẽ digitaliũ apparẽtiũ magnitudo duodecia euadit solaris
diametri: ut receptũ sit idẽ cũ sole hẽre fastigiũ sublimioribꝰ exñtibꝰ ꝓportio capiet̃ di-
stãtiæ. Proinde ignorãdũ nõ ẽ magnitudini ne solari ex ipsis aliquæ exæquent̃ an ipsum
superẽt magnitudĩe. Si qua. n. ipsaꝝ tm̃ eleuet̃ q̃tũ sol attolli intelligit̃ asteriæam habe-
re spectabit̃ magnitudinẽ soli fuerit æqualis. Sin plus attollet̃ sublimitatis rõne maior
erit. Q uia igit̃ sublimissimæ q̃ in extĩo solis ãbitu: nec ipsaꝝ aliqua minor digitali ex ui-
sione deꝑhendit̃ cũctæ erũt terra maiores. Eñiuero terra ad solis fastigiũ pũcti rõnẽ ob
tinet: aut prorsus sub hũanũ uisum nõ ueniet a solari ꝑspecta fastigio. Neqꝫ si ꝑ æque ac
sol fulgẽs esse ꝓponat̃ uel hñs breuissimã stellæ magnitudinẽ. A globo aũt hærentiũ cæ-
lo stellaꝝ ꝓrsus sub aspectũ non uenerit. Cognitũ igit̃: ut oẽs q̃ in hoc ꝑspectæ fastigio a
terra stellæ ipsa maiores eẽ quẽadmodũ ipse quoqꝫ sol esse debet. Cui æquũ fuerit magni
tudine exæquari multas cælo hærentiũ stellas: aut etiã solẽ magnitudine supabunt: atqꝫ
hæc quidem quæ de his habeat̃ oratio.

ℭ De lunæ magnitudine.

LVNAE autẽ magnitudo qđ pedalis nõ sit nobis est ab eiꝰ potestate cõsequi cõiectura. Q uod nõ solũ suo lumine collustret mundũ magnasqꝫ in aere con-
uersiones efficiat multaqꝫ in terra habeat pariter affecta: sed etiã in oceano mul
ta est cã exũdationũ & æstuũ & cur: neqꝫ sol: neqꝫ luna: neqꝫ alioꝝ sideꝝ aliqđ tale quale
apparet satis oĩo dictũ est. Alioꝝ igit̃ astroꝝ quæcũqꝫ nobis apparent nullũ terra minus
esse uidet̃: At lunã terra minorem esse aiũt astrologi cõiectura cõsecuti primũ qđ eiꝰ di
metiens bis terræ metit̃ ũbraculũ. Deĩde in solaribꝰ obseruatũ est defectibꝰ; ut iã a nobis
dictũ nõ totũ in Alexãdria solem deficere cũ in hellespõto consumata fuisset eclipsis qđ
neutiq̃ euenisset nisi magnitudo satis ampla esset terræ ad lunã. In decem milibus. n. sta-
dioꝝ tantaqꝫ facta differentia notũ est nõ multũ terræ a luna obũbratũ. Q uod si æqua-
lis sit luna: aut terra maior eius pars multa fuisset obũbrata umbris quas ipsa solem sub-
ter currens effecisset cũ tamen sint iterim terræ ꝑtes in qbꝰ totus sol appareat cũ in parti-
bus aliis totus deficiat. Apparet autem luna ingens & magnitudine par soli stellisqꝫ ma-
ior cum eis re ipsa sit minor. Q uandoquidem astroꝝ omniũ terræ finitima est quod

in aeris

in aeris cōtactū uēiat & sub æthere eē ītelligat̄ itē qđ oīum terræ sit uicinissima pri/mū ipso uisu īdicat̄ accuratiꝰ ītuētibꝰ: qa nullū aliud istaꝝ sup īuehit̄ at ipa subter cū/ctas uagas stellas currere cernit̄: ūde īdicant̄ eē q̄ sint ipsa sublimiora. Eniuero ēt suū ipsa hēt corpus aere cōmixtū & tenebricosiꝰ qđ ī æthere integro nō sit sicut reliqua si dera: sed ut dictū ē in duoꝝ elemētoꝝ cōtactu & īsup sola ī terræ ūbrā īcidit at aliorū nullū. Quod si nō sit euēisset ipsis ut qn̄qꝫ eēnt lucidiora aliqn̄ obscuriora. Omne si qdē igneū corpus ī umbra lucidiꝰ est in luce obscuriꝰ solis appet præterea ēt cōiunctā affectionē ipsa cū terrestribꝰ hēt præter alia sidera egregiā. Quod terræ uicinior suū orbē ipsa pcurrat diebꝰ uigiti septē & pte dimidia nemie alioꝝ ābitū hn̄te ānuo mio rē. Quodqꝫ oīum astroꝝ terræ sit finitima hinc licet intueri.

De lunæ ppinquitate ad terrā.

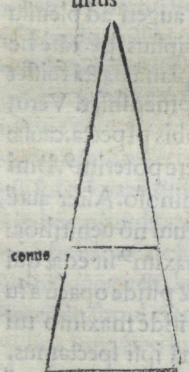
DE LVNAE lumīe cōplureshitæ sūt sn̄iæ Berossus.n.in pte dimidia igneā eē multis moueri motibꝰ pnūciauit: uno qdē lōgitudīe quo cū mūdo mouet̄. altero aūt latitudīe & ī sublime sese attollēdo & hūiliter deiciēdo qđ & ab aliis uagātibꝰ stel lis fieri cernit̄. Alio circa suū centrū quo motu reuolutā ipsam arbitrat̄ & qn̄qꝫ ptes alias ad nos cōuertere augeri: aut minui hācqꝫ cōuersionē ipsi tpe parē: ut ad solis coi tū uenit. At eiꝰ opinio facile coargui & cōuinci pōt. Prīo fieri nō pōt: ut ī æthere pte dimidia sit ignea. At in totū neutiq̄ similis eēntiæ alioꝝ ppemodū astroꝝ. Deīde in defectu huic plane aduersat̄ sn̄iæ. Quō.n.eiꝰ lumē euanescit ūbrā terræ īcurrētes cū ad nos totū cōuersum sit: ut nō sit ipm īdicare. Oportuit nāqꝫ si tale fuisset eē splendi dius in ūbrā īcurrēs nō aūt euanescere. Alii a sole qdē aiūt lumē admittere p refractio nē uero aerē lumine splēdescere qđ in speculis ē nobis īspicere & ī fulgētibꝰ argyro/matis. Et id genꝰ aliis uidet̄. Tertia secta ē q̄ ait eius misceri lumē ex suo lunæ & sola/ri lumīe taleqꝫ fieri nō sine affectōe īpa pmanēte: neqꝫ eo mō quo fulgētia solida cor pora qđ dispsam hēat lucē pqꝫ refractionē aerē illūinet repcussu suscepti a sole p ra/dios luminis atqꝫ ita ad nos remittat a solis lumīe alterata & p hmōi tempamētū suū possideat lumē nō prīo: sed pticipatione quēadmodū cadēs ferrū pticipatiōe lumen obtinet nō sine affectiōe: sed ab ipso imutatū. Hæc secta certe sanior q̄ p refractionē ait lunā lumē admittere erūpente ab ipsa passim luce qđ fieri in pspicuis cernit̄ cor/poribꝰ cū solida fuerint. ueꝝ qđ fieri nō possit ut p refractionem luna lumen emit/tat hinc præcipue licebit pspicere. A solidis qdem corporibꝰ nō est impossibile fieri refractionē. Etiam ab aqua refractiones fieri spectant̄. Habet siquidē aliquid quoqꝫ aqua densius. At a raris corporibus refractio fieri nō potest. Nam quo pacto ab aere aut igni fiet refractio? Cū talia sint corpora quæ naturā agnatam habeāt radios exci/piendi. Nō certe in sola supficie ab ipsis lumine lustrātur: sed ita omnifariā q̄ eo mō imittūt̄ excepta sūt quo spōgiæ aquā excipe cōsueuerūt. Præterea q̄ p refractionē lu/men admittūt breue lumē remittunt cū luna nō solū ad terrā usqꝫ ex sese splēdorem emittat: sed mundū illuminet uniuersum. at p refractionem illuminātia ne qdem ad bīa stadia fulgorē emittūt: ut licet pspicer̄ ex eo qđ fit ī speculis. Qđ si qspiā dicat lu nā p refractionē lumē iaculari ob hoc plꝰ iā dictis emittat lumē. Cū sit maxīa huic oc currimꝰ qđ tā pua q̄ maxīa p refractionē illūinata cōsil'is hn̄t̄ pportiōis maiorē certe pte ab īgētibꝰ corpibꝰ lōgitudīe illumīari nō tn̄ plus ante iaculari. Sed siue pedale: siue stadiæū fuerit p r̄fractionē illuminaſ ad æq̄le crassitudinē īteruallū lumē emittet. Præ terea ppe pspectū cursi p refractionē. Lūa illūinat neqꝫ mestrua: neqꝫ diuidua trā luīe pfudit: siqdē p refractionē illuminātia ad rectos āgulos lumē emittūt atqꝫ ita circuēte

luna ad occasum & tanq̃ ad solẽ ipsum in memoratis remiserit figuris: præterea neq̃ dẽ plena existẽs toto circulo lumiaret. Nã si planæ sit figuræ toto circulo lumẽ iactaret. At q̃a glob⁹ est p cæli deuexa illumiati nobis circuli hẽt extrema ad rectos angulos q̃a circũquaq; deuexis remitteret splẽdores ut medioxumũ lunæ dũtaxat terrã lumie col lustret. At uniuersus eius circulus nequaq̃. Nã ab eius medioxumo põt lumẽ in terrã ad rectos emitti angulos a deuexis aũt neq; in terrã spectãtibus nequaq̃. Et pinde nõ totus ei⁹ circulus terrã lumine pfunderet p refractionẽ lumine pfundẽtis. Quod aũt a toto suo circulo terrã lumine pfundat cognitũ est. Statim nãq; cũ primũ ex finiẽte limitẽ oriẽs attollit terrã lumine pfundit his ei⁹ partibus circũquaq; decliuib⁹ & i cælũ nõ etiã i terrã spectãtibus. Quoniã igit̃ nõ in sua mõ pte medioxuma & ad terrã spectãte ue℞ etiã circũquaq; decliuib⁹ & nõ ad terrã spectãtibus lumine pfundit. Certum est nõ p refractionẽ lumen emittere ita aerẽ illustrat. Hoc igit̃ mõ lumen emittente luna neq; p refractionẽ nõ dubiũ quin eius lumen tempet & suo ipsius corpore & radiis solarib⁹. At dubiũ uideri põt quo pacto inter incidẽdum in terræ umbrã id euanescat rursus iter exeũdum de ipsa simile cõspiciat̃. Ve℞ ne hoc quidẽ dubiosum uideri debet neq; mirabile: nã in aeris quoq; illuminatione ꝓpemodũ idẽ spectatur. Nã si in tenebrosum habitaculũ lumẽ inferat̃ statim collucescit & fulget q̃ i eo ẽ aer & si lumẽ extinguat̃ ipsum lumine pfundẽs cõfestim extinctionẽ tenebræ cõsequũtur id certe etiã in sole fieri spectat̃. Nam oriente ipso ilico aer elucescit cũ uero sub finiente occultat̃ umbra obcæcat̃. Ac si iuxta hypothesim in oceanũ uergens sol extinguat̃ nõ solũ umbra aer hoc facto obcæcabit̃: sed etiã cum extinctione sol elucescet. Propemodũ ig̃r huic i sĩle luna euẽit cũ i terræ ũbrã icidit: nihil eq̃dẽ tale reor eẽ admiratione dignũ siquidẽ ea est corpo℞ quæ ex tenuibus cõstent ptibus natura. Quærit̃ & in loco illud quo pacto & in solarib⁹ defectib⁹ nõ ipsam totã solis penetrantes radii lumẽ emittũt: queadmodũ p nubes quæ crassiores lunæ obiiciũtur. Posidonius igit̃ ait nõ solũ lunæ sup̃ficiẽ a sole lumine pfundi sicut solido℞ corpo℞ sola sup̃ficies lumine pfundit̃: sed in plurimã solis radios penetrare crassitudinẽ utpote rarum corpus habentẽ nõ certe usquequaq; ꝓfundissima siqdem igentẽ habet diametrũ & ab ipsa sol nõ parũ distat. at nebulosus aer facile ꝓpenetrãtes admittit radios utpote nullã habẽs ꝓfunditatẽ. Dixerit forte q̃spiã nõ sane imprudẽter etiã ꝓpriam quãdã esse modificationẽ de lunæ densitate qua sit ĩpossibile solares radios excidere. Illud quoq; quærit̃ quo pacto luna cũ sit minor solẽ opacũ facit toti eius corpori obiecta ac toti dimetiẽti simul extensa. Antiquo℞ quidẽ nõnulli in defectibus pfectis cẽsuerũt i recta linea una fieri luminariũ centra circũcircaq; apparere orbitã undiq; habentẽ solis id inuento℞ nõ est pspiciũtur: nãq; a nobis eminẽtia oĩa fulgẽtissima nec paucã ostẽdentia eminẽtiam qm̃ sol multo maior q̃ luna. Dicendũ igit̃ lunã quidẽ sole minorẽ esse. At nihil ꝓhibet uisione totũ ipsum opacũ facere quæ ei sit æqualis. Quod uero imaginatione sit æqualis notũ ab ipso etiã defectu. Præcipue aũt hoc apparet ex hac disciplina cũ quis ex cõmensurabili bistãtia corpus disponat totã lunæ diametrũ obscurarit pariter cõparate extẽsum toti eius magnitudini qua solem quoq; obscurat. In totũq; nõ est q̃d prohibeat maiora corpora a minoribus obscurari. Cũ id multis de causis fieri possit: q̃a nobis quoq; corpora breuissima mõtes & campos adimũt neq; oĩno adimens alicui: aut maius adempto: aut par ei esse oportet. Deficit igit̃ sol obiectu lunæ ipsi idq; fit dũtaxat in coitu estq; solaris defectus nõ solis ipsi⁹ passio sed nostri uisus. Media nãq; interueniẽte luna inter nos & solẽ nequit uisus noster ad solem

puenire

peruenire a luna ꝑpeditus at lunaris defectus lune ipsius est passio nā cũ terræ umbra iteruenerit solari lumīe priuat̃ a terra oppacitate offusa. hoc āt cõtingit cũ sol lũaq; ac terra ī rectā lineā unā puenerit. Veꝝ demõstrabit̃ tantũmõ tũ lunā deficeř cũ ī terræ umbrā īciderit posteaq̃ de diminutionib⁹ & augumẽtis ipsi⁹ primũ orõnē habuerim⁹ Cũctoꝝ igit̃ sideꝝ terræ ꝓxīa ut iā demõstratũ est aeri mixtũ & obscuri⁹ hẽt corpus idq; ꝑcipue palā ē in eius ītegris defectib⁹. Quēadmodũ igit̃ cuncta alia corpora q̃ ignea nõ sunt uim sol agnatā hẽt luminãdi ita lunā radiis ostẽdens ipsa; efficit cõspicuā simul oblimatā & aere ꝑfusa;. fit cõspicua igit̃ in pte ad solē cõuersa. Si igit̃ usq; quaq; candē ad solē custodiuit hĩtudinē una omnino ps est q̃ ab ipso usq; quaq; lumine ꝑfusa est. At qa tũ demũ suo electili itinere ī cõgressũ solis uenit tũ discedit a coitu ad pleniluniũ iens a plenilunio ad coitũ. Ita omnē uiā suā ābiens pmeat a sole lumen admittẽdo. Nā qđ terra stãdo ppessa ē id ēt luna mota ad solis fulgorē nā sicut terra æq̃le a sole lumē habēs ptes aliqñ alias ab ipso ī solis cõuersiõe hẽt cõspicuas redeũte ipsi & fulgore & ex terra umbra: dimetiẽte p ipa; extremo solis centrũ ita ēt luna. idē semp a sole lumē hẽt nõ qñq; qdē maiorē qñq; uero minorē ipsi⁹ ptē illuminās. sed suas ptes alias reddit cõspicuas ad solis cõgressu; ueniēs & rursus ab ipso discedēs atq; ita totũ eius ābiendo corp⁹ ab ipso lumē admittit. Cũ itaq; fuerit cõiunctio ps ei⁹ ad cælũ cõuersa lumīe pfundit̃ quæ hemisphæriũ est ea nãq; tũ demũ ad solē cõuersa ē Ipsa uero solē pmutãte & iuxta ꝓportionē abitu ps eius terrā spectās hemisphæriũ cõuersa ad solē & pinde prio in obliqs facta cõspicua figurā facit ī cornua cõsurgẽtē dein ad ip; magis cõuersa diuidua postea utriq; facta tumidior mox plena cũ ad dimetientē ip; puenerit aduersa. q̃tenus igit̃ a coitu ad dimetientē accedit ex ad cælũ cõuerso eius hemisphærio ad id qđ nos spectãs a sole lumē admittẽdo dicit̃ augeri ad pleniluniũ usq;. Cũ aũt auersa dimetientē pmutarit minuit̃ rursus ad nos ipsius spectãte hemisphærio cũ ī cælũ suspexerit circũacto ad coitũ usq; lumīe. Si igit̃ planā nacta fuisset figurā ꝯstati cũ a coitu solis abiisset plena futura erat & ī coitu plena pmansisset. Veru; qa globosam nacta ē figurā ita figuraꝝ species absoluit ut potius nobis ꝑspecta. causæ differẽtiaꝝ eius in figuris hac disciplina qua ī ipsa accidēs cognoscere poterim⁹. Bini in luna ītelligunt̃ orbes unus qde; quo ipsius opacũ discernit̃ a luminoso. Alter autē quo distinguit̃ qđ ipsius nobis cõspicuũ est ab eo qđ sub aspectũ nr̃um nõ uenit: hoꝝ uterq; minor est eo qđ ipa; in partis binas æq̃les secare possit. q maxim⁹ sit eoꝝ qui in ipsa. Sol siqdē luna maior plus q̃ eius dimidiũ lumine pfundit & pinde opacũ a luminoso dirimēs circulus maxīo in luna minor est cũ a nr̃o aspectu itidē maximo minor inter eos q ī ipsa sit necesse est. qa minor est hæc ps dimidia quā ipsi spectamus. Si qdē cũ globosũ corp⁹ a duob⁹ spectat̃ uisib⁹ quoꝝ minus est iteruallũ diametro q̃ circa cõspicuũ ps eius cõspicua minor euadit dimidia pinde is ēt circulus in ptes non dispescens æq̃les s; īæq̃les lunā maxīo eoꝝ q in ipsa sunt minor est. ut eqdē sensu percipiunt̃ utriq; maximi imagīe cõcipiunt̃ huiusmõi circuli sempq; eandem hñt magnitudinē nõ eundē ſuãt statũ. Veꝝ mutatiões multas: multasq; figuras ad se inuicē hñt aliqñ. n. inuicem inter se hærentes cõueniũt aliqñ ad sectionē inclinant̃ & sectionũ plures qde; sunt in breue mutatiões aliæ q̃les in genere omniũ duæ quæ ad rectos angulos & q̃ ad inclinationē ad se inuicē defectiõis fiũt aũt ipoꝝ accõmodationes duæ tantũ in coitu & plenilunio ipsis sese accõmodãtibus decurrente igit̃ a coitu ad solem luna distingunt̃ & insectione; declinant̃ ut paꝝ in medio circũferentiæ ambob⁹ relinquat̃. Id est solũ qđ ad nos lumine persusu; & talis ab accõmodatiõe circu

loꝝ ad hoꝝ ad sectionem trãsitus cõsurgentem in cornua lunæ figurã absoluit. Cum uero semp ꝓgrediunt᷑ ut ad rectos angulos se iuicẽ secent & illati luminis fulxionem semp augẽt medio sectiõis circuloꝝ ĩ tali ꝓgressu lumĩe ꝑfuso cũ ad rectos angulos uenerit figura sectiõis diuidua luna uisiõe cõcipit᷑ ab huiusmõi figura iã ad obtusos pueniẽtes angulos circuli utrĩꝗ cõsurgentẽ huiꝰ faciũt figurã accõmodatiõe porro ꝑ diametrũ pleniluniũ faciũt a qua ad aliã rursus accõmodationẽ ꝓgrediẽtes easdẽ diminuendo figuras cõficiũt quoad tandẽ oĩs splẽdor euanescat ꝓcedũt circuloꝝ tramite ad mũdi accõmodationẽ. atꝗ hæc de lunæ augumẽto ac diminutione habita sit orõ. Nouerunt etiam prisci Physici atꝗ Astrologi a sole lunam lumen admittere ut manifestũ est ex ipsius nois ethymologia luna dicta a lumĩe qđ lumen nouum habeat reddatꝗ faces ĩgrediẽtibꝰ Artemia. hoc. n. argumentũ ẽ lunæ extrinsecus lumẽ admittẽdi. Prisci igit᷑ uiri tres in luna figuras esse ꝓtulerũt surgentẽ ĩ cornua: Diuiduã. plenam Vnde trinã faciẽ Triuiã dianã facere ac dicere cõsuetudo est. Iuniores ãt illis tribꝰ nũc appellatũ utrinꝗ turgidã adiecerũt quæ maior qdẽ est diuidua. minor ãt plenilunio. Mene q̃si dicas mestruã uocat᷑ ob quattuor significata Luna siqdem cũ fuerit figura simoides Mene uocat᷑ & hæc aeris cõstitutio q̃ est a coitu ad coitũ ut dicere cõsueuimꝰ fuit mensis laboriosus aut tẽpatus uocat᷑ mẽsis ẽt a coitu ad coitũ tẽporale iteruallum postea tempus qđ est ꝑs trigesima ut dicimꝰ menseꝫ ꝑegrinatũ esse aut quẽpiã ꝑegrinari nõ oĩo ad coitũ a coitu dicẽtes sed simpliciter trigĩta dieꝝ numeꝝ. Bina igit᷑ prĩa sunt corpora surgẽs in cornua luna & aeris cõstitutio q̃ uero sequunt᷑ duo corporis expertia qa tẽpus ipꝫ corporis expers ueꝝ ad solẽ lunæ coitus nõ semp æq̃le tẽporis ꝑuant iteruallu: hac de cã sol ut iã dictũ ẽ mõ terræ ꝓximꝰ mõ sublimis electili suo euadit itinere. Cũ igit᷑ fuerit hũilior celer signiferũ ꝑmeet necesse ẽ. Cũ uero sublimior tardus. Nã cũ hũilior est minoreꝫ ꝑmeat ãbitũ sublimior ãt maiorẽ id quoꝗ didicerimꝰ ex sectionibꝰ factis ꝑ conos seu mœtas nã q̃ ad bases ipsoꝝ sunt latiores. at quæ magis accedũt ad uerticẽ angustiores. a uisu igit᷑ effusi ĩ cælũ Coni siue turbines uerticẽ qdẽ hñt ad uisus aciẽ. Basiꝫ uero qđ sub aspectũ uenit qđ spectat᷑. Quia igit᷑ terra centrũ ẽ æq̃les erũt ĩ oĩa signa effusæ conoꝝ bases. Si igit᷑ cõtingeret solẽ nõ ferri sublimiꝰ sꝫ oĩfariam eodẽ a terra abesse fastigio cũcta signa tẽpore æq̃li ꝑlustrare atꝗ ita ad lunã coitꝰ æq̃le tẽporis custodirẽt iteruallũ. at qa nõ ita hẽt sꝫ ĩ geminis ẽ sublimissimꝰ. In sagittario ãt hũillimꝰ ferri obseruatus ẽ & ꝑinde ĩ geminis coni uisus desectio latior ẽ q̃m ꝓpĩqor ad basẽ accedit tardiꝰ ꝑmeat: celerius ãt eã q̃ sagittarii. Quõm rursus hic coni desectio ad uerticẽ magis accedit ẽ angustior. Cũ ergo ĩ prĩcipio geminorũ fuerit coitꝰ ubi luna terræ ꝑmeat ꝓxĩa cũ sol sublimissime ĩuehat᷑ cõcisus sit mẽsis necesse ẽ. Si qdẽ ipm adhuc ĩ geminis relictũ offẽdet Solẽ. trigĩta & duobꝰ diebꝰ id signũ emetit᷑. Quođ si ĩ prĩcipio sagittarii fuerit coitus ĩ eodẽ signo cũ sole luna ĩ cõgressũ nõ ueniet qđ uigĩti & octo diebꝰ id signũ sol ꝑmeet. Oĩuꝫ igit᷑ hic mẽsis euadet lõgissimꝰ sagittariũ luna tardiꝰ emetiẽte sole aũt celeriꝰ & ꝑinde seriuscule ab ipsa offendit᷑. In mediis ãt istoꝝ signis iuxta ꝓportionẽ cõtigerit. ita etiã cũctaꝝ uagaꝝ stellaꝝ ĩ suis signis sublimitates & hũilitates coarguunt᷑ cũ ĩ trigĩta ꝑtes distributa sint oĩa. ea celerius aut seriꝰ ꝑãbulãt. Certũ ꝓfecto est esse hũiliores ubi conoꝝ angustiores nacti fuerit sectiões: q̃s etiã ꝑmeãt celeriꝰ. At ubi ꝓꝑ fastigiũ latiores conoꝝ se

ctiones tardius etiã euadũt. At sublimiter & hũiliter íuectaꝝ cunctaꝝ uagaꝝ stellaꝝ p
æq̃ oiu; ipaꝝ eccẽtri sunt orbes p fastigia & hũilitates nõ undiq; æq̃liter a terra distãt
Cũ sit ergo lunæ talis signifero subiicit᷑ ad ip; totũ iclinatꝰ. septẽtrionalẽ. n. cõtigit q̃
tenus luna ipsa ad septẽtrionẽ ꝓpiqor accedere cõsueuit siłr ad austrũ. Cũ itaq; ita ha
beat eclipticã i mediis i q̃ signiferi articulis bina secet signa necesse ẽ q sane locꝰ solaris
& eclipticꝰ appellat᷑. tales igit᷑ sectiões alii cõtactꝰ alii coitꝰ uocãt queadmodũ sol du
pliciter uocat᷑ ipse & fulgor ipsiꝰ ita lunã dupliciter appellare cõsueuimꝰ deíceps de
eiꝰ defectu uerba hẽbimꝰ ne uectulaꝝ ritu nos quoq; opinemur cũ luna defecerit eẽ
ueneficas q̃ ipsi adhibeãt piacula. ℂ De lunæ defectu.

DEficit nimirũ lũa cũ i terræ umbrã iciderit. Cũ una in recta linea tria fuerit corpora sol: terra; luna; terra iteruenieẽte media qđ in solo põt euenire ple-
nilunio in terræ ãt umbrã hoc pacto icidit. mouet᷑ ꝓfecto sol quo diximꝰ mõ in me
diis signiferi articulis suũ habẽs in quo mouet᷑ orbẽ. terra igit᷑ ab ipso lumine pfusa
umbrã remittat necesse est sicut & alia q̃ lumine pfundunt᷑ oia solida corpora. terra
igit᷑ ꝓmittẽs umbrã i figura moetæ totũ neutiq̃ cõpræhẽdit signiferũ neq; p oẽ; eius
extẽdit᷑ latitudinẽ qđ i acutũ uerticẽ trãscẽdat ipsi uerticis medioxumo aduersa soli cẽ
trũ diametro respiciẽs necessario ẽt ipsa ipsi medioxumo signiferi substernit᷑ non eo
usq; alia ascẽdũt sidera nã multo excedit lunæ fastigiũ. Cũ igit᷑ luna soli aduersa aut in
dextris & septẽtrionalibꝰ aut i cõtrariis signiferi cõpata fuerit terræ umbrã deuitat &
ob hoc nõ deficit toto plenilunio. Cũ uero soli aduersa ita habere iuẽta fuerit ut recta
linea una p cẽtra trãsmitti possit solis ac lunæ tũ ad libellã terræ ũbrã icurrit cõsumatã
faciẽs eclipsi;. fert᷑. n. terræ ũbra p solis dimetiẽtẽ ab ipsoq; trahit᷑ ut Homerus iqt.
Labit᷑ oceano rutili lux splẽdida solis. Terræ obductu nox atris circu nuolat alis.
atq; ita cũ sole circũfert᷑ i ipso extrẽo eiꝰ centꝝ dimẽsa luna electili suo ꝓgressa mo-
tu i ipsiꝰ cõgressũ uenit illo ab ortu i occasũ lũa uero ab occasu i ortum delata atq; ita
ũbrã icurrẽs solis fulgor̃ ꝓuat᷑ sicut nos quoq; cũ q̃spiã sese i sole nobis opposuerit. at ñ
sẽp sub terræ ũbra obscurat᷑ neq; tota ab ũbra opit᷑. Veꝝ ẽ qñ i pte tm̃ qđ sane cõtigit
cũ aduersa soli eclipticã tãgit nec tñ i medioxumo cẽtrũ hũerit ita demũ eius ps aliq̃ ñ
tota i ũbrã icidit. Cæteꝝ qđ in terræ ũbrã icidat neq; alio pacto deficiat ab eisq; appa-
rẽt nobis par ẽ itueri. Primũ nãq; i ipso deficit plenilunio. Cũ demũ potuerit ũbræ dũ
taxat icidere soli aduersa. Secũdo cũ pfectũ defectũ admiserit cernunt᷑ eiꝰ ptes ad um
brã cõuersæ primũ obscurari qđ ipsi tũ occurrẽt ũbræ. Cũ ad ortũ luna inuehat᷑ motu
cæli cõtrario ũbra uero ab ortu i occasũ sẽp delata rursus post defectũ icipit efferri par
tes primas hñs elatas ad ortũ cõuersas. nã necesse ẽ q̃ primæ ptes ũbrã offenderit lunæ
primas opiri q̃ porro primæ post occultationẽ apparẽt. Rursus cũ i pte deficit si a sep
tentriõe in austꝝ se recipiat id patiunt᷑ ad meridiẽ cõuersæ ptes q̃ primæ obscurẽt᷑ ne
cesse ẽ. Hæ nãq; iter eũdũ ꝓcedẽtes in ũbræ cõgressũ ueniũt: & pinde occultant᷑. Atq;
ad septentrionẽ cõuersæ sũt ũbrã effugiũt planeq; deuitãt. At cũ ab australibꝰ ptibus
ad septentrionẽ scãdit pticularẽ defectũ admittit cũ soli fuerit aduersa necdũ tñ cẽtrũ
ad signiferi medioxumũ & solis centꝝ hñs q̃ septentrionẽ spectãt eiꝰ ptes deficiũt q̃
ꝓcedentes umbræ imergunt᷑. At quæ ad meridiẽ ptes apparẽt. Hæc oia nobis obiecta
oculis ꝓpe insistunt. Q d luna unã & eandẽ hẽat defectus cãm circumlapsũ quo terræ
umbræ circũillabit᷑ ab ipsaq; obscurata solariũ radioꝝ iaculatiõe priuat᷑ q̃ fulgentem
reddẽs semp eiꝰ ad solẽ cõuersã ptẽ id efficit. Eníuero ẽt sectiões ipsiꝰ illuminationũ
cũ deficiũt circũmeãtes spectant᷑ hoc necessario eueniente. Nã cũ ipsa globosa sit um-

bræ incidit quæ figuræ est turbinatæ atq; ita sectiões ab eius lumine admissæ circũme
antes spectant. Globosa siqdẽ figura in figuræ turbinatæ cõgressũ incurrẽs ptẽ cõta
ctã obscuratã hñs a turbiato sẽp necessario relictũ necdũ obscuratã circũmeãs p sectio
nẽ: ẽt surgentẽ in cornua figurã obtinet, obseruatũ ãt hoc ẽt in ei⁹ defectu itegrũ tũ de
mũ subire defectũ cũ sublimissima cũ terræ pxia cũ mediũ tenet locũ & sublimissima
qdẽ deficiens celeri⁹ cõparet hũillima ãt sero media mediã rõne; tenet temporis de
fect⁹ inter iã dictos, Id pspicue admonet nõ aliter q̃ in terræ ũbra demersam deficere.
Nã cũ sublimissima defecerit ũbræ angusti⁹ pmeet necesse est: tu; breuissimo tẽporis
curriculo euadit. Cõ porro hũilima ãplissimã terræ umbra subit: & tũ diuti⁹ i defectu
pdurat necessario. At cũ mediũ tenuit fastigiũ iuxta pportionẽ tẽpus i defectu mediu;
absumit. Hic demõstrat terræ umbra esse turbinata hæc iter se iuicẽ q̃ten⁹ habent co
arguunt & lunæ defect⁹ nõ aliter fieri demõstrat q̃ demõstrãdo in terræ circũmean-
tẽ umbrã ipa; icidere. Rursus circa defect⁹ ipsi⁹ circũmeat⁹ indicãt turbinatã esse ter-
ræ figurã diuturna qdẽ in hũilib⁹ defectib⁹. Citius uero apparẽs cũ defecerit i remotio
rib⁹ a terra ptib⁹ at in mediis tẽpus defect⁹ mediũ hñs necnõ pticulares defect⁹ turbi
natã arguũt esse terræ ũbrã. Cũq; tales illuminationũ hẽat sectiões ut sit ei⁹ figura sur
gẽs in cornua: qđ si ñ sit ne qdẽ i turbinatũ icideret ũbraculũ. In primis uero hic quoq;
demõstrabit turbinatã eẽ terræ figurã. Si sit Cylindroides aut calathoides ei⁹ umbra
æq̃lẽ habẽtis aut minorẽ illuminantẽ solẽ. Si umbra sit calathoides plurimũ cæli occu
pabit i fine late explicata: atq; ita nõ solũ singulis mẽsib⁹ cõtingeret lunã deficere: sed
ẽt quis nocte in ũbra pmanere. Si Cylindroides totã signiferi latitudinẽ cõpræhẽdis-
set nõ in acutũ tẽdẽdo uerticẽ, itidẽ quotquot eũt mensib⁹ i ipa; icidens deficeret. At
cũ sit turbinata moetæ faciẽ hñs i quẽ angustũ uerticẽ cõcludat ita ipa; luna deuitat cũ
septẽtriõales aut australes tenet signiferi ptes i plenilunis cõpta. Porrigit ad astra usq;
cũ fuerit Cylindroides aut calathoides atq; ita euenerit astra modo opaca: mõ lucida
apparere. Opaca qdẽ i solis luce: Lucida aũt in ũbra. Omne si qdẽ igneũ corp⁹ i ũbra
& tenebris lucidius ẽ quoꝝ cũ nihil ispectũ appareat nõ dubiũ qn sit turbinata neces-
sario terræ ũbra. Q đ si ẽ hic mãifestũ illuminantẽ solẽ maiorẽ eẽ. q̃ cũ sint de lunæ de
fectu demõstrata aduersari uidet eoꝝ oroni deficiẽs luna cũ i terræ umbrã icidérit qui
admirabiles ferũt eclipses, aiũt si qdẽ nõ nulli lunæ defect⁹ uisos ãbobus luminaribus
supra finientẽ cõspicuis qđ plane ostẽderit lunã nõ ideo deficere qđ terræ icurrat um-
brã: s; alio mõ, nã si sup finiente appentib⁹ sole & luna fit eclipsis nõ põt tũ luna um-
brã terræ icurrere: atq; deficere: nã si fulget locus ubi sit luna supra finientẽ ambobus
cõspicuis ut nec dũ ad terræ ũbrã puenire potuerit ubi luna deficere imaginatiõe dep-
hendat. Itaq; opus erit si mõ hæc ita hẽant causa; aliã nobis de lunæ excogitare defe-
ctu. Cũ igit hæc dicant hãc prisci q̃stionẽ mathematici dissoluer tẽptauerũt. fassi nãq;
sunt fieri nullo mõ posse ut cõspicuo supra finiẽtẽ utroq; lumine i terræ ũbra luna de-
mergat & ex amussi; solẽ esse aduersu; i lata nãq; plana figura id nõ posse euenire cõ-
tenderũt, at globosa figura utraq; luminariũ corpa supra finiẽtẽ ad libellã nos posse ispi
cere: ut iuicẽ iter se sint aduersa. Ipa nãq; iuicẽ iter se aduersa spectari nõ pñt pp eminẽ
ias ũdiq; e terra cõsurgẽtes ueꝝ: q i terra cõstiterit sicut eos nihil p̃pediet utraq; corpa i
tpicere supra finientẽ: qđ aduersis sibi iuicẽ obiiciant ita illa qdẽ se iuicẽ nõ cernẽt cũ
stñ nos utrũq; spectem⁹ qđ subnixi sublatiq; a terræ globositate cernere ipsa neutiq̃ p̃
cpediamur quæ terræ turgiditas hũilib⁹ ut pote circa finientẽ obiicit sublimis in q̃ nos
õ stitimus, Ita p̃dictæ ambiguitati prisci occurrere mathematici: ueꝝ nõ usq; quaq; id

integre uisus siqdem noster in sublimi constitutus id hoc pati pōt turbinato finiente multū a terra sublatis nobis ī aerē. At terræ īsidentib9 nequaq̄ nā si turgiditates sint in quæ cōscendim9 nobis occultū erit lunæ fieri defectū ī terræ hūilitatē euntib9. Veru; prio occurrendū dicentib9 qd̄ hæc cōficta sit oro a qbusdā philosophis & astrologis iter facere ad hæc eueniētia uolentib9 cū multi lunares sint defect9 & pfecti & pticula res. Cūq; sint lr̄is cōmissi oēs nemo ad nr̄a usq; tēpora talē defectū enarrauit nō chal-dæus: nō ægypti9 nō alter mathematicus aut philosophus: s; qd̄ dicit̄ cōfictū ē. Secun do si alio pacto luna deficit neq; terræ ūbrā icurrēs defecerit neutiq̄ ī plenilunio tū pa rū tū plus a sole ꝓgressa: Rursusq; post pleniluniū solē ip; petēs & diminuta. Nūc ue ro plurib9 factis ī ipsa defectib9. Si qdē nō raro deficit nunq̄ nō plena & nō aduersa soli defecit: s; dūtaxat cū terræ demergi ūbræ pōt insupq; ꝑdicunt̄ a canonicis cuncti eius defect9 ut pote cognoscētib9 cū ī pleniluniū īcidat iuenit̄ ī signiferi medioxumo uel tota uel eius ps atq; ita pticulares uel ītegros defectus admittere. Fieri igit̄ non pōt ut ābobus supra finientē apparentib9 luminib9 lunaris fiat defect9. Verꝝ eniuero cum multæ ac uariæ ī aere uim agnatā cōsistēdi hēant affectiōēs īpossibile nō fuerit cū iam sol occiderit subq; finiente fuerit uisionē nobis īcidere tanq̄ necdū occiderit aut nube crassiore existēte in occasu & luce pfusa a solarib9 radiis soleq; nobis uisiōis remitten te imaginē uel a sole id fieri pōt. talia siqdē multa ī aere uisiōe cōcipiunt̄ pcipue ī pon to. Pōt porro ēt effussus ab oculis radius madidū & humectiorē nactus aere; pfringi solēq; asseq iā sub finiēte occulto. Huic nāq; simile obseuatū ē nobis euenire. Nā si in poculū aut uas aliud anulus imittat̄ aureus sitq; uas iane ex moderato qui ibi positus anulus nō spectat̄ īteruallo labris uisualem spiritū ꝓpediētib9 ī rectā lineā excurrē tib9. Cū uero aqua īpleat̄ ut ad laborꝝ æqualitatē a qua pueniat ab eodē īteruallo ī ua se spectat̄ anulus cū tn̄ ītra labia nō excurrat spiritus uisualis. S; aquā attigat pleni ua-sis laborꝝ tenus atq; ita pfringat̄ inq; uasis fundū penetret anulūq; cōseqtur. Hūidio re igit̄ & aqua uberiore aere idē ꝓpemodū potuerit occurrere ut pfractus ab oculo ra dius ad finientē uergat & ubi iā sol occiderit ip; tn̄ uisionis imagine cōsequat̄ tanq̄ sit supra finientē fortasse & his aliqd aliud simile nobis p uisionis imaginē fecerit ut duo bus corporib9 supra finientē existentib9 cū iā sol occiderit luna deficiat q̄ aliter non pōt nisi terræ umbrā incurrerit id ex eis quæ apparent perspicuum est. Ac de eclipsi quidem hactenus.

¶ De uagis stellis.

Luna plus aliis uagis stellis ab utraq; pte eclipticæ distare īuenit̄. Post lunam Venus ptes qnq; ī utrālibet ptē iens iuxta errabundū motū. Mercurius ad quattuor. tam Mars q̄ Iupiter ad duas & dimidiā Saturnus utriq; ad unam. a sole Mercurius & Venus omni nō absunt īteruallo sed radians Mercurius quidē uix plures partes q̄ uiginti. Lu cifer aūt paulo plures q̄ qnquaginta. Tres autē stellæ aliæ oibus absunt īteruallis ꝓpemodū ut luna. Ad coitū aūt cū sole puenit Mercurius ītra centum ac decem dies ad eius mediū Venus idem qd̄ Mercurius facit diebus quingē-tis octoginta quattuor Mars diebus septingentis octoginta. Iuppiter trecentis nona-ginta octo. Saturnus trecentis septuaginta octo. Ac de his quidem in præsentia satis. Sunt uero huiusmodi exercitationes nō ad gloriam aliquam comparandam traditæ sed congestæ ex eis quæ non nulli prisci ac Iuniores memoriæ prodiderunt. plura ue ro ex iis quæ diximus ex Posidonio huic operi asciuimus.

¶ Cleomedes de mundo fæliciter Explicit.

¶ Georgius Valla Placentinus Magnifico Antonio Lauretano
Equiti Iurato Veneto Patricio: Sal. Dicit Aeternam.

A Morte regressum atq; ad uitã resurrectionẽ Antoni Lauretane: quã nr̃a sem
per iuicta & isupabilis sanxit relligio, uix hũana & hæc i tenebris plane cæcu
tiẽs sibi psuadere iã pridẽ potuit opinio ad naturæ puulgatũ cursum quẽ se/
mel sibi uisa ẽ pspexisse cuncta reuocãdo. Q uasi uero diuina arcanaq; illa cõsilia hũa
næ sint obnoxia sentẽtiæ quã philosophiã solemus appellare. Cæteꝝ ut christianæ rel
ligionis multi. ita iprimis acutissimi uir igenii diuino istructus munitusq; iudicio athe
niensis athenagoras mortuoꝝ hominũ ad uitã reparationẽ tã pbabilib⁹ nobis pate/
fecit rationib⁹ ut ppemodũ. nihil uero similius argumẽtis excudi posse uideat᷑. Hũc
tibi nõ iniuria uisum nobis latinũ esse faciundũ. quandoqdẽ te euȝ esse pcepimus qui
nõ mediocriter relligiõe capiaris. qui acute inuenta: q grauiter disputata: qui sublimia
planeq; cælestia ut hæc athenagoræa argute & copiose memorata facias plurimi: ut
omni alia quoq; laude insignis senatorii ordinis patricius & sis & habearis Primarius
ut iure delectus magistratibus grauissimis administrãdis sanctissime pfunctus sis. ora
tor designatus maximis de rebus ad sũmos pontifices ad potentissimos reges laudum
ad tuã ciuitatẽ Lauretanãq; familiã Laureã reportaris ad hanc inquã familiã quam ut
splendor domesticus nobilitauit utq; olim multa ita hodie bina emicantia illustrẽ lu/
mina reddiderunt. diui Marci inclytus procurator Leonardus nunq̃ satis laudatus &
Petrus eius nepos omni integritatis laude cumulatus. Proinde mecũ aliq̃diu tacito re
putãti quid nã demũ possem exhibere quo deuinctũ eius tantis dotibus animũ meuȝ
cognosceres nihil succurrit qđ mentẽ tuam bonã piãq; impensius posset oblectare q̃
ut hunc de resurrectione librũ tuo nomini destinare: quẽ tibi dedo hospitem quo cum
per otium a publicis semoto curis atq; amicorum interuentionibus liceat confabulari
& ei totis sensibus inhærere. Tu ergo iam ipsum contemplare. Vale.

¶ Athenagoræ Atheniensis Philosophi de Resurrectione
Georgio Valla Placentino Interprete.

O MNI OPINATIONI omniq; sermoni ueritatẽ in sese admittẽ
ti adhærens exorit᷑ aliqđ mendaciũ adhærẽs aũt exorit᷑ nõ ex sub
iecto alicuius pricipii pp naturã excitandũ: aut pp se qđ est unum
quodq; causa: sed studio cõparatũ ab magnifaciẽtibus detestabile
iueritatis corruptionẽ semẽ. id aũt ẽ inuenire p̃cipue ex pridẽ cir/
ca hæc curis exercitatis & illoꝝ differẽtia erga suos seniores & æq̃
les tẽpore facta. nec nõ ex ipso i medio reuolutoꝝ tumultu nihil si
qdẽ ueri tales reliquerũt sine sycophãtia: nõ dei essentiã: nõ cogni
tionẽ: nõ actionẽ: nõ hæc deiceps p ordinẽ sequentia libros quoq; nobis relligionem
exponentes: sȝ alii qdẽ oio & radicit⁹ de iis ueritatẽ ignorãt. Alii uero ad id quod ipsis
uidet᷑ sese cõuertunt ibiq; uersãt᷑. Alii aũt etiã circa manifesta ambigere cõstituũt: quã
obrẽ arbitror circa hæc laborantes duplici ratiõe eẽ cõsiderãdos: alioꝝ qdẽ supra ueri
tatẽ: alioꝝ uero circa ueritatẽ. Supra ueritatẽ erga icredulos aut ambigẽtes. Circa ueri
tatẽ erga modestos & benigne & beneuolẽter ueritatẽ admitẽtes. Q uibus de causis
oportet eos q de talibus uelint scrutari: ut cunq; ppositã cõsiderare occasionẽ eãq; me/
tiri ratiões de hisq; ordinẽ accõmodare ad id quod conueniat: nõ extimãdo idẽ usq;
quaq; fuare pricipiũ: negliger cõgruitatẽ & uni cuiq; cõiectã regionẽ. nã quẽadmodũ
ad demr̃ationẽ

ad demr̄ationem & naturalē cōsequentiā usq̧quaq̧ q de ipa sermōes eoꝝ q̄ sup ipsa.
Sic ad id qđ utilius accedit econuerso q sup ipa eoꝝ q̄ de ipa. Siqdem: neq̧ agricola
potuerit cōmode sæmina telluri cōmittere nō auferēdo q̄ sūt agrestis & imittis siluæ
& fœdātia q̄ iacta sūt mitia sæmia. Neq̧ medic⁹ iesse aliqđ salubriū medicaminū egē
ti cura corpi nisi pri⁹ i manētē uiciositatē ꝑpurgarit: aut influētē coercuerit. Neq̧ iti-
dē q uelit ueritatē docere: de ueritate loquēs queq̄ ꝑsuadere potuerit falsa alicui⁹ opi-
nione sucurrēte audientiū sniæ: rōnibusq̧ obsistēte. Id pp ea ad id qđ utili⁹ est spe-
ctantes nos quoq̧ p̄scribimus esse supra ueritatē oratiōes eoꝝ q de ueritate loquant̃.
Hoc pacto nūc quoq̧ faciēdū de resurrectione loquētib⁹ nō uidet̃ alienū qđ de-
ceat cōsiderātibus. Eniuero in his inuenim⁹ usq̧q̄q̧ incredulos: & alios ambigentes
& eoꝝ q primas hypotheses suscipiūt aliquos ꝑ æque ācipites eē ac q ad dubitāt: qđ
porro a rōne lōgissime abest id agūt nulla ꝓrsus ex reb⁹ incredulitatis oblata occa-
sione: neq̧ cur dicāt idoneā cām inueniūt qua fidē nō faciāt: aut ad dubitēt. Cōside-
remus sane hoc pacto. Si oīs incredulitas nō expedite: & ex aliqua iniudicabilis effi-
ciat̃ aliqbus sniatueꝝ potenti aliq̄ de cā: aut tutela q̄ ueritatē tueat̃ fides nāq̧ æquā
tuetur rōnē cum res ipsa: unde emergit incredulitas fidē facere neutiq̄ uidebit̃. Siq-
dem nō credere credēdis hoīum est: nō sano iudicio circa ueritatē opose utentiū. Ex
pedit igit̃ resurrectionē nō credentes: aut ābigentes ad incerte opinādū: & intēperā
tibus gratificādo de ipsa efferre sniam: sed aut nulli⁹ hoīum naturæ ortū attingere:
aut deo eoꝝ q̄ sunt deputādo causas ad huiusce dogmatis opus est hypothesim re-
spicere: & ab ea resurrectionē demōstrare prorsus fidē nullā faciētē credulūq̧ nihil
hñtem. Id uero faciēt si indicare potuerit: aut deo esse impossibile: aut nolle corpora
mortua: aut plane dissoluta. Rursus unire atq̧ colligere ad hoīum conuētū. Quod
si hoc nequeūt facessāt desinātq̧. Hæc de deo nō credere & infandā famā disparge-
re: ut fas nō est. Nā qa: neq̧ impossibile aiūt uera ꝑdicāt: neq̧ ipm nolle ex eis quæ
dicetur erit manifestū. Hoc cuipiā tale fieri cognosci nō potest: aut exquo futuꝝ nō
cognoscit̃: aut qꝫ uis nō sufficiat ad faciēdū recte pceptū. Nam q ignorat qcq̄: qđ de
cens fieri debeat: neq̧ indagare: neq̧ facere prorsus potuerit: qđ ignoret. Contra q
ex amussim cognoscit qđ faciēdū: & unde fiat: & quo pacto. Potestatē uero aut ꝓr-
sus nō hñt ad faciendū qđ cognitū est: aut nō satis idoneā principiū nō indagauerit
si modestus fuerit suāq̧ considerauerit ptātem. Indagādo aūt incōsiderate: qđ opi-
natus fuerit nō ꝑficiet. Atq̧ neq̧ deū ignorare possibile ē resolutoꝝ corpoꝝ naturā
ꝑ uniuersam ptē ac portionē: neq̧ quo secedat unūqđq̧ solutoꝝ: & q̄lis elemēti ps q̄
solutū ē suscipiat̃ secedatq̧ ad sibi cognatū: tāetsi ab hoibus admodū iniudicabile eē
uidet̃: qđ oi iteꝝ ꝓxie accedēs inhærēter unitū. Nā qđ nō ignoratū ē añ suū cuiusli-
bet cōplexū: neq̧ futuroꝝ elemētoꝝ natura: uñ hoīum corpa: neq̧ hoꝝ ptes ex qbus
captari debuit opinio latebūt ad hūani corpis cōplexū. Māifestū: ut neq̧ postq̄ disso-
lutū fuerit uniuersū ignorabit̃ quo unūqđq̧ secesserit qđ admisit ad cuiusuis rei cō-
plemētū. Nā qđ nūc dñantē nobis reꝝ ordinē spectat & alioꝝ iudiciū maius ē nō fa
cta ꝑsciscere. At qđ ad dignitatē dei ptinet: & eius sapiam utrūq̧ naturaliter & æque
facile nō facta ꝑsciscere ac dissoluta cognoscere. Eniuero ptātem quoq̧: ut ē sufficiēs
ad corpoꝝ resurrectionē in eorūdē ort⁹ hñt: nā si q̄ nō sūt iuxta primū cōplexū fecit
hoīum corpa: & ipoꝝ pricipia. Dissoluta quoq̧ quo euenerit mō æq̄li facilitate resur
gere faciet. Per æq̄ siqdē id ipsi possibile rōnioꝝ nullū detrimentū est: siue ex materia
posuerit aliq primi pricipia: siue ex elemētis: ut primis corpa hoīum: siue ex sæmib⁹.

Nã quã deus habet ptãtem ad eã q̃ in formis est: formandã p̃ter id quod putat & ad
uacantẽ specie: & incõptam multis ẽt differẽtibus spẽbus exornãdã: & ad ptes elemẽ
toꝝ in unũ colligẽdas: necnon ad sæmẽ unũ: & simplex in multa distribuendũ hẽt:
& indeartuatũ deartuare põt ac non uiuẽti dare uitã idẽ hẽbit ptãtem dissolutũ unire
& iacens suscitare: & mortuũ rursus aĩare. Corruptũq; incotrup tiõe donare. Eiusdem
fuerit ẽt ptãtis & sapiẽtiæ uarioꝝ aĩaliũ uarie nutritã multitudinẽ q̃cũq; talia corpora
incurrere cõsueuerũt: & ex iis sacietatẽ suscitare discernere illinc: unire porro suis par-
tib9 & mẽbris tametsi ad unũ ex illis aĩal secesserit. Et si i multa: & si hinc alia: & si il-
lis ipsis pariter dissolutũ. In pria principia delatũ fuerit in eadẽ naturali resolutione.
Quod certe maxĩe uisum est quosdã phĩa eminentes pturbare in multoꝝ existima-
tis ambiguitatib9 fortitudinẽ nõ uideo. Hi aiũt naufragoꝝ multa corpa necnõ flu-
minib9 in mersoꝝ atrocẽ interitũ in currẽtiũ piscib9 escã p̃beri multa quoq; in pugna
moriẽtiũ corpa: aut alia de causa reꝝ trucẽ incurrisse circũstantiã: & pinde sepulchro
caruisse: iauisse feris occurrẽtib9 pabulũ. Ita igit absũptis corpib9 unitis, Primũ eoꝝ di
scretionẽ esse aiũt ĩpossibilẽ: & ĩsup adhuc magis ambiguũ: nã corpa hũana depastis
animãtib9 q̃cũq; ad alimentũ hoĩbus idonea p hoꝝ uentrẽ penetrãtia & trãsumpta
corpibus unita hoĩum ptes esse necesse est: nã q̃cũq; nutrimẽtũ fuerũt trãsumptis aĩa
lib9 ea in alia hoĩum secedũt corpa aĩalium ĩter hos nutritoꝝ ex qbus alimẽtũ traĩicit
in illos hoĩes quoꝝ fuit nutrimentũ. Hic scriptæ tragœdiæ infame & furore audẽtiũ
filios mãducare: & p hostiles insidias obsessiõesq; a parentib9 liberos mãducatos in-
de illa medeæ mẽsa. Tragicaq; thiestæ prãdia & id genus aliæ cõgestæ a græcis & bar
baris erũnæ inani cõmemoratiõe. Ex his cõfirmãt: ut arbitrãt resurrectionẽ esse im-
possibilẽ. Quod nõ possint eorũdem mẽbra: aliis & aliis pariter simulq; consurgere
corpibus: sed pri9 dissolutoꝝ cõsistere nõ posse q̃ ex alienis sua cõpleuerit q̃ his resti-
tutis priorib9 q̃ sunt posteriora habeãt minus. Tales mihi uident præcipue creatoris
oĩum: & administratoris prsus ignorare ptãtẽ atq; sapientiã: cuiuslibet aĩalis naturæ &
generi adhærentẽ: & sibi inuicẽ accõmodantis cibũ: neq; oẽm naturã ad unionẽ: aut
cõplexionem toti9 corpis ire iustũ cẽsentis: neq; ad discernẽdã q collecta sunt ambi-
gue & dubitãter hñtis: sed cuilibet naturæ eoꝝ q̃ facta sũt agere: aut pati q̃ naturæ cõ-
gruũt uertẽtis: qñq; aũt phibẽtes: & oẽ qd uult: & ad qd uult: pmittẽtis & interuer-
tẽtis. p̃terea neq; qlibet eoꝝ q alũt: aut alũt cõiectat uim & naturã. Nã nõ cognoue-
rũt omne qd pfert qspiã ope extrĩsecus egẽti id fieri inhærẽs nutrimẽtũ aĩali: sed q̃-
dã simul atq; cõciliata sũt. Alui ptib9 ãplectẽtib9 corruptiõi sũt obnoxia uomitu eie-
cta & ex creta: & alio pacto dissipata: ut stati primã & naturalẽ nõ sustineãt digestio-
nẽ: aut ei9 q nutriat cõplexionẽ. Quẽadmodũ igit: neq; oẽ & primã capiens muta
tionẽ partibus nutriendis oĩo appropinquat. Aliis qdem p uim nutritiuam excernen
tib9 in uentrẽ ip̃m. Aliis secũda mutatiõe & ĩ iecore facta cõcoctiõe discernentib9 &
ad alid aliqd siciẽtib9: ut nutriẽdi euadit ptãtem ip̃am aũt in iecore facta mutatione
nõ omni in nutrimentũ hoĩbus secedẽte: sed discreta ĩ q̃ exorta sunt supflua: relictoq;
in ipsis nutrimẽto: it a licet ĩtueri cũ nutriẽdis ptib9 & mẽbris ĩ aliud mutato nutrimẽ
to p retẽtionẽ redũdãtis supfluẽtisue cibi corrũpe quodãmõ: aut ĩ sese cõuertere pxĩe
accedẽs cõsueuit. Cũ igit in cũctis aĩalib9 sit naturalis dĩa & ip̃m naturale nutrimen
tũ cuilibet generi animaliũ & corpus nutriẽdũ simul amplectat. Cũq; sit tertia cuius-
libet aĩalis p nutrimẽtũ purgatio & discretio. Op; oĩo corrũpi & secerni q̃ten9 ĩhæsit:
aut uniuersũ ĩ alteꝝ mutare q̃tũcũq; alienũ ad aĩalis nutrimẽtũ utpote quod cõtineri

non possit

non possit. Cōtingit aūt ēt per naturā esse nutriētis corpis ptātem cōtinguam nutriti aialis ptātibus & eam ire p q̄ natura hēt ex cernicula & purgatam integre naturalibus purgationibꝰ integerrimam fieri admissionē ad eēntiam quam solus uerꝫ ꝓferēs. Si qs rebꝰ noiet cibū: utpote eiectantē oē quodcūqꝫ alienū: & pniciosum adnutriti animalis complexū & multū illū tumorē introducētem ad uētris repletionē: atqꝫ appetitus curam. Cæterꝫ hanc integerrimam non dubitauerit: qsq̄ copulari nutrito corpori simul implicatam: & simul cōfictam huiꝰ ptibus & mēbris. Aliter uero hn̄tem contra naturā corrūpi quidē celeriter: si robustiori commisceat̃ potestati. Corrūpit autē retētū facile cibū in perniciosos euertēdo hūores & uirulentas q̄litates. Quod nihil ꝓpriū: aut amicū nutriendo corpi ferat huiusqꝫ rei ingens argumentū multa ex his nutrita aīalia cōseq̄ i explorata rōne: aut piculū: aut mortē si ex uehemēti appetitu nutrimēto āmixtū pariter cōcitū tractūqꝫ fuerit aliqđ uirulentū & cōtra naturā: qđ ad pniciē certam tēdat nutriēdi corpis sin nutriēda: nutrient̃ suis & naturalibꝰ. At contrariis corrūpūt̃ si igit̃. Differētia natura driū aīaliū naturaliter simul diuidat̃ cibꝰ & hoc ipso: neqꝫ totū qđ ꝓferat̃ alat aīal: neqꝫ casu altū ex eo aīal suscipit cōplexionē sed id dūtaxat qđ ex tota digestione purgatū mutabilisqꝫ integre ad q̄lis corpis unionē & alēdis mēbris accōmodatū est. Nō dubiū qn nil cōtra naturā his uniri nō possit: qbus nō est ad hæsibilis cibus & inuicē respōdens. Sed aut in eādem secedit aluū priusq̄ in aliqđ intestinū iens gignat hūorē crudū & confectū: aut cōsistēdo diutiꝰ gignit passionē: aut morbū difficulter curabilē corrūpēdo etiā naturalē cibū: aut ipam cibo egētē carnē: sed si id extrudat̃ aliqn̄ medicaminibꝰ qbusdā: aut cibis melioribꝰ aut ptātibus naturalibꝰ superatū cū non exiguo effluxerit detrimēto: ut naturale nihi sit māifesto pacificū: qđ ad naturā nihil concretū hēat ꝓrsus aūt qspiā concesserit ex his ingredientē cibū. Proferat̃ aūt hoc cōsuetiꝰ: q̄uis sit contra naturā discerni & trāsmutare in unū aliqđ hūectantiū: aut arefacientiū: aut calefacientiū: aut refrigerantiū: neqdem ita ex his admissis fiet qcq̄ p̄stabiliꝰ surgētibꝰ corporibꝰ ex suis ptibus rursus cōsistētibus: dictoꝝ nulla pte exn̄te: neqꝫ tanq̄ parte obtinēte habitudinē: aut ordinē: & neqdem expectāte oīfariā nutriendis corpis partibꝰ: aut simul exurgēte cum resurgētibus nihil cōferente ampliꝰ ad uitā: nō sanguine: nō phlegmate: nō bile: non spiritu: neqꝫ. n. quibus indiguerūt aliquādo nutriēda corpora indigebūt: ac tū pariter extincta nutriendoꝝ egestate & corruptione usu ex qbus alebat̃. Deinde carnis tenus ex huiusmodi cibo transmutationē quispiā subiecerit. Ne ita qdem ulla erit necessitas nuper mutatā ex tali cibo carnem ꝓxime accedere ad aliud cuiuspiā hominis corpus: rursus utpote partem ad illius absoluendū complementū: neqꝫ ipsam accedentē carnem undiqꝫ custodiendo. Quā accepit: neqꝫ unitam sic stabiliri & perdurare quatenus adiecta est. Multā & in alterutrū suscipiendo mutationē aliquādo doloribus: aut curis distractā. Aliquādo mœroribus: aut laboribꝰ: aut morbis collabefactoꝝ exustione: aut refrigeratione aduentāte distēperantiis nō cōmutatis carni & pinguedini pulpaꝝ in manendo q̄ sunt suscipientia nutrimentū. Hæc cū eueniat in carnis passionibus multo adhuc magis inuenerit qspiā hæc pacientē ex ipropriis nutritam carnem. Nūc i tumorē sublata ē: & sagiata ex eis q̄ assūpsit: ide rursus expuit eiicitqꝫ quomodocunqꝫ: ac minuit̃: aut una ex iā memoratis causis: aut pluribꝰ: at solæ permanent ptes: q̄ possint: aut firmare stabilireqꝫ: aut fouere ui quā sibi asciuerint a natura q̄ ipsis adhæserit: qbꝰ naturaliter iplicuit uitā: & uitæ labores: nō āt ꝙ fieri necesse est ascitisq̄ recēter aduenerunt: neqꝫ p cōcessionē insceptoꝝ ab illis expoliatoꝝ ueritatē on̄dere pos/

ſibile ē de ipſis dictā: neq̧ unq̄ corpora cōcreſcēt exn̄tib⁹ eiuſdē naturæ & ſi ab iſcitia qn̄q̧ ſenſū occultarit pp aliđ aliqđ: qđ talis ſit pticepſ corpiſ: & ſi ex ſe ex egeſtate: aut furore uniformis alicui⁹ corporis inqnēt. Neq̧ nos lateat hūanæ ſpēi q̄ldā feras eē: aut mixtā hn̄tes naturam. Ex hoibus & feris q̄les fingere audactiores poetæ conſueuerūt qd dicendū de corporib⁹ q̄ nulli⁹ aīalis alimentū eſſe pn̄t. Qui ſolā terræ ſepulturam honore naturæ ſortita ſūt. Vbi neqdē aliud aliqđ aial faciēdo in eadē ſpē ſortiri alimētū in aliis: tn̄ alterius generis naturale fieri uult nutrimētū. Si ergo uolūt oñdere hūanas carnes: in pabulū ſorte puenire nihil phibebit uiciſſitudinarias mādu cationes eē naturales: quēadmodū aliud aliqd naturæ cōcediť qq̧ hoc dicere audent amiciſſimoꝝ in delitiis eſcaꝝ habita corpa aiūt: utpote magis domeſtica qđ beneuo lentiſſimi his ipſis ueſcāť. Quod ſi hoc qdē: neq̧ dicere ſanctū carnib⁹ uero hūanis hoiem ueſci hoſtiliſſimū qdā & atrociſſimū: & oī iure pſtrato cōtra naturā māducatio actioq̧ ſcæniſſima: cū nūq̄ cōtra naturā cōceſſum ſit neqdem cōcedeť alimentum egētibus ex talib⁹ ptibus: ac mēbris. Quod porro nō cōcediť nutrimētū his nō unie tur q̄ neqdē ađ nutriendū uim agnatā hn̄t: neq̧ igiť hoium corpa cōtraheńť: & con creſcent unq̄ in ſiſ a corpora: qbus ſunt cōtra naturā nutrimentū tñ: etſi frequēter etiā p eoꝝ uentrē eant infenſiſſima aliqua calamitate urgēte: qđ ſecedāt a nutriēdi ptāte & diſpſa. Rurſus ad illa: qbus prio aſcita ſunt reditura ſint. Quatenus qdlibet poſtularit tps. Illic porro diſcreta: ſapīa & ptāte cūcta aialis naturā cū ſuis uirib⁹ cōcernē te copulāť adhærēter ſingula: ſingulis ſiue igni exuſta ſint: ſiue aq̄ cōputruerint: ſiue a feris: aut obuiis aīalib⁹ abſumpta fuerit: ſiue tota corpa diſcerpta fuerit aliis prib⁹ pci ſis collecta porro inuicē eadē obtinēt regionē ad eiuſdē corpis harmoniā & cōplexū & extictū: aut oio diſſoluti reſurrectionē & uitā. Hæc lōgius explicare nō fuerit oportunū. Cōfeſſum nāq̧ hn̄t iudiciū. Multis aūt exn̄tibus ad pppoſita inqſitione utilioribus excuſo: nūc confugiētes ad hoium opa: & hoies ea cōficiētes q̄ uerſata tpibus: aut tpe inueterata: aut ēt aliter corrupta inania facere neq̄ūt deīde ptentāt ex ſimilitudīe ſinguloꝝ & fabroꝝ oñdere & deū nolle: & ſi uelit nō poſſe extinctū: aut etiā diſſolutū corp⁹ reſurgere: q nō aduertūt his improbitatib⁹ ſe ī deū iactare cōuitia: prorſus lō giſſime diſtātes exæquādo ptātes. Immo q his utūť eſſentias & artificioſa naturalibus cōparanť his igiť ſtudio inhærēdo carere rephenſione nō pōt. Fuerit nāq̧ longe ſtolidiſſimū ſupficies & inanitates dicēdo oppugnare. Multo certe glorioſius omniūq̧ ueriſſimū dicere qđ hoib⁹ impoſſibile eē apud deū poſſibile. Quod ſi p hæc ipſa utpote pbabilia: & p oīa pauloante exqſita rō poſſibile oñdiť nō dubiū qn nō ſit īpoſſibile. Præterea nequidē a uolūtate ei⁹ abeſt. Nā ſi a uolūtate abſit: aut tāq̄ iniquū ipſi eſt quid nolit: aut tanq̄ īdignū. Rurſus iniquū: aut circa ſe inſpiciť. Suſcitatū: aut circa aliū: aliquē pter īpm. Atqui q̧ nemo extriſecus iniuria tali afficiať & eis q̄ ſunt in numero manifeſtū eſt. Neq̧. n. intellectiles naturæ ex hoium reſurrectione iniuriam ſubierint. Neq̧ enim his aliqđ impedimentū. Ad id eſſe: ut ſint nō detrimentū: non contumelia hoium reſurrectio: neq̧ rationis expertiū natura: neq̧ inanimatoꝝ: neq̧ erit poſt reſurrectionē. Atqui circa id qđ nō eſt nihil iiuſtū: qđ ſi ēt eſſe qſpiā oīfariā ſuppōat hac nō afficieť iniuria renouatis hūanis corpib⁹. Nā ſi obtēpātia nūc naturæ hoium. Et eoꝝ uſibus exiſtentiū in egeſtate ſub iugū acta & ſeruitutē uariā eoꝝ nihil afficiť iniuria multo magis cū fuerint īmortales & nullius egeni: neq̧ hoꝝ uſu egentes. At liberata omni ſeruitute nulla afficietur iniuria. Neq̧ enim ſi uocis fuerint particips opificē accuſauerint: qd hūana pter iuſtū in minuta q̧ his nō eadē cōtigerit re

ſurrectio

surrectio. Nã quorũ natura nõ æqualis: eos nequidẽ pars finis iustus metitur pter hæc neqdem iusti unũ iudiciũ: neq; iniuria accusatio pterea neqdẽ ille dicere põt: ut de ipso qspiã inspiciat p iniuriã surrexisse hoiem. Est nãq; is ex aia & corpe: neq; i aiam neq; in corpus suscipit iniuriã: neq; .n. aiam affici iniuria qsq; modestus dicet: neq; cõficiet hoc pacto coiectãs quoq; psentẽ uitã. Nam si nũc corruptibili & passibili cõstituta corpore nihil effectũ est iniuria multomagis imortali: & ipassibili simul uitã decens nõ afficiet iniuria: atq neq; aliqd corpus afficit iniuria. Nã si nũc mortale imortali copulatũ: neqdem imortale afficiet iniuria. Neq; pfecto illud qspiam dixerit: ut pote opus quoquo modo indignũ deo dissolutũ suscitare corpus: & colligere. Nã si deterius nõ indignũ hoc est mortale corpus faciẽdo: & passibile: multomagis meli9 nõ indignũ: qd est imortale & impassibile: q si naturaliter primis & q hæc cõsequũt demõstratũ est unũ quodq; exqsitorũ: nõ dubiũ quin: & possibile: & uolũtarium: & dignũ opificẽ opus dissolutorũ corporũ resurrectio. Per hæc nãq; demõstratum ẽ mẽdaciũ: qd his oppositũ & incredulorũ rõnis auersio qd dicendũ erit de uno quoq; ad unũquodq; cõuersione: & ad se inuicẽ contactu: si oportet cõtactu dicere uelut alteritate quadam sepatorũ: neutiq etiã dicere oportet uolũtariũ: & deo uolũtarium prorsus esse possibile iuxta eius qd uoluit dignitatẽ. Q uiq; ali9 sit qui de ueritate sermo: & aliud qui sup ueritate dictũ est pter mediocritet psumpto qbus uterq; distinguit & aliquãdo: & erga aliquos habet utile. Nihil autẽ fortassis impedit cõis tutelæ causa & cõtactu dictorũ ad reliqua ab his ipsis: & q eis congruãt rursus facere principium. At cõuenit uniqdem naturaliter primas ferre. Alteri uero primo se comitẽ exhibere: suggerere ministeriũ & ppedire quodcũq; fuerit ipediẽs & arduũ. Nã de ueritate sermo necessarius existẽs ad tutelã ac salutẽ primas gerit & natura & ordine & usu. Natura quidẽ: utpote rerũ cognitionẽ pbens. Ordine aũt utpote in his: & cũ his existens quorũ est admonitor. Vsu porro utpote tutelæ & salutis cognoscẽtib9 effectus hospes & amicabilis. Q ui sup ueritate natura & potestate inferior: minus siqdem est mẽdacium coarguere q ueritatẽ cõtinere. Et ordine secũdus: nã cõtra falsum opinãtes uim habet. Verũ opinionis falsitas ex inspersiõe scaturit: atq; corruptionis assistẽtia. Cæterũ cum hæc ita habeãt astruit sæpe fitq; oportunior usuq; habilior: utpote extinguẽs & ppurgans pturbantẽ aliquos incredulitatẽ & recẽter ingrediẽtibus ambiguitatem: aut falsam opinionẽ ac ad unũ uterq; refert finẽ ad pietatem nãq; relationẽ hẽt: cũ falsum arguit: & ueritatẽ retinet nõ prorsus unũ sunt: sed unus qdem necessarius: ut dicebã oibus credẽtib9 & ueritatis & suæ salutis curã hñtib9. Alter aũt est cũ & aliqbus: & erga aliquos fit usu aptior. Atq; hæc qdẽ capitulatim dicat ob iã dictorũ cõmemorationẽ. At uñ exiuit redeat oratio: & de resurrectiõe uera exprimat oratio. A cã ipsa ex qua: & pp quã prim9 factus est hõ qq; post illũ tametsi alii non simili mõ facti sunt & a cõi oium hoium: ut hoium natura. Itẽ ab usu in his eius q fecit quoquo tpe qlibet uixit: & qb9 legibus ciuis factus est quã nemo iustã esse dubitauerit. At est unus qdẽ a cã sermo si cõsiderem9 simplicit: ne an frustra sit fact9 hõ: uel aliq de cã. Si aliq de cã. Vtrũ ad hoc factũ sit ipm uiuere & pmanere iuxta quam factus est natura: uel ex usu aliquo: si obusũ: aut ipsi9 q fecit: aut cuiuspiã alteri9 ipsi cõueniẽtium: & maiore cura dignorũ: qd certe cõius considerãtes inuenimus qd ois bene sentiẽs rõnaliq; iudicio ad qdpiã faciẽdũ cõmot9 nihil eorũ q ex pposito efficit facit frustra: sz aut sui usus cã: aut cuiuspiã alteri9. usus cã quorũ curã gerit: aut ob ipm qd factũ ẽ naturali quodã istictu: aut mot9 ad illi9 ortũ cupiditate: uelut dicat: nãq; silitudis cã quo facit apti9 qd

explicare instituimꝰ. Homo facit quidē domū ꝓpter suū usum. Facit bobus & came
lis aliis ue aīalibus qbus eget eoꝝ singulis cōgruū tectū nō: ut apparet sui usus cā. Sed
ob id ꝓpter finē, At ob ꝑpetuitatē ꝓpter hoꝝ quoꝝ curā gerit diligētiā. Producit āt
filios nō ꝑp usum suū: neqꝫ ꝑp aliud aliqd eis cōueniens: sed ut sit qđ ꝓpaget̄ quoad
fieri pōt filioꝝ soboles: ita ut finis nō sit solamē capiēdo existimās mortale ad imor/
talitatē ꝑducere. Veꝝ hæc sub his enimuero deus hoīem nō fecit frustra. Nam cū sit
sapiens: neqꝫ sapiētis ullū opus frustra: neqꝫ ex suo usu nulla siqdē re eget q porro re
eget nulla nihil qđ faciat in suū facit usum. At ne qdem ꝑp aliqđ opus a se factū ho/
minē fecit. Si qdem nihil illoꝝ q̄ ratione: & iudicio utūtur: neqꝫ maioꝝ: neqꝫ infe/
riorum factū est: aut fit ad usum alterius: sed ꝓpter suā eoꝝ q facti sunt uitā: & ꝑ mā/
sionē: neqꝫ. n. ratio aliquem inuenit usum causæ ortus hoīum īmortalibus nō egenti
bus: & nulla prorsus ab hominibꝰ perfectione egētibus: ut sint. At nō utentia ratio/
ne naturaliter: & ut. usus cuiusqꝫ hoībus: ut supplere opam p̄nt exhibent̄ non: ut exor
ta sint rōnalia in suum rōnis expertiū fas. n. neqꝫ erat: neqꝫ est: ut imꝑans: & p̄cedens
in usum subiiciat̄ minoꝝ: aut ut rōnale irrōnabilibꝰ substernat̄ q̄ ad imꝑandū mini
me sunt idonea. Proinde si neqꝫ sine cā: neqꝫ frustra factꝰ est homo nihil siqdē deus
frustra iuxta faciētis sentētiam. Neqꝫ ipsius faciētis cā: aut cuiꝰ uis. Alteriꝰ qđ a adeo
factū sit. Non dubiū qn iuxta primā & cōmuniorē rōnem ꝓpter se: & oīs opificinæ
inspectā bonitatē & sapientiā fecerit deus hoīem. Iuxta uero magis cōtinuatā factis
rebus rōnem ob eoꝝ q̄ facta sunt uitā nō parum se cōtingentiū: & oīo simul collecto
rū serpētibus. n. & uolucribus: & natalibus. Autē etiam cōmunius dicēdo cūctis rōne
carentibus talē uitam p̄buit deus. At ipsis eādem ferētibus imaginē effectricē mentē
simul gestantibꝰ & rōnalis iudiciis sortē habentibꝰ ad ꝑpetuā ꝑmanentiā sorte cōtri
buit molitor uniuersi: ut procreatorē suū cognoscēdo eiusdēqꝫ potentiā: & sapiētiā le
gem sequant̄ & ius qbus cū ꝑpetuo sine labore sint qbus p̄sumptā uitā obtinuerūt li/
cet in corꝑibus sint mortalibꝰ & terrenis. Q uecūqꝫ. n. alterius gratia facta sunt quie
scētibus illis quoꝝ causa facta sunt nō iuria quiescūt etiā quæ facta ab eo qđ sunt: nec
frustra ꝑdurarint: ꝙ in cassum facta nullū locū habeāt in terea q̄ a deo facta sunt: quæ
ꝓpter ipsum esse ac uiuere sicut facta exorta sunt: utpote ipsa causa natura cōpræhēsa
& ꝑ se solum esse inspecta nullā unquā susceperit esse prorsus obliterantē causam hac
autem in ipso esse oīo inspecta oportet etiā conseruari oīo factū aīal exercēs: & patiēs
quæ cognata sunt utriusqꝫ hoꝝ ex qbus facta sunt: quæ a se simul inferēte: & aīa existē
te ac ꝑmanente æqualiter in qua fuit natura: & elaborāte: quibus cognata est. Cogna
ta aūt est corpori p̄sidentibꝰ impetibꝰ: & ꝓcidens semp congruentibꝰ iudicando ac
metiendo iudicādi potestatibus: & mensuris. At corpore moto naturaliter erga ea q̄
cognata sunt: & sorte attributas sibi suscipiēte mutatiōes p̄ter alias q̄ ꝑ ætatis fiūt: aut
ꝑ speciem: aut magnitudinem: resurrectionem. Nā species q̄dam mutationis oīumqꝫ
postrema est resurrectio: quæqꝫ ambientiū ꝑ illud tempus adhuc in melius mutatio:
insuper fiducialiter agentes nō minus q̄ iam factis: & nostrā considerātes naturā cū
egestate: & corruptione uitā amamus: utpote p̄senti uitæ cōgruam: & in ipsa incorru
ptibilitate permanentiā obnixe speramus quam nō: ab hoībus incassum cōfingimus
spe nos ipsos falsa falentes: sed omni errore carenti præstantissimæ creatoris nr̄i cre
dimus sententiæ: qua effecit hoīem ex anima īmortali: & corpore mentemqꝫ pari/
ter ei attribuit: & insitam legem in salute: & custodia ab ipso datorū prudenti uictui:
& uitæ rationali cōuenientiū: admodū scientes: ꝙ non talem cōstituisset hominem
& omnibus

& omnibus ad permanentiam exornasset nisi perdurare factum uoluisset. Si igitur huiusce uniuersitatis opifex hominen fecit uitæ prudentis participem & suæ magnificentiæ fecit inspectorem nec non in cunctis sapientiæ horum simul sẽpiternæ inspectioni perdurare uoluit iuxta illius sententiã: & propter quam naturam admisit ortus quidem causa creditur ad perpetuam permanentiam esse atqui permanentia resurrectionem arguit sine quo homo non perdurarit. Ex iis quæ dicta sunt nõ dubium quin procreationis causa & creatoris sententia manifesto sit indicata resurrectio: Verum tali existente. Causa ob quã in hunc uenit mundum homo. Consentaneum fuerit rationem considerare quæ naturaliter & per ordinem comitatur ista sequitur sane per indagationem causam ortus genitorum hominum natura. Factorum autem naturam facientis In his iustum iuditium. At hæc omnia uite finis. Sed cu; præstruenda. Indagauerimus deinceps nobis hominum natura consideranda est aut ueritatis opinamẽtis aut ut cunq; ad indagationem propositis demonstratio citra errorem dictis fidem affert: quæ non extrinsecus aliquunde habet initium neq; ex aliquibus existimantibus aut existimatis: sed ex cõmuni & naturali notione uel secundorum consequentia ad prima aut enim de primis est opinamentis & sola cõmentatione naturalem cõmouente notione uel de naturaliter sequentibus prima atq; de naturali comitatu. oporteтq; in his aliquid ordinis indicantes. Prima aut præordinata comitari. Iuxta ueritatem non negligendo ueritatem: aut ex ipsa tutelam: neq; natura ordinata: ac definita confundere, aut naturalem seriem diuellere unde censeo conuenire eis quæ proposita sunt studentes iuste & prudenter iudicare uolentibus ueritatem non omittere siue humanorum corporum sit futura resurrectio siue non. Primo ex amusim consideranda uis eorum quæ ad hanc ipsam conficiendam faciant demonstrationem & quam unũ quodq; nactum sit regionem & quid horum primum quidq; secundum quid insup extremum: hæc sane constituendo: oportet primum struere causam ortus hominum nempe opificis sententiam ob quam fecit hominem & perinde adhærenter copulare factorum hominum naturam: non ut ordine secundas agentemq; nõ possit iuxta hæc ambo fieri iudicium quodq; maxime sunt simul inuicem & ad propositum æqualem præbent potestatem ob hæc autem ut prima & ex opificio habentia principium euidenter demonstrata resurrectione: nihilominus & ex prouidentiæ rationibus est capere de hac fidem per inquam debitum cuilibet homini ex iusto iuditio honorem & punitionem & iuxta humanam uitam finem. Multi nanq; resurrectionis rationem assumentes tertio causam solo omnem amputarunt causam arbitrati esse ob iuditium. Id palam ostenditur falsum: ex eo q; omnes suscitantur mortui homines at non omnes iudicari resurgentes: nam si sola per iudicium iusta resurrectionis erat. Cum oportuit nihil delinquentes: aut recte institutos non resurgere. Cæteros sicut in prima ætate extinctos, q; ipsi iusti sint q; ob iudicium sit resurrectio iuxta primam rationem: sed ex opificis sententia & creatorum natura. Cum uero sufficiat sola in hortu hominum inspecta causa ad resurrectionem demonstrandam ex naturali comitatu sequentem dissoluta corpora. Iustum fortasse in re nulla detrectare a præpositis consequendo autem dicta & ex quolibet sequentium occasiones sub indicare expedit ex ipsis quæ non queant pariter uidere & præ cæteris factorum hominum naturam ad eandem agentem notionem æqualemq; præbentem de resurrectione fidem. nam si omnis communiter hominum natura ex anima immortali & iuxta ortum sibi con-

gruente corpore complexum habet neq; naturæ animæ per se, neq; naturæ corporis separatim sorte attribuit deus talem ortum: aut uitam uniuersamq; uitam: sed ex his factis hominibus quo ex quibus generantur & uiuunt degentes in uno aliquo desinant. Communi fine oportet omnino uno existente ex ambobus animali & patiente quæcunq; passiones sunt animæ & quæcunq; corpus exercet & agit quæcunq; sensili: aut rationali egent iudicio ad unum finem cunctam ex hoc seriem quo omnia & per omnia concurrat ad unam armoniam & eandem simul passisiones & bilitatē hominis ortus: hominis natura: hominis uita hominis actiones & passiones & uictus & per naturam congruus finis. Quod si nulla est omnis animalis harmonia & simul passibilitas tam ex anima productorum q̄ ex corpore perfectorum unum esse oportet etiam in cunctis istis finem. atqui unus erit finis re ipsa eiusdem animalis iuxta suum ipsius complexum existentis cuius finis est: finis idem non erit animal pure eisdem existentibus ex quibus tanq̄ partibus animal. Eadem uero iuxta suam acta unionem erunt. Eis porro quæ dissoluta sunt copulatis ad animalis complexum eorumdem hominum complexus necessario sequentem ostendit mortuorum corporꝝ resurrectionem. Nam absq; hac neq; copulatæ fuerint eædem partes naturaliter inuicem: neq; cum sistet eorumdem hominum natura. Quod si mens est ratio datur hominibus non ipsorum causa modo: sed etiam dantis bonitate & sapientia & iusticia necesse est his permanentibus quorum causa rationale datur iudicium etiam ipsum permanere in his datum iudicium: quod permanere non potest nisi ipsum excipiens permaneat & in quibus est permanens natura. Atqui mentem & rationem suscipiens est homo non anima per se hominem nāq; cum sit ex ambobus perdurare perpetuum necesse est: id uero fieri non potest nisi resurgatur. Nam si non sit resurrecteo nequidem hominum ut hominum natura permanserit. At hominum natura non permanente frustra fuerit agglutinata anima corporis egestati & ipsius passionibus. In cassum fuerit corpus præpeditum ad consequenda quæ appetit animæ habenis obtemperans & freno sub actum. frustra intellectus frustra prudentia & iusticiæ obseruatio uel etiam omnis uirtus exequutio & legum positio ac sanctio ac ut paucis absoluam omne quod in hominibus & propter homines honestum. magis autem etiam ipse hominum ortus & natura. Sin ab omnibus & undiq; arceatur ab operibus dei & ab eius concensis muneribus in cassum. Opus omnino est animæ in perfecto simul sæculum producere corporis permanentiam iuxta naturam suam. Munere autem decoretur nemo si morte & corruptione inter scissam uitam nominamus permanentiam. ratiocinati ut non una astipulationis ratio: neq; una permanentiæ mensura quod neq; permanentium quispiam inuenerit adæquatam perdurationem: neq; in pure in corruptis & in mortalibus. id uiderit quispiam quatenus: neq; essentiæ meliorum coæquantur iuxta subiectionem differentibus: neq; in hominibus æqualitatem illam intransmutabilem inquirere dignum est. Sicut a principio eorum qui facti sunt imortales & perdurantes sola sententia facientis sine fine. At hominum iuxta animam ab ortu habentium imutabilem permanentiam at iuxta corpus suscipientium ex mutatione incorruptibilitatem quod resurrectionis uult ratio ad quam respicientes dissolutionem corporis ut pote. Sequentem egestatis & corruptionis uitam expetamus & post hanc cum incorruptibilitate speramus permanentiam: neq; irrationalium finui finem nostram æqualem habemus neq; imortalium permanētiā

permanentiæ hominum permanentiã ne occultemus hoc modo exequantes. ho/
minum per naturam & uitam quibus non conuenit. Non igitur in hoc ægre feren/
dum ſiqua inſpicitur inæqualitas erga hominum permanentiam: neq; quia ſepa/
ratio animæ a corporis partibus & membris diſſolutio continuam diſpeſcit uitam
ob id deſperanda reſurrectio: neq; enim quot iuxta conſenſum uitam diſpeſcere
uidentur per ſomnum naturaliter intus genitæ electiones ſenſuum & naturalium
poteſtatum æque menſis temporis interuallis ſomno captorum hominum & rur
ſus aliquo pacto reuiuiſcentium eandem uitam dicere excuſſamus: qua de cauſa nõ
nullos arbitror fratrem mortis ſomnum uocitaſſe non quot ex eiſdem maioribus
aut patribus ortum duxerint. Sed quot ſimiles paſſiones mortuis & dormientibus
fiant quia conquieſcunt & nihil ſentiunt præſens aut præteritum multoq; magis
quod ſuam non eſſe uitam norint. Si igitur hominum uitam tanta refertam inæ/
qualitate ab ortu ad occaſum uſq; & in terclusam eiſq; prædiximus non detrecta/
mus eandem dicere uitam neq; ultra interitum uitam quæ ſibi ſimul inducit reſur
rectionem ignorare deſperareq; debemus tametſi quantitate diſpeſcitur ſepara/
tione animæ a corpore ipſa ſiquidem hominum natura deſuper ac iuxta facien/
tis ſententiam ſimul ſortita habens in æqualitatem inæqualem uitam habet atq;
permanentiam aliquando quidem ſomno aliquando autem morte interclusam
& in qualibet ætate mutationibus non euidenter comparentibus primis poſteri/
us aduentantibus uel quiſpiam credidit non edoctus experientia in ſimilium par/
tium & difficto ſæmine tantas ac tot collocatas eſſe poteſtates aut ita conſiſtenti/
um & compactarum aceruo differentiam oſſium inquam & neruorum & chon/
drorum: itemq; medularum & carnium & pæcordiorum reliquarumq; corporis
partium: neq; enim in humidis adhuc ſæminibus horum quicquã eſt uidere neq;
infantibus apparet quicq̃ perfectis adueniens aut perfectorum ætate pubertatem
prætereuntium aut his quæ ſeneſcentium. Cæterum tam etſi eorum quæ diximus
quædam non prorſus: quædam obſcure apparentium naturalem conſequentiam
& per naturam hominum aduentantes mutationes tamen ſciunt quicumq; non
cæcutiunt ex uitio aut inertia circa iſtorum iudicium: quot oporteat anteq̃ fiat ſæ/
minum proiectus. His autem deartuatis in qualibet parte & portiuncula produ/
ctiſq; in lucem partibus aduenit in prima ætate augumentum ac per augumen/
tum perfectio. At perfectis ſubtractio naturalium poteſtatum ad ſenectutem uſq;.
Inde elaborantibus corporibus diſſolutio. Quemadmodum igitur in hoc neq; ſæ
mini inſcriptam habente hominum uitam aut formam neq; uita in prima princi/
pia diſſolutionem naturaliter factorum ordo fidem præbet ex non ipſis apparen/
tibus habentibus credulum. multo magis ratio ex naturali conſequentia ueritatẽ
inueſtigans fidem facit reſurrectionis tutior meliorq; q̃ experientia ad ueritatis fi/
dem faciendam ante ea nobis ad inquiſitionem propoſitis rationibus & reſurre/
ctionẽ perſuadentibus quot omnes ſunt unius generis utpote ex eodem orti prin/
cipio. Principium nanq; ipſis primorum hominum ex opificina ortus: uerum ali/
qui ex ipſo corroborantur primo principio unde exorti ſunt: alii autem ſecuti na/
turam & uictum hominum ex dei erga nos prouidentia capiunt fidem cauſa ſiqui
dem ex qua & per quam nati homines copulata naturæ hominum ex opificina
habet uim: at iuſticiæ ratio ex qua iudicat deus bene aut male uitam agentes ho/

mines ex hoꝝ fine oriuntur.n. illic:cōponuntur autē magis prouidentia.demon/
stratis aūt nobis quæ prima ut fieri potuit:bene etiā habuerit p posteriora demon/
strare propositū.per ī quā debitū cuilibet homini per iustū iudiciū honorē aut pu/
nitionē & humanā uitā ex fine.hæc ipsam præstruendo naturaliter putādo & pri
mū considerando & iudicio rationē tantum dūtaxat suggerēdo curæ cōueniētis re
bus propositis prīcipii & ordinis q̧ oporteat deū creatorē uniuersitatis amplecten
tes huius sapiētiæ & iusticia factoꝝ omniū obiicere custodiā & prouidētiā si mo/
do ī propriis uelimus permanere principiis hæc aūt deus sentientes nihil putāt in
terra nihil in cælo īuertibile neq; præuisum:sed omnifariā ī apparēs similiter & ap
parens paruū & maius penetrantē cognoscet faciētis diligētiā.Nā eget omnino a
faciēte diligētia,ppriē unū qdq; q̄tenus cognationē hēt & ad qđ cognatū ē q̄ opor
tet neq;.n.cēseo honoris obseruātiæ deducere aut diuidere nūc aūt cōcinū cuilibet
naturæ anumerare uelle.hō certe de quo nūc dicere ī aīo est utpote egenus eget ali/
mēto:ut mortalis eget ,ppagatiōe:ut rationalis punitiōe.Q đ si quodlib; eoꝝ q̄ di
cta sunt & homini naturale eget alimēto pp uitā eget ,ppagatiōe ob generis pma/
nētiā eget punitionē pp alimēti & ,ppagatiōis legē latā.Necesse nāq; alimēto &
,ppagatiōe ad utrūq; delata ī ip; quoq; ferri punitionē utrūq; inq̄ ex aīa & corpore
hominē & talem hominē fieri omnibus quæ facta sunt subiectū in his suscipiēdo
honorē aut punitionem.Q uod si ex utroq; fert in eis quæ fecit mulctā iustum iu/
dicium nec animā solam debent comitari præmia eorū quæ cū corpore facta sūt:
impassibilis nāq; ipsa per sese eoꝝ quæ circa corporales uoluptates aut nutrimēta
& seruitutes factaꝝ fluctuationū neq; corpus solū.Ipsum siquidem per se iudicii ex
pers & legis & mulctæ:uerū ex his homo ī quolibet quod efficit sibi suscipit iudi/
cium id uero neq; iuxta hanc ipsam uitam cōperit cōueniens ratione:q; enim con/
seruatur iuxta dignitatem in præsenti uita propter multos deū non credētes & om/
nem legum auersionē & uitium instituentes ad finem usq; in malis perarcendis fi/
nem nullum inuenientes & e contrario per omnem uirtutē exquisitā suam uitam
ostendentes in doloribus uiuere in angustiis in sycophantiis uerberibusq; ac uariis
malorum perpessionibus nō certe post mortē:neq; enim simul utrūq; est:separata
quidē anima a corpore dissipatoq; ipso corpore ad illa rursus ex quibus simul effe/
rebatur & nihil amplius custodiēte priorē naturam aut formā:aut factoꝝ memori
am certū est omni quod reliquū est:quod oporteat apostoli sententia hoc corrup/
tibile & dispersum in corruptibilitatē induere quo uitā adipiscētibus ex resurrectio
ne extinctis & rursus collectis eis quæ secesserant aut etiam omnino dissolutis quili
bet iure gestant:quæ per corpus perpetrauit siue bona siue mala sint:igitur aduer/
sus eos qui prouidentiam confitentur & eadem nobiscum suscipientes princi/
pia deinde suis iactis argumentis nescio quo pacto excidentes his utātur contrariis
ratiōibus & his multo pluribus si explicare uelim concise & cursim dicta. Erga dif/
ferentes de primis:fortassis recte habuerint aliud ante hæc subdere principium cū
ipsis exquirendo de quibus habent opinionem & talia simul coniectando.an non
omnifariam prorsus hominum conspicitur uita & uniuersus uiuendi cursus. Cali/
go autem quædam profunda in terra effusa est inīcicia & silentio occultans ipsos
homines & eorum actiones:aut his multo tutius opinari quod sui qui constituit fa
bricis cūctorū quæ sunt quæq; facta sunt operū & consultationū iudex.nam si nul

lum

lum uſpiam hominibus ob ea quæ fecerunt fiat iudiciū: nihil plus homines ratiōis expertibus habebunt. at magis illis agent contentioſius qui affectus ſubſternentes curam habeant relligionis & iuſticiæ. Aut alterius uirtutis at iumētalis aut ferimus uictus optimus uiuēdiq; ratio optima: uirtus aut demens: pœnæ minitatio riſus am plus: omni ſeruire uoluptati bonū ampliſſimū: dogma cōmune horum omnium & lex una in temperantibus: & luxurioſis amica. Comedamus ac bibamus cras ſi quidem moriemur: huius nāq; uitæ finis non uoluptas quorūdam ſententiam ſed omnifaria ſenſuū euacuatio. Q uod ſi qua eſt eius qui fecit homines ſuorum effe-ctuum cura & conſeruatur bene uel male uiuentiū diiudicatio: aut in p̄ſenti uita ui-uentiū ad huc p uirtutē uel uitiū uitā agentiū aut poſt mortē: in ſeparamēto & diſſo lutione exiſtentiū. At in neutro dictoꝝ inuenire poteſt. Cuſtoditum iuſtum iudi ciū. neq; enim boni in præſenti uita ferunt uirtutis præmia: neq; mali uitii debita munera: omitto dicere quod conſeruata natura in qua nunc ſumus mortalis na-tura inferre nō poſſit moderatā punitionē pluribus aut grauioribus delatis fluctua tionibus cū enim mille in īfinitis occidat iniuſte ſiccarius aut poteſtas: aut tyrānus nō in una morte ſoluet in his punitionē cū nihil de deo opinatus ueꝝ omni conui tio & infamia uitam agēs & deſpicit diuina diſſoluitq; leges: Contumeliā īfert pue ris ſimulq; mulieribus iniuſte ciuitates euertit ſuccendit exuritq; domos cū earum habitatoribus & fœdat ac proterit regionē & cū his debet populos & plebes uel ēt omnē gentē: quo pacto ī corpore corruptibili ad hoꝝ ſufficiet punitionē preſumē do mortē iuxta dignitatē neq; ad unū aliquod factorū ſufficiente natura mortali. Non igitur in præſenti uita pro dignitate oſtenditur iudiciū neq; poſt mortē aut enim perfecta eſt extinctio uitæ mors ſimul diſſoluta anima: cum corpore atq; ſi-mul corrupta: aut manet per ſe inſolubilis aīa indiſſipata īcorrupta: ſed corrūpit ac diſſoluitur corpus nulla amplius conſeruādo memoriā eorū quæ facta ſunt nullūq; ſenſuū q̄ in ipſa pturbationū. extincta nāq; omni hominū uita nulla apparebit ho minū nō uiuentiū cura nō ullū erit p uirtutē aut uitiū uitā ducentiū iuditiū diripiē tur porro q̄ ſunt ſine lege uitæ: & q̄ hoc pacto comitant ſine ordine alueare tu īor-dinationis talis capitulū nulla dei curo. Q d ſi corrūpat qdē corpus & ſeceſſerit ad cognatū ſibi qdlib; diſſolutoꝝ: maneat aūt aīa p ſe īcorrupta ne ita qdē hēbit locū ad ipā iudiciū nō accedente iuſticia: quia fas nō eſt exiſtimare ex deo & p̄ter deum fieri aliqd iudiciū: ubi nō adſit aliqd iuſtū. Atq nō eſt ī iudicio iuſtū nō cuſtodiente iuſticiā aut iniqtatē. Nā q pegit qd uis ī uita ubi iudiciū hō erat nō aīa p ſe: ut āt to tū colligā hæc ratio ī nnemie cuſtodit iuſtū. pfectis. n. officiis honoratis iniuria cor pus afficiet māifeſtū id qd incūbentes laboribꝰ boni cū aīa comunicant cū rectis officiis honore nō comunicāte: & ueniā cōſeqt frequenter aīa ī qbuſdā fluctuatio nibꝰ ob corporis egeſtatē & uſū; excidit uero corpus a cōmunicatiōe īdirectionibꝰ de qbꝰ ī uita diſtulit labores quo pacto nō iiuſtū. n. uero ēt fluctuatiōibꝰ iudicatis nō cuſtodit aīæ iuſticia ſi ſola luit pœnā ſup qbꝰ fluctuāte corpore ad ſuoſq; appeti tus & motꝰ attrahēte iundauit. aliqn̄ qdē ad rapinā & furtū: aliqn̄ ad aliq̄ uiolētio rē attractionē aliqn̄ ad cōcurſū ī gratiæ parte & fruitio huius complexus aut aliquo modo non iniuſtum animam p ſe iudicare de quibus non quæcūq; habet ſuapte natura appetitum non motum non impulſum ut luxuriæ aut uiolentiæ: aut auari-tiæ aut iniuriæ & id genus iniuriarum. Nam ſi huiuſmodi plurima fiunt malla:

quod homines insurgentes non compescant affectus insurgunt aut ex corporis egestate & usu & de horum studio ac seruitio horum si quidem causa omnis posse-sio & ante hanc opportunitas itemq; nuptiæ & quæcũq; ad uitam actiones in qui-bus etiam circa quæ inspicitur & fluctuatio & quod non tale ubi iustum primæ per turbationes corpus & animam trahunt ad parem affectum quem sympathiam uo cant & cõmunicationem eorum in quibus opus est actionibus ipsam iudicari so-lam certum est. Itemq; appetitus & uoluptates insuperq; metus & ægrimonias in quibus omne quod non mediocre substratum a corpore habet motum. At ex his peccata & peccatorum punitiones ad animam feruntur solam neq; egentem ali-quo tali neq; expetentem aut patientẽ aliquid tale per se ut ad patiendũ uim agna tam habet homo & si non solius corporis at hominis ponamus esse affectus re-cte dicimus quot nulla ex ambobus sit eius uita: neq; hæc animæ conuenire confi temur quantumcũq; pure propriam ipsius considerauerimus naturam: nam si nul-lo prorsus indiget nutrimento nunquã ea appetiuerit quibus nequaq̃ eget ad suam essentiam neq; impelletur ad ea quibus nequaq̃ cognata est ut utatur. At nequidẽ tristabitur ob inopiam pecuniarũ aut possessionum ut pote nihil ipsi conferenti-um. Quod si corruptione præstantior & nihil metuit prorsus ut ab quopiam cor-rumpatur. nec enim expauescit famem non morbum non cæcitatem non detri-mentum non ignem non ferrũ quia ab his nihil perniciosum pati potest; nihil quo doleat quando ipsam omnino affingere non quæ sunt non corpora non corporum potestates. Quod si perturbationes animas adhærenter attingere alienum ex eis perturbationibus peccata & in animas punitiones ad solas ferri animas ad modũ iniustum & dei iudicio indignum. præterea quo pacto non fuerit absurdum uirtu-tem & uitium cognosci non posse separatim in anima hominis si quidem uirtutes esse uirtutes cognoscimus. Quemadmodum & his oppositum uitium nec dum ani ma separata a corpore & per se existente in his honorem aut punitionem ad solã deferri animã aut quo pacto quispiã nouerit in anima sola fortitudinẽ aut toleran-tiã cũ non habeat mortis metũ non uulneris non cæcitatis nõ domui non crucia-tus nõ in his dolorũ aut ex his mali alicuius perpessionis. Quo pacto continentia & temperantiã nulla trahente ipsam cupiditate ad cibum aut coitũ aut alias uolup tates ac delectationes re alia nulla introrsus perturbante: neq; extrorsus irritante. Quo pacto prudentiam non subiectis ei peragendis & nõ peragendis neq; eligẽ dis. Magis uero nulla in ipsa existẽte motu prorsus aut naturali impulsu ad aliquid agendũ ubi in totũ aĩs quæ ad se iuicẽ inhæret iusticia aut ad aliud aliquid similium uel dissimiliũ generum: neq; unde. neq; ex quibus: neq; quo pacto tribuãt quod iuxta dignitatẽ aut iuxta proportionẽ æquale erecto ad eum honore: neq; aliter habent impulsum aut motum ad utilitatẽ suam aut ad abstinentiã alienorum: utilitas nã per na turalis & abstinẽtia eorum quæ in usum possunt peruenire ĩspicit̃ cũ nullo egeat ani ma uim cognatam nõ habens ullã ad utendũ aliquibus aut aliquo & ob hoc nõ di cta est suæ actionis partiũ. Cũ ita habere anima possit ĩueniri: enĩ uero illud omniũ maxime caret ratione uates ĩ homines proferre leges: at legitimæ aut illegitime fa-ctorum præmium ad solas deferre animas. Nam si qui suscipit leges idem susce-pit legum transgressionis punitionem suscepit autem legis homo non anima per se hominem oportet ob ea quæ deliquit subire punitionẽ non animam per se.

Quoniam

Quoniam non animis præscripsit deus abstinendum ab eis quæ ipsis non congru-
ant ut adulterio: cæde furto rapina quæ a productorum genitura honorem aufert:
omniq; communiter iniuria & detrimento aduentantis cupiditatis. Neq; enim illud
honora patrem tuum: & matrem tuam animis dumtaxat congruum neq; ipsis talia
conueniunt nomina neq; enim animæ animas gignendo patris aut matris sibi uen-
dicant appellatiões: sed q ex hominibus homines. Nequidé illud ne adulterabis de
animis unq̃ dici potuerit aut recte intelligetur. Cum ipsis non sit ulla maris & fœmi-
næ differentia: neq; ad congressum alicuius ulla dexteritas aut ipsam appetitus. Ap-
petitu uero tali non existente nequidem congressus & copula esse potest in quibus
autem coitus omnino non est nequidem legitima copula quæ sunt nuptiæ. Atqui le-
gitima copula non existente: neq; illegitimus & a muliere alienus ullus appetitus aut
coitus esse potuerit: idquod adulterium est & nequidem furtum dicere oportet aut
maioris rei concupiscentiam animis hærere: neq; enim his egent quibus qui egent
naturali egestate aut utilitate furari. Consueuerunt & latrocinari: ut aurum aut argen
tum, aut animal aut quidpiam aliud ad pastum aut tegumen aut usum idoneum. Im-
mortali namq; naturæ in casum omne quodcumq; egenis appetibile ut pote utibile
uerum singula considerare uolentibus contentiosius agendo q̃ res ipsa postulare ui
deatur. Exquisita nobis longius euagabitur oratio. At cum nobis quæ dicta sunt suffi-
ciant atq; congrue concinneq; his credentibus resurrectionem in his diutius uersari
non fuerit opportunum: propositum si quidem fuit nihil omittere quod salubre fo-
ret: sed nobis accedentibus demonstrare quæ de resurrectione sapere conueniat & pro
uiri partem præsentium metiri ad id tendentes occasiones exquisitis non multiplici-
ter quæ proposita sunt etiã a fine considerare rationem tam ex eis quæ dicta apparen-
te qui tanta solum præsensione & additione eget ut non uideatur aliquid parui dicto
rum in memorabile relinquere & detrectare argumentum aut factam a principio di-
uisionem. Hac de causa & his incubentium bene habuerit tantum significari solum
quantum oporteat ex natura consistentium & arte factorum suum cuiuslibet finem
esse: loco & communi omnium notione nos docente & eis quæ ob oculos uersantur
attestantibus. an non intuemur alium quendã agricolis aliũ medentibus subiectũ fi
nẽ. Rursus aliũ ex terra nascentiũ aliũ in ipsa nutritorũ animaliũ & per quandã natu-
ralẽ seriem genitorũ. Quod cum sit euidens oporteatq; omnino naturales aut artifi
ciales sequi finem. Omnis necessitas & hominum finis utpote naturæ sibi uendican-
tis sublata est ab aliorum communitate quando quidem fas non est eundem finem
subiicere expertium rationalis iudicii & exercentium iuxta insitam legem atq; ratio-
nem prudentiq; uita & iure utentium. Non igitur mœrore uacans suus is fuerit finis
Adest enim is etiam eis quæ omnino sensu carent at neq; corpus nutrientium: aut ob
lectantium fruitio & copia uoluptatum aut primas agere necesse est iumentalem ui-
tam imperfectam non esse eorum qui per uirtutem. Iumentorum si quidem arbitror
& pecorum suum hunc esse finem: non hominum i mortali anima & rationali iudi-
tio utentium. Præterea nulla beatitudo anima a corpore separata. neq; enim alterius
horum ex quibus constitit homo coniectamus uitam aut finem sed ex utroq; constã
tis. talis nãq; omnis hanc sortitus uitam homo: atqui huius uitæ finem quempiam pe
culiarem esse oportet. Quod si amborum finis is neq; ipsorum uiuentiũ adhuci hac
uita potest inueniri: ob iam sæpe dictas causas & nequidẽ in animæ existente separa-

tione quod nõ consistat talis homo dissoluto autẽ etiam omnifariam dissipato corpore tametsi p se maneat anima. Necesse est alia aliqua utriusq; & eiusdem animalis constitutione hominũ finem comparare. Quo necessario sequẽte omnino mortuorum planeq; dissolutorũ corporũ resurrectio futura sit necesse est eosdemq; homines rursus consistere. Quoniã igitur finis non est simpliciter neq; idem fortuitorũ hominum naturæ lex ponitur: sed illorũ ipsorũ qui iuxta præsumptã uictitant uitam eosdem homines porro cõsistere absurdum est: cum nõ eisdem omnis eadem corpora restituant'. At idem corpus eandem animam assumere aliter impossibile est: quod per solam resurrectionem possibile. Hac naq; adueniente naturæ quoq; hominum expeditus consequitur finis. Finem uero uitæ prudentis: & rationalis iudicii non errauerit quispiam dicens: qui eis incõuulsibiliter perpetuũ agat euum: quibus præcipue ac principaliter naturalis ratio accõmodata est inspectione dantis: & illi deputatis incessabiliter. Allegata est. Quamq̃ multi homines passibilius perturbatiusq; ac uehæmentius eis: qui prius affecti sunt errabundi. Hunc peragunt. Nec enim abrogat cõmunem sortem hereditariam multitudo a suo fine congruo excidentius. In his indagatione sibi proprietatem a sciscente: & ementientes cuilibet honorem: uel punitionem: ubi bene maleue uitam peregerint.

Finis de resurrectione opusculi Athenagoræ Atheniensis philosophi.

ARISTOTELIS DE COELO

¶ Georgius Valla Placentinus Magnifico Equiti Iurato Paulo Triuisano Veneto Patricio Salutem Dicit Aeternam.

QVantus cunctorum astipulatu doctissimorũ in liberalibus omnibus disciplinis Paule Triuisane sit Aristoteles existimatus: satis receptũ esse: habeo exploratissimũ. Quã elaborata quoq; oĩa de cælo scribẽs suo illo eloquẽtiæ nectare expræsserit: disseruerit: confirmarit peripateticorum omnes scholæ cõprobarunt. Hunc igitur librũ quem latina expræssimus oratione tibi destinamus. Quẽ gratũ fore certo scimus. Tum quia Aristotelis. Tum quia de cælo cuius ambitu cuncta conteguntur: in quo quicquid usq̃ est & quo nullũ opus sublimius tota futura est oratio. Hoc demũ nostri erga te amoris pignore te afficiendũ esse censuimus. quo tuam erga nos beniuolentiã arctius sanciremus: nobisq; gratissimã esse cognosceres. Quis enim te non eũ magnipenderit? quẽ prudentia: quẽ grauitas: quem ingeniũ ad magistratus euexit amplissimos: eo honore insigniuit: qui uel admodũ paucis: & mirifica aliqua uirtute nobilitatis solet attribui. ego aũt cum me: ut quemuis facere æquum est: cunctis opté affectũ esse uirtutibus nulla est quã gratitudini præponendã esse arbitrer quippe q̃ sapientissimorum hominũ consensu reliquarum fere uisa est mater esse uirtutũ. Hæc siquidem relligionẽ parit quæ nihil aliud quã erga deũ grata uoluntas ẽ. Pietatẽ gignit quæ erga parentes gratitudo. Ciues belli domiq; de patria bene merentes facit: cũ patriæ beneficia meminere. Discipulos hortatur: incitat: ut pceptoribus honores memori mente psoluant: & deniq; nos amantibus amoris uices rependamus. At gratitudine sublata: nequidẽ amicitia ulla: sine qua hæc uita non iniuria misera iudicata est: quando nullæ tantæ opes esse possunt: quæ sine multorum officiis amicorum non titubent: diffluant: corruant: cum in gratis porro quænã demũ possit esse amicicia? Et perinde cum nihil tam propriũ hominis esse putem: q̃ nõ cõmittere: ut si nõ beneficio saltem officio ac amore (est sane amor ut sanctissimi uiri tradidere spiritus sanctus) a quoq̃ superetur: nefas itaq; ratus ut tibi tanto uiro in amore nõ responderẽ: amorẽ inq̃ erga te meũ animo meo defixũ duxi aliquo testimonio tibi exarandũ: quod apud te esset interdiu: ac etiã pernoctaret: quodq; dignitate sua te ad se uisendũ alliceret Aristotelis inq̃ de cœlo disputationem ad quam te iam dimitto toto pectore amplectendam Vale.

¶ ARISTOTELIS DE COELO VOLVMINVM QVATVOR PRIMVM.

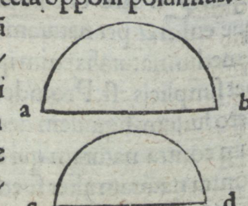
QVAE DE NATVRA est scientia fere plurima circa corpora & magnitudines & quæ horum sunt affectiones & motus uersari uidetur nec non circa prĩcipia quæ talis sunt essentiæ. Nam eorum q̃ natura consistunt: Alia quidẽ sunt corpora & magnitudines: alia uero corpus habent ac magnitudinẽ: alia porro habentiũ corpora ac magnitudines sunt principia. Continuũ itaq; quod diuisibile in semper diuisibilia est: atqui corpus omnifariam est diuisibile. Magnitudinum una quidem linea uno modo diuisibilis. Altera aũt bifariam nempe plana. Tertia porro trifariam quæ corpus ac præter has nulla alia est magnitudo. Nam quẽadmodum aiunt pythagorei uniuersitas ipsa & cuncta tribus definita sunt. Finis nãq; & medium & principium uniuersitatis numerum complectitur: hæc autem trini

tatis: id ppterea a natura mutuātes tāq̄ eius leges hoc quoq; numero ī deorū utimur cerimōis. Cuiusmodi ēt Appellatiōes attribuim⁹ ut duo ābo dicam⁹: & duos utrosq; cūctos aūt nō dicamus: sed de tribus hūc pnūtiatū potissimū efferimus: q̄ naturā ip sā ita ducētē sequamur. Proinde quoniā cūcta & uniuersitas & pfectū itērse inuicē for ma facieq; nō differunt: sed si modo in materia & in quibus nomen habent. Corpus dūtaxat sit magnitudinibus pfectū: tribus siquidē solū definitū est id uero est uniuersitas: quod cū sit trifariā diuisibile omnifariā diuisibile est. At aliorū unū quidē uno modo aliud uero duobus q̄n quidē ut numerū sortita sūt ita & diuisionē & continuū q̄ primū quidē sub uno cōtinuū sit. Alterū sub duobus. Tertium omnifariā huiusmo di. Hæ quidē igitur sūt quotcunq; diuisibiles ac cōtinuæ magnitudines: an aūt cōtinua omnia sub diuisionē cadant hinc necdū certū est. Verū illud quidē ambiguum non est in aliud genus nō transiri quēadmodū ex longitudine ī superficiē ac in corpus ex superficie neq; enim huiusmodi pfecta fuerit magnitudo egressū nāq; indefectū fieri necesse est. atq; quod perfectum est: q̄n q̄dē omnifariā est deficere īpossibile est. Quare una quæq; iuxta rationē suā in specie corporum particula est huiusmodi. Cūctas nāq; habet distantias: sed proxime contactu: definitæ sunt ideo unū quodq; corpus multa quodāmodo sūt corpora. uniuersitas aūt cui⁹ hæc sūt particulæ pfecta sit necesse est: ut etia; nomē ipsū uniuersū significat neq; in uno quidē id est: ī altero aūt nō uniuersitatis itaq; natura posterius cōiectāda erit infinitæ ne sit magnitudinis an tumoris sui terminis cōcludat. At de partibus ipsius nūc dicamus: hinc nobis dicēdi sumētes exordiū. Cūcta quæ de natura manant corpora ac magnitudines p sese in locū submotū cadere dicimus: naturā enī motus principiū ipsis esse cōfitemur: at motus omnis qcūq; in locū est quē meatū nuncupamus aut rectilineus: aut circularis Aut ex his mixtus est: hi namq; duo sunt simplices in causaq; est quod etiam magnitudines sunt eiusmodi simplices binæ rectilinea & circumcurrens Circularis igitur est qui circa medium. Rectilineus autem qui sursū & deorsū: sursū in q̄ qui a medio: deorsū aūt qui ad mediū. & perinde oēm quidē meatū simplicē esse necesse est tum a medio: tū ad mediū: tū circa mediū. idq; comitari iure uidetur ea q̄ a principio pfessi sumus: ut tā motus corporis q̄ ipsū corpus tribus pficiatur. Verū quoniā corporū alia quidē sunt simplicia: alia aūt ex eis cōposita: simplicia inquā quæcunq; natura suapte motus habent principiū: ut ignis & terra: & ipsorū species quæq; his cognata sūt mo tus quoq; alios quidē simplices alios aūt quoquo modo mixtos eē necesse est: simpliciū q̄dē simplices. mixtos aūt cōpositorū moueriq; iuxta uim præsidētis in eo q̄ si igitur simplex motus est: & simplex circularis: & simplicis corporis simplex motus: etiam simplex motus simplicis corporis: nam si compositus fuerit iuxta præsidētem in eo uim erit: simplex corpus aliquod esse necesse est quod motu circulari suæ ui naturæ ferri oporteat uiolenter enim contingit alio & alio motu ferri: nam ut ita suapte natura feratur fieri non potest quandoquidem unius cuiusq; unus est motus: qui iuxta naturam simplicium: præterea qui contra naturam contrarius est naturali quod uni unum contrarium usq; quaq; sit: & quoniam circularem simplicem esse necesse est si non sit naturalis prouecti delatiq; corporis contra naturam ipsius esse: si igitur ignis uel aliud aliquid eius modi circumferatur contrarius naturalis ipsius meatus erit circulari atqui unum duntaxat uni contrarium est: & qui sursum & qui deorsum inuicē sibi contrarii sunt: quod si aliud est corpus circulariter contra naturam delatum: erit ipsius quispiam alius motus naturalis. Id autem factu imposibile: siquide; sursum

feretur

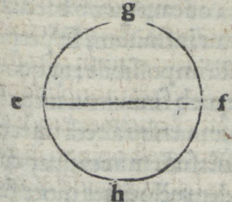
ferere ignis uel aer:si deorsum autem aqua uel terra:Cæterum primum esse huiusmodi meatum necesse est nã quod perfectũ prius natura est ĩpfecto. At q circulus perfectorum est, recta autem linea neutiquam:neq; enim infinitas nam limitem finemq; habeat oportet: & nequidem ulla terminata omnium siquidem est aliquid foris augeri namq; ut cunq; contingit: proinde si prioris natura corporis prior est motus circularis aũt prior rectilineo:ac rectilineus simpliciũ corporũ est: siqdẽ ignis p rectã lineã subuolat sursũ; terrestria uero deorsũ ad mediũ motũ etiã circularẽ simplicis alicuius corporis esse necesse est:Meatũ nãq; mixtorũ iuxta p̃sidentis immixto simplicis uim esse diximus:hinc nõ dubium quin corporis essentia alia sit quæpiam præter hos cõplexus diuinior: priorq; his omnibus tam & si etiam admiserit quispiam omnem motum esse uel naturalem uel contra naturam: & alium quidem contra naturam alii & naturalem alii cuiusmodi afficiuntur qui sursum & deorsum igni quidem hic: ille autem terræ. Contra naturam & naturalis est proinde & circularem motum quando quidem horum est contra naturam: alterius cuiuspiam naturalem esse necesse est præterea si est circularis alicui meatus naturalis non dubium quin sit corpus aliquod simplex & primũ cui cognatum sit:ut igni sursum & terræ deorsum:ita illi per naturam circunferri:quod si contra naturam ferantur quæ conuersione feruntur circulari admirandam ac prorsus rationis expers fuerit continuum esse solum huiusmodi motum æternumq; & contra naturam. Apparent namq; in aliis quæ contra naturam sunt celerrime aboleri proinde si ignis est ut quidam aiunt quod circunfertur nihilo minus is contra naturam est ipsi motus quam qui deorsum:ignis namq; motum cernimus per rectam a medio lineam & perinde ex his omnibus hæc ratiotinãdo quispiam crediderit:præter hæc corpora quæ hic & nobis circunfusa sunt aliud esse sæperatum eo nobiliorem naturam habens quo hinc longius abest sed quoniam alia quidem proposita sunt & recepta alia uero demonstrata: ex his quæ iã dicta sunt nõ dubium quin omne corpus & grauitatem & leuitatẽ non habeat quare subiiciendũ ui detur qd nã graue & leue dicamus:& nũc quidẽ commode satis :ut præsens exigit locus. At mox examinatius cum de ipsorum substantia coniectabimus. Sit igitur graue quod ad mediun ferendi naturam habeat:leue uero quod a medio grauissimum porro quod omnibus substernitur deorsum uergentibus:Leuissimum autem quod omnibus sursum meantibus innatat:& superne inuehitur. Omne autem quod uel deorsũ uel sursum fertur aut leuitatem aut pondus aut utrunq; habeat necesse est. Nec tamen ad idem ad se inuicem enim sunt grauia & leuia ut aer ad aquam relatus & ad terram aqua. Q d uero circunuertitꝰ corpus pondus aut leuitatem habere impossibile est neque enim ei per naturam neq; contra naturam moueri contingit uel ad medium uel a medio. naturalis enim ipsi meatus in rectam lineam non est. unus siquidem cuiusli bet simplicis est. Proinde idem erit alicui corpori quæ ita ferantur. Contra naturam uero sursum. siquidem deorsum cõtra naturam:qui sursum naturalis erit. Sin uero sursum contra naturam qui deorsum naturalis erit. Posuimus nanq; contrariorum cui contra naturam alter fuerit:ei alterum naturalem esse. At quoniam ad idem fertur totum & pars per naturam ueluti terra tota & eius portiuncula. Euenit primum quidẽ corpus leuitatem nullam nullumq; habere pondus:aut enim ad medium aut a medio natura suapte ferri oportuit:deinde qm̃ moueri per locum non potest motu aut sursũ aut deorsum conuellente. neq; enim per naturam alio motu ei moueri cõtingit neq; contra naturam nõ ipsi nonulli eius particulæ:eadem enĩ ratio est totius quæ & partis.

Itidem porro de ipso arbitrari consentaneũ est. ingenitum esse & non interiturum au gumenti expers & alteratiõis. quod fiat quidẽ omne quod genitũ: ex cõtrario subie ctoq; aliquo atq; itereat itidẽ aliquo subiecto. atq; ex cõtrario & in cõtrariũ queãdmo dũ in priorib⁹ disseruimus libris atq cõtrarioꝝ ẽt corruptiões cõtrariæ sunt. q; si huic nihil cõtrariũ esse cõtingit: qñ qdẽ circulari meatui nullus ẽ meatus cõtrarius: recte ui deat natura fore igenitũ & in corruptibile & eximi ex cõtrariis debere nã in cõtrariis ortus & iteritus ẽ. Præterea ẽt omne qđ sub augumentũ cadit auget: & moribundum morit ob cognatũ adueniẽs & resoluẽs: in materiã. hoc ãt nõ est ex quo fuerat. q; si est nullũ admittens augumentũ nullũq; iteritũ: eiusdẽ certe itelligentiæ est opinari in alte rabile quoq; eẽ. ẽ siqdẽ alteratio i qualitate motus. At qualitatis habitus quidẽ & affe ctiones nõ sine mutationibus fiũt: quæ ex langoribus ut sanitas & morbus. Atq p lan gorẽ quæcũq; corpora naturalia trãsmutant: intuemur omnino icrementũ habere & interitũ: ueluti animaliũ corpora: stirpiũq; nec non ipsoꝝ partes itidẽ & elementorũ. Proĩde si circulari corpori neq; icremẽtũ neq; iteritũ habere cõtingit: iure ip; altera tionis expers est & perinde ẽt sempiternũ neq; icrementũ habẽs neq; interitũ: sene ctutisq; expers & alteratiõis & lãgoris primũ corpus: si qs modo iis q̃ pposuimus per suasus sit ex his quæ dicta sunt. Manifestũ aũt est apparentibus rebus rationẽ ipsa; asti pulari: nec non apparentiã rationi: cuncti nãq; homines de deis habẽt opinionem & oẽs supnũ deo locũ attribuũt tã barbari q̃ græci: qcũq; deũ esse arbitrant: nẽpe q; cer tum sit ĩmortali ĩmortale accõmodatũ secus naq; fieri non põt. Si ergo diuinum est quidpiã queãdmodũ est: nunc quoq; dicta de prima corporꝫ essentia recte dicta sunt hoc quoq; satis sub sensum cadit ut humana dicitur persuasiõe. cuncto enim tẽpore p̃ terito tradita per consequentiã tẽporis memoria. nihil apparet transmutatũ in supræ mo cœlo uniuerso neq; ulla i parte ipsius. uideturq; a priscis hominibus nomẽ in ho diernũ diẽ defluxisse id ita opinantibus: ut nos dicimus: neq;. n. semel: neq; iterũ s; in finities opinari oportet easdẽ ad nos puenisse sententias ut aliud aliquod sit. primum corpus pter terrã: & ignẽ: & aerẽ & aquã ætheris nomine appellatũ locũ quẽ nouimus supræmũ ex thin æi idest currẽdo semp sempiterni tẽporis ei cognomẽtũ attribuẽdo. Anaxagoras aũt hoc nomine non recte usus est. æthera nãq; ignẽ accipit. Manifestũ aũt ex eis q̃ iam dicta sunt fieri non posse ut corpora simplicia sint numero plura q̃ q̃ recensa sunt: simplicis nãq; corporis simplicẽ motũ esse hos uero solos simplices esse fatemur: circularẽ & in recta lineã & huius partes binas unam quidẽ a medio alteram uero ad mediũ. Quod aũt circulari meatui meatus non sit alius cõtrarius: multifarie quispiã sibi fecerit fidẽ. Primũ qdẽ q; circũcurrenti lineæ rectã opponi posuimus: nã cauũ & conuexũ nõ solũ inuicẽ sibi uident opponi: sed etiã rectæ lineæ: coniuncta copulataq; inuicẽ. Proĩde si quis cõ trarius est rectilineo: motus imprimis erit circularis. At recti linei iuicem interse ex oppositis sunt contrarii locis sursum namq; & deorsum loci differentia est: & contrariũ. Deinde si quis opinetur eandẽ esse rationem circũmeantis: quæ re ctilinei motus ẽ nempe ex a. ad b. meatum contrarium esse qui ex b. ad a is meatũ rectilineæ dicit quæ ita terminat. At circulares circa eadẽ pũcta sunt infinitæ itidem & in semicirculo uno ex c. in d. & ex d. in c. idem nanq; est in dia metro: nam unum quodq; semper iuxta rectæ lineæ rationem distare asserimus. Itidẽ porro si quis circulũ faciens in alterutrius semicirculi meatu contrario ponat alterutrꝫ

ut toti

ut toti circulo illum qui ex e.in f.ipsius g.semicirculi ei qui est ex f.ad e.in h semicircu lo.ꝙ si hi sunt contrarii:Cæterum neutiq̃ in toto circulo inuicem sunt meatus ob hoc contrarii ueꝝ non ex a:in b.circulo motus est cõtrarius ei qui ex a.in c.ex eodẽ nãq;

in idem est motus.atq contrarius definitus est motus ex con trario in contrariumꝙ si circulari circularis sit contrarius al/ ter sit in cassum:quia i idem.Præterea in circulum means ut cũq; incipiat necesse est in omnia similiter loca peruenire cõ traria.sunt autem loca contraria sursum & deorsum & ante & pone & dextrum & sinistrum.hæc nãq; meatuum contra ria iuxta locorum contraria sunt.Nam si sint æquales nõ fue rit ipsorum motus :ꝙ si motus alter dominetur:non erit alter: proinde si sit uterq;: alterutrum erit in cassum:frustra nãq; erat alterutruꝫ corpus non motum nempe cum eodem motu non moueatur.frustra enim indumẽtum dicimus quod nemo induat. At deus & natura nihil frusta faciũt.Verum quoniam de his iam certi sumus reliqua coniectemus:primoq; utrum sit corpus infinitum sicut plurimi ueteres sunt opinati philosophi an hoc unum sit ex eis quæ fieri non possunt.nam hoc uel ita uel secus ha bere non parui refert.uerum totũ differt & uniuersum ad ueri inspectionẽ: si quideꝫ hoc omnium fere principium aduersantium rerum enuntiantibus de uniuersi natura fuit:fueritq;.siquidem parũ modo a ueritate transgressus infinities longe abeat neces se est,ueluti si quis minimũ introducendo: maxima amouerit mathematicorũ.huiꝰ autem causa est ꝙ principium potentia maius est q̃ magnitudine id propterea:quod paruum in principio est.id postremo imensæ euadit magnitudinis.atqui infinitum uim quoq; habet principii:quantiq; maximam:proinde nihil alienum neq; absurdũ mirificam ipsum admittere differentiam:ꝙ corpus sit infinitum.id propterea de ipso dicendus in primis esse statuimus.Omne itaq; corpus aut simplex aut compositũ esse necesse est proinde etiam infinitum:aut simplex erit:aut compositum:præterea ꝙ ex simplicibus terminatis compositum:terminatum esse necesse est.idq; hinc certum ꝙ ex terminatis tum multitudine tum magnitudine constans terminabitur:tam multi tudine:q̃ magnitudine.tantum enim erit quantum id unde constat.Reliquum igitur est ut inspiciamus utrum simplex aliquod corpus magnitudine possit esse infinitum: an id impossibile:præuestigando utiq; de primo corpore ita de reliquis coniectemus ꝙ igitur corpus circulariter delatum uniuersum terminatũ esse necesse sit hic erit ma- nifestum nam si fuerit corpus circũmeans infinitum erunt infinitæ quæ a medio edu/ cuntur quantitates.At infinitorum distantia infinita est:distantiam equidem nomi/ no cuius nullam extra est capere magnitudinem attingentem lineas: eam nimirum infinitam eẽ necesse est.finitarum si quidem finita erit.Præterea semper est dato ali/ quo maius admittere.& perinde sicut numerum dicimus infinitũ:ꝙ sit maximus nul lus:eadem ratione & distantiã.ꝙ si infinitũ præterire non est:si infinitum est infini/ tam esse distantiam necesse est:q̃ circulariter moueri non contigerit.atqui circumfer/ ri cœlum cernimus eadem etiam ratione definimus quod circularis sit alicuius mo/ tus.Præterea a finito tempore si finitum auferas reliquum finitum esse & principium habere necesse est.ꝙ si tempus progressus habet principium:ipsius motus quoq; prin cipium est:& perinde etiam magnitudinis quæ meabat.Hoc idem similiter in aliis. Sit nimirum linea infinita in qua.a c e.in alterutra sit parte e. quæ autem in qua b b.

utroq; uersus infinita si circulum utiq; describat a c e ex c centro secans quandoq; fere-
tur circulariter per b b quæ c e finito tempore omne siquidem tempus quanto circu-
lo conuersione defertur cœlum. terminatum est. & ablatus aer quo secans ferebatur.
erit igitur principium aliquod cuius primordium ipsum quæ a c e eam quæ b b secuit.
At hoc fieri non potest. Non est igitur ut circulariter describatur infinitum. Et perin-
de nequidem mundus erit infinitus. Item hinc certum est factu impossibile: ut quod
infinitum sit moueatur. Sit nãq; quæ deferatur a iuxta eam quæ b finitam: nempe fi-
nita. absolui utiq; simul a cum b, & b cum a necesse est. Quantum enim altera iniece-
rit alterius tantumdem etiam altera illius. si igitur ambæ in diuersum moueantur citi-
us dissolui potuerint. quod si iuxta manentem feratur segnius eadem uelocitate mota fe-
retur assistente. Cæterum illud manifestum est factu impossibile ut infinita finito trã-
seat tempore. infinito igitur. Hoc nãq; prius ubi de motu demonstratum est. Non
ergo interest aut finitam ferri iuxta infinitam: aut infinitam iuxta illam: cum enim
illa iuxta illam: illa quoq; illam permutat: itidem mota & imobilis. nisi quod ueloci-
us si moueantur ambæ absoluentur. tametsi nihil quandoq; impedit eã quæ mouea-
tur iuxta quiescentẽ præterire celerius q̃ ea quæ imouendo opponitur: si quispiam am-
bas motu opposito tardius ferri dederit at eam quæ iuxta quiescentẽ sit multo illis de-
latam celerius. Nullũ ergo rationis impedimentũ fuerit esse iuxtã quiescentẽ: quan-
doquidẽ motã contingit a iuxta motã b tardius præterire, si igitur infinitũ tẽpus quo
finita absoluitur mota & quo infinita per finita mouebatur: infinitũ esse necesse est.
fieri ergo non potest ut infinitũ totũ moueatur. nã si etiã minimũ moueatur ĩfinitũ
tẽpus euadere necesse est. Atq cœlũ permeatur & cõuertitur totũ circulariter tẽpore fi-
nito, proinde uniuersã quæ intus cõpræhendit ut a b terminatã. fieri ergo nõ potest ut
circulare infinitũ sit. Præterea quẽadmodũ lineã cuius est terminus ĩfinitã esse ĩpossi-
bile est. S; si i longitudinẽ & planũ extẽdatur: itidẽ cuius terminus nõ occurrit cũ aũt
terminata fuerint nunq̃ ut in quadratũ ĩfinitũ: aut circulũ: aut sphærã quẽadmodum
neq; pedale infinitũ. quod si neq; sphæra neq; circulus est infinitus: ac si circulus nõ sit ne-
quidẽ meatus fuerit circularis. similiter si non sit infinitũ nequidem circulus erit infini-
tus. quod si circulus non est infinitus nequidem corpus infinitum circulariter mouebitur
præterea si c centrum sit a b autem infintium & e ad rectum angulum infinita. & c d
mota. nunq̃ ex e absoluetur. Verum semper habebit quẽadmodum c e. secat enim ubi
f non ergo circuli ab infinito comprenduntur. Item si infinitum cœlũ est: moueturq;
circulariter: in tẽpore finito: finitũ erit quod præterierit nã cœlũ stabit. at in hoc tẽpus
motũ æquale erit. Proinde si meabat circulariter cũ esset infinitum: erat ei æquale in-
finitum: finito tempore præteriens hoc autem factu impossibile est. possis etiam ex
altera parte respondendo in contrariuumq; reuertendo dicere quod quẽadmodũ tẽpus
finitum est: quo conuertitur: magnitudinẽ quoq; quæ præterit terminari esse neces-
sariũ. atq ei æquale præteriit: ergo & ipsum quoq; terminatũ est quod igitur circulariter
mouetur non est interminatum neq; infinitũ sed quod finem habeat non est ambiguũ
sed ne quidem ad medium neq; a medio quod fertur infinitum erit: Contrarii nãq;
meatus sursũ & deorsũ at contrarii in contraria sunt loca. Verum contrariorum si alte-
rum definitũ est itidem erit alterum. medium nẽpe definitum est. nã si utcũq; ferat de-
orsũ subsidẽs nõ cõtigit a medio lõgius abire. definito igitur medio loco: locũ quoq;
sursum definitum esse necesse est: quod si loci definiti sunt atq; terminati corpora

quoque

quoqꝫ terminata erunt quod si sursum & deorsum terminata sunt: quod inter illa conclusum est definitum esse necesse est quæ si definita non sint media motus utiqꝫ erit infinitus. Quod autem id factu inpossibile sit antea demonstratum est. Medium ergo definitum est proinde etiam quod in eo corpus est aut esse potuerit finitum erit. Atqui sursum & deorsum quod fertur corpus in eo esse potest: uim si quidem habet alterum quidem ut a medio moueatur alterum uero ut ad medium hinc non dubium quin non contingat corpus eē infinitum. Ac præterea si pondus non est infinitum nequidem horum corpoꝝ ullum erit infinitum: necesse siquidem est corporis infiniti grauitatem esse infinitam: eadem de leuitate ratio est: nam si est grauitas infinita: ē quoqꝫ leuitas: si modo sit īfinitum quod innatat & superne fertur hinc erit manifestum. sit nāqꝫ finitum pondus sumaturqꝫ corpus infinitum in quo a b pondus autem ipsius in quo c. Auferatur igitur ab infinito definita magnitudo in qua b d & pondus eius sit in quo e ipsum autem e minus sit q̄ c nā minoris pondus minus: metiatur utiqꝫ minus quotienscūqꝫ & ut pondus minus maiori conferatur nempe b d ipsi b f accommodetur. Contingit nāqꝫ ab infinito quantumcūqꝫ auferre. si igitur magnitudīes sint ponderibus proportionales minus pondus minoris est magnitudinis: & maius fuerit maioris. erit igitur æquale finiti & infiniti pondus. Præterea si maioris corporis maiꝰ pondus g b maius erit pondus q̄ f b & perinde finiti pondus q̄ infiniti maius erit pondus: & in æqualium magnitudinum idem est pondus. nam inæqual e ipsi finito īfinitum. nō refert pondera cōmensurabilia esse aut in cōmensurabilia nam in cōmensurabilium eadem est ratio ut si tertium excedat metiens pondus nā b d magnitudinibus tribus totis sumptis maius erit pondus quam in quo c. Promde idem erit impossibile item etiam conuenit commensurabilia capere nihil siquidem refert a pondere nean a magnitudine incipias ueluti si capias commensurabile pondus ipsi c quod est in quo e & ab infinito auferas quod habet in quo e pondus ut b d: deinde ut grauitas b d ad aliam fiat magnitudīem ut ad b f contingit enim infinita existente magnitudine ut quantumcunqꝫ possis auferre: his namqꝫ sumptis commensurabiles sint & magnitudines & pondera inter se inuicem neqꝫ refert sit ne magnitudo partium similium an dissimilium ad demonstrationem faciendam semper siquidē ē capere pondera æquilibra ipsi b d ab infinito quātacūqꝫ quātacūqꝫ uel demas uel addas: proinde nō dubium quin ex eis quæ iam dicta sunt non sit corporis infiniti finitū pōdus īfinitū ergo qua propter si id fieri nō pōt ēt infinitū aliquod pondus esse impossibile ē. Præterea ex his q̄ iam dicta sunt manifestū est infinitū pondus nullū esse quod si tantum pōdus tātūdē in hocce tempore mouet̃ & adhuc in minori & ꝓportionē quā habēt pōdera tēpora omnifariā habebūt in dimidiū pōdus ī hocce duplū ī dimidio huius iterū definitū pōdus omnē penetrabit finitā ī aliquo tp̄e finito: necesse itaqꝫ ex his ē ꝙ si quod īfinitū pōdus sit moueatur qdē uel tātū quātū terminatū uel rursus nō moueatur uel adhibita proportione oportet moueatur iuxta excessū. Cōtrario autē modo maius ī minori. Atqui proportio nulla īfiniti ē ad finitū uerū minoris tp̄is ad maius finitū: sed semp ī minori. at minimū nō ē. ac neqdē si sit: aliqua fuerit cōmoditas Aliud. n. si qd terminatū capiatur ī eadē rōne ī qua infinitū ad alterū maius: proinde in tempore æquali moueretur infinitum ipsi finito qđ fieri nullo mō pōt. p̄terea necesse ē si ī quoto quoqꝫ tēpore finito moueatur īfinituꝫ: & aliud ī hoc eodē: definitū pondus moueri aliqua definita. Quare impossibile est infinitum pondus esse simili

ter & leuitatem: ergo corpora nulla esse possunt quæ infinitum habeant pondus: aut leuitatem. ꝙ igitur corpus non sit infinitum manifestum est particulatim hoc modo inspicientibus: atq; adeo in uniuersum intuentibus non solum in eis uoluminibus quos de principiis habuimus: diseruimus namq; ibidem prius in uniuersum de infinito ut sit utq; non sit. At nunc alio modo: hinc considerandum numquid si corpus infinitum non sit uniuersitas nihilo tamen minus sit tantum ut si plures sint mundi id namq; fortasse quispiam addubitauerit quemadmodum qui circa nos mundus cō stitit nihil impedit alios quoq; esse plures uno: neutiquam infinitos. Primum autem in uniuersum de infinito disseramus omne nimirū corpus aut infinitum aut finitum esse necesse est & infinitum aut dissimilibus partibus uniuersum aut partibus constare similibus. Ac si partibus dissimilibus aut ex formis definitis aut ex infinitis. ꝙ igr̄ ex infinitis constare non possit cōtrouersia caret si quis qđ primo proposuimus admiserit nam cū primi motus finiti sint: species quoq; corporū simplicium finitas esse necesse est simplex nāq; simplicis corporis motus. At simplices sunt definiti motus. Verū omne corpus naturale motū habeat oportet. Cæterꝫ si ex definitis erit infinitū singulas quoq; partes infinitas esse necesse est: ueluti inquā ignem aut aquā. Atqui id factu impossibile est. Demonstratum siquidem est quod neq; pondus neq; leuitas est infinita. Rursus & infinitas eorꝫ magnitudines necnon loca esse oportuerit & perinde cunctorum motus infinitos: at hoc fieri nō potest si modo primis utpote ueris astipulemur argumentis: quodq; deorsum fertur in infinitum ferri non contingat & nequidem quod sursum: eadem ratione factu enim imposibile est quod fieri non contingit itidem in tali & tanto & ubi: factu autem impossibile inquam album uel cubitale uel in ægypto: fieriq; horum aliquid factu impossibile fieri ergo non potest ut illic feratur: quo nihil quod feratur potest peruenire. rursus tam & si dispersum est minus contigerit ex cunctis ignem infinitum esse. Verum corpus est omnifariam habens interuallum: & perinde quo nam pacto fieri potuerit: ut plura dissimilia sint & unum quodq; eorum sit infinitum. Alioqui nequidem uniuersitati: partes habenti consimiles contingit: esse infinitæ: siquidem primo alius præter hos nō est motus: horum itaq; unum habebit id si contigerit: aut pondus infinitum: aut leuitatem esse infinitam par erit. Verum quod circumferatur corpus: esse non potest fieri enim non potest ut infinitum circumferatur nihil enim refert id dicere aut cœlum infinitum esse: id uero fieri non posse iam demostratum est. Præterea nequideꝫ prorsus in finitum moueri contingit aut enim natura mouebitur suapte aut ui: ac si ui est quoq; ipsi motus naturalis: & perinde etiam locus alius ad quem deferatur. At hoc impossibile: quod autem omnino fieri non possit ut finitum ab in finito aliqua in parte afficiatur: aut afficiat finitum: hinc licebit intueri sit namq; infinitum in quo a definitum aut in quo b. tempus porro in quo mouit aliquid uel motum fuerit c. si igitur ex b ipsuꝫ a calefactū fuerit: aut trusum: aut alio pacto affectum uel etiam quoquomodo moueatur in eo tempore in quo c sit d ipso b minus: & minus in tempore æquali minus moueat: sit autem id in quo e ex d alteratum quod nimirum est d ad b id e fuerit ad definitū aliquid. sit utiq; id æquale in tempore æquali æquale alteratū. At minus in ipso æquali minus: maius uero maius nempe tantū quantum proportio admittit: ꝙ maius ad minus habere potuerit. Neq; enim infinitum a finito aliquo mouebitur ullo in tempore: nā minus aliud æquali in tēpore a minori mouebitur: ad quod finitū erit

tum erit proportionale: nam infiniti ad finitum nulla proportio est. Præterea neq; infinitum ullo tempore mouebit finitum: sit namq; in quo a infinitum. b uero finitum. tempus in quo c. igitur d in c minus ipso b mouebit: sit f quod nimirum est b f uniuersum ad f ipsum e hanc habens rationem sit ad d: mouebit igitur e ipsum b f in c, definitum igitur & infinitum in tempore æquali alterabit. At hoc fieri non potest in minori siquidem quod maius est ponebatur: uerum semper assũptum tempus idem præstabit. Proinde non erit tempus ullum in quo mouebit Alioqui in ipso infinito nõ est mouere: neq; moueri nec enim finem habet. at actio & passio habet non utiq; ĩfinitum ex infinito affici potest. sit namq; a infinitum & b. tempus autem ĩquo affectum est b ex a: in quo c d: quod nimirum in quo e infiniti pars q̃m uniuersum affectũ est b non in tempore æquali id namq; propositum est in minori moueri minus tempore sit e motum ex a in d quod nimirum d ad c d id e est ipsius b ad aliquid definitum: id igitur necesse est ex a moueri in c d tempore ex eodem namq; propositum ẽ in maiori & minori tempore maius & minus pati quæcunq; proportione tempore distributa sunt. nullo igitur tempore finito fieri potest: ut infinitum ab infinito moueatur: ex infinito igitur. At qui infinitum tempus finem non habet ullum: quod autem mouetur habet. quare si uniuersitatis corpus sensilem habet uim faciendi uel patiendi: aut utriusq; fieri non potest ut corpus infinitum sit sensile alioqui cuncta corpora quæ in hoc sunt sensilia: non est igitur corpus infinitum extra cœlum ullum. Alioqui ne ad unum quidem usq; neq; igitur in totum extra cœlum corpus: nam si intellectile: in loco erit: foris enim & intus locum significãt: & perinde sensile erit at sẽsile nihil nisi in loco. At rationabilius est etiam hoc modo admoliri: siquidem neq; circulariter inifnitum moueri possibile est quod similibus constet partibus: infiniti si quidem medium est nullum: quod autem circulariter mouetur circa medium. Cæterum ne in rectam quidem lineam ferri potest infinitum: opus namq; fuerit tantundem alterius loci infiniti: in quem naturaliter feratur: præterea siue natura suapte habet motum in rectam lineam: siue ui mouetur utroq; modo opus fuerit potentiam mouentem esse infinitam: nam infinita infiniti moti: & infiniti mouentis infinita est uis & perinde erit etiam mouens infinitum: ratio autem in iis quæ de motu est: nihil terminatum uim habere infinitam: neq; infinitorum finitam quod si naturaliter moueri contingit erunt duo infinita mouens: ita & motum nempe mouens infinitum quiddam est: quod si ipsum se moueat erit animatum. hoc autem quomodo fuerit possibile: ut animal sit infinitum: quod si aliud aliquid mouens duo erunt infinita mouens: & motum differentia: tam forma q̃ ui ipsa: quod si non continuum est uniuersum ue℞ quemadmodum ait Democritus & Leucippus definitum: inani unũ omnium motum esse necesse est: definita. n. sunt figuris. at naturam aiunt ipso℞ esse unam quemadmodum si aurum unum quodq; fuerit segregatum: ho℞ uero quem admodum dicimus eundem motum esse necesse est: nam quo glæba una eo & uniuersa fertur terra nec non eo uniuersus ignis quo scitila tendit: proinde neq; leue erit sine discrimine corpus ullũ: si cũcta põdus habẽt: sin uero leuitatẽ nihil graue p̃terea in põdus uel leuitatẽ erit: uel extremũ aliq̃d uniuersi uel mediũ: hoc aũt factu impossibile est q; cũ sit infinitũ prorsus cuius nõ est mediũ uel extremum: neq; alterum q̃dẽ sursũ alterũ uero deorsũ: locus aũt erit nullus meãdi corporibus q; si nõ fuerit: neq̃dẽ motus erit ullus. moueri siq̃dẽ necesse ẽ uel contra naturã: uel naturaliter. atq; determinata hæc sunt suis alienisq; locis. Rursus si cuiusq̃ contra naturam aliq̃d manet uel fertur

eius locū hūc naturalē aliquem esse necesse est:idq; credibile ex inductiōe est:necesse nimirum neutiq̄ omnia uel pondus habere uel leuitatem:uerum alia quidem habere alia autem non ꝙ igitur corpus non sit uniuersitatis infinitum hinc fuit manifestum.

Quamobrem uero nequidem plures esse mundi possint dicamus hoc enim existimamus considerandum si quis non putauerit in uniuersum demonstratum de corporibus impossibile esse extra mundum quodcūq; huiusmodi esse posse.uerum tantummodo indefinite positorum expositam esse rationem.cuncta enim & stant & mouentur ui per naturam & contra naturā:per naturā quidē in quo manent ui ferūtur & in quem feruntur ui:& manent rursus si ui hic meatus uel contrarius per naturam.At ad mediū nēpe huc si ui inferatur terra illinc:hinc feretur eo per naturā & si manet hic:illinc non est uiolētus:feretur q; huc per naturam.unus siquidem est naturalis meatus rursus necesse omnes mundos ex eisdē constare corporibus cū natura suapte sint similes:præterea in unū quodq; corpus eandē uim habere necesse ē.sicut inq̄ ignē & terrā & q̄ inter hæc media sunt.nam si hæc æquiuoca & non iuxta eandē speciē dicuntur:q̄ illinc cum eis q̄ hic:etiā uniuersum æquoce diceretur mundus.Certum igitur a medio hoc quidē ui habere sibi cognatā ferendi:illud uero ad mediu; ipsorum si modo uniuersum speciē habeat consimilem ignis igni & reliquorū singula singulis:quēadmodum etiā in hoc particulæ ignis.ꝙ aūt ita habere necesse sit manifestū est.Ex eis quæ de motibus proposuimus.finiti nāq; motus & singula elementa dicuntur iuxta suos motus.Proīde si motus iidē elementa quoq; eadē usq; quaq; esse necesse est: quare ui habent cognatā ut ad hoc mediū deferantur q̄ in alio sunt mundo terræ partes:& ad hunc postremū qui illic ignis.At id fieri non potest.Nā si hoc contigerit terrā quidē ferri sursum in suo mundo ignē uero ad mediū similiter:& hanc terrā a medio ferri ꝑ naturā ad illuc delatū medium:& per inde mundos ita collocari ad se inuicē.uel enim non ponendū est naturā esse eandē corpoꝝ simplicium in pluribus mūdis uel ita dicēdo mediū unū faciendū & extremū.hoc aūt cum fuerit absurdum īpossibile est plures uno esse mundos.At existimare naturā esse aliā corpoꝝ simplicium si dispescant plus minusue erit alienū.qd enim refert tanta abesse longitudine dicere:aut tanta distet.n: iuxta rationē quo plus eo magis:species uero eadē.Veꝝ enim uero ipsoꝝ aliquē motū esse necesse est:nā ꝙ moueantur ambiguū non est.qua nā demum igitur ui omnes colligemus moueri:& in cōtrariū ueꝝ ꝙ nequaq̄ cognatū habet prorsus moueri id ui moueri īpossibile ē si qs igitur ipsoꝝ est motus naturalis eū similis speciei & singularē ad unū numero locū motū esse necesse ē uelut ad hocce aliqd mediū & ad hocce aliqd extremū si uero ad species has s; plures:qm̄ ēt singula plura qdē:specie uero unū qdq; non differt non uni quidē:alteri uero nō talis erit q̄piam particulariū:sed æque oibus æque enim omnes iuxta speciē idifferentes a se inuicē.numero autē alteꝝ: quodcūq; a quouis hoc inq̄:ꝙ hic ꝑticulæ ad se iuicē & q̄ i alio mūdo æque habēt:hinc sumptū nullā habebit differentiam:comparatum eis quæ in alio mundo particulis & eis quæ in hoc.uerum itidem habebunt.differunt siquidem inter se inuicem specie ad modum nihil.proinde aut necesse est hæc proposita amouere uel mediun unun esse & extremum.At hoccum fuerit mundum unun solum & non plures esse necesse est. eisdem hisce coniecturis & aliis necessitatibus.ꝙ autem est aliquid quo ferri terra uim cognatam habet: & ignis aliis rationibus est manifestum. siquidem omnino quod mouetur ex alio in aliud transmutatur:& hæc ex quo & in qd specie differūt:at oīs terminata mutatio ut confirmatū ex ægritudine in sanitatē:& auctū ex paucitate in magnitudinem

gnitudinem: & delatũ igitur nã hoc ẽt fit alicũde aliquo expedit: itaq; specie differre ex qua & in quam ferri agnatum habent quemadmodum confirmatum: non in qua esse contigerat: neq; quã uult mouens: ignis quoq; igitur & terra non infinitũ ferunt̃ sed in opposita. Opponũt̃ autẽ q̃ per loca sursum & deorsum. proinde hi sunt meat⁹ termini qm̃ etiã circulariter hẽnt quoddãmodo opposita p diametrũ. toti aũt nõ est qcq̃ cõtrariũ: finẽ ergo aliquẽ & nõ infinitũ ferri necesse ẽ. huius aũt cõiectura ẽ: non ferri in infinitũ q̊ terra quãto ppinquior fuerit medio celerius ferat̃. Ignis uero quanto sursum uersus sublatior: q̊ si infinitũ esset ĩfinita foret celeritas: si celeritas: nec nõ põdus & leuitas: nã sicut ĩferius celeritate: alterũ breue ẽ: celere eodẽ mõ: q̊ si infinitũ est huius additamentũ etiã celeritatis additamentũ erit ĩfinitũ. Cæterũ neq; ab alio ipsorũ fert̃ unũ qdem sursum alterũ uero deorsũ; neq; ui queadmodũ qdã aiunt expulsione tardius nãq; moueretur maior ignis sursum: & maior terra deorsum at econtrario fit. semp. n. maior ignis celerius fert̃ in eundẽ locũ: neq; celerius ad finẽ perueniret si ui & plosu pulsuq; cuncta lõgius propulsa tardius feruntur & unde ui: eo non ui feruntur. proinde ex his ĩspicientibus credere par est: satis de quibus dicimus. Rursus etiam in eis libris quos ex prima habuimus philosophia demonstratũ fuit ẽt ex motu circulari quẽ sempiternũ esse necesse est æque hic esse & in aliis mundis. Certũ uero sic fuerit considerantibus: q̊ mundum unum esse necesse sit. Nã si tria sint elementorũ corpora tria quoq; erunt elementorũ loca. Vnus quidẽ substrati corporis qd̃ mediũ obtinet. Alius uero circulariter delati nẽpe extremus. Tertius qui inter hos corporis medii. necesse nãq; in hoc esse inatans. Nã si nõ in hoc: foris erit. Atq; foris eẽ nõ põt. hoc ĩqui dẽ graue: hoc uero põdus habens: atq inferior locus est corporis pondus obtinẽtis: si quidem qd̃ ad mediũ est grauitatis. Cæterũ nequidẽ cõtra naturã. Alii. n. erit p naturã qui alii nõ est. mediũ ergo obtineat necesse est huius aũt sunt quas posterius memorabimus differentiæ. de corporibus igit̃ elementorũ qualia sint & quot & quis singulorum locus. Itẽ quot sint numero loci hactenus a nobis expositum est. Quod autẽ nõ solũ unus est uerũ etiã plures esse ĩpossibile sit. Item ẽt nec minus sempiternus qppe q in corruptibilis ẽ et ĩgenit⁹: dicamus primũ ãbigẽtes de ipso uidebit̃ nãq; ita cõsiderãtib⁹ fieri nõ posse ut unus & solus sit ĩcũctis siqdẽ & natura: & arte factis: atq; cõstitutis aliud est ipsa per sese forma: & mixta cum materia ueluti sphæræ aliud forma est: & aurea & ærea sphæra. ac rursus circuli alia forma: & æreus & ligneus circulus nam id quod est dicentes sphæram uel circulare non dicimus in ratione: aurum uel æs: utpote hæc quæ non sunt essentiæ. sin autem æream uel auream dicemus neque poterimus nosse: neq; deprahendere aliud quicquã: præter singulare. Nõ nunq̃ enim nihil impedit hoc euenire ut si unus modo capiatur circulus: nihilo enim minus aliud erit esse circulare: & huicce circulo: & altera quidem forma. Altera uero forma in materia & quæ singularia sunt. Quoniam igitur est cœlum sensibile inter singularia fuerit: sensibile enim omne in materia existit q̊ si inter singularia est aliud fuerit huicce cœlo esse: & cœlo absolute. Aliud ergo hocce cœlum: & cœlum absolute. Nam alterũ quidem utpote species: & forma. Alterum uero ut materia mixtum. Atqui quorum est forma aliqua: aut est aut contingit esse huiusmodi: ut plura possint esse singularia siue enim sunt species ueluti quidã aiũt hoc euenire necesse est: siue ẽt seperatũ: ac p se se nihil: huiusmodi nihilo secius est in oibus. Nãq; ita dicimus quorũcũq; essentia ĩ materia est plura & ĩnumerabilia eẽ eiusdẽ speciei. Proĩde an sint plures mũdi uel eẽ plures cõtingat potuerit qspiã suspicari: & eẽ: & cõtigere plures esse mũdos. Cõsiderãdũ rursus

horum qd recte quidq; nō recte dicatur: alterā igitur esse rationē sine materia & in materia formæ r̄cte dicit̄: sitq; hoc uerū: at nihilo secius nulla necessitas ē ob hoc plu res esse mūdos: neq; cōtingit fieri plures si hic ex cūcta est materia: quēadmodū ē eo dē aūt mō fortassis magis erit qđ iā dictū ē manifestū nā si ē eleuatio inflexio i naso uel carne & est materiæ eleuationi caro: si ex cunctis carnibus una efficiatur caro: exi stetq; in ea eleuatio nihil aliud fuerit eleuatum neq; fieri cōtigerit: similiter si homini est materia carnes & ossa: si ex omni carne & omnibus ossibus homo fiat q̄ dissolui nō possint aliū hominē esse nō cōtigerit: qn̄ quidē in totū quodcūq; est essentia in subiecta materia: horum nihil fieri contingit nisi aliqua existat materia: at cœlum est quiddā singulare quod ex materia ue℞ si non ex parte ipsius constitit: sed ex cuncta esse quidem ipsi cœlo: & huicce cœlo aliud esse: non utiq; si sit aliud: neq; si cōtingat fieri plures: quod hoc omnē cōp̄hēderit materiā reliquū ergo ē id ipsū demōstrare ex cūcto naturali & scibili corpore cōstitisse: primū aūt dicamus quid esse putemus cœlū & quotupliciter quo nobis qđ i q̄stiōe positū est certi⁹ fiat: uno igit̄ mō cœlū extremæ uniuersi cōuersiōis dicimus essētiā: uel uniuersi i extrema cōuersione corpus naturale. nā cōsueuimus ultimū ac supremū iprimis uocare cœlū inquo ēt omne di/ uinū isidere aimus. Alio aūt mō corpus cōtinuū ultimæ uniuersitatis conuersioni in quo luna & sol: & quædam astra: hæc siqdem in cœlo eē pronūtiamus. Rursus tertio dicimus mō cœlū corpus ab ultima cōuersione comp̄hensū: nā totū & uniuersū cœlū dicere cōsueuimus: cū aūt trifarie uniuersitatis cœlū dicatur totū ab extrema conuer/ sione cōp̄hensū ex omni naturali & sensili corpore cōstare necesse est qđ extra cœlū nullū si corpus: & neqdē fieri cōtingat nā si extra ultimā cōuersionē corpus sit na/ turale id aut simplicium corporum aut cōposito℞ esse necesse est & aut naturale aut cōtra naturā habere. Simplex igitur nullū fuerit nā circulariter delatū demōstratū ē suū locū cōmutare nō contingere uerū nequidē a medio subuolans possibile est: neq; subsidēs qn̄ qdē per naturā: nō fuerit qm̄ ipso℞ sua sūt loca ubi cōseder̄. Cōtra naturā aūt si sūt alii alicui erit per naturā: qui extra locus: nā cui contra naturam: alii esse natu ralem necesse est. Verū præter hæc aliud corpus nō est: fieri ergo nō pōt ut extra cœlū simplex sit aliqd corp⁹ ꝙ si nō: nō simplex neqdē ēt mixtū. mixtū. n. si fuerit simplex eē necesse est, atq ne id qdē esse possibile est: aut. n. cōtra naturam erit aut naturale: & aut simplex aut mixtum: & pinde eadē porro insurget oratio: nihil. n. refert con siderantibus nihil extra esse nullū ue turgidum effici corpus posse: ex cuncta siquidem peculiari materia uniuersus mundus est: siquidem ei materia naturale corpus: & sensi bile: ꝓinde neq; sunt plures mūdi neq; facti sūt neq; plures fieri cōtingit: sed unū ac solū & perfectum hoc cœlū est. Pariter aūt certū est ꝙ neqdē locus neq; inane neque tempus est extra cœlum. In omni siquidē loco corpus esse possibile est. inane autē eē aiunt in quo corpus nō existit: at esse possibile est. tempus uero motus est numerus: at motus sine naturali corpore nō est: atq demonstratū est extra cœlum neq; corpus esse ullū neq; ut sit contingere. Manifestum igit̄ est ibi neq; locū neq; iane esse neq; adeo tempus: ideo neq; in loco ibi esse agnatū est neq; tempus ea facit senescere: neq; ē cu/ iusq̄ ulla mutatio: supra meatū ultimo in loco instructo℞. Sed alteratiōis expertia mor būq; oēs respuentia optimā habentia uitam: quæ sibi cuncta suppetant æuū omne ab/ soluendo. Hoc nāq; nomen a priscis diuinitus est ꝓnuntiatū uiris. Finē nāq; unius cu iusq; uitæ tēpus cōpræhēdēs nullū p naturā extra æuū cuiuslibet uocitat̄: eadē āt rōne uniuersi cœli finis & oē tēpus ac ifinitatē cōpræhendēs: finis: æuū ē ab eo ꝙ sit semp

cognomen

cognomen habens: ĩmortale ac diuinũ: unde & aliis accõmodatũ eſt: qbuſdã quidẽ examinatius quibuſdã uero obſcure eſſe & uiuere: nã queẽadmodũ i encycliis philoſophiæ diſputationibus diuina ſæpe nũero ſermocinãdo apparẽt ꝙ diuinũ i cõmutabile ſit: omne primũ & ſupmũ ꝙ ita hẽat eſſe neceſſe eſt: eis quæ diximus aſtipulatum adueniẽs neqꝫ.n. aliud melius eſt quã quod moueat illud: n. fuerit diuinius: nec mali qſquã habet neqꝫ indigũ honeſtoꝝ aliquoꝝ ẽ: ac nũq̃ ceſſãtẽ motũ iure mouet cuncta.n. ceſſant mota cum in ſuum deuenerint locum. At circularis corporis idem locus unde incæperat & ubi terminatur. His autem definitis deinceps dicamus genitus ne an ĩgenitus nõ ĩteriturus an ĩteriturs ſit mũdus prius alioꝝ ſentẽtias omittẽdo. Contrariorum ſiquidem demonſtrationes de contrariis ſunt ambiguitates pariter quoqꝫ probabiliora uidebuntur dicendo audientibus quæ in ambiguitate poſita ſunt iure propoſita nam fuerit in nobis quidem minus ut exiſtimemur contra tuliſſe ſententiam. diſquirere ſiquidem expedit: non autem ſtudio contradicendi cõmoueri: qui recte ſatis ſint iudicaturi: ortum igitur omnes eſſe aiunt ſed ortum quidem alii ſempiternum alii uero ĩterituꝝ queadmodum quodcunqꝫ aliud ex his quæ ſunt inſtituta alii porro quandoqꝫ quidem ita quandoqꝫ autem. Aliter extinctum habiturum putant: idqꝫ ſemper ita euaſurum. Queẽadmodum Empedocles Agrigẽtinus: & Heraclitus Epheſius genitum igitur eſſe nihilo tñ minus ſẽpiternum uideri factu inpoſſibile eſt: hæc.n. ſola iure ponere debemus quæcunqꝫ in multis uel in omnibus eſſe ſpectamus. At in hoc uidemus contrarium cuncta ſiquidem genita nobis ẽt apparẽt interire præterea quod principiũ nõ habet ita habendi ueꝝ quod prius aliter habere non potuerit in nullum ſæculũ tranſmutari impoſſibile eſt. erit ſiquidẽ cauſa aliqua quæ ſi prius fuit: potuit utiqꝫ aliter habere: quod aliter habere nõ potuit: quod ſi prius ex aliter habentibus conſtitis mũdus: ſi ita ſemper habentibus quæ nec aliter habere potuerint non factus eſt: quod ſi productus eſt illa quoqꝫ neceſſariũ fuit aliter habere potuiſſe: neqꝫ ſemper ita habere proinde etiam conſiſtentia diſſoluentut: & diſſoluta prius conſtiterint: idqꝫ infinities uel ita haberent poſſibile fuit: ſi hoc ſit non fuerit utiqꝫ interiturus: neqꝫ ſi aliter aliquando habebat neqꝫ ſi poſſibile ſit aliter habere quod autem quidam inferre ſibi adminiculum tentauerunt dicẽtibꝰ interituꝝ quidẽ eſſe ſed genitum: id minime ueꝝ eſt itidem namqꝫ aiunt ut qui picturata aliqua deſcribũt & ſe de ortu dixiſſe nõ ut aliquãdo ortũ habuerit: ſed docendi gratia quo id notius fiat ueluti eis q quæ picta ſunt ſpectent hoc uero eſt queẽadmodũ dicimus non idem inter efficienda.n. cuncta picturata poſita eſſe ſimul idem conuenit: at in hoꝝ oſtenſionibus non idem. Cæterum impoſſibile id factu eſt: quæ.n. prius ſumpta & poſterius ſub contraria ſunt ex inordinatis etenim quandoqꝫ in ordine poſitum ut ſit fieri non poteſt. Verum neceſſe eſt ortum eſſe ſeperãtem ẽt tẽpus i deſcriptionibꝰ autem nihil tempore diſtinctum eſt: quod igitur fieri non poſſit ut ſimul æternus ſit et genitus manifeſtum eſt: pariter autem conſtitui & diſſolui nihil magis alienum facere eſt q̃ ipſum quidem conſtituere æternũ quidem: ſed formã tranſmutãtẽ quemadmodum ſi quis ex puero uirum factum: & ex uiro puerũ uelit qñqꝫ quidem abſumi quandoqꝫ autem eſſe cenſeat certũ nãqꝫ eſt elementa quidẽ inter ſe inuicẽ coire non forte fortuna: ordo efficitur & conſtitutio ſed eadem aliter & iuxta hanc rationem dicentes qui utriuſqꝫ affectionis incuſant contrarium: proinde ſi corpus uniuerſum quod certe continuꝫ eſt: qñqꝫ hoc modo qñqꝫ illo afficitur & diſtribuitur uniuerſitatis certe conſtitutio eſt mundus ac cœlum: non mundus fuerit: ac abſumetur uerum

ipſius affectiones: in totum autē genitū abſumi neq; inflecti cum ſit unus impoſſibi-
le eſt: prius q̄ enim fieret perpetuo exiſtebat quæ ante ipſum cōſtitutio: q̄ ſi non fuit
fieri non poſſe dicimus ut commutaret quod ſi infiniti ſunt magis cōtingit p̄terea &
hoc prius impoſſibile: uel poſſibile erit idq; certum ex eis quæ poſterius: ſunt enim
quidam qui cenſeant fieri poſſe ut contingat abſumi aliquid & genitum perdurare
interitumq; omnem euadere quemadmodum in timæo illic. n. timæus inquit cœlū
non modo quidem genitum eſſe ueꝝ ēt ſēpiterno fore tēpore aduerſū quos natura
liter quidem de cœlo ſolum dictum eſt in totū uero de uniuerſo conſiderātibus erit
de hoc quoq; māifeſtū prio diuidendū quo nā pacto ingēita & gēita eſſe dicamꝰ &
interitui obnoxia: & minime obnoxia īteritui. nā cū multis dr̄ aliquid modis: nullaq;
eſt in ſermone differentia ſententiam indefinite indiſcreteq; habere neceſſe eſt: ſi
quis multifarie diuiſo nulla facta diuiſione utatur: icertū nāq; ē iuxta cuiuſmōi natu-
rā ꝙ dictū eſt cōgruat. dicit̄ aūt īgenitū uno quidē mō. ſi qd nūc ſit ꝙ prius nō fuerit
ſine ortu & mutatione: quēadmodū tāgi & moueri qdā dicūt: neq; eni eē atactū aiūt
gigni: neq; motū. altero aūt ſiqd cōtingat fieri aut fore nō eſt. nā pariter hoc quoq; ī
genitū ꝙ cōtingit fieri. tertio aūt mō ſiqd ī totū fore īpoſſibile ſit. & pinde quādoq;
quidē eē: quādoq; aūt nō. at īpoſſibile duobus dicitur mōis aut enī abſolute eſſe uere
nō dicas quod fuerit: aut non facile: neq; ſtati: aut honeſte. eodem nempe modo ēt
genitum uno quidem ſi neutiquam prius extiterit: at poſterius ſit: ſiue genitum: ſiue
abſq; gēitura: quādoq; qdē cum nō fuerit rurſus aūt fuerit altero aūt ſi poſſibile ſit de
finito ueritate poſſibili: ſiue facile. Tertio porro modo ſi ortus ipſius ſit ex eo qđ nō
eſt in id quod ſit ſiue iā exiſtente: p ſeſeq; ut fiat exiſtente: ſiue etiam necdum exiſten
te. Verū contingente eodē modo: interitui obnoxiū & nō obnoxiū eſt ſiue. n. prius
quidpiā cū fuerit. poſterius non ſit uel eſſe uel non eſſe cōtigerit interitui obnoxium
eſſe dicimus ſiue abſumptum aliqn̄ ſiue tranſmutatum: ſeu neqdē eſt aliqn̄ & ob hoc
abſumi contingens non eſſe interitui obnoxiū: eſſe dicimus: itemq; aliter qđ īteritui
facile obnoxiū eſt: nempe quod dixerit quiſpiā interibūdum: ac de minime interitui
obnoxio idē propemodum haberi ſermo poteſt aut. n. interitus expers aliqn̄ qdē nō
eſt cuiuſmodi ſunt tactus quippe qui prius interitus expertes erant: poſterius non
fuerunt uel quod quidem eſt ſed nō eſſe poſſibile ſit uel ēt quod nō futuꝝ aliquan-
do nūc aūt ſit. tu namq; es: nūc quoq; tactus ueꝝ tū interitui obnoxius quia erit qn̄q;
cum non uere dicat̄ quod ſis & nequidem uere ꝙ hæc cōtingat̄. at inprimis proprie
quod quidē eſt ſed quod ita abſumi impoſſibile ſit ut quod nūc eſt poſteriuſ non ſit
uel nō eſſe cōtingat qđq; nec dū abſūtū: ſed poſterius nō eſſe cōtigat dicit̄ quoq; iteri
tui nō obnoxiū qđ nō facile interituꝝ eſt: ꝙ cum hæc ita habeant qd ſit poſſibile ac ī
poſſibile nobis utiq; cōſiderādū tū demū maxime proprie īteritꝰ dicimꝰ expers ꝙ
neutiq̄ poſſit iterire: neq dē eſſe aliqn̄: & nō eſſe aliqn̄ dicit̄: nec nō īgēitū factu impoſ
ſibile: qđq; ita fieri nō poſſit ut priꝰ qdē nō fuerit poſteriꝰ aūt ſit ut diāetꝝ cōmen-
ſurabilē: ſiqd igit̄ moueri potuerit ad ſtadia cētū aut ſēp pōdꝰ attoller̄ ad ſūmū dici-
mꝰ: ueluti cētū talēta tollere uel ſtadia cētū ob ābulare: tā & ſi pōt unius portiōes ſi ex
ceſſū quoq; ueluti expedit definire ad finē & exceſſū potētiā itaq; qđ īpoſſibile id p ex
ceſſus tātūdē eſſe neceſſe eſt: ēt iteriora poſſe ut ſi talēta cētū tollat duo quoq; leuaue
rit ac ſi ſtadia centum poſſit etiam duo obambulare: ac uis ipſius eſt exceſſus: & ſi quid
īpoſſibile tantūdē p exceſſum loquentiū plura quoq; facere impoſſibile ē quēadmo-
dum qui ſtadioꝝ dena milia non poſſit nō dubiū ēt qn nō dena milia & unū. ne nos
quidem

quidē cōmoueat qcq̄ . definiatᷣ nāqꝫ iuxta excellētiā finis q dictus proprie possibilis. fortassis nāqꝫ obstiterit qspiā ꝙ diximus nō esse necessariū: nā intuens stadiū nō ēt q̄ intra stadium fuerit magnitudines ꝑspexerit: ac sit potius. Contra q pūctū spectare potuerit uel exiguū audire strepitum: ēt maiora sentiet. Verꝫ ratione neutiquam differet: definiatur namqꝫ aut ī potestate: aut in re excessus ac quod dictū est erit manifestū. uisus namqꝫ excedit quod minꝰ ē. at celeritas quod maius. His nimirꝫ definitis qđ reliquum superest nobis memorādū: itaqꝫ si sūt nō nulla q̄ esse q̄ nō esse possint tempus aliquod plurimum definitū esse necesse ē tā eius quod sit: quā eius ꝙ nō sit: rē autem esse possibilē aio: & q̄ nō esse possibile sit: iuxta quodcunqꝫ ꝑ̄dicamētū ut hōinē uel album: uel tricubitum: uel aliud quodcunqꝫ huiusmodi: nam si non sit quantum aliquid: sed plus proposito semper magis: nec est aliquo minus infinitum erit tempus quod esse possit ac non possit aliud infinitum uerꝫ id impossibile est: sit namqꝫ hinc principium nam impossibile & falsum non idem significat: est autem impossibile & possibile & falsū: & uerū quod quidē ex proposito ut īquam triāgulū impossibile est duos habere rectos deide porro etiā diametros est in commensurabilis: sunt porro absolute & possibilia & impossibilia & falsa & uera: non utiqꝫ idem est falsum aliquid esse absolute & impossibile absolute: nam te quidem non stantem dicendo stare falsum quidem est: at minime impossibile: & citharizantem sed non canentem dicere canentem falsum est: nectamen impossibile: simul autem stare & sedere & diametrū commensurabilem esse: non modo falsum: uerꝫ etiam impossibile: non idem itaqꝫ est proponere falsum & impossibile. at euenit impossibile ex impossibili nam sedendi & standi simul habet potestatem qn̄quidē cū unā habet: alteram quoqꝫ: nec tamē ut pariter sedeatur & stetᷣ uerꝫ alio atqꝫ alio temporᷣ: ꝙ si quid infinitū tēpus habet: plurium potestatum nō est in alio tempore: sed simul ueluti si qd infinito tēporᷣ interitui obnoxiū sit uim habeat eius qđ non sit sin infinito tēpore ui habeat existendi quod possit nō esse simul itaqꝫ erit ac nō erit actu falsum igitur cōtigerit qa falsum positum est. Verꝫ si minus fuerit impossibile: nō ēt impossibile erat qđ contingens. omne igitᷣ qđ semꝑ est absolute interitus expers est: patriterqꝫ ingenitū: nā si genitū erit possibile tempore aliquo nō esse: interitui qppe obnoxiū est: quod priꝰ quidem erat nūc aūt nō est uel cōtingēs aliquādo postremo nō esse. atq genitū est qđᷣ cōtingit prius nō esse. At nō est in quo tēpore semper esse possit. & perinde nō esse neqꝫ infinito neqꝫ finito. nā finito tēpore potest esse: & semper nō esse. Impossibile igitᷣ & semper quidem aliqd esse & interitui obnoxiū esse itidem neqꝫ genitum duorū nāqꝫ terminorum si esse impossibile est posteriorem absqꝫ priore impossibilisqꝫ sit ille ut sit: ita etiā & posterior: proinde si quod est semꝑ non contingit aliqn̄ non esse: genitum quoqꝫ esse impossibile est: sed abnegatio eius qđ semꝑ esse pōt qđ nō semꝑ esse possit: ac sēper potens non esse cōtrariū: cuiꝰ abnegatio nō semper potens non esse abnegationes nāqꝫ amborꝫ eidē existerᷣ necesse est mediūqꝫ esse sēp existentis & sēp nō existentis qđ pōt esse ēt nō esse: nā utriusqꝫ abnegatio qn̄qꝫ existet nisi fuerit sēp proinde si nō semꝑ nō existens erit qn̄qꝫ: & nō erit: & qđ nō semꝑ esse pōt nimirꝫ ꝙ aliqn̄ est: proinde & non esse: idē namqꝫ erit possibile eē non: idqꝫ est amborum mediū. Hæc aūt ītotū ratio est sint namqꝫ a & b ut eidē nulli possint existere oī aūt a uel c & b uel d necesse nimirum cui neqꝫ a extiterit neqꝫ b omni existere c d. sit uti qꝫ e qđ inter a b cōtrariū eni quod neutrꝫ mediū est huic nimirꝫ ābo existere necesse est: qđ c. qđqꝫ d. nā omni uel. a. uel c. e ꝑide ēt ipsi e. qm̄ igitᷣ. a. īpossibile: ipsū. c. existet:

eadem porro ratio & inde neq; igitur ſemper eſt genitum neq; moribundum neq;
quod ſemp non eſt:certum uero quod etiã ſi genitũ uel moribundũ nõ ſẽpiternũ fue
rit:ſimul eni erit quod eſſe ſemp poteſt quodq; nõ eſſe ſemp poteſt. At hoc factu im/
poſſibile prius eſt demõſtratũ quod ſemp eſt.a.genitũ.b.ſemper nõ exiſtens nõ ſem
per fuerit.c.e.d.non ſemp non exiſtens:quare & ſi ingenitum: exiſtens uero id æter/
nũ eſſe neceſſe eſt:itidem etiã nõ moribundũ quod eſt autẽ dico ingenitũ & nõ mori/
bundum proprie dicta:ingenitũ quidẽ quod nunc ẽ quodq; prius uere dicere nõ po
tuiſſes non eſſe:nõ moribundum uero quod nunc ẽ poſterius non uere dici potuerit
non eſſe:aut ſi hæc quidẽ ſe inuicẽ comitantur: nec nõ quod etiã ingenitũ:ac ſempi/
ternũ eſſe neceſſe ẽ:ſeu non moribundũ ſempiternũ mãifeſtum id ẽt ab ipſoꝝ diffi/
nitione:neceſſe namq; eſt quatenus moribundũ genitum:aut enim ingenitũ aut ge/
nitum.nam ſi ingenitum non moribundum eſſe ꝓponit᷑ ac ſi genitum moribundũ
eſſe:neceſſario. aut eni moribũdũ uel non moribũdum ueꝝ ſi nõ moribũdũ neutiq̃
genitũ ꝓponebat᷑ ꝙ ſi inuicẽ ſe nõ conſequũtur nõ moribundum & nõ genitum ne
neceſſe qdẽ erit nõ genitũ ac nõ moribũdum ſẽpiternum eſſe.at ꝙ id cõſequi neceſ/
ſe ſit hinc erit manifeſtũ qñqdem genitum & moribundũ ſe inuicẽ conſequũt᷑:idq;
manifeſtũ ex eis quæ antedicta ſunt.nã inter id ꝙ ſemp eſt & quod ſemp nõ eſt po
nitur qđ neutꝝ conſeqtur: hoc aũt eſt genitũ & moribũdũ.poſſibile nãq; eſſe & nõ
eſſe utꝝq; tempore definito utꝝq; inquã & eſſe aliquãdui & nõ eſſe.ſi igitur eſt ali/
qđ genitũ aut moribũdũ id ĩtercedeɼ mediũ neceſſe ẽ.ſit nãq;.a.qđ ſẽp ẽ.b.uero qđ
ſẽp nõ ẽ a:at.c.gẽitũ.d.uero moribũdũ neceſſe utiq;.c. mediũ ĩtercedere ĩter.a. &.
b.nã hoꝝ tẽpꝰ nõ ẽ ĩ aliqđ termĩus ĩquo uel a nõ erat uel.b.erat ĩpi aũt gẽito actu uel
poteſtate eẽ neceſſe ẽ:ipſis uero.a.b.neutro mõ:aliq̃ntum igɼ aliqd ẽt definitũ ẽ tẽpꝰ
& erit & rurſus nõ erit.c.itidẽ & ĩ.d.moribũdo gẽitũ igɼ & moribũdũ utꝝq; ſẽp exi/
ſtẽs gẽitũ moribũdũ ſẽp ñ exiſtẽs.a c d b cõitat᷑.n. ſe ĩuicẽ gẽitũ & moribũdũ. ſit ni
imiꝝ ĩ quo e ñ gẽitũ at ĩ quo.f.gẽitũ:ĩ quo ãt.h:moribũdũ:ſ; ĩpa.f.h.demõſtrata ſũt
ſe ĩuicẽ cõſeq cũ utiq; ita poſita ſũt ut hæc ueluti.f.&.h.cõſeq̃ntia at e & f nulli eidẽ
oĩ ãt alterutꝝ itidẽ ẽt g h neceſſe & e g ſe ĩuicẽ cõſeq.ſit nãq; ipſi g e nõ cõſeq̃ns ergo
f.cõſeq̃t᷑.oẽ.n.e uel f at qđ f ẽt.h.ergo.g.ipſũ.h.cõſeq̃t᷑ ueꝝ ꝓpõebat᷑ ẽe ipoſſibile
eadẽ ratio ẽt ꝙ g ipũ.e atq ita hẽt ĩgẽitũ ĩ quo e ad gẽitũ ĩ quo.f.& ñ moribũdũ ĩ quo
g.ad moribundũ ĩquo.h.ĩgẽitũ: gẽitũ:nõ moribũdũ:moribũdũ:ie.if.ig.ih. At dicẽ
do nihil ꝓhibere gẽitũ aliqd nõ moribũdũ eẽ qđq; nõ gẽitũ ſit morituꝝ cũ ſemel fue
rit uni qdẽ ortꝰ alteri uero ĩteritꝰ id ẽ eoꝝ aliqd qđ datũ ſit ꝑimere aut eni ĩfinito aut
quotocũq; definito tẽpore poſſũt cũcta uel facere uel pati uel eẽ uel nõ eẽ & ĩfinito
ob hoc qđ definitũ ẽ:qđ ſit ĩfinitũ cuius nõ ẽ maiꝰ excogitari.at quo ĩfinitũ neq; ĩfi
nitũ neq; definitũ ꝑterea magis ĩ hoc pũcto ſẽp exiſtẽs prius abſũtũ ſit uel nõ exiſtẽs
ĩfinitũ:extitit nã ſi nihil magis:ĩfinita pũcta.nõ dubiũ qn ĩfinito tẽpore ſit aliqd ge
nitũ: & nõ moribundũ.põt ergo ĩfinito non eẽ tẽpore.uim nãq; pariter hẽbit non
exiſtẽdi:& exiſtẽdi priꝰ qdẽ unũ ſi moribũdũ:alteꝝ aũt poſteriꝰ ſi genitũ.ꝓinde ſi eẽ
ꝓponamꝰ:ĩpoſſibile fuerit oppoſita ſimul eẽ. Præterea id ẽt ĩ oĩ pũcto erit ꝓinde ĩfini
to tẽpore nõ exiſtẽdi & exiſtẽdi ui; hẽbit.atq id factu ĩpoſſibile eẽ demõſtratũ ẽ.rur
ſus ſi ĩfinito prius poteſtas actu exiſtit oĩ tẽpore exiſtet:& qđ ẽ ĩgenitũ erat:& nõ exi
ſtẽs tẽpore ĩfinito.at fieri potuerat.pariter nimiꝝ nõ erat & uim exiſtẽdi hẽbat:& tũ
exiſtẽdi & poſterius tẽpore ĩfinito.alioq ẽt manifeſtũ ĩpoſſibile eẽ qđ ſit moribũdũ
nunq̃ abſumptũ iri. ſemp nãq; erit ſimul & moribundũ & nõ moribundũ ẽtelichia.

ꝓinde pariter erit poſſibile ſemp eſſe & nõ ſemper. abſumetur igitur aliquando non moribundũ & ſi gẽitũ effectum ẽ: potuit nãqꝫ factũ eſſe: & nõ ſẽper eſſe. eſt aũt ẽt hoc modo ĩpiciẽdum quod ĩpoſſibile ẽ uel genitũ aliquando qdpiam non moribundũ ꝑdurare uel qđ ſit ĩgenitũ ẽt ſẽp exiſtẽs abſumptũ iri. nihil ſiqdẽ caſu nõ moribũdũ aut ĩgenitũ eſſe poſſibile eſt qđ eni caſu eſt id ẽt fortuna: citra id quod eſt ſẽp, idqꝫ ut plurimũ uel ẽ uel fuit. at ĩfinito tẽpore uel abſolute uel aliquo tẽpore uel ſẽp ẽ ut exiſtat. talia igiť a natura eẽ neceſſe ẽ ut qñqꝫ qdẽ ſit qñqꝫ aũt ñ. at huiuſmodi eadẽ ẽ uis cõtradicẽdi; cãqꝫ materia ut ſit & nõ ſit ꝓiñ ſiul actu exiſtere oppoſita neceſſe ẽt: ueꝝ n. uero neqdẽ uere dixeris nec qđ pridẽ fuit nec eẽ. fieri igiť nõ põt ut qđ olĩ nõ fuit poſterius ſẽpiternũ ſit. habuit nãqꝫ poſterius ui quoqꝫ nõ exiſtẽdi: ꝑterq̃ qđ nõ tũ id fuerit qñ ẽ. qđ. n. ẽ actu exiſtit atq eiꝰ qđ ꝑdẽ fuit ẽt ꝑterito tẽpore. ſit nimiꝝ cuiꝰ poteſtatẽ habet actu exiſtẽs: erit igiť ueꝝ nec diceř ꝑdẽ nõ eẽ: atq id factu ĩpoſſibile. nulla ſiqdẽ poteſtas eius qđ fuit eſt: ſed eius qđ eſt uel futurũ eſt itidem porro & ſi quod prius fuit ſempiternũ poſterius nõ ſit: proinde ſi ponamus factu poſſibile ut nunc dicatur uere erit quod hoc ſit pridem: & in totũ ꝑterito tempore tum naturaliter tũ nõ in uniuerſum conſiderando impoſſibile eſt: aut quod ſempiternum prius fuerit poſterius corruptum iri: uel quod prius non fuerit poſterius eſſe ſempiternum: nam moribunda: & genita etiam alterationi obnoxia ſunt omnia. Contrariis nempe alterantur & unde que a natura ſunt conſtituuntur & ab eiſdem ipſis auferuntur:

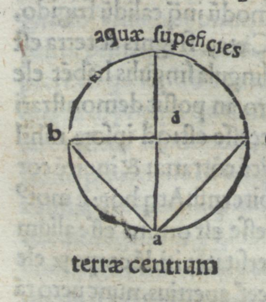
ARISTOTELIS DE COELO VOLVMINVM QVATTVOR SECVNDVM.

QVOD IGITVR uniuerſũ cœlũ neqꝫ factũ neqꝫ ĩteritui obnoxiũ ſit quẽadmodũ quidã cẽſuere. Verũ unũ ẽ idẽqꝫ æternũ neqꝫ prĩcipiũ neqꝫ finẽ ullo habẽs ĩſæculo qđqꝫ tẽpꝰ ĩ ſeſe cõtĩeat ĩfinitũ licet ex eis q̃ iã dicta ſũt a nobis: ac ex opinione; q̃ ab aliis ipſũ gignẽtibꝰ effluxit fidẽ facere. nã ſi ita habere cõtigit ĩgẽs utiqꝫ hoc momẽtũ habuerit ad ipſiꝰ đ ĩmortalitate fidẽ faciẽdã ſicut & ſẽpiterna ꝑduratio. ideo recte hẽt ꝙ priſci ſibi ꝑſuaſerũt uiri ꝑſerti patrios nobis ueros ẽe ſermões: ut ĩmortale qddã ſit ac diuinũ. eoꝝ q̃ motui obnoxia ſit eiuſmodi habere motũ cui nullꝰ terminꝰ ĩ ueniať: ſed potiꝰ talẽ q alioꝝ ſit terminus ãbiẽtiũ ſiqdẽ terminꝰ ẽ is motꝰ: atqꝫ ꝑfectꝰ cõꝑhẽdit ĩpfectos terminũ & qetẽ hñtes ipſe qdẽ nullũ prĩcipiũ hñs fineqꝫ nullũ: ſed tẽpore ĩfinito ĩceſſabilis. At alioꝝ cã qdẽ prĩcipii. Aliorũ aũt qetẽ ſuſcipiẽs. Cœlũ nẽpe: ſupnũqꝫ locũ ueteres diis attribuere utpote ſolũ ĩmortale q̃ nimirũ rõ eo accedit ut nulli ĩteritui ſit obnoxiũ nec ullũ habuerit ortũ. Itẽqꝫ ſub affectionẽ cadẽs nullã q̃ mortali eueniat ĩbecilitati. Præterea nulli obnoxiũ labori: ꝙ nulli uiolẽtæ ſubiiciať neceſſitati q̃ ĩhibẽs agnatũ ei motum aliter occuparit: qcqd. n. ẽ huiuſmõi lãguidũ ẽ. Quãto utiqꝫ fuerit ſempiternus tanto optĩe affectiõis eiꝰ expers. Quãobrẽ ne qdẽ iuxta ãtiquoꝝ fabulã nobis ferenda ſnia ẽ. q aiũt atlante quodã ut ſuſtineať egere. Viſi nãqꝫ ſũt hac inſtructi demũ rõne eadẽ opinãť q̃ poſteriores. nã ſicut põdꝰ hñt terrenaqꝫ oĩa ſupnis ſubiecta corporibꝰ ſũt: ipſi fabuloſe aĩmatã ſubſtituere neceſſitatẽ: neqꝫ utiqꝫ ita accipiẽdũ ẽ: neqꝫ ẽt ita eẽ ob celerioris uertiginẽ peculiaris momẽti cõuerſiõe tãtũ tẽpus conſeruari q̃madmodũ inqt Empedocles: ꝑterea ne ab aĩa qdẽ iure ſẽpiternũ manere impellẽte: neqꝫ eni

aiæ huiusmodi uitã tristicia carẽtem & beatã uitã esse possibile est. nã ui motum esse necesse est: si mouet: primo corpore ut ferat naturã hñte. Alioqui ẽt ꝑpetuo mouere immunẽ eẽ ostẽdit ab omniq; liberꝫ ꝓpta facilitate: ꝙ si neq; queadmodũ aiæ mortaliũ animãtiũ ẽ requies quæ ꝑ somni corporis ẽ facta remisio. Verꝫ necessarium est partẽ aliqua ualiditas æternam idomitãq; coerceat. si queadmodũ diximꝰ cõtigit eo habere modo primã conuersionẽ: nõ modo de æternitate arbitrari ita cõgruẽtiꝰ ẽ: Verũ ẽt de diuinatione diuina ita dũtaxat habuerimus sine cõtrouersia cõsonos pro fere sermones. Verꝫ de huiusmodi rationibus hactenus dictũ sit. At qm̃ sunt qui dicant dextꝫ ac sinistꝫ in cœlo eẽ: sicut q pythagorei nominãt unde hic sermo fuerit considerãdum utꝫ hoc habeat modo ut illi aiunt an potius aliter: si oportet uniuersitatis corpori hæc accommodare principia: confestim. n. primũ si dextrũ est atq; sinistꝫ rursus prius in ipso: esse cõiectãdum antecedentia principia. tractatum igitur est de his ubi de motibus aĩalium: ꝙ hæc illoꝫ naturẽ sint accõmodata nõ dubiũ. n. qn i aliis qdẽ animalibus sint oĩa eiusmodi mẽbra cuiusmodi inq̃ sinistꝫ & dextꝫ i aliis uero non nulla. at stirpibus sursũ & deorsum solũ: ꝙ si ẽt cœlo aliquid tale accõmodãdũ est ẽt primo sicut diximus i animalibus existens iure in ipso esse. nam cum tria sint singula ut ꝑncipiũ aliquod sunt tria aũt inq̃ quod sursum & deorsum: qđ ãte & pone quodq; dextꝫ ac sinistꝫ. hæc nimirũ distantiæ oẽs perfectis in corporibus iure i esse perhibẽtur. ẽ qdẽ sursũ lõgitudinis principiũ dextꝫ aũt latitudinis: ante uero crassitudinis. itẽ aliter iuxta huiusmodi motus hæc aio principia uñ ortũ ducunt primũ motus icipientibus ẽ qppe a superno augumentũ a dextris aũt ꝑ locũ: ab anteriorıbꝰ uero ꝑ sensũ ante & pone exquirendũ: uerũ q̃cũq; motus i sese principiũ hñt aĩata: iaĩatoꝫ si quidẽ nullo spectamus uñ motus pricipiũ alia prorsus nõ mouent. Alia aũt mouẽt quidẽ sed nõ omnifariã similiter: queadmodũ ignis dũtaxat sursũ & terra ad mediũ. Cæteꝫ in his quidẽ dicimus sursũ & deorsũ ad nos referendo aut. n. ad ea que sunt de nobis dextra queadmodũ uateꝫ: uel ꝑ similitudinẽ nostroꝫ: uelut statuæ uel cõtra habẽtia posito: dextꝫ quidẽ iuxta nostꝫ sinistꝫ: sinistrũ uero cõtra: & pone qđ iuxta nostrũ ante. i his aũt ipsis nullã ituemur differentiã. nã si retrorsũ cõuertãt cõtraria dicẽus dextra & sinistra: & sursũ & deorsũ: & ãte & põe q̃obrẽ & pythagoreoꝫ qspiã admirabit opinionẽ: ꝙ hæc sola ꝑtulerit pricipia dextꝫ & sinistꝫ reliq̃ uero ꝑterierint q̃ nihilominus proprie sunt: siquidẽ nõ minorẽ differẽtiã habent sursũ ad deorsũ & ante ad pone q̃ dextra ad sinistra. in cũctis animalibus alia siquidẽ potestate solum differunt: alia uero ẽt figuris: & sursũ qdẽ ac deorsũ oibus iest animatis æque animalibꝰ ac stirpibus. at dextꝫ & sinistꝫ stirpibus nõ inest. ꝑterea queadmodũ longitudo latitudine prior: si sursũ lõgitudinis pricipiũ est: dextꝫ utiq; latitudinis. Atq; primi principiũ prius sursũ fuerit ortu dextro prius: qñqdẽ multifarie dicitur prius. ꝑterea si qđ sursũ ẽ ũde motꝰ dexꝫ erit a quo motꝰ: i id aũt ꝙ ãte i qđ atq; ita habuerit quãdã ui pricipii qđ sursũ erga alias species q̃pp qđ dominantiora omiserit pricipia iure uidẽt repñdendi. & qm̃ in cũctis ac pariter in esse putauerunt: nobis qñqdẽ definitũ prius ẽ esse in eis q̃ principiũ motus hñt eiusmodi insitæ sũt potentiæ. at cœlũ animatũ principiũq; motꝰ hẽt: nõ dubiũ qn hẽat sursũ & deorsũ: & dextꝫ & sinistrũ nec ambigendũ: ꝙ globosa figura sit uniuersitatis: quo pacto sit ipsius qdẽ dextrũ & sinistrũ cũ similes sint partes oẽs temporeq; moueant ꝑpetuo sed itelligẽdũ quemadmodũ si quis ubi habeat dextꝫ ad sinistꝫ differẽtiã ẽt in figuris: inde obuoluat sphærã habebit nimiꝫ differentẽ potestatẽ. Censuerunt qppe nõ ob figuræ similitudinẽ eã esse

esse differentiā eodē modo circa mouendi principiū: & si nec necdū incœperit: habet
tamen necessariū unde incipiat principiū si quod motū erat moueri incipiebat. & si
sistat moueat rursus. Aio utiq; ipsius lōgitudinē ad polos intercapedinē: & polorum
unū quidē sursum alterū aūt deorsū: differentiā nāq; in his īspicimus solis hemisphæ
rio℞ qđ nō moueant poli. simul uero dicere consueuimus in mūdo obliqua nō sursū
& deorsum: sed quod ad polos tendit qppe qđ hæc sit lōgitudo: nā in obliquū ē qđ
sursum & deorsū. polo℞ aūt unus quidē nobis īminēs apparet supne pars ē deorsum
Alter uero nobis īcertus sursum. dextrū nāq; cuiuslibet dicimus unde principiū p mo
tū. Locus uero℞ cōuersionis cœli pricipiū est unde astro℞ ortus. Proide hoc fuerit dex
trum cuius aūt occasus sinistrū si itaq; a dextris ordit̃ & in sinistra fert̃ supernū q no
bis nō apparet polus esse necesse est. Nā si sit manifestus in sinistra erit motus qđ neu
tiq̄ dicimus. non dubiū igitur quin nō apparens polus sit. id qđ sursum: ac qui illic ha
bitant in superno sunt hemisphærio & ad dextra: nos aūt in inferno & in sinistro e cō
trario quā ut pythagorei dicūt illi. n. nos supra faciunt & in dextra parte. eos aūt q illic
infra & in sinistra. at euenit contrariū. Cæterum secundæ conuersionis ut planetarū
nos quidem in supernis & dextris sumus: illi uero in infernis & sinistris. Cōtra enim
is principium motus est quod ferantur in contrarium & perinde contingit nos qui-
dem in principio esse: illis uero in fine. Quáobrē de his quæ sunt circa partiū distan
tias ac per locū definita hæ satis. Verum qm̄ circulari motui nō est circularis contrari
us considerandū cur plures sint meatus: q̄quam de longe quæstionē facere tentanti-
bus non tam loco longe absunt. at multo magis ipsis accidentium de omnino paucis
habet̃ sensus: dicamus tamen: causa uero de ipsis hinc sumenda est. singula sunt quo℞
opus ē opis cā: at dei īmortalis actio hoc ē uita sempiterna pīde diuinitati motū sem-
piternū esse necesse est. at quoniā cœlum tale est: diuinū siquidem quoddam corpus
ob hoc circulosum nactum est: corpus quod natura suapte circulariter semper mouet̃:
q̄obrē igitur totū cœli corpus non est huiusmodi quod aliquid corporis delati circula
riter manere necesse sit in medio. Huius uero nullam possibile est in totū manere por
tionē: neq; ad mediū: quandoquidē naturalis motus erat ipsius ad mediū. naturaliter
autē circulariter mouetur: neq;. n. motus sempiternus. nihil si quidē cōtra naturā sem
piternū. At posterius contra naturā est quam sit per naturā. Ac in ortu excessus quidā
est contra naturā eius qđ naturale quare terrā esse necesse est. Id nāq; in medio cōquie
scit. Quare nunc hoc receptū sit: posterius autē de ipso dicet̃ uerū si terrā: ignē quoq;
esse necesse est. Quo℞ enim alterutrū contrario modo natura suapte habet: Alterum
quoq; natura suapte eē necesse ē si fuerit cōtrariū: & quādā ipsius eē naturā eadē nāq;
materia cōtrario℞: & priuatione prius est affirmatio: quēadmodū inq̄ calidū frigido.
At qes & grauitas p priuationē leuationis & motus dicunt̃. Cæte℞ si ignis ac terra est
media quoq; ipso℞ corpora esse necesse est. Aduersantia. n. singula singulis habēt ele
menta: hoc in p̄sentia pro cōfesso receptum sit. Posterius uero an possit demonstrari
tēptandū fuerit. Hæc cū ita habeant ortū fore manifesto necesse est: qđ ipso℞ nihil
sempiternū esse possibile sit. patiunt̃ nāq; & agūt iter se inuicē cōtraria: & inuicē cor
rūpentia. Præterea neq; iure quidpiā mobile par ē esse sempiternū: Atq ho℞ ē mot⁹
qđ nimirū ortū esse necesse sit: hinc manifestum est: q̄ si necesse est ortum esse alium
quoq; meatum p̄ter unū uel plures esse par est iuxta. n. uniuersitate; itidē corpo℞ ele
menta ad se īuicē habere necesse est: ac de his quidē mox dicet̃ apertius. nunc uero tā
tūdem est manifestū aliqua de causa plura sunt circularia corpara quando ortum esse

necesse sit aliquid semp manere si quidẽ semp mouet᷑.figurã ãt cœlũ habere globosã necesse ẽ,hæc.n.quoddã maxīe peculariẽ ẽ essentiæ & natura primo; diximus autem in uniuersum de figuris qualis ẽ prima tã in planis q̃ solidis omnis utiq; figura plana aut rectilinea ẽ:aut circũcurrẽs.& rectilinea quidẽ sub pluribus cõprẽditur lineis.circũ currẽs uero sub una:at qm̃ pri⁹ natura ĩ quolib; genere unũ multis:& simplex cõposi/to.Primũ fuerit planaꝝ quidẽ figurarũ circulus.Præterea si pfectũ ẽ extra quod non possis capere qcq̃ queãdmodũ prius definitũ ẽ & recte quidẽ;lineæ additamẽtũ sem per ẽ:circuli uero nunq̃. manifestũ ẽ circulũ cõphẽdẽtẽ lineã eẽ pfectã quare si per fectũ prius ẽ ĩperfecto ẽt hac de causa prima fuerit figura circulus.& pinde ẽt solidaꝝ sphæra sola siquidẽ una supficie continet᷑ at rectilineæ pluribus:queãdmodũ.n.circu/lus in planis ita,& sphæra in solidis.pterea qui diuidũt ĩ plana: & ex planis corpora gi gnẽtes his uident᷑ accedere.solã nãq; solidoꝝ sphærã nõ diuidũt᷑ qppe qd plures una supficie nõ habeãt.Nã ĩ planas diuisio nõ ut secãs aliqua ĩ partes distribuerit uniuersũ hoc diuidit᷑ mõ:Veꝝ tãq̃ ĩ ea q̃ sint altera specie qd aũt sphæra solidaꝝ figuraꝝ sit pri ma dubiũ non ẽ.Est aũt ẽt p numerũ ordinẽ præbẽtibus ita positis maxĩa cũ ratione collocatũ:ut circulus qdẽ iuxta unũ.triangulũ aũt iuxta dualitatẽ:qm̃ duo recti sunt an guli ꝙ si unũ iuxta triãgulũ sit.circulus neutiq̃ erit figura.At qm̃ prima qdẽ figura prĩ mi corporis.primũ aũt corpus in extra ambitiõe globosũ utiq; fuerit qd meatu fertur circuloso & cõtinuũ globosũ itidẽ quæ hoꝝ mediũ tenẽt locũ nã q̃ sunt a globoso cõ præhensa & cõtacta uniuersa globosa eẽ necesse ẽ:q̃ aũt ĩfra errãtiũ stellaꝝ meatũ sup nũ attingũt:& is meatus omnis globosus:tangũt.n.a c cõtinua sunt oĩa:sphæræ.Præ terea emicãt & receptũ ẽ uniuersu; circulariter circũferri.demõstratũ porro ẽ extra ul timũ ambitũ iane esse nihil:neq; locũ:ob id globosũ ipsu; eẽ necesse ẽ:nã si rectilineũ sit eueniet extra eẽ locũ & corp⁹:& iane siqdẽ circulariter inuectũ rectilineũ nũq̃ eã/dẽ obtinebit regionẽ:ueꝝ ubi prius erat corpus nũc nõ erit:& ubi nũc nõ ẽ rursus erit ob anguloꝝ cõmutationẽ similiter si q̃piã alia fuerit figura neutiq̃ æquales habens ex medio lineas uelut lenticularis aut oualis,ĩ cũctis.n.cõtingit extra meatũ locũ & inane eẽ & pinde eandẽ regionẽ uniuersitatẽ nõ obtinere.Præterea si motuũ mẽsura ẽ cœli meatus qd solus sit cõtinuus & æqualis & sempiternus:ĩ quolibet autẽ mensura mini/ma.Atqui minimus motus qui celerrimus:nõ dubiũ igitur quin omniũ motuum sit cœli motus celerrimus.Veꝝ.n.uero eorũ q̃ a se in se minima est circuli linea at iuxta minimã lineã celerrimus ẽ motus.Proinde si cœlũ circulariter fertur mouetur q; ce/lerrime globosum ipsum eẽ necesse ẽ fidẽ quoq; sibi quispiam fecerit hanc ex consti/tutis circa medium corporibus.nam si aqua est circa terram:& aer aqua circumuehitur ambitq; aerem ignis:eadem ratione corpora quoq; super na.Continua enim non sunt tanguntur autem hæc ue rum aquæ superficies globosa est.quod autem globosa cõ tinuum uel hærens circum globosum ipsum quoq; tale esse necesse est:& perinde fuerit manifestum globosum esse cœlum. Verum enim uero quod aquæ superficies sit eiusmodi manifestum sumpseris argumentum quo d na tura sit aquæ in magis cauum semper influere locum:Atq magis cauum est quod centro propiquius:ducantur igitur ex cẽtro a b & a c & cõiũgant᷑ ĩ qua b c.pducta igit᷑ ad ba sim ĩ qua a d minor ẽ eis quæ ex cẽtro magis cauus ergo locus.pĩde ĩfluet aqua quoad

exequet᷑

exæquetur. æqualis autem eis q̃ ex centro a e proinde ad eas quæ ex centro aquam esse necesse est. tum enim demũ conquiescet at earum quæ ex centro contacta circularis est ergo globosa aquæ in qua b e c quod igit̃ globosus sit mundus hinc est manifestum quod ex amussim comptus hoc modo ut nihil propemodum manu habeat imitabile: nec quicq̃ aliud quod oculis subiiciatur nostris. ex quibus. n. complexũ sumpsit nihil æquale suscipere examen potuerit: ut primi circũ inuecti natura corporis ẽ nõ dubium igitur quin queẽadmodũ proportionẽ aqua hẽt ad terrã ita etiã cætera quæ lõgius absunt habeãt elementa: At quoniã moueri circulũ dupliciter cõtingit ut ab a. eũ qdem qui est ex b. Alteꝝ uero in c qđ nõ sint cõtrarii sibi prius dictũ est ꝙ si nihil ut casus fert: nequidẽ cõtingit casu i sempiternis esse qcq̃ at cœlũ sempiternũ: ac meat⁹ circularis: q̃ ob causam in alterã partẽ fert̃: ueꝝ non in alterã siqdẽ id quoq; necessarium aut eẽ principiũ: aut alicuius principiũ eẽ: fortassis igitur de nõ nullis moliri dicere ac ne de omnibus quidẽ omittere uideat̃ signũ aut ingẽtis amentiæ: aut multæ petulantiæ. nec utiq; decet æq; omnes increpare. Veꝝ inspicienda dicendi causa est: q̃ nam sit. Præterea quo pacto credendo habeat humane ne an ualidius. cũ igit̃ examinatiores necessitates quispiã fuerit assequutus gratiã habere iuentoribus decet: at qđ uidetur nunc nobis dicendũ est. nã si natura optimũ semper facit quod euenit. est sane queẽadmodũ in meatibus rectilineis qui ad supernũ locũ honoratior quãdoqdem locus diuinior supernus inferiore. eodẽ modo qui ante eo qui pone habet. siquidem etiã in dextrũ & sinistrũ ut prius dictũ est cui astipuletur iã dicta ambiguitas: qđ habet prius & posterius. eadẽ nãq; causa diluit ambiguitatẽ. nã si optima habent ut contigit eadẽ etiã cã fuerit dictu optimũ si quidẽ moueri est simplici motu: & neutiq̃ cessabili eoq; honore præstantius. De motu autẽ ipsius qđ æqualis sit minimeq; inæqualis deinceps dicẽdo transeundũ est. hoc inq̃ de prio cœlo primoq; meatu nã subter plures iam meatus in unũ coeunt. si. n. inæqualiter moueatur non dubiũ quin itensio: sit & uigor: & meatus remissio. omnis siqdem iæqualis meatus & remissionẽ hẽt: & intensionẽ: & uigorẽ. uigor aũt est unde fert̃ uel ut ad mediũ ueluti fortassis: aliis qdem naturaliter in qđ ferunt̃: aliis uero cõtra naturã unde. At proiectis ad mediũ uerũ meat⁹ circularis nõ est. unde neq; quo neq; mediũ. si qdẽ neq; pricipiũ neq; finis: neq; mediũ ipsius ẽ prorsus: tẽpore. n. sempiternus & lõgitudie ꝓductus nullo modo interfectus ꝓinde nisi sit meatus ipsius uigor neqdem fuerit iæqualitas. Inæqualitas siquidẽ ob remissionẽ: ac itensionẽ. Præterea qm̃ oẽ motũ ab aliquo mouet̃ motus iæq̃litatẽ fieri necesse ẽ: aut pp mouens: aut pp motũ: aut propter utrũq;. si eni mouens neutiq̃ eadẽ ui moueritt siue motũ alteretur: & ꝑmaneat idẽ siue utrũq; mutet. nihil prohibet motũ iæq̃liter moueri. i cœlo ãt nihil huiusmõi fieri possibile ẽ: motũ. n. demõstratũ ẽ primũ & simplex: & igenitũ: ac minime moribũdũ: & alioqn itrãsmutabilẽ. mouere aũt multo magis tale eẽ oportet. primũ nãq; primi: & simplex simplicis: ac nõ moribũdũ & igenitũ qđ neq; moribundũ: neq; genitũ mouet. qm̃ igit̃ motũ nõ ꝑmutat corp⁹ existẽs neqdẽ mouẽs qđ corporis expers ẽ mutauerit. ꝓinde & iteritũ iæq̃lem esse ipossibile est. nã si iæqualiter fit aut materia mutat: & q̃nq; efficit̃ cellerior: q̃nq; aũt tardior q̃ partes ipsius. Partes itaq; manifestũ ẽ minime esse iæquales. iam eni factũ fuisset ut tẽpore ifinito astroꝝ esset iteruallũ: Altero quidẽ celerius moto: altero aũt tardius. nõ uidet̃ qcq̃ ꝑ iterualla aliter hñs: sed nequidẽ omnino mutatiõi uacat. remissio. n. cuiuslibet fit ꝑ ibecillitatẽ. ibecillitas porro ois cõtra naturã: nã in ipsis animalibus cunctæ imbecillitates cõtra naturã sunt. ut senectus & tabes. uniuersa namq;

animaliũ ꝓpemodum constitutio ex his cõstat q̃ suis differũt locis. nulla siqdẽ pars regionẽ hẽt ipsius qd si ĩprimis igitur nõ sũt cõtra naturã qñ qdẽ simplicia & ĩmixta & in sua regiõe: nihilq; ipsis cõtrariũ ẽ nequidẽ ulla fuerit ĩbecillitas: & pinde neque remissio neq; ĩtensio. nã si ĩtensio fuerit ẽt remissio. Præterea ẽt infinito: tẽpore mouẽs eẽ nõ põt & rursus alio infinito potẽs. nihil. n. differt qd ẽ ĩfinito tẽpore cõtra naturã neq; æquali tẽpore cõtra naturã: & naturale neq; ĩ totũ potens & ĩpotẽs. necesse aũt si remittat᷑ motus ĩfinito remitti tẽpore. Cæteꝝ neq; semp ĩtẽdi aut rursus remitti põt ĩfinitus si qdẽ fuerit & ĩdefinitus motus: omnẽ uero dicimus ex aliquo ĩ aliquod esse & definitũ ꝑterea si qs sumat tẽpus aliqd eẽ minimũ quo nõ cõtingat cœlũ minore motu moueri: queãdmodũ neq; ambulare neq; pulsare citharã quotocũq; tpe possibile ẽ sed cuiuslibet actiõis definitũ ẽ minimũ tẽpus: & nõ excedere. Ita neqdẽ moueri cœlũ possibile ẽ quotocũq; tẽpore. si itaq; hoc ueꝝ nõ fuerit: sẽp meatus intẽsio. si nõ ĩtensio neqdẽ remissio. Similiter. n. ambo & alterutrũ siqdẽ, eidẽ intendit celeritati uel maiori & infinito tẽpore reliquũ ergo ẽ dicere uicissim tardius. At hoc prorsus caret ratiõe cõsimileq; est figmento. Præterea ne nos lateat qd ĩ his magis ad rationẽ accedit. nã sub sensũ magis cadũt segmenta q̃ parallela dicunt᷑ ꝓposita. Itaq; qd unũ solũq; sit cœlũ idẽq; ingenitũ & sempiternũ itẽq; æqualiter motũ a nobis hactenus dictũ sit. De eis aũt quæ astra nuncupant᷑ cõsequens fuerit dicere: ex qbus cõstent & in qualibus figuris: qq; eoꝝ sint motus maxĩe utiq; cõsentaneũ fuerit: & q̃ ea sequant᷑ dicere unũ qdq; astrũ ex eodẽ efficere corpore: quo cõstat ĩ quo eius ẽ meatus. qm̃ diximus aliqd eẽ cuius uis sit ĩsita ferri circulariter queãdmodũ q fatent᷑ ignea esse astra: ideo aiũt qd supnũ corpus esse ĩgnẽ dicãt ut cõsentaneũ sit unũ qdq; ex his cõstare: ĩ quibus sunt singula itidẽ nos quoq; dicimus. At calor ab ipsis: & lumẽ fit ex eoꝝ meatu aere affecto. uim. n. habet suã motus: incendere ẽt ligna & lapides & ferrũ. magis ergo cõsentaneũ propius accedere ad ignẽ: ꝓpinqus aũt aer uelut ĩ iaculis uolitãtibus ea. n. ita ĩcendunt᷑ ut colliquescat ĩ eis plumbũ: qd si hæc succendunt᷑: qui circũfunditur aerẽ quoq; succendi necesse est. hæc igit᷑ ipsa exestuãt qd ĩ aere deferant᷑ nõ ob plagã motu gignitur ignis. At sursũ unũ qdq; in sphæra fert᷑: ut ipsa neutiq̃ ignescãt: aere aũt sub circulari corpore existente sphæra delato ĩ calescere necesse ẽ: & ibi præcipue ubi sol fuit cõmoratus: quãobrẽ ꝓpius accedente ipso & ĩminente existenteq; supra nos gignit᷑ calor. qd igitur neq; ignea sint neq; igni ferant᷑. hæc a nobis de ipsis dicta sint. Veꝝ qm̃ uident᷑ trãsposita astra cœlũq; uniuersũ: aut qescentibꝰ ãbobus fieri mutationẽ: aut motis: aut uno qdẽ qescente: altero aũt moto: necesse. igit᷑ ut ambo qescãt fieri nõ põt: qescẽte nãq; terra nõ utiq; fierẽt q̃ apparẽt. At ꝓ cõfesso ponat᷑ terrã qescere: reliquũ fuerit ut utraq; moueãt᷑ aut unũ qdẽ moueat᷑. Alteꝝ uero qescat si itaq; ãbo moueant᷑ absurdũ fuerit easdẽ celeritates astroꝝ eẽ & orbiũ. nã unũqdq; æq; celere erit orbis ĩ quo fert᷑. ferunt᷑ nãq; piter orbibꝰ ĩsidẽtia rursus ad idẽ igit᷑ cõtingit simul astꝝ trãsmeare orbẽ suũ meatũ: cõficere ãbitu exacto: neq; cõgruũ ẽ eandẽ hẽre rõnẽ astroꝝ celeritates cũ orbiũ magnitudĩe: orbes siqdẽ alienũ nõ ẽ ĩmo eqdẽ necessariũ ut celeritatibꝰ magnitudĩes hẽant ꝓportiõales: at astroꝝ ĩ his unũqdq; ñ admodũ cõgruũ fuerit: siue. n. necessario maior orbis celeriꝰ deferat᷑: certũ si ẽt astra ĩ alios orbes trãsferãt᷑ aliud qdẽ fore celeriꝰ: aliđ uero tardiꝰ & pĩde suũ neutiq̃ habuerit motũ s; a circulis deferent᷑ seu casu euenerit id neutiq̃ cõsonũ sit & pĩde ĩ oibꝰ simul orbẽ esse maiorẽ: & meatũ celeriorẽ astro: qd ĩ ipso ẽ. nã unũ qde; aut duo hoc habere modo nõ fuerit alienũ. at cuncta eodẽ mõ figmenti uicẽ habere uidet᷑. simul uero etiã nõ

est ĩ his

eſt in his q̄ natura ſunt caſus: neq; prorſus oībus ē a fortūa qcq̄. Verꝝ enīuero ſi porro orbes manēt aſtra uero ipſa mouent̄: hæc ēt pariter fuerit abſurda: euenerit ſiquidē exteriora moueri celerius: celeritateſq; eſſe iuxta orbiū magnitudines quare cū neq; æquū ſit ambo moueri neq; aſtrū modo: reliquū ē ut orbes moueant̄. & aſtra quieſcāt orbibuſq; ferri annexa nā ita demū nihil eueniet alienū. uelociorē eteni eſſe maioris circuli celeritatē æquū eſt in exis circa idē centꝝ. Nā quēadmodum in aliis corpus maius ſuo meatu fertur celerius atq; ita i conuerſionibꝰ orbicularibus. maius ſiqdē maioris circuli ſegmentū ablatis ex eis q̄ ex cētro. q̄re merito æquali tēpore circulus maior circūferetur: neq; diuelli cœlū: & ob hoc cōtinget qđ utiq; demōſtratū ē uniuerſū eſſe cōtinuum ꝑterea qm̄ globoſa aſtra quēadmodū alii quoq; aiūt & nobis dicēdo receptū ē ex eo corpore gignētibs. globoſi aūt duo ſunt ꝑ ſe ſe motus cōuerſio & circulatio ſi igit̄ mouent̄ aſtra ꝑ ſe hoꝝ altero motu mouebunt̄ ueꝝ uidēt̄ utiq; neutro. cōuerſa eteni ac uertiginoſa in eodē ꝑmanerēt. neq; locū ꝑmutauerint: qđ uidetur fieri: & fatentur oēs: ꝑterea æquū eſt cuncta eodē motu moueri ſolus uero inter aſtra reliqua ſol hoc facere uidetur oriēs occidēſq; iſq; nō ꝑ ſe: ſ; quod a noſtro uiſu lōgius abſit. uiſus. n. lōge diſtans imbecillitate mutat: q̄ fortaſſis cā ē: ut ſtellæ micare plane uideantur i fixæ. erraticæ aūt neutiq̄ micare: ꝓpinqores ſiqdē ſunt planetæ: ut nr̄ compos uiſus ſit ad ipſas ꝑuenire. At ad manentes fixaſq; ob inter capedinē uibrat ac plane uacillat longe admodu; diffuſus. at ipſius tremor facit ut aſtrū moueri uideatur: neq;. n. differt uiſus ne moueatur an quod ſub uiſū cadit. Veꝝ enīuero qđ neqdē aſtra circulatim obuoluatur manifeſtū eſt: ſiqdē quod circulariter mouetur uertat̄ neceſſe eſt. Verū lunæ facies q̄ dicit̄ ſemꝑ māifeſta ē. ꝓinde qm̄ mota ſuis qdē motibꝰ moueri æquū eſt: atqui mota nō uident̄ nō dubiū ergo quin nō ꝑ ſe moueant̄. inſuꝑ fuerit alienū ipſis inſtrumētū nullū naturā ad motū ꝑbuiſſe: nihil ſiqdē ut caſus fert natura facit: neq; curā qdē aīaliū habuiſſe: tā honorata uero corpora contēpſiſſe pōt: Veꝝ uidet̄ congruū cuncta auferre: quibꝰ cōtingebat ꝑ ſe ſe ꝓcedere: qđq; ad motū iſtrumēta ab obtinētibus plurimū diſtent. ideo uideatur æquū eſſe ut cœlū uniuerſum globoſū ſit necnō & ſingula aſtra ad motū ſiqdē q i ipſo ē ſphæra figuraꝝ cōmodiſſima: ita nāq; & celerrime moueat̄ & ſuū ꝑcipue teneat locū. ad eū aūt q eſt ante iutiliſſima. qn̄ qdē neutiq̄ ſimile eis q̄ ꝑ ſeſe moueant̄. nihil ſiqdē hēt ſubmiſſū: neq; ꝑruptū quēadmodū rectilineū: ſed plurimū figura diſtat a figuris ob ambulātibꝰ quāobrē qm̄ oportet cœlū qdē motu q i ipo ē moueri: aſtra uero ꝑ ſe nō ꝓcedere iure utꝛq; globoſū fuerit ita nāq; i primis alterū qdē mouebit̄: alterū uero qeſcet. Ex his āt maīfeſtū ꝙ qbuſdā harmōia fieri uidet̄ ex motu: qđ ſonitꝰ cōſoni edant̄. id tumide & ſuꝑuacanee dictū ē nō utiq; uerū. arbitrāt̄ eni qdā eo mō euntibꝰ corporibꝰ edi ſonitū: qm̄ eoꝝ q̄ apđ nos æq̄les nō hn̄t moles neq; tali celeritate ferunt̄ q̄lis i ſole & luna ꝑterea tot aſtris multitudīe & magnitudīe delatis: celeritate huiuſmōi meatū ipoſſibile ſonitū nō fieri iexcogitabilē quādā magnitudinē his ſubiecerūt: & celeritates ex diſtātiis: hēre cōſonātiaꝝ rōnes: cōſonā fieri aiūt uocē: meātibus circulatim aſtris. at qm̄ abſonū uidet̄ ut hāc uocē nō audiamꝰ huius facti cauſa; aiūt: ſubito ſonitū fieri: ut minime i cōtrariū manifeſtū ſilentiū ſit. In uicē. n. ſilentii & uocis eſſe ꝑceptionē. ꝓinde ſicut fabris ferrariis ob cōſuetudinē nihil differre uidet̄ id hominibus cōtingere. hoc nimiꝝ ut prius dictū eſt modulanter qdē dicit̄ & muſice: ſed impoſſibile eſt hoc mō habere. nō. n. ſolū nihil audire alienū de quo cauſam tēptant ſoluere. Veꝝ etiā nihil ſine ſenſu pati: excedentes ſiquidem ſonitus diſſipant ēt inanimatoꝝ corporum moles. ueluti fulmini; crepitus lapides diſ-

ſipat ualidiſſimaq; corpora. qđ ſi tam ingentia deferant̃ ſonituq; penetrante a delata magnitudine in propinquã magnitudinẽ. eo quoq; puenire neceſſe eſt. robur ẽt ĩgens uiolẽtiæ. atq nõ iniuria neq; audimus neq; pati corpora uident̃ uiolentũ aliquẽ affe ctũ. qđ nullus ſit ſtrepitus. ſimul cauſa hoꝝ certa ẽ nulla. dictorũq; iã ſmonũ teſtimo niũ eſt: quod ueri ſint. dubitatus eteni facit: ut pythagoreis fieri uideat̃ cõſonãtia me antiũ corpoꝝ: ut nos cõiectamus. q̃cunq;. n. p ſe ferunt̃: ſonitũ faciũt: & plagã: q̃cũq; aũt ĩ delato eſſe cõtingit uel inſunt: ſicut ĩ nauigio mẽbra ſtrepere nõ poſſunt. neq dẽ ipſum nauigiũ ſi ĩ fluuio deferat̃ q̃quã rationes eaſdẽ afferre potuerit: q̃ alienũ ſi non delata arbor & puppis ſonitũ multũ facit huiuſmodi nauis: uel ruſus ipſũ motũ naui giũ. ſed qđ in nõ delato delatũ facit ſonitũ. Atq in delato ppetuo: ac nõ faciente pla gã ſtrepitũ fieri ĩpoſſibile ẽ. proĩde hic dicendũ q̧ ſi ferebant̃ hoꝝ corpora ſiue in ae ris multitudine ſupra naturã ſuã. Hoc aũt facto ẽt huc puenire & penetrare. Proinde qm̃ nõ hoc uidet̃ eueniẽs aĩatũ neq; uiolentũ ferri meatũ ullũ ipſoꝝ: queadmodum fore natura ꝓuidẽte oportuit. qđ nullo mõ hoc habeat motus neq; ſit locus hic ullus ſimiliter hñs. qđ igit̃ globoſa ſint aſtra qđq; p ſeſe nõ moueant̃ dictũ eſt. Vero de or dine ipſoꝝ quo pacto ſingula moueant̃: alia qdẽ priora eſſe ĩueniunt̃: alia uero poſtre ma: ac quo pacto ĩter ſe ĩuicẽ habeãt ĩteruallis ex eis q̃ in aſtrologia ſunt ĩſpiciant̃. nã ſatis dictũ ẽ. Accidit ãt iuxta rationẽ. ſinguloꝝ fieri mot⁹ ĩteruallis qđ alii qdẽ celerio res: alii uero tardiores. nã qđ cõfeſſum poſtremũ cœli ambitũ ſimplicẽ ac celerrimũ eſſe: alioꝝ uero tardiores & plures ſiqdẽ unũ qđq; cõtrauerſat̃ cœlo: ſuo orbe. iure iã fieri uidet̃ ut q ꝓximus ſit nõ errantib⁹ ſtellis primæq; cõuerſioni ſuũ plurimo tẽpore circulũ trãſeat: q uero lõgiſſime abſit minimo. alioꝝ porro q uicinior lõgiore: q lõgin quior minore: qui qdẽ; ꝓpinquiſſimus lõgiſſime ualet: q uero lõgiſſime abeſt. neutiq̃ ob diſtantiã. Atq ſunt ĩ medio collocati globi iuxta diſtãtiæ rationẽ queadmodũ ẽt demõſtrant mathematici. at ſtellaꝝ figurã cuiuſlibet ꝑcipue globoſam nõ iniuria ali quis exiſtimauerit nã qm̃ demõſtratũ eſt agnatũ non habere ut p ſeſe moueant̃: neq; natura q̃cq̃ abſurde fruſtraq; facit: nõ dubiũ qn figurã eiuſmodi attribuerit ĩmobilib⁹ q neutiq̃ eſt mobilis globus. quod nullũ ad motũ habeat ĩſtrumentũ: proinde certũ eſt eam molẽ eſſe globoſã. ſunt ſiqdẽ ſimilia oĩa ſinguloꝝ unũ. Luna certe demõſtratur ob id quod ſpectat̃ eſſe globoſa neq;. n. ac cõminuta fuerit plurimũ namq; cornibus ſublata uel cũ ſemi ambitur orbe: ſemel uero diuidua. & ruſus p aſtrologica quod nõ ſint ſolis eclipſes menſtruæ. Proinde ſi eſt unũ huiuſmodi certũ alia quoq; eſſe globo ſa aſtra. Cũ aũt ſint ambiguitates geminæ de q̃bus nõ iniuria quis dubitauerit tentan dũ nobis eſt ut qđ appareat dicendũ ſit. Arbitrati pudore dignam promptitudinem potiuſq̃ audaciã: ſi q̃ſpiã philoſophiæ ſiti moueat̃ & exiguas amet copias unde maxi mas habemus dubitatiões. Præterea cũ multa ſint huiuſmodi nõ miꝝ fuerit qua de cã quæ plurimũ diſtent a meatu primo plurib⁹ moueant̃ motib⁹: & q̃ media intercidãt plurimis. uidebit̃ aũt primo corpori cõuenire ut uno meatu moueat̃ ꝓpinquiſſimum aũt pauciſſimis moueri motib⁹: ueluti duobus. tribus uero contentũ ab eo uel alio ali quo ordine. nunc uero euenit cõtrariũ. ſol ſiqdẽ & luna paucioribꝰ mouent̃ motibus q̃ errantiũ ſtellaꝝ nõ nullæ. tãetſi a medio lõgius abſunt & uiciniores primo ſunt cor pori nec dubiũ id uiſu dinoſcit̃ de nõ nullis: Lunã nãq; ſpectam⁹ diuiduã qdẽ cẽ ſub euntẽ ſtellã martis: & occultã qdẽ ſuo nigrore: exeuntẽ uero claritudie & ſplẽdore iti dẽ de aliis aiunt ſtellis q obſeruauerit plurib̃s annis ægyptii & babylonii a q̃bus multa habem⁹ argumenta de q̃libet ſtella. hoc nimiꝝ iure dubitauerit q̃ſpiã q̃ de cã ĩ primo quidem

qdē meatu sit tāta stellarū multitudo ut ordo omnis inumerabilis esse uideat in aliis uero una isigulis stellæ duæ, aut plures i eodē meatu ifixæ neutiq̄ apparēt. ac de his q̄rere qdē recte habuerit quo maior excitet itelligētia q̄quā exiguas hñt ratiões i tāta distātia: eorū q̄ ipsis eueniāt. Verū tamē ex huiusmodi ispectionib⁹ nihil uideat alienū qd nūc addubitatū est. Verū nos utpote de corporib⁹ solū ipsis ac unitatib⁹ ordinē qdē habētib⁹ ac prorsus i animatis diiudicamus. expedit aūt participātia censere actionis & uitæ ita nāq; nihil absurdum esse quod eueniat uidebitur. uidetur. n. optime habenti existere bene citra actionē propinq̄ssimo aūt parū. eis uero quæ longius absunt pluribus quēadmodum in corpore aliud quidem neq; exercitatum bene habet. Aliud uero parum deambulans. alii uero opus est luctatione: cursu & motu. alii porro nō ut cumq; laborare. id nāq; rursū erit bonū. Cæterum aliud aliquid. est uero dirigere difficile aut. multa autem frequenter ueluti infinitos iactare astragalos impossibile factu. Verum unum uel duos facile: & rursus cum hoc quidem opus fuerit hac de causa facere: hoc uero alia de causa: & hoc alia uni quidem unum & duo facile nancisci est. At quanto plura tanto difficilius ideo oportet stellarum huiusmodi esse actionem arbitrari cuiusmodi est animalium & stirpium. nam hic & hominis multæ actiones. multorū. n. assequi bene potest ut multa multa agant etiam aliorū causa. ei autem qui optima agat non opus actione. est. n. ei cuius causa. At actio semper est in duob⁹ cū etiam cuius causa sit & quod huius causa aliorū aūt animaliū minores. At stirpium exigua quædā & fortassis una uel. n. unū aliqd est qd assequāt quemadmodum & homo uel ēt multa: cuncta progressus sūt ad optimū unū quidē itaq; hēt ac particeps est optimi. Alterū autem peruenit prope paucis. Alterū porro multis aliud nequidem exquirit sed satis ad propinquum extremi peruenire: ut si sanitas finis unum quidem semper sanescit alterū uero attenuat. Vnū uegetū: & gratiale. Alterū autem aliud aliquid agens currēdi causa & pinde plures sūt mot⁹. alterū nēpe ad id puenire ut sanescat nō potest. sed ad currendū tātūmodo & extenuandum: ac horū alterutrū ipsis ē finis præcipue. n. illū assequi optimū omnibus fuerit finis. qd si nō sēp præstabit tamen proprius accedere: qa id melius: & ob hoc terra qdē in totū nō mouetur quæ autem ei propinqua sunt paucos hñt motus. nec. n. extremum attigūt uerum quod possint diuinissimum assequi principium: primū quidē cœlum statim uno motu assequitur: quæ uero in medio primi & postremorū apellunt qdē: sed pluribus quidem appellunt motibus. At de āmbiguitate quæ fuit in uno primo meatu multiplex multitudo constituit astrorū aliorū uero seperatim unūquodq; suo sumpsit motus ob unum quidem quispiam primum iure hoc esse putauerit. nosse nāq; expedit uitæ & pricipii cuiuslibet multam excellentiam primi i alios: fuerit aūt hoc cōtingēs nō sine ratione. primus namq; unus existens multa corpora mouet diuina atqui plures sunt unum solum unus. errantiū. n. unum qd uis pluribus ferat meatibus hoc modo igitur exæquat natura & quēdam facit ordinem uni motium corpora attribuens. At uni corpori multos meatus & ob hoc unum habent corpus alii meatus quod multa corpora moueant qui ante ultimum: & unum astrum habent: in multis. n. globis ultimus globus in nexus fertur: quilibet autem globus corpus est. illius igitur commune fuerit opus ipse. n. quilibet suus naturæ meatus is autem ut propositum est. At omnis terminati corporis ad terminatum est potestas. Verū de circulatim meātibus motu stellis dictum est qualecunq; essentia: sunt & figura: de regione & de ordine ipsarū. Reliquum autem est ut de terra dicamus ubi collocata & utrum inter quiescentia ha-

beatur an mobilia nec non & de eius figura. de positione igitur ipsius nõ eadem oẽs habent sententiam: uero plurimorum est ut medium teneat locum quicunq; terminatum esse mundum aiunt. contra uero qui oram italam incolentes pythagorei nominantur in medio namq; ignem esse perhibent: terram uero astorum unum esse ac circulatim ferri circa medium noctem & diem facere præterea & alia huic cõtraria est opinio eorum qui terram constituunt oppositam anticlithona appellantes non utiq; ad apparentia rationes: & causas perscrutati. Verum quibusdam opinationibus ratiõibusq; ipsorum apparentia adducentes: conantur exornare. multis quoq; aliis uisum est terram in media regione neutiq̃ esse collocandam: non ex eis quæ appareant fidem aucupantibus: uerum potius ex rationibus. maxime. n. honorato conuenire arbitrantur ut regionem magis obtineat honoratam. At esse ignem terra magis honoratum. finem eis quæ intersunt. Alterum uero extremum & medium: finis. proinde ex his ratiocinati non opinantur in medio ipsius poni sphæram: sed potius ignem præterea pythagorei ob hoc imprimis conuenire uniuersitatis custodiri dominantissimum: id uero esse medium quod iouis carcerem uocant: eam obtinere regionem quemadmodum medium simpliciter dictum: & magnitudinis medium & rei medium: & naturæ tãetsi sicut in animalibus non idem animalis & corporis mediũ ita cẽsẽdũ potius ẽt circa uniuersũ cœlũ. hac igit̃ de cã nõ cõuenit ipsos formidar̃ de uniuerso neq; carcerẽ i cẽtrum inducere: sed illud mediũ q̃rere quale nã & ubi agnatũ sit esse. illud nãq; prĩcipiũ & mediũ & honoratũ. at loci mediũ fini potius q̃ prĩcipio assimulat̃ definitũ nãq; mediũ. at definiens extremũ honorabilius potro est cõpræhẽdens: & extremũ q̃ definitũ: alterum siqdẽ materia alterũ aũt essẽtia ẽ cõstitutione. de terræ igit̃ loco hãc q dã habẽt opinionẽ, itidẽ ẽt de mora & motu nec. n. eodẽ mõ cũcti arbitrãt̃. Verũ quicunq; aiunt in medio positam esse ipsam moueri circulatim uel circa medium nec hanc modo uerum etiam anticlithona ut iam dudũ diximus. quibusdã aũt uidẽtur plura huiusmodi corpora his obnoxia circa medium ferri. at nobis incerta ob terræ obiectum. qua de causa etiam lunæ plures eclipses quam solis esse aiunt. eorum enim quæ ferantur unum quodq; ipsam obnubere. Cæterum nõ modo terram: q̃m. n. nõ est terra centrum: uerum distat hemisphærium ipsius uniuersum: nihil impedire arbitrantur quod obuẽiant q̃ apparent: similiter nobis utiq; in centro nõ habitantibus quẽadmodum & si in medio sit terra nihil nãq; efficere insigne dimidia distantibus diametro. At sunt qui in centro ipsam positam dicant obuolui & moueri circa uniuersitatis cõstitutum polum quẽadmodũ i Timæo scriptũ est: ita propemodũ de figura ãbigitur alii namq; opinantur ipsam esse globosam: alii aũt tympano idẽ coiectura cõsequuti quod oriens & occidens sol: rectam lineam nõ circularem occultando sese sub terra facere uideatur. tãq̃ oporteat si sit globosa circularem fieri abscissionem: neutiquam considerantes solis a terra interuallum ambitusq; magnitudinem quẽadmodũ i nobis apparentibus exiguis circulis eminus recta linea uideatur. ob hanc igit̃ uisionem neutiq̃ conuenit ipsos fidem tollere terræ molem non esse circularem. uerum insuper addunt aiũtq; ob quietem hanc figuram habere esse necessarium q̃nquidem de motu ac mora dicti modi multifarii sunt. In ambiguitatem igitur omnes incidere necesse est. expertis nimirum rationis fuerit intelligentiæ non admirari quo pacto q̃nq; exigua terræ particula si tollatur in sublime fertur nec uult consistere magisq; semper celerius. Cunctam uero terram si quis tollat in sublime non feratur. nunc autem tantum pondus conquiescere. uerum & si quispiam sublatis eius particulis prius labi q̃ terra subtrahatur.

subtrahat ferent deorsũ re nulla obsistẽte. quãobrẽ id qdẽ ambigere iure oportuit, quod omnibus obiectũ foret philosophis. At de hoc solutiones non magis uideri alienas ab ambiguitate miratus fuerit quispiã. hi namq; ob hoc imensum quod infra terram est esse aiunt quemadmodũ Xenophanes Colophonius: ne causam queren/do plus inueniant negotii: ideo etiam Empedocles ita obstupescens inquit
Vt si terra patet longe lateq; profusa
Ductus in imensum largissimus effluit æther
Lingua uelut multis in cassum effunditur atqui
De rerũ summa certo per pauca uiderunt. Alii autẽ in aqua iacere hanc namq; anti quissimam fuisse accepimus orationẽ quam Thaletem ferunt tulisse Milesium uelut per natationem permanere quemadmodum lignũ uel id gẽus aliud nã hoc in aere q dem prorsus per manere nõ pọt sed in aqua uelut nõ eadem ratione de terra fuerit & aqua sustinente terram. neq;.n. aqua sublimis ui sua permanserit uerũ in aliquo est. præ terea ueluti aer aqua leuior ẽt q̃ sit terra aqua. proiñ quo pacto opinant qđ leuius sit iferius subsidere eo qđ natura suapte grauius sit. Rursus si ui agnatã hẽt tota i aqua p/manẽdi: nõ dubiũ qn ẽt una quæque particula at id neutiq̃ apparet: Verũ quæuis obla ta particula ifũdũ deferet q̃ quo maior eo: uelocius iret. Verũ aliquo tẽus q̃siuisse uisi sũt: nõ aũt quousq; potuit ad dubitari, omnibus nãq; nobis ẽ cõsuetũ nõ erga rẽ effi cere q̃stionẽ sed indicẽtẽ cõtraria siqdẽ ipse q̃rit tãtisper quoad nõ habeat sibi qdq̃ ad cõtradicẽdũ ideo expedit ut qui recte quærere debeat istruere p ea q̃ genere ipso isisti possũt. id uero ẽ ex quo cũctæ ispici it differẽtiæ. Anaximenes uero & Anaxagoras & Democritus latitudinem aiunt causam esse permanendi neq;.n. secare sed superne in natare: infernum aerem qđ latitudinem habentia corpora facere uidentur quod uen tos habeant difficulter mobiles: ob reluctantiam: id autem ipsũ facere latitudine aiũt terram in subiectum aerẽ hũc aũt locũ nõ habere ad trãsferendũ idoneũ: iferneq; cõ fertim conqescere quẽadmodum i clepsydris aquã; qđ aũt possit põdus multũ ferre assunptus & manens aer coniecturas afferunt multas. Primo igitur si lata figuræ ter/ra non sit ob id nequidem quieuerit: tam & si moræ non latitudo causa est ex quibus aiunt uerũ magnitudo dũtaxat magis nam ob loci angustias cum non habeat aer exi/tum ob multitudinem manet. at multus est aer quod ex magnitudie multa terrã cõp/hendat. proinde hoc quidẽ erit si etiam globosa est. tanta aũt magnitudine mãet iux ta illorũ rationem: at prorsus aduersum de motu ita differentes non de partibus est ambiguitas: uerum de toto aliquo atq; adeo uniuerso. a principio nãq; definiẽdũ est prius est natura suapte corporibus motus aliquis aut nullus & utrũ natura qdẽ nõ est at ui est: uerũ qm̃ de his prius definiendum est quæcunquæ iuxta p̃sentem ui habuim⁹ utendum tãq̃ existentibus. si nãq; nullus natura ipsorũ est motus: neqdẽ uiolent⁹ erit qđ si nõ est neq; natura neq; ui ,p̃rsus mouebit. de his nãq; qđ necesse sit cõtiger pri⁹ disputatũ est. & insup qđ nequidem qescere contingit nã quẽadmodum motus ẽ uel ui uel natura ita ẽt qes. Cæterũ si est motus aliquis p naturã: nõ utiq; uiolentus fuerit meatus tantum: neq; quies proinde si ui nunc terra manet: & conuenit in medium delata ex uertigine. omnes enim hanc causam afferunt ex eis q̃ feruntur in humidis & circa aerem accidentibus in his namq; semp maiora ac grauiora ad mediũ uertigi ne deferuntur. ideo etiam terrã omnes qcunq; cœlũ generant ad mediũ aiũt conue/nire quod uero maneat causam q̃runt: aiuntq; quidã hoc mõ qđ latitudo ac magni/tudo ipsius sit causa. alii ãt sicut Empedocles cœli meatum circumcurrẽtẽ & uelocius

ferri terræ meatui: & pinde prohibere ſicut in cyathis aquam quæ namq; circunacto cyatho ſæpenumero deorſũ ſpectans nõ tñ effertur: ut cũq; ui habeat deorſũ ferri. ob eandem cauſam quãq̃ neq; uertigine impediẽte neq; latitudine ſed aere ſubtermeãte quo namq; feret᷑. nã ad mediũ ui ẽt manet ui ſi per naturã eius meatũ aliquẽ eſſe ne/ ceſſe eſt, ipſa igitur utrum ſurſum an infra uel ubi eſt: eſſe enim aliquam neceſſe eſt: ſi nuſq̃ potius ſupra quam infra. at ſupra aer non ĩpedit ſurſum meatũ neq dẽ ſub terra prohibuerit deorſum: eadẽ nãq; eorũdẽ cauſam eiſdẽ eſſe neceſſe ẽ. præterea ad Em pedoclem etiam quiſpiã illud dixerit cũ elemẽta diſtabant ſeperatim ſub lite quæ nã terræ erat permanendi cauſa neq;. n. tũ in cauſa uertiginẽ eſſe dixerit. Alienum uero etiam non deprendere quod ob uertiginẽ ferebãt᷑ terræ partes ad mediũ: nũc aũt q̃ de cauſa cuncta pondus habentia ad ipſam deferuntur, neq;. n. uertigo nobis appro/ pinquat. rurſus etiam ignis ſurſum fertur qua de cauſa? non utiq; uertigine ſi hoc ferri utiq; agnatum habet certum id etiam de terra putandum eſt. Cæteꝝ neq; uerti/ gine graue & leue definitum eſt: ſed prius grauitatibus & leuitatibus exiſtentibus. alia quidem ad medium eunt. alia autem ſuperne inuehuntur ob motum. eſt igit᷑ & prius gigni q̃ uertiginem fieri unum quidem graue alteꝝ uero leue, quæ aliquo determina ta erant: & quo pacto ferendi agnatum habebant uel ubi. infinito. n. exiſtente ſurſum & deorſum eſſe impoſſibile eſt. his autem definitæ ſunt grauitas & leuitas. Complu/ res igitur circa huiuſmodi cauſas uerſantur. ſunt aũt aliq qui ob ſimilitudinẽ dicãt ipſã manere quẽadmodũ ex priſcis Anaximander: magis ſiqdẽ nihil ſurſũ & deorſũ uel ĩ obliquũ ferri conuenit qđ ĩ medio cõſtitutũ pariterq; obtinens extrema ſimul uero impoſſibile moueri ĩcõtrariũ: & pinde neceſſario manere. hoc aũt dicit᷑ tã tumide q̃ nõ uere. hac. n. ratione neceſſariũ fuerit omne quodcũq; reponat᷑ ĩ medio manere & pinde ẽt ignẽ quieſcere q̃nquidẽ qđ dictũ eſt terræ propriũ nõ eſt ueꝝ ẽt nõ neceſſa riũ. nõ enim ſolũ uidetur manere ſed etiã ferri admediũ quocũq;. n. pars eius defertur eo etiã ferri uniuerſum neceſſe eſt: at quo fertur per naturam ibidem etiam manere per naturam. non ergo ob hoc qđ ad extrema ſimiliter habeãt: hoc nãq; oib⁹ eſt con mune. At ad medium ferri terræ ſuum eſt. hoc quoq; alienum ſit non q̃rere cur nam maneat terra in medio nec quærere cur ignis maneat in extremo? nam ſi illi natura lis eſt locus extremus. non dubiũ ẽt eſt quin terræ ſuum aliquẽ locum eſſe neceſſe ſit quod ſi nõ huic is locus: ſed neceſſario ob ſimilitudinẽ manet quẽadmodũ de capillo oratio eſt. ſimiliter uero omnifariam explicata qđ non diffringatur & eſuriente & ſiti ente uehementer quidẽ. itidem porro & eſculentis & poculentis æqualiter diſtante eo nãq; qeſcere neceſſe eſt. q̃rendum ipſis quid ſit qđ ignis cõmoret᷑ in extremis. mi rabile autem qđ de mora q̃rit᷑: de meatu autem ipſoꝝ non quærere: qua nam de cauſa unu; quidẽ ſurſũ fert᷑. alteꝝ uero ad mediũ nihil prohibente. at ne illud qdẽ qđ dicit᷑ ueꝝ eſt per accidens eqdẽ. hoc uerum neceſſe qdẽ omne in medio pmanere cui nihil magis huc q̃ huc moueri conuenit. ſed nõ hac ratione manebit ueꝝ mouebitur non utiq; uniuerſum ſed diſſipatũ. hæc nimiꝝ ratio ẽt igni conuenit quẽ poſitũ ſimiliter circa terram manere neceſſe eſt. ſimiliter namq; habebit ad puncta extremoꝝ quoꝝ cũquæ ueꝝ tamẽ feret᷑ a medio quẽadmodum apparet delatus niſi qd prohibeat ad extremum niſi qđ nõ totus ad unũ punctum hoc nãq; neceſſarium ſolum euenire ex ratione quæ de ſimilitudine habita eſt ſed proportionali particula ad proportionale; extremi ut inq̃ pars quarta ad ãbientis quartã. pũctum ſiqdem corpoꝝ nihil eſt quẽ/ admodum ex magno cõuenerit cõtruſũ ĩ minorem locũ ita & ſi ex minore ĩ maiorẽ

nisi terræ locus naturæ suapte hic sit, quæcũquæ igitur sunt de figura ipsius existimata deqꝫ loco: ac mora: & motu hæc fere sunt. Dicamus nos primo utrũ motu hẽat aut maneat: qñquidẽ sicut diximus alii qdẽ ipsam unũ astroꝝ faciunt. Alii uero ĩ medio collocãtes uolui: & moueri aiũt circa mediũ polũ. Qđ uero sit ĩpossibile certũ sumẽ-tibus principiũ quẽadmodũ apparet: siue sit extra mediũ siue in ĩ medio ipsaꝫ moueri ui hoc motu necesse ẽ non enĩ ipsius terræ motus ẽ si quidẽ particulaꝝ una q̃ quæ huc habuisset meatũ. atq in rectam lineã ad mediũ ferunt᷑ oẽs: ideo nõ possibile sempi-ternũ eẽ quippe q sit uiolẽtus: & cõtra naturã. at mundi ordo sempiternus ẽ. Præterea cuncta quæ circulari mouent᷑ motu subsidẽtia apparẽt: & pluribus mota uno meatu præter primũ ꝓide terrã quoqꝫ necesse ẽ: siue circa medium siue in medio iacẽs fera-tur binis moueri meatibus. Hoc si contingit necesse ẽ gigni accessũ & cõuersiones de fixoꝝ astroꝝ at hoc minime apparet fieri: ueꝝ eadem sẽp per eosdẽ locos ipsius ori untur & occidũt. ꝑterea ꝑticulaꝝ meatus & totius ipsius q ꝑ naturã ad mediũ ẽ uni-uersi: ob hoc. n. ẽt ad mediũ centri declinant. dubitauerit uero quispiã qm̃ ãboꝝ idẽ ẽ mediũ ad utꝝ ferant᷑ põdus hñtia: & ꝑ naturã terræ particulæ: utꝝ quod uniuersi est medium: uel qm̃ terræ. necesse aũt ad id qđ uniuersitatis est. leuia siquidẽ & ignis in cõtrariũ delata sũt põderibus terræ: ad extremum delata mediũ ambientis loci. Cõ-tingit autem idẽ medium esse terræ & uniuersitatis. fertur siquidẽ etiam ad terræ me-diũ. sed ꝑ accidens quatenus mediũ habet ad uniuersitatis mediũ. qđ aũt feratur ad terræ mediũ hinc licet intueri qđ delata põdera in eãdẽ nõ parallela feruntur sed ad similes angulos. ꝓinde ad unũ mediũ ac terræ deferunt᷑. apparet igit᷑ ut necesse sit in medio esse terrã eãdẽqꝫ immobilẽ: ob iã memoratas causas. & quoniã ui ꝓiecta sur-sum pondera ad libellam rursus ferũt᷑ in idẽ: & si in infinitũ uis ꝓiiciat qđ igit᷑ neqꝫ moueat᷑ neqꝫ extra mediũ se proferat hinc est manifestũ. ꝑterea ex eis q̃ dicta sũt cer-ta est moræ cã. nã si natura agnatũ hẽt ferri ũdiqꝫ ad mediũ quẽadmodũ apparet & ignis rursus a medio ad extremũ: fieri non põtiut quælibet ꝑticula ipsius a medio ui nõ impellat᷑ unus siquidẽ est unus meatus: & simplicis simplex. non utiqꝫ contrarii. at a medio ei q est ad medium cõtrarius. qđ si itaqꝫ quãlibet particulã a medio ferri impossibile ẽ: non dubiũ qn ẽt totã adhuc magis ĩpossibile: ad qđ siquidẽ particula agnatũ ferri hẽt: eo ẽt uniuersũ agnatũ est proinde si impossibile moueri non a me-liore potestate ipsam in medio manere necesse est. his aũt etiã a mathematicis dicta in astrologia astipulantur. nam apparentia accidũt figuris trãsmutatis qbꝰ definitꝰ ẽ astrorum ordo utpote posita in medio terra. de loco igitur & mora ac motu hacte-nus dictum sit. At globosam figurã habere necesse ẽ, q̃libet. n. pars pondꝰ hẽt ad me-dium usqꝫ: & minor a maiore pulsa nõ põt non ẽ cõsurgere. Veꝝ potius cõprimit᷑ & concedit altera alteri quo ad medium ꝑuenerit. expedit uero quod dictum est nosse quemadmodũ si sit eo modo quo physiologoꝝ qdã aiunt fieri nisi qđ illæ ui ĩ causa esse deorsũ meãdi aiũt. at satius fuerit ueꝝ põere dicereqꝫ hoc euẽire qđ põdꝰ naturã ferendi habeat ad medium. in potentia igit᷑ existente mixtione discreta ferebantur similiter undiqꝫ ad medium siue igit᷑ similiter ab extremis diuisæ partes conueniant ad medium siue aliter habentes idem efficiẽt quod igitur similiter undiquæ ab extre-mis delatis ad medium necesse est simile fieri omnifariam posito æqꝫ necesse extre-mum a medio ab esse. hæc autem figura fere est. ad hanc sane concludendam ratio-nem nihil differet neqꝫ undiqꝫ similiter conuenientes ad medium ipsius particulæ: semper. n. plus ante ipsum minus propellere necesse est quod ambo pondere ferant᷑

ad mediũ: & grauiori ꝑtrudẽte ad mĩus usq; põd⁹. qđ. n. qſpiã addubitarit eãdẽ hẽt cũ his ſolutiõẽ. nã ſi ſit ĩ medio & globoſa terra multiplex grauitas fuerit ad alterutꝝ hemiſphæriũ. nõ idẽ erit mediũ uniuerſi & terræ ꝓinde uel nõ mãet ĩ medio uel ſi qeſcit neutiq̃ mediũ obtinens aut moueri adhuc agnatũ habet. addubitatũ igiť hoc ẽ at uidere difficile nõ ẽ q parũ ĩtẽdãt mẽtis aciẽ: diſtribuẽdo queãdmodũ poſtulamus q̃cunq; igiť magnitudo põdus habet ferẽdi ad mediũ: nõ dubiũ qn nõ quouſq; extremũ cẽtri attingat. uerꝫ expedit tenere qđ plus ẽ quo ad eidẽ medio mediũ occuparit: hactẽus nãq; momẽtũ hẽt. neq; igiť hoc dicere reffert ĩ glæba & particula ob uia uel ĩ tota terra: neq;. n. ob exiguitatẽ uel magnitudinẽ dictũ ẽ accidẽs. Verꝫ de omnĩ ad mediũ habẽte momẽtũ ꝓide ſiue uniuerſa alicũde ferebať ſiue ꝑticulatĩ: eatenus ferri neceſſe ẽ quatẽus undiq; ſimiliter mediũ occuparit: a maioribus minorib⁹ ad æquatis momẽti ꝓtruſiõe ſeu ut cũq; erat hũc neceſſariũ fieri modũ. ꝓide manifeſtũ ꝙ globoſa gẽitura ipſius ſiue manẽs ſẽp fuerit eodẽ modo habere: quo & ſi facta primũ fuit. hac ratione neceſſe ẽ ipſius figurã eſſe globoſã: qđq; cũcta grauia ad ſimiles ferãť angulos nõ utiq; æquali diſtãtia: hoc aũt agnatũ ẽ ad id qđ natura globoſũ eſt uel igiť ẽ globoſa: uel natura globoſa. oportet aũt unũ qđq; dicere eiuſmodi eẽ qđ eẽ uult ꝑ naturã qđq; eſt uerꝫ: nõ quod ui & cõtra naturã: ꝑterea ẽt ẽt q apparẽtia ſenſui neq;. n. lũæ eclipſes eiuſmodi habuiſſẽt defectiões. nũc uero ſigulis mẽſib⁹ ĩ figurationib⁹ cũctas capiũt diuiſiones: nã recta linea fit & ſẽi ãbiť orbe & caua: at circa eclipſes ſẽp turgidã habet definiẽtẽ lineã; ꝓinde qm̃ deficit terræ obiectu q̃ terræ fuerit circũferẽtia: figuræ cauſa q̃ ẽ globoſa ꝑterea ab aſtrorꝫ uiſiões nõ ſolũ manifeſtũ eſſe circulatã ſed etiã magnitudine nõ eẽ magnã: paruo. n. exiſtẽte nobis trãſitu ĩ meridiẽ & ſeptentrionem: manifeſtus alter efficiť horizon circulus proinde quæ ſupra caput aſtra ingentem habent mutationem neq; ea apparẽt ſeptẽtrionem uerſus ac meridiẽ abeuntibus: quædam namq; in ægypto ſtellæ ſpectanť: & circa cyprꝫ quæ in ad ſeptentrionem locis non cernuntur & omnino in ad ſeptentrionis locis apparẽtia ſidera in eiſdem occidunt locis proinde nõ ſolum ex his manifeſtum terram circularem habere figuram ſed globi: non magni: neq;. n. tã celeriter certa faceret inſiſtentibus tam breui ideo arbitrati contingere circa herculeas columnas locum cũ qui circa indiam & hoc modo unum eſſe mare: non admodũ uidentur arbitrari ĩcredibilia. aiũt autem coniectando elephantas circa eadẽ extrema loca & genus ipſorꝫ eſſe utpote extremorꝫ eo modo affici ob uiciſſim contactum nec nõ mathematicorꝫ quicunquæ magnitudinem ratiocinantes ambitus inuenire tentauerunt ad quadringenta eſſe aiunt milia: quibus coniectatis non ſolũ neceſſe eſt terræ molem globoſam eſſe: uerꝫ etiam præ aliorꝫ aſtrorꝫ magnitudine nõ magnam.

❡ARISTOTELIS DE COELO VOLVMINVM QVATVOR TERTIVM.

ITAQVE DE primo cœlo eiuſq; partibus deq; in ipſo apparẽtib⁹ ſiderib⁹ qb⁹ cõſtẽt & q̃lẽcũq; naturã habeãt: ac porro qđ nõ gẽita: & moribũda nõ ſit pri⁹ tractauim⁹. at qm̃ eorꝫ q̃ natura dicũť q̃dã ſũt eſſẽtiæ q̃dã opera & paſſiões eorꝫ eſſẽtias nimirꝫ aio corpora ſiplicia ut ignẽ & terrã q̃quæ cũ his ſũt elemẽta ueluti uniuerſũ cœlũ & ꝑtes ei⁹: & rurſus aialia: & ſtirpes & eorꝫ ꝑticulas paſſiões & opa mot⁹ cuiuſlib; eorꝫ & aliorꝫ quorꝫ hæc elemẽta cã ſũt

iuxta ipsoꝝ potestatẽ. Præterea ẽt alteratiões & inuicẽ trãsmutatiões. nõ dubiũ quin
plurimã cõtingat de natura differẽdo enarrationẽ eẽ de corporibus: oẽs siqdẽ essen-
tiæ naturales uel corpora uel cũ corporibꝰ gignunt͛: & magnitudinibꝰ hoc uero mãi
festũ ex eis q̃ determiata sunt q̃lia sint natura: & ĩspectiõe singuloꝝ. de prío igit͛ ele-
mẽto dictũ ẽ: & q̃lis naturæ sit: & qđ nõ moribundũ: & ĩgenitũ. reliquũ est de duobus
dicere simulq; accidet de his dicẽdo: ẽt de ortu: & occasu cõsiderare. Ortꝰ. n. aut pror
sus nõ ẽ uel solũ ex his elemẽtis: uel his q̃ ex iis sunt: hoc aũt ip̃; prío nẽpe ĩspiciendũ
sit nec ne. Prius itaq; philosophãtes de ueritate sermones quos nũc sumꝰ habituri ip̃i
quoq; ꝑdiderũt: & ĩ se ĩuicẽ contẽderũt alii qdẽ ipsoꝝ ortũ & occasũ sustulerũt nihil
siqdẽ dicẽdo gigni aut aboleri eoꝝ q̃ sint: sʒ uideri tãtũmõ: nobis: ueluti q Melissum
& Parmenidẽ secuti sunt: q tãetsi alia recte aiũt nõ utiq; tñ physice cẽsere dicẽdi sunt.
nã eẽ eoꝝ q̃cunq; sũt nõ genita & omnino ĩmobilia potiꝰ ẽ alterius & prioris q̃ phy
sice coniectatiõis. illi ãt qđ nihil aliud arbitrarent͛ esse p̃ter id qđ sub sensum caderet
huiusmodi quasdã nouerunt naturas. primi siquidẽ sit aliqua cognitio aut prudentia
ita intulerunt hinc in eam illati sententiam sermones. alii uero uelut congruum
arbitrati his contrariam habuere sententiã. Sunt. n. q dicant rem nullã esse ingenitã
sed oĩa gigni genitorum autẽ alia quidem non moribunda ꝑmanere alia. uero rursus
ferri p̃cipue q Hesiodũ sequuti sunt deinde alioꝝ q primi physiologiã attigerũt eoꝝ
aiunt alia oĩa gigni: & fluere. esse aũt fixum nihil. unũ modo sustinere: unde hæc oĩa
in diuersas formas mutari possint. Q đ assimulatiõibs dicere nisi sunt: alii porro mul
ti & heraclitus ephesius. sunt aũt aliq qui uniuersũ corpus genitũ faciãt cõponẽtes &
dissoluẽtes in plana & ex planis de aliis igit͛ alia sumet͛ oratio. Hoc aũt mõ dicẽtibꝰ
cũcta corpora cõsistũt ex planis q̃cunq; alia cõtingit dicere mathematicis multifarie
uident͛ dicere cõtraria quãq̃ iuxta uel nõ mouere uel credibilius ipsa mouere rõnibus
q̃ ꝓposita sunt. Deinde manifestũ eiusdẽ eẽ ratiõis. solida quidẽ ex planis fieri: pla-
na uero ex lineis lineas porro ex cunctis. Hæc cũ ita habeãt necesse nõ ẽ lineæ partẽ
lineam esse: de his autem prius coniectauimus ubi de motu quẽadmodũ indiuisibiles
non sunt lõgitudie. Q uæcũq; aũt de naturalibus corporibus dictu ĩpossibilia accidũt
insecabiles faciẽtibus lineas aliquantulũ nunc quoq; inspiciamus. quædã. n. in illis im
possibile factu & uenientia. & naturalia comitant͛ q̃dam uero hæc in illis non cũcta.
Q đ nihil de ablatiõe mathematica dicant sed naturalia ex propositiõe: at multa sũt
q̃ indiuisibilibus nõ possunt inhærere naturalibus uero necesse ẽ: ueluti siquidẽ indi-
uisibile. in eo enim quod indiuisibile impossibile factu ut sit. At passiones diuisibiles
cunctæ bifariam aut. n. ꝑ speciẽ aut ꝑ accidẽs: ꝑ speciem quidẽ ut coloris albũ: & nigrũ
per accidens uero cui diuisibile affuerit proinde quæcunq; simplices passiones omnes
hoc modo diuisibiles. Ideo impossibile in eiusmodi considerandũ. Si ergo ĩter ĩpos
sibilia ẽ utriusq; partis nullũ habẽtis pondus ambas habere põdus. Corpora aũt quæ
sub sensum cadunt uel cuncta uel aliqua pondus habent: ut terra & aqua ueluti ipsi
quoq; dixerint: si punctũ nullũ habet pondus nequidẽ utiq; lineæ si nõ lineæ: neqdẽ
plana: & ꝑinde nullũ corpus. Atqui qđ punctũ pondus non habere possibile sit ma-
nifestum. Omne enim graue etiam grauius: & leue etiam leuius aliquo esse cõtingit
at grauius aut leuius fortassis non necesse: graue aut leue esse: quemadmodum ma-
gnum maius. At maius non omne magnum. Multa siquidẽ sunt q̃ cũ sint parua sim-
pliciter: aliis aliquibus maiora sunt. Si uero qđ graue est grauius sit maius eẽ grauitate
necesse ẽ. At omne graue diuisibile. Proinde punctũ positũ est indiuisibile. Præterea

ſi graue denſum aliquod: leue aũt raꝝ qddam ẽ. dẽſum a raro differt: quod in mole æquali plus cõplectatur. Si igitur ẽ punctum graue ẽt leue ẽ & ſi denſum ẽt rarum. Atqui denſum diuiſibile ẽ punctũ uero indiuiſibile: ſi uero omne graue: molle quoq; uel duꝝ eẽ neceſſe ẽ. Hinc facile datur ĩtelligi factũ ĩpoſſibile aliqd colligere. Molle namq; qđ in ſe recedit duꝝ uero minime recedẽs. At cedẽs diuiſibile ẽ: atq nequidẽ quod põdus nõ hẽat erit graue: quod. n. in quãtitatibus cõtigerit idẽ & ĩ qualitatibus quo pacto definiẽt nollẽtes fingere abſurde dictũ: & ſi oẽ maius põdus ponderis põdere cõtinget: ẽt unũ qdq; expertiũ põdus habere. Nã ſi quattuor pũcta põdus hẽnt qđ uero ex pluribus quã ex grauitate ẽ grauius: at põdus grauius neceſſe graue eẽ: quẽadmodũ ẽt albũ albius albũ. Proinde maius uno puncto grauius erit: ablato æquali & pinde etiã unũ punctũ pondus habebit. rurſus ſi plana ſolũ p lineã cõtigerit cõponi alienũ ẽ. Nam quẽadmodum linea ad lineã utroq; modo cõponit & p longitudinẽ & p latitudinẽ oportet ẽt planũ plano eodẽ modo: at linea poteſt linea cõpõi iuxta appoſitã lineã: nõ ſolũ ſuppoſitã. Prӕterea ſi ẽt p latitudinẽ cõponi contingit erit corpus aliquod quod non elemẽtum nec ex elemẽtis cõpoſitũ ex planis ita cõpoſitis rurſus ſimilitudine grauiora corpora planoꝝ quẽadmodũ ĩ Timæo definitũ ẽ. Non dubiũ quin ut hẽbit linea ẽt punctũ pondus. Nã proportionẽ ad ſe inuicẽ habẽt quẽadmodũ prius diximus: qđ ſi hoc modo nõ differẽt: ſed eo qđ terra qdem ſit grauis ignis uero leuis ẽt planoꝝ aliud quidẽ graue: aliud uero leue: & lineaꝝ & punctorum eodẽ modo. Nam terræ planum erit grauius: q̃ ignis. Prorſus autẽ contingit uel omnino nullam eẽ magnitudinẽ: uel poſſe extingui. Si ſimiliter hẽnt punctum quidem ad lineam: linea uero ad planũ: planum aũt ad corpus: cuncta nãq; in ſe inuicẽ reſoluta in prima reſoluunt. Proinde cõtigerit puncta dũtaxat eẽ: corpus uero nullũ. Prӕterea etiã ſi tẽpus ſimiliter habet extinguat aliquãdo uel cõtigerit extingui. Nã nũc inſecabile uelut punctũ lineæ ẽ idẽ porro contingit his qui ex numeris cœlũ componunt: qdam. n. naturã ex numeris conſtare uoluerũt uelut qdam pythagorei: naturalia ſiquidẽ corpora pondus & leuitatẽ habere apparẽt. At unitates neq; corpus poſſunt efficere cõpoſitæ neq; pondus ullũ. Q uod aũt motũ corporibus ſimplicibus aliquẽ natura eẽ neceſſe ſit hinc manifeſtũ. Nã quoniã q̃ mouent uident ui neceſſario moueri niſi ſuum habeant motũ atq ui & contra naturã idẽ ẽ ueꝝ ſi contra naturã eſt motus aliquis eẽ quoq; naturalẽ ei aliũ neceſſe eſt: & ſi plures cõtra naturã naturalem unũ. Nã abſolute naturalis ẽ: ſed contra naturã unũ quodq; hẽt multas. rurſus ex qete etiã noſſe licet nã quieſcere neceſſe eſt aut ui aut naturaliter: ui quidẽ manet ubi etiam ui fertur & naturaliter ubi per naturã: quoniã igitur uidet aliquid manens in medio: ſi naturaliter: non dubiũ quin meatus hic naturalis ipſi ſit: ſin autẽ ui aliquid ferri impediẽs ẽ: ſi quieſcẽs eadẽ concludemus ratione. Nam aut naturaliter primum quieſcens: aut in infinitum profluere neceſſe ẽ quod factu impoſſibile. Si uero motũ fieri impediat quẽadmodum inquit Empedocles terrã uertigine quieſcere aliquo utiq; ferebatur: quãdoquidẽ in ĩfinitũ ferri non potuerat, infinitũ uero trãſire non potuit. Proinde conſiſtat alicubi qđ fert neceſſe ẽ: & ibi non uiolẽter manere ſed naturaliter quod ſi quies ẽ naturalis: eſt etiam motus naturalis qui eſt hoc modo meatus. ideo & Leucippo & Democrito ſemper moueri dicentibus prima corpora p inane & ĩfinitũ dicẽdum ẽ aliquẽ motum: & quis natura naturalis ipſorum motus. Nã ſi aliud ab alio elemẽtorum ui mouetur: Cæterũ etiã naturalẽ aliquẽ eẽ motum ſingulorũ neceſſe eſt unde uiolẽtus eſt expeditq; primum mouentẽ non ui mouere: ſed naturaliter. in in-

finitum

finitum enim ſunt niſi aliquod ſit naturaliter mouens primũ. Cæterum ſemper pri-
us ui motum mouebit id uero ipſum accidere neceſſe eſt ſi ueluti in Timæo ſcriptum
eſt priuſq̃ mundus gigneretur paſſim elementa mouebantur. neceſſe enim eſt aut uio
lentum eſſe motum aut naturalem. Si naturaliter mouebantur mundum eſſe neceſſe
fuit: ſi quis inſpicere uoluerit accuratius. tum enim primum mouens ipſum mouere
neceſſe motum naturaliter & mota non ui ſuis conquieuiſſe locis feciſſe ut nunc ordi
nem habent. Pondus enimhabentia ad medium: leuitatem a medio. Hanc nimirum
mundus habet diſpoſitionem. Præterea inſuper percunctabitur quiſpiã utrũ poſſibile
uel fieri nõ poſſit ut mota paſſim miſceri potuerint aliqua eiuſmodi mixturis ex qui-
bus conſiſtant naturaliter ſtabilita corpora: ueluti inq̃ oſſa & carnes: quemadmodum
Empedocles ait fieri in amicicia. Ait enim
Multornm capita ex ceruicibus eruperunt.
Infinita autem per infinitum mota faciunt: ſiquidẽ unum motum uno ferri meatu
neceſſe eſt: ẽt perinde nõ paſſim mouebũtur. ſi uero infinita mouẽtia: ẽt meatus ĩfini-
tos eſſe neceſſe eſt: nã ſi finiti ordo aliqs erit neq;. n. nõ ferri in idem ſine ordine fer-
ri cõtingit. neq;. n. in idẽ ferunt' oĩa: ſed affinia tãtũ. ꝑterea paſſim nihil aliud eſt q̃ cõ
tra naturã. ordo ſiqdẽ ẽ eoꝝ q̃ ſub ſenſũ cadũt natura. atq hoc abſurdũ atq; ĩpoſſibile
ĩfinitũ inordinatũ habere motũ. eſt nãq; natura reꝝ illa qualẽ plura habent: multoq;
tempore. ipſis igitur accidit cõtrariũ ĩordinationẽ quidẽ eſſe naturalẽ. ordinẽ uero &
mũdũ cõtra naturam quãq̃ nihil caſu fit eoꝝ q̃ per naturam uiſus aũt hoc ipſum recte
Anaxagoras accepiſſe ex immobilibus. n: incipit mundum conſtituere. moliuntur
porro etiam alii comparantes quoquo modo rurſus mouere & diſcernere: ex diſ-
tantibus autem & motis rationalem ortum nõ facere ideo ẽt Empedocles ĩ amicicia
ommittit neq;. n. potuerat cœlum conſtituere ex diſperſis conſtituendo: concretio-
nem utiq; faciendo p amiciciam: ex diſcretis. n. conſtituit elementis mundum & p
inde fieri ex uno & concreto neceſſe eſt: quod igitur ſit naturalis aliquis motus cor
porum quorumlibet ui non mouentur neq; contra naturam hinc manifeſtũ. Quod
porro non nulla neceſſario momentũ grauitatis & leuitatis habeant hinc licet intue
ri. moueri namq; eſſe neceſſarium dicimus qđ ſi momentũ natura nõ habeat qđ mo
uet' moueri non põt uel ad mediũ uel a medio ſit nãq; id aquo. a. ſine grauitate quod
uero in quo. b. grauitatẽ habens. ferat' autem nõ graue ĩ. c. d: qđ uero. b. tẽpore æquali
in. c. e. magis eni feret' põdus hñs: ſi utiq; diuidatur corpus hñs põdus ut. c. e. ad c. d.
poſſibile nãq; habere ad aliquas ĩ ipſo ꝑticulas ſi totũ feret' totã c e neceſſe eſt ĩ ipſo
tẽpore partẽ ferri c d. proinde æq; feret' grauitatis exps & grauitatẽ hñs qđ factu im-
poſſibile eſt. eadem de leuitate ratio eſt: ꝑterea ſi aliquod corpus motum erit neq; leui
tatem neq; pondus habens id ui moueri neceſſe ẽ: ui autẽ motũ ĩfinitũ efficiet motũ
nam qm̃ uis aliqua mouens minus autem pondus leuius: ab eadem ui plus mouebi-
tur: moueat quidem a quo a ponderis expers c e. at in quo b pondus habens ĩ tẽpore
æquali c d diuiſio igitur pondus habente corpore ut c e ad c d contingeт ablatum a b
pondus habente corpore c e. ferri in tempore æquali: quoniam totum ferebatur c
d nam celeritatem habebit maioris ad id quod maius: ut maius corpus ad maius
æquale. expers itaq; ponderis feretur corporis & pondus habens in eodem tempore
id autem impoſſibile eſt proinde quoniam omni propoſito maius mouebitur inter-
uallum ſine pondere deferatur. manifeſtum igitur ut neceſſe ẽ omne corpus pondus
habere uel leuitatem definitam. At quoniam natura eſt in ipſo exiſtens motus prin-

cipium. Potestas autem in alio uel aliud, at motus alius quidem naturalis alius autem omnis ui per naturam ut lapidi deorsum: celeriter faciet quod ex ipsius ui est: contra naturam uero prorsus ipse ad utraq; porro ut instrumento utitur aere, agnatam enī habet uim is ut leuis sit & grauis sursum igitur meabit quatenus leuis contrudetur & cœperit principium a potestate deorsum. Rursus quatenus grauis: ueluti namq; adurgens sese tradit alteri ideo non comitante mouente fertur contra naturam motum. Nam si aliquod non sit huiusmodi corpus non erit: ui ipse motus & naturalem uero cuiuslibet motum eodem modo pariter obducit, quod igitur omne uel leue uel graue uel quoquo modo qui contra naturam motus habent ex his manifestum. Quod autem neq; omniũ sit ortus neq; in totum nullius ex iam dictis licet intueri. impossibile namq; omnis corporis ortum esse nisi etiam inane esse aliquid possibile separatum. In quo namq; erit loco factum quod fuit in hoc prius inane esse necessarium. Corpore nullo ibi existente. aliud enim ex alio gigni corpus possibile ut ex aere ignẽ prorsus autem ex nulla prius existente magnitudine impossibile. Præcipue namq; ex potestate existente corpore actu fuerit corpus, atqui si potestate fuerit corpus nullum aliud fuerit corpus actu prius inane est sequestratum. Reliquum autem est ut dicamus quorum sit corporum ortus & qua de causa. Quoniam igitur in omnibus cognitio est per prima, Prima autem eorum quæ inhæreant elementa: & quamobrem sunt hinc postea quot & qualiacũq; hoc uero erit manifestum: proponendo quæ elementi natura. Sit nimirum elementum corpus in quod alia corpora diuidũtur quod insit potestate aut actu. Nam hoc utrum sit ambigendum uidebitur. At ipsum indiuisibile est in alia per speciem. Huiusmodi uero aliquid est elementum cuncti & unum omnibus uolunt dicere. Si utiq; dictum est elementum: necesse est huiusmodi corpora qualiacũq; esse in carne namq; & ligno & in quolibet taliũ: unũ est potentia. ignis & terra. manifesta nãq; hæc ex illis excreta: in igne autem caro: aut lignum non īsunt aut potentia aut actu. Secernuntur enim. At inæqualiter non si unum aliquod solum fuerit tale nequidem in illo neq; enim si erit caro uel os uel aliorũ quorũcunq; qduis necdũ potentia inesse fatendũ est: sed inspiciendũ prius quis oriendi modus. Anaxagoras nẽpe de elementis Empedocli aduersat᷑ hic enim ignẽ & terrã & quæ coadiuuantia hæc: sunt elementa ait elementa corpoꝝ esse & cuncta his constare: at anaxagoras contra: similiũ nãq; partiũ elementa: ut in quã ligna carnem & ossa & huiusmodi oĩa aerẽ porro & ignẽ hoꝝ & alioꝝ sæminũ oĩum esse mixtionẽ. Esse enim utrumq; hoꝝ ex inuisibilibus similiũ partiũ corpusculis omnibus aggregatis. oĩa iuncta ex his fieri. Nã ignem & æthera ide; appellat. at qm̃ oĩs naturalis corporis suus est motus. motuũ aũt alii simplices alii mixti: & mixti quidẽ mixtoꝝ: simplices uero simpliciũ sunt: nõ dubiũ quin q̃cũq; corpora sint simplicia. sunt siquidẽ motus simplices. proinde manifestũ ẽt qđ sunt elemẽta: & q̃obrẽ sunt. Vtrum uero finita an īfinita: & si finita quot numero. id nãq; uicissim spectandũ uidet᷑. Primũ igitur qđ nõ sunt īfinita quẽaqmodũ quidã opinant᷑ īspiciendũ est: primoq; cũcta similiũ partiũ elementa quid dicãt facientes: sicut Anaxagoras nihil, n. ita sibi ascisentiũ recte sumit elementũ in ipso namq; multa mixtorum corporum in similium partium corpora diuisa: ueluti inq̃ carnem: & ossa & ligna & lapides proinde si compositum non est elementum non omne erit similium partium elementum: sed indiuisibile in altera per speciem: ut prius dictum est rursus nequidem ita capiendo elementum infinita facere necesse est: cuncta enim hæc restituentur etiam finitis existentibus si quis capiat

id namq;

id namq; faciet & si duo uel tria duntaxat fuerint eiusmodi quemadmodum & mo/
litur Empedocles. Nam qm̄ etiã sic ipsis cõtingit non cuncta ex similibus partibus fa
cere. neq;.n. faciẽ ex faciebus faciũt neq; aliud qdq̃ a natura formatũ: manifestũ ẽ lon
ge melius finita facere prĩcipia & ea minima cũctorꝝ quæ debeant demõstrari quẽad
modũ petũt in mathematicis. semp nãq; finita assumũt principia uel specie uel quã/
titate ĩsuper si corpus aliud dicitur a corpore ob suas differẽtias: corporꝝ uero differẽ/
tiæ terminatæ: differũt siquidẽ sensilibus. at hæc finita sunt oportet hoc indicari: non
dubiũ qn etiã elemẽta finita eẽ necesse sit. Præterea neq; ut qdã alii aiũt uelut Leucip/
pus & Democritus Abderites rationabilia sunt euenta: aiũt namq; eẽ primas magni/
tudines, multitudine quidẽ ĩfinitas: magnitudine uero ĩdiuisibiles neq; ex uno plura
gigni: neq; ex pluribus unũ: sed horꝝ cõplexu & ꝑmutatiõe cuncta gigni: modo nãq;
quodã ẽt hi cũcta q̃ sunt numeros ex numeris: & si nõ manifeste ĩdicant: id tamẽ uo
lunt ĩdicare: & præterea qm̄ differũt corpora figuris, ĩfinitæ autẽ figuræ infinita quoq;
corpora simplicia eẽ aiunt: qualẽ uero cuiuslibet figurã elemẽtorꝝ neutiq̃ definierũt:
sed soli igni globũ attribuerũt aerem uero & aquã & alia magnitudĩe & paruitate di
stribuerunt: ut sit natura ipsorꝝ uelut uniuersum sæminum omniũ elemẽtorum. Pri/
mum igitur idẽ & iis error qd finita nõ sumãt principia: quibus cuncta hæc dicere li/
cet. Præterea mathematicas sciẽtias oppugnẽt necesse est: quippe quod corpora in/
secabilia dicãt multaq; ĩsignia & apparentia sub sensum extingũt, de quibus prius di/
ctũ est: ubi de tẽpore & motu. Simul uero sibi ipsis aduersari necesse est, nã fieri non
potest ut insecabilia sint elementa magnitudĩe: & paruitate differãt; aer aqua & terra
non enim possibile est ex seiuicem gigni, discreta namq; corpora maxima suspectu
sunt. aiunt autem ita fieri elementa si corpora differant figuris. figuræ autem cunctæ
ex pyramidibus constant rectilineæ quidem ex rectis lineis. Sphæra uero ex octo par
tibus. figurarum namq; principia aliqua esse necesse est. Proinde siue una siue duo
siue plura & simplicia corpora totidem sunt multitudine, iterum si cuilibet elemen/
torum suus est aliquis motus & simplicis corporis simplex: nec sunt simplices motus
infiniti: quod nequidem meatus plures simplices sint plures duobus: nequidem loca
erunt infinita & perinde neq; infinita elementa. At quoniam necesse est finita esse.
Reliquum est ut consideretur plura sint, ne an unum. quidam enim unum modo po
suerunt & horum quidem alii aquam: alii aerem: alii ignem: alii uero quod tenuius
aquæ esset: aeris uero densius quod compræhendere aiunt omnes globos: quippe
quod sit infinitus. quicunq; igitur unum faciunt uel aquam uel aerem uel aquæ qui/
dem tenuius. Aeris uero densius. siue ex horum raritate & densitate alia gignunt. Hi
latent seipsos aliud quidq̃ prius elemento facientes: est enim ex elementis ortus cõ/
positio: ut aiunt: at in elementa dissolutio. Proinde necesse prius natura suapte esse
quod tenuium magis est partium. Quoniam igitur aiunt corporum omnium esse
aliquid tenuissimarum partium: primum fuerit natura ignis. Differt autem nihil. ne/
cesse namq; unum aliquod aliis esse primum: non utiq; medium. Rursus unum qui/
dem densitate: raritate: alia gignere nihil differt: uel tenuitate & crassitudine. Tenue
namq; rarum: at crassum uolunt esse densum rursus tenuitate & crassitate idem & ma
gnitudĩe: & paruitate, tenue nãq; qd tenuiũ partiũ. At crassũ qd magnarꝝ ptiũ: qd.n.
lõgius extẽdit tenue at huiusmodi ex partibꝰ exiguis cõstans. Itaq; ipsis cõtingit ma/
gnitudĩe & exiguitate aliorꝝ diuidere essentiã. His aũt ita definitis cuncta cõtiget ad
aliqd dicere: neq; erit oĩo unũ quidem ignis: alterum uero aer, quod euenit plura qui/

dem elemēta dicentibus magnitudine autem & paruitate differre aiunt. Nam quoni-
am qđlibet quātitate definitū ē ratio erit aliqua ad īuicē magnitudinū. quāobrē quæ
hanc rationē habeāt: necesse quidē unū aerē esse: alterū ignē: tertium terrā aquā: inde
quod in maioribus maiores sint ratiōes q uero ignē ꝓponunt elementū id quidē ef-
fugiunt. alia uero ipsis irrationalia euenire necesse ē: alii. n. ipsoꝝ figurā accōmodant
igni: sicut q pyramidē facientes qđ figuraꝝ maxīe secabilis pyramis. corporum uero
ignis. Hi sane sermone proferēdo tumidius qđ corpora cuncta ex tenuissimaꝝ partiū
constent partibus. at figuræ solidæ ex pyramidibus. Proin de quoniā corpoꝝ ignis te
nuissimus est figuraꝝ pyramis maxime in paruas partes diuidit̃ & prima. At prima fi
gura primi corpori Pyramis fuerit ignis. hi qdem de figura nihil ostendūt tenuissima
rum tantūmō partiū faciūt. Deinde exhoc cōposito fieri aiunt alia. nā quēadmodū
etiā simul emergente granulo quod psegma appellat̃: utroq; aūt modo hæc eueniūt
difficilia. Nā si insecabile corpus primū faciūt iterū accedūt adductæ rationes ad idē
propositum. Rursus non expedit hoc dicere naturaliter uolentibus inspicere: nam si
omne corpus corpori quātitate cōparatū est. habent aūt proportiones magnitudīēs
similiū partiū ad se inuicē: & elementoꝝ ueluti uniuersæ aquæ ad uniuersū aerem: &
elementi ad elementū. idē in cæteris. at aer plus aqua & prorsus qđ magis tenuiū par
tium est q̄ quod magnaꝝ partiū. nō dubiū quin elementū minus sit aquæ q̄ aeris. Si
igitur minor magnitudo inest maiori diuisibile fuerit aeris elementū. itidē etiā ignis
& prorsus tenuiū partiū. Sin aūt diuisibilis figuris ē igem cōtinget nō esse ignis par
tem: quod pyramis ex pyramidibus nō constet. Rursus neq; omne corpus eē aut ele
mentū: aut ex elementis. Nā ignis pars neq; ignis: neq; elementū ullū: at magnitudīe
definientibus prius aliquid elemēti elementū esse id quod in īfinita ꝓcedere. siqdem
omne corpus diuisibile & maxime exiguarū partiū est elementū. Præterea etiā his ac
cidit dicere ut idē. ad hoc qdem ignis est ad illud uero aer: & rursus aqua & terra. atq
omnibus cōmunis ē error unū ꝓponentibus elementū unicū naturalē faciēdo motū
& omniū eundē. Intuemur nāq; omne corpus naturale motus habere principium: si
igit̃ cuncta corpora unū aliquod sunt omniū etiam unus fuerit motus: ac eundē esse
necesse est. quāto enim pluriū fuerint: ferri celerius. proide hinc & ob hæc quoniam
prius definitū est plures eē naturales motus manifestū ē unū elementū eē īpossibile.
quādoqdē neq; infinita neq; unū: plura esse & definita necesse ē. Considerandū aūt
primo utrū æterna sint uel facta intereant. Hoc namq; demonstrato manifestū erit:
& quotcūq; sempiterna igitur eē īpossibile ē. Intuemur namq; & ignē & aquā. & unū
qđq; simpliciū corpoꝝ dissolutū. necesse uero aut infinitū eē aut sistere dissolutionē
si igitur infinita erit etiā tēpus dissolutiōis infinitū: & rursus cōpositiōis quælibet. n.
in alio tēpore dissoluitur. & cōponitur pars. Proide cōtinget extra infinitū tēpus ali
ud eē infinitū: cū quādo cōpositiōis infinitū sit & rursus eo prius qđ dissolutiōis ex-
tra infinitū fieri infinitū: qđ īpossibile est. Si uero sistet alicubi dissolutio: aut inseca
bile erit corpus: in quo cōsistat uel diuisibile quidē sed nūq̄ diuidendū: quēadmodū
uidetur Empedocles uoluisse dicere. insecabiles igitur nō erit ob prædictas ratiōes: ue
rum nequidē secabile. nunq̄ dissoluendū minus utiq; corpus maiori magis obnoxiū
est interitui. Si igitur etiā multū corrūpetur huiusmodi corruptiōe ut dissoluat̃ in mi
nora. adhuc æquū fuerit minus id magis affici. duos aūt cernimus modos qbus ignis
corrūpitur a cōtrario namq; corrūpitur extinctus: & ipse in sese oblanguescēs. id aūt
patitur minus sub maiore & minus quanto fuerit minus. Proinde necesse est mori-

bunda

būda corpora eē & generabilia elemēta.at qm̄ ſūt generabilia:aut ex nō corporato aut ex corpoꝛ erit ortꝰ & ſi ex corpoꝛ aut ex alio aut ex ipſis īuicē ꝗ igitꝰ ex nō corpore gignit ratio īane facit.ōe enī gēitū aut corporis expers erit īquo ortus uel habebit corpus:& ſiqdē habebit corpus duo ſimul erunt corpora in eodē nēpe:qđ factū ē & qđ prius erat:ſin ī corporatū neceſſe inane eſſe definitū.hoc autem quod factu impoſſibile ſit prius eſt demonſtratū præterea neqꝫ ex corpore uno contingit fieri elementa.continget namqꝫ aliud corpus prius eſſe elementis:id uero ſi hēt grauitatem:aut leuitatem elementoꝝ erit aliquod.ſin momentum nullū habeat īmobile erit & mathematicum ſi huiuſmodi fuerit non erit in loco nam inquo quieſcit in eodē moueri etiā poteſt ſiquidē ui contra naturā:ſin ui naturaliter:ſi igitꝰ erit ī loco & alicubi erit aliquod elementoꝝ.ſi uero non in loco nihil ex ipſo erit nā genitū ēt ex quo gignitꝰ ſimul eſſe neceſſe eſt.at quoniā neqꝫ ex ī corporato gigni poſſibile ē:neqꝫ ex alio corpore,reliquū ē ut ex ſe inuicē fiat. Rurſus igitur cōſiderādum qs modus ex ſe inuicē oriēdi. Vtꝝ ut Empedocles ait & Democritus uel ut q ī plana diſſoluūt:uel ē alius aliqs pter hos modus.q igitur Empedoclē & Democritū ſequuti ſūt ſe ipſos latēt ortum ex ſe inuicē facientes ſed q ortus eſſe uideatur inhærens.n.unū qđqꝫ excerni aiunt queādmodū ex uaſe ortus exiſtēte,Cæteꝝ nō ex aliqua materia fieri trāſmutāte.qm̄ tā & ſi hoc mō:nihilo minus abſurda eueni ent.eadem ſiquidem magnitudo non uidetꝰ conſtricta fieri grauior neceſſe hoc nāqꝫ dicere fatentibꝰ excerni aquā inſidentē ex aere:cū.n.aqua ex aere fit grauior eſt pterea mixtoꝝ corpoꝝ.alterutꝝ ſeperatū iri neceſſe non eſt qđ ſēp maiorē obtineat locū.cū enī ex aqua aer gignitur maiorē occupat locum.nam quod magis tenuiū eſt partium in maiori loco fit.hoc autem manifeſtum in tranſmutatione.euaporante ſiquidem & efflante humido franguntꝰ uaſa turgens corpus ambientia ob loci anguſtias.proinde ſi motum nō inane nequidem corpora extendētur quemadmodū hæc dicentes aiūt manifeſtū id impoſſibile ſin inane & explicatio abſurdum.neceſſario ſemp maiorem locum aſſumere.quod ſeperatum,neceſſe autem ortum ex ſe inuicem deficere ſi in magnitudine terminata non exiſtant infinita terminata;cum.n.ex terra aqua fit aufertur aliquid terræ ſiquidem excretio ortus eſt & rurſus cum ex relicto identidem ſi igitur id ſemper interminato continget infinita in eſſe.at quoniam id impoſſibile:non ſemper fuerit ex ſe inuicem,qđ igitur nō ēſt excretione ī ſe inuicē trāſmutatio dictum eſt,reliquū aūt eſt ut in ſe inuicem tranſmutata fiant.hoc nēpe duobus modis:aūt.n.tranſformatione quemadmodum ex eadem cera fiet pila:& cubus:aut diſſolutione in plana quemadmodum non nulliꝰ aiūt.ſi igitꝰ trāſformatione fient continget neceſſario corpora dicere inſecabilia diuiſibilibus.n.exiſtentibus nō erit ignis ps ignis neqꝫ terræ terra quia pyramidis pars omnino pyramis nō ē:neqꝫ cubi cubꝰ ſi uero planoꝝ diſſolutione primū quidem alienū ſe ex ſeſe inuicē cuncta nō gignere qđ ēt nō dicentes ipos dicere neceſſe eſt.neqꝫ.n.uis fuerit unum duntaxat exps eſſe tranſmutationis:neqꝫ ſenſu apparet:ſed cuncta inſeſe inuicem tranſmutant:non recepta dicere:dictis apparentibus,hoc autem in cauſa eſt qđ non recte prima ſumant principia ſed cuncta uelint ad quaſdam definitas ducere opiniones nam expedit fortaſſis ſenſilium ſenſilia:& ſempiternorum ſempiterna & moribundorum moribunda eſſe principia in totū uero eiuſdem generis proponendo.hi uero ob hoꝝ amiciciā idē facere uiſi ſunt poſitiones in rationibꝰ cuſtodientibꝰ.ōe ſiqdē ſuſtinēt:quod accidit ut uera habent principia:queādmodum non ꝗdā expedit ex euenientibus iudicare præſertim ex fine

finis aũt faciendi ſcientiæ opus. naturalis uero apparẽs ſẽp proprie ſẽſui: euenit aũt ipſis terrã maxime eẽ elemẽtũ & ſolã: nõ moribũdã ſi indiſſolubile nõ moribũdũq; eſt elemẽtũ terra: nãq; ſola in aliud corpus indiſſolubilis. Cæterg; neq; in ipſis diſſolu tis triangulog rationalis eſt ſublatio cõtingit ẽt hoc in ſe inuicẽ trãſmutatione qd ex inæqualibus multitudine cõſtẽt triangulis. ꝑterea hæc dicẽtib9 neceſſe eſt nõ ex cor pore ortũ facere: nã cũ ex planis fiunt: nõ ex corpore factũ fuerit. ꝑterea neceſſe non omne corpus dici diuiſſibile ſed oppugnare examinatiſſimas ſciẽtias: q̃ nẽpe intelle ctile capiũt diuiſſibile: hæ ſũt mathematicæ. hi porro neq; ſenſile omne cõcedũt qd uelint propoſitũ cuſtodire. neceſſe nãq; qcũq; cuiuſlibet elementi figurã faciunt ei quoq; eſſentias ipſog definiant Pyramide nãq; uel ſphæra diuiſa quo pacto nõ erit reliquũ ſphæra aut Pyramis proinde uel ignis pars nõ ignis: ſed erit aliquid prius ele mento qd ſit uniuerſum uel elementum uel ex elementis uel non omne corpus diui ſibile. in totum autem tentare ſimplicia corpora obformare: ratione caret. primum quod cõtinget nõ impleri uniuerſum in planis. n. tres figuræ uidentur locum com plere triangula & quadrata: & ſexangula. in ſolidis uero duæ ſolæ pyramis & cubus. ac neceſſe eſt his plura capere qd plura fiant elementa deinde uident cuncta ſimplicia corpora figurata ãbienti loco ꝑcipue aqua & aer permanere igit elementi figuram impoſſibile eſt: neq;. n. undiq; contingerent quod uniuerſum ambit. Verg ſi in con cinuũ aſſumat nõ amplius erit aqua: ſi figura diſtabat; & ꝑinde manifeſtũ figuras ip ſog nõ eſſe definitas. Verg uidetur hoc ipſũ natura nobis adducere: qd ẽt rationale ẽ nã quẽadmodũ in aliis ſpeciei expers: & in forme eſt oportet eſſe ſubiectũ. præcipue nãq; ita potuerit accommodari: ſicut in timæo ſcriptũ eſt cuncta ſuſcipiens. ita ẽt ele mẽta decet arbitrari tãq̃ materiam eſſe compoſitis. ideo ẽt poſſunt ſepatis ꝑ affectio nes differentiis in ſe inuicẽ trãſmutari. ꝑterea quo pacto cõtingit fieri carnem & os: uel quodcunq; compoſitog corpog. neq;. n. ex ipſis elementis cõcedit: qd nõ fiat cõ tinum ex cõpoſitione: neq; ex cõpoſitis planis. elementa. n. fuerit compoſitione & nõ quæ ex elementis. ꝓinde ſiquis examinatius loq̃ uoluerit: & nõ ex egreſſione ta les ſermones excipere intuebitur huiuſmodi ex eis q̃ ſunt ortum perimere. Cæterum & affectiones & poteſtates & motus incõcinnas figuras corporib9 in quas ꝑcipue ſpe ctantes ita diſtribuerũt ueluti qm̃ ignis facile mobilis eſt & calefaciens & exurẽs alii qdẽ globũ effecerũt: alii uero Pyramidẽ. hæc eni facillime mouet qd minimũ cõtin gãt & minime iaceãt maxime calefaciẽtia & adurẽtia maxime: qd uniuerſũ ſit angu lus: at hoc angulo acutiſſimũ: urit aũt & calefacit ut aiũt angulis. primũ igit ex motu utriq; hallucinati ſũt nã ſi hæ ſũt facillime mobiles figuræ: nõ utiq; ignis motu facile mobilis. ignis eni ſurſũ & deorſũ rectalinea: hæc aũt facile mobilia motu circulari. de inde ſi eſt terra cubus qd obfirmet & maeat mãet aũt nõ ubicũq; cõtigit: ſed i ſuo lo co. ex alieno aũt fert non circumacta: ignis aũt & alia. itidem nimirũ & ignis & quod libet elementum in alieno loco: ſpæra erit aut pyramis: in ſuo autem cubus. præterea ſi calefacit & urit ignis propter angulos. cuncta elementa uim calefaciendi habebunt magis fortaſſis alteg altero: cuncta. n. angulos habent uelut unum quidem. octahe dron & alteg dodechaedron democrito autẽ ſphæra tamquam angulus quidam exi ſtens ſecat. ut facile mobilis proinde differet magis & minus. quod autem hoc falſum ſit manifeſtum eſt. pariter autem continget etiam mathematica corpora exurere & calefacere. habent ſiquidem & illa angulos inſuntq; ipſis inſecabiles & ſphæræ & py ramides. alioqui & ſi ſunt inſecabiles magnitudĩes quemadmodũ aiũt. ſi namq; aliæ quidem

quidem:aliæ uero nõ:dicẽdũ est esse differẽtiã,sed non utcunq; ita dicendũ ut aiunt. præterea si urens ignitur. ignis uero sphæra est uel pyramis: necesse est ustum fieri sphæras uel pyramida. igitur secare & diuidere sit figuræ ratione adueniens quod necessario pyramis pyramidas faciat uel sphæra sphæras omnino caret ratione: & simile quemadmodum si quis poscat gladium diuidi in gladios: aut serram in serras iterum ridiculum ad diuidendum solum redere figuram igni. Videtur nam q; magis concrescere & coire q̃ discernere. discernit namq; q̃ eiusdem nõ sũt generis. concreta autem facit quæ similis generis: & concretio p se est nam contrahere & colligere ignis est. At discretio per accidens cõtrahens nãq; eiusdẽ generis eximit alienum, ꝑinde aut utriq; oportuit respõdere:aut potius ad contrahendum. præterea quoniam calidum & frigidũ cõtrariæ sũt potestatis impossibile est attribuere frigidæ figuræ quod attributum contrarium esse oporteat. nihil autem figuræ contrarium. ideo etiam cuncti hoc distituerunt. quamq̃ conuenit uel oĩa figuris definire uel nihil. non nulli aũt de ui ipsius dicere tentantes sibi ipsis aduersantur. aiũt enim frigidum esse quod magnarꝫ partium quod compingat:neq; per meatus transeat: manifestum igitur quod calidum fuerit penetrans, id uero tenuiũ partiuꝫ. proinde contingit paruitate & magnitudine differre. calidũ & frigidũ nõ figuris. præterea si inæquales pyramides magnæ fuerit:nõ ignis neq; in causa est figura cõburendi sed e cõtrario: qđ igit̃ figuris differant elemẽta ex iã dictis ẽ manifestũ. at qm̃ corporũ differẽtiæ dominãtissimæ sũt aliæ qdẽ p affectiones & opera & potẽtias: cuiuslibet eni eẽ natura dixim⁹ & affectiones & opera & potẽtias. primũ fuerit de his dicẽdũ quo nam pacto inspiciendo hæc capiamus uniuscuiusq; ad unum quodq; differẽti as.

ARISTOTELIS DE COELO VOLVMINVM QVATTVOR QVARTVM

DE GRAVITATE & leuitate qdq; sit utraq; & q̃ natura ipsarũ cõiectãdũ ẽ: & q̃ de causa has hñt potestates. ẽ nãq; quæ de ipsis inspectio ubi de motu ꝓpria. graue. n. & leue qđ moueri naturaliter põt quodãmõ dicim⁹. Actiõibus ãt noĩa ipsorꝫ nõ ponũt̃ nisi si qs putauerit momẽtũ eẽ huiusmõi qđ sit natural̃ agitatio de motu: hæc autem habere in ipsis quidem uelut q̃cunquæ motũ suscitãtia. Omnes qdẽ utunt̃ potestatib⁹ ipsorꝫ neq; definierũt ꝑter paucos. Perspiciẽtes igit̃ primũ q̃ ab aliis dicta sũt & iuestigãtes q̃cũq; ad huiusmodi cõsiderationẽ distribuere necesse ẽ: ita ẽt apparens nobis de ipsis dicamus. Dicitur nimirũ qđ oĩo qdẽ graue & leue: idq; ad aliud nã habẽtium grauitatẽ dicimus: unũ qdẽ leuius alterũ uero grauius: ut ligno æs: de his aũt q̃ absolutæ dicũtur nihil dicit̃ ab his q prius disputarũt: de his aũt q̃ sunt ad aliud nõ dicũt qd sit graue & qd sit leue, Verũ quid grauius & leuius i grauitatẽ habentib⁹. magis uero quod diximus ita erit manifestũ. q̃dam nãq; semp agnata sunt a medio ferri: q̃dam porro semp ad medium: at horꝫ quod a medio delatũ est sursũ uersus aio ferri: deorsum uero qđ ad mediũ: fuerit nãq; alienũ non arbitrari eẽ i cœlo aliqd quod sursum & deorsum queãdmodũ qdã sibi exposcũt. Nõ. n. inquiunt hoc qdẽ sursum: illud uero deorsũ si oĩfariam simile est. & undiq; erit oppositis pedibus i amblãs quilibet sibi. nos uero uniuersi extremum supra dicim⁹: qđ ẽt positione supra est: & natura pri

mum. at quoniã est aliquidcœli extremũ & mediũ.erit nempe & supra & infra quẽ/
admodũ multi aiũt:nisi qđ nõ satis idest: id uero in causa quod nõ cẽsent simile esse
oĩfariã cœlũ:sed unũ esse tãtũ qđ supra nos hæmispheriũ: qm̃ assumentes ẽt circulati
id & medimu similiter habere ad uniuersũ unũ qdẽ sursũ esse dicẽt:alteꝝ uero deor
sum ad mediũ.absolute igitur leue dicimus qđ sursum fertur : qđqꝫ ad extremũ graue
absolute deorsũ:& ad mediũ ad aliud uero leue: & leuius uel duobꝰ habentibꝰ graui
tatẽ & molẽ æqualẽ unũ quidẽ deorsũ fert᷑ natura celerius : adueniẽtibꝰ aũt prius in
hoꝝ cõsideratiõnẽ plurimũ ferme de[illegible]ita grauibꝰ & leuibꝰ solũ dixerũt:quatẽus ãboꝝ
habẽtibꝰ grauitatẽ alteꝝ leuiꝰ ẽ ita nẽpe distribuẽdo putauerũt definiẽdũ de sĩplici/
ter graui & leui.at ratio ipsis nõ cõgruit.manifestũ aũt erit hoc magis ꝓcedẽdo.aiũt
nãqꝫ grauius & leuius alii qdẽ quẽadmodũ ĩ timæo scriptũ ẽ grauius qdẽ ex pluribꝰ
eisdẽ cõstãs:leuius uero ex paucioribꝰ:quẽadmodũ plũbo plũbũ: & æs ære grauius.si
militer alioꝝ unũ qđqꝫ qđ ex simili cõstet specie in redũdãtia nãqꝫ æqualiũ ꝑtiũ gra/
uius unũ qđqꝫ ẽ.eodẽ nẽpe mõ & ligno plũbũ aiũt: ex qbusdã nãqꝫ eisdẽ esse cuncta
corpora materiæqꝫ unius.at nõ uideri ita nãqꝫ definiẽtibꝰ dictũ nõ ẽ de absolute le/
ui & graui.nũc aũt ignis sẽp leuis & sursũ fert᷑: at terra & terrestia cuncta deorsum &
ad medium proinde nõ propter paucitatẽ trianguloꝝ ex qbus unũ quodque ipsoꝝ
cõstare aiũt igni agnatũ est ferri sursũ:nã q̃to maior tãto minus feret᷑:& grauius erit
ẽt ex pluribꝰ cõstans triangulis.nũc aũt fertur mõ cõtrario:q̃to.n.maius fuerit eo le/
uius & sursũ feret᷑ celerius: & desup deorsũ paꝝ feret᷑ celerius ignis multus uero tar/
dius.ꝓterea qm̃ minus habens eiusdẽ generis leuius esse aiunt plus aũt grauius aerem
uero & ignẽ: & aquã ex eisdẽ triangulis. Veꝝ differre paucitate & multitudine.ideo
unũ quidẽ ipsoꝝ leuius.alteꝝ autem grauius:erit multitudo aliqua aeris qui grauior
aqua erit.at cõtra accidit.sẽp namqꝫ plus aeris magis sursũ fertur & prorsus quæcũqꝫ
ꝑs aeris sursũ ex aqua fert᷑.hi itaqꝫ hoc mõ de leui & graui tractarũt.aliis porro non
satis uisũ est ita distribuendũ.Veꝝ quamq̃ ãtiqores cognouerunt tñ ea q̃ nũc dicunt᷑
uident᷑ siqdẽ nõ nulla mole minora corpora q̃ tamẽ grauiora. nõ dubiũ igit᷑ qui nõ
satis dicant ex æqualibꝰ cõstare primis quæ æqualis sint põderis æqualia namqꝫ mo/
le fuerint.at prima & in secabilia dicentibus planaꝰ: unde corpora pondus habentia
cõstant absurdũ uisu.solida uero magis dicere cõtingit qđ maius ipsoꝝ grauius esse
at cõpositoꝝ quoniã nõ uidet᷑ unũ qđqꝫ hoc habere modo:sed multa grauiora intue
mur mole minora esse quẽadmodũ q̃ sit lana æs:alterã causã arbitrant᷑: & aiũt qdã.
nã inane corpora cõpræhẽdẽs leue redere aiũt & facere.ẽ qñ maiora leuiora:plus.n.
habere inane ob hoc ẽt molẽ eẽ maiorẽ sæpenumero ex æqualibꝰ solidis uel minori
bꝰ:i totũ aũt & uniuersi causã eẽ leuioris:qđ plus inanitatis insit: hoc nitniꝝ aiũt mõ
his ita diffiniẽtibꝰ necesse est adiicere nõ inãe modo habere plus si sit leuius.sed & so
lidum minus nam si excedet hanc proportionẽ nõ utiqꝫ fuerit leuius. ob hoc etiam
ignẽ esse aiunt leuissimum quod plurimum habeat inane . eueniet igitur exiguo igne
multum auꝝ inane habens esse leuius:nisi etiam solidum habeat multiplex:proinde
hoc dicendum non nulli igitur eoꝝ qui aiunt non esse inane nihil deffinierunt de
graui & leui ut Anaxagoras & Empedocles atqui definierunt inane quidem esse : ni/
hil asseruerunt quamobrem alia absolute leuia corpora: & alia leuia sint:& feruntur
alia quidem sursum:alia autem deorsum:deqꝫ eo quo nõ nulla quæ mole maiora sint
leuiora sint corpora nihil memorarunt:neqꝫ certum quemadmodum ex dictis con/
fessa apparentibus ipsos dicere contingit necessarium autem de igni leuitate causam
quærentibus

quærentibus multum inane habere: fere in eisdẽ hærere difficultatib⁹ min⁹ nãquæ habebit solidum aliis corporibus plusq̃ inane. uerũ tamẽ erit aliqua ignis multitudo in qua solidũ & plenũ ambiẽtia solida excedit: aliqua terræ exigua multitudine: si ãt dicant ẽt inane quo pacto diffiniẽt absolute graue. aut. n. plus solidũ habere. aut minus inane. si igiť hoc dicent erit aliqua terræ multitudo tam parua in qua solidũ erit minus: q̃ in multa ignis copia. Itidẽ porro & si inani diffinierũt: erit aliq̃d leuius absolute leui & meante semp sursum means semp deorsum. hoc aũt ĩpossibile nã absolute leue erit semp leuius pondus habentibus. Alterũ altero leui⁹ ut aqua q̃ terra. Cæterũ neq; inane proportionẽ habet ad plenũ. Satis id nõ soluit propositã ambiguitatẽ. cõtinget namq; hoc modo dicẽtibus: utiq; ĩpossibile. In multo namq; igni & in minori eandẽ habebit solidum & inane rationẽ. ferť aũt celerius maior sursum ignis minore & rursus itidem deorsum plus auri & plumbi itidem unum q̃dq; aliorum habentium pondus. Non oportuit autẽ hoc contingere si huic definiať graue & leue. alienũ porro & si ob inane ipsum non sit. Cæteꝝ si inane sursum agnatum est ferri: deorsum autem plenum: & ob hoc aliis causa meatus utriusq; nihil de compositis erat considerandum: cur alia quidem grauia corpora alia autem leuia. Verum de his ipsis dicendum: cur hoc quidem leuitatem: illud autem grauitatem habeat. Rursus quæ causa quod non distent plenum & inane. A ratione autem abest regionem inani dare quẽadmodum non ipsum sit aliqua regio. at necesse si moueatur mouens eius aliquẽ eẽ locũ ex quo trãsmutať: & ĩ quẽ. p̃terea q̃ motus sit causa nõ utiq; inane nõ. n. ipsum moueť solũ: sed etiã solidũ. itidẽ porro euenit & si aliter diffiniat magnitudĩe: & exiguitate faciẽdo grauiora & leuiora: alia aliis & quocunq; alio mõ struẽdo. At materiam dũtaxat ipsam omnib⁹ attribuẽdo: aut plures q̃dẽ: sed solũ oppositas una nãq; existẽte nõ erit absolute graue: & leue quẽadmodũ ex triãgulis cõstituẽtibs. cõtrarias uero q̃ inane & plenũ: non erũt inter media absolute grauiũ & leuiũ: quã ob causam grauiora & leuiora ĩuicẽ eorũq; quæ absoluta sunt. At magnitudĩe & exiguitate diffiniẽdo: definito assimulať magis prioribus. q̃d aũt cõtingit unũ quodq; facere differentiã quattuor elemẽtoꝝ tutius hẽt ad priores ambiguitates unã uero faciẽti naturã magnitudine differentiũ idẽ necessario cõtingit q̃d q̃ unã faciũt materiã. Neq; absolute esse q̃cq̃ leue neq; means sursũ. Veꝝ aut derelictũ aut extrusũ: & multa paucis: & paruis magna esse grauiora. id si fuerit eueniet multũ aerẽ & multũ ignẽ aqua eẽ grauiorẽ: paucaq; terra. Hoc aũt ẽ ĩpossibile: quæ igiť ab aliis dicta sunt hæc & hoc modo pronuntiata. nos aũt primo diffiniẽdo dicimus: de quo ĩprimis aliqui ambigunt cur alia q̃dẽ sursum meãt corpora: alia aũt deorsũ semp naturaliter sursuz & deorsum post hæc de grauitate & leuitate & accidẽtib⁹ eis affectiõib⁹ q̃. de cã fiant singula. itaq; de eo q̃d ferať unũ q̃dq; ad suũ locũ itidẽ assumẽdũ: quẽadmodũ circa alios ortus & mutatiões nã q̃m tres sunt motus unus quidẽ magnitudĩe. Alter uero specie. Tertius p locũ. hoꝝ q̃libet ut cernimus hẽt ex cõtrariis mutationẽ in contraria & inter media nõ utiq; ĩ id q̃d casu obuenit ab eo q̃d mutationẽ hẽat fortuitã. itidẽ porro neq; mobile casu adueniẽs a casu ueniẽte: sed quẽadmodũ alterabile & auctibile alteꝝ: ita & alterabile & auctibile. Eodem modo accipiendum & per locum motabile & mobile: nõ cõtingẽs cõtingẽtis: si igiť sursũ & deorsũ motabile q̃dẽ grauãs & leuãs: mobile uero q̃d potẽtia graue & leue. in eundẽ aũt ferri q̃dlibet locũ: id est in ipsius speciẽ ferri: & per inde magis aliquis putauerit. quod dicebant prisci nempe simile ferri ad similẽ: id nãq; non usq; quaq; contingit. nõ. n. siq̃s trãsferat terram ubi nunc luna fe-

retur unaq̄quæ pars ad ipſam ſed ubi etiā nunc. In totū igitur ſimilibus & indifferen
tib⁹ ab eodē motu id euenire neceſſe ē. Proide quo agnatū ē unā aliquā partē ferri: ēt
& uniuerſum. At qm̄ locus ē ambiētis terminus: ambiūt autē cuncta mota ſurſum &
deorſum extremū & mediū hoc modo fit ſpecies cōpræhenſi in ſuū locū ferri ad ſi-
mile ē ferri. Nāq; deinceps inuicē ſunt ſimilia ut aqua aeri: & aer igni: ecōtrario aūt
dicere mediis ē nō utiq; extremis: quēadmodū aerē quidē aquæ: aquā uero terræ. ſem
per. n. qđ ſupius ad id qđ ſub ipſo tāq̄ forma ad materiā. ita ad ſe inuicē hēnt. at quæ
rere q̄obrē ignis ſurſum & terra deorſū ferat̄ idē ē: & q̄obrē ſalubre moueat̄ & mu-
tet quatenus ſalubre: in ſanitatē ueniat: nō utiq; in alborē itidē & alia oīa alterabilia.
Cæteꝝ ēt auctibile cū trāſmutauerit quatenus auctibile: nō in ſanitatē uenit. ſed i ma
gnitudinis exceſſum. ſimiliter ēt hoꝝ unū qđq; qđ quidē in quali qđq; in q̄to trāſmu
tat: & in loco leuia quidē ſurſum: grauia uero deorſum niſi qđ quæ in ipſis uident̄ ac-
cedere ad mutationis pricipiū graue inq̄ & leue a terra uero nō: ſed extrorſus ut ſalu-
bre & auctibile. quāq̄ aliquādo ēt hæc ex ipſis trāſmutāt̄: & exiguo facto in exteriori
bus motu unū qdē in ſanitatē uenit: alteꝝ aūt in augumentū: & qm̄ idem ſalubre &
ægritudinē excipiēs: ſi qdē moueat̄ ſalubre in ſanitatē fert̄. Si uero quatenus morbo
ſum in morbū. magis aūt his graue & leue in ſe ſe habere uident̄ principiū qđ ſit ho
rum materia proxima eſſentiæ idē. n. cōiectura qđ meatus abſolute ē ēt ortui motuū
ultimus. Proide primus fuerit eſſentia hic motus cū igit̄ fit ex aqua aer & ex graui le-
ue id ſurſū ſimul aūt ē leue neq; amplius fit: ſed ubi ē manifeſtū potētia eē in entele-
chiā iems meat illuc i tantū ac tale ubi entelechia: & q̄tum & quale & ubi eadē ē cauſa:
ut q̄ iam ſint terra & ignis in ſua nihil ꝓhibente migrant loca. Nā alimentū cū prohi
bēs & ſalubre cū diſtinēs nō fuerit fertur ſtatim ac mouet̄ a principio faciēs: & ſub-
uellens uel unde exiliit: quēadmodū in primis dictū ē libris: in qbus definimus quod
nihil hoꝝ ſe ipſum mouet. Q ua de cā igitur fert̄ unū qđq;: quod fertur qcq; ſit in ſu-
um ferri locum dictū eſt. Differentias igit̄ & accidentia de ipſis nunc dicamus primū
itaq; definiat̄ quēadmodum apparet oībus graue quidē abſolute oībus ſubſidens le-
ue uero omnibus innatans. abſolute aūt inq̄ ad genus reſpiciēs & quot nō utraq; exi-
ſtunt ut apparet ignis quidē q̄ accidit magnitudinē ſurſum ferri niſi qd aliud ꝓhibe-
at: terræ aūt deorſum. eodē aūt mō ēt celerius & plus. aliter uero graue & leue quibus
utraq; exiſtūt nam aliquibus inatant & ſubſidunt: ſicut aer & aqua: abſolute enim ho-
rum neutrū leue uel graue terra. nāq; ambo leuiora eminent. ſiquidē ipſius partes ei
igne uero grauiora. ſubſidet namq; ipſoru; q̄cūquæ pars. ad hæc igitur abſolute unū
quidē graue: alterum uero leue. aer ſiquidē quantus fuerit inuehitur aquæ: aqua uero
quantacunq; fuerit aeri ſubſidet. Et qm̄ aliorum alia habent pondus alia leuitatem:
nō dubium qn omniū ſit cauſa q̄ in cōpoſitis eſt differentia. nā illoꝝ quæ adepta ſūt
leuia alia uero minus: hoꝝ alia grauia alia leuia erunt corpora. itaq; de illis dicēdum ē
Nam cætera prima cōſequunt̄ qđ dicebamus eē faciēdū: eis qui aiunt ob plenitudinē
eē graue: & qui ob inane leue: cōtingit nimiꝝ non uſq; quaq; hæc grauia uideri & le-
uia ob prioꝝ differentiā uel inq̄ i aere grauius erit ſuſpēſum lignū plūbo mnaiæo in
aqua uero leuius cā aūt ē qđ oīa habēt pōdus ꝑter ignē: & leuitatē ꝑter terrā. Terrā igi
tur & q̄cūq; plus terra habēt oīfariā pōdus habere neceſſe ē. Aquā uero oīfariā ꝑterq̄
in terra. At aerem ꝑterq̄ in aqua & terra. In ea nāq; regione cuncta pondus habent
præter ignem quin & aer. Licet hoc coniectari quod plus trahit ex utre plus ſuf-
flato inani. Proinde ſi quid aeris habet plus quam terræ & aquæ in aqua quidem

aliquo

aliquo continget esse leuius in aere uero grauius in aere.n.non suspendit̃: at in aqua inatat. Q d aũt sit simpliciter graue: & simpliciter leue hinc licet intueri. Simpliciter aũt leue inquã ego qđ semp sursum: & graue quod semp deorsum ferri agnatũ est ne quaq̃ ipeditũ talia nãque sunt huiusmodi.nec queẽadmodũ arbitrant̃ qdã cũcta hẽnt grauitatẽ. Graue.n.qbusdã eẽ uidet̃ nec nõ aliis ẽt semp ad mediũ ferri. Est aũt etiã similiter & leue. ituemur nãq; ueluti prius dictũ est terrena cunctis subsidere ferri quæ ad mediũ. Cæteꝝ definitũ ẽ mediũ. Si igit̃ qcq̃ est qđ omnibus sup iuehat̃ queẽadmodũ apparet ignis & in ipso aere: sursum delatus: aer uero cõqescere. nimiꝝ hoc fertur ad extremũ. Proinde grauitatẽ nullã habere põt: subsideret eni alii. Si aũt hoc fuerit aliqd aliud erit quod ferat̃ ad extremũ. quod cunctis delatis sup inuehat̃. At nihil apparet. ergo ignis nullũ pondus habet: neq; terra leuitatẽ ullã: siquidẽ semp omnibus subsidet: & subsidẽs fert̃ ad mediũ ueꝝ qđ sit mediũ ad quod meatus põdus habentibus: & a quo leuibus. Manifestũ undiq; primũ quidẽ quod nulli contingat ad mediũ ferri: nã queẽadmodũ ulli eẽ impossibile: ita neq; fit. at meatus ortus. meatus unde: quo deide ad similes apparet angulos. ignis qdẽ sursum ferri: terra uerro deorsum & omne grauitatẽ habẽs. Proinde ad mediũ ferri necesse est: hoc uero prius contingit ad terræ mediũ: uel ad uniuersi mediũ. Q m idẽ ipsoꝝ ẽ alia ratio: qñ quidem oĩbus subsidens fert̃ ad mediũ: necesse ẽ oĩbus supinuectũ ferri ad regionis extremũ in qua mouent̃. Nã cõtrariũ mediũ extremo subsidere semp: & sup inuehi ideo ẽt iure graue & leue duo sunt. qm̃ duo loca mediũ & extremũ: Est aũt aliqd hoꝝ inter mediũ qđ ad utrũq; ipsoꝝ dicit̃. alteꝝ ẽ.n. ut extremũ ad mediũ amboꝝ iteruenieẽs medio. ob hoc ẽ etiã aliud graue & leue ut aqua & aer dicimus aũt unũ quidẽ cõpræhendẽs esse speciẽ: alteꝝ uero cõpræhẽsũ; materia. at ẽ oĩbus ortib⁹ hoc iteruallũ in q̃lisiqdẽ: & iquanto ẽ hoc quidẽ potius ut species: illud uero ut materia: & in eis q̃ per locũ itidẽ. qđ quidẽ sursũ definiti deorsũ uero materiæ & pinde i ipsa materia grauis & leuis. q̃tenus tale potẽtia: grauis materia. quatenus aũt tale leuis ẽ: q̃ eadẽ. At eẽ nõ idẽ ideo neq; cũ morboso idẽ ẽ salubre. Habẽs igit̃ huiusmodi materiã leue & semp sursum. at cõtrariã graue: & semp deorsũ. Q d porro alias. taliũ habentes uero ita ad se inuicem ut hæ simpliciter: & sursũ & deorsum meantes. ideo aer & aqua habẽt leuitatẽ: & põdus utrumq; & aqua quidẽ pterq̃ terræ omnibus subsidet: aer autẽ pterq̃ igni omnibus sup inuehit̃. At qm̃ unũ est modo quod cunctis supinuehit̃: & unum dũtaxat quod cunctis subsidet: duo alia esse necesse ẽ quæ alicui subsidant: & alicui super inuehant̃. Q uare & huiusmodi materias eẽ necesse ẽ cuiusmodi hæc q̃ttuor ut unam quidem cunctorum cõmunem: alioqui & si gignuntur ex se inuicem: sed esse alterum: neq; Prohibet enim contrariorum esse intercedens mediũ: & unum & plura quemadmodum in coloribus: multifarie namq; dicitur interueniens medio & medium. In ea igit̃ regione habentium grauitatem & leuitatẽ quodlibet habet grauitatẽ terra autem in omnibus. At leuitatem non habet uerum aut in quibus super inuehitur. At terra in cunctis habet grauitatem: ideo etiam subuulsis fertur in ea quæ deorsum. aer quidẽ in aquæ regionem aqua autem in regionem terræ sursum uero in regionem ignis. Extincto igne non feretur aer: sed aut ui quemadmodum & aqua trahitur cum fit unum planum & celerius trahat quispiam sursum meatu quo fertur aqua deorsum. neq; aqua in regionem aeris: sed uel ut nunc dictun est. At terra hoc patitur quoniam non unum planum. Ideo aqua in uas succensum trahitur. Terra autem non: quemadmodum neque terra sursum: neque ignis deorsum

ſubtracto aere. nullum enim habet pondus nequidem in ſua regiõe admodum neq̃ꝫ terra leuitatem: feruntur autem deorſum duo ſubuulſa quod unum quidem ſimplic ter graue eſt quod cunctis ſubſidet. alterum uero ad aliquid cum ſit in ſua regiõe uel quibus ſuper inuehitur ob materiæ ſimilitudinẽ: quod autem æquas ipſis facere diffe rentias neceſſe ſit hinc nobis licet intueri. Nam ſi omnium una materia eſt: uelut aut inane: aut plenũ uel magnitudo uel triangula: aut omnia ſurſum aut omnia deorſum ferent̃. At alius meatus neutiq̃ erit. Proinde aut leue nihil ẽ ſimpliciter ſi cuncta prius repunt quod ex maioribus ſint corporibus: aut ex pluribus uel quod plena: id uero cernimus ac demonſtratũ eſt quod ſimiliter deorſum ſemper. & uſqꝫ quaqꝫ feruntur & ſurſum. Si uero inane uel aliquid huiuſmodi quod ſemper ſurſum non erit: qđ ſem per deorſum: & intermedioꝝ nõ nulla erunt deorſum citius terra. in multo nãqꝫ aere triangula plura aut ſolida: aut exigua erunt. Nulla autem apparet pars aeris deorſum means. Similiter porro & in leui ſi illud quiſpiam faciat excedẽs materia. Quod ſi duo intercedent media quo pacto efficient quæ facit aer & aqua ut ſi quiſpiã dicat eẽ inane & plenũ. Ignẽ igit̃ iane ideo etiã ſurſum: terrã uero plenũ ideo deorſum. aerem porro plus ignis habere: aquã uero terræ. erit aliqua aqua quæ plus habebit ignis. pa rum aeris & aer multus paꝝ aquæ terræ plus. Proinde opus fuerit aeris aliquã multi tudinẽ celerius ferri deorſum: quã aqua pauca. hoc nunq̃ uſquã apparet. neceſſe igitur quẽadmodũ ignẽ ſurſum: quod is ſi modo habeat aliquid ut inane. at nequaq̃ alia & terrã deorſum quod plenũ habeat: & aerẽ in ſuam regionẽ: & ſuperius aqua qđ ea ſi quid hẽt etiã aquã deorſum huiuſmodi oportet. at ſi ſit unũ aliquod amboꝝ uel duo ambo exiſtẽt. Hæc utraqꝫ erit multitudo aliqua utriuſqꝫ quæ excedet aqua aerẽ pau cum: in eo qđ ſurſum etiam aer: aquã in eo quod deorſum ut ſæpe iam dictũ ẽ. At fi guræ cauſa nõ ſunt ferendi ſimpliciter uel ſurſum uel deorſum ſed celerius uel tardius quibus de cauſis difficile non ẽ intueri. Ambigit̃ ſi quidẽ nunc cur nam lata ferramẽ ta & plumbũ innatat ĩ aqua alia uero minora & minus grauia ſi ſint rotunda aut lon ga uelut acus deorſum ferunt̃: quodqꝫ pſegma & aliud terreſtre: & puluerosum ĩ aere. De his aũt omnibus cauſam arbitrari quẽadmodũ Democritus nõ recte hẽt. Ille. n. ait ſurſum meantia calida ex aqua ſuſtollere lata quæ pondus habeant: anguſta uero decidere. Pauca ſiquidem ſunt quæ ipſa pcuciant. Præterea hoc magis facere quẽad modũ is etiã inſtat. At inſtando neutiq̃ obnixe ſoluit. ait enim non ĩ unũ ĩpelli ſun dicendo ſun motũ ſurſum meantiũ coruoꝝ. Sed qm̃ ſunt alia qdẽ facile diuiſibilia cõtinuoꝝ alia aũt minus: & diuiſibilia eodẽ mõ alia qdẽ magis alia aũt minus: has pu tandũ ẽ eẽ cauſas. Diuiſu igit̃ facile recte terminatũ: & magis quod magis. Aer ãt ma gis aqua huiuſmodi: aqua uero q̃ terra: & minus ĩ quolibet genere. Diuiſu aũt facili⁹ etiã diſſipat̃. Magis igit̃ habẽtia latitudinẽ quod multũ cõpræhendant manent: qđ nõ diſſipent̃ facile. cõtra aũt habentia in figuris qđ paꝝ compræhendãt ferunt̃ deor ſum: quod facile diuidant̃ & in aere multo magis: quãto diuiſu facilior q̃ aqua eſt. at qm̃ graue quandã hẽt poteſtatẽ: qua deorſum fert̃. & cõtinua ne diuellat̃ ea ad ſe in uicẽ cõparantur. Cũ enim exceſſerit robur grauitatis quod ĩ continua ẽ ad diuulſionẽ & diuiſionẽ: cito cogetur deorſum. quod ſi fuerit imbecillior ſuperuehitur de graui igitur & leui & eis & quæ circa ea eueniunt hoc nimirũ modo definitum ſit.

❡ Ariſtoteles de cœlo fæliciter Explicit.

¶ Georgius Valla Clarissimo ex iustis iusto Veronensi senatori Equiti Iurato Iuris utriusq; Doctori Salutem dicit æternam.

NOmen iuste tuũ singulare: lenitas pcipua: tuæ erga me beniuolentiæ crebro abste repetita memoria: mei in temutui amoris pignus aliquod sibi certe deposcere uisa est: & perinde uolutâti id animo mihi: nihil quod tibi gratius: nec quod a me posset exhiberi succurrit antiquius q̃ ut diductis ac iam patefactis ad amiciciã nostram foribus magnis ethicis Aristotelis animi in ipsa nostri arctius reuincti tenerentur. Siquidem ei quem magno amore prosequerer quiq; magnus amplissimo uirtutũ exurgeret fastigio. Cui mediocria nedum parua sordescere uiderentur: magna profecto mittẽda iure censuimus. Cũ porro ethica nihil nisi de æquo & bono edisserant hoc est in mediis iustitiæ uersent penetralibus. ubi gentiũ: quoue in loco sedem potuere sibi firmiorem constantioréq; uendicare quã apud eum qui genere: qui nomine proprio: diceretur iustus: qui re ipsa iustus atq; a deo optimus haberetur? Proide cũ nec Aristoteles apud quẽquã aliũ magis de iusto optet disputare: nec opus de æquo & bono usq̃ malit esse quã apud tam multipliciter iustum. In ea cõfirmatus est animus noster sentẽtia ut tibi potissimũ magna ista ethica cẽsuerit destinanda. Hæc nimirum cũ nuper explicari a me poscerentur: hæsitauimus parum modo quod compertũ haberemus tentasse nescio quem ipsa iãpridem latina facere: eu; cum exploratum habuissemus: nec græca: nec nostra nouisse mali interpretis more uerbũ uerbo reddere studuisse: & sensus aristotelicos quod fieri necesse fuit multa obruisse caligine. Cũq; nostra pegrinis respõdentia uerba ignorasse græcis abutendo aliã adhuc legentibus nubem non exiguã offudisse. Deniq; barbaris rusticisq; dictionibus opus totũ confudisse: ut nõ tam tradidisse nobis Aristotelẽ q̃ plane iugulasse uideatur adeo ut omnes ab eius auerterit Lectione. Cũ alioqui sit eiusmodi opusculũ: mirifica sua quadam grauitate nec minus acumine refertum: ut uel doctissimũ quẽq; ad sese potuerit allectare. Insitu & squalore hactenus iacuisse dolentes in hominum conspectum adducendũ esse putauimus: si non quibus meritus fuerat paliis prodiret amictũ non tamẽ ut remur sordidissimis. Ideo autem id quo multorũ ex tuo hospitio aliorum nedum tuo non minus liberali: ac sapienti quã iucũdo frueretur colloquio. Nec ipsum pœnituerit aristotelem in ea hospicium nactum esse ciuitate unde olim latino eloquio tanq̃ saluberrimæ efulxerint stellæ ut catullus: ut Victruuius: ut Plinius ita plæriq; alii nostra quoq; ætate Domitius calderinus iam functus uita at uiui benedictus qui iam pridem Venetiis rhetor insignis. Alexander benedictus eloquio & doctrina medicus primas tenens: ut multis quoq; aliis floret ea ciuitas ĩgeniis nec præterea pœniteat tantum philosophũ in ista clarissima ciuitate hospitem acceptum esse iustorum domo: quæ nobilitate antiqua illustris: opibus lautissima: dignitate florens & uirtutum culmine omnibus conspicua postremo penes iustum qui ĩ ea splendida familia tanq̃ iubar: doctrina eminet: senatoria grauitate renidet: prudentia sapiens: iusticia integer: cunctis uirtutibus clarior quam uerbis ullis explicari posse uideatur tu pariter iuste mi optime hunc philosophum ut soles doctos omnes ita amplectere loquentemq; audias ut tuo hospitio tuoq; colloquio sicut fore non dubito: prædicet nihil benignius: nihil humanius: & ubi quæ loquatur accuratius intentiusq; auscultetur esse nuspiam: ego autem ut se mihi concredidit: ita ipsum tibi committo commendoq;. Vale.

ℭARISTOTELIS MAGNA ETHICA GEORGIO VALLA PLACENTINO INTERPRETE.

VONIAM DE pertinentibus ad mores dicere cōstituimus: primū cuius nā rei pars sit mos ducimus cōsiderandū ut igit̃ paucis absoluā; nō rei alius uidet̃ pars eē: q̃ ciuilis. Atqui ciuilibus ĩ rebus citra quēpiā q̃le; eē effici nihil pōt. Q ualē inquā ut studiosum esse: ac probū; studiosu; porro eē idē quod uirtutes habere. Q đ si quispiā ciuilibus i n rebus solers esse debeat: eundem moris esse studiosum oportet. Apparet itaq; rei ciuilis omne negotiū: qđ circa mores est partē eē atq; principiū: ut ĩ totū iure mihi uideat̃ habere appellationē negociū: atq; tractatio non moralē: sed ciuilē. Expedit itaq; ut est uidere: de uirtute primū dicere; qdq; sit: & ex quibus cōstet. nec enim fere utile fuerit uirtutē quidē nosse: ut uero sit: ac ex q bus negligere: quādoquidē ex qbus sit coniectare: simulq; nosse uolumus: ac huiusmodi nos eē: nedum ut norimus quid sit cōsi derandū. At id nequaquā facere poterimus nisi ex qbus: & quo modo sit p calluerimus. Scire igitur qd sit uirtus necesse ē: siqui dē & ex qbus sit: & quomodo scitu haud quaq̃ facile ē: ignorā ti qd sit quēadmodū ĩ sciētiis. V eꝝ ne latere quidē nos oportet si qui de his prius disseruer̃. ℭ Primū igit̃ pythagoras de uirtu te dicere aggressus est: quāq̃ nō recte: uirtutes siqdē ad numeros referēdo suā uirtutū nō fecit ĩspectionē. nec. n. iusticia ē nume rus pariter par: cui succedēs Socrates de hac re melius; pluraq; dis seruit: s; ne ipse qdē recte: qm̄ uirtutes sciētias efficiebat: qđ fieri nullo mō pōt. Cunctæ siqdē sciētiæ cū ratiōe; atq ratio ĩ solo aīæ gignit̃ itellectu. quo circa uirtutes oēs in animæ parte rationali efficiant̃ necesse ē. Euenit itaq; ut q uirtutes sciētias faciat: irra tionalē aīæ partē extiguat: qđ faciēdo affectū ac morē ĩperimat. Q uāobrē nō recte hoc mō uirtutes amplexus ē. Postea demu; Plato aīam in partē q teneret rationē: & in eā quæ esset rationis expers recte distribuit. Reddiditq; suas utriq; uirtutes: Q uate nus hæc: probe: Reliqua uero neutiq̃ recte: qñqdē uirtutē cum tractatiōe; quæ de bono p se eēt ammiscuit: nō eqdem recte; qa nō peculiare: & suū. neq; eni; de eo qđ est: ac de uero differentē de uir dicere tute oportuit. Illi siqdē nihil ē cū hoc cōmune. ℭ Tāta igitur illi; & hoc mō amplexi sunt. Deiceps ergo nobis cōiectandū qd nā de his dicendū fuerit. Intuē dum igit̃ est imprimis sciētiæ oīs: at ꝗ facultatis finē esse aliquē: idq; p se bonū: nulla mali causa ē. Q đ si facultatū omniū bon⁹ ē finis: nō dubiū qn ēt optime sit optim⁹ Atq ciuilis optīa ē facultas: igit̃ ipsius finis bonus: de bono itaq; ut uidet̃ nobis dicē dum ē: ac de bono nō ĩuniuersu; sed nobis bono. Neq; enim deoꝝ bonū agendū est qñquidē de eo alia habēda fuerit oratio. & cōsideratio nūc sit aliena. De nobis itaq; bono

ℭPariter par nume rus ē ut ĩ elemētorū septimo ut uero per uerse latinus interp̃s posuit ĩ nono scribit Euclides quē par nu merus per numerum parem metitur: ut au tem ĩ primo arithme ticorū nichomachus pariter par numerus est qui in duo potest diuidi æqualia natu ra suapte & partes ip sius ĩ partes æquales quoad peruētum ad unitatem fuerit indi uiduā uerbi causa sit 64 cuius dimidiū 32 eius 16 dimidium cu ius 8 pars media cu ius 4 cuius 2 postrēo unitas quā natura fe cit indiuiduā: Pytha goras itaq; cuncta ad numeꝝ referens pru dentiā unitati similē dixit ut una ratio est sibi semper cōsimilis fortitudiem binario numero quod inter duos ea esse depræhē datur tēperātiā trina rio quod moderatio quædā sit inter sensu um ĩcōmobilitatem & effusam licētiam. iusticiā numero pari ter pari qđ ad parili tatē semp pducat̃: ut q̃le pmiū qs meritus sit tale cōsequat̃ ex quo deliquit mō: eo pœna ipsi infligat̃ qđ cū talionis uicē spe ctaī uideat̃ ab Aristo tele nō ꝓbat̃: qđ aper tius ostēdet̃ ubi mox de iusticia disputabit̃

Pythagoras

Socrates

Plato Aīæ diuisio

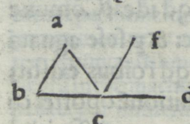
de fine

1. Prudentia
2. Fortitudo
3. Temperantia
4. Justitia

Quid bonum de idea

bono dicendũ est: de quo sane differendũ imprimis est quo nam dicat᷑ modo, neq; enim simplex atq; unũ est: qñ quidẽ dicit᷑ bonũ: aut qđ in unoquoq; qđ est optimũ: id uero suapte natura deligibile: aut cuius participatiõe alia sunt bona. id nimirũ idea boni ẽ. An igit᷑ de boni idea loqui oportet: an nõ? Atq cõmune quod ẽ in bonis omnibus aliud ab ipsa idea uideri debet. Siquidẽ separatile id p sese ẽ: qđ idea: Cõmune uero in cunctis existit: nõ utiq; idẽ qđ separatile. nec. n. unq̃ sepatile: & p sese agnatã uim habẽs ĩ cũctis fuerit: nũ qd igit᷑ de hoc nobis differẽdũ bono: qđ ĩ oĩbus existit: aut nõ? qd ita? nẽpe qm̃ id cõmune ẽ: ut diffinitio: & ĩductio diffinitionẽ oportet cuiuslibet referre essentiã: seu bonũ seu malũ sit: seu q̃duis aliud. refert certe diffinitio: ut eiusmodi bonũ ĩuniuersum ẽ: nõ quatenus ipsu; p sese deligibile. Ve℞ qđ ĩcunctis existit diffinitiõĩ ẽ simile. Diffinitio certe ait bonũ esse quidpiã: qđ neq; sciẽtia: neq; facultas ulla dicit: neq;. n. finẽ suũ asserit bonũ eẽ. Ve℞ id alterius ẽ ĩspicere facultatis qñ q̃dẽ neq; medic⁹: neq; ædificator refert hic q̃dẽ sanitatẽ eẽ bonã: ille uero domũ sed hic quidẽ quid sanitatẽ p̃tẽdat: & queãdmodũ faciat. Ille uero domũ. Nõ dubiu; igit᷑ quin nequidẽ rei ciuili de cõi bono dicẽdũ sit: una siquidẽ & hæc reliq℞ sciẽtiarũ est. Atq hoc nullius ẽ dicere: aut facultatis: aut sciẽtiæ ut de fine. nequidẽ igit᷑ rei ciuilis qđ de cõmuni bono ẽ dicer̃ eo: qđ p diffinitionẽ ẽ. Verũ eniuero neq; de eo: qđ p ĩductionẽ cõmune quid ita? quod cũ uoluerimus pticulariter aliqđ bonũ demõstrare aut diffinitiõe demõstram⁹ ut ratio eadẽ cõgruat ei qđ p se bonũ: & ei qđ bonũ eẽ demõstrare uoluerim⁹: aut ĩductiõe sicut cũ uelimus magnanimitatẽ bonũ eẽ demõstrare: dicim⁹ nimi℞ iusticia bonũ ẽ: & fortitudo: ac oĩno uirtutes: magnanimitas aũt uirtus ẽ: ergo & magnanimitas bonũ. nõ igit᷑ de cõmuni p ĩductionẽ bono rei ciuili dicẽdũ ẽ qđ eadẽ cõtingere nõ possũt huic: & p diffinitionẽ cõi bono: nã qđ bonũ hic etiã dicet. manifestũ igitur de optimo bono dicendũ esse: eoq; quod nobis optimũ sit. In totũ autem uiderit q̃spiam non unius eẽ sciẽtiæ: aut facultatis. de uniuersali bono cõsiderandũ: Cur ita? nẽpe qđ bonũ ĩ omnibus ẽ p̃dicamẽtis. nã ĩ quo: ĩ quali: in quãto: ĩ quãdo: ĩ ad aliquid: ac prorsus ĩ oĩbus. Cæte℞ qñ bonũ ĩ medicia, medic⁹ nouit. At ĩ gubernatoria gubernator: & ĩ singulis singuli. qñ secandũ quidẽ sit nouit medicus: At qñ nauigãdũ gubernator. In q̃libet utiq; qñ bonũ quiuis qđ pp sese cognouerit. Neq; n. medicus qđ ĩ gubernatoria bonũ qñ: cognouerit: neq; gubernator qđ in medicia ne igit᷑ quidẽ hoc mõ de cõmuni bono dicendũ ẽ. Siquidẽ qñ in cunctis cõmune ẽ. Similiter ẽt qđ ad aliquid bonũ: ac qđ ĩ aliis p̃dicamẽtis. cõmune ẽ omnibus. Atqui nullius ẽ facultatis: aut sciẽtiæ dicere de eo bono qđ ĩ una quaq; ẽ. ne igit᷑ quidẽ rei ciuilis ẽ dicere de cõmuni bono. De bono igit᷑ ac de optimo, atq; nobis optimo. Cæte℞ eũ qui uelit quidpiã demõstrare minime aptis nõ oportet exẽplis uti. s; ubi obscura apienda sint manifestis. ac in eis q̃ sub ĩtelligentiã cadunt sensibilibus. ea siquidem sunt apertissima. Cũ igit᷑ de bono dicere quispiã tentauerit: de idea neutiq̃ dicendũ ẽ. tãetsi de idea dicendũ existiment: ubi de bono dicant. Aiunt nãq; de maxime bono esse differendum: At id unum qđq; præcipue tale est ut præcipue sit bonũ idea: ut opinantur. huiusmodi certe oratio fortassis uera. Verum neutiq̃ ciuilis scientia. uel facultas de qua in præsentia nobis est oratio. De hoc per se bono sed nobis bono. Nulla siquidem scientia: aut facultas de fine loquitur: quod sit bonum. & perinde nequidẽ res ciuilis. ideo nõ de bono qđ iuxta ideam est: loquit᷑. Ve℞ fortassis ait hoc p se bono utendũ esse pricipio: ab eo ꝓgrediendo ad singula: ĩ quo ne ita quidẽ recte expedit siquidẽ sua cuiuslibet sumere principia. absurdum enim sit uolenti ostendere

¶ Triangulũ duobꝰ rectis æquales habere angulos ut ĩ p̃rio elemẽtorũ demõſtrauit Euclides hoc mõ nã cũ ratũ ſit utpote de-

mõſtratũ a b: & c f. eẽ parallelos. erit f c d. angulus nẽpe exteriore regiõe poſito interiori a b c. æq̃lis & rurſus angulus altri ſecus oppoſitus nempe a c f. æqualis ipſi c a b. cũq; ſit a c b. cõmunis & linea recta cadẽs ſup r̃ctã demõſtrata ſit aut duos facere rectos aut æquales duobꝰ rectis angulos triangulũ hẽbit tres ãgulos æquales duobꝰ r̃ctis. Hoc exẽpluum utpote notũ Ariſtoteli peculiare eſt eo nãq; frequẽter utit̃: eget tamẽ non nullo moderamine ĩtelligendumq; omne triangulũ rectilineũ nam ſecus uerũ non fuerit præterea ẽt triũm laterũ. Siquidẽ q̃drilaterũ triãgulum tris angulos duobus rectis æquales nõ habet q̃d multi poſuere mathematici & Euclides ipſe nos docuit.

triangulũ duobus rectis æquales habere angulos: ſumere principiũ eiuſmodi aĩa ĩmortalis ẽ: neq;. n. hoc ꝓpriũ. oportet ſiqde; p̃cipiũ ſuum eſſe eius rei q̃ deagatur: atq; ꝯiunctum. Nunc uero abſq; hoc: q̃d aĩa ſit ĩmortalis demõſtrauerit q̃ſpiã duobꝰ rectis æquales habere triangulũ. itidẽ & de bonis ẽ ĩſpicere. alia citra ideã boni. Proinde ꝓpriũ nõ ẽ huius ꝑ ſe boni p̃cipiũ. At neq̃ dẽ ſocrates recte ſciẽtias uirtutes faciebat. Is. n. nihil in caſ-ſum: & temere eſſe arbitratus ẽ. ex eo aũt quod eſt uirtutes eẽ ſcientias: ei eueniebat uirtutes eſſe fruſtra; q̃d ita? ĩ ſcientiis nimirum contingit pariter noſſe ſcientiã q̃d ẽ: & ſcitũ eſſe: nã ſi quis norit q̃d ſit medicina: is confeſtim ẽ medicus. Similiter ẽt ĩ aliis ſciẽtiis. At in uirtutibus nõ idẽ ẽ neq;. n. ſiq̃s nouerit q̃d ſit iuſticia: Continuo etiã iuſtus eſt: itidẽ & ĩ aliis. Euenit igit̃ & temere uirtutes eſſe; & nõ eſſe ſciẽtias.

¶ Quot modis bonũ.

AT quoniã de his nobis diſſerendũ ẽ annitamur bonũ dicere quot dicat̃ modis. ſunt nimiꝝ bonoꝝ alia honorabilia: Laudabilia alia: potẽtiæ alia honorabile huiuſmodi dico q̃d diuinũ quod melius: ut aĩa menſq; ẽ; q̃d antiquius; q̃d p̃cipiũ: & alia id genus; honorabilia certe in q̃bus honor. Talia ſiqdem oĩa honor comes cõſequit̃. neutiq̃ ẽt uirtus honorabile bonũ ẽ. Quãdo ad ipſa ꝓbus quiſpiã gignit̃ is nãq; in uirtutis penetrat habitũ. At laudabilia ut uirtutes. Ab ipſarũ nãq; actionibus laus emergit. Quæ uero potẽtiæ ut dominatꝰ opulẽtia: robur: pulchritudo: Iis nãq; bonus bene: ut malus male uti potuerit. Ideo ẽt potẽtiæ eiuſmodi bona nũcupant̃. bona certe ſunt uſu ſiqdem ipſoꝝ boni: nõ utiq; mali approbant̃. Id genus nimiꝝ bonis euenit: ortus cauſam ipſoꝝ eſſe fortunam. A fortuna nãq;: & opulẽtia: & dominatus ẽ: & quæcũq; prorſus ĩ poteſtatis ordinẽ ꝑueniũt. Reliquũ porro ac quartũ iter bona eſt ſalubre ẽt bonũ efficiẽs: ſicut exercitiũ ſanitatis: ac ſi id genꝰ eſt aliud.

¶ Alia diuiſio.

VErum aliã quoq; ſubeũt bona diſtributionẽ: ut bonorũ quæda; prorſus: & omnifariã ſunt eligibilia. quædã uero nõ ueluti iuſticia aliæq; uirtutes omnifariã & omnino ſunt eligibiles. At robur & opulẽtia potẽtiaq;: & id genus alia neq; omnifariã: neq; omnino. rurſus quoq; aliter bonorum alia ſunt fines: alia nõ: queãdmodũ ſanitas quidẽ finis: atq; ſanitatis cã: neutiq̃ fines: & quæcũq; ita habẽt eoꝝ ſemꝑ finis melior: ut ſanitas melior q̃ quæ ſalubria ĩ totũ quæ ꝓrſus id meliꝰ cuiꝰ gr̃a ſũt & alia. Rurſus ipſoꝝ finiũ p̃ſtat ſemp q ꝑfectꝰ eſt ĩꝑfectũ. ẽ nimiꝝ ꝑfectꝰ cuiꝰ acceſſu nullo ampliꝰ nobis opus ẽ ĩꝑfectꝰ aũt cuius aduẽtu: aliũ deſideramꝰ; queãdmodũ iuſticiæ dũtaxat aduẽtu: plura deſideramꝰ. At fœlicitatis acceſſu nulla re ampliꝰ nobis opus ẽ. Is ergo nobis optimꝰ quẽ deſideramꝰ. q finis ꝑfectꝰ: abſolutus nãq; finis bonũ ẽ: nec nõ finis bonũ.

¶ De Optimo

Inc igit̃ quonã mõ optimũ cõſiderãdũ ẽ? nũq̃d eo mõ ut ip; quoq; receſſeamus? an id uidebit̃ alienũ? ſiq̃dẽ optimũ finis ẽ ꝑfectus: ac ꝑfectus finis. ut

paucis

paucis absoluã nil aliud quã fœlicitas esse uideť.ex multis porro bonis fœlicitatē cõsta re cõprobať.qđ si optimũ cõiectãs ipsũ quoq; cũ aliis annumeres:ipsũ se melius esse cõstabit.siqdē optimũ erit:ut salubria ponēdo ēt sanitatē cõsideres.qdnã horũ omniũ optimũ?nẽpe sanitas.qđ si hoꝝ omniũ optimũ ē:id se quoq; melius:qđ admodũ absurdũ ē.nõ igiť optimũ ita cõiectãdũ.ſ; an id quodãmodo fuerit ut absq; se.nũqd hoc ēt absurdũ?nã fœlicitas ex qbusdã cõflata bõis ē:hoc ē ex qbus cõstet bonis:an sit optimũ cõsiderare fuerit alienũ.neq;.n.ē qcq̃ aliud ab his fœlicitas.ueꝝ hæc ipsa an ita qspiã recte cõcernens optimũ cõsiderauerit?sicut ipsã felicitatē quæ ex his sit bonis diiudicans erga alia q̃ i ipsa collecta nõ sũt:ita optimũ cõsiderans recte cõsiderauerit:cæteꝝ nõ ē simplex qđ nũc quærimꝰ optimũ:ut dicat qspiã optimũ cũctoꝝ bonoꝝ i unũ cõcretoꝝ esse prudentiã:Veꝝ hoc fere mõ nõ q̃rendũ ē optimũ bonũ:ꝑfectũ siqdē q̃rimus bonũ:At prudētia sola neutiq̃ ꝑfectũ.nõ igiť hoc optimũ qđ quærimus:neq; ita indagamus optimũ.

¶ Alia Diuisio Bonorum

P Ræterea aliã admittũt bona sectionē:sũt siqdē bonorũ alia in anima ut uirtutes alia in corpore ut sanitas:uenustas:alia externa opulētia:dominatꝰ:honor & si qd ē huiusmodi.At hoꝝ q̃ i anima sũt optima.q̃ porro i anima definita bõa sũt:trifariã distribuũť i prudētiã:i uirtutē & i uoluptatē.post hoc igiť qđ ꝓfitemur omnes ēt finis uideť bonoꝝ.idēq; absolutissimũ eē fœlicitas qđ sane fatemur esse in bene agendo ac bene uiuēdo.cæteꝝ finis simplex nõ ē:sed duplex.quoꝝdã.n.ē finis ipsa actio usus q; sicut uisus.ē nimiꝝ usus optabilior habitu.finis aũt usus.nemo siqdē uelit uisũ haberẽ:ad nõ spectãdũ:sed cõniuēdũ idē de auditu cæterisq; dicēdũ.ꝑiñ quoꝝ usus & habitꝰ ē:sēp meliꝰ & optabiliꝰ eoꝝ ē usus habitu.usus.n.& actio finis.cũ sit ꝑp usũ ipse habitꝰ ¶ Post id si cõsiderauerit qspiã i cũctis sciētiis ĩtuebiť nõ aliã eē cõsiderationē i extruēda domo q̃ i ꝓba domo:sed utrobiq; suppetere ædificatoriã:& cuius effector ædificator ut cuiꝰ sit uirtꝰ eiusdē sit effectrix.idē i aliis omnibꝰ par ē cõiectare.

¶ Virtutē in Anima esse.

P Ræterea ĩtuemur alia re nulla quã anima nos uiuerẽ.i anima aũt ē uirtus idē certe fatemur facere animã:animæq; uirtutē.cæteꝝ uirtus i uno quoq; cuiꝰ ē uirtꝰ idē facit.At anima ēt alia.Atq anima uiuimꝰ:ob animæ itaq; uirtutē bene uiuemus.Cæterum bene uiuere.& bene agere nihil aliud dicimus q̃ fœlicem esse.ergo & fœliciter agere:& fœlicitas in uiuendo est.Verũ bene uiuere est in uiuendo ex uirtutibus.hoc igitur est finis:& fœlicitas & optimum in usu itaq; sit necesse est:& actione fœlicitas.nam quorum habitus usus q; est:usus & actio finis:Atq animæ uirtus ē habitꝰ & actio & usus ipsiꝰ eoꝝ quæ sub electionē cadunt.ergo finis ipsius actio usus q; fuerit.fœlicitas igiť i uiuēdo ex uirtutibꝰ sit necesse ē.Q m̃ igiť optimũ bonũ ē fœlicitas:& hæc ipsa finis:actione uiuēdo ex uirtutibꝰ fœlices fuerimus:optimũq; bonũ habuerimus.cũ igitur sit fœlicitas bonũ ꝑfectũ:ac finis nos latere ñ oportet id i ætate ꝑfecta eē.nõ.n.i puero:qa nec puer dici fœlix potest:sed i uiro.Is nãq; ꝑfectꝰ:&neqdē i tēpoř iperfecto:sed ꝑfecto:ꝑfectũ fuerit utiq; tēpꝰ:q̃ diu uiuerẽ homo potuerit.recte nãq̃ a multis diciť fœlicē i lõgissimo uitæ tēpoř eē iudicãdũ.ut opus sit ꝑfectũ eē:& i tēpoř ꝑfecto:& i homie:Q đ aũt sit actio hic qspiã poterit ĩtueri.i sõnis nãq; ut iteruiuendũ siqspiã dormiat:eiusmodi noli ĩtalē diceř eē fœlicē ipi qdē existit uiuerẽ:sed eidē ex uirtutibꝰ qđ erat ex actione uiuere non existit.

¶ De Parte Alendi

R Vrsus qđ mox dicēdũ nõ admodũ q̃ diximus participare:& neqdē ab ipsis lõge abeē uidebiť qppe qđ animæ portio q̃dã eē puteť q̃ alimur quã altricē appellamus.Iure ꝓfecto ita.siqdē lapides ali nõ posse ĩtuemur:& ꝑinde nõ dubiũ qn sit ali animatoꝝ.Q đ si animatoꝝ causa ē aĩa atq; animæ taliũ partiũ nulla alēdi

fuerit cã q̃les sũt rationalis:uel irascibilis:uel cõcupiscibilis:sed alia q̃dã p̃ter has.ei nullũ imagis peculiare possum⁹ nomẽ q̃ altricis accõmodare.dicat fortassis q̃spiã nũqd ex hac quoq; parte aiæ uirt⁹ ẽ :nã si fuerit nõ dubiũ qn ẽt eadẽ agere opus sit.pfectæ siqdẽ uirtutis actio fœlicitas ẽ.At nũqd ei⁹ sit uel nõ sit uirt⁹alia fuerit oratio. Q uæ si fuerit hui⁹ nõ est actio.in huiusmodi parte ĩpulsus esse nõ uidetur. Q uæ igni uidet̃ esse consimilis cui qcqd imerseris absumet: at si nõ obieceris: nequidẽ ad capiẽdũ ĩpellit̃ ita hæc habet pars animæ ut si alimentũ obiicias alat: sinminus:nequidẽ ad alendũ cõmoueat̃.& pin deneqdẽ actio cui⁹ nõ est cõmotio. ꝑinde hæc pars ad fœlicitatẽ capessendã nihil coadiuuat.Deinceps igit̃ quid sit uirtus dicẽdũ: qñquidem eius actio fœlicitas est.ut paucis itaq; absoluã: uirtus habitus est optimus. V erũ nõ satis forte sit ita simpliciter loqui:sed euidẽtius fuerit diffiniendum.

ℭ Diuisio Animæ.

p Rimũ igit̃ de anima ĩ q̃ exorit̃ nõ quid sit anima: alia siquidem ei⁹ rei cõsideratio.sed ut quodãmodo distribuat̃ dicẽdũ est.anima nimirũ:ut receptũ est:ĩ duas partis distribuit̃ in eã q̃ rationẽ habet & q̃ rationis expers est.ex ea parte q̃ habet rationẽ exorit̃ prudẽtia: solertia:sapiẽtia:ingeniũ:memoria:& id gen⁹ alia.at ex parte ratiõis experte q̃ uirtutes appellant̃ tẽperantia:fortitudo:iusticia:& q̃uis aliæ:quas ex moribus ducimus esse laudabiles.ex his nãq; cõsequi laudẽ dicimur.at ab eis q̃ a ratione demanãt nemo laudat̃.nec.n.qđ sapiens nec qđ prudens nec prorsus ex eiusmodi aliquo quispiã laudandus accedit. neq; porro rationis expers quatenus ad se suggerendũ idoneũ est.suggeritq; ei qđ obtinet rationẽ.est nẽpe moralis uirtus q̃ ab excesu defectuq; corrũpit̃. Q đ aũt tã defectus q̃ excessus corrũpat ex eis est uidere q̃ ad mores pertinent (utendũ sane ĩ rebus ĩcertis testimoniis certis est)confestim nãq; in exercitiis hoc uiderit quispiã quæ si excedãt robur affligunt.sin deficiãt eodẽ mõ habẽt idẽ ĩ potu ciboq; euenit:affluentib⁹.n.sanitas absumit̃.idẽ fit & subductis: quæ si moderata fuerit corporis firmitudinẽ custodiũt:atq; sanitatẽ.his cõsimile euenit ĩtẽperãtia: & fortitudine reliq̃sq; uirtutib⁹.nã si quẽpiã eo usq; feceris intr̃pidũ:ut neqdẽ deos metuat iã nõ fortis:sed demens fuerit.sin cũcta formidãtẽ meticulosus.fortis ergo erit:q neq; oĩa.metuet:neq; nihil.hæc igit̃ tã augẽt q̃ labefaciũt uirtutẽ:nimii nãq; metus & oẽs labefaciũt.Itidẽ q de re nulla metu cõmouẽt̃.Atq circa met⁹ est fortitudo:mediocres itaq; met⁹ fortitudinẽ locupletant.ab eisdẽ igit̃ tã ãplificat̃:q̃ labefectat̃ fortitudo.ex metu nãq; ita afficiũt̃.idẽ de cæteris dicẽdũ uirtutibus.

ℭ In Q uibus sit Virtus Collocata.

R Vrsus ñ his mõ uirtutẽ q̃spiã diffinierit:s; ẽt ægritudĩe & uoluptate.nã uoluptate allecti ĩproba factitam⁹:ægritudini ãt succũbẽtes ab hõestis.deficim⁹.alioq ñ ẽ uirtutẽ:& uitiũ admitter̃ citra ægritudinẽ: & uoluptatẽ:ĩteruoluptates igit̃ & ægritudies uirt⁹ collocatur.Virt⁹ porro moralis hĩc cognomẽ h; si mõ uelim⁹ ex lr̃is ueritatẽ excuter̃ dicẽdũ erit morẽ a mora habuisse cognomẽ: breuis ĩ lõgã lr̃æ facta mutatione. moral̃ siqdẽ appellat̃ qđ ex mora assuescat:idq; certũ qđ uirt⁹ nulla: q̃ ex p̃te oriat̃ irratiõali:ex natura nascat̃.siqdẽ eoꝝ q̃ natura fiũt nihil ẽ qđ assuetudĩe aliud euadat : uelut lapis grauiaq; ꝑrsus oĩa q̃,ferẽdi deorsũ ui agnatã hñt:si a quouis sæpi⁹sursũ uersus iactari assuescãt:nũq̃ tñ sursũ attollẽt̃ sed semp deorsũ cadẽt.idẽ de cæteris est ĩtelligẽdũ.

ℭ De his q̃ in Anima

p Ræter̃a q uelit qd sit uirt⁹ dicer̃:scir̃ expedit q̃ nã demũ ĩ aĩa ꝑcreẽt̃.sũt ãt hæc hmõi:afect⁹potẽtiæ:habit⁹.& piñ nõ dubiũ qn hoꝝ sit uirt⁹afect⁹ igit̃ sũt ira met⁹:odiũ:cupido:liuor:mis̃atio.talia comitari cõsueuerũt ægritudo & uoluptas:potẽtiæ aũt qb⁹ affici dicmiur:nẽpe ũde possum⁹ex cãdescer̃ ægrescer̃:miserescere: & alia ei⁹mõi.at habit⁹ sũt ũde erga hæc habem⁹bñ:l̃ male.sicut ad excãdescẽdũ.si nãq; supra modũ iracũde.male ĩ ira habem⁹ sin ĩ qbus expedit ꝑrsus ad irã non cõmouemur:

ita quoq;

ita quoq; male in ira habemus. mediocriter itaq; habēdo: ut neq; supra modū cōmoueamur: neq; prorsus simus incōmobiles: tū si ita habeamus recte affecti sumus. In similibus quoq; aliis idē itelligendū. Iracundū nāq; & lene in medio iræ: & ad irā icōmobilitatis positū est. Simile ē in iactātia & dissimulatiōe. Plura nāq; q̄ adsint sibi arrogare iactantiæ ē: minus uero dissimulatiōis. Inter hæc igit̄ mediū ē ueritas. ℭ De habitu.

i Dem in cæteris omnibus ē itelligendū. id. n. ꝓpriū ipsius est habitus: ut bene male ue erga hæc habeat. Bene ī iis habere fuerit. neq; excedere: neq; deficere erga mediū itaq; istoꝝ. unde laudādi accedimus habitus ē. sicut male erga excessum & defectū. Q uādoq dē igit̄ haꝝ pturbationum uirtus est medium. Perturbationes autem sunt ægritudines: & uoluptates: aut non citra ægritudinem: uel uoluptatem. Virtus certe est circa ægritudines uel uoluptates. id quod hinc certum est. Sunt nimirum etiam affectus alii ut uidebitur cuipiam: in quibus non in excessu & defectu aliquo est uitiū: uelut adulteriū: & adulter: nec. n. magis ē talis q̄ igenuas cōstuprarit. Cæteꝝ & hoc & si quid aliud huiusmodi ē qđ a uoluptate cōpræhēdit̄: quæ p intēperantiā: uel ēt qđ i defectu qđq; i excessu sub uitupatione cadit. ℭ Q uid medietati opponat̄.

DEinceps igit̄ fuerit sane dictu necessariū qdnā demū medietati aduerset̄ excessus ne an defectus. nā quibusdā medietatibus defectus opponit̄: ut nō nullis excessus. sicut fortitudini neutiq̄ excessus existēs audacia: sed quæ defectus est, timiditas: tēperātiæ uero itēperātia & icōmobilitas circa uoluptates nō utiq; q̄ defectus est i cōmobilitas opponit̄. Sed intēperātia q̄ excessus ē. Sūt nimiꝝ utraq; tā excessus q̄ defectus medietati opposita. medietas siquidē excessu iferior: sed defectu superior ideo ēt prodigi liberales esse illiberales aiunt. Cōtra illiberales: liberales: ꝓdigos uocāt. Audaces uero: & petulātes: fortes nomināt timidos: ut timidi fortes: petulātes: & furibundos dicēdos putāt. duabus itaq; de causis duxerimus medietati opponendū eē excessum: atq; defectū. quippe qđ e re ipsa licet nobis cōsiderare. Vtrū potius extremoꝝ: ad meduū ꝓpius accedat. Propinquior ne liberalitatis sit ꝓdigalitas: an auaricia. Lōginquior certe fuerit auaricia. atq a medio q̄ magis absunt: magis opposita existimāt̄: e re itaq; ipsa defectū magis opponi apparet. ē ēt & aliter uidere: ut ad quæ mētē magis pronā habemus: ea medio sint magis cōtraria: uelut ad intēperantiā nati sumus proniores: q̄ ad decus capessendū. quāobrē: si additamētū potius ad ea fiat: ad quæ simus ꝓniores. ad quæ fit additamentū: ea sunt magis cōtraria. Atq proniores ad itēperantiā sumus: q̄ ad dec⁹ capescendū. magis ergo excessus medietati cōtrarius. i tēperātia siqdē tēpantiæ ē excessus. Q uid demū sit uirtus: hinc nobis licuit itueri. medietas siqdē affectuū quædā eē uidet̄. Proide, q uelit morib⁹ cōprobari: ei affectuū medietas ē quæuis custodiēda. & pide ꝓbū eē operosū: atq; difficile ē. qñ quidē i uno quoq; mediū capere oposum ē: uelut circulū describer̄: cui⁹ obuiū ē. at i ipo mediū cape: arduū. itidē & excādescer̄ qdē facile nec ñ cōtrariū huic: at mediocriter haber̄ arduū. In totū aūt i q̄uis pturbatiōe ē uider̄ qđ mediū ābiat eē facile. mediū uero un̄ laudemur arduū. iō ēt raro ꝓbus. ℭ Socratica opio.

QVoniā de uirtute dictū ē deiceps fuerit cōsiderandū possit ea adesse nobis necne. Veꝝ quēadmodū socrates dixit i nobis nō ē: ꝓbos uel malos eē: qñ qdē si qs roget quēuis: uelit ne iustus eē: an iiustus: nemo delegerit iiusticiā. itidē de fortitudie: & timiditate: reliqsq; uirtutib⁹: sp eodē mō. ide ñ dubiū qn si mali sint aliq nō spōtanei sint mali: & pide neqdē ꝓbi hæc ratio neutiq̄ uera: nā cur demū legis lator mala facer̄ ñ pmittit: at hōesta: & ꝓba iubet: & i malis qdē mulctā ifligit deliquētib⁹. i reb⁹ āt hōestis nisi hōesta pegerit. alioq iniquū fuerit ubi i nobis ñ sit: hoc legū cōditorēs facere. cæteꝝ ut uidet̄ i nobis ē ꝓbos: & iprobos eē. Itē laudes & uitupatiōes id quoq; atte-

stant̃.uirtutẽ nãq; laus:uitiũ aũt uitupatio cõsequit̃. Atq; laus & uituperatio nõ iuitis: at tribuit̃. Manifestũ igit̃ hoc mõ ĩ nostro arbitrio eẽ bona. malaq; facere. Collationẽ ue ro huiusmodi ꝓferebãt uolẽtes demõstrare ultroneũ nõ esse. Quid nãq; ẽ ĩquiebãt qđ ægrotãtes squalidos nemo uitupat: At hoc minime uerꝫ: tales nãq; rephẽdimus: cũ suæ ægritudinis ipsos causã esse cognouerimus. Qđq; male habeat corpus: utpote id uolun tariũ esse. Apparet nimirum ĩ uitio & uirtute esse uoluntarium.

ℭ Quod omnia talia ex talibus principiis.

Vrsus hinc ẽt potuerit quispiã euidẽtius ĩtueri qđ oĩs natura eius ẽ essentiæ ꝓ creatrix. qualis ipsa est: Veluti stirpes & aĩalia. Nã utraq; gignũt: ex pricipiisq; ꝓducunt: ut arbor ex sæmine: id nãq; pricipiũ est. qđ porro pricipia cõseqt̃ ita hẽt: ut.n. habuerit pricipia. ita quæ de pricipiis ortũ ducũt. Perspicue aũt licet hoc in geometria ma gis ĩtueri ubi cũ aliqua sumpseris pricipia: ut ea habuerit: ita ẽt q̃ ipsa cõsequunt̃: uelut si Triãgulũ duobus rectis æq̃les hẽt angulos: q̃dratũ quoq; quattuor angulis rectis habe/ at necesse ẽ: & si triãgulũ secus: ita ẽt & quadratũ cõmutabit̃. Ex altera parte.n. ei respõ det. Et si quadratũ quattuor angulis rectis æquales nõ habuerit angulos. neq; dẽ triãgulũ duobus rectis habebit æquales.

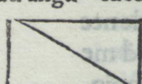
ℭ Qđ hominis sit agere solum.

Dem igit̃ atq; cõsimiliter de hoĩe quoq; intelligẽdũ. nã cũ sit hõ progenitricis essentiæ: ex pricipiis q̃busdã atq; actionib9 q̃bus efficit: homo ꝓgenerãs ẽ. nã qđ aliud: neq;.n. ĩanimatũ aliqđ efficere dicim9: nec ẽt aĩatorꝫ citra hominem q̃cq̃. Manifestũ igit̃ actionũ hominẽ eẽ ꝓgenitorẽ. Proĩde qm̃ actiões cõmutari ĩtue/ mur: nec eadẽ unq̃ agimus: suntq; actiões ex aliq̃bus ꝓgenitæ pricipiis. Manifestũ q̃ñq/ dẽ actiões ĩmutant̃: ẽt actionũ ĩmutari pricipia. a q̃bus sunt. Queadmodũ collatione ostẽdimus geometrica. Atq; actiõis tã bonæ q̃ malæ pricipiũ ẽ ꝓpositũ & uolũtas: & q̃c qđ ad rationẽ tẽdit. nõ dubiũ quin hæc quoq; cõmutent̃. Spõte nãq; actiões ĩmutam9 & pinde ẽt pricipiũ: atq; ꝓpositũ. nã hæc spõte fit mutatio. Proide nõ dubiũ quin ĩ no/ bis sit & ꝓbos: & malos eẽ. Forte hic q̃spiã occurrerit: q̃ñq; dẽ ĩ me ẽ iustũ ꝓbũq; eẽ: ero si uoluero omniũ ꝓbissim9. Id fieri nullo mõ põt: cur nã: qm̃ nõ hoc ĩ corpore gignit̃: neq;.n. si q̃spiã uoluerit corporis curã habere: oĩu; optimũ hẽbit corp9. Nã opus ẽ non curã mõ ĩtendere: uerꝫ ẽt natura honestũ: & bonũ corp9 eẽ melius certe hẽbit corp9: nõ tũ ẽt oĩu; optimũ. Idẽ de aĩa ĩtelligẽdũ ẽ. neq;.n. iuxta ꝓpositũ suũ erit oĩu; ꝓbissimus: nisi ẽt natura extiterit. melior qdẽ certe erit.

ℭ De Appetitus tribus generibus.

Voniãigit̃ ꝓbũ eẽ ĩ nobis appet cõseq̃ns dictu necessariũ uidet̃: de spõtaneo differeẽ qđ nã sit spõtaneũ: ad uirtutẽ nãq; capessẽdã dominãtissimũ ẽ spõtaeũ ĩ totũ uero dicẽdũ ẽ spõtaneũ qđ ñ coacti agim9: uerũ đ hoc magis adhuc ꝑspi cue differẽdũ ẽ nẽpe ad id qđ agim9 aliq̃s exurgit nobis appetit9 atq; tres sũt appetit9 spẽs cupiditas furor: uolũtas. Primũ igit̃ actionẽ: q̃ a cupiditate orit̃ ducim9 cõiectãdã ultronea ne an ĩuita sit. Inuita neutiq̃ eẽ uideri deb; cur ita: & uñ id: nẽpe qđ q̃cũ quæ ĩuiti agimus coacti faciamus necesse ẽ. Atqui ubi subest agẽtibus aliqua ne/ cessitas: ægrimonia cõsequet̃. Verꝫ ex cupiditate agẽtes uoluptas comitat̃. Proin de hoc pacto nõ erit ex cupiditate agere q̃dpiã: ĩuito aĩo: s; ultroneo. Cæterꝫ ratio ẽ alia q̃ ab ĩcõtinentia huic aduersat̃. nemo eni. inquiunt sponte mala pagit: qui sciat mala esse: uerum qui incõtinens: scit ea esse improba: agit tamen ac ex cupidi tate illectus agit. nõ ergo spõtaneus coactus ergo: hinc porro eadem nos oppu/ gnabit oratio. Nam si ex cupiditate: nõ ex necessitate. Cupiditatem enim uolu/ ptas comes cõsequit̃: sed quæ ex uoluptate: nõ possis dicere ex necessitate: alioqui

Triãgu/lũ nãq; si ue discre tã sine cõ tinuã spe cies q̃tita tẽ figura rũ ẽ oiũ pricipiũ ideo ĩ ip sa; cæte/ ræ oẽs re soluũtur cu; ipa ñ in aliã q̃ ĩ sese re/ deat cu; ergo q̃/ dragula seq̃t stati triãgulã ĩ bina sal tẽ triãgu la ĩ solua tur neces se ẽ cũq; triãgulũ tres habe at angu/ los æq̃/ les duo/ b9 rectis q̃drãgu/ lũ q̃ppe qđ ĩ bina triãgula resoluit q̃ttuor angulos quatuor rectis æ/ q̃les ha/ beat ne/ cesse est hoc mõ ab ãgulo ad angu

lũ ducta diagõio siue paral

lelogrã mum siue non nam trapezium & trapeziodes parallelogrãmum non est nempe huiusmodi.

nõ dubiũ ẽ quĩ incõtinẽs: spõte incõtinenter agat. Q uãdoquidẽ qui afficiũt iniuria: ultro afficiũt iiuria. Atq icõtinẽtes iniusti sũt: atq; iniuria afficiũt. Incõtinẽs ergo in incõtinẽtiã spõte delabit. ¶ Socratica Argumẽtatio de Cõtinẽti & incõtinẽti.

A Erum enimuero alia ut inquiunt ratio aduersat non esse ultroneũ. cõtinens siquidẽ laudat: qđ sponte q̃ ex cõtinentia sint agat. at laudat in eis q̃ spõte fiũt. qđ si ex cupiditate ultroneũ ẽ: qđ cupiditati aduersat inuitũ erit. sed cõtines contra cupiditatẽ insurgit: cõtinẽs ergo nõ spõtaneus fuerit continens. uerũ hoc nõ uidetur. nõ ergo extra id qđ ex cupiditate ẽ uolũtariũ. Rursus idẽ ẽ i eis q̃ ex furore eadẽ nãq; huic q̃ & de cupiditate diximus rationes cõueniunt. & pinde ambiguitatẽ faciũt: iræ siqdẽ ẽ qđ ad incõtinentẽ cõtinentẽq; ptinet. Restat species residua appetituũ ut in distributione posuimus uoluntas: ut an sit spõtanea cõiectemus. Atqui incõtinentes quatenus impellũt: eatenus uolũt. agũt igitur incõtinentes mala uolẽtes sponte nimirũ nemo mala agit ubi sciat esse mala: neq; incontinẽs mala: uolens mala agere. non ergo spontaneus. nequidẽ igit uoluntas est spontanea. hæc plane perimit oratio incontinentiã: & icõtinentẽ. nã nõ si spõtaneus: neq dẽ uituperabilis. At ẽ uitupabilis icõtinens spontaneus ergo: uolũtas igit spõtanea: cũ sint itaq; cõtariæ q̃dã rationes magis pspicue de spõtãeo disserẽdũ est: ¶ De Vi & Necessitate

P Rius itaq; de ui & necessitate dicendũ fuerit. uis. n. ẽt in carentibus anima singulis nãq; inanimatis suus est locus attributus igni qdẽ supra: terræ aũt infra: est nimirũ uiolari sursũ lapidẽ ferri: ignẽ uero deorsum. est ẽt animal uiolari: ut equũ recta uia decurrentẽ poccupatũ uertere aliorsũ quibuscumq; igitur exterior est causa: aliquid contra naturã: aut pterq̃ uolunt faciendi: cogi dicimus facere q̃ faciãt. at qb⁹ ipsis inest causa hos nequaq̃ cogi dicimus: neq; incõtinens negauerit se malũ eẽ uerũ a cupiditate agẽdi mala se coactũ uiolẽti igit hæc nobis erit diffinitio quorum agendi causa a qua cognantur fuerit externa uis est quorum autem interior ac in ipsis causa est: nequaquam uis. ¶ De Necessitate

R Vrsus de necessitate necessarioq; dicẽdũ: necessariũ non omnino: neq; in omni dicẽdũ ẽ. queadmodũ sũt q̃cũquæ causa uoluptas agim⁹. nã si qspiã dicat se a uoluptate coactũ qđ amici mulierẽ uiciarit: fuerit alienũ: nec. n. in oi necessariũ ẽ. sed i extrĩsecus adueniẽtib⁹. ut si offẽdat qspiã a rege necessitate coact⁹ maius aliud qdpiã deuitare. hoc mõ i agrũ ppare coactus sũ: nisi fœdatũ ueli agrũ inuenire i huiusmodi itaq; ẽ necessariũ. ¶ Q uotupliciter inuitum est spontaneum.

A T qm in nullo ẽ ipulsu spontaneũ reliquũ est ut sit ex animi snĩa. inuitũ. n. ẽ qđ ex necessitate uiq; efficit: & tertio loco qđ non fit ex animi snĩa: qđ plane ex his q̃ fiũt certũ ẽ. nã cũqs aliquẽ ceciderit: occideritue: aut eiusmõi aliqd effecerit horũ nihil puidẽs: eũ dicim⁹ iuitũ fecisse: qppe qđ ultroneũ i aiaduertendo eẽ facile dephẽdat: uelut oli mulierẽ aiũt q̃ndã poculũ exhibuisse cuidã amatoriũ: dein eo poculo hoiem mortuũ cõcidisse: eã uero mulierẽ i ariopagũ pfugisse: quã psentẽ nõ alia d cã liberarũt: q̃ qđ nõ id puidẽs effecisset. amoris siqdẽ cupiditate ob cæcata: i eo fuerat hallucinata & pinde neutiq̃ spõtanea ei⁹ poculi amatorii uisa fuerat exhibitio. q̃nqdẽ nõ ea mẽte dederat: ut pderet hoiem. ide igit in id qđ ex animi snĩa fit cadit uolũtariũ. ¶ De Proposito.

R Eliquũ pterea ẽ ut ppositũ delectũq; cõsiderem⁹: sit ne appetit⁹: nec ne appetit⁹ nãq; i cæteris quoq; gignit aialib⁹. ppositũ uero ñ siqdẽ cũ rõne ppositũ ẽ. at rõ nulli alii dputat aiali. ñ igr fuerit appetit⁹ uerũ nũqd uolũtas an ne id qdẽ

uoluntas namq; eorum etiam est q̄ fieri nō possunt: uelut uolumus quidē esse immortales. at id nobis nō proponimus: deligimusq;. rursus ꝓpositū fini nō est: sed ad finē. sicut nemo proponit sanescere: sed quæ ad sanitatē tendūt proponimus. de ambulādo cursitando. at fines uolumus: bene enim ualere uolumus. hinc certū est non idem esse uolūtatem: & propositum ueꝝ ita uidet̃ habere propositū: ut ejus est appellatio ut hoc pro illo proponimus: atq; deligimus sicut optimū pro deteriore quod in nostra sit optione. & perinde deligi suū esse uideat̃. qđ si hoꝝ nihil est propositum: nūquid quod ex animi sententia: id in proposito est? aut ne id quidē? multa enim intelligimus: & opinamur ex animi sententia. nūquid igit̃ quæ intelligimus ea ēt proponimus? aut non? sæpe siqdē intelligimus de indis: at nequaq̄ proponimus atq; deligimus. nō ergo mentis sententia propositū. qm̄ igit̃ hoꝝ nihil est propositū: suntq; hæc animæ insita: aliquoꝝ cōueniētiū coeuntiūq; ꝓpositū esse necesse est. qm̄ igitur est queādmodū paulo ante memorauimus bonoꝝ ad finem tendētiū delectus: atq; propositū: nō utiq; finis. ac est eoꝝ quæ in nostra potestate sunt: & eoꝝ quæ nobis diuersam ingerant ratiocinationē: hoc ne an hoc deligendū: nō dubiū qn prius opus sit ea ipsa intelligere: & in cōsiliū uocare: cūq; nobis intelligentibus præstare uideat̃ tū ad agendū aliqs cōsurgat impulsus: idq; agendo ex ꝓposito agere ducimur. qđ si ꝓpositū appetitus quidā ē: in cōsiliū deueniēs cū animi sentētia: nō est spōtaneū qđ deligibile. sponte enim agimus multa: anteq̄ intelligamus: atq; cōsultemus. sicut sedēdo & exurgendo: & id genus alia faciendo. sponte qdē sed citra intelligentiā. nō ergo spōtaneū deligibile. sed deligibile spōtaneū. si qd eni agere cōsultantes ꝓposuerimus sponte agimus. existūt uero ex cōditoribus legū nō nulli q spontaneū & ex proposito definiāt planeq; distinguant. minoresq; spontaneis: q̄ a proposito agentibus mulctas infligant. ē igit̃ ꝓpositū in eis q̄ sub actionē cadūt: & eis ipsis iqbꝰ nostꝝ sit agere: & nō agere. & ita uel nō ita & in qbus ꝓpter qd ē caper̃ ueꝝ ꝓpter qd simplex nō ē. i geometria siqdē cū qs dixerit quadratū quattuor rectis æquales habere: & pcūctatur ꝓpter qd? occurrit̃ qa ēt triangulū duobus rectis æquales habet. i his igit̃ ex definito principio sibi propter qd assūpserūt. At in eis q̄ sub actionē cadāt in quibus est propositū: nō ita. nullū siqdē ponit̃ definitū. sed siqs exqrat. cur hoc fecisti? quoniā nō erat aliter ut facerē: uel qm̄ ita melius. ex ipsis euenietibꝰ q̄liacūq; apparuerint eē meliora: delectus sumit̃. & ob ea ipsa quāobrē ēt i huiusmodi ē cōsiliū capere ut expediat. at isciētiis nequaq̄: nemo siqdē queādmodū scriber̃ opus sit nomē archiclis init cōsiliū qa quo pacto scribēdū nomē archiclis ē iā definitū. Mēdū igit̃ nō i itelligētia gignit̃: sed iscribēdi actione positū. i qbꝰ certe nō ē i intelligētia error: ne de eis qdē innit̃ cōsiliū. sed iqbꝰ iā ut expedit optimū ē: ide mēdū ꝓcreat̃. Atq i eis q̄ sub actionē cadūt optimū ē: & i qbꝰ duplex mēdū. deliqmus igit̃ tā i eis q̄ sub actionē cadūt q̄ ex uirtutibus pariter. uirtutē. n. cōiectātes p agnata nobis itinera hallucinamur. ē siqdē i defectu excessuq; hallucīatio. i hoꝝ utꝝlibet deferimur uoluptate: & ægrimonia quandoquidem ex uoluptate i mala delabimur: ut ex ægrimonia honesta fugitamus.

> Nā qm̄ t riāgulū prius demonstratide q̄dratū ut q̄drati demōstratio p triangulū erit ꝓpter qd ita triāguli demōstratio per quadratū dēonstratio qa: hæc qdē cōpositio illa uero resolutio nominata: ut Herō ut Porphyrius ut Marinus uti clarissimiq; mathematici alii dixere:

ℭ De Animi Sententia

RVrsum aūt est non quemadmodum sensus animi sententia uelut uisu non poterit quicquam aliudq; uidere: nō auditu: aliud qua; audire. itidem neq; cōsultamus numqd audiendū auditu: an uidēdū. at animi sētētia nō huiusmodi. sed id & alia potest efficere. ob hoc ibi iam existit consultari: est igitur in bonoꝝ delectu nō in fine delictum. huic certe omnes astipulāt̃ sentētiæ. ut sanitatē esse

bonum

bonũ,ueꝶ quæ ad finẽ sunt uelut expediat ne sanitati hoc comesse an: non facit igit plurimũ in his ad hallucinandum uoluptas: & ægrimonia. hanc siquidem amplectimur, illã uero fugimus. qm̃ igit distribuimus in quo & quo modo sit delictũ. reliquũ est ut itueamur cuius nã rei sit uirtus coniectrix. finis ne an ad finẽ: uelut honesti ne an ad honestũ: quo pacto scientia. utꝶ ædificatoriæ sciẽtiæ finis speciose proponẽdi, an q̃ ad finem spectandi? nã si hoc: speciose proponet, sicut pulchram domum efficere at quæ ad hoc: nõ alius quisq̃ inueniet. neq; exhibebit quã ædificator. itidem in aliis quoq; omnibus sciẽtiis. eodẽ mõ igit i uirtute habere uidebit. ut ad finẽ potius ipsi9 tendat consideratio. recte nimiꝶ proposuerit quæ ad finẽ sũt ex qbus finis cõstet nec quisq̃ alius exhibebit; iuenietq; quæ ad finẽ expediant. iureq; hoc uirtus proposuerit. quibus in rebus optimi principium est unum quodque quod efficiat: & proponat. nil igitur uirtute melius quandoquidem huius causa etiam sunt alia. Atque ad ipsam principium est: eius causa magis sunt q̃ ad idem, at finis principio alicui assimulatur & eius causa est unũ quoduis, ueꝶ id erit modo aliquo, proinde certũ ut & in uirtute quandoqdem causa est optima ipsam magis finis esse cõiectricem: q̃ quæ ad finem sunt. Atq uirtutis finis est honestũ: honesti ergo magis cõiectrix est uirtus: q̃ ex quibus cõstet. sũt nempe hæc ipsius. At in uniuersum uideri potest alienũ, quandoquidẽ in pictura si quispiã fortassis egregius fuerit imitator: nõ tñ laudandus accedet: nisi optima imitandi habuerit intentionẽ uirtutis demũ id omnino est sibi honestũ propõendi. dixerit quispiã cur ita nũ actionẽ meliorẽ eẽ dixerim9 an uirtutẽ ipsã. At nũc an ex quo actio est: id uirtuti utpote honestius attribuimus? an in quo nõ est actio? ita atq nũc idẽ dicimus habitu actionẽ eẽ meliorẽ. alii nãq; ꝓbũ ĩspiciẽtes ab actione di iudicãt qđ nõ possint cuiuslibet quomodo habeat idicare ꝓpositũ, nã si foret singuloꝶ nosse sentẽtiã: q̃lis erga honestatẽ esset: ẽt citra actionẽ ꝓbus eẽ uideri potuerat deniq; qm̃ affectuũ q̃sdã recẽsuimus medietates: circa quos affect9 uersent hic nobis dicẽdũ ẽ.

De Fortitudine

Cum igit sit fortitudo circa audaciã: ac metũ cõsiderãdũ fuerit circa cuiusmodi metus atq; audacias. nũqd igit si qspiã metuat ne rẽ dispdat suã is timidus? sin circa hæc sit audax: fortis? an ne? itidẽ si qs formidat solũ: aut audeat neq; meticulosũ fatẽdũ ẽ esse metuentẽ: neq; fortẽ nõ metuẽtem. nũ igit in eiusmodi metib9: & audaciis fuerit fortitudo, at neqdem i talib9 cuiusmodi si qs tonitrus: & fulmia nõ metuat: uel qduis aliud qđ supra hominẽ horrẽdũ fuerit: nõ iã fortis: sed furẽs. In metib9 itaq; & audaciis hũanis ẽ fortitudo. i eis iquam q̃ cæteri metuãt: aut oẽs in qb9 q audeat fuerit fortis. his itaq; definitis cõstituẽdũ fuerit (qñ qdẽ multis i reb9 fortes dici pñt) q̃lis sit fortis: ẽ. n. ab expiẽtia fortis aliqs uelut milites: isti siqdẽ ab expiẽtia didicerĩ i huiusmõi loco uel huiusmõi tpe: uel reb9 ita hñtib9 fieri nõ posse ut malũ subeãt. & pꝫde q hæc nouerit: & ea de cã igruẽtes hostes sustinuerit: nõ fortis. nã si hoꝶ nihil extiterit, nõ tolerauerit. pꝫde ab expiẽtia fortes dicẽdi nõ sũt; neq; Socrates recte aiebat: fortitudinẽ fassus eẽ scia; : qñqdẽ ex cõsuetudie scia capiẽs expientiã: efficit scia. At ab expiẽtia tolerãtes neutiq̃ fatemur: planeq; negam9 fortes eẽ: nõ igit fortitudo fuerit scia. Rursus sũt quoq; fortes ab expiẽtiæ cõtrario: iexperti siqdẽ eoꝶ q̃ eueniãt ab ea rerũ nulla expiẽtia sũt itrepidi: & ne hos qdẽ fortes eẽ dixeri.

¶ Sunt porro qui fortes a perturbationibus existimentur uelut amantes: aut lymphatici: at ne hos quidem fortes dicere oportet, qñquidem si ab ipsis affectus auferatur nõ erunt ampli9 fortes. Fortẽ siquidẽ ꝑpetuo fortẽ eẽ oportet & pꝫnde ne feræ quidẽ

ut suos dici fortes possũ: qđ succumbãt ingemantq; percussæ. neq; fortem ob pturbatioñe dicere cõuenit. ¶ Est uicissim fortitudo alia quæ ciuilis existimat᷑. uelut siqui ciuiũ pudore offusi: tolerent pericula ut fortes existiment᷑. quemadmodũ uerbi causa Homerus Hectora dicentem inducit Pulydamas uereor me carpat in agmine primus. ideo pugnãdũ esse existimat. at nequidem hæc dicenda fortitudo i istorũ enim singulis eadem congruet diffinitio. ponãq; ablato nõ pdurat fortitudo: efficere fortẽ nõ potest ut si pudorẽ unde fortis erat abstulero. ¶ Sunt itẽ & aliter fortes existimati: ob spem boniq; expectationem. at ne hos quidem dicere fortes possis qñ qdẽ tales ac italib⁹ fortes dicer᷑ uidebit᷑ alienũ. ꝓinde i nullis huiusmodi fortitudo collocãda est. qualis igitur & quis nã fortis sit hic cõsiderãdũ. ac ut paucis absoluam q nulla iã supradicta causa fortis est uerum quod id honestum esse censeat: idq; faciat: seu aliqua seu nulla oblata fuerit occasio. neq; tñ prorsus citra perturbationem: impulsũq; gignit᷑ fortitudo. Expedit uero impulsũ habere rationem: honesti causa: ad itrepide periclitandum: qui hoc modo: is erit fortis. At circa hæc fortitudo: nec uero in trepidos esse oportet ita ut cum forti fuerit occursum in totum nihil metuatur. nec enim talis fortis. cui prorsus nihil est horrendum ita namq; etiam lapis & reliqua inanima fuerint fortia. Cæteꝝ metuendum quidem sed tolerandum nã si nihil metuens tolerer: neutiq̃ fortis itẽq; ut ẽt pauloante de metu atq; periculo disseruimus. non omne sed essentia quadam delectum intelligimus. neq; itẽ in fortuito: & quouis tempore. Veꝝ in quo & metus & plura imminet pericula. nam si quis decimo post anno futuꝝ non metuerit periculum: quonam pacto fortis? Sũt enim: qđ longe absint fiducia pleni: qui si fuerint proximi moriantur metu. hæc deniq; fortitudo: & hic fortis.

De Temperantia

Temperantia est intemperantiæ: & in commobilitatis circa uoluptates medietas. nã temperantia: ac prorsus uirtus omnis habitus est optimus at optimus habitus optimi est. optimũ uero inter excessum defectũq;: medium. qñ quidẽ utrinq; prominent uituperandi: tã excessu q̃ defectu. ꝓinde si optimũ mediũ: & tẽpãtia inter intẽpantiã & incommobilitatem est quædã medietas. horum ita q̃ fuerit quædã medietas: quæ temperãtia. circa uoluptates & ægrimonias uersat᷑ nõ tamen omnes: & q̃ circa oĩa. neq; enim si quispiã picturæ: aut statuæ uel huiusmodi alterius oblectet᷑ aspectu: erit iam intemperãs, similiter nequidem audiendo: aut olfaciendo. sed in eis uoluptatibus quæ in tactu sint & gustu. neq; q tẽpans circa eiusmodi ut a nulla tali capiat᷑ uoluptate. nam tũ incommobilis planeq; sensu carens fuerit. Verũ q oblectet᷑: nõ agatur in ipsoꝝ excessũ. ita fruens nequid faciat operosum. totusq; agendo ab honestate pendeat. non agendo quicq̃ nisi modeste. nam qcunq; ab excessu talium uoluptatum abstinuerit uel metus uel cuiuspiã alterius rei causa: temperans non est. neq; enim cætera animalia p̄ter hominẽ dicimus temperantia: qđ ab ipsis ratio absit: qua honestũ deligimus. omnes siqdẽ uirtus honesti est: & ad honestũ tendit. Proinde erit tẽperantia circa uoluptates & ægrimonias: easq; i tactu gustuq; ꝓgenitas. demũ cõsequẽs ẽ ut de mãsuetudine dicam⁹ & qd: & i qbus sit.

De Mansuetudine

Mansuetudo igitur est inter iracundiam: & iracũdiæ cessationẽ: i totũq; existimãt᷑ uirtutes medietates eẽ. qđ aũt sint medietates hinc facile qs dixerit. nã si qđ optimũ i medietate est collocatũ: estq; uirtus habitus optim⁹: atq optimũ est mediũ uirtus ergo sit mediũ necesse est. qđ sane certũ singula cõsiderãtib⁹:

Nam quia

Nā quia iracundus est qui usq; quaq; & plurimū excandescit: ac eiusmodi sub repræn-
sionē cadens. nec decet usquequa q excādescere omnibus: & omnino sēp. neq; cōtra
ita habere ut cuiq; nūq̄. is nāq; in commobilis sub repræhensionē cadit: cum igit' tāq
ad excessum: q̄ qui ad defectum peruenit sub reprænsionem cadat: q hoꝝ medius: fue
rit mansuetus: ac laudabilis. neq; enim ab ira deficiens neq; item excedens in ipsa lau
dabilis. sed qui mediocriter in his habet is māsuetus. hoꝝq; perturbationū medietas
mansuetudo.

¶ De Liberalitate

LIberalitas autem est inter prodigalitatem & auariciam medietas collocata:
uersantur autem huiusmodi pturbationes circa pecunias. prodigus nāq; ē
qui ubi nō decet impendit: & plura q̄ deceat & cū minime decet. at auarus
e i cōtrarius. nō impēdens ubi decet: & quæ decuerit: & qñ decuerit. utrique sub re-
prænsionem cadunt. unus quidem deficiendo. alter uero excedendo. liberalis ergo
quandoquidem laudabilis est mediū inter hos tenet locum quis nam demum? nēpe
qui ubi decet: & quantum decet impendit.

¶ Species Auariciæ.

SVnt autem etiam plures auariciæ species: sicut eoꝝ quos nugiuendulos ap-
pellamus: cuminiq; emptores. nec nō turpilucri: & paruiloqui. qui omnes
auariciæ succūbunt. malum nāq; multiplex. at bōum solistimum: quemad-
modum sanitas quidem simplex sed multiformis morbus. itidem uirtus simplex cū
sit uitum tamen multiforme. cuncti siquidē memorati ob pecuniā sub uitupationem
cadūt: utꝝ igitur liberalis est pecuniā nācisci: & comparare an non? neq; enim ullius
alterius est uirtutis. nā neq; fortitudinis est arma fabricare: sed alterius. ueꝝ ipsius est
accipere eisq; recte uti. ide; de temperantia cæterisq; dicendū. At nequidē auariciæ
sed pecuniam incutientis.

¶ De Magnanimitate.

MAgnanimitas est insolentiæ: & pusilanimitatis medietas. circa honorē in-
honorantiamq; uersatur. & honorem quidem non a multis sed a probis at
tributum: qui ei præcipue conueniat. probi namq; periti iudices: recte hono
rabunt. honorari itaq; se qui dignus honore fuerit potius uolet: ab his qui ipsum co-
gnouerint. neq; enim de omni honore fuerit sed optimo magnanimitas. honorabi-
le bonum & ordinē obtinens principatus. iure igit' despecti & improbi magnis reb9
se dignos. opinati: ac subinde honorandos dicuntur insolentes. qui uero sese sum-
mitunt: & magis q̄ pars est abiiciunt pusilanimi. hoꝝ igitur medius qui neq; se ita abii
cit ut minore q̄ sit par honore uelit honestari: neq; rursum maiore q̄ deceat neq; om
nis: is demum est magnanimus. & perinde certum est magnanimitatem esse insolen-
tiæ & pusilanimitatis meditatem.

¶ De Magnificentia

MAgnificentia est iactationis & uilitatis medietas: uersatur autem magnificen
tia circa sumptus quos magnificum facere par est. quicunq; igitur ubi nō ex
pedit sumptum facit gloriosus iactabundusq; est: ut si quis sodales ita epulo
accipiat: ac si nuptias faciat is gloriosus. talis namq; est qui quo tempore non expedit
suam indicat affluentiam. huic contrarius est uilis: qui ubi oportet magnfice non im
pendit: nec facit ut nuptiarum dignitas expostulat sumptum: sed sibi deest: is nimi-
rum uilis. At magnificencia uel ex ipso nomine nobis potest qualis sit innotescere.
opportuno namq; tempore magnifice factum recte magnificentiæ nomen assequē-
tur. Magnificentia igitur fuerit quandoquidem laudabilis: inter exessum defectumq;
circa sumptus idoneos quædam medietas. sunt & non nullis plures existimatæ ma-
gnificentiæ: uelut dicentibus magnifice sese infert huiusmodi aliæ magnificentiæ. nō

propriæ sed a translatione nomen inuenientes nec enim in illis magnificentia sed in eis quæ diximus.

¶ De Indignatione.

i Ndignatio est inuidentiæ & maliuolentiæ medietas: ambæ enim istæ sub uituperationem cadunt. At indignabundus laudabilis: ē autem indignatio quædam ægrimonia de bonis quæ indigno alicui: aliquo pacto euenerint. dignabundus itaq; qui in eiusmodi tristatur idemq; rursus tristetur si quem uiderit idi digne malis afflictatum. ac demū indignatio & indignabundus talis: cui contrarius est inuidēs: quippe qui tristabitur cum quempiam prorsus siue dignum siue indignum bene agere uiderit: cui similiter maliuolus par est: quippe qui lætatur: quod quis male agat: siue dignus: siue indignus sit nec indignabūdus eiusmodi uerū inter hos medius.

¶ De Grauitate.

g Rauitas est inter morositatem: & delectationem mediū quæ circa conuersationes: morosus nāq; est eiusmodi ut nullius cōuersatione aut colloquio capiatur: sed ut nomen ipsius indicat a suo more. nā morosus quasi aliorꝫ mores īprobās: sibiq; placēs est noiatus. delectator aūt talis ut oīum uelit hēre cōuersationē: & oīno & omnifariā. horū neuter laudabilis. at grauis in medio istorꝫ laudabilis neq; enī erga oēs: sed erga meritos nō erga neminē: sed erga hos ipsos cōsuescit.

¶ De Verecundia.

V Erecundia est inter impudētiam & stuporem medietas in actionibus colloquiisq; cōstituta: impudens est qui ubiq; & in oēs loquitur. & omnia utcūq; euenerint. At stupidus seu attonitus huic contrarius: & cuncta & cunctos ueritus tam agendo q̄ dicendo: solertiæ expers talis est: qui in cunctis obstupescit. at uerecundia & uerecundus inter hæc medium tenet locum: neq; enim cūcta & omnino ut impudens & dicit & agit. neq; porro ut attonitus in omni & omnino trepidabit uerum aget loqueturq; ubi & quæ & quādo expediat.

¶ De Vrbanitate.

u Rbanitas est scurrilitatis & rusticitatis medietas: in salibusq; committitur: scurra siquidē est qui cuncta & omnino incessendū esse existimat. Rusticus uero qui neq; incessere uult: neq; recte incessum iri existimat: sed excandescit: urbanus qui inter hos medius neq; omnes neq; omnino incessens neq; item ipse agrestis: ac durus: at erit duobus fere modis urbanus: nam & moderate incessere pcalluerit & aliorū iaculationem tolerabit. ita nimirū urbanus atquæ urbanitas.

De Amicitia.

A Micicia inter assentationem & inimiciciam medietas in actiōe sermoneq; uersatur: assentator nāq; est qui plura quam sit par adsintq; cuipiā arrogans. At infensus inimicus qui derogat etiam quæ adsunt: quorum neuter iure laudandus accedit: inter quos medius est amicus: quippe qui nec plura præsentibus cuiq̄ astruit: neq; quæ minime cōueniat laudauerit: neq; e cōtrario imminet neq; omnino aduersabitur: præq̄ existimetur tribuendū huiusmodi igitur est amicus

De Veritate.

u Eritas inter dissimulationem & iactationem in oratione uersatur: non omni: gloriosus nimirum ē qui plura q̄ adsint sibi arrogat: aut scire fingit quæ non nouerit: huic contrarius dissimulator pauciora & minora esse sua simulans quæq; nouit diffitetur: occultatq; quæ cognoscit: neutrum horum facit uerus: neq; enim plura: neq; pauciora: q̄ quæ sibi affuerint confinget: sed ea demum & esse sibi & scire

bi & ſcire dicet quæ teneat. ſint deniq; hæ ipſæ uirtutes. an ſecus alia fuerit cõſideratio At quod medietates iam memoratorum: hinc certum eſt: quod qui ad hæc uiuũt laudibus exornantur.

De Iuſticia.

c Onſequitur ut iam de iuſticia dicamus quid ſit: & in quibus & circa quæ ſi prius tamen quid ſit iuſtum expoſuerimus ẽ ſane iuſtum duplex unum quidem ex lege: iuſta ſi quidem perhibent: quæ lex iubet. At lex fortia: & temperata nos facere iubet: ꝑrſuſq; cuncta q̄ ex uirtutibus dicunt̃ & ꝑinde iuſticiã ꝑfectã q̄dã eẽ uirtutẽ ducũt. nã ſi iuſta ſunt q̄ lex facere ꝑſcribit: lex aũt q̄ ex oĩbus uirtutibus ſunt mãdat. q̄ igit̃ ex lege iuſtis obtẽperat: ꝑfectã nanciſcit̃ ꝓbitatẽ. ꝓinde iuſtus & iuſticia uirtus quædam perfecta eſt unum itaq; quoddam iuſtum in his: & circa hæc. uerum enimuero non id iuſtum neq; circa hæc peruestigamus iuſticiam: hoc namq; mõ iuſta: quatenus per ſeſe a iuſto ſunt. nam temperans: & fortis & continens per ſeſe eſt eiuſmodi: ſed iuſtum idagamus quod ad alterum refertur. Aliud ſane q̄ quod dictum ex lege iuſtum. nam nõ eſt per ſeſe eſſe iuſtum quod in aduerſus alterum iuſtis comperitur: id nimirum eſt quod quærimus iuſtum: ac circa hæc iuſticiam. quod igitur in alterum iuſtum: ut paucis abſoluam æquale eſt. nam iiuſtum inæquale. Cum enim bonorum maiora ſibi aſciuerint: malorum uero minora admiſerint. id inæquale: & hoc modo iniuſtum: & afficere iniuria opinamur. nõ dubium igitur cum ſit iniuria in rebus inæqualibus: quin iuſticia & iuſtum ĩ fœderum æqualitate collocetur. proinde certum eſt iuſticiam medietatem quandam eſſe inter exceſſum atq; defectum: & multũ & paucum. cum enim iniuſtus afficiendo iniuria plus habet: & affectus iniuria in afficiendo iniuria minus. tum horum medium iuſtum fuerit: atqui medium æquale eſt: ergo æquale pluris & paucioris fuerit iuſtum: iuſtuſq; qui æquale uolet. ſed æquale in duobus ſaltem conficitur ergo in alterum æquale eſſe: iuſtum eſt: & talis demum fuerit iuſtus. ¶ Cum igitur iuſticia in iuſto: & in æquali & ĩ medietate: iuſtum quidem ĩ quibus iuſtum dicatur: æquale uero in quibuſdam æquale. nec nõ medium in quibuſdam medium erit iuſticia & iuſtũ erga quoſdam: & inquibuſdam. quoniam igitur iuſtum æquale eſt: ẽt huic proportionale: æquale iuſtum fuerit. Atqui proportionale ĩ quattuor nihilominus perficitur. nam quemadmodum a ad b: ita c ad d. ſicut proportionale eſt: ut qui multa poſſideat proferat multa ita qui pauca poſſideat: pauca ꝓferat. ruſus eodem modo qui plurimum allaboret plurima capiat: qui uero parum laboret parum capiat: ut autem laborans ad non laborantem habuerit: ita plurima ad pauca: ut uero laborans ad plurima ita non laborans ad pauca: uiſus ſane eſt in libris de re publica Plato uti eiuſmodi de iuſto ꝓportione. agricola enim inquit cibum parat: ædificator uero domum ut textor ueſtem: ita calceolarius calceum. agricola igitur ædificatori cibum ſuggerit: & ædificatior agricolæ domum. ita & eodem modo cæteri omnes habẽt: & perinde quæ apud ſe ꝑmutant in ea quæ apud alios: eſt namq; huiuſmodi proportio nam ut agricola calceolario & textori: etiam aliis omnibus eadem inuicem inter ipſos eſt proportio: quæ continet totã rem publicam: atq; compræhẽdit: ut liceat nobis intueri iuſtum pro

¶ Nã in duobus rõ dicit̃ mendoſe a boetio & ſecutis boetiũ ꝓportio ut q̄ttuor ad duo rõ dupla ẽ: at ĩ q̄ttuor & minus nihilo græce analogia latĩe ꝓportio nuncupat̃ q̄ diſiũcta noĩat̃ nã copulata ꝓportio in tribus ẽt inuenit̃ ut q̄lis rõ ẽ nouẽ ad ſex talis ſex ad q̄ttuor ẽ ſiqdẽ utraq; ſeſq̄ltera: hæc nimirũ copulata proportio diſiũcta uero ut q̄lis rõ eſt 8 ad 6 talis ẽ q̄ttuor ad tria nã utraq; ſeſquitertia ait ergo Ariſtoteles hãc diſiũctã ĩiuſticia eẽ obtinẽda neceſſariã quẽ

admodũ a ad b ita c
ad d uerbi cã ſit achil
les duplo aiace forti-
or q̃tus ergo a ad b .i.
achilles ad aiacẽ tm̃
eẽ oportebit c.i.achil
lis pmiũ ad d ad præ
miũ aiacis uẽpe duplũ

portionale eſſe ſiquidem continet iuſtum res publicas: idemq́
eſt iuſtum quod proportionale. at quoniam ædificator ſuo ope
re plura meretur q̃ calceolarius præſtet difficileq́ eſt rependi cõ
tra a calceolario aduerſus ædificatorem: neq́ enim pro calceis
par fuit domum capere: hinc iam cenſuerũt: quo hæc omnia uæ
nalia ſint argento uti: quod nomiſma uocãt ut pro dignitate cu
iuſlibet fiat inter ipſos inuicem contrahentes permutatio quæ
ciuilem communicationem contineat. ¶ Cum igitur in his & quæ proxime dicta ſũt
iuſtum ſit erit iuſticia circa hæc cum delectu ex habitu impulſum nacta. eſt uero etiam
iuſtum ex altera parte reſpondens nõ tamen ut aiebãt pythagorei. Rati nãq́ illi ſunt
iuſtum eſſe ubi quæ quis effeciſſet eadem eſſent talionis uice ferenda: quod erga om
nes non eſt idem: neq́ enim iuſtum eadem ſeruo aduerſus ingenuum ferre: quando
quidem ſi ſeruus ingenuum cæciderit iuſtum non ſit ex altera parte tantum cædi: ſed
impenſius: iuſtumq́ eſt in proportione cõtra reſpondendi. nam quemadmodum in
genuus aduerſus ſeruũ melius habet: ita reſpondere factis: aduerſum qui fecerit: itidẽ
etiam ingenuo aduerſus ingenuum erit. nec enim iuſtum eſt ut qui oculum eruerit ei
tantum talionis pœna inffligatur: ſed multo plura fereat proportionis cõſequutione
quãdoquidem & cœpit prior: & affecit iniuria. Atqui utrinq́ illata iniuria eſt: & per
inde proportionale eſt ut ob iniurias etiam plura ferat: q̃ fecerit: id iuſti exigit ratio.
uerum quoniam multis modis iuſtum dicitur definiendum fuerit de quo nam demũ
iuſto ſit nobis diſceptatio. Eſt nimirũ ut perhibent iuſtum ſeruo aduerſus dominum
& filio erga patrem in quibus æquiuoco nomine iuſtum ciuile dici uideatur: eſt nãq́
iuſtum de quo nunc loquimur ciuile iuſtum: id propemodum in ipſa æqualitate po-
ſitum. Communicantes namq́ ciuiles nonnulli natura quidem cõſimiles eſſe uolunt
alii uero more. at filio erga patrẽ & ſeruo erga dominum ius ullum nõ eſſe uidebitur
neq́ enim puero meo aduerſum me neq́ manui neq́ alicui itidẽ membro. Similiter
igitur habere uidebitur & filius erga patrem quemadmodum membrum patris eſt fi
lius: niſi iam uirilem induerit ætatem: qua ab ipſo ſeparetur. tum enim in ſimilitudine
& æqualitate eſt patri: ſed ciuibus huiuſmodi eſſe licet: eadem de cauſa nequidem uer
næ erga dominum eſt iuſtum. domini namq́ quiddam eſt uerna. Cæterum ſi modo
ei iuſtum ſit aliquod id iuſtum erga ipſum fuerit domeſticum: quod impræſentia mi-
nime indagamus: ſed ciuile ſiquidem in ſimilitudine & æqualitate ciuile iuſtum uide
ri debet: præterea in mulieris & uiri cõmunicatione iuſtũ eſt fere quæ ciuilis iuſti: dete
rius nãq́ eſt mulier uiro: ſed quoddam magis domeſticum. & quodammodo magis
æqualitatis particeps: & perinde ipſorum uita communicationis fere ciuilis eſt. pro
inde iuſtum etiam mulieri erga uirũ præcipuũ quodammodo iam præ aliis ciuile eſt.
¶ Quoniam igitur iuſtũ eſt quod in ciuili cõmunicatione poſitũ: tã iuſticia quã iu
ſtus circa ciuile iuſtũ erit. ſed iuſtorũ quædam natura: quædam lege ſunt. uerũ arbitrari
ita oportet ne putemus nunq̃ excidere quæ natura ſunt. quæ ſane etiam mutationem
ſubeunt. ut inq̃ ſi iaculari oẽs ſemper ſiniſtra annitamur euademus ſcæuæ. atqui a na
tura ſiniſtra eſt. at dextra minus nihilo a natura potiora ſunt ſiniſtris: tam & ſi cuncta
ſiniſtra: ſicut & dextra facimus. neq́ quod intercidant: ob hoc a natura nõ ſunt. uerũ
ſi ut plurimũ diutiuſq́ ita permaneant: ſiniſtra eſt ſiniſtra & dextra dextra id quod a
natura eſt idẽ in a natura iuſtis ſi noſtro uſu imutentur: ob hoc a natura iuſta nõ fue-
rint. imo eqdẽ fuerint. nã quod ut plurimũ pdurat id propalá iuſtũ a natura ẽ: quod

uero nos

uero nos constituamus: legeq; sciscamus: id certe iustũ. atq; etiã ex lege iustũ nũcupa/ mus: præstat igitur iustũ quod a natura est illi quod ex lege. Cæterũ quod indagamus iustũ ciuile ẽ. atqui ciuile nõ natura: sed lege ẽ: sed iniustũ & iiuria neutiq̃: idẽ prorsus ducendũ ẽ: siquidẽ iniustũ lege definitur: ueluti deposito queq̃ fraudare iniustũ sit. at iniuria ubi iniuste aliquid perpetretur itidẽ porro iustũ. ac ut ita loquar iustificatio nõ ẽ idẽ. nã iustũ lege definitũ ẽ. cũ sit iustificatio iusta causa faciendi: quãdo igitur iustũ & quando nõ? nẽpe ut paucis absoluã cũ dedita opera & sponte quis peregerit: quid sponte sit pauloante nobis dictũ ẽ: & quando cõsulto & in quẽ & cui & qua de causa is iusta peragit: itidẽ ac similiter erit etiã iniustus: qui cõsulto & in quẽ & cui & cuius causa deliquerit. At cũ horũ nihil consulto iniusti tamen quidpiã cõmiserit. tũ demũ iniustus nõ ẽ. sed informatus. nã si patrẽ occiderit se hostẽ ratus occidere: iniustũ qui dẽ cõmisit cũ neminẽ affecerit iniuria: egit tamen infæliciter. quoniã igitur nõ affice/ re iniuria: ubi iniusta peragantur id ẽ in ignorãdo positũ: hoc pauloante disseruimus cũ neutiq̃ cõsulto queq̃ offendit: neq; cui neq; qua de causa factũ ẽ. desinienda quoq; uidetur ignorantia quo nã pacto per ignorantiã: quẽ lædit nõ afficit iniuria. sit nimi/ rũ. hæc diffinitio quandocũq; perpetrandi aliquid absoluta fuerit ignorantia: id nõ fit consulto: & perinde equidẽ afficit iniuria. at cũ ipse suæ causa fuerit ignorantiæ. p/ petraritq; quidpiã. ex ignorãtia cuius ipse extiterit causa. is plane afficit iniuria: ac eius modi iure criminis arguetur: uelut i ebriis euenit. Vino nãq; mersi si quid mali perpe trarint sine controuersia afferũt iniuriã: quandoquidẽ ipsi sibi eius ignorantiæ causa extiterunt. par enim fuit ne tantum profligarẽtur ut ignorantes cæderent patrem.

¶ Idem in aliis est ignorantiis quæ ex ipsis gignuntur facientibus ut qui per ipsas in/ ferant iniuriã sint inusti. quorum aũt nõ ipsi sunt causa: sed ignorantia ut delinquant ne utiq̃ iniusti. ẽ enimuero eiusmodi ignorantia naturalis uelut nescii infantes patres cædunt. hæc nimirũ naturalis iscitia nõ facit ut ab actione infantes dicantur iniusti: ipsa siquidem hæc faciendi causa est inscitia. neq; ipsi suæ sunt causa inscitiæ ideo ne quidem iniusti dicuntur. Verum deferenda iniuria ut dicam: utrum qui afficitur iniu ria sponte afficitur? an nõ? iusta namq; & iniusta sponte agimus. at non sponte affici mur iniuria cruciatus siquidem deuitamus: & perinde nõ dubium quin nõ sponte af ficiamur iniuria, quod ultro nemo lædi sufferat. nam affici iniuria: non ne est offen di? est ita. ¶ Cæterum sunt quibus licuit æquale assequi: idq; aliis concedunt. quod si æquale consequi iustum fuit: & minus habere iniuria affici: sponteq; minus habet: sponte ergo ait quis afficitur iniuria. uerum hinc manifestum porro est quod ne spon te quidem. nam cuncti qui minus consequuntur illius uice nãciscuntur aut honorem aut laudem: aut gloriam: aut amiciciam: aut aliud id genus. Verum qui uicem alicuius subit: cuiq; rependitur pro eo quod amittit neutiquam afficitur iniuria. quod si iniu/ ria nõ afficitur nequidem sponte ergo. ¶ Rursus qui minus assequũtur & quatenus æquale nõ accipiunt affecti iniuria iidem nobilitati: & exornati hac de causa euadunt quod dicãt æquale mihi capere licuit: at nolui cessi equidem seniori: aut amico: atqui affectus iniuria exornatur nemo. quod si in illatis iniuriis nulla exornatio ẽ: & in his exornantur deiecti. hoc modo prorsus affecti non fuerint iniuria. quod si iniuriæ nõ subiiciuntur: nequidem sponte afficiuntur iniuria interim in huiusmodi oratione cõ trouersari uidemur in continentibus. quandoquidem incontinens nequiter agendo se offendit: idq; sponte facit: consulto igitur se se ipse lædit. proinde sponte ipse a se se afficitur iniuria: cæterum hinc proposita definitio hanc præpediet rationem est

autem definitio neminem uelle affici iniuria. At incontinens uolens incontinenter agit. proinde ipse se afficit iniuria. uult ergo sibi mala infligere. atqui uult nemo affici iniuria. proinde ne incontinens quidem ipse sese sponte affecerit iniuriam. ¶ Cæterum hinc fortassis ambigat quispiam: nunquid accidat ut sibi quispiam inferat iniuriam. in continentem siquidem iniecta consideratione uideatur contingere: hoc nempe modo: si quæ agenda lex iubet ea sunt iusta: qui non agit ea: iniuste facit: ac si erga quem agendum iubeat neutiquam erga eundem id egerit: ipsum afficit iniuria. lex certe temperantem esse iubet: rem suam non oblimare: corpus procurare ac id genus alia. qui ergo hæc non peragit se afficit iniuria. quandoquidem erga alium neminem talium est affectio iniuriarum. atqui hæc nunquam uera extiterint ut contingat se quempiam afficere iniuria: contingere enim qui potest: ut eodem tempore plus quispiam habeat: & minus ut simul sponte & inuito agat quicquam siquidem qui afficit iniuria quatenus afficit plus admittit. iniuria affectus quatenus afficitur minus. quod si ipse sibi infert iniuriam: contigerit ut per idem tempus plus idem habeat: & minus. Verum hoc fieri nō potest: non ergo se quispiam affecerit iniuria. ¶ Rursus qui afficit iniuria sponte facit iniuriā. at affectus iniuria inuitus feret iniuriam. proinde si contingat se quempiam afficere iniuria contigerit simul & inuito & sponte quicquam agere. id autem fieri non potest: nequidem igitur ita contigerit sibi quemquam inferre iniuriam. ¶ Rursus si considerauerit quispiam particulares iniurias nemo sit qui non faciat iniuriam: aut deposito fraudando: aut adulterium committendo: aut furando: aut aliquid eiusmodi iniuriæ genus particulatim admittendo. nec tamen quisquam se unquam deposito fraudauit: neq; suam adulterio uitiauit uxorem: neq; sibi furatus est. quod si in huiusmodi est afficere iniuria: neq; contingit horum quicquam aduersum se facere: nequidem contigerit cuipiam se afficere iniuria. sin secus ea non fuerit ciuilis iniuria: sed domus administrationis: plane quæ familiaris anima siquidem in plures distributa partes: unam habet suam quidem deteriorem alteram uero meliorem. proinde si quid in anima procreetur iniuriarum id partium aduersum se inuicem est. familiarem porro iniuriam distribuimus in deteriorem. ac meliorem ut fiat aduersum se iustum & iniustum. uerum id nos non coniectamus: sed ciuile: & perinde in id genus iniuriis quas nos demum peruestigamus neutiquam contingit ut se quisquam afficiat iniuria. at insuper uter afficit iniuria: & in utro iniuria est: in eo ne qui utcunq; iniuste possideat. an iniudicante. atque distribuente. ueluti in certaminibus: Enimuero qui præmium a præside. atque hæc iudicante accepit non ipse facit iniuriam: tam etsi ei iniuste tributum est: sed qui tulit iudicium: maleq; attribuit is affecit iniuria: estque ubi idem afficiat iniuria & ubi non. nam quatenus uere & ut iusti natura postulabat non iudicauit: eatenus affecit iniuria: quatenus uero eidem iustum esse uisum est: neutiquam affecit iniuria. ¶ Quoniam de uirtutibus: & quæ sint: & in quibus: & circa quæ iam dictum est. de singularisque quemadmodum si recta agamus ratione sit optimum: ita nimirum ex recta ratione agere dicendo: est ut si quis dixerit sanitatem fieri optimam salubria exhibendo: id utique minus apertum: & perinde aperito mihi quæ sint salubria: idem ualet in ratione tam quid sit ratio: quam quæ sit recta ratio: nosse ferme fuerit necessarium primum in quo ratio gignitur considerandum. paucis equidem de anima antea locuti diximus animæ partem esse quæ habet rationem: ea inquam pars una anime habens rationem in duas est partes distributa: quarum una quidem

consulatrix: altera autem scientiæ indagatrix: quæ quod inter se inuicẽ distinguantur ex subiectis facile fuerit intueri. Nam quemadmodum inter se inuicem differunt colores: & sucus: & sonus: & odor. itidem alios ipsis sensus natura accommodauit. Sonum namq; auditu: sucum gustu cognoscimus. & colorem uisu. Similiter cætera eodem modo expedit coniectare. Quod porro alia sint subiecta: alias quoq; esse animæ partes manifestum est: quibus illa cognoscimus aliud siquidem intellectile est & sensile aliud. Atqui subiecta illa anima depræhendimus. alia ergo pars fuerit quæ circa sensibilia: & alia quæ circa intelligibilia. Consultatrix autem circa sensibilia: in motuq; uersatur. Atq; prorsus circa omnia quæ in ortu interituq; sunt. Nam consultamus de eis quæ in nostra potestate sunt agendi: ac non agendi delectu: circa quæ consilium ac propositum est agendi uel non agendi. Hæc nimirum sensibilia in motuq; ad permutandum. Proinde pars animæ ex ratione propositrix atq; delectrix sensilis est. ¶ His itaq; definitis deinceps de ueritate dicendum fuerit. Quoniam de ipsa nobis est sermo: utq; uerum habeat coniectemus. Est profecto scientia: prudentia: mens: sapientia: existimatio quodq; circa unum quoq; istorum. sit sapientia igitur circa id quod sub scientiam cadit: quod cum demonstratione: ac ratione explicatum. prudentia uero circa ea. quæ sub actionem cadunt: in quibus delectus euitatioq;: & in nobis agere ac non agere. Est nimirum facientium & agentium non idem factile & actile. Nam factilium præter facturam finis superest alius: sicut præter ædificationem: cum sit domus effectrix: ipsius finis præter facturam domus est. Itidem in opificina. ita enim nobis libet appellare: quam tectonicam græci uocant: aliisq; facturis. At in eis quæ sub actionem cadunt: practica uocant græci: præter actionem nullus est alius finis ut præter citharæ modulatum finis non est alius: sed idem finis exercitium: & actio. Circa actionem itaq; & quæ in agendo posita sunt prudentia. Circa facturam: & quæ in faciendo posita sunt: Ars siquidem in faciendo potius quam agendo est artem exercere. Proinde fuerit prudentia deligendi & agendi quæ in nostra sunt potestate habitus: tendente ad commodum ipsa quoq; actione. ¶ Prudentia uirtus est non: ut facile est intueri: scientia. Laudandi si quidem sunt prudentes. At Laus uirtutis. Item scientiæ quidem omnis uirtus est. at prudentiæ uirtus non est. Sed ut apparet id ipsum quiddam uirtus est mens porro est circa principia intellectilium: Atq; eorum quæ sunt cũ demõstratione. Atqui principia sunt indemonstrabilia: perinde non circa principia scientia est: sed mens: sapientia porro ex scientia: menteq; constituitur. est namq; sapientia circa principia: ipsa quoq; mentis particeps. At quatenus circa ea quæ post principia sunt cum demonstratione: scientiæ est particeps: & perinde non dubium quin sapientia: ex mente scientiaq; conflетur. Proinde circa ea uersabitur circa quæ mens atq; scientia. existimatio est qua in omnibus ferimur ancipites ea ne ita. an secus. Sed utrum prudentia & sapientia idem ẽ an non? sapientia enim ẽ circa ea quæ cum demonstratione: quæq; semper. ita habent. prudentia nõ de talibus: sed de his quæ sunt in permutatione. quẽadmodum rectũ inflexum ue: & cauum: & talia quæ sunt eiusmodi. At conferentia: eo nõ habent modo: ut non inter se inuicem permutentur.

¶ Alioq̃ non fuerit proprie principia qm̃ q̃ demõstrat᷑ p alia ea antecedãt notioraq; sint necesse est: sũt tñ alicui⁹ disciplinæ pricipia quæ in alia disciplia demõstrãt᷑ mediciæ pricipia sũt nota illa q̃ttuor elementa q̃ i physiologia demõstrãt᷑. at physiologiæ principia natura materia forma priuatio a pipateticis eẽ p hibent᷑. ita in qbusdã aliis pueniẽdũ tamẽ

ad unũ omnino aliquod idemõſtrabile pricipiũ. tãetſi ꝓpriũ mathematicarum ſit demõſtrare aut quia aut pp qd quod ẽ ab eo qd poſt pricipium ad pricipiũ reſoluendo aut ad ipoſſibile adducẽdo & a principio ad id qd poſt pricipiũ cõponẽdo nẽ pe aut p idemõſtrabilia pricipia aut p iam demõſtrata: quæ proprie cõpoſitio ac reſolutio mathematica diſciplinariſq; dicit̃ ut naturalis phyſiologiæ medicinæq; & ſermocinalis dialecticæ grãmaticæq; đputat̃.

Sed permutantur ut nunc hoc conferat: quod cras non conferet. & huic liceat. huic autem non. atq; hoc modo conferat. atq circa ea quæ conferunt prudentia eſt: non ſapientia. Differunt ergo inter ſe prudentia atq; ſapientia. ℭ Verũ ſapientia uirtus eſt an non? hinc perſpicuum eſt ex ipſa certe prudentia uirtutem eſſe. Nam ſi uirtus ẽ prudẽtia partis nempe alterius ut diximus quæ ex ratione ſunt. Eſtq; prudẽtia: q̃ ſapientia deterior circa deteriora enim uerſatur: quãdoqdẽ ſapiẽtia circa æternũ diuinũq; ut diximus. Cum prudentia de hominis ſit cõmodo. Quare ſi quid deterius uirtus ẽ. æquũ etiã fuerit quod melius ẽ eſſe uirtutẽ. nõ dubiũ igitur quin ſapientia ſit uirtus. ℭ Quid ẽ aut circa quid induſtria? eſt nempe induſtria in qbus & prudẽtia: circa ea quæ ſub actionẽ cadunt. induſtrius ſiqdẽ dicitur quatenus conſulere recteq; aliqd iudicare: ac pſpicere potuerit: circa puſilla: in puſilliſq; eius iudiciũ. Eſt igitur induſtria atq; induſtrius prudentiæ & prudentis pars: nec citra hæc. neq; enim induſtrium a prudente ſeperaueris. ℭ Idẽ profecto & in aſtucia exiſtimandũ eſt. Nam aſtutia & aſtutus non ẽ non prudentia: neq; prudens. qn imo prudẽs aſtutus ideo aſtucia ſibi quodãmõ aſciſcit prudẽtiã. Cæterũ aſtutus ẽt malus dicit̃ queadmodũ mentor aſtutus qdẽ fuiſſe uiſus ẽ: nõ ẽt prudẽs. Prudẽtis nãq; & prudẽtiæ ẽ optia expetere: eãq; ſemp ſibi ꝓponere: atq; actitare: At aſtutiæ: & aſtuti fuerit cõiectare ex qbus nã demũ fiant ſingula: quæ ſub actionẽ cadũt: & q̃ exhibẽdo aſtutus i eiuſmodi ac circa talia eẽ uideat̃. ℭ Dubitauerit qſpiã: & admirari potuerit qđ locuti de morib⁹ deq; ciuili negocio: de ſapientia dicamus nẽpe: Primũ de hac re nõ uideat̃ eẽ aliena cõſideratio: ſi ut diximus ẽ uirtus. Itẽ philoſophi ẽ de his demum cõiectare: quæcunq; i eodẽ fuerint: at neceſſariũ: cũ de his q̃ in aĩa loquamur de omnibus dicere. atq ẽ inania ſapiẽtia. Proide alienũ nõ fuerit de aĩa quoq; dicere. quẽadmodũ uero hẽt aſtutia ad prudentiã. ita de cunctis uirtutibus haberi putãdũ ẽ. Velut inq̃ ſunt uirtutes: quæ natura in ſingulis igenitæ tãq̃ ipulſus quidã: ad fortia: ac iuſta i uno quoq; citra rationẽ: nec nõ de ſingulis erga eiuſmodi poſſis cognoſcere. ſunt aũt tam cõſuetudine: q̃ ꝓpoſito. atq; cũ ratione ſunt uelut tẽperantia: aut fortitudo: quatenus ſunt ut uirtutes ingenitæ laudabiles: naturalis igitur uirtus ea ipſa quæ citra rationem a ratione parum ſeparata: & a laude parũ deficiens rationi & propoſito adiuncta. perfectã efficit uirtutẽ. ideo etiã cũ ratione exercet̃ nec citra rationẽ ẽ ad uirtutẽ naturalis impulſus. neq; rurſus ratio atq; propoſitũ ad modũ pficit̃: ut ſit uirtus citra ipulſum naturalẽ. ideo nõ recte ſocrates ſentiebat cũ diceret uirtutẽ eſſe rationes. Proficeret ſi quidẽ nihil agendo fortia atq; iuſta: qui neſciret ac rationi nõ ꝓponeret: & pinde uirtutẽ rationẽ eſſe non recte aiebat. ſed qui nunc melius. nã iuxta rectã rationẽ honeſta agere uirtutẽ eẽ phibent. at ne ita quidẽ recte. Aget ſiquidẽ quiſpiã iuſta nullo propoſito honeſtorũ: nulla cognitione: ſed irrationali aliquo impulſu recte hæc & iuxta rectam rationem: uelut inquam recta iuſſerit ratio ita agat. Cæterum huiuſmodi tamen actio neutiq̃ ſub laudem cadit. Sed melius ut nos definimus cum ratione impulſum eſſe ad honeſtatem. hoc namq; uirtus etiam ſub laudem cadit. ℭ Verum prudentia uirtus an non? ambigere namq; quiſpiã potuerit. Verum enim uero hinc eſſe uirtutẽ certũ fuerit. nam ſi iuſticia: & fortitudo: cæteræ ꝙ uirtutes. quod honeſtorũ quæ ſub

actionẽ

actionem cadant laudabiles accedant. non dubium quin prudentia quoq; eorum sit: quæ sub laudem cadunt quæq; in uirtutis ordinem ueniunt. Nam ad quæ fortitudo agenda cómouetur. In eadem ēt prudentia in totũq; ut ipsa præscribit: ita etiam agit fortitudo. Proinde si hæc sub laudem cadit. ea faciendo quæ præscripserit prudentia etiã sine controuersia prudentia sub laudem cadit: uirtusq; est. utrũ prudentia sub actionẽ cadit an non? Licuerit hinc nosse cui uis spectando scientias queãdmodũ ædificaturam. Est namq; in ædificatura ut dici solet unus quidem quispiã architecton græce quem nos tum architectum: tum opificem nominamus: cui sũministrat sese ædificator. is domus est faber. est sane architectus: seu opifex cuius præscripto ad domum extruendam se faber accingit: idem in reliquis fabrilibus habet: inquibus est architectus & ei9cuius uis minister faber: & architect9 erit. & hui9 ipsius faber ac minister. Si igitur eodem modo etiam in uirtutibus habet quod æquum ac rationale: etiam prudentia sub actionem cadit. quando quidem uirtutes omnes sub actionem cadunt: quarum prudentia tanquam architectus quidam est: quandoquidem ut ipsa præscripserit ita uirtutes & qui ex uirtutibus agunt. Cum igitur uirtutes sub actionem cadant: etiam sub actionem cadet prudentia. utrũ omnibus quæ in anima hæc imperat ut censetur pariterq; ambigitur: an secus: melioribus certe ut sapientia est: imperare uideri par nõ est: sed ea ut dici solet cuncta procurat præscribensq; domina est. Cæterum forsitan ut in ædibus habet atriensis is namq; præest omnibus: dispensatq; omnia. sed nondum idem imperat omnibus uerum domino otium parat. ne is præpeditus rerum domesticarum necessitate dissoluatur: quo minushonesti qdpiã & officiosi agat. Ita atq; similiter prudentia tãq̃ sapientiæ quidã atriensis: ei otiũ parat ut suũ peragat opus affectus cohibendo eosq; tẽperando.

ARISTOTELIS MAGNORVM ETHICORVM LIBER SECVNDVS INTERPRETE GEORGIO VALLA PLACENTINO.

De Aequitate.

POST EA quæ tradidimus par uidetur ut de æqtate disseramus quidq; sit & in quibus: & circa qualia. Est nimirum æqtas & æquus qui descripta legibus iusta diminuit: ac moderatur. Nam quæ legislator particulatim: examinate ad unguem definire non põt: sed in uniuersum loquitur. Hic in eisdem intercedens: deligit quæ legislator particulariter quidẽ definire uolebat. Verũ ei facere nõ licuit. Eiusmodi certe æquus: nõ omnino iusta diminuens. Quã doquidẽ quæ natura ac uere iusta sunt: non diminuit: sed ea dumtaxat q̃ legislator deseruit cũ explere nõ posset.

De Modestia.

MOdestia ac modestus est circa quæ: & æqtas: nempe circa iusta q̃ omissa a legislatore nõ satis ad unguẽ definita sũt: ut iudex iueniat eorũ quæ legislator omittit. Certoq; cognoscit a legislatore ptermissa: q̃ iusta sunt. is modestus est. Itaq; nõ citra æquitatẽ modestia. iudicare siquidẽ modesti. agere uero ad iudiciũ q; pducere: æquui fuerit.

De Promptitudine.

p Romptitudo ẽ circa q̃ & prudẽtia nẽpe circa ea q̃ sub actionẽ cadũtqppe q̃ circa ppositũ & euitationẽ. ẽ sane nõ citra prudentiã. nã prudẽtia horũ sub actionẽ cadẽs ẽ. At prõptitudo habit9 seu affectio: uel qduis huiusmodi istructio op-

timorum: & commodissimorum: eorumque sub actione cadant. & peride prompti tudinis ea uideri non debent quæ fortuitu quoquo modo eueniant. nam quibus ratio deest quod optimum sit considerans: ubi quoquo modo eueniat aliquid hũc prom ptum neutiq̃ dixeris sed fortunatũ. Nam quæ officia citra iudicantis rationem fue rint fœlicitates æquum est appellare. Sed num ne iusti est colloquio & conuersatio ne: æquale cuilibet attribuere: ut inq̃ qualis fuerit quilibet talem effectum assequi an nõ? id certe asentatoris: & delectantis esse plane uideatur. Cæterum iuxta cuiusq; di gnitatem attribuere colloquium ac conuersationem id iusti & probi omnino esse uidebitur. ¶ Dubitare etiam forte quispiam potuerit an iniuriam inferre sit offen dere sponte & scienter & quempiam: & ut & qua de causa. est autem nocumentum & iniuria de bonis ac circa bona. Afferens ergo iniuriam & iniustus cognouerit: & qua lia bona & qualia mala sint. id autem ac talia percallere prudentis: atq; prudentiæ est. Hoc modo fuerit absurdum ut bonum ingens prudentia comitetur iniustũ. an exi stimandum non est ut iniustum prudentia comitetur? neq; enim coniectat iniustus ac simpliciter: & eidem bonum iudicare non potest. Verum hallucinatur cum prudẽ tiæ suum sit id inspicere ex sententia posse. ¶ Itidem ut in medicina aliud est qđ sim pliciter salubre intuemur: qđq; sanitatem efficiat: ꝙ ueratrũ: & elaterium: & sectiones. & exustiones salubres sint: sanitatemq; ꝑ tendant nec tamen ut hæc omnes ita medicinæ habemus scien tiam. non enim particulare nouimus bonum ut nouit medicus cuipiam hoc bonum: & quando & qualiter affecto i quo demũ medicina scientia est. Salubria igitur simpliciter cognoscentes necdum tamen continuo nos medicina comitatur scientia.

¶ Qui elleborus a græcis a nostris uera trũ. albus supernum. ater infernũ uẽtrem purgat albus pituitã educit. ater elleborus bilem atrã: multoq; magis utriusq; herbæ radix q̃ reliqua. Elate riũ succus fit ex tessal lari cõciso cucume ris caule inde cõtuso & aqua diluto expres soq; ex ipso aq̃ amy lo ãmiscetur & super num infernũq; pur gat uentrem agendo pituitam pariterq; fla uam bilem.

¶ Itidem iniustus. quod igitur simpliciter est bonum & tyran nus & dominatus: & imperium nouit. ue͞r sibi ne bonum: an se cus: uel quando uel quomodo affecto neutiq̃ nouit. Id quod est imprimis prudentiæ: & perinde iniusti comes non est pruden tia. bona siquidem deligit quibus afferat iniuriam: quæ certe bo na simpliciter: nõ ipsi sunt bona quandoquidẽ opulentia & do minatus simpliciter bonũ est: ipsi certe nõ fortassis bonũ. nam qui imperat re͞x copia affluens multa sibi: amicisq; nequiter fa cit. quando iure uti dominatu non potest. ut ambigendũ consi derandũq; uidetur sit ne aduersus neq̃ iniuria: nec ne. nam si in offensione iniuria est & in priuatione bonorũ offensio. neutiq̃ uideri potest offendere. siquidẽ quæ sibi eẽ bõa arbitra: t᷑ bõa nõ sũt. Nã dñatus: & opulẽtia: neq̃ hoĩe͞s offendũt: qđ ipsis recte uti nõ possit. Proinde si quæ aduentantia offendũt ea bona abstulerit afficere non uide tur iniuria. multis eiusmodi oratio uidebit᷑ admirabilis. omnes siquidẽ opinantur se posse dominatu: & imperio & opulentia uti: neutiq̃ recte comectantes: quod ex legis latore certũ est. legis nãq; lator non omnibus suadet imperare: uerũ ut dictum est cui ætas cui copia nõ defuerit. ad dominandũ. nõ omnẽ posse imperare: qđ si quispiam indignet᷑ se carere iperio: atq; gubernatiõe dixerit qspiã neq; tibi ea ẽ aĩa unde ipera re gubernareq; possis: corpore quidem cernimus aliquos sanescere non posse sim pliciter sibi bona exhibendo. ac ut langori succumbens corpus uolens conualescere aquam prius: & mediam exhibet. Ita qui neq̃ habuerit animam: ne quidpiam mali exerceat. ei opulẽtia. & imperiũ: & dominatus: & omnino alia id genus sunt auferẽda:

quanto

quanto mobilior: mutabiliorq; est corpore anima. Nam quemadmodum improbū corpus quispiam sortitus uictum debet sibi adhibere idoneum ita improbum animam nactus: se uiuendo reddere debet idoneum ad quæ memorauimus deuitanda. ℂ Hoc etiã ambiguum esse potest: ut cum non sit aliter agere fortiter q̃ iuste, quando nam quis uideatur acturus? in naturalibus quippe uirtutibus solū dicebamus impulsum sine ratione ad honestatē esse oportere. Ita nimirum est delectus in ratione: quodq; rationē habeat pariter capiat: & deligat. uirtutē perfectã esse dicebamus q̃ cum prudentia foret: non utique ad honestum: citra naturalē impulsum: neq; uirtus uirtuti aduersabitur. Agnatū namq; habet atq; insitū ut rationi obtēperet: ut ipsa præscribit ut quo agit eo declinet. Qui nãq; sibi proponit melior. & nequidem aliæ sine prudētia uirtutes sunt. neq; prudētia absq; residuis uirtutibus pfecta uerȝ inuicē sese coadiuuant comitatæ prudentiam. ℂ At nihilominus addubitet quispiã nūquid ita in uirtutibus habeat queãdmodū in reliquis bonis quæ externa quæq; i corpore? hæc namq; cum fuerint eximia deteriores efficiunt. sicut opum affluentia: elatos facit: & truculentos. Itidem reliqua bona dominatus: honor: pulchritudo: magnitudo: nūqd igitur & in uirtute ita habet: ut si cuipiam iusticia uel fortitudo fuerit exhuberans fiat deterior an non? Cæterū a uirtute quidem honor gignitur qui cum ingens fuerit deteriores facit: & pinde uirtus fecerit deteriores cū maior euaserit: aut id neutiq̃ uerum quandoquidē & si sunt multa alia uirtutis opera quemadmodum sunt. Id etiam imprimis est ut qui eis bonis muniatur eisdem recte uti possit. ℂ Si demum probus aduentante ei uel honore uel ingenti dominatu ipsis non utetur: neutiq̃ fuerit probus. neq; honor: neq; imperium probum fecerit deteriorem: & perinde nequidem uirtus in totum autem quoniam a principio nobis determinatum est uirtutes esse medietates: quoq; magis sit uirtus: eo magis erit medietas. Proinde quo sublimior uirtus euadet accedetq; ad magnitudinem non deteriorem: sed meliorem efficiet. medietas namq; inter excessum defectumq; perturbationum erat medietas. atq; hæc igitur hactenus:

De Continentia & Incontinentia.

Deinceps aliud nobis sumendum est principium de continentia incontinentiaque dicturis. Quemadmodum fuit alienum has in uirtutuȝ uitiorumq; numerum redigere: ita de his futurum sermonem alienum uisum iri necesse est. Nec enim hæc uirtus cæteris par est. In aliis siquidem eodem tendunt tam ratio q̃ perturbationes: nec inuicem sibi aduersantur. at in hac se inuicem oppugnant ratio & affectus. sunt nimirum in anima unde mali esse dicamur tria: uitium: incontinentia feritas: de uitio igitur cū uirtute quid sit ac in quibus a nobis supra dictum est: modo de incontinentia: ac feritate dicendum.

De Feritate.

Est autem feritas quoddam exhuberãs uitium cum eo usq; neq̃ prorsus quēpiam intuemur: ut ipsum non hominem sed feram esse dicamus: sicut & uitium ipsum feritatem. huic uirtus opposita nominis expers est quippe quod eiusmodi supra hominem: tanq̃ heroica quædam ac diuina. Eo certe hæc uirtus nominis expers: quod dei uirtus nulla. præstantior siquidem omni uirtute deus. Ac non uirtute probus. Nam tum uirtus sit deo melior. Ideo nominis expers hæc uirtus quæ feritatis uitio opposita est. Desiderat nimirum diuina & supra hominem tali uitio obiectari: quod quemadmodum feritas uitium hominem excedens euadit ita ei opposita uirtus.

¶ De Incontinentia & Continentia.

DE incontinentia & continẽtia dicturis expedit nobis quæ ambiguos & cõtrarios sermones admittũt significare ut ex dubiis orationibus considerando & exqrendo ueritatẽ ad id quod ꝓspiciendũ est pueniamus. Nam tum demũ ita uerum scrutari poterimus. senex igitur socrates tollebat prorsus ac negabat esse incõtinentiã: dicendo neminẽ esse qui mala faciẽda: sciens esse mala: deligeret. atq incõtinens uidet' sciens mala deligere agi nãq3 a pturbatione. hac ratione incontinentiã esse nõ existimauit: nequaq̃ recte. alienũ nãq3 sit hac ratione ꝑsuasos: quod factũ ẽ ꝑsuasibiliter extinguere. incõtinentes siqdẽ sunt homines: & iidẽ maloꝝ periti: uerũtamẽ ea perpetrant: quoniã igit' in continentia est nunqd incõtinẽs aliquam habet peritiã: qua inspiciat: exquiratq3 mala. At id nõ uisum fuerit cuipiã: quando qdem alienũ sit quod ui nobis potentissimũ firmissimũq3 est: ui ab aliquo superari. siqdem scientia omnium quæ in nobis firmissima & nulli est obnoxia uiolentiæ & perinde hæc ratio aduersat' quominus credat' esse scientia. Cæterum nũquid scientia quidem non est: sed opinio: at si habet icontinens opinionẽ uituperandus non accedet. Nam si mali aliquid nõ admodũ præuidẽs planeq3 cognoscens: sed opinatus agat uenia dignus uideat': quod uoluptate agendi mala: nõ admodũ mala esse cognouerit: sed tantũ fuerit opinatus. at quos uenia dignos esse censemus: eos neutiq̃ repræhendimus: & pinde si opinionẽ habet incõtinens: uituperandus nõ erit: atqui uituperandus est. huiusmodi rationes ambiguitatẽ obiiciunt: quãdoqdem q̃ scientiã esse negauerũt absurdũ quiddã euenire cõpellunt & quæ ne opinionẽ quidẽ pariter aliena euenire ostendunt. ¶ Verũ & dubitauerit hic quispiam quod qa tẽperans & cõtinens esse uidetur. Tẽperãti ne futuræ uehæmẽtes sint cupiditates. qd si cõtinens erit uehæmentibus agi cupiditatibus opus fuerit. Neq3 enim continentẽ dixeris: qui mediocres cõpescat cupiditates. quod si uehæmẽtes cupiditates nõ habeat: neq dẽ tẽperãs erit: neq3 enim temperans qui nullo modo agitur a cupiditatibus: ¶ Ambiguitatẽ quoq3 talia mouent. contingit siquidẽ ex inde rationibus incontinentẽ quãdoq3 fore laudabilẽ: & uituperabilẽ continentẽ. sit nãq3 quispiam inquit ratiotinio hallucinatus ut ratiotinanti quæ honesta sint mala uideantur: ac cupiditate ad honesta ducat': ratio qppe agere non pmittet. at cupiditate allectus aget. atq talis est incontinens. aget ergo honesta. Cupiditas nãq3 in talia adducit. sed ratio ꝓhibebit. ratiotinio siquidẽ honestoꝝ hallucinabat'. Is igitur incontinẽs quidẽ erit. Verũtamẽ laudabilis nã quatenus honesta peragit laudabilis. absurdũ id profecto euenit. ¶ Rursus hallucinet' interim ratiotinio: & honesta ei minie honesta esse uideant'. at cupiditate ad honesta ducat'. Continens nimiꝝ ẽ concupiscẽs quidẽ: sed non pagẽs: id ob rationẽ. itaq3 ratiotinio hallucinatus honestoꝝ: prohibebit' agere quæ concupiscit. Prohibebit' ergo honesta agere. Ad hæc siquidẽ adduxit cupiditas uerũ cum honesta agere oportuerit non agens: uituperandus accedit: ergo continẽs quandoq3 erit uituperandus. id quod ualde dictu absurdũ contigerit. ¶ Verũ intemperantia & intemperans in cunctis & circa cuncta: sicut circa pecunias & honorẽ & irã & gloriã'. Nã circa hæc omnia existimãtur uel esse uel nõ esse incontinentes. uerũ circa quid sit definita incõtinentia addubitauerit quispiam. Hæc igitur sunt quæ faciãt dubitationẽ. at ambiguitates soluere necesse est: primũ igitur quæ de scientia habita est dubitatio: ita diluẽda uideatur. nimirũ eẽ absurdũ scientia habere: & ipsã eiicere: uel intercidere eadẽ de opinione fuit oratio. nihil siqdẽ reffert sit ne opinio an scientia. nã si uehæmens fuerit opinio quatenus stabilis est: &

credulitate

credulitate in concussi a scienti non differt. credendo ita habere ut existimant si habent opiniones. sicut Heraclitus ephesius talē habuit de quibus opinabatur opinionem: alienum utiq; nihil incontinenti siue habeat scientiam siue opinionem: qua dicimus flagitium aliquod committere: est quippe scire duplex: unum quidem habere scientiam. nam tum demum scire quempiam dicimus eam rem. cuius teneat sciētiam alterum uero ipsam exercere scientiam. incontinens igitur est qui honestorum tenet scientiam: sed eam non exercet. cum igitur hac non exercebitur scientia nihil eueniet Alienu; cōmittere flagitium ipsum qui teneat scientiam: est enim quemadmodum in dormientibus: isti siquidem cum habeant scientiam multa tamen in somnis molesta & perpetrant & perpetiuntur. neq; enim scientia tum exercetur: idem est de incontinente. euenit siquidem ut dormienti non exercere scientiam. & perinde soluitur dubitatio fuerat siquidem dubitatum nunquid scientiam incontinens eiciat: eaue intercidat. quādoquidem utrumq; uidebatur absurdum. ¶ Cæterum hinc fuerit rursus manifestum quemadmodum diximus in analyticis ex duobus fieri syllogismū propositionibus: earumq; primam uniuersalem: secundam quæ sub illa partitularem: ueluti scio omnem hominem febricitātem sanum facere. atqui hic febricitat scio igitur & hunc sanum facere. est ergo uniuersali quidem scientiæ scio deputatum. alteri uero particulari: nō est igitur ut etiam tum sciētiam habenti fiat hallucinatio uelut omnem febricitātem sanum facere: si hic utiq; febricitat quem nō nouerim. ¶ Itidem igitur de incontinente qui habeat scientiam idem error eueniet. cōtigerit enim incōtinentem in uniuersum habere sciētiam: ut talia sunt improba & perniciosa. nec tamē hæc ipsa particulatim noscere improba. proinde ita habendo scientiam aberrabit: quando quidem in uniuersum habet nō etiam particulariter: non itaq; hoc modo fuerit alienum ut incontinens habendo scientiā mali aliquid agat. est enim sicut in ebriis a quibus cum excessit ebrietas: & ad sese redierunt: nō excidit ipsis ratio. nequidem scientia quæ sub ebrietate delituerat: fueratq; postrata: deīde ab ebrietate immunis. rursus sit qui prius erat: ita habet incontinens perturbatio enim: cohibendo: ratiocinium sepelit. Cum uero a perturbatione fuerit liberatus. ut qui ebrius rursus in sese redit. ¶ Est & quædam alia de incontinente quæ dubitationem faciebat oratio ubi laus incontinentem sequebatur aliquando: & cōtinentem uituperatio. quod neutiq̄ euenit. neq; enim continens: aut incōtinens ratione falsus est: sed qui recta institutus ratione quam tam mala q̄ bona discernit. incontinens quidem qui eiusmodi ratione nō persuasus est: sed continens qui persuasus ab ipsis nō agitur cupiditatibus. neq; enim cuicūq; uidetur patrem cædere turpe esse: sed qui cædere concupiscit & abstinet is cōtinens est proinde si in eis neq; continentia neq; incontinentia: nequidem laudabilis fuerit incontinentia: ut neq; uituperabilis cōtinentia quemadmodum uidebatur. ¶ Sunt nimirum incontinentiarum aliæ quidem ualetudinariæ: naturales aliæ. Valetudinariæ eiusmodi ut eorum qui discerpunt capillos & manducant. quod si quispiam huic imperet uoluptati non continuo laudabilis est: neq; uituperabilis: quatenus nō imperat aut non admodum probabilis. Naturales autem ut in iudicio conuictum olim aiūt filium quod patrem cæcidisset defendisse: quod is patrem quoq; suu; cæcidisset: aufugissetq;. naturale & enim id iudicibus fuisse crimē uisum est: quod si quis a cædendo patre se continuerit non continuo laudabilis. & ne nos quidem eiusmodi nunc incōtinentias & continentias quærimus sed quibus uituperandi accedunt atq; simpliciter laudandi bonorum certe quædam sunt externa ut opulentia: dominatus: honor:

amici:gloria. quædam circa corpus necessaria ut tactus & gustus. qui ergo circa hæc: incontinens is incontinens simpliciter esse uideatur. & ut corporalis & quam quærimus incontinentiam circa hæc esse uidebuntur. ¶ Ambigitur quoq; circa quidnam sit incontinentia circa honorem non est simpliciter incontinens. Laudatur enim quodammodo qui circa honorem incontinens. nam honoris amans uidetur. in totum autem dicimus: & in eiusmodi ponendo incōtinentem circa honorem aut gloriam. aut iram esse incontinentem. Verum simpliciter incontinenti nō accommodamus circa quæ ut ei adsit manifestum aliquod sine appositione eius circa quod sit: est enim fere circa uoluptates & ægritudines corporis incontinens. ¶ Hinc manifestū est circa hæc uersari incontinentiam nam quoniam incontinens uituperabilis subiecta esse oportet uituperabilia: honor igitur: & gloria: & dominatus: & pecuniæ: & circa quæcunq; talia dicuntur incontinentes sub uituperationem non cadunt. at corporis uoluptates uituperandæ. ideo non iniuria qui circa has magis q̄ sit par uersatur is incontinens prorsus dicitur. Verum quoniam incontinentiarum: quæ circa alia uersari dicuntur: quæ circa iram maxime repræhendenda incontinentia. Vtrum magis repræhendenda est quæ circa iram an quæ circa uoluptates? est igitur quæ circa iram incontinentia similis pueris ad sumministrandum promptis. Hi namq; cum dixerit dominus cædo mihi promptitudine erecti ante q̄ audierint quid sit sumministrandum inter suggerendum hallucinatur. sæpe enim liber fuit exhibendus: & graphium dedere itidem incontinens iræ succumbit: cum primum enim audierit uerbum quod quispiam affecit iniuria: ira ad ulciscendum insultat: neutiquam patiens audire expediat ne an non: uel non ita uehementer huiusmodi igitur ad iram impulsu quæ iræ deputatur incontinentia non admodum uidetur in cessenda. At uoluptatem impulsus sub repræhensionem cadit. Sunt namq; distincta in ipsa ob rationem quæcunq; auertunt ne agatur aliquid: & tamen ob rationem agitur. ideo magis est q̄ per iram repræhendenda incontinentia uoluptatis: quandoquidem per iram incōtinentia ægrimonia est: nemo siquidē stomachatus non ægrescit. At ex concupiscentia cum uoluptate id circo magis uituperabilis quod ex uoluptate incontinentia abesse a conuitio non uidetur. Vtrum uero tolerantia & continentia idem est an non? nam continentia nec non continens circa uoluptates est ipsas coercendo. At tolerantia circa ægrimonias si quidem tolerans: ac sustinens ægrimonias is patiens est. ¶ Rursus incontinentia & mollicies idem non est: mollicies siquidem & mollis est succumbens laboribus: non certe omnibus: sed quos alius aliquis necessario duxerit sustinendos: incontinens uero qui uoluptates sustinere non possit sed remollescens ab eis agatur. ¶ Est porro quispiam intemperans appellatus nunquid igitur intemperans idem quod incontinens? atq; ipse idem incontinens quod intemperans? nempe intemperans eiusmodi est ut quæ agit eadem & optima & commodissima sibi esse arbitretur nec ullam habet rationem quæ eius uideatur aduersari uoluptatibus. At incontinens habet rationem quæ aduersatur ei quatenus cupiditate agitur. Vtrum autem curatu facilior intemperans an incontinens? certe intemperans curatu facilior uideatur. nam si ratio ei aduenerit quæ mala esse doceat: ipsa non morabitur: at incontinenti non deest ratio: & tamen agit mala. proinde huiusmodi incurabilis esse uidebitur. Cæterum utrum deterius afficitur cui nihil admodum boni: nec quod per illud existit: q̄ ille cui quod honore præcellit male affectum est? Est nimirum incōtinens qui bonum obtinet rectam rationem. cum intemperans non habeat cum ergo ratio utriusque principatum

obtineat

obtineat incontinentis honoratissimum principium præsto est. quod ab intem-
perante abest ergo incontinente intemperans deterius habet. ¶ Rursus ut supra
mentionem fecimus de feritatis uitio non est ipsum in fera spectare: sed in ho-
mine. feritatis siquidem nomen adeptum est id uitium ob singularem improbi-
tatem: sed cur in fera nihil? nempe quod improbum in fera principium non sit:
est siquidem ratio principium. quis uero improbior flagitiosiorque fuerit incertum
est leon ne: an dionysius: an phalaris: an clearchus uel horum quispiam insignis cu-
iusdam immanitatis. certum autem est malum in his principium illustria facino-
ra coniectasse. at in fera nullum prorsus est initium. ita igitur improbum est in ip
so intemperante principium. nam quatenus quæ mala sunt committit etiam ra-
tio ei astipulatur: censetque ea esse peragenda quia improbum in ipso est princi-
pium. at in incontinente sanum principium est: ut hinc melior incontinens in-
temperante esse uideatur. ¶ Sunt etiam incontinentiæ binæ species: una qui-
dem prorumpens: & improuisa: & confestim proueniens. uelut cum speciosam
uiderimus mulierem & confestim afficiamur: & ab affectu erumpit impulsus ad
aliquid perpetrandum quod fortasse non expediat. Altera uero uelut quædam im
becillitas quæ cum ratione insurgit auertente. prior igitur non admodum sub re
præhensionem cadere uidebitur: quandoquidem etiam uirtutis studiosis potest
euenire: calidis & ingeniosis: secunda autem frigidis: & melancholicis. tales ni-
mirum repræhendendi. ¶ Rursus uideas aliquem præoccupantem quod spe-
ciosa mulier obiiciatur non affici: conuenit igitur se cohibere. nam qui eiusmo-
di ratione præuenerit ex obuia uisione incontinens non commouebitur: nec tur
pe quidquam aget uerum qui ratione cognouerit indecens aliquid ad idque uolu-
ptate delabetur: & remollescet, is multo magis repræhendendus. neque enim pro
bus unquam eiusmodi fuerit incontinens. ratio namque præueniens se non remi-
serit. dux siquidem ea in ipso probo existit: cui non obtemperat improbus: sed
uoluptati deditus & remollescit: & quodammodo effæminatur. Vtrum uero tem
perans sit continens quod supra fecimus ambiguum nunc disseramus: est igitur
temperans etiam continens. nam continens non solum est præsentes cupiditates
cohibens: uerum etiam talis ut si nullæ adsint cupiditates ita instructus ut eas pos-
sit cohibere. Est autem temperans qui nullas habeat malas cupiditates rectæque ra
tioni circa hæc insistat. at continens qui malas habet cupiditates: & aduersum ip
sas rectam rationem. proinde temperantem continens committatur eritque tem-
perans. siquidem temperans non afficitur. incontinens uero afficitur quidem sed
compescit affectus quatenus afficitur. temperanti istorum est neutrum ideo conti
nens temperans non est. ¶ Vtrum intemperans incontinens an incontinens
intemperans aut neuter alterum cõmittatur? incontinens enim est cuius ratio per
turbationes oppugnat at intemperans non huiusmodi sed qui mala agit simulque
astipulantem habet rationem: non itaque intemperans qualis incontinens: neque
incontinens qualis intemperans. ¶ Præterea improbior incontinente est intem
perans. curatu enim difficiliora quæ naturalia q̃ quæ ex consuetudine gignuntur
ob hoc siquidem ualida esse uidetur consuetudo quod naturæ insidat. intempe-
rans igitur eiusmodi cuiusmodi quispiam natura est. Ob hoc: & hac de causa in
ipso improba ratio est. neque talis est incontinens quia nequidem ratio eiusmo-
di non proba. oportuit namque ipsam esse improbam si foret natura: qualis est

improbus, incontinens igitur consuetudine malus esse uidebitur ut natura intemperans. curatu namq; longe difficilior intemperans quandoquidem consuetudo consuetudine exploditur, at natura a nemine extrudi potest. Vtrum autem cum sit incōtinens eiusmodi ut norit: & nō cedat rationi: sitq; prudens huiusmodi ut recta ratione singula perpendat acciderit ut incontinens sit prudens an nō: ex his enim quæ dicta sunt ambigere quispiam potuerit. ueru; si quæ a nobis antea dicta sunt suspicere uoluerimus: non erit prudens incontinens. dicebamus namq; prudentem esse nō cui recta ratio modo inesset: uerū etiam quæ ex ratione optima uiderentur: & perinde incontinens non fuerit prudens. cæterum talis astutus quidem est. distribuimus siquidē paulo ante astutum a prudente ut inter se differrent. interim unus quide; circa hæc sollers: alter uero non sollers: astutum igitur incontinentem esse contingit: neq; enim sollers circa quæ & astutus prudentem uero incontinentem esse non contingit.

¶ De Voluptate.

P Ost hæc de uoluptate disserendū est cū de fœlicitate sit nobis oratio: fœlicitatē arbitrātur oēs aut uoluptatē esse & uitā delectabilē: aut nō citra uoluptatē, nēpe uoluptatē urgētes nec inter bona enumerandā esse existimātes ipsā citra ægritudinē esse uoluerunt. sine ægritudine esse igitur: uicinū uoluptati est: quapropter de uoluptate quoq; dicendū: nō mō quia etiā alii ita arbitrātur: uerū etiā quod nobis de uoluptate dicere necessarium esse censeamus. nam cum de fœlicitate nobis sit oratio fœlicitatemq; definierimus planeq; dixerimus in uita perfecta esse uirtutis actionem: sitque uirtus circa uoluptatem & ægritudinem de uoluptate dicere necesse est: quandoquidem citra uoluptatem non est fœlicitas. Primum itaq; dicamus quid nonnulli ferant uoluptatem in numerum bonorum non euenire existimantes. aiunt namq; primo ortum esse uoluptatem. at ortum quiddam imperfectum: bonum porro imperfecti locum nunq̄ obtinere. secundo loco uoluptates esse quasdam improbas at improbitatem nunq̄ bonum admittere. ¶ Rursus quod gignatur in omnibus. nam & malo: & improbo: & feræ: & cicuri deputatur at bonum malis ammisceri nephas: & nequidem multis commune est. quodq; non potentissimum uoluptas: at bonum potentissimum: quodq; honesta agendi sit impedimentum. nam quod honesta agere prohibeat bonum qui potest esse. ¶ Primum igitur primo occurrendum de ortu ratioq; diluenda quod neutiq̄ uera sit. est igitur in primis non omnis uoluptas ortus. nam quæ ab inspiciendo uoluptas gignitur ortus non est. nec quæ ab audiendo: & olfaciendo: neq; enim ex egestate procreata quemadmodum in aliis ut ex comedēdo: uel bibendo: hæ namq; ex egestate & redundantia fiūt. aut saturando egestatem: aut redundantiæ auferendo ideo ortus esse uideatur. at egestas & redundantia ægritudo. igitur ægritudo hic ubi ortus uoluptas. atqui inspectando, & audiendo & olfaciēdo non est ut ægritudo antecedat. nemo siquidem spectando delectatus: aut olfaciendo prius tristatus est itidem in anima sententia inspicienti delectatio est citra præcedentem ægritudinem: & perinde fuerit uoluptas aliqua quæ ortus non est. quod si uoluptas ut eorum dictat oratio ideo bonū non est quia ortus: estq; uoluptas aliqua quæ ortus non est, fuerit utiq; bonum uoluptas atqui in totum nulla est uoluptas ortus. nā neq; quæ a comedendo & bibendo uoluptates ortus dici possunt uerum hallucināntur qui has uoluptates ortus esse perhibēt putant siquidem quoniam prolatis rebus gignitur uoluptas ob hoc ortum esse sed non est: quandoquidem est pars animæ quædam qua oblectamur simul prolatis quibus indigebamus rebus: ea pars animæ quatenus

Quē admodū ire uenerea

exercetur

exercetur & mouetur oblectatur. atqui motus ipsius & exercitium uoluptas est: quod cum prolatis rebus ea pars animæ exerceatur: aut propter ipsius actionem ortum esse censent uoluptatē quod certa sit re℞ prolatio, animæ tamē pars incerta, perinde atq; si quis hoiem esse opinetur corpus quod id sub sensum cadat. nō autē animā. uerū est anima. itidē & in hoc. ē nāq; pars quædā animæ qua oblectamur: quæ simul atq; res prolatæ sunt exercetur. ideo nulla uoluptas est ortus. uerū & cōuersio inquiūt in naturā quæ sub sensum cadit. nā nō cōuertentibus sese in naturā est uoluptas. siquidē conuertendo naturæ egestatē fit eius exaturatio, at ut diximus est ut nulla egestate fiat oblectatio siquidē egestas ægritudo. at citra ægritudinē dicimur oblectari: & perinde nō fuerit uoluptas egestatis cōuersio: indignū nāq; in huiusmodi uoluptatibus nihil. Proinde si deo quod ortus est uoluptas bonū esse nō existimetur: nullaq; est uoluptas ortus: bonū utiq; fuerit uoluptas: sed propterea q nō oīs inquiunt uoluptas bonū: quispiā id depræhēderit hoc pacto. nā quia bonū in oībus dicitur esse prædicamētis nēpe in essentia: & in ad aliquid: & in quāto & quādo ac in totū in oībus. illud quoq; manifestū per oīa uoluptatē aliquā comitari. proinde quia in oībus prædicamentis est bonū: etiā uoluptas fuerit bonū: & perinde quoniā in his quidē per se bona: etiam uoluptas fuerit per se bonū. atqui a bonis uoluptas est uoluptas. bonū ergo fuerit oīs uoluptas. simul certū hinc etiā differre inter se specie uoluptates: quādoquidē differūt etiā prædicamēta in quibus est uoluptas neq; enī est quēadmodū in scientiis ut grāmatica uel quacūq; alia. nā si habeat quis splendide grammaticā itidem afficitur qui sub ea grāmatica grāmaticus eo modo quo & alius qui habeat grāmaticā id propterea differunt grāmaticæ quæ in splendido quæq; in obscuro. at in uoluptate nō ita. nā quæ ex ebrietate uoluptas & quæ ex copulatu nō eodē modo afficiūtur quāobrē specie inter se distingui uidebūtur uoluptates. Cæterū quia sunt & malæ uoluptates etiam ob hoc bonū uoluptas nō esse uidebatur at id uoluptatis minime propriū iudiciū est: sed naturæ atq; scientiæ nā est & natura mala sicut uermiū & crabonū: ac prorsus uilium animaliū. nec tamē ob hoc natura malorū eodē modo habent & malæ scientiæ: sicut sedentariæ. nec tamen ob hoc malū scientia est: sed genere bonū: tā scientia q̃ natura. nā quēadmodū statuarius inspiciendus nō est qualis quispiā sit ex eo quod euenerit male exerceri: sed quod bene: ita nequidē scientiā naturāue: aut quidpiā aliud quale sit ex malis sed ex probis itidē ergo uoluptas quoq; genere bonū est. quod uero sint & male uoluptates ne nos quidē latet. nā sunt etiā diuersæ naturæ animaliū bona & mala sicut hominis quidē bōa lupi uero uel cuiusuis alterius feræ mala similiter equi natura altera q̃ hois & asini & canis at uoluptas cōuersio est ex eo quod cōtra naturā in naturā cuiuslibet suā. proinde cuius fuerit suauissima improbæ naturæ ea improba uoluptas est: neq; enī idē est equo quod homini & nequidē aliis. at quoniā diuersæ naturæ sunt diuersæ quoq; uoluptates nā uoluptatas cōuersio est: & cōuersio inquiūt in natura insidet proinde & malæ naturæ mala cōuersio est ut probæ proba qui

¶ Poetæ nāq; q̄d cornu altero capræ amaltheæ q̄ iouē infantē aluisse fingit᷑ aiūt ambrosiā effluxisse de altero nectar nempe ut hoc cibo illo potu alleret᷑ ex quoddā esse deorū uinū rati idq; nectar: qdā ex nostris antiqs grāmaticis latie murrinā a græcis nectar dici putauere: alii qd barbaro uocabulo hodie elesir. resolui nāq; posse rētur elemēta ī suā hypostasim materiā ī quā primā q̈litatib⁹ exptē q̄q; sit ad oēs idōea excipiēdas sub eūdasq; qualitates ut cui prio adhæserit eius subeat formā inde si ab hoie assumat᷑ spūs & uiuacis naturalisq; hūoris formā admittere ac ī columē ab oī ægritudine q̈ diu assumat᷑ custodire. ide q metalla trāsmutare tāta solicitudie inqrūt alchimistæ uulgo nomīati nihilæq; q̈ hoc pquirūt ut auro affluant.

porro uoluptatem probam esse cõtendũt eo afficiũtur modo quo qui nescientes ne-
ctar deos uinũ potare existimant: nihilq; esse eiusmodi peculiare putant ex inscitia in
id delabũtur: his similes sunt qui cũctas uoluptates ortus esse asserũt: & neutiq̃ bonũ.
nam quod alias uoluptates ignorent præter eas quæ corporis sunt: eas ducũt ortus es
se: nec bonas in uniuersum. nõ rentur uoluptatem esse bonũ. quoniam igitur est uolu
ptas & conuersæ naturæ & cõuertentis. cõuersæ quidem ex egestate ad expletionem.
cõuertentis autem quæ a uisu & auditu & id genus aliis: meliores fuerint conuertentis
naturæ actiones. uoluptates nãq; utrouis modo dictæ sunt actiones. proinde nõ dubiũ
quin a uisu uoluptates: & auditu & intelligentia sint longe optimæ. Cũq; sub corpus
cadũt ab exaturatione procreentur. ¶ Rursum id dicebatur quod nequidem bonũ. si
quidem quod in omnibus sit & cõmune omnibus nõ bonũ. id certe in honoris cupi-
do: & honoris cupiditate magis propriũ est honoris siquidem cupidus solus uult habe
re. & illo cæteros anteire: uoluptatem igitur si ipsam per se bonũ esse oporteat: esse ne
eiusmodi cõuenit an nõ? atqui etiam cõtrario modo. ob id namq; bonũ esse uideatur
quod cũcta expetant agnatum enim cũctis bonũ expetere: & perinde si cũcta uolupta
tem expetũt: genere bonũ fuerit uoluptas. rursus quod sit impedimẽtum uoluptas ip
sam bonum esse negauerũt impedimẽtũ eẽ asserẽdo. quod nõ recte uideãtur cõsidera
re: neq; enim ad res trãsigẽdas est impedimẽtum si qua sit alia impedimẽtũ. ut ebrie
tatis uoluptas agere inhibuerit. Cæterum ita etiam scientiam scientiæ fuerit impedi-
mẽtum. nam nõ est ut simul utrãq; exerceas: sed cur nõ bonũ scientia si uoluptatẽ ex
scientia excitarit: & utrum impedimẽtum sit an ne? Cæterum multo magis aget uolu-
ptas nãq; ad magis agẽdum: inde suscitata impellit quia probum faciẽdo agit quæ ex
uirtute: & ea suauiter agit. nunquid multo etiam magis quæ ad actionem pertineant
exercebit? ac si oblectatus egerit probus erit. sin tristatus honesta ꝓsequat̃ nõ probus:
ægrimonia nãq; in eis quæ ex necessitate est. proinde si quispiam ægrescat honesta
prosequẽdo coactus peragit: quia necessitate agere compellit̃. nõ probus. Cæterũ nõ
est ut nõ tristetur uel oblectetur quæ ad uirtutem pertineãt persequẽdo: nec aliquod
medium est: cur? nempe quod uirtus in affectu: affectus uero in ægritudine & uolupta
te nec quidq̃ imedio positũ est nõ dubiũ igitur quin uirtus cũ ægritudine & uoluptate
sit. si quis igitur mæstus honesta prosequatur nõ bonus. proinde nõ fuerit uirtus cum
ægrimonia: cũ uoluptate ergo. tantũ ergo abest ut sit uoluptas impedimẽtum: ut etiam
ad agẽdũ exhortetur in totũq; nõ cõtingit ut sit citra uoluptatẽ quæ ab ipsa procreat̃
alia fuit oratio quod nulla scientia faciat uoluptatem. ne id quidem uerũ est cõuiuioꝝ
nãq; structores & coronarũ nec nõ unguẽtarii uoluptatis sunt effectores. Cæterũ aliis
sciẽtiis nõ est uoluptas ut finis sed cũ uoluptate nec citra uoluptatẽ est igitur etiã scien
tia uoluptatis effectrix. ¶ Rursus etiam aliter dicebatur quod nõ optimũ. uerum hoc
modo atq; hac ratione singulas ieris perditũ uirtutes. siquidem fortitudo optimũ nõ
est. nũquid igitur ob hoc nõ bonũ an id absurdũ sit? itidẽ. & in aliis quod uoluptas q̃a
nõ optimũ: nõ esse uideat̃ bonũ. ¶ Dubitauerit quispiã p uirtutes trãsiẽs huiusmodi
ut q̃a rõ quãdoq; iperat affectibus: de cõtinẽte eni hoc dicebamus & ecõuerso affectus
iperãt rõni: ut euenit incõtinẽtibus. q̃a in q̃ exps rõnis pars aiæ uitiũ admittẽdo iperat
rõni bñ dispositæ talis siq̃dẽ icõtinẽs: & rõ similiter mala: q̃obrẽ ipsa quoq; bñ dispo
sitis ꝑturbatiõib⁹ ipabit suã uirtutẽ cõtinẽtib⁹ hoc si ita: euenerit abuti uirtute: iproba
nãq; rõne affect⁹ uirtutẽ usurpãdo: ipsa abutet̃. hoc nimirũ absurdũ euenire uidebit̃.
¶ Tali sane dubitatiõi facile ex eis q̃ a nobis añ de uirrute dicta sũt ẽ occurrere atq; re
fellere

fellere. tũ demũ nãq; uirtutẽ eẽ dicebam⁹ cũ rõ bñ affecta pturbatõib⁹ suã uirtutẽ hñti b⁹ fuerit moderata: nec nõ pturbatões rõni cõsentaneæ. Ita nãq; affecta inter se inuicẽ cõsentient: ut ratio quod optimũ sit semper præscribat: perturbatiões uero facile bene dispositæ id exequant̃ quod ratio præscripserit. Si ratio igitur male fuerit affecta perturbationes uero bene: nõ fuerit uirtus deficiente ratione: nã ex utroq; uirtus. Proinde nõ contigerit uirtute abuti. Simpliciter uero nõ quemadmodũ alii opinantur dux ratio uirtutis est atq; principium: sed potius perturbationes. Ad honestũ namq; impulsum quẽdam oportet primo innasci irrationalẽ qui producatur: siue ita postremo rationẽ esse discernentẽ atq; cõstituentem. quod sane uiderit quispiam ex pueris & rationis expertibus aĩantibus: in his nãq; sine ratiõe perturbationũ impulsus exoriuntur primo ad honestum. Mox posterior adueniẽs ratio & constituens: honesta agere exhortatur. sed nõ si a ratione ad honesta cœperit prĩcipium perturbationes cõsentiẽtes comitãtur. Verum sæpenumero cõtrouersantur. quãobrẽ potius cõuenerit pturbationẽ ad uirtutẽ ante ire bene affectã q̃ rationẽ. ¶ De Fortuna.

i Nterea dicendum de prospera fortuna est. Posteaq̃ de fœlicitate nobis est oratio. Arbitrantur namq; multi fœlice; uitam fortunatam esse uel nõ esse citra fortunatam: & forte nõ iniuria. absque enim ex teris bonis quorũ dominа fortuna est fœlicem esse non contingit: id circo de secunda fortuna nobis dicẽdum. Nec nõ quis prorsus sit fortunatus: & in qbus & circa qd. primũ igit̃ ad hæc qspiã accedẽs: spectãsq; dubitauerit: qñ qdẽ nõ dixerit fortunã esse ut natura ẽ. semp cã cuius est eius ut plurimũ eodẽ mõ ẽ effectrix: At fortũa nunq̃. ue\& temere & sine ordine ac ut fors tulerit. Ideo fortũa in eiusmodi esse dicit̃: ubi neq; mens ulla: neq; recta ratio est. nã ubi id nihilominus ẽ qdq̃. ordinatũ: ac ẽ semp eodẽ mõ. nõ ita fortuna. Id circo ubi mẽs plurima: ac ratio: ubi fortũa minima. ubi plurima fortuna ibi mẽs p exigua. ¶ At nunqd secunda fortũa ẽ ut deo\& quædã cura? an id minime uideri debet? taliũ siqdẽ dominũ p̃ficimus deũ ut bona malaq; meritis distribuat. At fortũa & quæ a fortuna tã uere: q̃ ut fors tulerit fiũt? qd si huiusmodi distributori deo ascripserimus: malũ ip̃; iudicẽ faciemus neq; iustũ: id nephas deo deputare. Cæte\& p̃ter hæc ad nihil aliud fortunã qspiã ordinarit. Proĩde nõ dubiũ quin ho\& aliqd sit. mẽs certe ac ratio: nec nõ sciẽtia prorsus alienũ qddã ab hoc eẽ uideat̃. Præterea neq; cura neq; beniuolẽtia q̃ a deo: uideat̃ eẽ fœlicitas. qm̃ malis attribuit̃. Atq deũ malo\& curã habere phas nõ ẽ. reliquũ igit̃ & maxĩe peculiare fortũæ natura ẽ. Est nimi\& p̃speritas ipsaq; fortũa ĩ his q̃ ĩ nobis nõ sunt neq; eo\& quo\& ipsi sumus domini: quæq; possimus efficere. Ideo iustũ q̃tenus iustũ nemo fortunatũ dicit: & neqdẽ forte nec p̃rsus quẽq̃ aliũ uirtute p̃ditũ. ĩ nobis siqdẽ ẽ hæc habere uel nõ habere. S;. n. ĩ talib⁹ magis peculiare ac suũ dicim⁹ fortunatũ & p̃spitatẽ ĩgenuũ nãq; dicim⁹ fortũatũ: ac p̃rsus cui talia bona extiterit: quo\& ipse neutiq̃ dñs ẽ uerũtamẽ ne hic qdẽ p̃prie p̃speritas diceret̃. ¶ Est tñ fortũat⁹ sæpenũero dict⁹ nã p̃ter alicui⁹ cõsiderationẽ cũ & alicui bonũ aliqd agere cõtigerit dicim⁹ fortũatũ & eũ cui iure ĩfligi dãnũ debuerat eiusmodi hominẽ lucrũ faciẽtẽ dicim⁹ fortũatũ. Est igit̃ p̃spitas ĩ agẽdo bonũ aliqd p̃ter rationẽ: & ĩ nõ subeundo ut debuit malo. Cæte\& potius ac magis peculiare ĩ bono capiẽdo p̃spitas uideat̃ siqdẽ bonũ cape p sese fortunatũ qdã eẽ uideat̃. malũ uero nõ subire ex casu fortũatũ. ¶ Est igr̃ p̃spitas rõnis exps nã: nãq; fortũat⁹ ẽ q sine rõne ad bõa ĩpellit̃: eaq; cõseqt̃. id uero naturæ ẽ. nã aĩæ ĩest hmõi a nã quo sine rõne ĩpellãur: ad ea uñ bñ hẽam⁹: eo usq; ut siqs roget ita hñtẽ: cur nã id tibi ita libet agerẽ: nescio inqt:

sed libet.simile propemodum lymphaticis siquidē lymphatici citra rationem ad ali/quid agendū impelluntur.prosperitatē uero suo ac peculiari nomine appellare non habemus. Verum ipsam sæpe dicimus esse causam. At hæc causa a nomine alienum quiddam est quoniam causa & cuius est causa aliud est: & citra impulsum bona con sequentem causa: causa dicta est ut malum non subire: uel porro minime animo re/puratum: bonū capere: nancisci bonum. Est profecto huiusmodi prosperitas ab illa distincta. uideturque hæc ex rerum fieri interuentu: ex casuq; prosperitas: & perinde tametsi est huiusmodi prosperitas. non tamen ad fœlicitatē. Talis inq̄ prosperitas fuerit peculiaris: cuius i ipso impulsus principiū: bonoꝝ est assuetudinis. quoniā igit͂ est fœlicitas nō sine bonis externis & ea a prosperitate ut iam dudū dicebamus oriun tur: fœlicitatē coadiuuant. de prosperitate igitur hactenus. ¶ Quoniam de singulis particulatim diximus reliquū iam fuerit ut in totū cōponēdo singula accumulemus. Est igitur nō male nomē impositū in consumato probo honesta probitas. honestus & bonus nāq; dicitur cū perfecte probus siquidē uirtutis bonū & honestū fatentur: si cut iustū honestū & bonū aiunt: fortē tēperantem: ac prorsus uirtutū omniū. Q uo/niā igitur in duo distribuimus ut alia q̄dē honesta alia uero bona dicamus. & bonoꝝ alia quidē simpliciter bona: alia uero nō. Honesta porro ut uirtutes & uirtutū actio/nes. bōa certe dn̄atū: opulētiā gloriā: honorē: & id genus alia. est igit͂ honestus: & bo nus apud quē simpliciter bona: sūt bona: & simpliciter honesta: honesta sunt. Talis nāq; honestus & bonus: sed apud quē simpliciter bona nō sunt bona: is neque hone/stus & bonus: sicut nequidē bene ualere uideatur cui simpliciter salubria nō sint salu/bria. Nam si opulentia: & dominatus adueniendo cuipiam offenderint. optāda non fuere. Sed talia quæ nō offendāt sibi esse optauerit. Q ui aūt talis sit qualis correptus ex bonis ne ei adsint. Ne quidē honestus ac bonus esse uideat͂: sed cui per se bona oīa bona sint. nec ab ipsis absumatur. Vt ab opulētia: & dominatu is honestus & bonus. ¶ De eo q̄d est ex uirturibus recte agere neutiq̄ satis absolute dictū ē. Nā dicebamus ex recta ratione agēdū esse. Vtrū ignarus iterrogauerit id fortassis quispiā ex recta ra tione quid nam sit: & ubi recta ratio? est nimiꝝ ex recta ratione agere cū animæ pars irrationalis nō prohibuerit rationalē suā exercere actionē: tū demū enim ex recta ra tiōe erit actio. ¶ Q uoniā aīæ partē unā quidē deteriorē habemus. Alterā uero me/liorem semper deteriorem melioris causa obtinemus sicut in corpore & anima cor/pus animæ causa & corpus habere dicimur cum ita habuerit: ne præpediat: sed ita coniungatur & consurgat ad animæ opus perficiendum quandoquidem deterius melioris est causa: ita ut se cum meliore exerceat. Cum igitur affectus menti non in hibuerint suum opus exercere. An non tum ex recta ratione fuerit? ita propemodum uerum fortassis dixerit quispiam. quo modo affectus habuerint cum non impedient ac quando nam ita habebunt: ut non prohibeant? nescio. Hoc quippe dictu neutiq̄ facile est neq; enim medicus quando dixerit febricitanti ptisanam proferendam. At quo pacto febricitare sentiam cum inquit impalluisse uideris. At pallescentem quo modo sciero? hinc occurrit medicus: si non habes ex te inquiens ut talia sen tias: non habeo amplius quid dicam. Hoc pacto de aliis communis huic erit oratio. Similiter habet & in affectibus dinoscendis: aliquid namque per sese sen su oportet coniicere. ¶ Q uerat porro & hoc fortassis quispiam nunquid re ipsa ista cognoscens ero continuo fœlix? nam sunt qui opinentur. Hoc cer/te est huiusmodi: ut cæterarum scientiarum nulla discenti usum præbeat: & actio/ne: sed

nem. ſed habitum dumtaxat. ita nequidem hic: hæc ſciendo uſum tradit. Fœlicitas enim eſt ut fatemur actio non habitus. Neq; enim ſciendo ex quibus conſtet fœlicitas ſed ex utendo his. Atqui horum uſus & actio eſt nec eſt præſentis tractationis hoc tradere: quandoquidem neq; ulla alia quæpiam ſcientia uſum tradit ſed habitum.

¶ De Amicitia.

VErum enimuero inter cuncta huiuſmodi nobis de amicitia dicere neceſſe eſt quid ſit & in quibus & circa quid: quandoquidem ad omnem uitam ipſam tendere perſpicimus: & omni tempore bonum eſſe: quod ad fœlicitatem complectendum. Primum igitur uidebitur melius percurrere ac excutere quæ ambigua ſunt. Nam eſt imprimis amicitia in ſimilibus ut uidetur: ac dici ſolet. ſiquidem graculus inquiunt graculo aſſidet: ſemperq; deus ſimile agit ad ſimile. dicitur quoque canis ſemper in eadem tegula dormitare. interrogatus fertur Empedocles cur nam canis ſemper in eadem dormiat tegula dixiſſe quoniam ſimile canis habet tegulæ: & perinde ob ſimilitudinem eo tendere. aliis porro uiſum eſt potius in contrariis gigni amicitia. Amat ſiquidem inquit himbrem terra cum ſolũ exaruit: quippe quod inquit contrarium contrario uelit conciliari. At in ſimilibus nihil fieri contingit ſiquidem ſimile ut aiunt ſimili non eget ac talia iactantur. ¶ Iterum utrum operoſum eſt amicum fieri an facile uelut aſſentatores confeſtim aſſentiuntur: nec amici ſunt: ut eſſe uidentur. ¶ Dubitauerit in his quoq; quiſpiam num fuerit probus malo amicus an ne. Amicitia ſiquidem in fide & conſtantia: & malus neutiq̃ talis: an malus malo amicus? ne id quidem. primum igitur definiendum qualem conſideremus amicitiã. eſt namq; ut opinantur amicitia etiam erga deum atq; inanimata: neutiq̃ recte. Amicitiam namq; hic eſſe dicimus. ubi amor reciprocus. At erga deum amicitia neutiq̃ reciprocum. Et nequidem amare ſuſcipit. Alienum namq; fuerit ſi quiſpiam dixerit Iouem amare: at nequidem ab inanimatis amorem eſſe continget reciprocum: amor tamen erga inanimata eſt. ut uinum uel huiuſmodi aliud. Ideo non erga deum quærimus amicitiam neq; erga inanimata: ſed erga animata: atq; erga ea in quibus ſit amare mutuo. Quod ſi quis deinceps conſideret quid ſit amabile. Videndu; eſt igitur non quicq̃ aliud q̃ per ſe bonum. Aliud nempe eſt amabile & aliud amandum quemadmodum conſultabile & conſultandum. utriq; enim bonum ineſt. Ita etiã amabile quidẽ ſimpliciter bonum. Amandũ uero eodẽ modo bonũ Iterũ amãdum quidẽ etiam amabile. At amabile non idẽ eſt quod amandũ. Hic igitur & hac de cauſa eſt ambiguitas nũ probus malo ſit amicus an ne. Cõnectitur nãq; quodãmodo per ſe bono ſibi bonũ & amandũ amabili. Habetur autẽ & cõſequitur bonũ iucũdum eſſe: & cõmodũ. Proborũ igitur amicitia eſt cũ ſe mutuo amauerint. amãt autẽ ſe inuicẽ quatenus amabiles. & amabiles quatenus boni. Nõ igitur probus inquit malo erit amicus. Atqui erit quãdoquidẽ per ſe bonũ comitat̃ cõmodũ & iucũdum. Si malus ẽ qui ſuauis: hac de cã amicus. Rurſus q̃tenus cõmodus: eatenus amicus. Verũ nõ erit ex amabili eiuſmodi amicitia. ſiqdẽ amabile bonũ ẽ: atq malus nõ amabilis. nõ ergo pp amabile: ſed pp amãdũ. ſunt nãq; ab uniuerſali amicitia q̃ i ipſis probis eſt hæ quoq; amicitiæ q̃ ex iucũdo & q̃ ex cõmodo. Qui ergo propter iucũdũ amicus: nõ tenet propter bonũ amicitiã. Neq; qui propter cõmodũ: atqui ſunt hæ amicitiæ quæ propter bonum: quæ propter iucundum: quæ propter cõmodum. nec tamen eadem & nequidem prorſus inter ſe inuicem alienæ. Sed ab eodem quodammodo dictæ ſunt uelut medicum cultellum dicimus: medicum hominem: & medicam ſci-

entiam. hæc non similiter dicuntur. Sed cultellus quod ad medicinam utilis sit. medicus dicitur. At homo ꝙ sanitatem faciat. scientia uero quod sit causa atq; principium itidem & amicitiæ non idemtidem quæ proborum quippe ꝙ propter bonum: & quæ propter iucundum: & quæ propter commodum neq; dicuntur æquiuoce uerum non sunt eædem circa hæc quodãmodo: ac ex eisdem. ℭ Quod si quis dicat qui propter iucundun amat ei amicus non est: quandoquidem non propter bonum amicus est. Is in amicitiam proborum demigrat quæ ex his omnibus constat. Quippe ex bono & ex iucundo & ex cõmodo. proinde non est uere ex illa amicitia amicus quæ propter iucundum uel propter cõmodum. Vtrum igitur erit probus probo amicus an non? siquidem non eget inquit similis simili: hæc nimirum oratio proprer cõmodum indagat amicitiam. Nam quatenus alter altero indiget: eatenus sunt amici: quatenus propter cõmodum conciliantur. Cum aliter definiatur quæ propter cõmodum amicitia: & quæ propter uirtutem: & quæ propter uoluptatem. Aequum utiq; hoc multo magis esse qui uirtute conciliantur. Cuncta siquidem ipsis bona existunt & iucundum. Cæterum etiam probus malo nam quatenus fortassis iucundus est: eatenus etiam amicus: & malus malo. Nã quatenus ide; forte ipsis cõmodũ: eatenus amici sunt. Fieri nãq; id intuemur cu; idem fuerit cõmodum eos ob cõmodu; conciliari. Proinde nihil prohibet etiã malis aliquod cõmodu;. Esse constantissima igitur ac stabilissima & honestissima quæ inest probis amicitia quippe quod propter uirtuté ac per se bonũ nam uirtus incommutabilis & quæ per eã conciliatur amicitia constantissima est. At quæ ex cõmodo stabilis non est amicitia quippe quæ cũ commodo elabitur. ℭ Similiter etiam quæ propter uoluptatem: optimorum igitur amicitia quæ per uirtutem excitata est multorum autem quæ propter cõmodum & quæ propter uoluptatem in oneribus quæque obueniunt. Contingit autem etiam indignari cum malis amicis pariterque admirari. est uero non absurdum cum amicitia principium cæperit uoluptatem propter quod amici sunt itidem & cõmodum. Simulac enim hæc deficiunt neutiq̃ etiam perdurauerit amicitia. At sæpe perstat quidé amicitia uerum abusus amico est. ideo indignatur neq; id iniuria non enim propter uirtutem cum hoc tibi fuerat conciliata: ut alienum non uideatur nihil esse ex uirtute: quãobrem non recte indignantur qui amicitiam per uoluptaté conciliarunt quod existiment ipsam per uirtutem duraturam: fieri non potest. Non enim quæ propter uoluptatem & cõmodum ex uirtute est. uoluptate igitur conciliati non recte uirtutem quærunt. neq; enim comitatur uoluptatem & cõmodum aliquod uirtus. Sed contra ea ambo uirtutem consequuntur. Alienum enim nisi bonos putare sibi fore iucundos: quandoquide; mali ut inquit euripides ipsi sibi sunt iucundi. Malus uero malo contabescit nec eni; uoluptate; uirtus comes consequitur: sed uirtute; uoluptas comitatur. Vtrum uero etiã oportet in amicitia proboru; esse uoluptatem an non? Alienum eni; non uideri oportere na; si ab ipsis inter se inuicem auferas suauitate; alios ad consuescendũ in uita iucundos amicos adeunt. Na; ad simul uiuendu; nihil maius est q̃ iucundos esse: quãobrẽ alienu; est non arbitrari probos maxime simul inuicem uitam agere id uero citra iucundum non est. Expedit ergo ut uidetur his maxime iucundus esse. ℭ Quoniam distributæ sunt in tres amicitiæ species in hisq; ambigebatur utrũ in ipsa æquabilitate amicitia esset: an ĩ eo quod esset inæquabile. Est igitur in utroq;. Nã proborũ per similitudinẽ perfecta amicitia est: at quæ per dissimilitudinẽ ea quæ propter cõmodũ. Nã eo modo copioso pauper ob iopiã q̃bus

affluit

affluit diues amicus est: ac eadem de causa malus probo. Si quidem propter uirtutis inopiam a quo sibi opitulatum iri putat: ei ob hoc amicus est. Fit igitur propter com modum inter dissimiles amicitia Hac de causa dixit Euripides amat imbrem terra cum solum exarescit. His utpote contrariis amicitia ob commodum exoritur nam si libeat maxime contraria facere inter se inuicem utilia ut ignem & aquam componē do, ignis si desit humor absumitur quem sibi attrahit tanq̄ alimentum. tantum qui/ dem ut non succumbat. Nam si superarit humor: ignis absumitur. si uero moderatus conferet. non dubium igitur quin in maxime contrariis ob commodum sit amici/ tia. Deducuntur autem amicitiæ omnes tam ipsa æqualitate q̄ inæqualitate in tres di stributæ species. ℭ Est autem in cunctis contentio inter se inuicem amicitiis cum ne quaq̄ similiter amauerint uel fecerint uel suppetiuerint: uel cum id genus aliquid ut cum unus quidem uehementer facit alter uero deficit. in definiendo inclamatio est: atq; incusatio. Præterea in talibus idem est amicitiæ finis ut si utriq; propter commo/ dum inter se inuicem amici concilientur: aut propter iucundum: aut propter uirtutem defectus qui ab altero exploratus ac certus. Si igitur plura tu mihi bona contuleris: q̄ ego tibi non ambigo quin tu de me benemeritus a me plus amari debeas. V bi autem non hac amicitia amici fuerimus ibi maiores differentiæ. Defectus siquidem ab utroq; incertus. Vt si propter uoluptatem unus quidem sit amicus: & propter com/ modum alter. Inde oritur ambiguitas: neq; enim qui commodo excedit uoluptatem censet dignam quæ cōmodo rependatur. Nec qui uoluptate superat dignam grati/ am in ipso cōmodo se existimat accipere idcirco in eiusmodi amicitiis magis exori/ untur differentiæ. ℭ Q ui uero ex inæqualitate amici sunt nempe excedentes opi/ bus: uel alio huiusmodi aliquo: non sibi censent amandum esse sed ab inferioribus amari oportere existimant. at amare melius est q̄ amari siquidem amare uoluptatis actio quædam est: & bonum. ab eo autem quod ametur nulla actio est nempe cogno scere melius q̄ cognosci. Cognosci enim & amari etiam in carentibus anima existit at cognoscere & amare rebus animatis. ℭ Rursus beneficium esse melius q̄ secus: qui amat quatenus amat beneficus est. amatus uero quatenus amatur non. Sed ho/ mines honoris cupiditate incensi amari q̄ amare malunt: quod quatenus amantur uideantur præcellere. Aamatus siquidem uoluptate uel copia uel uirtute præcellit. At honoris cupidus eminentiā affectat. & qui excellunt: sibi non amandū esse arbi/ trantur. Q uod in quibus excedunt amantibus rependi opinantur. Item ipsis sunt deteriores illi: ob hoc non censent amare debere: sed amari: sed qui egenus pecunia/ rum aut uoluptatum aut uirtutis is affluentem suspicit: & amat quod ea consequatur aut se consequuturum opinetur. ℭ Sunt autem & aliæ ex consimili affectu conciliatæ amicitiæ ex eo quod cuipiam bona uelint in quibus non est cuncta hæc compræhen/ dens facta amicitia. Nam sæpenumero alii bona uolumus: ut tamen cum alio uitam agere malimus utrum hos amicitiæ dicere oportet an consumatæ amicitiæ: nempe per uirtutem affectus: in ea siquidem amicitia hæc insunt cuncta. nam cum alio nemi ne uitam agere libuerit: Siquidem iucūdum & cōmodum & uirtus in est probo: cui bona imprimis uoluerimus: & cum ipso uiuere & bene uiuere non cum quoq̄ alio magis. ℭ Nunquid sibi & erga se amicitia an non? id nunc ommittamus dicemus postea sed enim nobis ipsis cuncta uolumus. nempe nobiscum uiuere uitamq; duce/ una uolumus id fere etiam necessarium & bene uiuere & uiuere ac bonum uelle non cuiquam alii magis. ℭ Rursus similium affectuosi imprimis sumus nobis ipsis: nam

si labatur uel in huiusmodi aliquod decidamus confestim tristatur. hac de causa
uideatur erga se sibi amicitia. talia quidem certe ut in similitudine affectionem & be-
ne uiuere. & id genus alia: aut erga nos ipsos dicimur referre amicitiam: aut ī eā quæ
perfecta sit. In ambabus enim sunt hæc omnia nempe una uitam agere & esse uellet
& bene esse: ac cætera omnia in his sunt. ℂ Rursus uideatur fere in quibus iustum est
in eisdem esse amicitiā q̄orbem quot iustorum sunt species totidem & amicorum
iustum certe est & hospiti erga ciuem: & seruo erga dominum: & ciui erga ciuem: &
filio erga patrem: & uxori erga uirum: & quæcūquæ simpliciter aliæ conciliationes &
amicitiæ sunt ī horum singulis. Amicitiarū uero hospitalis ualidissima uideatur. neq;
enim ullus est communis de quo ambigatur finis ut inter ciues siquidem am bigunt
propter excessum inter se inuicem: nec amici permanent. nunc demum illud dicen-
dum est utrū erga se sit amicitia nec ne.

ℂ De Amicitia erga se

QVoniam igitur perspicimus ut paulo ante dicebamus quod ex singulari-
bus amare cognoscitur singularia uero nobis ipsi imprimis uelimus. nempe
bona & esse: & bene esse similium affectantissimi nobis sumus. & nobiscū
uiuere præcipue malimus. quod si ex singularibus cognoscitur amicitia. singularia ue-
ro nobis ipsis esse uolumus: non dubium quin ita erga nos sit amicitia quemadmodū
& iniuriam erga nos ipsos esse dicebamus: nam quemadmodum alter quidem affi-
ciens iniuria: alter uero affectus iniuria duus & idem est & ob hoc nequidem esse
uidebatur iniuria: est nimirū ut dicebamus in animæ partibus considerationem ī asse-
tes: quādoquidem est uidere cum plures non consentiunt tum aduersum se esse iniu-
riam. ita igitur hic erga se esse uideatur amicitia. nam quoniā amicus est ut famur cum
demum uoluerimus impense amicum dicere una mea & huius anima ē. At quoniam
animæ plures sunt partes tum una fuerit anima cum erga se inuicem consenserint: ra-
tio & perturbationes. ita namq; una erit perinde atq; si una facta sit: erit erga se amici-
tia hæc autem erga se erit in bono amicitia: quandoquidem in eo solo animæ partes
bene inter se inuicem habēt. quando inter se non differunt. quoniam malus nunquā
sibi amicus est. se namq; semper oppugnat nempe incontinens cum quid per uolupta-
tem nequiter egerit mox pœnitentia afligitur: ac se excruciat. itidē & in aliis uitiis ma-
lus habet sese oppugnādo ac sibi aduersando. ℂ Est autem amicitia etiā in ipsa æqua-
litate ut sociorū p æqualitatem numero & potestate bōi. neuter siquidem ipsorum de-
bet altero plus sibi ascire: neq; numero bonorum neq; potestate neq; magnitudine:
sed ex æquali habere socii aliqui cupiunt. at per inæqualitatem patris erga filium &
subditi & imperantis: & potioris: & deterioris: & uxoris & uiri ē consideratio. ac sim-
pliciter ubicunq; inter potiorem & deteriorem in amicitia ordo intercesserit. hæc
namq; est ex ratione in disparilitate amicitia: neq; enim unquam æquale ullus ex bo-
no dabit si meliori deteriorique dederit sed maius semper ei qui excedat id quippe est
quodammodo ratione æquale cum minus bonum capit deterior: eo qui melior est.

ℂ De Affinitate

AMicitiarum omnium quæ iam memoratæ sunt īprimis cognatus est amor
qui in affinitate: eaq; ex patre in filium: & cur nam pater filium magis amat
quam filius patrem? utrū ut non nulli inter multos recte aiunt quod pater be-
neficus erga filium sit quodq; filius de patre benemeritus sit. hæc igitur causa in ami-
citia per cōmodum conciliata esse uidebitur: quemadmodum & quæ per scientiam

spectatur

ſpectatur ita quodammodo hic habet. ē igitur inde finis atq; actio. neq; aliud aliquid præter actionem finis ut tibicini eadem actio atq; finis : perflare enim tibias ei & fi/nis & actio eſt. nō autem ædificationi nam præter actionem alius eſt finis. ℭ Eſt igi/tur amicitia actio quædam nec finis alius eſt pter actionem in amando ſed illud ide3. Pater igitur ſemper magis quoquo modo ſatagit ob hoc quod eius factio ſit filius id quod in aliis cernimus. omnes ſiquidem erga quod ipſi effecerunt ſunt quodammo/do beniuoli. pater igitur filio utpote ſuæ factioni bona uult. memoria ſpeq; adductus ideo magis filium pater diligit q̄ filius patrem.

ℭ De Beniuolentia

EXpedit autem iam dictas & exiſtimatas amicitias exiſtimare ſint ne amici/tiæ ut beniuolentia uideatur ne amicitia. ſimpliciter igitur beniuolentia neu tiq̄ amicitia eſſe uideatur. ſiquidem frequēter multis aut uidendo aut audien do aliquod de aliquo boni beniuoli efficimur an tum etiam amici an ne: neq; enim ſi quiſpiam dario apud perſas exiſtenti beniuolus quemadmodum fortaſſis fuit: confe ſtim etiam erga darium illi fuerit amicitia. at amicitiæ beniuolentia quandoq; initiu3 eſſe uidebitur. fiat nempe beniuolentia amicitia ſi uoluntatem aſciuerit qui bona po/teſt præſtare ei præſtandi inquo ſit beniuolentia moris certe beniuolentia eſt: & erga amorem. nemo ſiquidem aut uino aut cuiq̄ alii inanimato: ſuaui bono: beniuolus eſſe perhibetur. ſed ſiquis morum ſtudioſus erga ipſum beniuolētia. neq; citra amicitiam beniuolentia ſed in eodē: ut amicitia eſſe uideatur. ℭ Concordia autem eſt confinis amicitiæ ſi proprie modo dictam accipias concordiam. nam ſi quis empedocli aſti/puletur: arbitreturq; ſicut ille eſſe elemēta nūquid concors erit Empedocli an ne: uel ſi quid aliud tale primum certe non eſt concordia in eis quæ ſub intelligentiam : ſed quæ ſub actionem cadunt & in his qui idem cognouerunt: ſed ſi cum hoc intelligen/di idem delectum habeant circa quæ pariter intelligunt. nam ſi ambo dominari co/gnouerunt hic quidem ſe: ille uero ſe nunquid ſunt concordes an nō: Cæterum ſi ego me uelim imperare & ille me: iam hoc pacto concordes ſumus. eſt nimirum concor/dis eſſe in eis quæ ſub actionem cadant: cum eiuſdem uoluntate. circa ſtatum igitur do minantis in eiuſdem quæ ſub actionem cadant proprie dicitur eſſe concordia.

ℭ De erga ſe amicitia.

VErum quoniam eſt ut diximus ſua alicuius erga ſe amicitia: utrum probus ſe/ſe amabit an ne: eſt certe ſe amans qui ſua de cauſa agit omnia : ubi modo ali qua ſuggeratur utilitas malus igitur ſui amans erit : ſua de cauſa agit omnia. probus uero non. hac enim de cauſa eſt probus: quod alterius cauſa id agat. & perin/de ſui amans non eſt ; atqui omnes ad bona proſiliunt opinaturq; ſua in primis eſſe oportere: idq; præcipue manifeſtum eſt ex opulentia ac dominatu. probus igitur alii hæc ſtatuet. nec ut officioſum in primis ſibi : ſed ſi alium uiderint qui his commode magis uti poſſit facile conceſſerit, at alii hoc inſcitia quadam non facient. neq; enim opinantur talibus bonis abuſuros: uel etiam ob honoris cupiditatem imperant. pro bus uero horum neutrum efficiet: & perinde nequidem propter eiuſmodi bona ſui amans erit. uerum ſi honeſtas poſtularit: id enim ſolum nemini alii conceſſerit, at cō/moda & iucunda ceſſerit. itaq; indelectu honeſtatis ſui amās erit. at ubi commodum ac iam dicta uoluptas affectabitur improbus erit non bonus.

ℭ Quo modo probus ſe ſe diligat.

u Trum probus se se maxime amabit an non? est certe ubi se se maxime ama bit; est ubi non: nam cum dicimus probum bona cedere quæ ad utilitatẽ ten dant amico: magis q̃ se amicum amauerit? ita uerum amico concedens sibi honestatem accommodat eoq; modo ista concedit. Est igitur ubi amicum se magis diligat, estq; ubi se se maxime. in ipso namq; commodo amicum. at ubi honestum & bonum: ipse se se maxime diligit. ℭ Est igitur boni etiam amans: nec sui amans. nam si solum se se amat quod bonus: malus sui amans est. neq; enim habet qua propter se amet sicut honestum aliquod: sed citra hæc ipse: quatenus ipse est: se se amabit: & perind e hac de causa proprie sui amans diceretur.

De eo quod sibi satis.

D Icendum de eo quod sibi satis & non altero indigens. Vtrum qui sibi satis egebit amicitia an ne? nempe ipse sibi satis erit etiam ob hoc. siquidem etiam poetæ talia iactitant cum dæmon bene dederit: quid amicis opus est? un de etiam gignitur inopia. Vtrum qui cũcta habeat bona quiq; sibi satis sit amicis egebit? an tum etiam maxime? cui enim benefaciet aut quo cũ uitã ducet? neq; enim solus deget. quod si his opus erit neq; contingunt hæc citra amicitiam. qui sibi satis est egebit amicitia. ℭ Q uæ igitur in sermonibus consueta capi similitudo ex deo: neq; illic recte neq; hic fuerit utilis. neq; enim si deus sibi satis nec ullo indigens: ob hoc etiam nos nullo indigebimus. est nimirum iactatus de deo huiusmodi sermo. nam quoniam bona cuncta obtinet deus ac sibi satis est quid faciet. neq; enim dormiet inspiciet aliquid inquiunt id namq; pulcherrimum: & maxime peculiare quid igitur inspiciet. nam si quicq̃ aliud inspiciet id erit melius hoc uero absurdum est: ut se quidq̃ melius habeat deus ipse se se igitur inspiciet. at hoc delirum nam homini qui se se suspiciat utpote attonito inclamamus quid igitur deus inspiciat omittamus. neq; de eo quod sibi deus satis sit consideremus sed de homine. Vtrum qui sibi satis is egeat amicitia nec ne. quod si quis amicum spectans uiderit quid sit & qualis amicus: talis qualis alter ego esse. tum uehementer amicum facies: quemadmodum dictum est hic alter her cules alter: amicus ego. quoniam igitur difficilimum est quemadmodum quidam dixere sapientes se se cognoscere & suauissimum. nam se nosse iucundum. ex nobis ipsis certe nos possumus inspicere. quod autem non nobis possimus. hinc certum quod aliis inclamamus nec nobis cogniti: quod eadem faciamus: id uero fit aut quia bene uolumus nobis: aut propter affectum. at nobis hæc ad recte iudicandum esse consideremus: quemadmodum igitur si uelimus ipsi nostram spectare faciem in speculo obtuemur. itidem etiam cum nos cognoscere uoluerimus amicum spectantes nosse potuerimus. est siquidem ut dicimus amicus alter ego quod si iucundum est se nosse: idq; scire non est sine altero amico: opus erit amicitia quæ sibi satis sit ut se cognoscat. rursus etiam si honestum ut est benefacere eum qui a fortuna bona obtineat: cui benefaciet? quo cum uitam aget? non enim solus deget. nam uitam ducere cum alio & iucundum & necessarium est: quod si hæc honesta & iucunda: nec nõ necessaria: & hæc sine amicitia esse non possunt: opus erit amicitia quæ sibi satis sit.

De multorum amicitia.

u Trum multos habere amicos e xpedit an paucos? neq; profecto multos ut paucis absoluam: neq; paucos oportet. nam si multi erunt amorem in singulos distribuere erit operosum. in cunctis siquidem aliis imbecilla natura nostra in plurima peruenire non pote t. neq; enim uisu diutissime possumus: sed si plus

mediocritate

mediocritate institeris ob imbecillam naturam deficit: neq; auditu neq; aliis eiusmodi omnibus. quod igitur amare non possit deficit iusq; fuerit ut inclametur coarguaturq; quod amicus sit nec amet. Cæterum hac ratione esse non postulat amicitia.

¶ Rursus si multi: nunquam morrere desierit inter multos namq; par est ut aliquod semper accidat infortuniu3: unde tristari necesse sit. neq; porro paucos unũ uel duos esse expedit: sed inter parũ & multũ ut tempus utq; ad amandum satis sit impulsus.

¶ Quo modo amico utendum sit.

d Einceps considerandum fuerit quo modo utendum sit amico: est profecto non in omni amicitia coniectatio: sed in qua se inuicem amici obiurgant. atqui nõ aliis eodem modo se obiurgant: sicut in ea quæ patris erga filium: eadem non est inclamatio: ut par fuerit in nonnullis quemadmodum ego tibi: & tu mihi. quod si non hic tam uæhemens fuerit inclamatio. at in amicis inæqualibus non est par: est uero patris erga filium amicitia in minime æquali. itidem uxoris erga uirũ: aut uernæ erga dominum. prorsusq; deterioris & melioris: in eiusmodi non erunt inclamationes sed ubi pars amici & in ipsa amicitia talis erit obiurgatio. Proinde considerandum quo pacto utendum amico fuerit in ea demum amicitia quæ inter pares fuerit conciliata.

¶ Magnæ Aethicæ Aristotelis Fæliciter Expliciunt.

¶ Georgius Valla Placentinus Serenissimo Venetorum Duci Augustino Barbadico Salutem Dicit Plurimam.

p Selli philosophi singularisq; medici de salubri uictu ad constantinum imperatorem tibi augustine barbadice princeps serenissime latinum faciendũ esse censuimus: quod prisco ritu tam sublimis princeps sine munere adeundus non uideretur: eiusq; generis esse munus oportere: ut mihi quidem exhibere: tibi uero conueniret admittere. Proinde cum nobis sapiente principe nihil optabilius: nec tibi in hac uita carius sanitate: & uitæ longitudine in tam eximia fœlicitate esse debeat: iure hunc librum protulimus: qui hæc te commoneat & nos de tua salute minus habeat sollicitos. Quo tua porro mirifica sapientia in hac rei publicæ administratione diuino nutu ducente nulla iniquitate nos grauari sinat: aut agitari. De multis namq; præcipuis a psello collecta scriptoribus quæ sanitatem prætendere pollicerique uiderentur ad imperatorem: quem magnopere incolumen esse cupiebat: eadem tibi æquum fuit destinare: Quando non magis ille constantinum suum: q̃ nos nostrum te principem esse affectamus incolumen sapientia insignem: & probitate præcipuum: eidem opusculo Galeni quoq; clarissimi medici de optima corporis humani confirmatione: eiusdemq; de bono corporis habitu opuscula ex græca tibi trãsferentes lingua subdidimus: cum medici doctissimi autoritate commoti: Tum maiestate tua erecti hanc tantam: tanq; ratam humani corporis commoditatem: omnes tua de causa qui opem ferre cunctis studes: ut optimum principem decet: te latere nefas esse putauimus: itaq; iam psellum ipsum audi per nos latine loquentem.

PSELLI AD IMPERATOREM CONSTANTINVM DE VICTVS RATIONE GEORGIO VALLA PLACENTINO INTERPRETE.

ET HOC tuæ opus prouidentiæ: sublimisq; ingenii nec non mirificæ lenitatis præscriptum est constantine sanctissime & maxime imperator quod uulgares ifimosq; æque ac philosophos & disertos homines usum uelis honestissimorum & commodissimorum ad uictum pertinẽtium habere: atq; peritiam nec non ut ab iis contrariorum uitam tueri possint: & mala auertere. nosq; incessis quod curam habeamus nullã eorum qui parum possint illis notissima rerum non utendo appellatione quæ de foro ac triuiis fuerit assumenda. utemur nimirum ut non exquisitissimis & usurpatis a græcis nominibus ita non a barbarie corruptis: alienum namq; sit mediocriter institutos hæc ignorare & græcis consuetissima cunctis, quorum in præsenti editione trademus cognitionem in primo itaq; loco uictum ponemus eorum quæ boni sint succi atq; ita interiectim quæ attenuent & densent. quæ facile concoquantur. dein quæ stomacho prosint ipsumq; confirment. Post id quæ secent & abstergeant & obstruant hinc quæ citent & quæ astringant aluum. Mox quæ sanguine improbum & malo humore refertum generẽt. Post quæ singulos humores pariant. subinde quæ inflationem amoueant quæq; inflent quæ crassi humoris & multum alant & contra quæ parum alant quæq; redundantia & superfluentia sint deniq; aperietur quis uictus tenuitatem & quis densitatem adducat.

De eis quæ boni sunt succi.

LOnge optimi succi est lac recens omnium fere animalium. recens autem est bene habentium animalium quod confestim bibatur cum primum mulctum fuerit. id sane sumendum est ante cibum omnem ac potum nec quicq̃ aliud cum ipso manducandum quo ad concoquatur atq; digeratur. nam si quid uel parum modo ei ammisceatur ipsum corrumpitur & quod cum eo assumptum est. præstat igitur matutino tempore id bibere statim mulctum nec inter ibi comesse quicquã clæmenter in ambulando. Primum igitur aluum citat dein impensissime nutrit nec ultra excernit: sed sistit aluũ. Post ipsum lac maxime nutrientia sunt oua tremula sorbiliaq; gallinarum imprimis uitelli. deterrima anserum. Carnes præcunctis gallinæ & phasiani: nec non gallorum testiculi: deinde aliarum uolucrium perdicis attagenæ columbinam carnem uita magisq; coturnicis admitte turdos & merulas iuuenes passeres montanasq; auiculas nec non trogletæ quæ hirundinibus per similes pedibus curtis foraminibus turrium solum se committunt. his duriores & difficulter concoquuntur turturis inde anaticis: pauonis anseris. gruis magis redundantes anserum & cygnorum & otidum. Inter omnes illæ demum melioris succi quæ animalium sunt adhuc crescentium nempe subiectorum alimentis: seniles utiq; improbæ omnes. bonæ in agris uitam agentes in totum quæ exercitatæ: quæq; aridiore utantur nutrimẽto quæq; purum ac tenuem respirant aerem e contrario malæ quæ cibis uescantur humidioribus & quæ minimum exerceantur: molli illa carne expleri possis. at hac parce uescẽdum. Inter terrestria uero animalia hedina caro agninam præstat. deterrima omnis quæ cum pelle coquitur. Inter pisces maritimi p̃stant & saxatiles in quibus mulli rhombi pagari oratæ: dentici. Pessimi autem mugillis imprimis inde lupus inde triglæ quæ manducando gustui non respondent quæq; intus herbam non habeant. Inter bonũ

& ma lum

& malũ ſuccũ bugloſſũ.pſiſiũ.In totũq; electi ſũt piſces q glutioſi nõ ſũt q̃q; guſtu nõ di
ſpliceãt iter terreſtria aĩalia ſues porculi ãniculi.myſtariaq; & pedes & auriculæ.ferorũ
q̃ cicurũ caro ſucci melioris.Inter panes q frumẽtaceus purus bene inſtructus ſiligina
ceus'fermẽtatus ut decet ordeaceus expurgat⁹ & furnace⁹ q̃ clibanari⁹.Inter legumi
na fabæ:cicer rufũ.Arborũ fœtus ficus tẽpeſtim & uuæ maturæ q̃ paululũ mõ pẽſiles
aridæ ficus q̃ oĩa cũ ,ppere cõcoquũt' boni:cũ uero ĩ uẽtre diutius cõmorãt' ĩprobi ſuc
ci euadũt. ſi cũ nucibus aut auellanis: amygdalis ue mãducent' nõ offendũt.at cũ aliis
mãſæ eduliis ficus tã recẽtes q̃ aridæ uuæ ue plurimũ lædũt.caſtaneæ nõ admodũ ma
li ſucci.meliora'piſtacia & amygdala. Inter holera lactucæ cichoria ĩtiba.Inter uina q̃
odorata & cõcoctu facilia q̃d ſi obſtructio opilatioq; interuenerit ſumẽdũ erit mulſũ
uinũq; tenue & albũ ius ue aq̃ cõfectũ ex alio & cæpe excocta cõpoſitis pipe & origa
no & thymbra & ſinapi.bonũ ius ex apio petroſelino mentha pẽtartymo cumino.
aniſſo:dauco ruta.hæc oĩa cõpoſita p̱dictũ p̃bẽt nutrimtũ. ℭQ uæ facile cõcoquãt'.

P Anes bene parati hoc eſt bene ſubacti ĩ fermento temperati & leniter cocti
& mediocriter ſalſi. Inter piſces cuncti ſaxatiles gobius:torpedo. trechum
omne genus.uolucrũ pullorũ gallinaceorũ caro p̱dicis attagenæ.colũbina
nõ bona:in totũ optima pinguiũ & iuuenũ alarũ.mala tenuiũ & uetulorũ altiliũ. An
ferculorũ lacte nutritorũ iecur itidẽ uolucriũ præcipue gallorũ teſticuli. In bubula car
ne præſtant uituli.& caprina hedi horum omnium imprimis quæ in aridis paſcun-
tur locis.oua tremula ac ſorbilia.Lactucæ intiba.malua bugloſſa: colocintha cum fer-
buit.amygdala magis anedone. ℭQ uæ difficulter concoquantur.

C Aprina caro:bubula:ceruina.deterior hirci.Inde arietũ inde taurorũ.In to
tũ uetera animalia difficulter cõcoquũtur omnia aluus difficulter cõcoqui-
tur.Inteſtina uulua. cor.iecur.aures.caudæ.renes: oĩa p̃cordia ac interna.ce
rebrũ.medula & ætate perfectorũ animaliũ teſticuli. anſeres. anates querquædulæ
aquaticæ omnes uolucres præter alias phaſſæ:ſturni paſſerum pullorum caro durior
adhuc magis turturis & anatis. impenſiuſq; pauonis alui omnes uolucriu; difficiles
concoctu. cochliæ:limaces.oxigala.caſeus uetuſtior. conchilia. aſtaci paguri. cancri
camari carabides octapodia. ſepiæ.polypi moſchitæ.calamaria.bati. liobati. limæ.
dracões ſcorpidia.triglæ pagari.oua oburata aſſaq; & fricta.faba ſiliquæoẽs.phaſelli.
cicer.oriza.halica.panicũ.miliũ.lens.ſeſamus.caſtaneæ.dactili. ſiliquæ citri cortex.
rapa.napus crudi.bulbi crudi.daucus cũctæ holerũ radices & hollera ipſa minus p̃ter
lactucã & intibũ.Inter uina q̃ craſſa & auſtera dulciaq; & noua:& aq̃ uis nimia.

ℭQ uæ ſtomachica & confirmantia.

DActili q acerbiores.mala cydonia.oleæ aſpræ colymbades & cũ aceto cõfe
ctæ uuæ paſſæ acerbeſcẽtes uuæ uinaciis dẽptis nuces cũ ficubuſ.tubera.cina
ra q carduus pineus.ſinapi.rapæ napi ualide cocti.naſturciũ.bulbi.q appetẽ
tiã exacuũt.capparis.citrei cortex.pira p̃cipue acerbiuſcula.caſeus.uinũ acerbeſcẽs au
ſteriuſculum.maxime conducibilia ſtomacho abſinthium & alohe.

ℭQ uæ ſtomachum ſubruunt.

SEutlũ ut euerſionẽ faciat cũ multũ aſſumit' napi rapæ crudæ ĩproba ſtoma-
cho: ut bñ coctæ ſtõacho bonæ blitta chryſolachanũ niſi cũ aceto & garo
& oleo comedãt'.ſeſam⁹.lac frigidũ refrigerãtia nãq; uẽtrẽ acumẽ generãt
at q̃ calida.ſuſcitãt uẽtrẽ.Improbi febricitãtibus pepones nõ bene cõcocti:q̃d choleri
cas ægritudines generẽt nõ inq̃ bilioſas ut male galenũ plæriq; interp̃tãt' ſed ſubuer

ſiones id nãq; eſt cholericũ. anteq̃ eni trãſmutet̃ ad uomitũ excitãt p̃ſertĩ; redũdãter aſſũpti: niſi qs mõ boni ſucci aſſumat edulia. Cerebrũ oẽ malũ ſtõacho uomitũq; cit ueluti etiã oſſis medula. Vinũ admodũ auſterũ atrũ: ac etiã acerbeſcens ac uomitũ cit. nec nõ craſſum & nouum. ℭ Quæ abſtergent ſecant & laxant.

O Rdeũ fœnũ græcũ. melopepõ. uuæ paſſæ dulces faba. cicer & p̃cipue nigr̃ & ius ipſũ magis capparis. p̃ſerti ex oxymele aut ex oleo añ reliquũ cibũ mã ſa ſeutli ius. ipſũq; ſeutlũ cũ ſinapi & aceto mãſũ. lapathũ. bulbi cæpe, alliũ porrũ & ampeloprasũ: ſed cocta bis uel ter ut acrorẽ deponãt. attenuat itidẽ. tyrogala ficus abſterget iõ q eis ueſcũt̃ e renibus multas arenoſas urinas excernũt. aridæ ficus. amygdala piſtacia. braſſica. melſacchar. oxymel. uinũ tenue. ſi frigidi ſint humores i corpore etiã uetuſtũ aqua dilutũ uinũ. ℭ Quæ obſtruũt & opilant

PAc qd̃ hẽat caſei aliq̃tũ neq; tutũ eſt eo frequẽter uti qd̃ nõ par̃ offendat ut mœtæ ſũt & renes & calculoſos. obſtruit ẽt iecur. ficus tã recẽtes q̃ aridæ cũ edulii loco aſſumũt̃. dulcia fere obſtruũt. ne ergo ledãt mãducent̃ cũ hyſſo po aut origano. aut pipere añ aliũ cibũ atq; ita nõ mediocriter ꝓfuerit mel quoq; deſ pumatũ ac ſecus p ſe malũ p̃cordiis dactili uirides & q̃cũq; ex ſiligine cõfecta opilant & ſplenis augumẽtũ faciũt calculoſq; generãt. itidẽ farinacea cũ lacte oĩa. uinũ dulce etiã obſtruit & p̃cordior̃ tumores intendit. ℭ Quæ uentrẽ citant.

LEntis prima i decoctiõe ebulitio feruefactioq; itidẽ braſſica p̃cipue cõfecta ex oleo & garo. cruſtaceã teſtaceãq; tunicã habẽtiũ piſciũ ius ut aſtacor̃: pa guror̃ mutilor̃ cõcharũ & id genus aliorũ. nã ſi qs hæc coq̃t inde cõcinet coctionẽ ex oleo & garo ut dictũ eſt & pipere facile aluũ citauerit. Cæterũ marinorũ echinorũ & cõchiliũ iura ut ẽt ueter̃ gallorũ p̃ſerti rufforũ ſubducũt aluũ iura. panis quoq; cibarius qd̃ multũ hẽat furfurũ fœni græci ius ex melle coctũ ĩde potũ aluũ ſub ducit ſecũ agẽs i ĩteſtinis hũores. mel ãmixtũ parũ eẽ oportet ne uellicet: oleæ colym bades cũ garo añ aliũ cibũ mãſæ. tyrogala cũ pauxillo optĩo melle ꝗ ſi hepaticos uelis facere colicos quos diximus ſalis multũ ĩmitte iuuenes aĩaliũ carnes magis q̃ ueteres ſubducũt & extrema plus mediis ex piſcibus torpedines. turtur mediocriter cit aluũ. ſeutlũ. lapathũ, recens caſeus cũ melle chryſolachanũ. blittũ colocyntha. pepon ficus aridæ & uirides: uuæ dulces cũ uuidæ fuerint ſycamina pura ſiqdẽ in aluũ deſcendunt primo cibo ſũpta & ciũt aluũ mãſa uero poſtremo aut ẽt malũ humorẽ offendẽtia in uẽtriculo corrũpũt̃ id facit colocyntha. nuces uirides & aridæ aq̃ maceratæ & pellicu latæ damaſcæna humida & arida melle cõfecta madefacta ut plus teneãt mellis man ſaq; ſolitaria ſi bis mellis cõpoſitio abſorbeat̃ plus ſubducit q̃ ſi dulce uinũ potites ubi nõ cõfeſti ꝓfuerit: ſed aliq̃diu ĩterfuerit. ceraſa dulcia. rhodacina mollia & cũcta hũi da & aquoſa uẽtri ciẽdo idonea ob hoc media hor̃ edulior̃ ẽ fere materia qd̃ i ea nõ ſit acror ullus. Cæter̃ dulce uinũ his idoneũ. ℭ Quæ aluũ cohibent

DActili q acerbiores: uuæ paſſæ q̃ acerbæ ſycamia horna. myrti baccæ. unedo nes acria pruna. poma acerba. pira dulciora tñ poma oĩa cũ acore ciũt aluum mala granata pira. lac refrigeratũ ut cõcreſcat. aſtaci. paguri cãcri. carabidæ q̃ ſi coq̃s & haurias hũorẽ aſtrĩgũt aluũ ſicut oſtrea cõchæ & ſimiliũ caro. lẽs et braſſica bis cocta aluũ cohibet ne mediocriter coquat̃ in aqua profundat̃ inde i aliã ĩmittas calidã & plurimũ ibidẽ coxeris quoad remolleſcat. oriza panicũ miliũ halica, lepori na caro. uinũ acerbũ: & rutilũ: Quæ mali ſucci.

ℭ Succi uitioſi nõ una ẽ ſpẽs nã ẽ q̃ magis pituitoſa. ẽ q̃ bilioſior. ẽ q̃ magis atra redũ dat bile. Abſtinẽdũ ſane ab oĩbus eduliis q̃ malos hũores gignũt tãetſi facile cõcoq̃t̃

ab aliqbus. oli nãqꝫ hũoris uiciositas ĩ uenis residẽs cũ occasionẽ mõ p exiguã putrefa ctiõis admiserit febres excitat curatu difficiles. sũt aũt mali succi huiusmõi ouiũ caro & caprarum itidem quæ acres. hircorum pessima ĩde arietũ ĩde tauroꝝ. In totũ pessima uetera. Leporina caro ꝙ sanguinẽ generet crassiorẽ mĩus mali succi bubula & ouina. mali quoqꝫ succi ceruoꝝ renes. mali succi testiculi cũctoꝝ fere aĩaliũ ꝑterq̃ galloꝝ. Itẽ malũ cerebꝝ spinæ medula lien. Iecur aliquantũ deteri⁹ suillũ cũcta ĩtranea aĩaliũ ma li succi. oua fricta. caseus antiqu⁹. siliquæ faselli lens. cicercula. eruilla. eruũ. siligo. pani cũ. miliũ & id genus alia. Inter pisces dracones lupi: mugiles. scorpii. triglæ q̃ caridas deuorãt & cetarioꝝ omne genus. fœtus arboꝝ fere oẽs min⁹ aliis ficus & uuæ: pira. in cucurbitaꝝ genere tetrãgura magisqꝫ ĩter ea q̃ dura. pepones colocyntha melior si be ne cõcoquat᷑. sin male mali succi ẽ. holeꝝ nullũ boni oĩo succi. mediocris ẽ lactuca & cichoriũ & buglossa. inde malua ĩde chrysolachanũ & portulaca & blittũ & lapatum. Radices stirpiũ holerasaꝝ mali succi acres ut cæpe. porra. allia & brassicæ thyrsus. dau cia rapæ napi nisi admodũ cocti. brassica. bulbi nisi admodũ cocti. cæpe tñ & allia & porra & ampeloprassa bis feruefacta malũ deponuntt succũ mali succi prorsus agre- stia holera ut agrestes lactucæ. picrida & id genus alia. uina crassa & male olentia. & austerissima.

Quæ Pituitosa.

Animaliũ neruosæ partes pedes. pelles. cerebꝝ. pulmo spinæ medula. agnina caro Caro testaceã pellem habentium & mollium carne. poma præter parauisa quæ non ita. tetrangura.

Quæ Atrã bilem generant.

Carnes bubulæ. capriæ. magis taurinæ & hircinæ leporiæ: ceruinæ. aprinæ. uetulæ carnes. pisciũ cocleæ. inter holera brassicæ & arboꝝ ramusculi salsa oĩa cõfecta. inter legumina lens melãcholicũ eduliũ triticeĩ panes & q ex milio: lolliũ quoqꝫ. inter uina crassa & atra: siliquæ. cinara.

Quæ Biliosa.

Mel facile ĩ flauã bilẽ uertit᷑. & calida corpora uina dulcia & qcqd dulce facile ĩn calidis corporib⁹ biliescit.

Quæ glutinosos humores generent.

Panes siliginacei & siligo ipsa & mẽbra aĩaliũ cartilaginosa ossa. auriculæ. mustax circa labra. porculi caro recens agnina. sesamus halica oriza bulbi. Dactili.

Quæ crudos humores generant.

Dactili uirides napi. rapæ radix cũ qs eis saturabit᷑ caro crustaceã pellẽ hñtiũ & du ræ carnis q̃ ex multa coctiõe ĩus eiectãt & carne mollia ut octapodia. sepiæ. Calama- ria. thynni. lacerti xĩphiæ. Cæteroꝝ animaliũ ptes uẽtres ĩtestĩna uulua. oxigala casei molliculi. lupini. uuæ cũ in aluo cõmorant᷑ q̃ frigidos quoqꝫ hũores generãt. cumi- nũ. libystici radix & sæmẽ lini grana. cãnabis sæmẽ. faba. bulbi bis cocti ĩ oleo & garo cũ aceto mãsi. mel frictũ. oxymel itaqꝫ & flatus discutiũt panes ordeacei cicercula fasel li. miliũ lac ꝑcipue frigidũ uina dulcia simulqꝫ austera. ficus ꝑcipue uirides aridæ quo qꝫ at nõ tm̃. panes sine fermẽto nõ satis cocti siliquæ faselloꝝ lẽs. faba fræsa ceruina caro. capria. bubula. leporina. porcina renes. testiculi. cerebrũ. spinæ medula. linguæ partes postremæ. omnes casei. oua obdurata magis fricta. castaneæ. glãdes. tubera. poma sapa ac defrutum ut uinũ quoqꝫ dulce.

Quæ alunt multum.

CAaro Bubula. bouũ cerebrũ testiculi cor. spinæ. medula. omnis medula. alæ anserũ. anatũ: querq̃dulaꝝ magis gallinaꝝ: capoꝝ. phasidũ ꝑdicũ pauonũ & oĩuꝫ uolucrũ uẽtres q̃ crustaceã pellẽ habẽt ut ostrea cõchylia astaci pagu ri. carabidæ cãmari. sepiæ & id genus alia. torpedo pagarus mullus turtur dentices ora tæ. triglæ oua obdurata. panis siliginaceus & ex poline tantũ. fabæ. cicer. fœnũ græcuꝫ siliquæ castaneæ. lentes. dulces dactili uuæ passæ dulces & pĩgues. rapæ napi. bulbi bis

coćti.mel despumatũ: & mulsũ bene concinatum puls.oriza. halica.uina crassa rufa atraq; & dulcia & austera.

Q uæ parum alunt.

ANimaliũ extrema.uulua aluus.intestina.cauda.auriculæ.axũgia in totũ uolucres oẽs minus alũt q̃ quadrupedes aĩantes.& quæ senuerũt q̃ q̃ crescunt pisciũ nutrimentũ ẽ sanguinis tenuioris.crustaceã pellẽ habẽtibus quæ mollis carnis ut ostrea.panes ordeacei.panis triticeus.amylus miliũ.panicũ.plus faba uiridis sycamina auellanæ amygdalæ pistacia damascenæ.harmoniaca.oleæ atræ nuces zizipha.corna.pruna.capparis seutlũ.lapathus portulaca.rhaphanũ.sinapi nasturciũ asparagus.cæpe aũt & allia & porra.& ampeloprassa cruda p exiguũ corpus alunt.cocta bis aut ter ĩpendio minus.pira colocyntha uuæ passæ acerbæ & macræ.ficus aliq̃to plus nutriũt rarã faciũt carnẽ minus oĩno uuæ ficubus alunt,uina acria:alba uel rubella.

Q uæ redundantia.

ANseres anates querq̃dulæ. colũbi.palũbes cũcta ĩterna animaliũ.iecur.lien renes ĩtestĩa uulua spinæ medula.aues quæ ĩ stagnis paludibusq; pascũt oẽs.fabæ uirides faselli cicercula eruũ.lactẽtiũ pecoꝝ caro oĩs & ociosã uitã.agẽtiũ iter.pisces.fluiatiles stagnãtes &ĩ luto cõmorati &maria oĩa cætaria. ❡ Quæ nõ redũdãtia.

❡ Colla aĩaliũ caudæ .alæ & agrestiũ caro aĩaliũ & q̃ ĩ aridis locis uitã agũt ❡ Q uæ attenuant.

❡ Allia.cæpe nasturciũ.porrũ.sinapi.piper origanũ mẽtha.hyssopũ.apiũ. thymbra petroselinum brassica.seutla.scolimũ.marathꝝ.rutha anetũ.cuminũ capparis.dauci sæmen. ordeum. saxatiles pisces.montanæ uolucres paruæ quæq; in montib⁹ uiuũt turdi merulæ.pdices.trogletæ.colũbi ĩ turrib⁹ nidulati.torpedo.turtur.buglossa psilia.magnæ uolucres ĩterẽptæ asseruent saltẽ ad dieculã anteq̃ coquant ẽt altilia itidẽ fructus arboꝝ ut hũorẽ deponãt ĩfestũ ficus & uuæ cũ nucib⁹ aut auellanis aut pistaciis aut amygdalis mãducent p̃cipue amaris & hũore noxio deposito prodesse potuerint.Inter hæc mediæ sunt oliuæ .uina alba & tenuia & imprimis ad tenuandum uictum præstat in usu continuo oxymel.

❡ Pselii ad Constantinũ Imperatorẽ. Liber Secundus

AD VICTVM hũanũ ptinẽs ĩtẽtio serenissime ĩpator cõstãtine & salubrẽ & cõmodũ nec dũ prio pfecta ẽ libro. Existiam⁹ siqdẽ subiiciẽdã breuiter curã q̃ salubrib⁹ quoq; adminiculis cõtineat ut apiamus q̃ calefaciãt aut frigefaciãt humectẽtue: arefaciãtue: quæq; binas simul ĩsignes habeãt q̃litates q̃ facile aut difficulter trãsmutent & quæ faciles trãsitus habeãt q̃ mẽbra ut caput offendãt: & q̃ minus eaq; paucis nõ ut quæq; lõgius ꝓsequamur modus siqdẽ tũ fuerit nullus.

Q uæ Calefaciant.

❡ Cãnabis sæmen.fœnũ græcũ .dactili dulces.poma dulcia mel sacchar uuæ dulces mẽtha apiũ Rhaphanũ.rapa.sinapi.nasturciũ.alliũ cæpe porrũ.ampeloprassus.caseus uetus.uinũ dulce.calidius flauũ uinũ uetus:piper longũ albũ & atrũ gigiber agni folia & sæmẽ.amygdala plus amara.glycyriza.rhesinæ oẽs.hypericũ.sal salsugies oẽs fœniculũ.anethũ aridũ iuniperus.cicer atrum.

Q uæ refrigerant.

ORdeum quomõ cunq; coquatur. hydna.colocyntha feruefacta pepões melopepones cucurbite tetrangura.cucumis poma præter parauisa.sycomora Pira quæ minus dulcia ut fere fragilia.acidæ uuæ & acres.mala punica præcipue acida.Lactuca.intiba.portulaca.Caseus recens aqua.uinũ rubellũ tenue.Mustũ crassum & nouum acetum quo acrius. Omphacium panis ex milio:amylo.panico & cibarius.

Q uæ arefaciunt.

Lens

LEns & brassica ideo uisum hebetat nisi oculus sit humidior caulis eius mi-
nus arefacit. Alioꝝ holeꝝ aridior sinapi eruũ cũ bis coctũ eiecta a qua plu
adhuc albũ. Fricta aridiora omnia & quæ cõponunt ex uino & garo aridio
ra oleũ dulce lotũ. pira siluestria asparagus nasturciũ. daucus. omphaciũ. amilus. sal.
gypsũ. panis cibarius. salsa omnia. plus mænidum capita. sæpiæ crusta. crocus uinum
nouum cucumeris & peponis sæmen. Lolium. anethum. balsamũ. nardi spica. rapha-
nis. abrotanum. citrei sæmen uetus uinum origanum. petroselinum. ruta. marubium
sampsucum. hyssopum allium.

Quæ humectant.

¶ Colocyntha. pepones. melopepones. tetrangura cucumeres cucurbitæ. nuces uiri-
des. mora lactuca. intiba. portulaca. malua. blitum chrysolachanum. Lactucæ quoq;
sæmen. faba recens aqua. buglosa uiolæ folia persica fungi. harmeniaca & fere poma.

Quæ facile corrumpuntur.

Erasa. persica. harmeniaca & fere in genere pomorum omnia. non ita cum
c cito egeruntur ideo præceteris esculentis comedenda. Nam ita demum re-
liquo cibo meatum. præbent. mansa postremo corrumpuntur idẽ faciunt
pepones cucumeres tetraguræ. uuæ ficus & similia.

Quæ difficulter corrũpunt

¶ Chonchilia. cochleæ astaci. camari mutili paguri. pinnæ hæc uicioso humore reli
quum corrumpunt cibum ideo bis terq; coquantur. allium cæpe porrũ auelana amy-
gdala. castaneæ rapæ. tribuli.

Quæ seri meatus.

¶ Omnia confecta ex castaneis. siligine faba fræsa cicer frictum. panis ex polie. lens
cerebrum spinæ medula cor. lien. assa fere omnia oua tosta obdurataq; ideo idonea
in aceto tosta dysentericis. Lupini. faselli. sesamus glandes. siliquæ. uinum dulce plus
atrum austerum.

Quæ Caput offendunt.

NAsturcium. dactili eruca; uinũ austeꝝ rufum quæ uehementer olent. lac nõ
etiã cõmodũ capiti allium. cæpe. fenũ græcũ uina oĩa uæhemẽter euaporantia
caput & neruos lædunt. aqua diluta neruos iuuant. damascena pruna amyg
dala: pira miscella.

De Pane.

¶ Panis frumentaceus ꝑcipuũ eduliũ in prandiis & cœnis cribro farinario poline de
lectus: sensim coctus & moderate fermento & sale cõmodus ex siligine secũdus & si
milagine: nutrit parũ furfuraceus q cibarius nũcupat. ex siligine difficilis cõcoctu at
si cõcoquat crudos generat hũores. Astringit etiã aluũ. exercitatis ergo cõgruit corpo
ribus. otiosis uero malus ex polline purus sanis congruit corporibus. exercentibus in
utilis. cibarius parum alit melancholicusq; est. at aluum citat. panes uetusti arefaciunt
minusq; alunt recentibus. fricti aridiores & minus nutriunt. minus fermentati diffi-
cilis concoctionis. siliginaceus panis recens odore capitis oẽs recreat sensus & spiri-
tus confirmat & uires reficit ĩfirmas.

De panico.

¶ Panicum & milium parum nutrit refrigerataq; aluum humidam arefacit: diffi-
culter quoq; concoquitur.

De Oriza.

¶ Oriza astringit uentrem difficilius cõcoquit halica.

De Halica.

¶ Halica nutrit multum at pituitam gignit si multum quis ea uescatur & non con
coxerit.

De Lente.

¶ Lens suo folliculo obstruit. Carne uero melancholicum humorem generat hebe
tatq; uisum oculos habentium aridos.

De Faba.

¶ Faba sanguinem generat tenuem eduliumq; est inflans cum uiridis manducatur
corpora humectat.

De Cicere.

C Icer inflat nutritq; multum ut faba. sæmen generat & uenerem suscitat ipsius ius coctū in renibus calculos atterit pcipue paruū & atrū quod si fricta man ducent̃ ut faba sunt & aluū astringunt & magis nutriūt. si uiride cicer man ducetur humectat ipsum corpus.. De Lupinis.

16. Lupini.

¶ Lupinus concoctu difficilis crassumq; humorem generat mediamq; uim habet ad molliendam & astringendam aluum. De Fœno græco.

17. Feni gr.

F Oenū græcū aqua aspersum & dulce factū subducit uentrē ex garo p man sus eius fructus aut ex aceto & garo aut ex uino & garo & oleo at capitis do lorē facit ex garo solitario mansus. sin cū uino & garo & oleo assumat̃ ca piti nullū dolorē inuehit eius aūt succus coctus & cū melle sumptus subducit in intesti nis improbos humores confirmatq; aluum. De Fasellis & Pisis.

18. 19. Faseli et Pisi

¶ Fasellos & Pisa aqua aspergūt quoad radicē germē inq̃ ediderint & ante reliquū cibū manducāt ad citandā aluū. Garo imersa nutriunt succūq; hæc generant cū bene cōcoquūt̃ meliora fœno græco mediaq; sunt iter bonū & malū succū siue cōcoquāt̃ siue minus & iter tarda & celeria meatu multū nutriētia & pa. De Cicercula.

20. Cicercula.

¶ Cicercula magis nutrit q̃ fasellus aut Pisum. In cæteris par. De Sesamo.

21. Sesam.

¶ Sesamū celeriter comedētes saturat seræ cōcoctiōis est: difficilisq;: stomachū lædit crassum humorem generat & male olentiam De Colocyntha.

22. Colocynth.

¶ Colocyntha corpori nutrimentum ingerit frigidum paucumq; & commodam facit aluum. Si refrigeret ut concidentibus & arefacientibus & manducantibus ipsa; in hieme crudos generat humores. De Peponibus.

23. Pepones.

p Epones frigidi sunt & humidi uimq; nō nullā purgandi habent ideo urinā citāt, humectātq; aluū plusq̃ colocyntha & melopeponibus. At sæmen plus carne cit urinā malūq; in corpore succū generāt præsertim cum non bene concoquuntur. Tum cholericos efficiunt non inq̃ biliosos ut uulgus putat: sed uentrē superiorem & inferiorem subuertant nam anteq̃ concoquantur uomitum pariunt præsertim qui plus nimio deuorarint. De Melopeponibus.

24. Melopepones.

M Elopepones neutiq̃ tantum humidi sunt aut mali humoris quantum pe pones neq; tam urinarii neq; aluo boni nec itidem uomitorii æque neq; stomacho conducunt. De Tetranguris.

25. Tetrangur.

¶ Tetrangura ipsa quoq; urinariū qdā hn̄t: q plurimū mādu cēt ea oli; crassu; hūorē generant q in sanguinē trāsmutari non potest. De Ficus.

26. Ficus.

f Icus ut reliqua poma malum succum generant: sed minus habentq; bona hæc aluum citant: uim habent abstergendi atq; catharticam. nutriunt plus aliis pomis corpus: comedentiū ipsos carnē nō astringunt ualidāq; faciūt sed subturgidā; iflatāq;: sed tn̄ nō diu manducāda. hæc parce oīa. De Caricis.

27. Caricę.

¶ Cariculæ improbi sunt succi unde & pediculorum uim multam generant. Ha bent attenuandi & secandi uim ob hoc facile aluum citant renesq; purgant iecori & lieni inflamationes adducunt. Improbæ ut ficus sicut dulcia omnia obstruendo & in durando præcordia cum hyssopo nucibus ue aut auelanis aut amygdalis mansæ iu uant. sin cum aliis eduliis assumantur plurimum offendunt. Alunt tamen satis ideo pugilibus uetus exhibuit consuetudo. De Vuis.

28. Uuę.

¶ Vuæ quoq; ipsæ ut poma cūctis tn̄ magis nutriūt ut ficus minusq; malū succū ge nerāt cū bn̄ maturuerit: nutriūt min⁹ q̃ fic⁹ psunt cū facile egerūt̃ cū id n̄ fuerit lædūt nā pniciosū pabulū ingerunt cū i sanguinē nō cōuertunt̃. sunt āt sine iternis granulis brisulisq;

brisulisq; manducandæ. quæ dulciores uuæ sunt calidioris succi. quæ acriores & magis omphacinæ frigidioris. De Vuis passis.

VVæ passæ acres austeræq; frigidiores confirmantq; stomachũ & aluum are faciũt: dulces aũt calidiores mediæq; sunt stomacho & uentri. habẽtq; aliquid abstergens paruasq; stomachi curant uellicationes nutrimentũ uuarum passarum est quod etiam recentium. De pomis.

Oma quæ acerbescũt frigidũ habẽt & terrestrẽ succũ nẽpe crassum. q̃ autẽ acida frigidũ & tenuiũ partiũ medii sũt tẽpamẽti. dulcia calidiora iudicãt Pira frigida & aquosa pindeq; acerbescẽtia uentrẽ cohibẽt. At acida hũorẽ offendẽtia eũ secãt & aluũ subducũt purũ iueniẽtia astringũt: At Pira quæ nec dulcia nec acida: nec acerba omniũ pessima. De Cydoniis.

¶ Cydonia multũ styptica quæ si quis melle uel sacchare composita coctura asseruarit stomachum confirmant ac in dysenteriis prosunt flauam bilem comprimendo: corq; exhilarant. De Mespilis & Sorbis.

¶ Tam Mespilla q̃ sorba stypticum uentrem faciunt fluentemq; astringunt: suntq; adhuc impensius styptica sorba: De Dactilis.

DActili dulces magis nutriunt: acerbescentes prosunt stomacho & uentrem compescunt. omnino omnes difficulter concoquuntur & aluum astringũt si plurimus usus fuerit eorum. De Oleis.

¶ Oleæ pauci nutrimenti sunt præsertim nigræ at aspræ q̃ fiunt colymbadæ ob acerbitatem conferunt stomacho appetentiamq; cibi concinnant commodissimæ quæ ex aceto componuntur. De Nucibus.

¶ Nuces exigui sunt nutrimẽti quæ recentes aquosam uim habẽt facilius cõcoquunt & magis stõacho utiles purgatæ tunicula sua pcipue cũ caricis mãsæ aridæ nuces aqua maceratæ. dẽpta tunicula loco uiridiũ recentiũq; habent. De Amygdalis.

¶ Amygdalæ exigui nutrimenti dominatur in ipsis uis attenuandi & abstergendi. amaræ uim plurimã habent secandi humores glutinosos. De Pistaciis.

¶ Pistacia parum nutriunt iecori utilia difficulter concoquuntur & stomacho inutilia. pulmonis meatus diducunt & hanelitus. De Siliquis.

¶ Siliq̃ succi iprobi & bilis atræ difficulter cõcoquũt & aluũ cohibẽt. De Cappari.

CApparus pcordia apit absterget pituitã: calculos dissipat ante aliũ cibũ cum oximelle: renes offendit & uesicam quibus succurrendum zinzibere: uel tali aliquo. De Agrestibus holeribus & lactuca ac intibo.

¶ Agrestia holera iprobi sunt succi. Lactuca min⁹ mali succi & parũ nutrit Post itibũ prodest aluo cũ oleo & garo mansum mediocriter cõcoquitur. De Seutlo.

¶ Seutlũ stomacho iutile si plurimũ manducet absterget & ob id utile aluo. nec nõ iecori & spleni opilationes auferẽdo pcipue cũ aceto uel sinapi mansum. De Apio

¶ Apiũ urinariũ & utilius stõacho cæteris holeribus oblectat & crudũ. De Eruca.

¶ Eruca admodum calefacit generatq; sæmen ueneremq; excitat: capiti dolorem inuehit. De nutrimento animalium.

¶ Animaliũ carnes optimũ generãt sanguinẽ psertiq; q̃ melioris succi qualis suilla ẽ neruosæ aũt sanguinẽ redũdãtiorẽ magisq; pituitosũ generãt: magisq; porcina caro at bubula crassioris & melancholici humoris: uitulina & hedina q̃ caprina & bubula melior. agnina sanguinem generat humidiorem redundantioremq; ouiũ caro succi improbi & redundantis itidem caprarum plena acrore. hircorũ & arietũ inutilis oẽs

castratorũ meliores. ueteres deterrimæ omnes humore concoctione & nutrimento. Leporina sanguinẽ gignit crassiorẽ succo melior q̃ bubula & ouilla. ceruina mali succi difficilis cõcoctu & terrestris. ℂ De partibus animaliũ pedestrium.

44. De ptib' aĩaliũ terrestriũ

p Edes porcini utiles flauã bilẽ restringũt & tertianis febribus ob id cõgrunt secũdo loco rictus tertio auriculæ lingua laxa & exigui hũoris. testiculi mali succi olidũq; qddã habẽt. callũ si bene cõcoquat̃ boni succi sin secus non iam bonũ sanguinẽ sed crudũ & pituitosũ generat. Cerebra succi ĩprobi difficulter si quidẽ cõcoquunt̃ & ĩutilia stomacho. & nauseã generãt ac redundãtiã. Medula ĩ ossibus dulcior suauiorq;. sed nausea cruditate generat sin cõmode cõcoquat̃ nutrit ex sententia iecur cunctorũ animaliũ crassi hũoris difficulter cõcoqtur & serũ meatũ hʒ porculi p̃stat oĩa. Lien melãcholicũ hũorẽ gignit lædit tã iecur q̃ lienẽ. Pulmo nõ difficilis cõcoctu: sed parũ alit & pituitosus. Cor durũ & difficulter cõcoqtur si bene concoquat̃ alit multũ nec ĩprobi ẽ succi. Aluus aũt & uulua & ĩtestina tãetsi probe cõcoquantur nõ satis probũ generãt sanguinẽ: sed frigidiorẽ crudiorẽq;.

45. Agrestiũ et cicurũ animaliũ dr̃ia

ℂ Quæ sit Agrestium & cicurũ animalium differentia.

Cicurũ carnes hũidiores q̃ agrestiũ. q̃a aridiora agrestia oĩa cicurib9 & perinde agrestiũ nutrimẽtũ minus redundãs q̃ cicurũ. Volucres minus q̃drupedibus nutriũt. At facilius cõcoquunt̃ p̃serti; pdicũ attagenarũ gallinarũ: caporũ colũborũ minus. aridiores Merulæ. Turdi. Passeres plus Turtur. Itẽ Phassa anas. Gallinis pares Phasiani. difficilis cõcoctu Pauo. Anseres redũdãtiores & cõcoctu difficiliores Iuuenes sẽp p̃ponẽdæ uetulis. Alui anserinæ nutriũt multũ & suauiores reliq̃s altilib9 facilius cõcoquunt̃ & magis alũt alæ sicut ẽt gallorũ testiculi. ℂ De Piscibus.

46. De piscib'

Trigla duriorẽ & in delitiis habitam habet carnem ob id magis aliis nutrit piscibus cum bene concoquitur. sunt triglæ bonæ quæ in puris uitam agunt locis herbasq; non habent.

ℂ Saxatiles pisces saluberrimum nutrimentum ingerũt & sanguinẽ benignũ suggerunt non inq̃ ut alii fere malum sed moderatum. Gobius aliis melior suauitate & cõcoctione & succi præstantia qui in arenosis littoribus aut iter saxa uitã agit at ĩfluminũ hostiis uel paludibus improbus p̃cipue si ibidẽ carabi. Fere aũt duri carne pisces con coctu difficiles nõ in uentre modo sed etiã in uenis singulisq; mẽbris crassioris autẽ; succi q molles carne dracæna scorpius. triglæ magnæ testaceã pellẽ habẽtes salsum habentes cõmunẽ succũ magis alii & minus alii. Ostrydia nãq; magis mollẽ habẽt aliis carnẽ reliqua ut carne duriora ita cõcoctu difficiliora q̃ deligẽda tribuẽdaq; eis q corrumpũt ĩ uentre ex malo hũore nutrimentũ aut ex fluitãte iecore illis namq; generatur humor crudus. ex mollibus carne coctis multus deponitur salsus humor sitq; talium. caro difficulter corruptibilis iusq;: citat aluum astrictam laxatq;: ut sunt ostrydia mutili conchæ contra duræ carnis difficulter concoquuntur & nutriunt multum ut ostrea. astringũtq; aluũ ut astaci paguri fluiatiles & marini carabi cãmari. & id genus alia. Cætaria oĩa ut Vituli marini. Delphin. Thynni Balænæ. Xiphiæ. pernitiosi sunt humoris q̃a redundãtissimi & p̃inde saliunt̃ ut ĩ aliquẽ usũ modo perducant̃.

ℂ Mugiles & mænides & bopæ pernitiosæ & redundantes meliores qui alunt̃ ĩ pelago. deterrimus palustris. fluuiatiles ubi fluit celeriter aqua meliores p̃guiores pessimum & difficiliores concoctu stomacho deterrimi ac humoris pessimi. Lupus autem tenuiorem generat sanguinem nec improbior hoc pisciculo alius.

ℂ Psellus de Victus ratione fæliciter explicit.

ℭ Galeni de Optima Corporis noſtri confirma-tione Georgio Valla Placentino Interprete.

QVAE nam optima noſtri corporis confirmatio: an q̃ tẽperatiſſima ſicut multi ueteres medici ac philoſophi exiſtimauerunt: uel optimã qdem eſſe neceſſe eſt tẽperatiſſimam: nec tamen tẽperatiſſima neceſſario optima. Nam ex calido & frigido & humido & arido moderata cõplexio ſimiliũ partium ſanitas eſt corporis noſtri membrorum. At quæ ex his oibus aĩalis eſt facies in poſitione & magnitudine: & figura & numero compoſitis exiſtit, nec non concedendũ uideatᷣ ex omnibus: aut ex plurimis particulis tẽperatã partẽ aliquã conſiſtere erga magnitudinẽ ipſarum uel numerꝝ uel faciem uel ad ſe inuicẽ conſtructionẽ hallucinari. moliendũ igitur nobis deinceps de his omnibus diſputare ab ipſis incipiendo nominibus quibus in hoc libro utamur neceſſe eſt: quãdoqdẽ de his nonnulli corrixantur. Alii confirmationẽ optimã. alii affectionem: alii habitum: aut habitudinẽ aut corporis naturã: aut utcũq̃ unicuiq̃ uiſum eſt dicendũ putauerunt. Ego quidem ut huic inſiſtam rei locutionem non rep̄henderim. nec probauerim acclamãtes ſecus nominare uolentibus. Quippe ꝗ plurimã: ac maximã curã rerꝝ ipſarꝝ de qbus habetᷣ oratio putẽ adhibendã potius q̃ nominũ ſeu corporis optimã confirmationẽ ſiue affectionẽ ſiue habitũ ſiue naturã ſiue utcũq̃ aliter nominare qſpiã uoluerit. ita demũ ponat: ſi a recepta notione ſumatᷣ initiũ: ac ꝓcedendo in eſſentiæ inuentioneꝫ ordine aliquo ac diſciplina indagarit: hunc equidẽ multo magis laudauerim q̃ ſi circa nomina mihi quiſpiam ſubnixus inſurgat occupatus. Et perinde nos ita faciemus a communi notione exorſi: eamq̃ definiendo ad ſolitam coniectationem diſciplina progrediemur.

ℭ Quæ Cõmunis notio optimæ confirmationis.

QVæ igitur corporis optimæ confirmationis eſt notio cõmunis cunctis hominibus: audieris nãq̃ non eiſdem uerbis loquentes omnes. At intelligentium oium una & eadẽ res eſt. Sanum itaq̃ corpus cuncti prorſus probant quẽadmodum etiã demũ habitus electiſſimi: rem unam nimirꝝ utriq̃ ſpectãtes: & eo mentis ſententiam reuocantes: id nequaq̃ deartuatim diſſipatimq̃ intelligunt: neq̃ perſpicue eloqui cognouerunt. Nam omnium corporis mẽbrorꝝ actiones ualide habere cẽſuerũt nec facile morboſis cauſis ſuccũbere. eorꝝ quod in actionibus quidem naturalibus: ſanitas. quod aũt cũ quapiã firmitudine, habitus probus quẽ græci euhexiam uocant. Cõmune porro ambobus haud facile morbis alligari: & ꝑinde omniũ quidẽ habitus cõfirmato ſaluberrima ad quã mortales oẽs aſpirãt. Huic uero accidit qd̃ in actionibus artuatum difficulterq̃ ſolubile. Præterea nõ etiã iniuria bonus habitus uocitatᷣ iã ipſo quoq̃ nomĩe boni habitus emicãte ſtabile: ac difficulter ſolubile: ſꝫ in magis adhuc eius qd̃ boni habitus eſt utpote optimo aliquo habitu exiſtẽte: & ꝑinde optimã corporis cõfirmationẽ ſiue ſanitate eminentiſſimã: ſiue boni habitus abſolutiſſimã dicamus nõ aberrabimus ipſãq̃ iudicabimus p̄ſtantibus actionũ officiis difficulter ſolubilẽ. at qm̃ id iã definitũ eſt deĩceps cõiectãdũ quæ ſit huiuſmodi habitus corporis eſſentia, hinc inuentionis ꝑſcrutemur principiũ quo pacto affecto corpore optĩe exerceamus. ad id igitᷣ quo ꝓcliuius ꝑueniamus expedit meminiſſe q̃ iaꝫ ĩ aliis demõſtrauimus cõmentariis. Primũ qdeꝫ ut ex calido & frigido: & arido & humido

corpora nostra permixta sint: Hæc etiã demonstrata sunt in eo Hippocratis libro qui de elementis inscriptus est: secuado loco definiendæ sunt mẽbroꝝ cõplexiones. At de his etiam dictum est in de complexionibus comentariis. post hæc ut singula instrumentalia corporis membra unã in eadem particula actionis causam habent: cuncta alia omne absoluentia instrumentum illius gratia effecta sũt: Verum de iis quoqꝫ scriptum est ubi de membroꝝ usu disseruimus.

¶ Quæ optima corporis confirmatio

Optima igitur corporis fuerit confirmatio in qua cunctæ similes partes: (ita nempe quæ sensu simplicia: uocitantur) suam nactæ sunt complexionem. quæ autem ex uno quoqꝫ hoꝝ instrumentaliũ compositio in ipsoꝝ magnitudinibus & multitudinibus ac faciebus & ad se inuicem compactionibus moderatissime confirmata est quod enim cunctis actionibus optime digestum est eo etiã inter oĩa alia corpora maxĩe passionẽ fugit: nec simpliciter quisq̃ inuenerit: quod enĩ exercet membꝝ optime id similium partiũ boni tẽperamẽti & instrumẽtaliũ moderaminis cõfirmationis fomẽtũ ac sæminium existit: tale nimiꝝ est prædictum corpus. non dubium igitur quin omnium optime exerceat quod porro etiam difficulter passibile sit maxime hoc pacto didiceris.

¶ Quod omne nostri corporis detrimentum uel ab exterioribus causis uel ab alimenti superfluitatibus.

Nostris corporibus inflicta detrimenta alia quidẽ a causis extrinsecus aduenientibus alia uero ab alimenti super fluitatibus. quæ a causis extrĩsecus adueniũt calefaciũt & refrigerant & humectãt & arefaciũt ꝑter modũ ĩ quo genere ponũt labores & uigiliæ & mœrores & curæ & id genus alia. Ab alimenti autem super fluitatibus genere duplicia sunt. nam eoꝝ alia q̃titate: qualitate alia infesta sũt: specie multiplicia. qđ igitur extrinsecus ex causis moderanter est affectũ corpus euitatu difficillimũ est ac palã ex ipsa eius bona cõplexione difficulter & uix ad moderatã complexionẽ ꝑueniente: qđ omnifariam extrema plurimũ absint. ꝑterea & ex recte exercendo optim e poterit cõfirmari ad difficilẽ passionẽ nũq̃ captũ laboribus. statim tali corpori existit ut sit præter alia oĩa humoris electissimi sicuti ẽt est infestis mœrore & furore & uigilia & cura imbribusqꝫ & squaloribus & fame & ut paucis absoluã cũctis morbũ infligẽtibus causis: facilius aliis leuabitur corporibus quod tale maxime profecto quæ malo humore cõstant ab eiusmodi causis facile coarguuntur ut pote iam per sese proxime ad morbos accedũt ita quidẽ nobis accidentibus extrinsecus ac corpus tristantibus dicta a nobis affectio difficillime euitabilis, qđ autem neqꝫ ab alimenti superfluitatibus facile morbos possit euitare id imprimis hoc pacto didiceris. si fueris ratiocinatꝰ neqꝫ exuberãtiã in eiusmodi natura neqꝫ humores malos aut aggregari facile aut aggregatos labefactare aĩaliũ. moderãtia certe naturaliũ exercitioꝝ ad se inuicẽ & in singulis uirtus sᵘpfluitates subire ꝓhibet: & cũ aduenerint facile execernit. ẽt si q̃nqꝫ diu ꝑmaneant. nõ tamẽ ab ipsis sᵘpatᵉ. a causis nãqꝫ uici morbosis debilibꝰ ac distẽpatis naturis existit. At plurimũ obsistere tẽpatis & ualidis q̃lẽ optimã eẽ diximꝰ. hẽs aũt hãc ĩ de cõplexiõe cõmẽtariis: ut tẽpatũ possis dinoscerẽ. ĩ sexto decimo aũt de usu mẽbꝝ ut ĩstrumẽtalia mẽbra mediocriter habeãt nũc quoqꝫ nihilominꝰ ex eis q̃ dicta sũt ipsoꝝ mẽineris. q̃nq̃dẽ nõ angustatã neqꝫ ĩsecabilẽ rẽ sãitatẽ ostẽdimꝰ ĩ de ipsa libris: sed q̃ ad idoneã extẽdi possit latitudinem recte habere uidetᵉ si utilis fore debeat oratio: artem: exercẽtibꝰ. nõ solũ raro in ipsa

corpus

corpus & uelut exemplũ aliqd polycleti canonis in oratione uersare. Cæterę deteli-
cta ab ipsa in aliquo nõ eqdẽ iam eminẽtẽ & magnũ errorẽ nacta meminisse expe-
dit. Tũ nãq; expedite cognoueris optimã corporis cõfirmationẽ tã & si ortus ipsi⁹
est rarus cũctasq; alias affectiones in qbus quottidie uersamur facile dep̄hendes. ita
demũ p̄cipue nobis extiterit. in cũctis nãq; supreme emẽdatũ ut neq; similiũ parti-
um: neq; instrumentaliũ membrorũ qcq̃ immoderater habeat digestũ: nõ admodũ
qcq̃ cõtinue sed i longioribus temporũ cõuersionibus fieri cõsuerit, uerũ deficiens
breuiter ab hoc & si continue inspici potuerit.

¶ Quale sit corpus moderatum examussimq; membris compositum:

ABsolute igitur tẽpatum corpus mediũ est inter molle & durum & den-
sũ & tenue capillis, amplas habẽs aut angustas uenas, pulsusq; ingẽtes aut
paruos. qđ uero admodũ moderatũ membris instrumentalibus capitulo
uno cõp̄hẽsũ qualis polycleti canõ eẽ memoraturus est. quæ uero q̃ expediat sũt cali-
diora p̄terea multo ẽt frigidiora & aridiora & plusq̃ mediocriter humida uel partẽ
aliquã unã nõ recte effictã habẽt: ea oĩa ẽt qñq; moderationi supfluere uideãt᷑ cõfe-
stim qdẽ se durius effectũ corpus: at cũctis extrinsecus aduenĩetibus causis difficulter
passibilius ẽ. qđ aũt mollius intus. qđ igit᷑ ab hippocrate ubi de alimẽto dictũ corpo-
ris raritas ad difflationẽ optima qbus plura ferũt᷑ sanitatẽ & morbũ p̄hibẽt᷑ efficere
nec. n. de sanis simpliciter aut de morbosis corporibus ipsis loq propositũ est: sed de
omnibus quæ ex alimẽtis gignũt᷑ bonis & malis uerba facit ut nõ iuria meminerit
supfluitatũ quæ ex ipso alimento sanorũ & ualetudinariorũ corporũ. Rarissimũ nãq;
sanissimũ quatenus in hisce. at densius morbosius. Contra uero in cunctis prioribus
causis quod rarius capit᷑ facilius: qđ uero densius ingruẽtibus morbis resistit facilius
corpus itaq; tẽpatũ cæteris cõparatũ bonis neq; rarũ: neq; densũ dicendũ existima-
mus: sed inter alios excessus mediũ obtinet locũ, & p̄inde ẽt horũ est redũdare i quo
uis aliquo excedente, nã qđ densius minus causis exterioribus facile capit᷑ qđ uero
rarius intrinsecis. utrisq; porro qđ haud quaq̃ facile obnoxiũ est. ad unguẽ qdẽ nihil
inuenias at quodãmodo mediocriter qđ medium iter oẽs excessus qđ corporũ oĩum
prorsus est sanissimũ ita ẽt qđ mediocri ac tẽpato corpore aridius humectãtibus cau
sis omnibus difficilius subiicit᷑ humidius porro arefaciẽtib⁹ itaq; qđ paulo ãte dictũ
ẽ nõ oĩu; oĩno ẽ difficillime passibile mediũ: sed cuiuslibet qdẽ aliqd i uno aliquo de
terius habet. At oĩum electissimum qđ non necessariũ: uel admodũ tale uel parũ: sed
mediũ ẽ, dixim⁹ ubi de cõplexionibus & nũc quoq; nihilo minus dicet᷑. ut magnũ
qdẽ unũ ob materiæ exuberãtiã. Alterũ uero parũ ob paucitatẽ ẽ. q̄lis ingens statua:
ex ære multo, parua autem ex pauco: utrãq; uero portionibus esse moderatam nihil
prohibet ac certe ẽt corpus qđ quidẽ neq; manifesto densũ: neq; rarum: neq; durũ:
neq; molle neq; pilosum: neq; glabrũ optimæ cõplexionis est q̃tum fuerit magnitu-
dine. si ẽt moderationes particularũ istrumẽtaliũ ad se iuicẽ custodierit atq; ita sit uisu
pulcherrimũ & ifirmitudine p̄fecte sit emendatũ uastius aũt q̃ deceat aut minus du
plici de causa fit. uastius qdẽ aut ob humiditatis redundantiam aut materiæ minus
aut ob ariditatẽ dominantem aut ob materiæ inopiã. augumentum enim erit si ossa
imparint. impio subiiciũtur in exigua magnitudine ob materiæ inopiam: aut aridi-
tatem. ab augumento quoq; cessabit p̄missũ unũ qđq; duplici de causa. Proinde sim
pliciter non est magnitudo humiditatis signum: neq; exiguitas ariditatis: sed si hoc
quidem magnum etiam molle statim existit at paruum. durum fuerit. si ita hoc quidẽ

humidum illud uero aridum. cæteræ ſi hæc in ſeparabilia. redundans ad magnitudi-
nem aut exiguitatem ſpectat. ſufficiunt namq; complexionum ſuæ cognitiones. ſed
diſtributa hæc ſunt ut plurimum ubi de complexionibus dictum.

¶ In quibus optima corporis cõfirmatio.

¶ Quod ſi hæc ita habẽt erit optima corporis cõfirmatio ĩ his duobus collocãda:
bona ſimilium partiũ cõplexione & inſtrumentalium moderatione.

¶ Galeni de Bono corporis habitu. Georgio Valla Placentino Interprete.

¶ Quod commune aut ſimpliciter bonus habitus quicquam proprium habeat ad
pugilatum aliqua ratione pugilum bonus habitus tutus.

HABITVS BONI nomen cũctis rebus ingerere cõſueuimus ſta-
bilitate & ſolutionis difficultate nec qcq̃ magis laudamus aut ui-
tupamus. ſed cũ bonũ malũ ue habitũ dixerimus iã tũ definimus
qualẽ quẽpiã habitũ eſſe pronũtiemus bonus qdẽ ita ſimpliciter
habitus in optima corporis cõfirmatione gignit᷑. At nõ ſimplici
ter in una quaq; corporis natura. malus nimiꝶ habitus circa om-
nẽ corporis ĩſedit cõfirmationẽ: ſiue ſimpliciter ſiue in eo qđ ad
aliqd dicat᷑ expedit itaq; meminiſſe ea quæ de optima cõfirmatione diximꝰ qui ue-
lit noſſe qd nã eſt ſimpliciter bonus habitus latitudinẽ nãq; idoneã habente ſanita-
te ut ſæpe alibi demõſtratũ eſt. hunc ipſo noĩe euexian qđ ualet bonũ habitũ nomi-
nãt multi ſapientes ac medici. at exolutionẽ proprio nequaq̃ nomine uocitarũt. qua
tenus aũt generis oĩs ſimiliter ſanitatẽ appellarũt & pinde optima quædã ſanitas bo
nus eſt habitus & ob hoc ĩ optime confirmatis efficitur corporibus quod ſi tale non
ſubierit optimã ſanitatẽ nequidẽ bonũ habitum. Hæc ſane ĩ eo quod ad aliquid iux-
ta naturã cuiuſlibet fit: & ob hoc cũ additione dicitur dionis ſi ita cõtigerit aut milo-
nis bonus habitus nec ſimpliciter bonus habitus unus quidẽ milonis alter aũt achil-
lis & alius herculis: ſimpliciterq; ſunt boni habitus & abſq; additione nominantur:
ac ſicut pulcher quidẽ ſimpliciter achilles. At ſimia nõ ſimpliciter: ſed ut ſimia. Ex eis
aũt q̃ cũ additione dicũt᷑ ẽt pugilũ bõus habitus de quo iure dicebat hippocrates ĩ ex
ercitationibus ad extremũq; bonũ habitũ tutũ eẽ nõ utiq; ſimpliciter nominatũ bo
nũ habitũ aduenire cũ ad extremũ ierit cũctaꝶ corporis affectionũ eẽ tutiſſimũ: ſed
aut pugilũ aut ĩ gymnaſiis uerſãtiũ: aut quomõcũq; bonũ habitũ nõĩare libuerit qm̃
nõ ſimpliciter ẽ bõus habitꝰ: neq; optĩa corporis affectio iure ad extremũ iens tutiſſi-
mꝰ efficit. Affectio enĩ ĩqt pugilaris nõ natura habitꝰ ſani melior. ſani qdẽ habitꝰ pfe
ctio bõus habitꝰ ẽ. at pugilũ affectiõis nõ ſimpliciter: ſed cũ additione ut formoſa ſi-
mia & cubitũ ingẽs & iniquus calix & ĩproba littera ſiue. n: cubitũ ingẽs ſiue calix ini-
quus. ĩtidẽ & in aliis oĩbus abſq; additione ſimpliciter nominatũ: nõ eiuſdẽ naturæ
ẽ cũ additione dictoꝶ: ſed qñq; extremo laudãdum eſt qđ ſi nõ ita contigerit uitupa
bile: quẽadmodũ & pugilũ bõus habitus. tãtũdẽ. n. habere opus ẽ laudabile ut ẽt ui-
tuperare congrue nõ ab hippocrate ſolum priſciſq; aliis medicis: ſed ab aliis optimis
philoſophis quẽadmodũ a platõe ĩ tertio de re publica ĩ utilitatẽq; ipſius omnẽ ĩ na-
turalẽ actionẽ oſtẽdẽte & ut tutã ad ſanitatẽ indicãte nec. n. dixeris bonã complexio
nẽ ſimpliciter eẽ corporis: ſed magnitudinis ad tumorẽ tẽdẽtis q̃ ſine immoderata
plenitudine nõ fiet. ita etiam tutam ipſã efficiunt & ad reipublicæ actiones inutilem.

Quo

¶ Quo igitur ita boni habitus ad integram cognitionē accedamus cōferre ei expedit æquiuocum bonū habitum pugilarem cōsiderareq; quid sit idem utriusq;. quidq; contra. membrorum utiq; omnium corporis bona complexio commune quiddam est ambobus ita & actionum uirtus & si hæc etiam bonus humor qui a græcis euchymia nominatur hoc pacto igitur communia alia contraria. nam sanguinis moderantia & solidorum corporum omnis acerui in eis quæ sunt bonis habitibus.

¶ Horum ipsorum immoderantia præcipue generis corpulenti in pugilaribus quas necessario malum sequitur cum ad extremum uentum est cum enim comederint qtū necesse fuerit ualide concoxerint redditioq; facile in concoctione fiat. sanguinolentiaque & additio & productio & nutricio sequitur periculi super abundantis habitus quod nō sit naturæ locus additionis & si hocce imoderate sanguine implentur uenæ: suffocatur ac extinguitur insita caliditas difflatione suspensa ueluti si taliter contigerit confringitur opportunorum uasorum aliquid quæ ad iecur & pulmonem & thoraca instruuntur & tuniculis molliora hæc sunt incolis & priora alimentum excipiunt & propter multitudinem in ipsis naturalis caliditatis insuper actionum perpetuitatem simile aliquid feruori patitur sanguis tuniculas ipsarum perfringēs quemadmodum mustum dolia. hæc nimirum ita fiunt omnia immoderatas necessario sequētia repletiones ac de ipsis demonstrationes naturales sequātur rationes. Quod autem insitus calor extinguitur affluentibus sanguine uenis dictum a nobis ubi de usu respirationis quod porro uenæ diffringantur in resectionibus quæ dicūtur anatomica. ita etiam uisus est nouisse Hippocrates nō modo quia ait in gymnasticis quæ exercitatoria possumus appellare bonum habitum ad extremum esse tutum: sed quia alibi scribit. Subito autem obmutescere fit absumptione uenarum destituto corpore. nam subitariam omniū actionū resolutionē per unā opportunissimā indicauit. Venarū autē absumptiones supra modū exuberantias dixit cum in difflationis refrigeratione fluitarint.

¶ Explicit Galenus De Bono Corporis Habitu.

¶ Georgius Valla Placentinus Magnifico Viro Antonio Viccecomiti Equiti Iurato Legato Ducis Mediolani Salutem Dicit Plurimam.

Citasti me prior beniuolentia antoni uicecomes qui ante q̄ ullam tecum habuerim consuetudinem uir & domo & uirtutibus insignis me in amicitiæ tuæ aleam inuitasti: ego autem quod in amore non respondere longe ab homine alienum planeq; nefas esse existimauerim: duxi munusculo isto tuum arctius erga me amorem distinere: Galeni namq; de corporis humani distemperantia tibi in latinum conuertimus opusculū: quod apud te & tantisper nostri erga te amoris pignus habueris quo ad maiora tibi procuderimus: quæ amplissimæ tuæ domui quæ clarissimis tuis congruant honoribus: legationibusq; grauissimis quibus non mediocriter fueris decoratus. Interim ergo hæc paucula pro ientaculo fuerint: quoad opiparæ cænæ fercula comparantur.

¶ GALENI DE INAEQVALI DISTEMPERANTIA GEORGIO VALLA PLACENTINO INTERPRETE.

DISTEMPERANTIA inæqualis fit aliquādo corporis animati sicut aqua intercutem languentibus obesa carne & eis quæ putridæ febres appellantur: ac fere omnibus aliis præterq̄ quæ hecticæ nuncupantur fit etiam in quolibet turgente membro aut inflama

to aut concrescente aut erysipelate languente: aut aggrauato. huius autem est generis
qui elephas nominatus & phagedæna. & serpis. Cæterum hæc omnia cum fluxibus.
Citra fluentem uero materiam solis qualitatibus alteratis membris inæquales gignūt
distempantiæ refrigeratis aut combustis aut magis q̃ cōueniat exercitatis aut torpen-
tibus aut aliquid huiusmodi patientibus. præterea & extrinsecus accidentibus inæqua
les distemperantiæ nostris gignunt corporibus aut calefactis aut refrigeratis: aut are
factis aut humectis. simplices namq; hæ sicut ostensum est in commentariis ubi de cō
plexionibus. At ex ipsis compositæ quattuor aliæ : aut calefactis simulq; humectis:
aut calefactis & arefactis: aut refrigeratis & arefactis. Quod autē tales distemperan
tiæ differant a planis quaudoquidem non sunt in incunctis portionibus distemperā-
ter dispositi corporis e regione depræhenditur. quis demum modus sit ortus cunctis
inæqualibus distemperantiis in hac editione ostendetur. At quo hæc tota aperta sit
oratio cunctas corporis portiones prio meminisse expedit a maximis sumendo exor
dium ; quæ a uulgaribus quoq; dinoscuntur. manus namq; & pedes & thoraca &
uentrem caputq; nemo est qui ignoret. resecetur porro a nobis unum quodq; ex ip-
sis in continuas partes appellatas tibiam uerbi causa coxendicum & crus & pedem.
manum in brachium & cubitum & supræmam manum. extremæ manus peculiares
sunt portiones uola & dorsum manus. & digiti. Digitorꝝ porro ossa & chartilagines
chondri nominatæ & nexus & nerui & arteriæ & uenæ. tuniculæ hymenes nuncupa
tæ & carnes & tenontes. ungues & cutis hæc autem non cædunt sectione in alteram
speciem: sed sunt similium partium & prima præter arterias & uenas. ipsæ namq; ex
capillamentis quæ ines appellantur & tuniculis constant sicut in resectionibus manu
ariis est memoratum ac etiam ut regiones multæ sunt inter ea quæ similium parti-
um & primorum menbrorum horumq; adhuc plures partes & maiores in medio in
strumentalium & compositorum quandoq; etiam paruum quod cunq; similium par
tium membrorꝝ ut in osse & pelle: ac de his omnibus in resectionibus manuariis di-
ctum est. mollia igitur corpora inuicem incidentia regiones intermedias incertas effi
ciunt sensu. quæcunq; autem arida & dura & si occulta horꝝ sensu interualla; quemad
modum in ossibus fistulæ. habent aut hæ natura inse humidum crassum & album ad
alimentum ossibus comparatum, At in cute spiramenta quodam fiant modo dequi
bus ubi de complexione dictum. sic demum meminisse necesse est: futurorꝝ causa me
morabitur ubi de inæquali distempantia. iam dicendum qualis hæc eius natura sit &
quot eius ortus modi, Quod certe una neutiq̃ sit complexio omnibus languentis iā
corporis partibus ante dictum est. Verum id commune omnis inæqualis distempe-
rantiæ. At differentiæ languētium corporum naturas consequuntur namq; simplex
pulpa. Alioqui omnis musculus ad inæqualem peruenit distemperantiam confe-
stim calido fluxu in musculum dilabente. primæ maiores arteriæ & uenæ implentur
& ex tenduntur. postea minores idq; fit ad minimas usq; in quibus cum ualide astrin
gitur nequaquam fluxus angustatur unum quidem aliquod in ore. Alterꝝ autem ali-
quod & per spiramenta ipsa extrorsus protruditur in eoq; complentur fluxus quæ in
tersunt mediæ regiones primorꝝ corporꝝ ut ēt cuncta icalescant & undiq; ab humidita
te circū exundēt. hi sunt nerui & tuniculæ & pulpæ ipsæ: & ante ista arteriæ & uenæ q̃
certe primū & iprimis uarie dolent. hinc enī a fluxu icalescūt & extēdūt & diuellunt
& extrinsecus icalescūt pariterq; atterūt ac grauāt. At aliorꝝ mēbrorꝝ quædā calefaci
endo

endo solum aut atterendo. quædam etiam cum utrisq; laborant: uogatq; langor inflamatio. distēperantia uero est musculi inæqualis. sanguis enim iam in ipsis uiuit ipseq; primo cōcalefacit tunicas arteriarum ac uenarum atq; ipsarum exteriora: quibus cuncta circunfusa sunt alterūq; e duobus occurrere necesse est. superante quidem fluxu corruptionē consequi necesse est superatis corporibus. superato autem ad id quod contra naturam musculo ascensum fieri: superetur itaq; prius fluxus satius enim sit a potioribus sumere principium. At in hoc duplex est medelæ modus aut distracto omni putrescente fluxu aut misso. Cæterum distractio medelarum est adeptu optima. missionem uero duo hæc necessario consequuntur puris ortus & absessio. absistit autem aliquando quidem in maximam & maxime improbam aluorum assistentium quæ omnium absessionum est optima. quandoq; in maximam non utiq; impropriam uel ad impropriam quidem. sed tamen non maximam absessionum quæ ad uentrem optima est q̄ intus in lata regione in qua multa confringunt. Pernitiosa uero quæ sub pitonæo: nec non ea quæ ad cerebrum. quæ igitur ad duos anteriores uentriculos bona. Pernitiosa uero quæ sub chartillaginibus meninges uocitatis. In uētriculo quoq; posteriore bonæ at quæ in lateribus absessiones i thoracis latitudine effringunt & quæ quidē musculorum sub pelle. Intraneorū autē aut ad arterias & uenas & quæ in ipsis aut subter cōprehendūt tunicula hymenem appellatam tāq; pellē quampiā ipsāq; sub intraneis existentē. Quod si a fluxu corpora superentur in tantā pueniet utiq; bonā complexionē: ut etiā eorum actionū deleat & diuturnitate absumat. Cessabūt āt quo ad possunt tū primū cū mutatæ fuerint assimulatæ nec in eo quod mutatæ sint: cōplexionē sed i eo qd mutent faciūt mēbra: quēadmodū admirādus dicebat Hippocrates naturā euariātibus & absumptis dolores fiunt. Euariant autē & absumūt qualibet naturā aut calefactā: aut refrigeratā aut arefactā aut hūectatā aut ppetuitates soluentē in distēperantiis quidē inæqualibus quod maxime calefiant uel frigefiant. Hæ siquidē qualitates efficacissimæ. Iam uero etiā quod arefiant & humectentur. Esuriendo autē aut sitiendo deficiente hic arida essentia hic humida. At in sautiando & abrodendo & extendēdo & atterēdo & diuellēdo ppetuitate dissoluta. sanguinis itaq; caliditas mēbrorum inflamando æqua euadit comprahensumq; sanguinem per uniuersum corpus animalis mediocrem habet complexionem non ad modum aliquid facile cōcalescit languenti si quid ferueat uæhementius uel etiam per uniuersum animal sanguis biliosus extiterit confestim undiq; efferuescit. At multo magis ubi ambo concurrerint sitq; satis in inflamatione calidus sanguis & per totum animal sanguis biliosus. exæstuat primum quidem qui in arteriis quod sit natura calidior ac flatu turgidior deinde qui in uenis quod si iuxta intranea sanguine affluentia pars inflamata fuerit mortem etiam ipsi ingerendo exestuat per totum animal sanguis. Comprahendendo dicendum in omni æstuante quanto alterabilius aut natura calidum. exæstuat. Primo quemadmodum & in refrigerante q̄tum alterabile: aut natura frigidum eo primum refrigerans. Maxime igitur alterabilis spiritus quia etiam partium tenuissimarum. Calidissima natura est flaua bilis. frigidissima uero pituita præter cæteros porro humores sanguis deinceps flaua bile incalescit. Atra uero frigida post pituitam. Præterea etiā alterat qdē flaua bilis ab omni ipsa; subeūte: sed atra bilis uix. In totū uero oē qd tenuiū partiū est magis alterationi obnoxiū ē. sicut crassarum partiū difficulter alterabile. & perinde multiplices inflamationibus alterationes esse necesse est: quod multipliciter corpora disponantur: ob hoc etiam gignuntur dolores primo qdē infla-

mationẽ ingerens aut magis aut minus est calidus. Dein tabes ipsius iuxta suã cũcto-
rum naturã. Non autẽ etiã iuxta magis & minus astringunt quæ namq; nõ difflant
cito perputrescunt: sicut in exterioribus omnibus. Cum uero calida & humida natura
fuerint tum demũ maxime. Enimuero membrum inflamarũ: aut prope. aut longe a
sanguine abundantibus est uisceribus. sanguis quoq; omnis si inamarescat bile: siue
pituitosus aut melancholicus: aut flatu redundans & hæc oia magis in aliquo & mi-
nus & perinde multiplices esse alterationes necesse est alio ad aliqd comparato & eo
dem aliquo ad sese. quæ omnes corporis distemperantiæ sunt inæquales. Præsertim
exæstuante ad inflamationem sanguine deinde naturali & in corde præsertim hæc fi
unt in sinistra aluo in qua tametsi uiuente animali & necdum febricitante uelis digi-
tos coniicere ut in resectionibus scriptum est manuariis uæhementissimã senties cali-
ditatem. Igitur æquum est non cum uniuersum exæstuat corpus contra naturam ad
extremam tendere caliditatem illam præcipue nam tenuissimarum partiũ sanguinẽ
& maxime spiritalẽ habet: mouetq́. omnifariam. Verũ i cunctis talibus febribus exæ-
stuat iam aliquando sanguis uniuersus & illam contra naturã caliditatem subit quæ ex
putrefactione humorum suscitata est: Præterea neq; tunicæ aut arteriarum. aut uena-
rum neq; quicq̃ aliud assistentium corporum aliquo pacto perfecte alteratur comple
xione modo. Sed etiam transmutantur & æstuantes alterantur. Quod si hoc tempo
re diuturno languent superabuntur aliquando & prorsus mutabuntur ut non æstuẽt
tantum. sed etiam cõtra naturam calore torreant. Terminus autẽ alterationis est cui-
libet membro actionis ipsius detrimentum. Hoc autem usq; ad hoc cuncta latitudo.
uia est in id quod contra naturam ut mixtum quiddam & cõmune & medium ex am
bobus contrariis factum ipsiusq; ad unguem naturale & iam perfecte contra natura;
in omni tali tempore calefactum corpus q̃titate alterationis: dolorem habet propor-
tionalem. At cum omnes corporis solidæ partes absolute incaluerint eiusmodi febris
hectica nuncupatur quod non in humoribus & spiritu solum sit: sed iam in habitum
habentibus cōphensa corporibus a dolore aũt imunis est existimanturq; febricitan
tes: ita ut prorsus febrire non uideantur: nec enim caliditatẽ sentiunt cunctis uno mo
do membris exæstuantibus. Etiã atq; etiã hæc habẽt proportionẽ naturalibus de sen
sibus ratiociniis. neq; enim absq; alteratione sensus neq; iam in omnino alteratis sen
sus doloris. Eo igitur etiam cunctæ hæcticæ febres a labore imunes & prorsus sub sen-
sum non cadentes sunt languentibus. Non enim amplius in ipsis partium una quidẽ
facit. Altera uero patitur cunctis similiter iam inter se inuicẽ factis similibus. Vnãq;
proportionalẽ habentibus complexionẽ. Quod si una ipsarum fuerit pars calidior.
Altera frigidior. Cæterũ non usq; eo calidior ut non uicina ingerat tristiciã uel ita inui
cem fuerint infestæ naturaliter habentibus partibus differentes etia; ipsis complexio
nibus. Caro enim pars calida. Ossa uero frigida. cæterum & harum & aliarum om-
nium sine dolore inæqualitas excessus moderantia. ita saltem nos uallando non infe
stat nisi quod imodereta quandoq; frigiditas aut caliditas controuertitur: ipsis itaq;
in medio differentiis quaq̃ multiplicibus existentibus excessũq; apertũ hñtibus citra
mœsticiã sentimus. Periclitatur ex iisce illud ratio habendo æquitatẽ quemadmodũ
inquit Hippocrates dicens. Hulcera cunctos esse morbos cõtinuationis nãq; solutio
hulcus. At imoderatæ caliditates & frigiditates proxime ad soluendam accedunt con
tinuantiam. Nam multa caliditas diuidendo & dissecando essentiæ continuum. at
extrema frigiditas lutescendo simulq; introrsum trudendo alia quidem excipit. Alia
uero

uero frangit huncq; quispiam ponendo terminum imoderatæ caliditatis & frigiditatis fortasis non a modo cognoscere uideatur siue hic siue alius quispiã sit terminus imoderantiæ. Verum in eo quod est aliquid iam manifestum est omnem existere imoderantiam. Neq; enim uno eodemq; modo sub caloribus aut frigoribus omne corpus digeritur & obhoc quædam suos habent animalia inter se inuicem humores quædam uero non solum non suos. sed etiam corruptibiles ut homo & uipera. utrorumq; enim sputum alteri pernitiosum est. ita etiam scorpium occides a ieiuno cõsputum. præterea hominem homo ieiunus mordens interficiet non serpens serpentem neq; aspis aspida. simile siquidem & domesticum est etiam amicum sicut contrarium infestum & pernitiosum. augentur nimirum cuncta & aluntur a similibus. perimuntur uero & extinguntur a contrariis & ob hoc sanitatis quidem custodia ex similibus at morborum periclitatio per cõtraria. at de his alia erit oratio & illa hectica febris q̃ iam i habitũ uenit animalis languentiq; sub sensum nõ cadit. At cunctarũ aliarum febrium nulla languenti sensus expers est. Verum aliæ magis. aliæ minus infestæ ægrotantibus. non nullæ ipsarum rhigorem adducunt. Id ita accidit sicut & alia multa ex inæquali distemperantia. ortus autem modum dicere non conceditur i hac in præsentia oratione priusq̃ naturales patefecerimus potentias quot: & quales sint utq; aliquid uniuscuiusq; faciendi insitam uim habet: at in euenientius causis de omnibus dicetur. redeo rursus ad inæqualis distemperantiæ differentias quæ inflamatiõi præsto est febris quod omnis inflamatio & febris omnis absq; eis quæ hecticæ nominantur ex inæqualiter mixtis est ægritudinibus iam mihi dictũ est. fit quoq; & citra inflamationem in tabe humorum sola febris. non enim a stricta & non digesta p putrescunt solum sed celerrime hæc ac maxime. Tabescunt etiam & alia multa quæ ad talem sunt accõmodata at de ipsorum ui ad id idonea. dictum alibi est. enimuero etiam alio modo circa uniuersum corpus inæqualis erit distẽperantia. Aliquãdo qdẽ fumida difflatione coarcta. Aliquãdo ab exercitiis ac laboribus auctis calorẽq; intendentibus. Aliquando cupiditate feruescente quod etiam i his omnibus febribus quẽadmodum prius dictum est in inflamationibus p̃ter efficiẽtis causæ potestatẽ & p̃ter corporis affectionẽ: alii qdẽ magis. Alii uero minus febricitãt. Alii nõ oĩno id manifestũ esse censemus. & enim ẽt ut spiritalẽ essentiam. aliquando quoq; humores succendat distempantia id etiam manifestum: nihilominus manifestũ ut omnes tales febres diuturnas quæ nominatur hectica comitatur: & quo pacto iam ipsa indicat oratio. quemadmodum aliquando essentia calida aut frigida parti alicui ifluente hãc fieri contingit inæqualem distemperantiã: queãdmodum in inflamatis dictũ. Verũ sæpenumero non ita: sed ipsa corporis complexione per qualitatem alterata & uelu ti alterantibus ipsam quædam ex ipso corpore excitantur quædam extrĩsecus cum in putredinibus solis aut aliquibus inflamationibus excitata febris ex ipso corpore consurgit cum in æstibus & exercitiis extrinsecus. dicetur rursus etiam plus in ægritudinũ causis sicut æstus efficitur febris alterata corporis cõplexione ita in frigore sæpe uæhementer refrigerantur per totum corpus ex ipsisq; non nulli mortui conciderunt utq; hi omnes frigeant latet neminem. Atqui dolent quicunq; uæhementer refrigerati sunt frigore afflicti. isti se igni ut confestim calescant expediunt ipsorumq; multi confertim igni manus admouerunt inunguium radicibus dolorem sentientes. Deinde quis euidenter causam spectans doloris inæqualem distemperantiam adhuc fidẽ nõ facit de iternis doloribus aut admirat̃ quo pacto sine iflamatiõe sæpenumero

dolent aut membrum aut dentes aut pars alia nulla enim talium est admiratio neq; aliquo pacto simul etiam obrigescunt & nonnulli ægrotantium febricitant. Nam si humor pituitosus & frigidus quẽ praxagoras uitrosum uocat. & amara bilis & calor pariter redundant: ac mouẽtur per sensibilia corpora nec mirũ quicq̃ utraq; similiter ualetudinarium sentit. neq; enim sistens in calido sole hominem si irriges aqua frigda fieri potest ut non simul solis sentiat caliditatem & aquæ frigiditatẽ: sed ibi utraq; præsto sunt ad magnaq; procidunt membra. at iuxta putridas febres intus & sensim quod utraq; sentire corpus uideatur. Nam quod pedetentim dispersum est tam refrigerans q̃ calefaciens nullum est quod ita membrum capere sensile possit in quo citius non existit iuxta iniectionem paroxysmorum. non nulli febricitantium & rhigent & febricitant & pariter utraq; sentiunt frigiditatem simul & caliditatem. At nõ in eodem loco. euidenter enim habent hæc calefactas definire partes refrigeratorum Intus nãq; ac in eiusdem uisceribus sentiunt caliditatem. In partibus uero exteriorib⁹ frigiditatem sentiunt sunt etiam febres quæ Lipyriæ nominantur in omnibus tales quãq̃ genus pernitiosorum causorum ut in his quæ per magnas corporis partes id est in tabidis per paruas contigit partes inæqualis nãq; distemperantia quæ harꝶ quoq; febriũ inæqualis etiã aliarꝶ omniũ præter eas quæ hecticæ nuncupant̃ iæqualis etiã; rhigoribus nõ in febricitantibus & raro quidẽ casus. fit tamen etiam mulieribus & uiris q̃nq;. oportet autẽ omnia segnẽ præire uictũ aut exhuberantiã aliquã eduliorꝶ hominem lõgiore tẽpore adhibere ex quibus segnis humor & frigidus & crudus pituitosusq; gignit̃ cuiusmodi praxagoras appellat uitrosum. Pridẽ ut uidet̃ nemo ita oblanguit qd nemo tam pigre segniterq; & explebiliter ac exaturati; uictũ ꝓduxerit. obhoc a priscis scriptum medicis est necessario febrẽ rhigorem comitari. Verꝶ nosipsi & alii plæriq; iuniores medici multa perspexerunt & rhigorẽ quem febris comitata nõ est composita uero ex hac distemperantia & ad aliquid febricitantium putrida ita illam nomino febrem cui omnifariam simul ambo contigerunt sic consequutus est rhigor at sequitur febris quemadmodum euenit in tertianis & quartanis neq; hanc uoco putridam proinde ex inæqualibus distemperantiis putrida implicatur & aliæ propemodum omnes febres præter eas modo quæ hecticæ nuncupantur itidem etiã quæcũq; portionis unius alicuius sunt ægritudinis cum tumore. & cuncta hæc propemodum inflamatione per distemperantiam efficiuntur inæqualem. cancer erysipelas. carbunculus herpis: tumor phagedæna gangræna cõmune quidẽ his omnibus ex fluxu humorum fuerunt: differunt hæc quod alia ex pituita. Alia ex bilioso aut melancholico humore. Alia ex sanguine aut calido & tenui & feruente: aut frigido & crasso aut aliquo modo aliter efficitur affecto indicabitur de hac specialiter differentia in his alibi quod ad præsentem pertinet orationem hæc dixisse satis sit: utcunq; sit fluxus iuxta eandem rationem quæ peracta iuxta quamuis dictam passionem: sicut ante a calido & sanguinolento fieri ostensum est inflamationi & ut similium partium ac simpliciũ & quodlibet primorum corporum ab hacce destillatione affectum ad inæquale perueni & ipsum distemperantiæ extrinsecus calefactum aut frigefactum aut arefactum aut humectatum cuiusmodi etiam sit distillatio in profundum usq; necdum similiter digestum. Sin totum omnino commutetur altereturq; illico sine dolore euadet. In molestiore autem ita disponet constituat. Hæc mihi satis uisa nosse eis qui medicaminum tractatus uelint inspicere & curandi cum hoc habere disciplinam.

¶ Explicit Galenus de iæquali distemperantia.

¶ Georgius Valla Placentinus Nicolao Masino Cesenati Artium medicinæq; doctori doctissimo Salutem dicit Aeternam.

QVod amorem erga me tuum, singularẽq; doctrinam tuã Nicolae Masine magnipendam quidẽ; sed quanti te faciam nullo adhuc aperuerim argumẽto id est ut ensem uagina tectũ semper gestare uel lyrã quæ reticet & q nõ tendit' arcus. Mecũ ergo reputanti, qdnam præstare possim unde meũ esse mutuum erga te amorẽ cognosceres succurrit Galeni ac admirandi medici Hippocratis ĩterp̃tis doctissimi morboꝝ p̃sagituræ opusculũ utilitatis nõ cõtemnendæ latinũ tibi faciẽdo tuũ posse animum oblectare ab ægrotantiũ cura nõ modo nõ distinendo: sed ad ipsam potius impellẽdo: qdq; tuũ possit animũ morte filiæ proxima exhulceratum mulcere: & ĩuectũ mœrorẽ si nõ penitus leuare ac abstergere: saltem quiret reddere leniorem: te a moribundis cogitationibus ad ĩmortales reꝝ scientia reuocando. Nam cui demum medico iam persuasum nõ est Galeni p̃cepta oia esse eiusmodi ut a falsimonia atq; errore lõgissime absint: cuius post Hippocratẽ a quo totus pendet quot quot usq̃ sunt medici tãq̃ diuinitus humano generi datũ numenq; suspiciunt: admittunt; sequunt'. & p̃ceptis parent: & cui ut par ẽ tu quoq; obtẽperas, hinc medẽdi arte excellis, stipẽdiũq; in nobili ciuitate Cesẽna solus ꝑmereri iudicatus es. Et pinde tibi etiã cõgratulamur, Galeniq; tui tibi præsagituram cõcredimus; ut ab eo nostri diutius quæas meminisse. Vale.

¶ Galeni de Præsagitura Georgio Valla Placentino Interprete.

DE PRAESAGITVRA hinc loqui cõstituamus: quia usus dierum ad alia ẽ neutiq̃ ad curã comparuit. Primũ igitur qui artẽ uelit cõstituere præsagiendi; ante considerare necesse est, queadmodum cuiuslibet natura animalis suam habet uitam; ita quodlibet ægritudines ut sit impossibile quattuor diebus ægritudinẽ solui cuius naturalis sanctio binoꝝ sit mensiũ; fieriq; nõ potest ut celerrime soluat'. Veꝝ quod multi sint medici qui futura p̃sagiant: neutiq̃ a uulgaribus quærit' cõtingat ne quẽpiã futuri habere p̃sagiũ; an hẽri sit ĩpossibile: & pinde oẽs tãq̃ receptũ sit posse dici medicũ ꝑcunctant': qua nã demũ sanctiõe ægritudo soluẽda sit. Proinde ĩ p̃senti traditiõe nil fuerit alienũ, prio nos artẽ cõstituer̃ p̃sagiẽdi. Nã cũcta alia ita orone cõplectimur: unũ qppe prio necessariũ dictu si qd p̃sagiũ futuri tẽporis obnixe teneamus. Deĩde cõsiderãdũ quo nã pacto q̃spiã ĩueniat q̃ hæc & quot sint. nõ. n. cũcta q̃ circa lãguẽtẽ facta sũt ortũ hñt necessariũ. Tumultus utiq; ex uicinis noctu: canũue oblatratus: aut nũtii aliq̃ tristes; uigilare cõpellũt ægrotãtes, quoꝝ nihil ortũ hẽt necessariũ: nec stabile p̃sagiũ. q̃cũq; igit' ægritudis rõue cõficiunt' definitũ ortũ hñt & firmũ p̃sagiũ; aut neq̃dẽ hæc una oia. Põt nãq; cõfesti; influere adhuc humor in corpore q in partẽ aliquã necessarius ad uitã, queadmodum igit' alio ex propria parte eunte ad ĩpropriã consequit' necessario ab actã partẽ propriam in extremo esse pericula, ita mutari euestigio: & languentis salus prouenit inexpectata. Huiusmodi igitur statuum idem est præsagire tam instabile quam stabile, neutiq̃ interitum integre possis inuenire in quibus superflua ac redundantiæ amplius non diffluũt. At irrumpentiũ in quempiã locum; eorũ nec præsagire futuram formam contingit anne? quod certe sint naturæ potestates per quas animal administratur, qualisq; & quæ ipsarũ differentia. Eniuero etiam q̃cunq; corpori aial ĩferũt

superflua citra multitudinem immensam taliaq; sanctionem praeeūtem habebūt con coctionis propriam si singulorum duntaxat cuiuslibet redundantiae naturam indaga uerimus. ita nimirum contigerit ipsorum quidpiam redundantis concoctionis arti ficiosse consequi coniectura; conctis scilicet erga languentem ex sententia recteq; pe/ ractis nam quaecunq; in aliquo delicta fuerint: aut morbi solutionem tardant: aut mortem praeueniunt eorum causam insistentes idq; licet in omni ratione siquidq̄ ali ud meminisse solum namq; a praestantissimo medico adueniūt praesagia ipso curan te languentem nec utiq; hallucinato. deuenire autem medicos in tale praesagium quae le pronuntiant uates. ridiculum est illi siquidem aiunt sinendum si ita euenerit homi/ nem conseruari non adiicientes si modo cuncta recte per acta fuerint hi etenim hu iusmodi praesagium pronuntiant omnia fore aegrotantibus ex sententia. uerum me. dicus neutiq̄ ita futura pronuntiat. sed si omnia facta sint ut conuenit. intra septem dies si ita contingerit solutum iri morbum. at aliquo praeueniente errato tam & si pa/ ruum sit posse delabi solutionem ex septimo in nonum. sin adhuc maius in undeci/ mum quod si multo maius in quartum decimum. si uero admodum ingens pro salu te consecuturum uitae periculum siquidem te tuto attendit. duo medicus q̄ sibi inui/ cem e regionem aduersantur morbum & naturam. imprimisq; ut homo uitae salu/ tem consequatur: uel aboleri praesagium inter discernendum utrū ualidius. Deinde porro ex utriuslibet potestatis quantitate sanctionem instituit. nec mirandum si illi/ us robur considerans uictoriam indigauerit intuemur namq; non parum multos pu gilum ex primis motibus quos inter se inuicem miscendo exercent uictorem prae/ dicere & saepenumero ante ipsa; uictoriam. quodq; confestim aduersarium sibi sub sternet id nempe agunt cum perspiciunt insigni aliquo alterum altero esse ualidio/ rem. praesagit utiq; medicus sanitatem atq; interitum non alia industria q̄ integre co/ gnoscendi langoris & naturae firmitudinem. ex his aūt ipsis etiam utriusq; sanctio/ nem indagabit. repentina namq; morbi futura solutio & ubi fuerit uis generosa & fir ma; sicut interitus festinus cum uires imbecillae & morbus potens. excessus magnitu/ do sanctionis tempus indicat ab huiusmodi nimirum moetis medicus praesagit cuius/ modi considerationibus est intentiones discernere plurimum sane dictum est ubi de crisibus at nunc quoq; dicetur. ¶ Vniuersalis nempe doctrina quemadmodū aliorū omnium; ita huius quoq; est naturam ex suis deprehendi posse actionibus; & prae/ sertim eis quae impulsibus quandoquidē uitalis sunt isti opus potentiae morbi magni tudinem suis indicantes accidentibus quo alter ab altero superetur in digestionibus & digestionibus. haeq; ipsae ex suis cognoscuntur superfluitatibus: q̄ in uentre quidē ex eis quae inferne excernuntur quae autem in uasis ex urinis quae porro in toto cor/ pore ex sudoribus ita demum in aliis omnibus quaecunq; in parte una pluribus ue con stiterint; aliae quidem in thorace & pulmone ex repetitis tussibus: quae uero in uesica & renibus ex eis quae in urinis appareant. iecoris porro sima & mesenterium quam uim habeant ex infernis deiectionibus; nec non quae per superiorem uentrem & sto macum uomitionibus. quaecunq; uero per palatum excernuntur nec non nares & aures quas cerebrum habeat uires ostendunt caeterum de cunctis regula est nō posse aliquem dissolui langorem priusq̄ in superfluitatibus eductis concoctionis cernatur expressio idq; siue auris male habeat siue oculus: siue guttur uel quo paucis absoluam digestio celeritatem crisis tutam praetendunt sanitatem. ut cruda & auersa in malas insurgentia absessiones improbas crises; labores ue aut diuturnitatem aut mortem

aut eorundē

aut eorūdē subuersiones minitant̃ hæc de cognitiōe in præsentia satis sint omnis si/
qdē de ipsis oratio ī suis fient traditionibus at ī particularibus maximis existētibus &
ꝓpemodū cuncta ꝑcepta cōpræhēdētibus quæ depulsibus & crisibus. ex qbus.n.præ/
sagit præcipue p hæc tria ostēsū est cēseo finē habere omnē curādi facultatē. quādo/
qdē liberatos ab ægritudinibus ad salubrē firmitudinē agere cōuenit & recidentes
in morbos ante custodire morbos sed isup citra repræhēsiōnē in columes euadentes
id pq̄ obseruādū. ac tres hæ reliquæ partes artis sunt explorādæ quo usq; ē paucissimis
compræhēdendo qd: & de ipsorū cōstitutiōe. Quī igit̃ añ ea dictū ē tria eē cūcta ge/
nera eoꝝ q̄ cōtra naturā sunt causa & affectio & euenta præseruatoriū artis pars fue
rit qd ꝓfecto ꝓprie ēt uocāt præseruatoriū ī primo genere consistēs. Quippe qd̃ cū
multitudo q̄piā humorū: aut improbitas aut opilatio: aut uis putrida corpori ingēita
fuerit piculū ē q̄tū necdū hō ægrotarit. ē aūt ēt cū extrema piclitāt̃ difficulter admodū
causæ tales discerni possūt. utpote q̄ necdū hominē afficiāt tristicia. queādmodū cu/
ræ nō ē rabiosi canis uirus cuius signū peculiare millū ī corpore cōpræhēsū: ē priusq̄
uicina morsū iuaserit mœstitudo. Eniuero ob eiusmodi causas p cūctari necesse ē me/
dico eos q oblāguescāt singula q̄ obuenerit eis cū igit̃ copia aut malus humor subter
coalescit p corporis turgiditatē: ītraneū ue aliqd̃ fuerit opilatū ea in est discernere euē
tis qbusdā quæ media quodāmō sunt iter eos q sani sunt & eos qbus cōtigit ægrota
re nā q̄ sanis sunt naturalia nulla coargui possunt. at q̄ ægrotātibus eueniūt cōtra na/
turā ac mēdosa: sed q̄ his iteriecta sūt ex genere qdē sunt eoꝝ q̄ morbis eueniūt ita ni
mirū exigua magnitudinibus & potētia ibecilla ut necdū ipsis cōsuetas ꝓhibere q̄ant
actiones. Nā siue capitis dolor: aut alterius fuerit mēbri ita pusilla q̄piā ut nō affligat
lecto hominē. siue extorū ꝑcordioꝝq; grauitas: aut capitis aut q̄piā pars alia intraneū
ue nō tātū ut a cōsuetis arceat exercitiis. prætera ne aliū qdē corporis tumorē efficiat
aut gratilitas aut coloris abaliēatio: aut admotus iertia: aut sonnolēta affectio: aut Vi/
gilia q̄ nō sint idōea actiōes absolitis abigere exercitiis. nec nō multo magis q̄piā ap/
petitionis ab alienatio appetitiōe ciborū itēdat̃ ambo nāq; fiūt corpore itegre ualāte
sanoq; sicut abre sitis extinctio aut sitibūdi stomacos aut aluo uellicēt̃: aut sese sentiāt
laboriosos ac oneratos. hæc fere facies ē euētorū eoꝝ q in morbū subuellāt̃ acirre/
pāt. at emēdatio ipsā efficientiū affectionē colligēti dicere p cōtraria queādmodū añ
demōstratū est p singulas uero partes eunti supfluū illius omittere cōuenit definien/
do ut est supfluum siue ut q̄tū siue ut quale; siue ut utrūq; uerū q possit adire naturali
ter alterans ex contrariis alterū qdē crassū & glutinosū attenuādo, alterū uerū tenue
ipinguādo. Comune est ambo digerere opilationes dissipanter ab stergēdo. Toti por
ro generi cōtra naturā cuiusmodi uirulēta & lethales aculei uenenosorū aialiū alterā
do ac exhauriēdo alterationes qdē admittēdæ ob cōtraria seu uniuersalē essētiā: seu
ob qualitatē unā ꝓpriā. exhaurire porro opus est ob uenādi attrahēdiq; potentias. q/
bus aūt q̄spiā hæc fecerit ad miniculis ex ipsis assumēdū affectionibus. nā si quater p
æque humores augeāt̃ p sanguinis a uenis detractionē: præstātissima maximaq; eua/
cuatio deinde frictione & exercitatione. & Lauacris & media. sed ita expedit si unū
redūdarit at solus q flauæ atræ ue bilis. humor aut qd aquosū humoris serū euacuādū
qdē: sed nō simili modo nā primis supfluitates uenis expurges hypelatis. in aliis aūt
per urinas quidem quæ aquosa & tenuia. cathar si autem per purgationemq; biliosa
uerum contingit etiam tenuissima hypelatis euacuare p uniuersum aūt habitū q̄cūq;
tenuia p sudores & medicamina q̄cūq; cuti adhærentia arefacere fuerit idoneū, quæ

&

porro biliosa purgatione quidem catharsiq; primo deinde per cutem euacuatione. Quod si incute humor affluat si salsus fuerit expedit purgare qui acutus euasit ipsum alterare temptandum est naturæ conferentem ad ipsius digestionem. multo autem magis adhuc dulce digeritur. facile ad digestionem agit. requies & mediocris tepor paucorumq; ciborum succos bonos habentium manducatio: uiniq; potus aliquantulum Calefacientis: cum frictiones fieri potuerint mediocres: & aquarum calidarum uomitus usurpatus esculentaq; ac medicamina mediocriter calefacientia discuciunt autem abstergendo opilationes quæcũq; uim attenuandi habẽt esculenta & poculẽta & medicamina. Cæterum materias istorum ut inuenire ac perpendere conueniat una de traditione explicauimus quam de simplicium medicaminum potestate conscripsimus dictum est etiam de uictu attenuante. tempus igitur possit oratione super sedere ab eis quæ ex egritudinibus resumuntur in quibus causa nulla est contra natura neq; dispositam affectionem gratilitas autem solum ex imbecillitate potentiæ: id propterea ad naturalẽ perductionem ita affectorum fomentum & firmitudo est ex motu & cibis mediocribus comparata atqui materias quibus motus & fomẽta erunt dictum ubi de salubritate locuti sumus. Cæterum nequid oratione a nobis relinquatur in tactum proferetur nunc quoq; doctrina salubris omnis traditionis: nedum resumptiuæ traditionis appellatæ primoq; cuiusmodi eius sit gens præsentia custodientium uel id solum differt a facultate curandi quod sensim corrigat. neq; enim qui in priore habitu corpus custodire moliatur arte opus præscriptrice præceptisq; inhærente: sed una eademq; causa est qua opus sit prius percepta scientia quod & distrahitur & permanet tale: quale antea fuerat. si hoc solum ipsi euacurare & distrahere contingerit opus porro fuerit alimento & repletione. sin materiam humor subalescat. improbæ superfluitates sunt euacuandæ. exercitiis opus est intentionem habentibus euacuare & purgare humorem aut superfluitates concoquere: & in super obseruare cãs omnes quæ eius sanitatem possint absumere: frigus æstum laborem indigestionem: crapulam: uigiliam mœsticiam iram furores quæq; sunt id genus. neq; enim oportet singula propositiones nostræ oratione percurrere quam instituimus cuius iam nobis erit modus adhibendus. est siquidem nobis propositum discursim de cunctis medicinæ diebus uerba facere sed notionum quæ circa finem sunt demonstrare sicut in cæteris fieri solet artibus. ita huius quoq; sit constitutio. Ac quia id iã factũ ac pene cõfectum est medicinæ omnem capitulo⁊ resumamus orationẽ. Confestim etiã pportionẽ indicantes quã ad cæteras habet artes quæcũq; sunt propheticæ. Est igit̃ medicina una q̃piam fectrix: neutiq̃ ut ædificatoria: sed tanq̃ oblãguentis ruinãq; minitãtis domus surrectrix: & ruptorũ uestimento⁊ emendatrix. Ve⁊ cũ ho⁊ istorũ constitutio eẽ sit demonstrata duplex mõ sibi gignente exẽplũ artifice. mõ extra utro existente artem medicinã secundi generis demõstrauimus: sibi ipsa diffingit exemplũ inspiciẽdo p refectionẽ totũ integre ipsum molit̃ assumptũ surrigere. qd sane a pdictis artibus distiguit̃. q plurima natura exercente suppetat. Inspectionẽ certe omnẽ unde erectus medicus correptor & sũministrator est proportionẽ assequendo cũ aliis effectricibus artibus. similium nãq; partiũ cognouit essentiam: ortusq; modum instrumẽtaliũ. nec nõ passionũ inuentionẽ itidem fecit singulorũq; medẽdi modos

¶ Glenus de Præsagitura fæliciter explicit.

¶ Georgius Valla Placentinus. Magnifico Constantino Priolo Veneto Senatori Saluté Dicit Aeternam.

p Risca cõsuetudo: Costãtine priole Venete senator grauissime ad nostra usq; tẽ pora tenuit ĩsignis: ut de quacunq; re scribentes: aut quos obseruantia colerent: ac uenerarentur aut quos prosequerentur amore singulari eos ad quæ ederentur uolumina nũcuparent. Tum quo causa modo aliqua scribendi fuisse uideretur opportuna. Tum quo pondus scriptis iueheretur. Quæ sane causa utraq; nobis ad galeni præstãtissimi medici præsagiũ ut tibi latinum faceremus: ut te potissimum nũcuparemus succenturiatur. cuius præcipuam tota ciuitas prudentiam ueneratur. probitatem amplectitur: consiliisq; fouetur: cuius multis & amplissimis distractã reipublicæ & ciuium officiis senectutem bini filii Michael & carolus tãq̃ firmissimæ rei familiaris colũnæ; nec minus totius ciuitatis a te spes aliæ leuãt & a cunctis immunem laboribus præstant. Cũ igitur iam non maiore sapientia Galenus medicus clarissimus in omni morbo℞ genere bona: malaq; præsagire uideatur. q̃ tu tua prudentia in hac administranda ciuitate præsagias: aut tuum referentes ingeniũ filii totidem p̃ciosissimæ gẽmæ: quæ admittenda quæq; omittenda in munere familiari in amico℞ præuideant officiis atq; præsentiant. Non ab re duximus eminentissimi autoris præsagiorum galeni lib℞ ad te mitti oportere. Prudentiam namq; tuã scio quando & hæc non minus de prudentia usuq; q̃ doctrina emanarunt præsagia plurimum oblectabunt. Iuuat siquidẽ sublime ingeniũ plura: nouaq; cõtemplari: ne ut in trito sermone adagio est rusticano persimiles flamini seniorisq; uideamur q nisi sua non quit legere uolumina. Proinde Clarissime senator prudentiæ specimen ne te pigeat quæ p̃cipit galenus inspicere. nã per otiũ animi rẽittendi: seu potius ob lectandi causa: paucula iuuerit pcurrisse. Vale.

¶ Aegrotantes aut deis aut fortunæ causam attribuunt.

¶ Præsagium experientia cõfirmatũ Galeni Georgio Valla placentino interprete.

c VICVNQVE præsciscere libuerit mortis nõ diẽ mõ: sed ẽt horã cõsiderare expedit quo potissimũ tẽpore lãgués ab accessione uæhementer affligat̃ nũ iter accẽdẽdũ tũ ĩpẽse obrigescat & æstu cõflagret diuq; ea pmãserit intẽssio. pulsusq; sit exiguus & segniter somnũ cæperit somnulẽtusq; fuerit uel id genus aliud subierit detrimentũ. id omne tẽpus suspectũ habere oportet uel si ẽt ita mediocriter habuerit. at circa uigorẽ si ægrotũ deiectũ aut cædentem aut mœrẽtem spectes febrisue magnitudinẽ minime tolerantem plurimũq; exæstuãtem & se tenebricũ uolutantẽ: & capite dolẽtem: & corde succũbentẽ aut tali aliquo affectu uexatũ suspectũ id tẽpus tibi esse maxime oportet si etiã accessionis principio ac uigore sint mediocria. uerũ id si circa uigoris decessũ fuerit aĩa cõsternet̃ & sudores sint ĩæquales aut frigidi: aut circa caput: aut circa pectus ĩsurgãt: pulsusq; obscuros & debiles efficiat aliaq; id genus id tempus expedit suspicer̃ neq; tũ deffiniẽdũ qcq̃ neq; dies mortis pferenda. nã secũda die si contigat & quarta accessionem uæhemẽtiorẽ esse prima tertius & quĩtus & sextus diẽ mortis ĩdicabũt. Quot de causis succẽdũtur febres:

Quandoq; aut ob additamentum idoneæ materiæ: aut ob motum: aut ob astrictio nem: aut putredinem: aut ob accessum caloris extrarii. Ac ob additamentum quidem ut cum temperamentum nacto calidum adiectum fuerit piper sinapi. allium & simi lia & horum qualitas cordi fuerit inuecta & insitam succendet caliditatem febremq; inflamabit. ob motum autem dupliciter. nam is aut ab anima: aut a corpore suscitatur Ab anima quidem ut cupiditate & cura a corpore autem ut in labore immenso. At ab strictionem cum ob glutinositatem aut ob quampiam crassitudinem exaruerint: ob structiq; fuerint incerti corporis meatus: aut extrema uasorum & in profunditatis dif flatione febris fuerit incensa. Verum ob putredinem ut cum subiecta & redundans materia putruerit introsus cordiq; fuerit obiecta ac febrem succenderit ob accesum autem caloris alterius uelut cum in solis ardore caput ex æstuauerit præcipue tunicula ris pituita per arterias cordi fuerit obiecta febremq; succenderit.

ℭ Signa febris futuræ

IMminentis febris nuntius est hiatus: horror: oscitatio. nausea. somnulentia tussicula sub aspera extremorum membrorum infrigidatio. atq; hæc quidē extrinsecus præsagia. A pulsibus aūt ex paucitate & inæqualitate depræhen ditur etiam quod desideratur ac in iectione quidem cum impensior correptio frigitq; cum aliq̄ta inæqualitate atq; exiguitate. at in ascensu fere sunt improbi aucta didu ctione ad perfectū usq; uigorem sed calore intenso: primuum magnitudo augetur de inde celeritas assumit̄. nam cum satis succensa febris conflagrarit tū ingentes simulq; celeres efficit pulsus; sin autem impensius etiam crebros. Quo nempe pacto ante fe bres hiatus progignuntur hiatant ante febres ægri ob concussionem & uim ipsos in tendētem. nam quēadmodum ex ahenis ad ignis uiolētiā positis uapor attollit̄ mul tus de feruēte ī ipsis aqua. ita etiam ex eis quæ introrsus in corpore sūt uapor exhalās intendit conuicitq; ac corporis musculos. solent namq; nerui tepefacti desidere atq; ita fiunt oscitationes. At quonam demum pacto capitis dolores in febricitantibus incitantur: nempe cum uenæ plenæ & aflatibus intumentes iterfectæ fuerint in caput dolores adueunt ui ac tenore internorum flatuum qui immissi dispersiq; sunt.

ℭ De significatione sudorum.

FEbrē uero sudoribus dissolutū iri cognoscim⁹ ex eo q̄d lāgor sit uigoris ma ximi ut ē q̄causus nōīat̄. biliosus nāq; is demū ē morbus quē cū ipēsius mo ueri oporteat rhigor efficit̄ & pinde si uēter astrictus sit urinaue ꝓxia sube unte crisi rhigor erit expectādus. Sin amboꝝ fuerit astrictio nec ullus p̄sto est uomit⁹ aut sanguinis eruptio sudor multus cōsequat̄ necesse est præsertim cum languentes ꝓ ciderint accessione incrementum capiente ut ea de causa magis incalescāt: non nulla que corporis sit calida euaporatio qualis antea non fuerit in dudum memoratis. pul sus ingentes & sublimes & celeres in diductionemq; potius properantes. ac uelut un dosi cū arteriæ tunica atra humidaq; apparet. Totius uero corporis extrema superfi cies perprurisit ac remollescit: & quandoq; ad horas rufescit: atq; hæc in critica acces sione adueniunt præeunte concoctione & critica die bona existente salubrium ac re soluentium sudorum fuerint indicia. non dubium quin calorem esse expediat me diocriter sudoris solubilem & per uniuersum corpus sibi constare exinaniriq; iuxta proportionē habitiorē alacrioremq; apit hominem. ℭ At frigidi sudores cum acu ta febri erunpentes mortem subesse minitantur. at cum ardore morbi longitudinem coarguunt. si a sudoribus febricitantibus fuerit initium: boni & tertiani & quintani

&septimani

& ſeptimani & nonani & undecimani & quartidecimani & uigeſiſeptimani & trige
ſiquartani hi nãq; ſudores morbos iudicant qui aũt ita non ſunt laborem ſignificant
& longitudinẽ morbi & ſubuerſionẽ ac ubi ẽ corporis ſudor ibi quoq; dicito ſubeſſe
morbum: & ubi ẽ corporis frigus aut calor ibidẽ eſt quoq; morbus. & ubi ĩ toto cor/
pore mutatio fueritq; refrigeratum corpus aut rurſus incaluerit: aut color ex alio
alius emerſerit morbi longitudinem pronuntiat. ſudor ex ſomno factus citra mani/
feſtam cauſam corpus ſignificat cibum aſſumpſiſſe plurimum. Quod ſi cibi plurimi
cauſa non fuerit ſignificat egere euacuatione febricitantium corpora ſudor aduen/
tãte febri: nec deficiẽte febri: malũ lõgũ nãq; morbũ & humiditatis ſignificat copiã:

¶ De ſanguinis detractione ex uenis.

In omni die noctis hora: urgente neceſſitate ſanguinem detrahito ad uer/
tendo tamen in febricitantibus uigorem ceſſantem acceſſionis. in aliis au/
tem ſiue ex lippitudine: ſiue ex alia ratione citra febrim ubi ſanguinis detra
ctione ex uena opus ſit doloris aut inflamatiõis cõſiderato magnitudinem qua enim
hora mitigatum dolorem inſpexeris ſanguinem de uena mittes. re nulla urgente quo
minus fiat ſatius fuerit matutino tempore de uena ſanguinem detrahere: nec ſtatim
cum ex ſomno experrectus ſed poſtea q̃ ad horam peruigilarint ac prius abluere ali/
quos præſtiterit: & alios prius ob ambulare. in quo autẽ præoccupata cuſtodiæ cauſa
ſanguinẽ de uena detrahere permittitur etiam poſt aliqua cõſueta exercitia ſanguis e
uena detrahendus. Cæterũ languoris magnitudo & uirium robur atq; firmitudo pri
mæ ſunt ſanguinis e uena detractionis cõſiderationes. proinde pſpiciendũ cuiuſmo
di ea ſit naturalis hominis cõplexio ac atras habentibus uenas: & mediocriter tenues
neq; albis neque carne molliculis ad euacuandũ minus parcendũ eſt. At contra par/
cendum quando ſanguinis parum habent: carnẽq; dilabilem hac de cauſa neque pue
ris ſanguinem ex uena detraxerit ad quartum decimum uſq; ætatis annum. At in ma
ximis inflamationibus ualidiſſimiſq; doloribus nullum noui maius adiumentum q̃
ad deficientem uſq; animam euacuare: Aduertenda ſane eſt diligenter qualis ſit pul
ſus eleuatio ab eo qui ipſum attineat ſuffluente adhuc ſangine quemadmodum in ali/
is unde ſanguis detrahitur. ſiquid agere expediat nequid modo lateat deficientis ani
mæ quod ad interitum aduehat. Quod ſi tempus fuerit uernum: locuſq; natura tem
peratus: & pueri natura concinna detrahito ſangninem & impenſius ubi pericula in
ſideant aut pulmonis: aut anginæ. aut lateris: aut cuiuſpiam alterius acuti ac uæhemen
tis morbi detrahendus ut dictum eſt ſanguis pulſu uſq; explorato. omne namq; per/
cuſſum menbrum aduerteris non annorum modo numero ſed etiam corporis habi
tudine formidanda uero frigidis temporibus larga euacuatio ob conſequentem
refrigerationem neutiq̃ perſcribi poteſt ſingulorum hominum definienda euacua/
tionis menſura. Perſpexi namq; in nonnullis nec plus q̃ ſufficeret ſanguinis libras
ſex ablatas eſſe: & confeſtim extinctam febrem: neq; ullam conſequutam fuiſſe uiri/
um exinanitionem. Quibuſdam uero libram dimidiam citra leſionem quibus ſiquis
duas modo exhauſiſſet impenſiſſime offeciſſet. Vidimus unam quoq; aliquando au
ferri & minus ac propoſuiſſe. Reuulſionis gratia qui in rectum languentium ſecat ue
nas confeſtim perſpicuam inſpexerit utilitatem. ſi quiſpiam annularis digiti uenam
ſecet ut nonnulli mediam inter medium & anularem digitum uenam: ſinentes ſan
guinem effluere quoad ſponte ceſſauerit lienem iuuari ut in ancone uenam ſecando
interiorem: ſatis commode namq; lieni prodeſt male habenti ſanguinis detractio

ex manu ſiniſtra. atq; adeo profecto in pleureticis in rectum languentis ex uena ſan
guinis detractio utilitatem frequenter demonſtrat euidentiſſimam. At ex oppoſita
manu aut prorſus obſcuram: aut expectabilem. ingentibus occulorum doloribus ſuc
currit ſiue humeralis appellata uena aut quæ ab ea deuians in ancone ſecta perſpi
cuam confeſtim afferendo utilitatem. in latere autem languente aut pulmone: aut
ſæpto tranſuerſo: aut liene: aut iecore ac uentre paraxillæ ad anconem diffractionem
peruenientem diductam ſecare quidem expedit: præcipue ad emiſſionem quæ per
fracturam cui inſidet humerali uena diſcreta pariter auulſa. tres nimirum hi modi
ſunt ad anconem ſanguinis detractionis quæ extra: & intra: & quæ media. quæ igi
tur intus infra collum languentibus utilis: quæ extra in facie aut in capite: At medias
locus quandoq; quidem ambas habet diductas uenas ad partes anteriores manus pro
tenſas: deinde hic copulatus: quandoq; ſtatim in ſe inuicem exiſtentes ad in flexio
nem diſtractionis, incerta igitur exiſtente ſua languentis membri uena ad mediam
aliquam eundum diductio potius quam in ſua ſectio facieda. Eſt etiam cum diffractio
infra anconem quæ in brachio diducenda nihil prohibet: non apparentibus in anco
ne ut iam dicta omnia membra in ancone ſanguinis detractionibus adiuuantur ita
inferioribus his eſt ut in poplitibus & talis. Sunt autem dictorum quæ ad coxendi
cem & ueſicam & nuluam & renibus alternantes: ideo in ancone quandoq; ſanguinis
detractionibus obtemperant cum recens fuerit imflamatio & ſanguinis uis multa. ſin
affectio ſit quam proprie phrenitem appellamus poplitem ſecare oportet & in talis
uenas. At i uuluis inflamationes ſectarum in cruribus uenarum adiumento non pa
rum leuantur. enimuero euacuationibus ab anconibus ſiquid ſit infeſtum & obſeruan
dum frigus expedierit alimentum exhibere mediocre ad tris aut quattuor modo die
culas. cum olim peſtilentia ingens aſiam occupaſſet qua cadebant innumeri. tum
ego ſecundo die nulla facta remiſſione crus ſcalpendo ad binas libras ſanguinis eua
cuationem fieri permiſi & perinde deuitaui periculum. multi quoq; alii eo uſi ad iu
mento conſeruati ſunt præcipue qui large ſanguinem euacuarunt: At etiam medio
cres capitis aufert dolores: fauciumq; inflamationes. At uetuſtiores tales caſus ſcarifi
cationum ſectionibus diſſoluimus oportet utiq; ex atrocibus morbis ad naturalem
habitum perducere neq; quicquam tam ad concinnam conuerſionem agit quam ex
ſcarificatione ſanguinis euacuatio. inter indicem uero & pollicem ſecta uenæ & fluens
ſanguis quo ad ſponte conſtiterit uetuſtum dolorem præſertim ſi ei membro inſede
rit curat. purgatorum autem & plus mediocritate euacuatorum & refrigeratorum &
reſolutorum & conuulſorum ceſſare purgationem expedit. aquamq; tepidam exhi
bendo uomere hortabimur. at præſtabit illinire calido oleo manus & pedes ſiſtat ni
hilominus ſomnum & lauacrum. Cæterum non ſatis purgatis balnea congruentiora
ſunt. nam noctu purgantur. hos minus paſcere conuenit. at tuto purgatis oua & hali
cam & ſorbitiones & uinum dulce exhibere expedit quo inteſtinum purgatioue mo
ueatur per xeſmum. conuenit etiam per poſteriora lac inmittere cum hircina adipe
dulci ue uino: atq; ita ſuffluentia componere clyſteribus admouendo omnifariam
purgationem.

¶ De Adhibenda cautione in ſanguinis detractione.

Qui detrahere ſanguinem uelit aduertere debet ne ſtercus multum cohibea
tur inter inteſtina. Proinde molli clyſteri euacuandus æger ne uenæ ab
inteſtinis uenentur attrahantque putridam quampiam ſuperfluitatum eſ

ſentiam

sentiam; Ex præsenti igitur morbo qui sanguinis detractione egent. Quouis tempore e uena sanguinem detrahemus uigorem & delirium. In febribus particularem custodiendo accessionem. Si continua sit febris omnino matutinum tempus accommodatius. Qui uero non præsenti morbo occurrunt: sed cauendi causa sanguinis exquirunt detractionem. Is uernum congruit tempus. In ætatibus porro supra quartum decimum annum detractio facienda: sicut intra annos sexaginta. Nisi si qua modo efflagitans nos ingens urgeat necessitas. In totumque uires imbecillæ obseruandæ sunt. nec non sub lingua uenas ut in anginæ morbo oblique dissecamus astrictionem obseruando quemadmodum & in capite & in oculis ex morbis uetustis eo modum dispescunt. In pede autem sicut in Ischiadis: aut ob annum supra interiorem talum utiliter secant. Verum per morbos acutos detrahito ex uena sanguinem si uæhemens appareat ægritudo & occupati morbo iam puberes sint roburq; eis adsit. Si igitur angina fuerit delige purgationem uel si quid fuerit pleureticum. quod si debiliores appareant si etiam plus sanguinis detraxeris clysteribus tertio die aluum exhauri. ac si tutus fuerit æger ēt inedia utitor. detrahendus igitur ex uena sanguis brachii dextri uena interiore iuxtaq; habitudinem auferendus sanguis ætatisq; plus minusue considerandum. eueniunt istorum pluribus talia rubores faciei & oculorum uacillatio diductioq; manuum pandiculatioq;: stridores dentium: pulsus: maxillarum contractio: refrigeratioq; extremorum: flatuum oblationes per uenas quam primum prope sanguis de uena detrahendus sublimibus cunctis existentibus mœstis flatibus & fluxibus ad ferendam opem id accommodatius. Ferendum illud perpetuo est ad curam salubrem uictum uniuersum: quam medicina longe præstantius esse.

¶ Galenus de Præsagitura fæliciter explicit.

¶ Iohannes Petrus Valla Placentinus suo Magistro
Ludouico Bonaciolo Artium & Medicinæ
Doctori eximio Salutem Dicit æternā.

CVram in atroci mea ægritudine Patris tui Nicolai Medici doctissimi necnō tuam iugem. ac diligentissimam mecum sæpe uersans animo: cupiebam erga te ingratus non uideri. Ambigens igitur quid facerem: quod meum erga te animum aperiret: quodq; tibi placiturum foret patrem meum consului a quo commonitus tuæ professionis Galeni opusculum succidaneorum medicaminum latinum faciendum esse existimaui quo tuis erga me curis laboribusq; succedat: ac pro me tibi gratiam referat patriq; tuo: Alia pro te tuoq; patre ubi locus fuerit libentissime repensuro: Nec nos latet quā gratus hic Galeni liber tibi futurus sit. Cum ob rei materiam electissimam. Tum ob Galeni mirificam arte medicinæ doctrinam. Proinde iam ipsum Galenū audi & me mutuo amore ꝓsequere: qđ certe facis: scio. Vale.

ℭ Galeni Succidanea Iohanne Petro Valla Placentino Interprete.

c

VM RECIPROCORVM medicaminũ notũ sit librũ ſcripſiſ- ſe Diaſcoridẽ necnon Philiſtionẽ: & Heriphõte; nos quoqꝫ pau cula de iis ſcribere nõ detrectabimus: qñquidẽ utiliſſima in medi cina cognoſcenda huius res traditio eſt ſiqdẽ expedit medico in morboꝵ curis eſſe circũſpecto. frequenter multis euenit medicis ut quæ ad curã uiderent᷑ utilia deſiderarent᷑: prætcrirẽtqꝫ quæ il- lorum loco fuerãt admittẽda. Proide latere neutiq̃ oportet medi- camenta: planeqꝫ agnoſci debẽt ſimpliciũ medicaminũ uires: quo in omnẽ curã ſit ex peditior diligẽtia. Cũ igitur mecũ ipſe ſcribere ſtatuerim de hac re uera tibi ediſcere cupienti qd ſentiam paucis explicabo. Referamqꝫ qd mihi contigerit alexandriæ: Cũ ibi mulier morbo atroci moritura oblangueſceret cuius cauſam nũc memorare ne ceſſe nõ eſt: ut morbo occurrerẽ lychnida mihi expoſtulaui: qua nõ inuẽta cõfeſtim iuſſi ſæmen acanthii afferri: quo ꝑpere. ꝑturbato uentre de naribus profluere ceſſauit ſanguis ſanitatiqꝫ reſtituta ẽ: quã a tã graui morbo liberatã plæriqꝫ ſpectantes. rogarũt me ut apirẽ qd lychnidis quã exqſierã loco dederi3. Cũqꝫ acanthii ſæmẽ exhibuiſſe me reſpõdiſſe3. ꝓcibus cõtenderũt ut ſuccidaneoꝵ medicaminũ librũ cõſtruerẽ: qui bus ob temperare conſtituens hæc ita perſcripſi.

De Incipiẽtibus ab A

Pro Acanthii ſæmine	Lychnidis
Agalocho	Centaurium
Armenio lapide	Atramentum indicum
Actea	Vel glauciũ uel ſterc⁹ ipuberis
Alicacabo	Dorycniũ ſæmẽ. uł ſtrychni ſæmẽ
Aconito	ridis agreſtis ra dix
Abſinthio	Abrotanum
Abrotano	Origanum
Aſbeſto	Adarce
Anchuſa	Hyacinthus
Arſenico	Sandaracha
Agarico	Euphorbium uel epithymum
Amoniaco ſuffumine	Athenæa, ideſt propolis
Arace	ſeſamum
Aſpalatho	Ericæ ſemen: uel agni
Aſphodeli radice	Teutli foliorum ſuccus
Argemone	Seriphthi uel ſeriphon
Adianto	Aphroſelinum
Aſio lapide	Gagates uel ſandara chauel ſalã
Amylo	Arida gere: u el iris (moniacus
Anacardis	Pſycha herba
Acoro	Radix aſſari
Aloes radice	Aloes folioꝵ ſuccus uel ſtercus
Acanthes ceration	Glauciũ uel acatia (bouum
Agrioſtaphide	Datili ſyriaci
Amoniaco ſale	Cappadocũ ſal

Amygdala amara	Absinthium
Aristolochia rotunda	Aristolochia longa
Acacia	Lentisci succus
Aneso	Daucus
Asaro	Gingiber
Armoraca	Cardamomum babylonium
Acti herba	Acantha ceratia
Ami	Anesus
Alumine	Sal fossilis
Amomo	Acorus

De incipientibus ab B

Pro Bupristi	Silphium aut bdelium
Butyro	Lac bubulum concretum
Balsami succo	Stacte mirrhæ uel oleũ irinu uel iris albi radix
Bdellio	Sphagnus aromaticus
Bissassa	Rucæ sæmẽ domesticæ duplum
Balaustio	Caduca malocoria q̃ sidia
Brutia pice	Pix cõmunis ferue facta in aceto
Bitumine	Pix hũida uel terra ãpeliridis

De C Litterá

Pro Casia	Duplũ cinamomũ ul'brathe marini flos cypis attici æq̃li põdere
Cinamomo	casia dupla uel ruta dupla ul' roris marini
Cyperi	Iunipis magna uel
Cardamomo	Cyper9 uel myrt9 cardamomũ
Costo	hãmoniacum uel cidris calamus
Cedrea	cedridæ (uel elenyũ
Calamo odorato	Sphagni uel tragopogonis
Croco	crocomagma
Castoreo	Agalochum uel silphium
Crocomagmate	Agalochus indica (uel sylphiũ
Cathmia	leucographe ægyptia uel cyrãnia
Crocodili adipe	canis marini adeps uel itestina
Cinere cypriæ	cinil'phylion
Cicutæ sæmine	coriandri
Canthatidibus	Phalangia
Cnico	Agni sæmen: aut cumini
Cici	Sordes a palæstra
Capparis radice	Erices radix uel myricæ
Callicerea	Fœnum græcum
Corallio	moly uel simphitũ uel silphium
Cinabari	Rhodoides
Cumino	Brassicæ sæmen
Clinopodio	Heliotropium

Calaminthe	Agreſtis mentha
Colocynthide	Crotone uel ciceis ſæmen
Cinaræ radice	Aſpalathi radix
Cotyledone	Anacardi
Ceruina adipe	Suilla
Chalbane	Sagapenum
Chamamello	Anthemis
Chamedry	Lapathi agreſtis radix
Chalcantho	Aeris ſquama
Cerui adipe	Anſeris adeps
Camilo	Antutus
Chameleontis ſucco	Succus ſalicis aut lapathini ſilua
Colophonia	Apochyma (ticæ radicis
Cynoſbato	Alicacabi ſæmen
Crinanthemo	Aphrodiſium
Ciſſebato	Alicacabi ſæmen
Cyphi	Carica combuſta
Cericias	Oſtrea

Ad cerica conficienda ceræ ſepimentum cum athenæa ſeu pro/poli coquitur & teritur.

Cumino æthiopico	Melanrhium
Cedriis	Irina æquali pondere
Canchrio	Lauri baccæ
Cicide	Myrices fructus
Ceruino cornu	caprinum cornu
Cidrididibus	Ladanum
Ceruſa	Scorea plumbi

De D Littera

Pro Dorycnio	Fabæ ſæmen. thyrꝰ ab arcadia uel
Diptamo	Eleſisphacũ (hyoſeyami
Daphnidibus	Serpylum aridum
Dauci ſæmine	Sii ſæmen
Diphrygo	Phrigiꝰ lapis uel myſius ſuccꝰ uel
Dracontea	Aphroſimũ uł arõ (lapis pyritis
Damaſtonio	Eringiũ uel apulſii uel calamithes
Diphro	Piritis lapis (montani

De E Littera

Pro Elaterii ſucco	Eadẽ herba, uel porri ſuccis uł ſuc
Eryſimo	Struthi ſuccus (cus cucurbitæ
Ericis fructu	granulũ emphacitidis uel õphax
Ebeno	Lotinũ aridũ (hederæ
Erini foliis	Stercus impuberis
Eleboro nigro	Papyri radix uel ſtruthii radix
Enneaphylio	Potamogiton
Ebriſco	Folia mori uel papaueris radix
	Erucæ ſæmine

Erucæ ſæmine	Eryſimi
Erigino	Struthium
Eriſei foliis	Mori folia
Eleliſphaco	Calaminthis
Euphorbio	Stercus columbæ agreſtis
Epithymo	Colocyntidis ſæmen
De F	
Pro Felle uiperæ	Fel ichneumonis
Felle camelli	Fel aſcalaboti
Felle felis nempe catæ	Fel cameli
Felle ſimiæ	Fel cameli
Felle hyænæ	Fel perdicis
Flore ſalis	Sandaracha
De G	
Pro Gientiana	Radix apii odorati ẽ aũt petroſe clinũ aut elenii
Gongilide	Heliotropiũ
Glycyrizæ ſucco	Mori ſuccus
Glichone	Hyſſopus
Gentiliade	Heliotropi ſæmen
De H	
Pro Hyænæ adipe	Vulpis adeps
Hyoſciami ſæmine	Cynoſbati fructus uel alicacabus
Hypocyſtide	Acacia
Humida pice	Opoponax uel pix brutia
Hyſſopo	Vituli medula uel ſticas
Hyacintho	Flos uel theſinis
Hyperico	Anæti ſæmen
Hyæneæ felle	Perdicis fel
Hederæ ſucco	Succus pſiæ ut qdã perſici
Hypatorio	Chamæpitis
Hedichroo	Amaracinum
De I	
Pro Iri illyrica	Helenium odoratum
Ionte	Atramentum
Ippuri	Chamepithys
Iteæ ſucco	Succus leiſſi atri
Iunco odorato	Cardamomum
De L	
Pro Lateridibus	Cocus gnidius
Lychnide	Acanthi ſæmen
Lapide aſſio	Gagates aut ſtercus capræ
Lapide phrygio	Lapis pyrites uel argyrites
Lupi adipe	Vrſi adeps
Lepide	Erythrodanum
Lapide pyrino	Lapis probulus

Lelisphaco	Calaminthus
Lybistico	Stafilinus uel pastinacæ sæmen
Leucino	Flos Struthii
Loti sæmine	Teutli fructus
Lepidii radice	Folia capparis
Lepore marino	Fluuiatilis cancer
Lini sæmine	Fabæ succus aut sæmen teutli
Lapathi radice	Nauplii euboici uel pyrethri ra/
Lapide pyrito	Lapis pyrobol9 (dices uel ciaræ
Ladano	sympsychum uel gēma hebris
Lapide magnetide	Lapis phrigius uel lingarus
Libanotide, nempe rore	Pirethri radix
De M (mario	
Pro Malabathro	Casiæ sphæritidis uel nardispica
Mandragori	Oleæ lachrima
Myrthi oleo	Schininum uel melinum
Mirsinite	Succus armoniaci uel mori
Mastiche	Schœni cardiam uel cardias
Myrobolano	Gleucinum uel eringium
Malua	Fœnum græcū
Magnætide lapide	Phrigius
Melle	Sapa. de frutum ue
Manna thuris	Cortex
Miyochodis	Muscæ æquale
Magnesena uel sielina	Ptyelū italicū uel stimū parthicū
Medula cerui	Vituli adeps uel cerui uel oui al/
Malis cydoniis	Melilotum (bumen assū
Misyi fæce	Ochræ
Mororum succo	Rubi folia
Myrra troglotyde	Calamus odoratus
Melle attico crudo	Mel aliud despumatum
Mysi costo	Diphryges
Mandragori succo	Dorconium
Meo	Myrobalanum
Molibdæna	Lithargyrum
Myrto	Succ9 mori uel myrti folior: suc
Meliloto	Loton agreste (cus
Mysi	Succus Cyprinus
De N	
Pro Opoponace	Lac sycamini uel castoreum
Opobalsamo	Succus carpasi uel carpobalsa- mum uel myrrhæ stacte
Oenanthes succo	Ampelini arboris succ9 ul cupssi pelas uel aridus omphax
Oriza	Ordacea farina

Ornithogallis

Ornithogallis	Anthales uel anthemion
Ormeno	Lini sæmen
Omphace.	Cicis omphacitidis uel rhu suc-
Onocardiis	psicolotanis (cus uel malocoriũ
Ochra	mysis cyprii
Oliua æthiopica	lachryma hypocystidis uł acaciæ
Oleo antiquo	oleũ coq̃ duplũ cũ adipe (nigræ
	suilla uel oleum cucumerinum
Ocimo	sisymbrium
Ocimoide	menta agrestis
Oliuæ lachryma	hypocystidis ius
Oleo cicino	oleum laurinum uel oleum uetus
Oleo uetere	sycionium

De P

Pro Propoli	Ladanum
Piocampe	Sphice in cedriam
Pipere	Gingiber uel chameleon
Peristereone	Chamelæa uel camæleuce
Polytrycho	Absinthium
Pyrethro	Gingiber
Populi ramulis	Sampsychus
Psyllio	Lens i pria feruefactione
Polypodio	Chamæleæ
Pipere albo	Piper nigrum duplum
Popholico	Cadmia usta
Panacis radice	Radix opopanacis
Polii sæmine	Herucæ sæmen
Pumice	Terra cretica
Papauere	Mandragori succus

De Q

Pro Quercus uisco	Chamelæon

De R

Pro Rhesina	Terebĩthia uel peucinũ uel buty⁊
Rosis siccis	Perseæ folia sicca uel darsinum
Rhaphanino oleo	Cicinum
Rhodoide	Sinapi
Rhu	Centaurium
Rhu syriaco	Lapathi radices
Rhoduede	Sinopis
Rhesina colophonia	Scolimum
Rapa	Heliotropium
Rubigine colicon	Squama ferri
Rubigine ferri	Lithargyrus

De S

Pro Spodelio	Cypreæ cinis uel folia oliuæ

Struthii radice	Slebori nigri radix
Saterio	Heruca
Salamandra	Lacerta uiridis
Sphagno odorato	Schini culti uel herba sabiu..
Syrico	Lythargyrum
Sampsycho	Rhun magericum
Sinapi	Cardamomum
Sagapeno	coagulũ uel resina sicca uł galbãe
Scamonea	Crotonæ intraneũ uel ciceis uel colocynthidis uel latheridum.
Sabino	Oleum cicinum
Strobilis hoc ẽ nucleis pineis	Cucumeruꝫ sæmen
Scingo	Satyrium
Stimeo resecto	Squama æris
Schino	Polygoni radix
Scoria cypria	Melanteria ægyptia
Sisymbrio	Ocimum siue basilicum
Staphide domestica	Dactili
Sandonico	Abrotanum
Sepiæ crusta	Pumex
Sarapiade	Pæonium
Scilla	Bulbus
Sesamoide	Expressio amarantina
Sesamo	Lini sæmen
Sphecle	Sandaracha
Storace	Castoreum
Symphyto	Centaurium
Sæmine hypocistidis	Tragacanthi
Schino odorato	Nasturcium uel cinis purgatus
Strychni radice	Eleborus niger: siue uerat ꝗ atruꝫ
Scoria plumbi	Elcisma
Scordio	Album capitis papaueris
Sæmine ciceis	Strobili
Schino	Terebinthus
Sparago libyca	Marathri radix
Sale ammoniaco	Sal cappadocicus
Semperuiu o	Lactuca
Sulfure extincto	Sandaracha
Succo polygonis	Succus arnoglossi
Succo panacis	Lac sicamini
Succo syriaco	Succus mori
Succo mori	Succus hederæ
Succo cicis	Succus mori
Succo salicis	Succus hederæ nigræ
Sisone	A nesus uel heryngium

Stercore

Stercore uulturis	Stercus columbi
Serpylo	Potamogiton
Stercore turturis	Columbi stercus
Stercore melis	Stercus ipneumonis
Succo papaueris	Mandragoræ succus
Succo cyranaico	Succꝰ syricus uel uitulía medula
Succo cucurbitæ	Succus mori
Succo rhododaphne	Víscus quercus
Succo pencedani	Glycyrizæ succus
Succo carpasi	Succus myrti
De	T
Pro Troximo	Maiunium uel maiulium
Tithimalo	Chameleon
Tíscendra	Asphodeli radix
Thymo	Satureia
Thapsiæ succo	Chameleon niger
Terra samia	Leucographæ ægyptía
Terra erythriadis	Calcax thebaica uel chrysolithus
Terra apale	Plumbum
Terra asteri	Terra cimolia
De	V
Pro Vulturis stercore	Columbæ stercus
Vino rhodino	Vinum Austerum
Vino italico	Vínum mendesium
Vulpis adipe	Vrsinus adeps
De	X
Pro Xilobalsamo	Radix Víolarum albarum
De	Z
Pro Zingibere	Nauplium enbeum

¶ Galenus Medicus Clarissimus de Succidaneis fæliciter explicit.

¶ Georgius Valla Placentinus. Magnifico Equiti Iurato Georgio Cornellio Veneto Senatori Sal. Dicit æternam.

CVm sua cuilibet georgi cornelli uenete senator inclyte natura tribuerit animanti: ut suum suorumq; copus tueantur salubria disquirẽdo: uitandoq; cõtraria ut brutæ etiam plæræq; corporis medellas inueniant tã feræ quam cicures sibi comparare: Quid hominem facere par est cui diuino munere supra cætera animalia ratio & intelligentia largita est: cuius consilio tot tantaq; prouidentur. reguntur. administrantur: Rursus quid æquum illos facere qui a uulgo infimaq; plebecula sunt longe longeq; remoti quorum ope atq; opera innumeri nituntur homines Respublicæ consiliis muniuntur: res amplissimæ gubernantur: qualem te omnes esse aspicimus: probamus admiramur. An non cum tua causa. Tum aliorum tibi exquirendæ tutelæ sunt corporis quo tua diu incolumitas prodesse multis possit? Quod si pecunia cuius usus nullus nisi modo corporis est tantopere expetitur & ualeat possessor oportet si comportatis opibus bene cogitet uti. Cur non post habitis cæteris corporis fortunæq; ludibriis obnoxiis rebus de corporis ualetudine fuerimus impense solliciti aliisq; eiusmodi ipsam longe præposuerimus: Cum igitur inter uarios multiplicesq; corporis morbos nullus sit cunctis mortalibus & omni ætati febri communior atq; frequentior: nec ullus unde magis celeriusue humanæ uires subuellantur planeq; extinguantur. Cur nõ imprimis cognoscendis febrium causis studuerimus: ac naturis: quo procliuius ipsis possimus occurrere & laboranti aut succunbenti naturæ corporisq; uirtuti ferre suppetias? Talem namq; doctum & tam experientia quam iuditio sollertem medicũ esse oportet cor cuius sapiat qualis sine controuersia fuit Alexander Aphrodisieus nedũ philosophus nominis celeberrimi cuius de febrium causis librũ ex ipsius lingua in nostram tibi conciliandũ existimaui. Vt cũ in ciuitate opulẽtissima potẽtissima. grauissima sis ditissim⁹ autoritatis sũmæ insignis prudentiæ. fidei quoq; amplissimæ: si qua lecto afflictus febricula minus tua solita obire queas munia æquum sit te domi habere qui medicos instruat ac doceat ut sis sanitati restituendus aut tuam ualetudinem pristinam tuearis: sit enim dãnum ingens qui in tanto sis existionis fastigio: cuius auxilio innumeri clientes innitantur ciuitas consiliis adiuuetur si unus desis tot adminiculis. ad te igitur potissimum præcipue autoritatis medicum misimus quo utriq; ab altero bene sit in tota siquidem ciuitate non potuit melius nãcisci peregrinus hospicium. quod tantis doctrina uiris non nisi inclyta regiaq; conueniat hospitia quale tuum cuius cypri regina soror est: Quod si disputandi de summis scientiis desiderio tenebitur Alexãder de tribu quoq; cornellia Antonium habuerit doctissimum philosophum: & singulari probitate eminẽtem: ut iam in cornellia domo nihil desiderari potuerit. hunc ergo inclyte Georgi cornelli a me tibi habe conciliatum ut omnes doctos habere consuesti. uale.

¶ Alexandri Aplrodisiei Medici Clarissimi de febribus. Georgio Valla placentino Interprete.

POSTVLASTI A ME asclepiadum clarissime apolloni: ut quæ cunq; tibi ad me frequenter eunti lingua depromseram de febribus iam scribendo aperirem: quo quandocunq; tibi liberet febrium causas indagare: id tanquam nostræ doctrinæ foret commentarium: præsertim nunc cũ nobis sit longe a uobis peregre abeũdũ nec tu porro quempiam: qui tam ob uia uoluntate tuo cognoscendæ artis medicinæ desiderio ista explicaturum forte sis habiturus. Ego igitur quæ iubes facile obsequi uelim tuoq; parere desiderio: & non modo quæ de febribus poposcisti: sed omnem aliam medicam præceptionem animo promptissimo: siue lingua siue litteris doctrina gratificari concupisco. tametsi nunc festinamus nos itineri faciundo committere ob alia quædam: quæ circa talia studium adhibere non permittunt: uerum ut oblata fere occasio in ipso temporis articulo ut a nobis præstari potuerit tuæ de huiusmodi præceptiõe peticioni succurremus. multiplex namq; ut nostri cognituq; difficilis est de febribus inspectio nec breui tempore comprahendi ac conscribi potest. fateris ipse quoq; & me & te digna quibus inuigilem esse oportere. alioqui. mihi quidem scribendi tibi uero legendi laborem irritum fore hacq; de causa id omnino aggredi recusasse; nisi uirorum antiquorũ recte suadens me persuasisset oratio amiciciis esse prorsus obsequendum: Ac si opus fuerit per artem penetrare ut rerum dignitas poposcerit nulli parcendum labori esse. proinde tergiuersandum mihi non duxi sed censui instituendi modo præsentem traditionem construendam aliamq; de uniuersa febrium inspectione commodiore postea tempore conficere. nunc tibi exactæ hoc nostræ monumentum amiciciæ orationis pignus exhibere. Promamus itaq; tibi obtemperantes quæ nobis ipsa obtulerit occasio neutiquam hic per artis amplitudinem euagati non si qua modo in nobis est dicendi copia usurpando: sed potius temporis oppressi angustiis uterq; nostrum utriq; debemus ignoscere: tibi quidem non breuem istitutionem sed ampla de febribus uolumina iamdiu postulanti quod factu nequaquam fuerat difficile. mihi uero quod amicis ut cunq; a me fieri potuit: Aduersari noluerim:

¶ Febris definitio.

FEbrem igitur ut hinc traditionis nostræ sumamus exordium alii aliter diffinierunt: at Empedocles & Zenon: nec non plæriq; Hippocratei calorem cõtra naturam corde sumentem principium ex eoq; per arterias ac uenas in corpus uniuersum progredientem naturalesq; sensus offendentem actiones esse dixerunt: idq; iure: Calorem enim naturalibus officientem actionibus contra naturam esse necesse est nec non a corde unde naturalis scatet calor: sumere principium: indeq; in uniuersum diffundi corpus hoc ergo modo definientes recte pronuntiarunt: at quo tota adhuc nobis sit apertior oratio æquum fuerit ipsã particulatĩ ut habeat nosse difinitionem. quo siquid modo præseferat ambiguitatis dissoluatur. Contra naturam igit' calor unde febris ẽ ægritudo. ipsius ẽ febris genus nõ i effictione: sed in cõplexiõe distẽperãtia caliditas quædã ẽ: q̃ ariditas quoq; comitatur. febriũ nanq; essentia i caliditatis cõtra naturã est genere: Cætera uero sunt differentiæ quibus constat:

ab aliisq; differt caliditatibus;neq; enim est idem contra naturam calor quod febris. tametsi quælibet febris est contra naturã calor q nãq; cõfestim iflatibus circũuẽti so/lis feruorem i caluerũt aut ignis alia ue quapiã pro catarctica causa membri alicuius cõtta naturã subiere calidítatẽ q̃ nec dũ incor penetrarit corpus aut in aluo humores cõptæhẽdens essentiãue aerosam succẽdẽs febris neq;est:neq;dicitur pluribus siqdẽ aliis adhuc opus est a corde enim sumat initiũ necesse est pq; spiritus & sanguinem ab ipso in corpus uniuersum diffusa febris:quod i iã memorata caliditate nõ fuit;hæc nẽpe indiffinitione posita sunt a corde sumens initiũ si nãq; febris totius corporis est ægritudo an nõ pcedit ut sit cordis cõseqturq; ut totius sit corporis. quo pacto nãq; cõtra naturam caliditas in totum diffundi corpus potuerit nisi prius cor succendatur. aut quod aliud mẽbrum contra naturã calescens totũ potest corpus calefacere & quam habet affectionem toti tribuere? sicut cor solũ inter cætera potest citra medium ullum efficere ut primo ipsum dein totũ corpus ab ipso succẽdatur cuius est prorsus causa: quod totius sit potius principium cor, inde magis aliis suis pro fluxibus suppetit toti corpori atq; administrat & perinde hinc nõ dubiũ qn in corde cõtra naturam primo succẽsa caliditas uerũ sit febris initiũ. Principium aũt inquã sicuti magnitudinis nõ huiusmodi sub particionẽ nõ cadens sed quod i potestatẽ ueniat diuidendi cum tota magnitudine. uera nãq; febris in corde cõtra naturã succensa caliditas tãetsi etiã toti quodammodo nõ attribuatur quantitate dũtaxat in toto differens quandoquidẽ to/tum corpus cor solum potest non aliquod aliud mẽbrũ. ℭ Cæterũ æquum sit intueri cur contra naturã genus est febris; uidetur nãq; quodammodo esse differentia qua febris differt ab ea caliditate quæ naturalis est solaq; genus caliditas de huiusmodi itaq; æquiuocis habeatur oratio illud expedit primo definire. quo fit apertius de quo dicere propositum sit sicuti de cane de cælesti ne an terrestri faciendo diffinitio. Quoniam igitur multipliciter dictorum est caliditas. una quidem quæ animal con/stituit quæ & naturalis nuncupatur. altera a corruptione proueniens quæ & contra na turam aut per naturam quare de hac primo cuius est intentio explicabilem oratio/nem habere necesse est. Exprimuntur namq; æquiuoca oratione quæ nam ipsorum sit essentia. oratio enim generalis unius cuiusq; essentiæ ipsius est genus. Iure ergo etiam contra naturam genus est febris: ut pote oratio existens generalis essentiæ ipsius sicut significatur habet ut sit: ac non sola caliditas: ℭ Recte quoq; positum est in de/finitione illud ex ipso procedens per arteria & uenas in uniuersum corpus. possunt si quidem contra naturam quæ incaluere membra tactu proxima calefacere membra & ea rursum alia & illa porro alia ad extrema usq;. Cum uero omnis ex corde calor di stribuitur in corpus uniuersum per medium ierit spiritum & sanguinem ex ipso cor/de in omne corporis membrum iure calorem contra naturam ex corde ortum haben tem per arterias & uenas in totum corpus dicimus diffluere. Eisdem enim quibus naturalem calorem in omne corporis membrum cor transfundit contra naturam quoq; calorẽ uidet naturalẽ inflagrantiã pmutasse. ℭ Dein illud naturales sensus offẽdens actiones qui ẽ finis definitionis febrẽ seperat a furore atq; similib9. furor namq; aliquo sensibili nocumẽto nõ offẽdit nisi febris adsit. ob hoc uolumus febrẽ nõ omnẽ eẽ cõtra naturã caliditatẽ tãetsi p arterias & uenas corq; in totũ corp9 trãsfundat sed illa tantum quæ morbus est. nã morbus contra naturã affectio offẽdit sensus actiões. ℭ Actiones autem dicimus naturales potestatis naturalis animæ actiones: quæ calidi tate imprimis contra naturã offendũtur: ob hoc malarũ potestatũ instrumentum est

menbrorum

membrorum complexio: quemadmodum porro uitalium horum ipsorum sua effi-ctio: Atqui naturalis calor non simplicium sed mixtorum esse prorsus a quoq̃ nõ ambigitur licet naturales actiones dicamus omnes animæ actiones: quod eæ a natura fiant atq; pficiantur quodq; neq; sentiantur: neq; moueantur neq; alantur neq; augeantur ac generent & absq; naturali. Insitoq; calore fieri non possint. similium namq; partium complexio effictionis sedes est atq; fundamentum & perinde contra naturam caliditate cunctas intuemur animales offendi actiones: præcipue eas quas naturales medici solent appellare unde dubium non relinquitur quin omniũ aliarũ egritudinum febris sit grauissima: atq; infestissima a totius corporis arce eminentissima cordis principio in totum profusa corpus omnes in eo offendit actiones. Ita igitur & hac de causa febris est contra naturam caliditas a corde sumens initium ex eoq; procedens per arterias & uenas in totum corpus: naturales ut iam dictum est sensus offendit actiones. ℭ At quoniam contra naturam ipsam dicimus esse caliditatem par erit primo quid sit naturalis aperire quid q; contra naturam caliditas genere namq; manifestato fortassis etiam cuius sit genus non ignorabitur. ℭ Naturalis itaq; est caliditas. talis inquam est & insitus calor cuius natura est animalis principium cum animali namq; nascitur & ob hoc dicitur naturalis instrumentum existens in totum animalis potentiæ. Neq; enim possibile est animam citra eiusmodi calorem in aliquod agendi munus descendere. Omne nempe instrumentum proportionale cum eo cuius instrumentum esse necesse est. Id nimirum fuerit si secus frustra instrumentum atq; ita in auribus per se aliquid frustra coniectum fuerit. Oportet ergo & insitam caliditatem animæ ut dictum est esse instrumentum ac indissolubilem simplicemq; habet complexione. Cæterum sublata in animæ potentias & in earum opera etiam illis erit proportionalis & perinde remixta frigido & humido & arido & temperata & moderata iureq; ob id fuerit appellata naturalis & insita complexio: sed magis ob ea naturalis & insita complexio dicta fuerit caliditas. Hæc ipsa ob id in rationum complexione caliditas cæteras superat exceditq; qualitates. Animalia namq; calida perhibentur ob eamq; in ipsis excedit caliditatem reliquas uincentem qualitates. hoc nimirum ob eam quæ in ipsis excellens est caliditatem reliquas superantem qualitates idq; quod omnium aliarum qualitatum caliditas sit efficacissima nulla siquidem ei uicina ipsam qualitas commitarit ut ea ipsa alias hæc igitur naturalis atq; insita caliditas. Q uæ contra naturam est ea ex aliqua extrinsequa causa quæ sit neq; familiaris naturæ: neq; ab ipsa capiens principinm corpori aduenlens non proportionale existens instrumentum naturalium potestatum neq; custodiens ad congrua opera rationem hæc acquisiticia & aliena est: quæ porro sua distemperantia ne utiq̃ conseruans ad potentias & opera proportionem eiusmodi etiam diceretur contra naturã complexio ad maiorem calorem declinantem iuxta eam rationem qua insita cognataq; caliditas. Nos autem ne prætereat quod quemadmodum insitam ita & aduenticiam dicimus caliditatem nec tamen ut aduenticiam ascititiãq; ita & cognatã dicim⁹ frigiditatem cuius omnino causa non simpliciter: ac per se frigiditas naturæ opus induit sicut & caliditas extrarium enim & corruptorium animatorum & imprimis animalium frigiditas atque in commobilitatis potius quem motus causa. namq̃ uis naturam comitari quodãmodo uideatur nõ utiq; per se: sed p accidens. ℭ Ex eis igit̃ quæ dicta sunt non dubium qñ naturalis & insita caliditas ab ea quæ cõtra naturam

differat primo quidem causis dein bona temperiæ:ac mala tēperie ac omnino ut extremum medio. Nam quemadmodum uirtus ad uicium hinc quoq; consequenter specie ac forma tanq̄ sanum ab ægroto corpore differt. Nempe ambo circa ide; subiectum ueluti. Contrariis esse consueuit siue flatus siue humor siue aliqua portio fuerit in qua inter se inuicē faciunt & patiunt sicut uirtus:uitiūq; ueluti pauloante dicebamus huiusmodi itaq; naturalis & contra naturam caliditas talibus inter se inuicem differentiis ut multa paucis absoluam differunt. at quoniam febris uidetur ac dicitur naturalis esse caliditas inflagrantiam commutata age inspiciamus recte ne putetur ac dicatur habet enim hæc coniectatio inspectionem magis naturalem. ℂ Duorum in quam contrariorum in se inuicem agentium ac patientium in eadem materia. Alterum quidem eiectatur ac corrumpitur. Alterum autem insistit & urget neq; enim amborum entelechiam in eodem subiecta esse possibile est:neq; porro ab eodem abesse subiecto:sed alterius quidem accessu. Alterum a materia secedere necesse est. Alterutrius autem secessu alterum rursus subire materiam informando. nunq̄ enim eode; temporis momento indiuisibili materia essentiaq; contrariorum est susceptrix: neutraq; potest a natura contrariorum esse forma:neq; rursum plurimum inter se inuicē differentia tametsi sub eodem sint genere in eodem ali possunt alio sub alio instructo atq; disposito. Neq; enim si hæc medium obtinentia illa sine medio fuerit contraria. De ambobus namq; eadem congruit oratio hæc ita quæ ad materiam mutationemq; pertinent. Alioqui media quo modo extremis eadem. At quoniam omnis naturalis actio factio ue in eo quod fit habens ut sit motus est. At motus in tempore temporis porro principium mediumq; & extremum ac ultimum est itidem etiam contraria in quibus motus in medio posita. multis inter duo existentibus speciebus ac distantiis: necesse non est in ipso motus principio alterutrum quidem contrariorum corrumpi. Alterum autem in contrarium agi nequidem in medio. In cassum si quidem est a principio ad medium ac finem & rursus a medio ad ultimum motus. Relinquitur itaq; solum in motus extremo ac ultimo unum quidem contrariorum omnifariam absumi & neutiq̄ esse. Alterum autem in diuersum agi eodem temporis momento qui etiam motus est terminus qui ad quod & inter eum qui agāt indiuersum eodem temporis momento qui terminus est etiam motus qui ad quod & inter duos terminos hoc ex quo hoc in quod. mediarum specierum multas fieri necesse est huius quidem præcedentes in quod consequentes autem id quod est ex quo quorum neutrum extremorum est neque dicitur ut fulgens, palidum: rubrum: Cætera quæ media in quæ primum mutatur quod ex nigro in alba mutando quod neq; est neq; dicitur album aut nigrum simpliciter nisi duobus extremis comparatum ad illud quidem nigrum ad hoc autem album diceretur at simpliciter non est:nisi quispiam species uelit confundere. Eadem dixeris de ipsorum distantiis atq; extremis. nisi quod extremorum quidem illa specie per distantias suas magis & minus & in secabilitate differunt hæc omnia febrim intelligens non fuerit hallucinatus. Nam asciticii & extrarii caloris qui in nobis est spiritus aut humor aut portio quæ moderata sunt calore quam dicimus in moderantiam calefacientis & alterantis quodlibet se calidius euadere necesse est quemadmodum si ex frigido uel tepido mutarit in calidum. At quoniam incalescens necdum concaluisse at concaluisse: qui ad quod:calefactionis terminus oportet omnino ex moderato concalescens quo ad

calefactum fuerit per medias plurimas species atque distantias ire contra naturam caliditatis; quarum nulla extremo prorsus per similis: neque habitus est neque dicitur huiusmodi autem medium corporis alterationum siue calefactio, siue refrigeratio sit siue quæpiam alia ex primis qualitatibus denominanter dictis a medicis differens distemperantia dicitur. Ob contrariorum in ipsa pugnam insidentem. Distemperantia quidem quatenus naturalibus actionibus proportionalis nó est. differens uero ad ipsius naruralem habitudinem. In tali itaque medio etiam corporis esse dicimus portiones quando corpus febricitat in spiritibus aut humoribus putrefactis succensa febri ut ex eis quæ ante dicta sunt est uidere. Alteratione autem iam ad finem tendente & contrariorum ad se inuicem pugna quiescente adueniens. Complexio dicitur æqualis contrariorum. Alterutro in totum corrupto etiam portiones sub tali esse complexione & calefactas esse dicimus: Paccata uero alteratione æquali quæ illa appellata complexione adueniente ad sentiendum alicui sensuum aduenit alteratio; neque erit æqualis illius; quemadmodum nequidem naturalis ullus complexionis sensus neque dolor sensum tristem agit. Nam effectus est tanquam naturalis portionum. Affectio ad quæ complexio cuius ab abente sensus nullus. Quod nullam eius ipsius in se gignat actionem habitusque quidam portionibus innascens: unde etiam nomen obtinuit a medicis hectica febris appellata: his igitur ita diffinitis hinc licet inspicere quod quemadmodum non est proprie dicere nigrum quando albicat. Id autem dicecere. Quando adhuc sub motu & in medio est motus quod cum mutauit in album quatenus albicat nec adhuc exalbuit sicut quod necdum album euasit & in eo quod ad quod motus existens diceretur irremistum nigrum nigritia omnino corrupta, ita nequidem in spiritibus & humoribus putrefactis succensam febrim dicere conuenit contra naturam caliditatem inflagrantia mutantem. Mutans namque necdum mutauit nisi quis uelit dicere omnem inter mediam speciem & omnem distantiam flagrantiam atque caliditatem & potentia solum esse: entelechia autem non. Nam quod motum est potentia ad id quod mouetur non entelechia siquidem non mouebatur sed quiescebat, tale entelechia existens ut ad quod mouetur. Alioqui enim motum idem est & non motum iuxta idem & in eodem fuerit quod est negantia, hectica nimirum febris est ut per naturam calidum in flagrans commutatum. Sed est ut non. Nam si calidum pro qualitate intelligatur & capiat: non est nam flagrans illud est calidum nec ullo pacto est naturale calidum. Quod si pro subiecto etiam magis. Nam in hecticam commutans febrem magis flagrans. Vtuntur autem similiter medici huiusmodi dictionibus est quando fortassis non causa & ratione. Nam quia intra talem alterationem infinitæ quodammodo species sicut in physicis ostensum quæ nomen non sortiuntur medicum oportuit de illis habendo orationem extremi ad quod motus nomine eas uocitare cum de omni simpliciter febri loquerentur quod sit contra naturam calidum inflagrantia mutatum. at potius uerum est si quis uelit dicere tale ut dictum est de hectica febri.

❡ Scitu autem dignum febrem non esse ullius aut solorum corporis membrorum

quæ ſunt.quæq; dicuntur animata.neq; enim qui in nobis ſpiritus proprie neq; hu-
mores ſed ſolæ corporis portiones febricitant quæ etiam inſtrumenta a noſtris actio
nibus iure nominantur nã quemadmodum ſanitas quædam naturalis eſt affectio hu
mani corporis qua homo ſuas congruas actiones perfecte abſoluit im portionibus
eſt corporis quarum actiones at humores & ſpiritus huius effectrix cauſa. is quidem
tanq̃ inſtrumentum in totum & generale animæ illi autem ut ſilua membrorum ex
quibus augetur atq; alitur ita & ægritudo cuius ſpecies febris quæ eſt contra naturam
affectio corporis humani ſub qua in actionibus per ſe & primo ſenſibile ſit nocumẽ
tum in eiſdem erit corporis portionibus quæ actiones.contraria nãq; in eodem fie-
ri agnata ſunt at ſpiritus & humores effectricia potius quam ſiluoſa morbi & febri-
um cauſa.alioqui morbum & ſanitatem paſſiones animati quatenus animata ſunt
eſſe conuenit ut in ſubiectis ſunt animatis.ſolæ quæ in nobis ſunt animatæ particulæ
nam ſpiritus & humores in animata neq; alta neq; aucta: neq; ullam aliam natura-
lem habentia actionem. Proinde omnis febris ſiue quottidiana ſiue in humoribus
ſuccenſa putridis ſiue etiam hectica in corporis eſt portionibus & ſi fiunt adhuc inter
efficiendum habent ut ſint at hectica iam effecta. non amplius fit neq; iter efficien-
dum habent ut ſit:hæc igitur etiam febricitare dicimus membra & calefacere & cale
fieri ſiquidem omnis febris aut calefacit aut caleſit:neq; omne calefaciens: aut etiam
calefactum illud membrum febrire compellit cui humor aut ſpiritus febrium cauſa:
cauſa profecto ut effectrix: ℂ Ex his manifeſtum quod febrium aliæ ſunt quæ fuit:
Aliæ quæ factæ ſunt quemadmodum etiam morborum alii quidem ſunt qui fiunt
alii qui facti:quorum unum factum eſt alterum fiet:nec dum dico quod ſint aliqui:
futuri uero ex affectione quæ in corpore:ſed hæc alibi: dicetur autem fortaſis qua
gratia & mediocriter in eis quæ deinceps:atque ita de hoc definitum eſt. At tem-
pus fuerit reliquum dein ceps conuertere orationem ac primo quidem de quibus
nobis dicendum ſit humida autem hæc quæ ſpiritus & ſolida ut pauloante memora
uimus deinde de cauſis in genere ex ordine orationis procedendo.

ℂ Cum igitur ſint in nobis tria: ſolidi humores & aeroſa eſſentia & portiones cor-
poris noſtri quæ ſolidæ: At humorum humectorum naturaliſq; flatus aeroſæ eſſen-
tiæ contingit contra naturam caliditatem quandoq; ex alio dictorum capere princi-
pium.Diſtribui autem atq; diſponi a patiente reliqua duo genera niſi prius diſſolui
præuenerit atque diſtrahi & hinc tres nobis quæ ad ſiluam febrium differentiæ re-
feruntur: Vna quidem qua aeroſa eſſentia ſola ſatis calefacta eſt. at humida & ſoli-
da calefiunt quidem ipſa quoque at necdum calefacta nec enim parum differt cale-
fieri & calefactum eſſe. Hoc enim fit potentiaque comixtum ſemper & nec dum
entelechia habet ut ſit. Hoc uero iam factum eſt nec potentia comixtum eſt:eſtq;
actione. Alia uero qua humorum eſſentia calefacta eſt. At necdum calefacta eſt
aeroſa eſſentia neque ſolida adhuc calefiunt necdum calefacta ſunt. Tertia & ul-
tima qua iam calefacta ſunt ſolida, Cætera uero calefiunt quidem at calefacta non
poſſunt. Prima igitˀ differẽtia quottidianas, Secũda ĩ putridis hũoribus ſuccenſiones
hẽt. Tertia hecticas offẽdit febres. ℂ Certa tibi eſſe poſſunt q̃ iã dicta: ſi progrediare
ad ea q̃ euidẽtiæ cã nos quoq; poſuimus exẽpla ubi de febriũ loqmur, differentia nec
minus p̃ſens exẽplũ poſuimus qđ ab hippocrate in primis erudito inuentũ ẽ his quæ

dudum

dudum memoramus peculiare. namq; nobis inſpiciendi cauſa balneũ: inſpiciamuſq;
quot differentes inter ſe inuicem habeat differentias ex quibus conſiſtit & ut habet
aut habere ad calefaciendum poteſt an non tres differentes ſunt eſſentiæ: quæ balne-
um conſtituunt parietes; aqua & incluſus intus ac a parietibus compræhenſus aer. pro
portionem enim præſe ferunt parietes quidem ſolidis quæ ſunt in nobis partibus:
humoribus autem aqua: aer uero ſpiritibus. & calefieri primo a balneo aer a nullo alio
dictorum: fieri enim id poteſt non opinione tantum ſed etiam re ipſa poteſt accide
re calefacto autem aere deſit primum quæ in balneo aqua ea enim eſſentiæ tenuium
partium plus aliis quæq; plus ſubicitur paſſionibus quamq; paries idq; prioris ſit fe-
brium differentiæ exemplum quo dicebamus quottidianas apparere febres. ſuccen-
ſa namq; ac inflamante iam contra naturam caliditate aeroſam eſſentiam nempe ſpi
ritum. humoribus autem: ac particulis adhuc calefactis rurſus calefiat primo quæ in
balneo aqua an non ea calefacta calefit ſtatim etiam aer deinde ipſum compræhen-
dens paries at necdum interim calefactus ſit ſed adhuc calefiat. ac exemplum ſecũdæ
ſit febrium differentiæ quam dicebamus quæ putridis humoribus febres ſuccenden
tur caleſcentibus quidem humoribus aliis adhuc calefactis rurſus calefiat primo pa-
ries balnei deinde aer & aqua illo pariter concaleſcat hinc tertia ac ultima febrium
imagine tibi ſuſcitatur differentia per quam hecticæ febres calefactis iam ſolidis aliis
uero adhuc caleſcentibus conſiſtit. ¶ Hinc manifeſtum eſſe poteſt ut tria ſola quæ
in nobis in quibus contra naturam caliditas membra humores ſpiritus eadem &
apud hippocratem cohibentia. cohibita & erumpentia. uocantur cohibentia qui-
dem membra quæ etiam ſolida nuncupantur cohibita autem humores: erupentia
uero ſpiritus ſingula ex ſuaui congruam ſibi nacta ſunt appellationem cohibent enim
& continent ſolida. Cohibentur uero atq; ab his compræhenduntur humida & flui
tantia nempe humores. erũpunt porro qui in nobis ſpiritus quod tenuiſſimarum ſint
partium eſſentiæ atq; calidiſſimæ & facillime præcunctis corporis partibus cedentes:
¶ Manifeſta igitur tria ſola ſunt febriũ genera neq; plura neq; pauciora nempe quot
tidianæ & in humoribus ſuccenſæ putridis. Item quæ hecticæ dicuntur febres & hæc
ipſa genera multas ſubeunt differentias præter magis & minus contra naturam ca-
liditatis quam etiam eſſentialem febrium dicimus eſſe differentiam qua longas &
breues febres nominamus & præter modum motus quo tardæ & celeres dicun-
tur febres relinquenteſq; & non: Item præter concidentias contra natuam caliditatis
ex quibus per ſigna cognitio elicitur qualiſcunq; fuerit febris a medicis depræhen-
di conſueuit unde dicere conſueuimus febrium alias quidem rubentes alias pallidas
alias liuidas & alias aliter. uerum hæc ubi de febrium differentiis dicentur apertius di-
canturq; nunc pauca quædam non ingrata licet a propoſito egredi uideamur.
¶ Ex eis quæ dicta ſunt mãifeſtum quod facillime omniũ ſpiritus ſuccenditur & ce-
lerime diſſoluitur. minuſq; fuerit quottidiana abſunt autem humores. Item minus
mẽbra id ꝑpterea eueniẽte ꝑpemodũ cã mala: & obſcura quottidiana euadet & ade-
rit facile ĩſurgente facillime distracto ſpiritu. q̃ uero in hũoribus ſuccenſæ putridis a
cauſa aliqua mala non fiunt febres. Quod natura humorũ ſit ſolidior & magis reſi-
ſtens quã ſpiritus: aliuſq; alio ſolidiorem. ac magis reſiſtẽtem naturã habuerit ut de-
ĩceps poterit ĩnoteſcere. at difficulter abſũt eiſdẽ porro rõnibus ẽt magis q̃ cũq; ĩſoli-
diore hũore ſuccẽdunt. hecticæ igit difficillime adueniũt & difficillime abeũt; nec. n.

facile partes naturæ solidioris accenduntur neq; rursus calefactæ facile calorem abii/ciunt nam quod solidum dificulter subit impressionem quam cum subierit ac for/mam & qualitatem pariter custodit nisi in contrariam qualitatem plus declinarit ita nimirum hecticæ uocitentur febres quod sint habitus & difficulter arceantur.

¶ Cognitu quoq; necessarium quod cũ sit in trium febrium genere ut diximus quot tidiana subdiuiditur porro iuxta causarum differentiã. nam spiritus undiq; similium partium est nec eiusdem est alteritatis ut nunc sic loquar cuius & humor. At in humo ribus succensa febris non iuxta causarum distribuitur differentiam. una namq; est cau sa connexa quæ eiusmodi conficiat febrem quæ est in humoribus mutatio ac putre factio: sed iuxta humorum alteritatem ac differentiam differens materia putredinis efficitur. at hectica febris iuxta causas non unam subit differẽtiam. eadem nãq; omni fariam & febris ac ex differentibus oritur causis iuxta membrorũ humiditatem cor/ruptam & asumptam & ab eius mora deflorescentem ac flaccescentem plures subit differentias sicut ubi de hac loquemur. & perinde tres dominantissimæ sunt febres quibus ex ea quæ in nobis materia qui contra naturam calor suscitatur. differentiæ neq; plures neq; pauciores. nunc de harum singulis examinatius differemus. si prius de causis in genere dixerimus deinde ipsis ut procedentis iubet ordo sermonis.

¶ Causa itaq; a medicis quæ prima est unde fit quæpiam in corpore humano affe/ctio aut affectionis mora. primum igitur ut dictum est quod sit causa suo antiquior effe ctu estq; aliquando tempore. at natura semper omnino illo prior a quo autẽ fit quæ/dam in humano corpore affectio posita: in super & affectionis mora. unoquidem efficiens altera uero conseruãs non unius certe corporis sed plurium sanorum: ægro rumq; ac neutrorum & eorum porro simplicium & instanti quemadmodum & sim pliciter eorum quæ semper & ut plurimum causa namq; in eo quod ad aliquid. Cæ/terum quo nam pacto conseruans causa prima est nam prior custodiens sanitas quã eius cõseruans causa: oportet naq; sanitatẽ ante ire: deinde subsequi custodiã. præterea hæc ad se inuicẽ dicunt nã custodia sanitatis custoditæ sanitatis custodia & cõtra. talia nempe simul natura non ergo custodiens causa existens prima est Sanitas quidem talis prior hanc custodiente causa. at sanitas fuerit custodiens posterior hac natura non utiq; prior ac quæ ad se inuicem nõ omnino simul natura simul nẽpe omnia na tura sunt intellectu sine alterutro namq; alterum non dinoscitur. At rursus quomo/do causa custodiẽs sanitatis aut ægritudinis neq; enim materiosa. nam materia urinæ pars est: at custodiet non materia sed species potius illius cuius est species. at ad acci/dens quomodo habebit siluosa causa quod ex quo. nam in quo membrum est & non custodiens causa. neq; efficiens: quoniam in contrarium diuisum est efficiens a custo diente neq; speciale. Custodiens si quidem causa de qua est medicis oratio aliena & extra id cuius est omnino custodiens at species propria est cuius est species essentialis nimirum portio insuper & speciei species non est: ita namq; in infinitum excidemus sed non finitum absolutumq; neq; finis sanitatis aut morbi custodiens causa. potius igitur hæc finis illius & ob hæc illud. custodiens ad efficiens fere reducitur & quodam modo specialis naturæ habet communicationem. nam quod efficiens etiam custodi/ens esse potest pro fluxu illo continuo existente susceptitio: lumen enim facit quí/dem potentia colores: actu colores: at factos custodit: & humor membro alicui influ ens calefacit quidem illud aut refrigerat sua qualitate. Calefactũ autem aut refrige

ratum eius

ratum eiusmodi custodit: nisi ab illo separetur ac rursus alii influens membro ob-
struit meatus illius & uias siue aperiens custodit locum scepiendo ac non transcen-
dens aut etiam distractus uel sponte: uel quapiam diligentia ad id autem fert quæq;
medicis est dicere consuetudo causas. morbosas esse quæ morbum inducant corpori
eundemq; porro custodiũt admodum igitur uerum de causa morbi effectrice quod
nisi a languente discedat fiat ex effectrice etiam custodiens cuius oĩo causaq; huius
actionis continuatio & contrarii pugno unde specialis naturæ communicans non est
morbũ custodiẽs ut illa species: cuiꝰ ẽ spẽ snõ admodũ uerũ id dicere de effectrice sa-
nitas causa ut sanitatem corpori prætendat at custodiens deinde transmigrarit: si enĩ
huius actionis fiat continuatio sanum iam effectum corpus in aduersam affectio
nem peruiuiscet statu deinde corrigetur causa uero effectrix causa sanitatis potius pe
netrabit morbum quam sanitas tantumq; ab alterutra parte sanitatis magis morbũ
penetrabit q̃ sanitas tantũ ab alterutra parte sanitatis absistit: quantum ab alterutra
eiusdem rursus sanitas quorum neutꝝ quisquam dixerit de custodiente sanitatis: effi
ciens igitur & custodiens sanitatis causa fuerit ut dicebamus & ob hoc ad illud redige
tur efficiens tamen reducitur correctiora namq; sortita sunt ut sint genere causaꝝ cõ
seruatoria ueluti ille uirtute insignis autor de conseruatoriis pronuntiauit. ¶ Dubita
tione autẽ dignũ & quomõ apud medicos cã est effectrix solũ & custodiens sanita-
tis & morbi, quædam certe materiales: quædã speciales: quædam finales ex quibus
specialis nobis ingenita est sanitatis & morbi: proprie quidẽ hæc materiosam nõ ha
bent cãm ex quo sunt accidentia quibus nõ est ex materia fieri. Materia nãq; ẽ unde
oritur quicq̃ existentis portioq; est essentialis ex ipsa geniti. Præterea ẽt proprie ma
teria sola est cohærentis & compositæ essentiæ nõ alicuius accidentium. Habet aũt
tamen cãm materiosam quod ĩ quo quod est subiectũ ĩ quo sanitas & morbus ad hæ
rentius existẽs & lõgius. Adhærẽtius quidem membrum. Lõgius uero ac remotius
furor: itẽq; remotissimum elemẽtum ideo recte aiũt medici qui morbum aliquẽ fa-
tẽtur ex materia fieri: quẽadmodum ĩ humoribus putridis succensa febris ex humo-
re ut tertiana quidem a principio. Quartana uero ex atra bile ueluti ex materia pro-
prie sit: neq; enim talium quicquam materiosum est humor: sed potius effectrix cau-
sa, & ipsoq; talia gignuntur non ut in hærentis: sed ut principium motus habentis.
efficiens autem non specie coincidere materiosæ causæ ad naturales didicimus &
perinde effectrices duntaxat non etiam materiosæ sunt huiusmodi causæ. talium
utiq; fuerit quãdoq; cã sicubi a medicis morbus ex materia fieri dicatur dicit̃ abusiue.
contraq; dirimunt hoc dicentes ex humore genitum morbum nullam habendo cau
sam aut habendo quidem: sed distemperantiam aut malam effictionem quoꝝ neu-
trũ dicitur materia: non quod humor materia ex qua existente gignitur febris: sed
quod res aliqua materiosa: & subiectum distantiis. præter hæc autem caret ratione sa
nitatem & morbum ut in subiecto humore esse existimar̃ ubi humor adhuc manens
humor & necdum mutans in membrum subiectum fuerit morbi & sanitatis iuxta
suam existentiam ueluti membrũ. cuius enim nulla fuerit actio perfecta uel imperfe-
cta. id quæpiam fuerit sanitas aut morbus. Humorem uero nullius participem esse
animalis actionis nemo est qui ambigat. potentia nimirũ humor subiectum sanita-
tis & morbi. ueluti potentia sunt & proportiones in quas nutrimentum commuta-
tur factæ illis per alterationem uel ut ex quo portiones effectæ sunt tamquam ex se-
undo elemento. Diceretur utiq; etiam morbus in humore & sanitate tamquam in

efficiente horum causa neq; ut susceptiua sicut consumantia in faciente & statua in
statuario & complexiones & effictiones & potentiæ quidam medici sanitatis &
morbi speciales esse causas aiunt abusiue illorum speciales causæ dicuntur. species
namq; speciei non est ut pauloante dicebamus. Complexiones nimirum & effictio
nes species materiales quodam modo sanitatis & morbi causæ. neq; enim ē com-
plexio: aut effictio sanitas aut morbus sed in illis bona complexio uel mala com-
plexio. & moderantia uel immoderantia. proinde sanitas & morbus species specie
bus adiiciunt quæ animæ autem potestates post sanitatem & morbum in corpote uti
liter uel perniciose exercentes uidentur quodammodo illorum causæ speciales: adue
niens namq; uidetur & species illius cui aduenit. priora igitur complexio & effictio
media uero sanitas & morbus & tertia potestates omnes species. sanitas nimirum &
morbus inter hæc duo priorum quidem speciales: ultimorum uero quodam modo
materiales sunt ut diximus causæ: & actiones esse nullus est qui ambigat sanitatis &
morbi finales esse causas. nam ob imperfectam morbus actionem ueluti ob perfe-
ctam & bene habentem sanitas. iterādo igitur ambiguitatem dicimus quod tametsi
tales & materiales & speciales & perfectæ sint sanitatis & morbi causæ. Oratio ta-
men de harum inspectione & demonstrato medico non est neq; quatenus medi-
cus ratiocinabitur assumit namq; eas in demonstrabiliter a naturali philosopho &
tamquam principia in demonstrabilia suæ sibi subiicit artis. at de efficientibus ac cu-
stodientibus causis sanitatis & morbi plurima a medico habetur oratio: & per de-
monstrationem ex suis principiis inuestigat: de iisdemq; ratiocinatur inuenit quæ
qualescunq; & quot sint. præterea apud medicos causa efficiens est duntaxat & custo
diens sanitatis & morbi & neutrius affectionis causa.

¶ Nos autem non lateat causam apud medicos trifariam distribui in effectricem.
custodientem & perseuerantem. & efficiens quidem tribus conuenit afectionibus
nempe sanitati & morbo & neutri affectioni. custodiens autem id perseuerans soli
neutri: sed differt quatenus hoc quidem paulatim erectiones facit priusquam subita-
rium occurrat nocumentum Altera etiam quodammodo occurrente fere nocumen-
to nisi incommobiliter. Custodientia enim futuri non sunt mali præseruantia ac
morbi quod habeant ut sint in sua causa quam corpus fere digerit, quemadmodum
in neutris corporibus præseruantes causæ facere consueuerunt insensibiliter languen
tibus & insensibiliter offensis actione in quibus morbus in causa existens corpus
quodammodo digerit. Aliæ custodientes præsentis sanitatis & sani corporis in quo
nullus omnio morbus, neq; simpliciter neq; de langore quicquam. hæ igitur custodi
entes sanitatis & præsentis constructionis aliæ præseruantes futuri mali & langoris
a medicis nominantur ex his omnibus manifesta fuit & quæ a medicis causa. pri-
ma est a qua fit quæpiam in humano corpore affectio uel affectionis commoratio
ex qua dicendum sit quot & quales ab ipsis rursus causæ.

¶ De causis.

CAusarum igitur siue sanitatem prætendentes siue morbosæ: siue neutræ. si-
ue rursus efficientes siue custodientes siue præseruantes aliæ præcipue quæ
& principales quidem sunt quæ præter corporis essentiam sunt extrinsecus
euenientes & corpus alterantes uæhementer etiam transmutantes quarum quædam
necessario

neceſſario corpus alterant & tranſmutant quibus ipſi impoſſibile eſt non admoueri. Aliæ porro nõ neceſſario. necceſſariæ igit' hæ ſex ſũt genere unũ, quidẽ aer & omne quodcumq; compræhendens. Alterum autem quies & motus totiuſq; corporis & perparticulas. Tertium ſomnus & uigilia. Quartum alimenta & potus ac prorſus quæ proferuntur. Quintum excrementa & retenta & ſimpliciter repletio & euacuatio. Sextu; animæ affectus ut furor. lætitia mœror & huiuſmodi alia. nam hæc præter corporis eſſentiam quod etiam aliud aliquid anima a corpore. quædam non ex neceſſitate quæcumq; a fortuna & caſu & quæcumq; a propoſito ut enſis aut fera aut lapis aut cicuta: aut præcipicium & id genus alia quibus incurrere neceſſe non ſit ſed fortuna & caſu & propoſito ſæpe numero adueniant & non adueniant. ineuitabilia & ex neceſſitate & ſemper neceſſario aduenientia ſi modo corpori uiuendum ſit. oportet enim hominem ſi modo uiuere procuret in aere uerſari & moueri particulatim: & quieſcere aut toto corpore aut per partes & dormire ſimiliter & uigilare & comeſſe & bibere & impleri & euacuari & lætari uel triſtari & iraſci uel terreri & alia pati quæ animæ ſunt perturbationes. Præcipue igitur cauſæ ſunt tales neceſſario aduenientes & non ex neceſſitate dictæ ſunt. Præcedentes autem & coniugatæ quæ in eodem corpore ut opilationes: humores & complexiones & effictiones: differũt interſe inuicem quod aliæ quidem ſtatim ſine medio compleant affectionem ut putredo febrem coniugatæ. Aliæ medio aliquo uelut aſtrictio uel etiam opilatio febrẽ media putredine. Præcedentes aliæ prædominantes cauſæ quandoq; etiam ſine medio abſoluunt quam perficiũt affectionem & ſi hoc cõiugatas cauſas comitatur quẽadmodum therme circunfuſi aeris aut etiam excedens motus aliquis eſt nullo i medio aſſumpto eo per quod febrem ex ſe ſuccenderunt ac profecerunt ut rariſſime eſt uidere in quibuſdam hecticis fieri febribus. Eſt ubi etiam cum medio uel ſola in medio aſſumpta coniugata cauſa in quo & præcedentis locum cohibet ut plurimum in quottidianis eſt uidere & paucis in humoribus febribus aut etiam utriſq; præcedente & coniugata in medio aſſumptis ut in quibuſdam quottidianis & plurimum fit febribus prioris exemplum. In quottidianis quidem ſolis caliditas: aut motus aut aliud aliquid talium in nobis ſine medio ſpiritum ſuccenderit. Hoc autem in medio aſſumpto quottidianam abſoluet affectionem at in humoribus febribus ſolis caliditas uel uæhemens motus aut nutrimentum malum taliaq; humorem quidem alterabũt primo & corrumpent & ſimpliciter aut complexionem aut effictionem: horum uno in medium aſſumpto dein in humoribus ſuccendit & abſoluit. exemplũ ſecundi in quottidianis quidem circumfuſi aeris cuiuſcumq; frigiditas cutem quidem denſefaci et perq; eius denſitatem ſpiritus conflagrabit ac porro per ipſius ſuccenſionem quottidianam abſoluet affectionem. At in humoribus febribus peculiare etiam in quottidiana continue dictum percutem denſitatis & humoris ſuccenſionis circumfuſi aeris frigiditas talium quampiam febrium abſoluet: ſed propria etiam in quibus non unam modo: ſed etiam plures præcedentium cauſarum capias in talibus namq; febribus ut plurimum multæ tales incidunt præcedentes cauſæ. ſunt uero ex medicis qui dicant præcellentem cauſam ægritudinis per medias alias præcedẽtes cauſam conficientem ægritudinem. At per mediam coniugatam ſolam tam & ſi extraria aliqua ſit & extrinſecus corpori icidit præcedentem uocent: ſed non præcellentem eſſe cauſam dicunt ſicut & quæ ſine medio quamcunq; perficientem ægritudinem ſemper coniugatam uerum tamen differentem ab ea quæ proprie præcedens & coniugata

nominatur hanc quidem incorpore esse. hanc uero extrinsecus corpori incidere. At recte ambas dixeris causarum ad se inuicem naturam. uerum earudem ad ægritudinem habitudinem & distantiam inspicientes causas diuiserunt tantas nimirũ ac tales causas præcellentes existentes & præcedẽtes & coniugatas esse ut diximus. Noris tu quoq; quod earum rursus quædam per se: quædam per accidens sunt causæ quorum sunt causæ. per se quidem quæcunq; efficientem in se habentes potentiam aut potestate aut actu per illam semper per se eandem absoluunt affectionem in corpore ut si uelis piper & opium hoc quidem semper calefaciens quatenus habet etiam potestate caliditatem. hoc autem refrigerans quam pariter potestate & actu adipiscitur frigiditatem. Caliditatis namq; est calefacere sicut frigiditatis semper per se refrigerare. At per accidens quæcunq; non perquam habet uim ut habeat: sed per aliud aliquid quod actionibus adueniat affectiones exercent quemadmodum aqua frigida calefacit quidem corpus sed non per se. nec enim frigiditatis est per se calefacere sed per accidens, ideo autem per accidens quod meatus & uias corporis densas effecerunt ut pro modo frigiditatis per quas difflat corpus & diffluit qui in nobis recumbens calor. Impediuit caloris ad exteriora uolatum ac meatum. hinc se calidius effecit corpus itidem uero calida aqua refrigerat quidem sed non per se quando quidem caliditatis non est per se refrigerare: sed per accidens. at per accidens quod meatus ac uias rarefaciens corporis ut modus fert caliditatis ideo qui in nobis insitus distrahitur & difflatur calor facilem illius ad exteriora meatum effecit. Hincq; corpus caloris distractione frigidius effecit quam esse consueuit. At congnitu dignum quod non solum hæ quæ dictæ sunt causæ. langorum fiunt causæ: sed etiam ipsi langores langorum aliorum sunt quod fiant causæ. Ex quottidiana siquidem ueluti aliqua causa est febris quæ fit & tabida sine medio & hectica & ex tabida rursus ut plurimum hectica si ex hectica e contrario possibile fieri aliquando tabida & quottidiana & ex tabida rursus quottidiana: Fortassis deinceps inspiciemus. Tanta fuere igitur in præsentia quæ de causis diceremus in genere & in uniuersum. Deinceps de causis dicendum nobis est per quas gignuntur febres ignoratis namq; causis ex quibus febres fiant ut exa mussim norit quispiam quæ nam sit quæ ab oculis emersit febris neq; conferentia medicamina sciet efficientia sanitatem & corruptoria febris & causas ipsius neq; inuenire: neque ulla arte rimari disciplinaq; inuestigare poterit quæ curandi est disciplinæ intentio excellentissima ac honoratissima:

¶ Dicamus itaq; quod febres omnes & quottidianæ & in humoribus succensæ putridis insuper & hecticæ præcellentibus causis consumantur & fiunt & si aliæ sine medio aliæ cum medio magisq; ac minus fiunt ut ostendetur. quottidianæ enim sine medio magis ab præcellentibus fiunt ut plurimum quidem ut præcedẽte sola causa continente modum cum ex solari æstu: aut motu: aut furore aut alia huiusmodi aliqua causa. Primo qui in nobis est succensum spiritum per cor medium continue omni corporis membro contra naturam illam distribuet caliditatem. est namq; primo quidem solis ardor aut motus præcedentem occupans locum, deinde succensus spiritus coniugata quottidianæ causa. tertiaq; ipsa quottidiana febris causaru; perfectio. est etiam quando inter præcellentes causas & coniugatam præcedens interuenit causa: cum aer circunfluens frigidam cutem densam fecerit: cutis autem densitas spiritum succenderit nõ tracta introrsum refrigerante & rigorem gignente naturalem calorem aerosa essentia. difflant enim cunctæ horæ ac diducunt animalium corpora. uaporosis & fumidis superfluitatibus

fluitatibus foras effusis. At contra ſbeunte aeroſa eſſentia & inſitum calorem impellente denſata comprꝗhenſionem refrigerabit aliſq; quæcunq; cutem den ſare conſueuerunt ſpiritum qua diximus ratione ſuccendi neceſſe eſt. hincq; quottidianam gigni febrem, erit nãq; ita prima cauſa aut aquæ aut aeris frigiditas quæ præcellens cauſa nominatur. inde cutis denſitas præcedens cauſa tertia ſuccenſus ſpiritus coniugata quottidianæ affectionis cauſa, & quarta ipſa quottidiana febris cauſarum abſolutio, neq; reffert ſi aſtrictione & denſitate mala exiſtente etiam facillime diſſoluta. Quottidiana fiet ſola & aberit febris nulla alia ſubeunte in corpore affectione ſiue etiam non diſſoluta aut primo aut etiam poſt ſpiritus qui in nobis ſuccenſi fuerint humores: aut etiam membra uel tabidas uel etiam hecticas cõficient febres. Nihil enim hoc ad rationem quæ quottidianam ex compræhendente facit, eſt quando per mediam cutis aſtrictionem aut denſitatem fieri dicitur ſed in humoribus ſuccenſæ putridis fiunt & ipſæ a præcellẽtibus cauſis ſemp nõ utiq; ut præcedẽtium cauſarum aliquando præcellentibus ut in quibuſdam quottidianis aut per aliquam aliquas ue medias cauſas præcedentes & coniugatas. fiunt enim ſub continuatis & coniugatis cauſis ſemper humorum & i ipſis putredinibus: nunquam uero ut ab præcedentibus præcellentium. & eatenus differunt quottidianæ ab eis quæ in humoribus febres quantum in cauſis hæ quidem ex præcellentibus cauſis ut præcedentibus fiunt quottidianæ. hæ autem ab eiſdem ſemper nunquam ut præcedentibus ſed per medium alicuius aut aliquarum præcedentium in humoribus febres. Aſtripulor equidem Ippocrati. & aliis peculiarem aſſerentibus cognitionem febrium in humoribus nec ſeparabilem nullam præcellentium cauſarum putantes talium febrium quod neutrarum aliorum generum id ſit quod omnes quottidianæ in præcellentibus cauſis conſiſtant hecticas uero cenſent cum ſine his factæ fuerint neq; a principio iniiciantur ut nullius ſint alterius non febris modo, ſed nequidem ulla quæuis ægritudo incipiet abſq; aliqua præcellente: ſed hæc quidem fortaſſis examinatius deinceps inſpiciemus. nunc autem quoniam non de una ſpecie ſed de multis ac differentibus loquimur febribus æquum fuerit oſtẽdere primo de ipſarum differentia deinde eo modo de aliis per ordinem aliquem procedente argumento:

¶ Febrium igitur differentia una quidem eſſentialis. Altera uero qualitatis eſſẽtialis & eſſentialis quidem quæ ex ipſa fit febrium eſſentia. qualitatis uero eſſentialis quæ ex ipſarum accidentibus eſſentiæ perpetuo ac longe aſſumpta. eſſentia namq; febrium contra naturam caliditas ſicut dictum eſt. harum ſiquidem eſſentia magis ſuſcipit & minus. eſt autem etiam in ſubiecto accidens quiddam exiſtens quæ per ſe eſſe non poteſt uel etiam ut in efficiente eius cauſa inſuper & modum habet motus natura in quo eſt & qualitate ſiue ſubiectum ſiue cauſa ſit. Item concidentia quædam efficiunt iure, hæquidem differentiæ eſſentiales ſunt ac dicuntur. hæ iuxta magis & minus contra naturam caliditatis aſſumentes per quas paruas & magnas febres appellamus, non quidem proprie in quali re: qualitatis nomen inferentes cum ſoleant tamen hoc facere non in febribus ſolum ſed etiam in aliis particulis inqualitatem quidem habentibus ut ſint. nominatis uero magnis & paruis quæ uero qualitate eſſentiales reliquæ omnes differentiæ

quæ præter materiam & subiectum in quo contra naturam caliditas & quæ contra motus modum. Iteꝝ uero & quæ præter concidentia caliditatis quæ contra naturam est. Hæc siquidem materia sunt cum est ipsius motus modus & concidentia euenerunt caliditati quæ contra naturam & non per essentiam existit hoc modo. ob hoc & ex his sumptas febrium differentias essentialis qualitatis esse dicimus ac non per essentiam. per essentiam existente prima differentia uel per magis & minus caliditatis quæ contra naturam est capitur ac dicitur per quam magnas & paruas febres dicimus quemadmodum iam dictum est. Cunctas autem has febrium differentias quidam ante nos examussim simulq; perspicue exposuit inquiens. Hæc Alexandri uerba secuntur de differentiis febrium Galeni doctissimi medici uolumina.

¶ Alexander aphrodiseus medicus carissimus de febribus fæliciter explicit.

¶ Magnifico Equiti Iurato Paulo Pisano acutissime docto Veneto Patricio Decemuiro. Georgius Valla Placentinus Salutem Plurimam Dicit.

DE syriaca lingua ingræcã Rhazæ de pestilentia opusculũ impatori cuidã cõuersũ: latinũ Paule Pisane tibi faciendũ esse existimauimus: tũ qd' ab insigni autore hæc traditio emanare certo pspicit: tum qd p quam necessaria hæc prorsus oĩbus habita cognitio ẽ eoq; magis qd' Galenus medicinæ autor pcipuus de pestilẽtia qd' ad artẽ medicinæ ptineret nihil accurat' scriptũ reliqt. Cursim uero eius rei meminit dumtaxat: ut eius ĩtentio nulla ad pestilẽtiæ curã habita uideatur. Cũ tñ cunctis mortalibus maxĩe necessaria facile dephendat'. Mirũ profecto uideri potest. Cũ tot doctissimi hoĩes impensissime studiosi fuerint rebus aliis: quã bone & ĩmortalis deus: sublimibus acumine incredibili: labore ĩmenso, operã enauare: Cur demũ hãc unã curã omiserint: taз necessariã: tam honestã: tam eximiã: ut credibile nõ sit noluisse eos: uoluisse qdẽ: uerũ præstare nõ potuisse aut de se polliceri ausos nõ fuisse. Ita ne nos qdeз audemus. Et pĩnde quæ Razes tradidit referemus, nõ nobis mõ sed aliis quoq; e uiris clarissimis habita lõge argutissima: nec ulli a nobis magis q̃ tibi dicanda: q oẽs hoc tẽpore, pene solus foues disciplinas ac ut Rhazes ab humanis corporibus pestilentiam abstergendam miro quodam docet artificio. Ita tu singulari prudentia in Veneta ciuitate de humanis mentibus pestem omnem nempe uitia: & ignorantiam studes abstergere: qui ut in sapientissima ciuitate tua ob animi tui præstantiam clarissimis decoratus es honoribus: legationibus ad Imperatorem ad summun pontificem maximis de rebus mirifica laude perfunctus. Ita uicissim tu quoq; Venetias his exornandas dotibus existimasti. Verum quantas & his & aliis sis laudes promeritus nouerunt omnes: & nos commodiore loco hæc pluribus nunc demum quod instat id agamus. Præstantissimus igitur autor Rhazes hunc morbum bifariam distribuens. Vniuersam præscriptionem suam in capita quindecim hoc pacto partitus est.

¶ Primo igitur capitulo causas quibus pestilentia conflatur & quomodo propemodum omnes in hunc incidunt morbum: præmonuit.

¶ Secundo de corporibus pestilentiæ obnoxiis scribit.

¶ Tertio de tempore in quo multa pestilentia.

¶ Quarto signa iniectionis pestilentiæ duarum specierum.

¶ Quinto de custodia morbi antequam signa appareant. pestilentiæ & quomodo oporteat coercere ne in totum insurgat: uel ne ad immoderantiam perducãtur posteaq̃ signa comparuerint.

¶ Sexto de cura pestilentiæ.

¶ Septimo quo pacto opem naturæ ferre oporteat ad extrudendam ab extremis corporis pestilentiam.

¶ Octauo de prouidentia oculi: & gutturis. deq; cura totius corporis cum signa sese ostenderint pestilentiæ.

¶ Nono ad cito conquoquendam pestilentiam.

¶ Decimo ad arefaciendum pestilentiæ concocta.

¶ Vndecimo quomodo purgare conueniat squamas: & incrustationes: quas uocant escharas pestilentiæ.

¶ Duodecimo quo pacto oporteat perungere cicatrices: ac delere ex oculo totoque corpore.
¶ Tertiodecimo de uictu alimentali pestilentia captorum.
¶ Quartodecimo de cura uentris eorum: qui oppressi pestilentia.
¶ Quintodecimo de clæmentibus: & perniciosis pestilentibus.

¶ De constitutione pestilentiæ: & quo modo prope omnes homines incurrant eiusmodi morbum. Georgio Valla Placentino Interprete.

c APIVNTVR fere omnes hac ipsa mortales pestilentia quod a natali die omnes ad extremam usq; senectam mutentur ad ariditatem tendendo. Vnde: & infantibus sanguis multo humidior q̃ adolescentulis exoritur: multomagis et in senibus exarescit. Præterea largam subeunt caliditaté quemadmodum Galenus in Aphorismorum interpretatione exposuit. In pueris inquit caliditas immoderatur quantitate ea quæ i adolescentulis: at in adolescentulis qualitate uæhemẽtior. qđ plane arguitur ex optima naturali actione augumentorum: & concoctionum: & instaurationum eorum quæ in pueris. Infantum: & puerorũ sanguis musto assimulatur quod necdum concoqui incepit concoctione: quæ ad consumationem tendit. quodque necdum ad ebulitionem moueatur. Adolescentulorum porro musto assimulatur iam ferueſcenti & exuflanti mutatoq; de primo statu respirantiq; plurimum uapore: & redundantia: ut unum est maturum defæcatumq;: & ad perfectum perueniens statum. Senum sanguis assimulatur uino: quod difflauit: & uæhementiam eiecit acciditq; ad frigiditatem ut acescat. Conflatur autem pestilentia cum sanguis perputrescit efferuescitq; ad efflandum uapidam & limosam redundantiam cum transmutatur ex infantili sanguine musto persimili in adolescentulorum sanguinem qui uino similis consumato. Assimulaturq; pestilentia per sese feruori spumanti quod musto solet euenire feruoris tempore. Id propterea hominum ferme omne genus huic morbo obnoxium est: & impensius mares. quod sanguis necessario transmutetur de primo statu in secundum ut musta. quoque necessario transmutantur in statum qui est post feruorem ebulitionem que uixque comperta est complexio infantis: aut etiam pueri mutata de primo in secundum statum in tempore: & statim ac deinceps: ut feruor appareat & mutatio in sanguine in tempore & statim. Quoniam talem complexionem postea ita mutatam frigidam: & aridam esse oportet. Verum complexio puerorum his contraria est. At astructa ut puerorum complexio calida: & humida: quod eorum alimentum ex lacte sit: nam qui non alũtur lacte pueri proximo tamẽ illi: & contermino uictu utuntur: & uescuntur alimento. ut cunctæ ætates aliæ. Enimuero qui in uictu horum fluctuationes plures

plures aliis existunt. Ob hoc per raro eorum quispiam hunc morbum effugit. Commutatio autem fere fit in hoc morbo iuxta complexionum differentias: & uictus: & habitus: & aerem circumfusum: & sanguinis statum: qui in uenis in quali: & quanto atque hac de causa in aliquibus præoccupat in aliquibus postea subsequitur: & in aliis augetur: & in aliis imminuitur: estque in aliis qualitate ad modum atrox in aliis minus atrox. Adolescentuli quia sanguis ipsorum in secundum statum iam mutatus ipsorumq; perficitur concoctio: & difflatur huius status humiditatis in qua putrefactio consistit. Raro ipsis in putredine morbus: qui igitur in putredine constituti habent in uenis superfluam humiditatem: aut improbam qualitatem: & admodum exustam capiuntur copiosa pestilentia in ætate puerili: in qua non omnino sanguis transmutatus est imperfectum statum. Et in putredine & habentes caliditatem debilem & pacatam. Adolescenti autem iam effecto uiuenti uictu perducente ad carnem multam: aut uictu implente ac sanguinem corumpente idem fit. At senibus non contingit nisi in statibus pestilentibus aere tabido diris humoribus in quibus plurimum talis morbus euagatur: quia excedens mediocritatem in extremam caliditatem: & humiditatem conceptumq; calorem ad morbum pariter extendit: quia comitatur spiritum qui in cordis est binis uentriculis ad suam complexionem per cor medium. Deinde comitatur perducendo sanguinem uniuersum: qui in arteriis ad suum statum. Cum ergo pestilentiæ causam paucis & per uniuersum tendentibus uerbis attigerimus. Progrediendum iam est ad accomodata pestilentiæ corpora.

¶ De Accomodatis pestilentiæ corporibus.

SVnt nimirum candida corpora & humida & corpulenta multa obesa carne & rubra pessima si fuerint insuper febribus capta continuis: Sanguinis eruptionibus. & sanguinolentis affectionibus. & pustulis: & lippitudinibus: oculorumq; ægritudinibus: & ex anthematis. nec non si uescantur frequenti pastu dulci magisq; dactilis: & melle. & ficubus eisq; rerum speciebus quæ dense ac dulces melle confectis uini potu multiplici: dulcis quoq; lactis usus in tali affectione pernitiosus. At corpora tenuia biliosa: & arida: & calida eulogiæ sunt accommodata. Eulogium uero ueteres nominarunt speciem unam improbiorem inter duas. sicut & a multis audio nominari. siquidem in græcorum differentibus linguis hæc appellatio non inuenitur. At philosophus quidam sua lingua chaspe nominauit: quæ dictio significat id per se. Puto autem quod ad hanc pestilentiam ratione opus sit ita dici. quod si etiam inter se inuicem affectionibus differunt. Cæterum etiam communicationem habent: & nihil indecens: nihil igitur est habens differentiam: quod etiam communicationem non habeat. At ne tempus in nominum appellatione teramus sapiente istas differentias suo tempore explicante ad nostrum redeamus instituum. Quod si forte pestilentiam: excuti etiam ex contariis unum euenit aut ea pauca esse: aut per exigua: & obscura: aut admodum atrocia & pernitiosa: aut squalida & arida: tabidaq; nec concocta. Alia tenuia corpora & complexione frigida minime idonea duabus his speciebus pestilentiæ & eulogiæ. si contingat sit eneruis: cum febribus quidem continuis a principio ad finem usq; præter moderata concocta: & pacata.

De tempore in quo ut plurimum pestilentia euagatur.

TEmpus autem in quo euagatur atq; affluit est huiusmodi exttremæ autumni partes: & ueris principium. Cunq; æstas pluuiosa est: inuicemq; austri perflarint & cum hiems fuerit calida: uapida: & australe stratum. Cum uero fuerit æstas uæhemens caliditate: & ariditate. Estq; autumnus calidus & aridus postrema succedente iugi pluuia admittit eulogia sibi idoneos tenues in quam & calidos & biliosos: ac sæpe quibusdam in regionibus habitatoribus indigenis circumflua constitutione dissolute transmutata ad pestilens quiddam illæsa perdurant corpora. At in constitutionibus frugalibus pestilentia contabuerunt. repente igitur prius obseruandum cum cœperit explicari: & ad homines propius accedere sicut progrediens exarabo.

De Signis iniectionis duarum specierum pestilentiæ.

SIgna pestilentiæ & eulogiæ euidenter accessionem demonstrantia sunt hæc Species istas duas morbi: febris præit continua. Dolor dorsi naris pruritus Sputa in somno. Hæc istorum præcipua sunt signa præsertim dorsi dolor cum febre cum his etiam languens toto corpore uerti uidetur. Præterea oscitatio frequens: & pandiculatio dolorq; in gutture & in thorace cum difficultate flatus: & tussi & corporis ariditate: & inflamatione & sputi crassitate. sunt etiam uoce rauca cum capitis dolore & capitis pulsibus atq; pondere. Præterea grauiter ferunt & uitant fugitantes: & nauseant & immodesti sunt nisi uomitus: & tolerandi impauentia: & uitandi perseruantia pestilentiæ insideat aut eulogiæ. Verumtamen dorsi dolor: & corporis totius exæstuatio: & ardor: & conflagratio: & coloris rutilatio: magisq; uæhementia ruboris iuguli: magis propria sunt Eulogiæ. Ideo cum hæc signa uideris expedit q̄ sunt opportunissima magis inspicere: ut est dorsi dolor. sputa quidē cōtinuæ febris cognoscere oportet esse principia pestilentiæ: quāuis hæc sint magis p̄cipua dolor dorsi inquā neq; in pestilentia afficiunt nauseare signa sunt contraria: quia Eulogia constat e sanguine bilioso. At summissa pestilentia maiorem habet quantitatē utilis sanguinis eius: qui est improbus: & corruptus detractio: & ob hoc ipsa residet dorsi dolor. quoniā extensæ sunt uena & artaria inter bina ossa coherentia scapulis. Memoranda intentio diligentiæ: & prouidentiæ simul: & uniuersalis rationis. Primoq; dicamus primam obseruantiam: quomodo oporteat anteq̄ appareant signa extrudere: & posteaq̄ signa apparuerint discernere ægritudinem. Secundo confestim exturbare. Tertio prouidere oculo & ciliis & cypselidibus: & quæ in naribus & gutture: & omnibus articulis ne contingat interlapsus improbus. Q uarto confestim morbum concoquere ac digerere. Q uinto confestim arefacere exanthemata. In sexto quo pacto oporteat eiicere incrustationes: & squāmas: & testas. In septimo quo pacto obliterandæ delendæq; cicatrices. In octauo de uictu & nutrimento eorum qui peste capti sint. In nono quomodo oporteat uentrem custodire ne plurimum effluat: & in pernitiem tendat. In decimo signa pacatorum: & perniciosorum. Dicere autem oportet in qualibet intentione rationem uniuersalem concisam: & Idoneam. oportet igitur adolescentibus exigere sanguinem: & pueris: & iunioribus. qui necdum pesti succumbuerunt: uel qui in leuem pestilentiam inciderunt facilem: & obscuram: magis in prius expressis statibus pestilentibus antequam exardescāt

exardeſcant: & morbi ſigna appareant. Detrahendus autem ſanguis eſt natis quattu-
ordecim annos: minoribus aũt admouẽdæ cucurbitulæ: refrigerandæq; ſũt domus in
quibus reclinantur: & cubant. nutrimento utendum eſt: quod conditum ex ompha-
cio ſit: & aceto maceratis: & congelatis concretiſq; & omnino acetoſis: & epulis cum
aceto: & lactucatis: Dato quoq; aquã de fontibus limpidis plurimumq; frigidis: quæ ſi
non ſit in niue refrigeratam. Ea quoq; frigida aſpergenda domus in qua mora ẽ. Pro
me quoq; ipſis ſuo tempore acida mala granata: eduliaq; acida: & acerbos fructus &
acida mala citrea; & uuam præmaturã nempe omphaca: & ſycomora: & id genus alia
quod ſi quis calidiorẽ natus ſit cõplexionem: & exardeſcat ſuccũ aſſumat admodum
decoctum ut prius immitatur eius quarta pars ſucci acidi mali granati. Si minus ex
ardeſcat utatur matutino diluculo farinis cum ſaccharo ubi accidum ſit alimentum: &
lente: & omphace: & ĩprimis acidis malis granatis quia hæc præcæteris ſanguinẽ ſpiſ-
ſum reddunt: ac refrigeranr: arcentq; atq; extrudunt peſtilentiam. omni namq; tem-
pore hic uictus confert ſtatibus peſtilentibus. Imminuit improbitatem phymatum &
ſtrangulantium affectionum. ac ut paucis colligam: cunctorum morboruʒ de flaua bi
le naſcentium: & ſanguinolentarum ægritudinum. In meridie abluantur in aqua fri-
gida: & in lauacris immerſentur concedanturq; natare: & ibidem ſe ſe uolutare cogã
tur. Vitandum lac dulce: & uinum: & dactili & mel & omnia dulcia: & calida condi-
menta. & daucia porcinæ carnes datoq; ipſis cum eorum fuerit calida complexio &
humida: & corruptiõi accõmodata calida & arida facile ardent: & cõflagrant. Temp⁹
peſtilens: & improbum ex dictis agatur ,medicaminibus. Illis qui habent complexio
nes calidas: & aridas exæſtuantes; utile eſt admouere holera frigida: & humida: uelut
Maluam Colocynthem: Blita Lapatha: & tetrancura. prohibendi ſunt ne prorſus
ueſcantur Peponibus dulcibus: quod ſi forte ſumpſerint capiant cum ipſo ſtatim
ſuccum acidorum fructuuʒ. nutrito ipſos piſcibus carne mollibus ex acido lacte: quod
acidius: & tanq̃ ex creta ſanies ab hoc ſapiente uiro Rhaze nominatum Raip. cor-
pulentorum: & alborum: & rubrorum complexioni adhibendum eſt refrigerans:
& arefaciens alimentum. quod nobis ſit exploratum: Communes uero ſint om-
nibus hæ tibi admonitiones. ut labore abſtineas: lauacro; uenere: motibus: uerſari
ſub ſole: & in puluere: & aquã ſtantẽ potare. Abſtinendũ a fructibus humidis: & le-
guminibus a rubigine uitiatis: aut in tabidam putridamq; affectionem actis: aut
etiam humiditate repletis. Eorum cienda aluus eſt: & ſi eo fuerit opus ſucco da-
maſcenorum: & ſero lactis & ſacchare. Arcendi uero ſunt a ficubus: & uuis: quia
ficus puſtulas gignunt & congerunt ſuperfluitates intus. Inde educunt manifeſtas
ad corporis extrema puſtulas. at uua flatu ſanguinem imbuit: & in tumorem eleuat
expeditum: Iſq; ad ebulicionem fit idoneus: ac ad ſpumatiouem. Quod ſi aer ſit
admodum peſtilens & tabidus ac improbus ablue faciem perpetuo iure ex roſis.
madefacienda ſudaria linteaq; hiſce odoris rebus: & humidis ipſis olfacientibus:
& admouenda naribus. Hæc namq; prouidentia diligentiaq; admodum utilis eſt
in peſtilentiis & aeris ſtatibus corruptis: & euagantibus morbis: deo adminicu-
lante. infantes nuper editi ſupra quintum menſem cucurbitulandi. lactendi cum
fuerint corpulenti candidi forma & rubri: uictus alimenti ſuggerendus in hiſce
apertis uictibus. Transmutantibus autem nutrimentum dato ex dictis modera-
ta præſenti ſtatui. Memoranda igitur ſanguinem denſum faciẽtia medicamina: & re
frigerãtia: & ꝓhibentia putredinẽ & ꝑturbatiõe Deo maximo optimo opẽ ferente.

¶ De præseruatione a morbo anteq̃ appareant signa pestilentiæ: & quomõ habere oporteat ne omnino constituatur uel ne omnino ad immoderantiã procedat postea quam signa apparuerint.

P Rodest in totũ omne acidum: ut acetum & aceto conditũ & lactis acidum inustum raip autẽ ab hoc ipso sapiente lingua eius uernacula dictũ cum bene fuerit insolatum & citrea acida. His aũt utiliora quæcũq; acerbescũt: & acida sunt: ut omphax & rhus syriacus: & poma & cydonia & acida mala granata: & cuncta quæ sua substantia pinguem reddunt sanguinẽ ut zizifa: & lentes: & corianu; & lactuca: & capita papauerũ. Intibũq; strychnu;: & spodiũ: & psylliũ. ¶ Aliud medicamen pacãs accessionẽ sanguinisq; tumultũ ac febris. utile uero est etiã iecori exusto excernitq; flauã bilem. Rosarũ collectarum hexagia io spodi hexagia 20 rhu syriaci & psyllii: lẽtis purgatæ. oxyacãtes portulacæ sæminis lactucæ sæmis codiæ albæ: & papaueris ana. hexagia. 5. sãtali albi hexagia. 2. & mediũ. hæc suo tẽpore adhibe matutino tempore q̃tum oboli. 2. cũ unciis. 5. succi acidi citrei aut succi mali granati: aut omphacis ac similiũ. Adiuuat etiam oxosacchar: hoc ẽ ex aceto sacchar ita paratum pars aceti acris & partes duæ rhodostagmatis misceant᷑. madefiant ĩ his unciæ. 5. rosarũ foliorũ aridorum purgatorum etiã unciæ. 2. ægipti rosarum: & uncia radicis fœniculi humectentur sintq; ad tris usq; dies & ita excocta cribrato inde hoc modo immittito sacchar duplũ ad acetum, aut etiã triplum coctumq; in succo psyllii trochiscos efficito & tẽpore proferas oportuno instante quantũ oboli tres cum uncia una explicati oxosaccharis adiuuat autem ad hanc ægritudinẽ uæhemẽter medicamen ita confectum Efficatius enim est: ut inspeximus sæpenumero: & experientia compertũ est: & per fructus præparatos nisi aliquid ab indis cõpositum excedat quod a nobis confectum sit. Ipsi nanq; indi aiunt si quispiam impinguarit apud nos ex fructibus confectis iam exanthemata nouem edens decẽ non redditũ iri. quod utiq; apud nos conficit᷑ hoc pacto. Aceti ueteris acris libræ tres mali granati succi: & acidi mali citrei & omphacis oxycanthes succi sycomori aspersionis rhu syriaci iuris ziziphi: aspersionis lentis: & aspersionis Tarchi ana libra una iniecta in his tribus libris saccharis & cocto quoad in substantiam peruenerit succi ex uiolis. inde sumito libram dimidiã spodi albi optimi dissoluito in mortario puro, deinde ita immitte ex confecto medicamine iã feruente: & contere pistillo quoad dissoluat᷑ & cõmisceantur ambo conterant᷑ ex ancuriis resectis: aut ex ligno hederaceo. nisi quod si ex ancuriis dissectis conteras melius est. Eo utere anteq̃ appareant signa pestilentiæ: & cum signa apparuerint ut nos admonebimus. utile id nimirũ est in omni sanguinolenta & flaua bile abundãte: & suffocatrice affectione: & pustulis & eiusmodi malis. hæc ipsa est anteq̃ febris adueniat præcustodia pestilentiæ. expellit nanq; hæc ex accõmodato ad extrudendũ: & insuperabiles efficit qui his utantur uel simul difficulter superabiles ne prorsus mutatio sit sanguinis ad secundum statum tempore breuissimo. cum tumultu: & feruore & euentu lapsus necessario in pericula: & metus. Sed confestim procedente tempore: & ultra quo fiat mutatio concoctionis non putredinis: & absq; accidentibus euenientibus: & febribus periculosis: & atrocibus: & perniciosis & sanguinolẽtis affectionibus: quod contingere necesse est.

¶ De cura Pestilentiæ.

C Vm autẽ euidenter contigerit febris ostentãs signa pestilentiæ nõ est utendum uictibus his inconsiderate sed disquirendũ: & diffiniendũ & mens diligenter adhibenda. quia quod ex hoc paratur ingens periculũ est. Sanguĩe

enĩ; pturbato

enim ꝑturbato: & in tumorē eleuato: & prorsus aucto naturaq; certāte ad extrudendū ex cernendūq; oīa sup̄flua foras: ad aliasq; corporis partes si nō ꝑficit neq; ꝑuenerit diligētia ad densandum & extinguendū quæ oportuit ante iniectionē. necesse ē in accessionē uenire semel & bis: & ter. Et tū nō solū non erit naturā adiuuans sed etiā oppugnans: & obsistens eius actionibus. Neq;.n. possibile est cū uæhemēter ferbuerit: & ꝑturbata fuerit ipsa; pacari nisi admodū tutis. Plurimū refrigerantibus & sanguinē densantibus: ut opio: Cicuta: succo lactucæ & strychni: & id genus aliis nisi sit huius curæ intentio piculosa: quia fortassis fiet omnino sanguinis concretio & insitæ ingenitæq; caliditatis extīctio. Verūtamen nisi sup̄flue refrigeres nō potueris morbi feruorē extinguere. Et oppugnādus alienus: & tabidus calor. Atquæ supra modū refrigerāt sæpenumero moderātiā excedunt extingūtq; insitū calorē. Subiicere itaq; tibi uolo qđ nōnullis medicis nō ꝑspectum est: aliis quidē ex inscitia: aliis uero ex ad artem parcitate ne periculosa fiat tibi ī erroreq; sepulta cura:

¶ Cura.

CVm igitur uideris signa pestilentiæ. tenorē corporis. frequētē oscitationē: dolorē dorsi: ruborē oculoꝝ. uæhementē capitis pulsu; & pulsum languētis multūq; extumescentē & suspirantē multū mores aīæ molestos & urinā turbidā & rufā tactūque corporis mollē & callidū cuiusmodi sunt lotoꝝ: estq; languēs corpulentus & uictus plenitudine affluēs uenā seca: & sanguinē detrahe ad deficientem usq; animam. fuerit optimū detrahere ex medio ancone aut ex ei hæretibus locis. qđ si nō appareat: ex uena intima ac si ēt ipsa nō appareat. ex craniaca. Satius tñ ē si nō inueniať media: detrahere ex interiore poplite: qa tales uenæ trahūt sanguinem ex ītestinis maioribus: q̄ sunt in aluo plus cranaica. Cū aūt nō sunt hæc signa ad modū manifesta nisi ualida: detrahe paucum sanguinē. at cū minima: minimū. atq; ita profer ei q̄ extinguāt febrē nēpe frigida ut in niue aquā & euomēti rursus cedo aquā & cū uideris extingui qđ placenť febricitātia: ac cesseritq; tactus corporis ad naturalē affectionē. habe talē diligentiā. Extrudes nimiru; hinc prorsus tumultū pestilētiæ & accessionē. ualide utiq; extinguētia & refrigerātia sūt aqua in niue refrigerata effusim & large data quo ad in aluo frigiditatē ꝑsenserit. Q đ si postea febricitet & aduētarit æstus. da secūdo quantū triū libraꝝ aut ēt plus: datoq; in hora dimidia. Q uod si caliditas īflectať: uenterq; aqua redundarit euomat priorem & rursus dato potū & si uideas subiisse aquā sudetq; languēs urināq; ciat: sit tibi signū euidens proximā eē sanitatē. Q đ si nō subeat aqua calorq; tāq̄ attolēs & rursus augens & exhibēs sicut erat aut ēt plus: mitte aquā frigidam descendeq; ad extinguētia & pacātia medicamina q̄ etiā prius idicaui. Sin cōmode hēat languēs & cōminuať & purgeť morbus adhibeto hoc pacto eductionē. Sin inter lapsurā uideas aduentātē improbā: & euitat admodūq; fert difficulter lāguēs: & hæc molesta cōtinet: noris esse necessariū turbari & excitari pestilentiā & eulogiā. Ideo expeditū ab huiusmodi uictu absistere & studere opē ferre naturæ ad excernendū & eiectandū superflua ut nunc ego subiiciam.

¶ Q uomodo opē ferre naturæ cōueniat ad expellendā pestilentiā ex corpis sup̄ficie.

FOueto ægrotantem indumentis & reclinato in domo non nimis frigida induendo prius tuniculam plenam: uinciendo circa collum tuto atq; ita absorbere aquam frigidam paulatim iube: magisq; cum febris multum concocta fuerit. nā frigida si paulatim absorbeatur sudorem elicit & contendit & adiuuat foras extrudere superflua ad corporis superficiem inde aquam feruentem immittendo aulis puris. Adhibe unam aulam ante & aliam pone ut reducatur uapor per totum corpus præter solam faciem: ut rarescat corpus atque ita difflet sup̄fluitas. Flare autē

expedit in languentẽ suauem aerẽ: & frigidũ. Ita sane ægritudinis curã habebimus. nec solũ facile extrudent̃ supflui. sed ẽt uires custodieris: nec ẽ inuenire aliud melius: & cõmodius hac diligẽtia. expedit insup refricari: & calefieri aqua calida ut diximus: qa balnea & cisternæ: & spumæ maris molesta tali sunt affectiõi. calefaciũt nãq; imoderate: uiresq; distrahunt: ut exanimet̃ ægrotus: syncope aũt aduẽtante exercet̃ i sese. ac p se natura cũctaq; alia flocifaciẽdo tutus efficit̃ languẽs. Præserti si ualide: & iugiter i syncopẽ exanimet̃: nec ullũ est signũ euidentissimũ in hac parte abolitiõis: uel alternati; deficiẽtis aiæ. Ostendit nãq; cohiberi & sautiari uires. Ita uero hoc facto fortassis has pturbabit supfluitas: & extiguet. nõ est igit̃ sinẽda hũiditas post factã i corporis supficie calefactionẽ: sed abstergẽda diligẽter: & arefacienda. Hæcq; sunt facile extrudentia supfluitates: cum debilis natura non fuerit: atq; imbecilis & redundantiæ crassarum partium: & quæ difficulter excernat̃. At cũ fuerit febris mitior quodãmõ: atq; pacatior: & languẽs afficitur. & difficulter fert: & difficulter excernit̃ pestilentia: ẽt cũ tarditate. post quintũ diem uti necesse est medicaminibus excludẽtibus: Hæc sane petulanter: ac proterue pferẽda nõ sunt. sed selectim: & cõsideranter: queãdmodũ diximus. cũ de extinguẽtibus loquebamur. Iam error i hac parte licet nõ æqualis illi priori: uerũtamẽ ipse quoq; ingens. ob hoc talibus nõ est iconsiderate utendũ: sed istandũ priori diligẽtiæ quãdiu tibi spes fuerit: quod secũda nõ egeat pſertim si febris fuerit ibecilla queẽadmodũ foris: ita & intus. hoc plane cognoueris expulsu: & spiratiõe si celeris nõ sit: & magna: & densa: & tãq̃ nõ in duplicẽ additionẽ: uel maiorẽ qualitas febris pueniet: Cõsiderato aũt si etiã nõ in pniciẽ uæhemẽtia caliditatis abigat lãguentẽ. Q d pfecto tibi erit manifestũ: si cõpares pſentẽ febrẽ cũ aliis febribus: qbus lãguẽs detentus affligebat̃: uel alia aliqua lãguentis cõplexionẽ & habitũ attenuãs. Hæc si ita pcureris liberabit̃ morbo languens. utere porro his: si ispicias turbatũ: & accessiõe uexatũ: & ad supficiẽ excretũ: an clæmẽter habeãt pedes: an dein bñ habeat pulsus & flat⁹: nã si uideas cũ tarditate excerni ad supficiẽ corporis uelisq; i tali affectiõe admouere admodũ extiguẽtia obsistere uideberis naturæ & eius ipedire actionẽ. sin cõtigerit postea quæ extinguãt affici lãguentem & difficulter ferre: anteq̃ hæc cõtingãt: noris qđ tibi erratũ sit. Sin ẽt pulsus cordis adhuc itidẽq; delictum erit. Ideo statim rarefacienda cutis: ut diximus: & pferendũ i aqua calida decoctũ marathrum: & apii sæmen: & quæcũq; mox idicabimus ad expellendã pestilentiã iuxta proportionẽ caliditatis ibecille: & calefactiõis: at sicut languentẽ inspexeris siue pcliuiter fert augumentũ huius: siue nõ ut pauloante tibi significaui: utq; animaduertis. ita in hac parte facito. ficus aridas liuentes 30. uuas aridas sine interiore grano uncias. 2. mitte in aquã librarũ triũ: leniter ebuliat: quoad liquefiãt: & pfer lãguẽti ad libræ dimidiũ tribus pportionibus foue prius idumentis calefaciendo ut diximus. Aliud adhuc potẽti⁹ sæmẽ apii & fœniculi: & ex iure demõstrato prius coquendo in testa quoad ius rubescat & cribro purgãdo profer quãtitatis unciarũ triũ. Alterũ ita cõpositũ rosarũ uerarũ obolos tres lentis expurgatæ obolos tres. ficus liuidas numero decẽ. uuas aridas albas absq; internis granulis obolos 12. tragacanthæ obolos. 2. lachan purgati: & abluti hexagia. 2. maratri: & apii sæminis ana obolos. 3. aquæ libras. 2. excoquito quoad peruenerit libra una: & cũ defæcaueris potandũ pbe quãtũ libræ dimidiũ cũ xylococcorũ. 2. & mediã croci bis aut etiã ter iurgẽte necessitate. Iã prouidentiã memorabimus in quibus prouidendũ.

ℭ De prouidentia oculi & gutturis.

Expedit cũ signa pestilẽtiæ apparuerit oculi prius curã habere: deĩde gutturis: & nasi. ut nunc ego dicam forte cõpellemur: & ir & pelmatis: qa hæc dolere

contingit

contingit non mediocriter curam habere quod difficulter excernatur peſtilentia & pro
pter pellis duriciem in eis locis intinge oculum ſimulatq; ſigna peſtilentiæ apparuerint
ex roſarum iure ſæpe. & poſtea faciem ablue aqua frigida ſæpe quottidie & aſperge ex
ipſo oculum ac ſi eſt peſtilentia mediocris & obſcura ſufficiat tibi hæc diligentia: tutelæ
cauſa. Nam obſcura & mediocris peſtilentia exiguamq; habens materiã rarius exoritur
in oculo. tum ſane admouenda ſunt admodum ſtabiliẽtia oculum cum in principio ui
deris ingentem acceſſionem & pruritum ingentem ciliorum & ruborem oculorum &
quibuſdam in locis ruborem quia neceſſe eſt proferre ex phymate in rubentibus locis
quæ ualide ſtabiliant roſarum inſtillationem cum rhohe ſyriaco irrorato aſperſoq; qđ
ſi adhuc magis uelis roborare conterito cecidia cum rhodoſtagmate & tlẽmata quæ tu
niculæ ĩteriores ſunt acidi mali granati: maſi: pinſito aſpergito. cilia illinito ex colluriis
compoſitis ex glautio & acacia & alohe æquis partibus & quanta illorum ſit una appo-
ne & uelut partem decimam horum unius croci inſtilla & ex hoc in oculum. quod ſi ui-
deas redundantem hanc eſſe materiam & uæhementem & multum flauentis peſtilen
tiam: & moueris eſſe neceſſarium educi in oculũ: id omnino cognoueris ex quibus per
ſpexeris ut ruborem albuginis oculi & inſolentiam & excellentiam & inſpicias intincta
in ipſa ne quid protrudatur ſed ſolum pacatum reddat & redeat rurſus quemadmoduʒ
erat prius uelẽt uæhemẽtius permitte ea & ĩſtillagarum ex pane confecta. at peſtilen-
tia quæ adducta in adhærenti uiſum triſticia non irritat. at quæ exorta eſt in ceratoide
e regione oculi contra aſpectum conſtituitur quo etiam uiſum abſcondit iuxta proportio
nem craſſitudinis & tenuitatis. poſt id uero proferre oportet ualide purgantia & abſter-
gentia ueluti ſignificabimus & forte perficient aut non nam ſi craſſa fuerint incorpore
& dura & in ſeneſcenti ætate aut etiam ut plurimum effloruerit rhagoide inſtillato ipſi
ex oſtenſo collurio poſtea quam ex ipſo crocum abſtuleris & partem apponas ex hæma
tito ac ſæpius in die inſtillato & clæmenter reuincias oculum & hæc quidem quæ te ſci-
re oportet ad oculi prouidentiam. deinde ita expedit curam habere gutturis & oris ne pu
lulent in ipſis phymata & puſtulæ & ſpiritum prohibeant. quia ſæpe contingit in peſti-
lentia ut languens in affectionem ſuffocantẽ perueniat. ideo oportet ante hoc adhibere
diligentiam. nam cum affectio ſuffocationis aduenerit neq; ſalutis ſpẽ habebimus neq;
curam. oportet namq; ſimul ac ſigna apparuerint peſtilentiæ languentem gargariʒare
ſucco acidi mali granati aut aſpergine rhoïs ſyriaci aut ſucco ſycomorii: aut aliquibus eiuſ
modi: ex quibus oſtendimus fieri cum protulimus extinguentia. quod ſi quidpiam le-
dens non adſit aqua pura frigida. frequenter uero in die id fiat ut ex duobus ſit unum:
aut proſus non pullulabit quidpiam in gutture aut per pauca fuerint pullulantia. nam
roborata talia loca fient minime idonea ad excipiendas ſuperfluitates & ex quibus iu-
re fit ſuffocatio. hæc plane ſunt euidentiora. quando cum aliis ſignis uoces fuerint rauci
dæ & ſpirandi habuerint difficultatem grauior rauceſcant: morſumq; ĩgutture habeant.
Cum igitur hæc uideris impenſe ita facta poſt turbationem & acceſſionem totius peſti-
lentiæ ſeca cranaicam uenam: quod ſi leſionem ſolam adducit & nõ perniciem neq; ſuſ-
pexeris ægrum ſtrangulari neq; uæhementer conflagrare. profer ſuccum pſyllii & amyg-
dalelæum & ſacchar ita confecta. ſit pars una purgatarum amygdalarum & partes duæ
ſæminis colocynthes: & ſaccharis partes tres coquendo profer. quod ſi uenter excernat:
profer gummi arrhabicum & ſæmen terranguri: & cataſtatum & ſuccum cydonii ſiue ita
curam habe articulorum: ne forte ĩ ipſis pullulet peſtilentia in moderata & atrox: & hæc

absumat & patefaciat ossa: & tenentes: & coniunctiones: & perinde aliquid admoueatur ad istorum ut diximus curam illinito hæc santalo. glaucio : boloharmeniaco & rosa & aceto & rhodostagmate, illinito non admodum longe ab eis particulis, quod si plurimum pullulabunt cohibendo effunde hæc in ipso & ne excedat aut proferatur tempus sciendo periculum esse excessus in hac parte non contemnendum. post id prouideto naso et auri ne putredo multa in ipsis exurgat et languentem offendat : magisq; si in aure pullularit. expedit igitur leuigare marmor cum aceto et collurio confecto ex glaucio et crocolyto et in aurem immittere bis aut ter in die quod si in pelmatis quæ sunt dorsa plãtarũ pedum fiet pullulatio plurimum attere hæc ex oleo tepido in rigentibus et calefacito ĩ aqua calida si dolor nõ cesset neq; ꝓcliuiter expellat pestilẽtia cõtundẽdo sesamũ purgatũ: et madefaciẽdo in lacte hæc loca illinito et ĩ linteo ligato noctẽ ꝑpetem: inde hæc aufer: et calefaciẽdo ĩ aq̃ calida illinito iterũ ac si uelis dactilos cõtũdas & ĩ butyro irrigãs illinito: aut ĩ limo sæminis sesami q̃a hæc: et talia cutẽ mollificãt: et ꝓcliue reddunt excremẽtũ pestilẽtiæ dolorẽq; sedant.

¶ De celeri concoctione pestilentiæ.

MEmoremus itaq; quæ celeriuscule pestilentiam concoquãt cum uideris pestilentiam cum pullularit sero excoqui : & languentis affectionem bene habere: & flatum & pulsum moderatum: & commode habere languẽtem. tum expedire scito adminiculari: & quam celerime cõquoq̃re sin uideas hæc scabra quales sunt uerrucæ. & languentis affectio non bene habet: ac in additamentum augumentumq; malum tendat ne moliaris opem ferre concoctioni quia fieri non potest. pernicioso existente pullulatus. sin clæmens sit calefacito ĩ aqua calida ibidem excoctis chamæmelis: melilotis: alchæa: uiolis & frumentaceis furfuribus: & in aula admoue ut prius diximus: Abstinendum autem est a principio: & hocce tempore, a cũctis arefacientibus: & fumo quo ad concoctio fiet idonea deinde detrectandum ab omnibus quæcunq; sunt magna & immoderata arefacitq; in ipso fluxibile in putrido bambacio puro fumumq; admouere exhalãtem ex: foliculo amygdalarum aridarum aut myrti aridæ uel rosæ foliorum arridorum aut santli aut irini foliorum : nisi quod rosæ folia in tempore æstiuo sunt meliora, quemadmodum ihieme glechonis. quod si superfluat fluxus immite dissolutam rosam: aut farinam oryzæ: aut farinam milli in linteum tenue: & rarum inclinando languẽtem in ipso. Si forte delitiosum fuerit languentis corpus cubile facito ex lilio: & spargendo in ipsum lenimenta ex bolo: & myrto confecta inclinato. Quod si corporis pars fuerit lacera spargito uerum lenimentum ex alohe ; & thure & crocolyto & draconis sanguine comparatum: & si per se disrumpãtur ea arefacito. si minus solito sale hoc pacto olei uncia una, farcimen gangrænum hexagia 2. terendo diliginter ut testa dein ita miscendo æque obstrue absterge totũ corpus in his præter lacera loca: exhulceratis namq; hæc medicamina non sunt admouenda ne ualide dilacerent. Illiniendo autem ad horã unã & ex aqua excoctũ chrysobalano & myrti cortice: & mali granati foliculo ablue: ac si consumabunt ista: esto si mininus capiendo bolũ albũ qui: nequaquã habeat suborẽ : & ueluti decimã partẽ farciminis gangrini dissoluendo diligenter cũ obstructiõe illinito ac ad binasusq; horas sinito ide abluito.

¶ Ad arefacienda concocta pestilentiæ

CVm perfecte exaruerit: & reliquie in corpore permanserint. considerato quæcunq; sunt horum tenuia: & impense arida: & humiditatis expertia. & instilla in ipsis sesami oleum tepidum semel & bis & deinceps quoad remollescat: & per sese excoquatur hæc nimirum in facie non expedit in ipsis sed in pistacino oleo:

Sin

Sin humectationem habeant clæmenter abrade absq; aliquo oleo. Si uero non admodum sit humidum subter eiectam escharam absterge in marcido bambacio: ut dictum est: Quod si humidum sit. Sparge lenimentum uerum capiendo myrrham uel alohen uel thus uel horum aliqua & dissoluendo & dilatando infunde ei & magis si comminuta sint. & uelut abstersa & sine quoad pullularit altera crusta, quoad plana æqualiaq; sint corpori & non abstersa adhibe obstructionem: et farcimen. Sin arida sunt ne adhibe quicq̃ quoad per se exciderint.

¶ Quo pacto oporteat purgare crustas: et Escharas pestilentiæ.

IN duobus locis exoriuntur cicatrices: aut in corpore. aut in oculo. Oculus igitur caligat et albicat. Corpus autem custodit cicatricem cum fuerit molle corpus et tenuis cutis. Vnde sunt difficulter curabilia, tamen memoranda cicatricosa: et putrescentia. Sunt igitur nitrum gangrænum farcimen tzapericum adorce cancer combustus. struthium. nycteris. hæmatites. larin sacchar exustum: limus aceti exustus: mirrha muscus: Hæc optima sunt si proferãtur post balnea: utere horum mollibus ad moliora corpora & præsertim in mollibis & humidis corporibus.

¶ Quomodo delendæ Cicatrices ex oculo: & toto corpore.

AD eiiciendum alborem ex oculo sacchar: & stacocoletum. Alterum efficatius iarin oboli. 7. mirrha. scordalazarum. Ammoniacum Stacocoletũ. ana hexagii. 2. adarcen: & nitrum panem. ana obolos. 2. amorum obolos. 7: mameram obolos. 7. excoquantur in aqua libra una uel etiam plus quoad liquescant: & crassescat aqua: deinde dissoluito in ebeno quoad capiant concretionem: & suo tempore in melio adhibe oculo. Post id effunde mollia lenimenta ac si uideas rubescere oculum sinito hanc curam & reiice in aliud tempus quia admodum ualida est & rursus admoue at cicatricantia totũ corpus sunt hæc lithargyrus exalbatus radix arida calami. ossa dissecta santali segmenta costorrhizum stacocoletum amygdala amara. Carpobalsamum. thaphani sæmen peponis sæmen farina fabacia & oryzæ & lupinorum & fasellorum hæc omnia coquendo ex aqua inspersa oryza aut ex succo & illinendo contere.

Aliud.

FArina fabæ & ciceraceæ ana. oboli. 2. sæmen peponis oboli. 3. lithargyrum exustum hexagii dimidium radicis calamorum aridorum hexagia. 2. hæc omnia ex succo dissoluendo illine alternatim uel per balnea uel posteaq̃ euaporatus & calefactus fuerit æger in aulis plenis aqua calida quod si etiam lotus fuerit excoquantur aqua calida cortex peponis & uiolæ aridæ: & pityrum & cicer & contere diligenter alterum adhuc potẽtius fariæ fabaciæ oboli. 3. piperis obolus cardami sæminis oboli. 2. lithargyri exalbati oboli. 2. imitte etiam radiculæ succum illinito & hac: quidem sunt cicatricosa: quod etiam si delere uelis cauitatem & æquale corpus efficere adhibe saginantia & iugiter ablue & diligenter frica.

¶ De uictu & alimento eorum qui capti sint pestilentia

EXpedit igit' his exhibere ius diligẽter excoctũ si febris pacata quodãmõ & mitigata & uẽter nõ excernit cũ grã. Si uero uæhemẽs fuerit calor & uẽter fluat imitte ut dimidiũ ius mali granati cũ grão ipsi⁹ cõtrito. Verũtñ uita iternas tunicas malorꝫ punicorꝫ & cartillagies utpote subigẽtes qđ si uigilax ẽ languẽs imitte. et ius ptissanæ & fere horꝫ dimidiũ codii. Qđ si multũ excernit uẽter æq̃lia iuris sint & ptissanæ itidẽ æque & granum acidi mali granati & codii hæc coquendo aut subito profer

purum aut cum spodio. sin cogantur quod uēter sit admodum dissolutus utere demonstratis medicaminibus, Enimuero etiam ius commixtum succo acidi mali punici iuuat pestilentem præsertim captum eulogia. at colocynthes succus & peponis indici & tetrāguri & succus psyllii & q̄ talia gignunt pituitas prontas & illita. plus tamen eulogiā adiuuant q̄ pestilentiā nisi quis improbitate pestilētiæ confidat & ualida caliditas cū uigilātia; clæmenter uero delatæ pestilentiæ non expedit petulāter hæc proferre. quia hæc perimunt morbi tempus ipsūq; non excoqui sinunt. Ideo iuxta proportionem morbi & ad inspectas affectiones redire oportet. nam pestilentiæ ex humiditate factæ & in censæ a caliditate putrefacta oportet exhibere cum refrigerantibus arefacientia: & densantia ut succum mali granati acidi: & omphacis. & id genus alia. At Eulogiæ constitutæ ex bile admodum imperitante in sanguine exhibere confert cun refrigerantibus humectantia ut cohibeatur corruptus sanguis in eulogiam labentis. Assimulatur uero stanti aquæ & excretam tabem habenti: & difflanti tenuitatem sole coquente: & exugente. Hæc in magnam uitiositatem acto in aqua concreta pluuia; uel etiam confluenti; & potu transmutato: & uendicato. iuuat autem pestilentia affectum & farina subacta cum sacchare. tam ad cohibitionem: quā motum uentris; & ad auctionem caliditatis: & imminutionem. succus tamen melior est pestilentibus: quia procliuiter ingreditur; & confert gutturi: & thoraci: Et iuxta proportionem facit: Postea quam noueris ꝙ succus conferat capto eulogia; aut pestilentia; nisi sit quæpiam admodum atrox pestilentia. Si ita habeat adhibe purgatam lentem cum succo mali punici acidi. Iuuat autem hos etiā farina lentis cum aqua frigida. noris etiam id aquam frigidam conferre eulogia captis: & minus periculosum est his; q̄ pestilentia affectis: & casus improbus: his nō aduenit ex aquæ usu. Verumtamen cum uideris pestilentem ardentem admodum: & dense flantem: & pulsitātem; utere diligenter extinguentibus. Sin parum utere paruis sin multum multo utere. Volucrem ne dederis comedendam; quoad ipsis redierit pulsus: & flatus ad naturalem affectionem: & exarescant; & excidant squammæ.

¶ De Diligentia uentris astricti in pestilentia.

VEnter ut plurimum excernit in hoc senescente morbo: magisq; in Eulogia. Verendum igitur hæc proferre; quæ subducant ad morbum usq;. Et si quam maxime arida fuerint. Si opus sit in principio: & senescente morbo profer. Alterum quidem ob excedentem caliditatem: & capitis pulsum. Alterum autem: ut natura leuetur onere: & morbi materia minuatur cum uenter plurimum coartatur: & astringitur. Idq; coniectaueris omnino si corpus spectas ante sanguinis detractionem: aut post detractum sanguinem sūmissum: & inualidum: sed turgentem: & erumpentem & exceptum cum albore & rubore leui. & febris imbecillitate. sitq; pulsus undosus. Si hæc omnia conuenient opus non erit sanguinis detractiōe. Sed humiditatis solius eductione. Hæc cum apparuerint signa sunt: & corpulentia scateat: & pallidus: & rubore carens & febris imbecilla; tunc confert chrysobalanum solum excoctum cum sacchare: & succo mali granati acidi contusi cū ipsius cuniculis: quia hæc duo medicamina auferūt multam humiditatem corporis citra aliquam caloris excitationem impesiusq; mali granati succus. Eis autem qui lapsi in Eulogiam fuerint profer succum damascenum humidum cum iolepo. Tricyminum autem ne super imponas Epithema qa in huiusmodi ægritudinibꝰ hæc offendūt q̄cūq; ex melle cōplexiōe calidiores: & hūectiores.

Nam

Nam obledunt & uellicant languentem: nauseamque intendunt. Quemadmodum confert sanguinis detractio talibus: quia pacari aliter spes non est: unum quidem quod leuetur fiatq; leuior natura ex affluentia Et ne habeamus suspicionem ne æger suffocetur. alterum quod auferatur plenitudo & tenor uenarum: & arteriarum factus necessario post atroces casus. ita nimirum excernere oportet inprincipio eulogiæ humorem aliquem biliosum plurimum redundantem dein ita admouere extinguentia commode. hæc utiq; cognoueris cum uideris ualidam inflammationem & oris amaritudinem & uomitum. at cum hæc non sunt. cognoueris nõ esse quantitatẽ multam: at cum differens erit & ex siti fuerit æger neq; excernetur per uomitum: est minus atrox iuxta proportionem: & ad calefationem uentris in principio harum duarum ægritudinum. cum uero uẽter excreuerit pro succo profer farinam cum his coquendo etiam farinam mali granati acidi appone cum his & pauculum gummi arrhabici & spodium terẽdo prius diligenter ut testam. rosam selectam ueram. spodium: citrei acorem psylli sæmen: rhun syriacum: oxyacantham pauculum gummi arrhabicum: bolum corticem papaueris codiu; dictum ex omnibus æque & domesticam rosam hepyorodum ut sit pars eorum dimidia & bina hexagia profer sucum cydonii simplicis & acidi quod si adhuc subducitur uenter & hæc non astringunt profer rhaipi hoc est fæculentum acidi lactis: cum tosto pane & pauculo gummi arrhabico quia ut plurimum pluribus uentris aduenit profluuium: & perinde inspectis affectionibus curas profer:

ℭ De Clæmentibus & atrocibus pestilentiis.

Tempus igitur iam commonet: ut de clæmentibus: & atrocibus dicamus pestilentiis: hæ binæ ægritudies: q̃ sunt acutorũ morborũ: hac de causa cõmunia signa præoccupant pernitiosas inquam ægritudines: & clæmentes: ut animæ mos: & confirmatam habere animi sententiam & commode spirare: nec non gaudibũde: & exultanter concupiscere mansa cibaria: & facile: & procliuiter moueri & pulsum bene habere: & ægrum morbum contemnere & bene procumbere: & sensim in somno circumuolutari: & id genus alia: ex bonis signis: & contrariis. quorum pauca quædam in hac tota compositione significauimus. At peculiaria binarum ægritudinum hæc sunt alba pestilentiæ: & calida: & ingentia. & distributa. Et pauca iuxta mensuram & facile excreta: citra largam febrem: utq; absit mœror. & ægreferendi labor. Et cum cessauerit æger excernere ex cunctis morbis: & cum post omnifariam pullulationem cessauerit: & prorsus etiam conquiescit æger nullo reliquo immanẽte aut perturbante miciorem ac minorem delapsum habet: & per alba & magna licet sint multiplicia & collecta: non solum si facile excernuntur & si post excretionem procliuiter habuerit æger neq; mœret neq; caliditate redundarit: ẽt hæ sunt clæmẽtes ægritudines. Si uero albæ sint & facile excernunt: etiam post excretionem nõ facile æger habet mediocriter quodam modo habẽt. & in utrunq; momentum i lance sunt ancipiti. nam improba candida cum fuerint continua: & alia in aliis. & cum explanantur ut horum multa sint unum: Et cum circulus horum regionem multam cohibuerit. ex circum meante corpore & species uelut pinguedinis: & adipis: & admodum parua alba uelut uerucæ humore uacua sunt improba: & eatenus: quatenus difficulter quoque excoquuntur. Impensiusq; si difficulter ferat æger post excretionẽ. qd si etiã pduret morositas & affectio languẽtis tñ: ut ad extremã pueniat excretionẽ ẽ pniciosu;. q̃ aũt uiridia & uiolacea. & nigra cũcta pniciosa

quod ſi cũ his cõtigat nauſeare ægrũ & corde laborare.adhuc deteri⁹ ac ad iteritũ ꝑcliuius ꝙ ſi febris augeať poſt excretionem peſtilentia eſt atrox: ſi uero purgatur ẽ clæmẽs mor bus. At peſtilentia ex ſecundo reſuſcitata copiã arguit mate riæ: ac ſi eſt generis clæmẽtis ſpes eſt ſalutis. ſin atrocis metus eſt atq; ſuſpicio interitus. clæmentior utiq; eſt eulogia quæ nõ habet ruborẽ ualidũ. at pallida perniciosã: ut uiridia & uiolacea pernicioſa. Et cũ duæ ſpecies hæ uelut abſterſæ: & nõ apparẽtes ac obſcuræ & rurſus immittẽtes ꝑniciẽ. cũ uero contigerit in his ẽt nauſeare: & mœrere cõſequatur illico ſyncope neceſſe eſt atrox & celeris niſi qdq̃ ſit ex reliquiis cũ aũt pullularit peſtilẽtia a qua ardor ſuccẽdať ex primo inquã die noris tũ facillime moueri & exuſcitari. ſin ad tertiũ uſq; peruenerit imbecilla fuerit. ſi in diebus criſmis pullulabit iter clæmẽtes eſt deputãda; magiſq; ſi erit diu æger affluens in ea: rurſuſq; cũ inceperit peſtilẽtia cõtineri: & late ꝓfũdi atq; explicari largius & æger uæhemẽter mœrere & turget uẽter. mors ꝓxima ẽ. cũ uero hæ duæ ægritudies aliqñ qdẽ euaneſcũt: aliqñ ãt cõparẽt & mœret uſq; q̃q; æger ſũt ꝑnicioſa & ſi utcũq; ẽt cõtigerit ĩ colore niſi rariuſcule ĩ albis ĩſpiciãť deliriu & mœſticia. Cũ uero paſſim peſtilẽtiæ cõtigerit uæhemẽs dolor in brachio aut manu: aut in parte alia: & ſub uiridis uel ater apparuerit ægrotãtis loci color & ſuccũbãt uires: & augeatur dolor eſt pernitioſa. ſin uires robuſtæ cõſeruẽtur: niſi cũ ad tabẽ peruenit pars lãguida. ſin æger aliq̃tulũ ſit ualẽtulus & cõtineas ipſum a principio iuuabis plurimũ: & a putredine liberabis: quia non expedit in talibus affectionibus mẽbro admouere refrigerantia ſed e duobus alterũ facere: aut utendũ ſciſſionibus ac lacerationibus ut diximus aut in aqua calida exhauriendus cũ ĩſpexeris ægrotãtẽ paſſim procliuiter habere. memorauimus deniq; cauſas & morbi accidẽtia & curæ eius cuſtodiã in primis habẽdã: reliquũ nũc ẽ ut dicẽdi finẽ faciamus.

¶ Rhazes de Peſtilentia cum omnibus operibus quæ in hoc uolumine continentur fæliciter explicit.

¶ Impreſſum Venetiis per Simonẽ Papienſem dictum Beuilaquam. 1498. Die ultimo Septembris

Cum gratia & Priuilegio.

Regiſtrum operis

Omnes ſunt terni præter a quod eſt quaternus m. q. ſ. A. ſunt duerni.

Hain 11748
Proct. 5408
BMC, V, 523

Mancano a questo esempl. le cc. 95–104
(Arist. Ars poetica)